

BOŞANMANIN SOSYOLOJİK ANALİZİ: DENİZLİ KENTİ ÖRNEĞİ

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doktora Tezi
Sosyoloji Anabilim Dalı
Sosyoloji Doktora Programı**

Zuhal ÇİÇEK

Danışman: Prof. Dr. Mehmet MEDER

**Eylül 2014
DENİZLİ**

DOKTORA TEZİ ONAY FORMU

.....Sosyoloji..... Anabilim Dalı,Sosyoloji..... Bilim
Doktora programı öğrencisi Zubal Gök..... tarafından Prof. Dr. Mehmet Meder yönetiminde
.....Başmarmar.....Sosyolojik..... Anonim.....Denizli Kenti.....9.09.14.....
.....” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 02.09.14.. tarihinde
..... tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı
Prof. Dr. Umut TATLIHAN

Jüri-Danışman
Prof. Dr. Mehmet Meder

Jüri
Yrd. Doç. Dr. Gül AKTAŞ

Jüri
Yrd. Doç. Dr. Horde Sohr

Jüri
Doç. Dr. Hülya YALDIR

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
25/09/2014 tarih ve ..21/25.. sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Turhan KAÇAR
Müdür

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulguların analizinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet edildiğini; bu çalışmaların doğrudan bilimsel ürtünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atfedildiğini beyan ederim.

İmza

Zuhar ÇİÇEK

ÖNSÖZ

Doktora çalışmamın her aşamasında sevgisiyle ve sabrıyla bana destek olan değerli danışman hocam Prof. Dr. Mehmet MEDER'e, tez izleme komitemde bulunan ve çalışmamın her aşamasında değerli yönlendirmelerde bulunan Prof. Dr. Ümit TATLİCAN'a ve Yrd. Doç. Dr. Gül AKTAŞ'a, çalışmamın ilk aşamalarında her türlü desteği veren değerli hocam Doç. Dr. Türkan ERDOĞAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Hayatımın her aşamasında yanımda olan ve sevgilerini hissettiren aileme; hayatıma kattığı güzelliklerle her zaman yanımda olan Feridun ÖZKURTERLER'e, değerli dostlarıma, iş arkadaşlarıma ve tüm bölüm hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

BOŞANMANIN SOSYOLOJİK ANALİZİ: DENİZLİ KENTİ ÖRNEĞİ

ÇİÇEK, Zuhâl

Doktora Tezi, Sosyoloji Anabilim Dalı Sosyoloji Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet MEDER

Eylül 2014, 477 sayfa

Bu tez çalışmasının amacı, Denizli’de son yıllarda hızlı bir artış kaydeden boşanma oranlarının nedenlerini ve sonuçlarını makro (birey-toplum ilişkileri) ve mikro (bireyler arası ilişki ve birey-grup arasındaki ilişki) düzlemde sosyolojik olarak analiz etmektir. Boşanma olgusu, toplumsal cinsiyet perspektifi ve kentleşmenin bireyin öznel dünyasında yarattığı değişimler ekseninden sorgulanmaktadır. Araştırmaya katılanların boşanma deneyimleri, boşanma öncesi süreç, boşanma aşaması ve boşanma sonrası süreç olmak üzere üç farklı döneme ait özellikler ekseninde ele alınmaktadır. Örneklem grubunun sosyo-ekonomik ve kültürel koşulları, değerler dünyası, toplumsal cinsiyet rolleri, bu rollerin nasıl algılandığı, yaşandığı ve devam ettirildiği sorgulanmaktadır. Katılımcıların boşanma deneyimleri, yaş, eğitim, gelir, meslek, kentte yaşama süresi, yaşamın büyük kısmının geçirildiği yer, sosyal güvenlik, evlilik yaşı, çocuk sayısı, evlilik süreci, eşler arasındaki yaş farkı, evlilik biçimi, aile ve akrabalarla olan ilişkiler gibi bir dizi değişkenle ilişkisi bağlamında analiz edilmektedir. Bulgular, katılımcıların evlilikten beklentilerinde, aile içi ilişkilerinde ve cinsiyete özgü davranış kalıplarında hakim olan geleneksel yapının çözülmeye başladığını göstermektedir. Araştırmanın birinci bölümünde ailenin yapısal ve işlevsel farklılaşmasını analiz eden teoriler ele alınırken, ikinci bölümünde ise boşanma olgusunu analiz eden teoriler sunulmaktadır. Boşanmanın hukuk ve aile içi şiddetle ilişkisi, birey ve çocuk açısından sonuçları, dünyada ve Türkiye’de yapılan boşanma araştırmalarının değerlendirilmesi, Denizli’nin sosyo-ekonomik ve demografik yapısına ilişkin özellikler çalışmanın ikinci bölümünde yer almaktadır. Üçüncü bölüm ise çalışmanın metodolojik kısmını oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı, konusu, örnekleme, hipotezleri, araştırma teknikleri ve analiz yöntemleri sunulmaktadır. Araştırmanın nicel ve nitel bulguları ise dördüncü ve beşinci bölümlerde tartışılmaktadır. Araştırmada 354 boşanmış kadın ve erkek ile anket; 6 boşanmış kadın ve erkek ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Araştırmanın verileri ki-kare testi ile analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Değişen Aile Yapısı, Boşanma, Sosyo-Kültürel Değişim, Toplumsal Cinsiyet Roller.

ABSTRACT**SOCIOLOGICAL ANALYSIS OF DIVORCE: A CASE STUDY OF DENIZLI CITY****ÇİÇEK, Zuhâl**

Ph.D Thesis, Department of Sociology, Sociology Programme

Thesis Supervisor: Prof. Dr. Mehmet MEDER

September 2014, 477 pages

The aim of this study is to analyse the causes and results of divorce rates ever increasing in recent years in macro level (relationships between individuals and the society) and micro level (relationships between individuals and relationships between individuals and groups) in sociological terms in the case of Denizli. Divorce case is examined in terms of gender and the changes in the subjective perspective of the individual caused by urbanization. Divorce experiences of the participants are considered in terms of characteristics pertaining to three different periods: pre-divorce stage, divorcing stage and post-divorce stage. Socio-economical and cultural conditions, values, gender roles of the sample group, and how these roles are understood, experienced and resumed are examined.

Divorcing experiences of the participants are considered in the context of its relationship with a series of variables such as age, education, income, profession, time period in the city, place where the person lived most, social security, age of marriage, number of children, marriage period, age difference between spouses, form of marriage, relations with family and relatives. Evidences show that the traditional structure governing the expectations of participants from marriage, their relations within the family and their behavioural pattern peculiar to gender is starting to be dissolved. While theories analysing the structural and functional differentiation of the family are discussed in the first chapter of the study, theories analysing the divorce are presented in the second chapter. Relationship of divorce with law and domestic violence, its results for the individual and the children; assessment of studies on divorce performed both in the world and in Turkey, characteristics of Denizli's socio-economic and demographic structure are considered in the second chapter of the study. And, the third chapter consists of the methodological part of the study. Purpose, subject, sampling, hypotheses of the study, and research techniques and analysis methods are presented. Quantitative and qualitative findings of the study are discussed in the fourth and fifth chapters. In this study, we have interviewed with 354 divorced women and men; and interviewed in-depth with 6 divorced women and men. Research data are analysed with chi-square test.

Keywords: Changing Family Structure, Divorce, Socio-cultural Change, Gender Roles.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
TABLOLAR DİZİNİ.....	XVII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AİLE KURUMUNUN FARKLILAŞMASINA İLİŞKİN TEORİK ÇERÇEVE

1.1. Toplumsal Değişme ve Aile Kurumunun Farklılaşmasına Yönelik Teoriler.....	11
1.1.1. Yapısal-İşlevselci Teori.....	12
1.1.2. Marxist ve Çatışmacı Teoriler.....	16
1.1.3. Feminist Teori.....	17
1.1.4. Sembolik-Etkileşimci Teori.....	22
1.1.5. Sosyal Alış-Veriş Teorisi.....	24
1.1.6. Sistem Teorisi	25
1.1.7. Kurumsalcı Teori	27
1.1.8. Çağdaş Sosyolojide Aileye Yönelik Diğer Perspektifler.....	28
1.2. Ailenin Günümüzde Karşılaştığı Yeni Riskler.....	31

İKİNCİ BÖLÜM

BOŞANMA OLGUSUNUN TEORİK ÇERÇEVESİ

2.1. Boşanmaya İlişkin Teorilere Genel Bir Bakış.....	38
2.1.1. Boşanmayı Kadın İstihdamı ve Gelir Durumları Üzerinden Analiz Eden Modeller.....	40
2.1.1.1. Uzmanlaşma Ve Alışveriş Modelleri İle Sosyal Alış-Veriş Ve Pazarlık Modellerinin Boşanma Sorununa Yaklaşımları.....	41
2.1.1.2. Ekonomik Bağımsızlık ve Karşılıklı Bağımlılık ile Rol Uyumu ve Ekonomik Ortaklık Modellerinin Boşanma Olgusuna Yaklaşımları	55

2.1.2. Boşanmayı Sosyal ve Psikolojik Değişkenler Üzerinden Analiz Eden Teoriler.....	60
2.1.2.1. Psiko-Sosyal Gelişim Teorisi.....	60
2.1.2.2. Yaşam Seyri Teorisi ve Boşanma.....	62
2.1.2.3. Boşanmanın ve Yeniden Evlenmenin Altı İstasyonu.....	64
2.1.2.4. Kriz ve Yas Süreci Olarak Boşanma.....	71
2.2. Boşanmanın Hukuksal Olarak Değerlendirilmesi.....	73
2.2.1. Hukuksal Düzlemde Yapılan Reformların Boşanma ile İlişkisinin Dünya Genelinde Değerlendirilmesi	73
2.2.2. Hukuksal Düzlemde Yapılan Reformların Boşanma ile İlişkisinin Türkiye Özelinde Değerlendirilmesi.....	78
2.2.3. Medeni Kanun'da Boşanmanın Özel ve Genel Sebepleri	80
2.2.3.1. Özel Boşanma Sebepleri.....	81
2.2.3.1.1. Zina	81
2.2.3.1.2. Hayata Kast, Pek Kötü veya Onur Kırıcı Davranış.....	81
2.2.3.1.3. Suç İşleme, Haysiyetsiz Hayat Sürme	82
2.2.3.1.4. Terk	82
2.2.3.1.5. Akıl Sağlığı	82
2.2.3.2. Genel Boşanma Sebepleri	82
2.2.3.2.1. Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması	83
2.2.3.2.2. Eşlerin Anlaşması	83
2.2.3.2.3. Ortak Hayatın Yeniden Kurulamaması	83
2.3.Boşanmanın Diğer Sosyal Faktörlerle İlişkisi Üzerinden Değerlendirilmesi.....	83
2.4. Boşanma Nedeni Olarak Aile İçi Şiddet	86
2.5. Boşanmaya Yönelik Araştırmaların Dünya Düzleminde Değerlendirilmesi	94
2.6. Boşanmaya Yönelik Araştırmaların Türkiye Düzleminde Değerlendirilmesi.....	98
2.7. Boşanmanın Sonuçları	105
2.7.1. Boşanmanın Sonuçlarının Çocuk Ekseninde Değerlendirilmesi	105
2.7.2. Boşanmanın Sonuçlarının Birey Ekseninde Değerlendirilmesi	118
2.8. Denizli'nin Sosyo-Ekonomik Yapısı.....	121
2.8.1. Sosyo-Demografik Yapı	121
2.8.2. Eğitim	122
2.8.3. Sosyo-Ekonomik Yapı	123
2.8.4. Boşanma Oranlarına Dair Veriler	128

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

3.1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı.....	130
3.2. Araştırmanın Amacı.....	131
3.3. Araştırmanın Önemi.....	133
3.4. Araştırmanın Yöntemi.....	135
3.4.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	135
3.4.2. Araştırmanın Soruları.....	137
3.4.3. Araştırmanın Hipotezleri.....	139
3.4.4. Araştırmada Kullanılan İstatistiksel Yöntemler.....	140

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN NİCEL BULGULARININ DEĞERLERLENDİRİLMESİ

4.1. Araştırmaya Katılanların Sosyo-Demografik Özellikleri.....	141
4.1.1. Cinsiyet.....	141
4.1.2. Yaş.....	141
4.1.3. Medeni Durum	142
4.1.4. Doğum Yeri	142
4.1.5. Eski Eşin Doğum Yeri	143
4.1.6. Eğitim Düzeyi	143
4.1.7. Eski Eşin Eğitim Düzeyi	144
4.1.8. Meslek	146
4.1.9. Eski Eşin Mesleği	146
4.1.10. Gelir Düzeyi	147
4.1.11. Ek Gelir Durumu	148
4.1.12. Sosyal Güvenlik	148
4.1.13. Yaşamın En uzun Geçirildiği Yerleşim Birimi	149
4.1.14. Eski Eşin Yaşamını En Uzun Geçirdiği Yer	150
4.1.15. Evlenmeden Önce Yaşanılan Yerleşim Birimi	150
4.1.16. Eski Eşin Evlenmeden Önce Yaşadığı Yerleşim Birimi	151
4.1.17. Evlilik Yaşı	151
4.1.18. Eski Eşin Evlilik Yaşı	152

4.1.19. Eski Eşle Yaş Farkı	152
4.1.20. Evlilik Sürecinde Sosyo-ekonomik Düzey (Bireyin Kendisi Tarafından Tanımlanan)	153
4.1.21. Evlilik ve Boşanma Sayısı	154
4.1.22. Çocuk Sayısı	154
4.1.23. Çocuğun Yaşı/Çocukların Yaşları	155
4.1.24. Evlenme Biçimi	155
4.1.25. Evlilik Süresi	156
4.1.26. Evlenme Nedeni	157
4.1.27. Eski Eşle Flört Süresi	158
4.1.28. Evlilik Sürecinde Eşle İletişim ve Etkileşim Düzeyi	158
4.1.29. Evlilik Sürecinde Ailelerin Evlilik Kararını Karşı Çıkma Durumu	159
4.1.30. Evlilik Kararını Karşı Çıkan Kişi/Kişiler	159
4.1.31. Evlilik Kararına Karşı Çıkma Nedenleri	159
4.1.32. Eski Eşle Akrabalık Durumu	160
4.1.33. Evlendikten Sonra İkamet Yerini Değiştirme Durumu	161
4.1.34. Evlendikten Sonra Beraber Yaşanılan Kişiler	161
4.1.35. Eski Eşle Sosyo-Kültürel Benzerlik	162
4.2. Evlilik Süreci	162
4.2.1. Evliliğin Başlangıcında Eşler Arası İletişim ve Etkileşim	162
4.2.1.1. Tartışma Durumu	162
4.2.1.2. Tartışma Sıklığı	163
4.2.1.3. Tartışmalarda Sergilen Davranış	163
4.2.1.4. Aile İçi Sorunların Çözümüne Yönelik Genel Tavrı	164
4.2.1.5. Eski Eşin Aile İçi Sorunların Çözümüne Yönelik Genel Tavrı	164
4.2.1.6. Eski Eşin Evde Gerginlik Yaratma Sıklığı	165
4.2.1.7. Evlilikte Anlaşmazlıkların/Çatışmaların Başlangıç Süresi	165
4.2.1.8. Tartışma Konuları ve Nedenleri	166
4.2.1.8.1. Ekonomik Nedenler	166
4.2.1.8.2. Duygusal ve Düşünsel Paylaşım Düzeyi	167
4.2.1.8.3. Ev İşlerine Katılım Düzeyi	167
4.2.1.8.4. Aile İçi Kararlara Katılım Düzeyi ve Karar Yetkisi	167
4.2.1.8.5. Giyim Tarzı	167
4.2.1.8.6. Geleneklere Uyum Sağlama Düzeyi	167

4.2.1.7.7. Kişisel Bakım Düzeyi	168
4.2.1.8.8. Siyasi Görüş Farklılıkları	168
4.2.1.8.9. Aile Büyükleriyle İlişki Düzeyi	169
4.2.1.8.10. Akrabalarla İlişki Düzeyi	169
4.2.1.8.11. Komşularla İlişki Düzeyi	169
4.2.1.8.12. Sigara, Alkol vb. Kullanımı	169
4.2.1.8.13. Çocukların Eğitimi ve Arkadaş Seçimi	169
4.2.1.8.14. Çocukların Yanında Tartışma Durumu	171
4.2.1.9. Evlilik Sürecini Değerlendirme	171
4.2.1.10. Eski Eşle Zaman Geçirme Biçimi ve Sosyal Aktivitelere Katılım Düzeyi	172
4.2.1.10.1. Okuma Alışkanlığı	172
4.2.1.10.2. Sinemaya, Tiyatroya Gitme Alışkanlığı	173
4.2.1.10.3. Arkadaşlarla Zaman Geçirme Alışkanlığı	173
4.2.1.10.4. Dernek, Kurs vb. Faaliyetlere Katılım Düzeyi	174
4.2.1.10.5. Akraba Ziyaretlerinde Bulunma	175
4.2.1.11. Aile İçi Şiddete Maruz Kalma Durumu	175
4.2.1.11.1. Fiziksel Şiddet	175
4.2.1.11.2. Psikolojik Şiddet	175
4.2.1.11.3. Cinsel Şiddet	176
4.2.1.11.4. Duygusal Şiddet	176
4.2.1.11.5. Ekonomik Şiddet	176
4.2.1.11.6. Tehdit/Gözdağı gibi Olumsuzluklara Maruz Kalma Durumu	176
4.2.1.12. Boşanan Eşlerin Ebeveynlerine İlişkin Özellikler	177
4.2.1.12.1. Ebeveynlerin Birliktelik Durumu (Boşanma Deneyimi)	177
4.2.1.12.2. Eski Eşin Ebeveynlerinin Birliktelik Durumu	177
4.2.1.12.3. Ebeveynlerde Otorite Biçimi	178
4.2.1.12.4. Eski Eşin Ebeveyninde Otorite Biçimi	178
4.3. Boşanma Öncesi Sürece İlişkin Özellikler	179
4.3.1. Boşanma Fikrini Ortaya Atan Kişi	179
4.3.2. Boşanma Kararını Alan Taraf	179
4.3.3. Boşanma Kararının Eski Eşin Nasıl Karşılıdığı	179
4.3.4. Boşanma Kararını Katılımcının Nasıl Karşılıdığı	180
4.3.5. Boşanma Kararı Öncesinde Duygu Durumu	180

4.3.6. Boşanma Sürecindeki Sorunların Çözümünde Destek Alınan Kişiler	180
4.3.7. Boşanma Sürecinde Eve/İşe Bağlılık Durumu	181
4.3.8. Boşanma Sürecinde Profesyonel Destek Alma Durumu	181
4.3.9. Profesyonel Desteğin Kimlerden Alındığı	182
4.3.10. Profesyonel Destek Alma Süresi	182
4.3.11. Çocuklar İçin Profesyonel Desteğe Başvurma	183
4.3.12. Boşanma Sürecinden En çok Etkilenen Taraf	183
4.3.13. Boşanmadan Önce Ayrı Yaşama Durumu	183
4.3.14. Boşanmadan Önce Ayrı Yaşama Süresi	184
4.3.15. Ayrı Yaşama Sürecinde Kimlerle Birlikte Yaşandığı	184
4.3.16. Boşanmadan Önce Çalışma Durumu	185
4.4. Boşanma ve Sonrası Sürecine İlişkin Özellikler	185
4.4.1. Boşanma Gerekçeleri	185
4.4.1.1. İletişim Eksikliği	186
4.4.1.2. Beklentilerin Karşılanmaması	186
4.4.1.3. Sosyo-kültürel Farklılıklar (uyuşmazlıklar)	186
4.4.1.4. Kişilik Uyuşmazlık	186
4.4.1.5. Fikir Çatışmaları	187
4.4.1.6. Ailelerin Etkisi	187
4.4.1.7. Eşin Baskı ve Kıskançlıkları	187
4.4.1.8. İlgisizlik ve İhmal Edilme.....	187
4.4.1.9. Aldatma	188
4.4.1.10. Ekonomik Sorunlar (işsizlik vs)	188
4.4.1.11. Kötü Alışkanlıklara Sahip Olma (Alkol, Kumar vs).....	188
4.4.1.12. Cinsel Sorunlar	188
4.4.1.13. Çocuk Sahibi Olma İsteği	188
4.4.1.14. Mahkeme Kararında Belirtilen Boşanma Gerekçesi	189
4.4.2. Mahkemeye Başvuru Süresi	189
4.4.3. Boşanmanın Üzerinden Ne Kadar Süre Geçtiği	190
4.4.4. Boşandıktan Sonra Yalnız Yaşama Durumu	190
4.4.5. Boşandıktan Sonra Kimlerle Yaşandığı.....	190
4.4.6. Boşandıktan Sonra Sosyal Destek Alınan Kişiler	191
4.4.7. Boşandıktan Sonra Psikolojik İyi Oluş Düzeyi	191

4.4.8. Boşandıktan Sonra İkamet Yerinin Değişmesi	192
4.4.9. Boşanma Sonrasında Profesyonel Destek Alma Durumu	192
4.4.10. Boşanma Sonrasının Ebeveynlerin Tutumu	193
4.4.11. Boşanma Sonrasında Sosyal Çevre İle İlişki	193
4.4.12. Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Problemler.....	194
4.4.13. Boşanma Sonrasında Ekonomik Sorun Yaşama Düzeyi	194
4.4.14. Boşandıktan Sonra Eski Eşe Karşı Duygu Durumu	195
4.4.15. Boşandıktan Sonra Eski Eşle İlişki Düzeyi.....	195
4.4.16. Boşandıktan Sonra Nafakadan Memnuniyet Düzeyi	195
4.4.17. Boşandıktan Sonra Sosyal Baskı Düzeyi	196
4.4.17.1. Sosyal Baskının Gerçekleştiği Konular	196
4.4.17.2. Sosyal Baskıyı Gerçekleştiren Kişiler	197
4.4.17.3. Boşanma Sonrası Kimlik Belirsizliği ve Kendini Tanımlama	197
4.4.17.4. Boşanma Sonrasında Önemli Görülen Değişim	198
4.4.17.5. Toplumun Boşanmış Kadına Bakış Açısını Değerlendirme	198
4.4.18. Çocukların Velayeti	199
4.4.19. Eski Eşin Çocuklarla İletişim Düzeyi	199
4.4.20. Evlilik ve Boşanmaya Dair Tanımlamalar	200
4.4.20.1. Toplumsal Açıdan Evliliğin Değerlendirilmesi	200
4.4.20.2. Evliliğin Bireysel Tanımı ve Devamlılığını Etkileyen Faktörler	201
4.4.20.2.1. İletişim	201
4.4.20.2.2. Cinsel Uyum	202
4.4.20.2.3. Kültürel Değerlere Bağlılık	202
4.4.20.2.4. Yaş Farkı	202
4.4.20.2.5. Ortak İlgi Alanları	203
4.4.20.2.6. Duygusal Uyum ve Paylaşım	203
4.4.20.2.7. Ekonomik Olanaklara Sahip Olmak	203
4.4.20.2.8. Ev İçi Rollerin Eşit Paylaşımı	203
4.4.20.2.9. Çocukların Varlığı	204
4.4.20.2.10. Aileler Arası İlişki	204
4.4.20.2.11. Kadının ve Erkeğin Birlikte Çalışması	204
4.4.20.2.12. Kadının Çalışmaması	205
4.4.20.2.13. Kadının Evine Bağlılık Düzeyi	205
4.4.20.3. Toplumsal Açıdan Boşanmanın Değerlendirilmesi	205

4.4.20.3.1. Boşanmaya Dair Kişisel Görüş	206
4.4.20.3.2. Boşanma Deneyiminin Değerlendirilmesi	206
4.4.20.3.3. Boşanmadan Sonra Hayattan Duyulan Memnuniyet.....	207
4.4.20.3.4. Boşanmadan Pişmanlık Duyma Durumu	208
4.4.21. Kadın-Erkek Rollerinin Evlilik ve Boşanma Üzerinden Karşılaştırılması	208
4.4.21.1. Kadın-Erkek Rollerine Yönelik Kişisel Düşünceler	208
4.4.21.2. Kadının Ev İçi Rollerini	209
4.4.21.2.1. Annelik Rolü	209
4.4.21.2.2. Eş Rolü	210
4.4.21.2.3. Mesleki Rol	210
4.4.21.2.4. Akrabalık Rolü	210
4.4.21.3. Erkeğin Rollerini	211
4.4.21.3.1. Ev-içi Roller	211
4.4.21.3.2. Babalık Rolü	211
4.4.21.3.3. Eş Rolü	212
4.4.21.3.4. Mesleki Rol.....	212
4.4.21.3.5. Akrabalık Rolü	213
4.4.21.4. Kadının Çalışması Konusundaki Kişisel Düşünceler	213
4.4.21.4.1. Çalışmaya Başlama Süresi	214
4.4.21.4.2. Çalışmanın Öncelikli Nedeni	215
4.4.21.4.3. Çalışmanın Özgürlük Üzerindeki Etkisi	215
4.4.21.4.4. Kadının Çalışmasının Ev İçi Sorumluluklara Etkisi	216
4.4.21.4.5. Kadının Çalışmasına Karar Veren Taraf	217
4.4.21.4.6. Evliliğin Kadının Çalışma Yaşamına Etkisi	217
4.4.21.4.7. Boşanmadan Önce Çalışma Durumu	218
4.4.21.4.8. Çalışmanın Boşanma Düşüncesine Etkisi	219
4.4.21.4.9. Çalışmanın Boşanma Düşüncesini Neden Etkilediği	219
4.4.21.4.10. Çalışmama Durumunun Boşanma Düşüncesine Etkisi	220
4.4.21.5. Yeniden Evlenme Fikri	220
4.4.21.6. Yeniden Evlenmeyi Düşünmeme Nedenleri ve Yeniden Evlenmeye Karşı Çıkma Durumu	221
4.4.21.7. Şu Anki Evlilikten Memnuniyet	222
4.5. Cinsiyete Göre Evlilik Süresi	223
4.6. Cinsiyete Göre Evliliğe Karşı Çıkan Kişiler	224

4.7. Cinsiyete Göre Evliliğe Karşı Çıkma Nedeni	226
4.8. Cinsiyet ve Boşanma Kararı İlişkisi	227
4.8.1. Cinsiyete Göre Boşanma Fikrini Ortaya Atan Taraf	228
4.8.2. Cinsiyete Göre Boşanma Kararını Veren Taraf	229
4.8.3. Cinsiyete Göre Boşanma Kararına Eski Eşin Tepkisi	230
4.8.4. Cinsiyete Göre Boşanma Kararına Katılımcının Tepkisi	231
4.9. Cinsiyet ile Çalışma Durumu Arasındaki İlişki	231
4.9.1. Cinsiyete Göre Boşanmadan Önce Çalışma Durumu	231
4.9.2. Cinsiyete Göre Çalışma Durumunun Boşanma Kararını Vermedeki Etkisi.....	234
4.9.3. Cinsiyete Göre Çalışma Durumunun Boşanma Kararının Verilmesini Ne Yönde Etkilediği	235
4.9.4. Cinsiyete Göre Çalışmama Durumunun Boşanma Kararını Etkileme Durumu	236
4.10. Cinsiyet ile Boşanma Öncesi Duygu Durumu Arasındaki İlişki	238
4.10.1. Cinsiyete Göre Boşanmadan Önce Evlilik İlişkisine Yönelik Duygu Durumu.....	238
4.10.2. Cinsiyete Göre Boşanmadan Önce Eski Eşe Yönelik Duygu Durumu	240
4.10.3. Cinsiyete Göre Boşanmadan Önce Eski Eşle Duygusal ve Düşünsel Paylaşım Düzeyi.....	241
4.10.4. Cinsiyete ve Eski Eşle Yakınlık Durumuna Göre Eski Eşe Yönelik Duygu Durumu	243
4.11. Cinsiyet ile Boşanma Sürecinde Profesyonel Destek Alma Arasındaki İlişki	245
4.11.1. Cinsiyete Göre Boşanmadan En çok Etkilenen Taraf	245
4.11.2. Cinsiyete Göre Boşanma Sürecinde Profesyonel Yardım Alma Durumun ...	247
4.11.3. Cinsiyete Göre Boşanma Sürecinde Profesyonel Yardım Alınan Kişi/ Kurum.....	249
4.11.4. Cinsiyete Göre Boşanma Sürecinde Profesyonel Yardım Alınan Süre	251
4.12. Cinsiyet ile Aile İçi Sorunlara Yönelik Tarafların Tutumları Arasındaki İlişki	252
4.12.1. Cinsiyete Göre Eski Eşin Evde Gergin Bir Atmosfer Yaratması Durumu ...	252
4.12.2. Cinsiyete Göre Aile İçi Sorunlara Karşı Sergilenen Davranış	253
4.12.3. Cinsiyete Göre Aile İçi Sorunlara Karşı Eski Eşin Sergilediği Davranış	255

4.12.4. Cinsiyete ve Yaşa Göre Aile İçi Sorunlara Karşı Sergilenen Davranış	256
4.12.5. Cinsiyete ve Yaşa Göre Eski Eşin Aile İçi Sorunlara Karşı Sergilediği Davranış.....	260
4.12.6. Cinsiyete Göre Evlilik Sürecinde Ailede Karar Mercii	263
4.13. Cinsiyet ile Aile İçi Şiddet Arasındaki İlişki	265
4.13.1. Cinsiyete Göre Evlilik Sürecinde Şiddete Maruz Kalma	265
4.13.2. Cinsiyete Göre Fiziksel Şiddete Maruz Kalma	269
4.13.3. Cinsiyete Göre Psikolojik Şiddete Maruz Kalma	271
4.13.3.1. Cinsiyete Göre Duygusal Şiddete Maruz Kalma	272
4.13.3.2. Cinsiyete Göre Sözel Şiddete Maruz Kalma	273
4.13.4. Cinsiyete Göre Ekonomik Şiddete Maruz Kalma	273
4.13.5. Cinsiyete Göre Cinsel Şiddete Maruz Kalma	274
4.13.6. Cinsiyete Göre Tehdit/Gözdağına Maruz Kalma	275
4.14. Cinsiyet ile Aile İçi Geçimsizliğin Nedenleri Arasındaki İlişki	275
4.14.1. Cinsiyete Göre Geçimsizliğin Temel Nedenleri	278
4.14.2. Cinsiyete Göre İletişim Eksikliği	279
4.14.3. Cinsiyete Göre Beklentilerdeki Farklılıklar	279
4.14.4. Cinsiyete Göre Kişisel Uyumsuzluklar (Zıt Karakterli Olma)	281
4.14.5. Cinsiyete Göre Sosyo-Kültürel Farklılıklar	282
4.14.6. Cinsiyete Göre Fikir Çatışmaları	283
4.14.7. Cinsiyete Göre Tarafların Ebeveynlerine Aşırı Bağlılıkları	284
4.14.8. Cinsiyete Göre Ekonomik Sorunlar	285
4.14.9. Cinsiyete Göre Geleneklere Uygun Davranmama	286
4.14.10. Cinsiyete Göre Duygusal ve Düşünsel Paylaşımın Olmaması	287
4.14.11. Cinsiyete Göre Aile Kararlarına Katılma Durumu	287
4.14.12. Cinsiyete Göre Kötü Alışkanlıklara Sahip Olma Durumu (Alkol, kumar vs.)	288
4.14.13. Cinsiyete Göre Siyasi Görüş Farklılıkları	289
4.14.14. Cinsiyete Göre Çocukların Yetiştirilmesi	289
4.14.15. Cinsiyete Göre Kişisel Bakıma Özen Gösterme/Göstermeme Durumu	290
4.14.16. Cinsiyete Göre Yakınlarla ve Komşularla İlişki Durumu	291
4.14.17. Cinsiyete Göre Giyim Tarzı	291
4.14.18. Cinsiyete Göre Çocukların Arkadaş Seçimi	292

4.15. Cinsiyete Göre Mahkemede Sunulan Boşanma Gerekçesi	292
4.16. Cinsiyete Göre Ayrı Yaşama Durumu	294
4.17. Cinsiyet ile Geçimsizlik Süreci Arasındaki İlişki	295
4.17.1. Cinsiyete Göre Geçimsizliğin Başlangıç Zamanı	295
4.17.2. Cinsiyet ve Evlenme Biçimine Göre Geçimsizliğin Başlangıç Zamanı	296
4.17.3. Cinsiyete Göre Eski Eşle Tartışma Sıklığı	298
4.17.4. Cinsiyete ve Evlilik Süresine Göre Eski Eşle Tartışma Durumu	299
4.17.5. Cinsiyete Göre Evlilikteki Sorunların Çözümünde Yardım Alınan Kişi(ler)/Kurum	300
4.17.6. Cinsiyete ve Eski Eşle Yakınlık Durumuna Göre Evlilikteki Sorunların Çözümünde Başvurulan Kişiler	303
4.18. Cinsiyet ve Boşanma Sonrası Süreç Arasındaki İlişki	305
4.18.1. Cinsiyete Göre Boşanmadan Sonra Ailenin Yaklaşımı	305
4.18.2. Cinsiyete Göre Boşanma Sonrası Sosyal İlişkilerdeki Değişim	306
4.18.3. Cinsiyete Göre Boşanma Sonrasında Sosyal Destek Sağlanan Kişiler	307
4.18.4. Cinsiyete Göre Boşandıktan Sonra Ekonomik Sorun Yaşama Durumu ve Süresi.....	309
4.18.5. Cinsiyete ve (şu andaki) Medeni Duruma Göre Boşandıktan Sonra Ekonomik Sorun Yaşama Durumu	311
4.18.6. Cinsiyete Göre Boşanma Sonrası Yaşamdan Memnuniyet	312
4.18.7. Cinsiyete ve Çocuk Sayısına Göre Yeniden Evlenme Durumu	313
4.19. Cinsiyet ile Evlenme ve Boşanma Algısı Arasındaki İlişki	315
4.19. 1. Cinsiyete Göre Evliliğin Tanımı	316
4.19. 2. Cinsiyete ve Yaşa Göre Evliliğin Tanımı	320
4.19. 3. Cinsiyete ve Mesleğe Göre Boşanma Deneyiminin Tanımlanması	320
4.19. 4. Cinsiyete Göre Boşanmanın Toplumsal Tanımı	335
4.19. 5. Cinsiyete ve Yaşa Göre Boşanmanın Toplumsal Tanımı	326
4.20. Cinsiyet ile Kadının Ekonomik Özgürlüğü Algısı Arasındaki İlişki	329
4.20.1. Cinsiyete Göre Çalışmanın Özgürlüğe Etkisi	329
4.20.2. Cinsiyete Göre Kadının Çalışmasına Yönelik Kişisel Görüş	331
4.20.3. Cinsiyete ve Çalışmaya Başlama Zamanına Göre Boşanma Deneyiminin Tanımlanması	332
4.21. Cinsiyete Göre Evliliğin İstikrarı Arasındaki İlişki	336
4.21.1. Cinsiyete Göre Evliliğin İstikrarını Belirleyen Faktörler	336

4.21.2. Cinsiyete Göre Ailevi Sorumlulukların Eşit Paylaşımı	337
4.21.3. Cinsiyete Göre Kadının Çalışma Durumu (Kadının Çalışmaması)	338

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN NİTEL BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

5. 1. Mülakat Katılımcılarının Seçimi ve İşleyiş Süreci	339
5.2. Mülakat Sorularının Genel Çerçevesi ve Verilerin Analizi	339
5.3. Verilerin Analizi	341
5.4. Katılımcıların Sosyo-Ekonomik Durumlarına İlişkin Bulgular	341
5.5. Evlilik Süreci	341
5.5.1. Katılımcıların Kendileri ve Eşlerine Ait Yaş, Cinsiyet, Doğum Yeri, Meslek ve Gelir Bulguları	341
5.5.2. Katılımcıların Evlenme Yaşı ve Boşanma Süreleri	343
5.5.3. Evlenme Biçimi ve Ailelerin Evlilik Kararına Etkisi	348
5.5.4. Katılımcıların Sosyal Yaşamları	352
5.6. Boşanma Süreci	353
5.6.1. Boşanma Nedenleri ve Evlilikte Geçimsizliğin Kaynağı	353
5.6.2. Aile İçi Şiddet	361
5.6.3. Kişisel Özellikler ve Eşler Arasındaki Farklılıklar	365
5.6.4. Ekonomik Sorunların Boşanmaya Etkisi	369
5.6.5. Çocuğun Varlığının Boşanmaya Etkisi	372
5.6.6. Ailelerin (Ebeveynlerin) Boşanmayı Tetikleyen Davranışları	377
5.6.7. Boşanma Kararlarında Aldatma ya da Aldatılmanın Etkisi	381
5.6.8. Evliliğe Yüklenen Anlamın ve Değerin Azalması	385
5.6.9. Katılımcıların Boşanma Sonrasında Yaşadıkları Sorunlar	386
5.6.10. Cinsel Sorunlar ve Patolojik Hastalık	388
5.6.11. Boşanma Kararı Veren Tarafın Maddi ve Manevi Güvencesi (Sosyal ya da Ailevi Destek vs.)	391
5.6.12. Boşanma Kararından Pişmanlık Duyma	393
5.6.13. Yeniden Evlenme Konusundaki Düşünceler	394
5.6.14. Evliliklerin Devamlılığının Dayanakları	396

5.6.15. Katılımcıların Kadının Çalışması Konusundaki Düşünceleri	397
5.6.16. Katılımcıların Kadın-Erkek Rollerini Konusundaki Düşünceleri	398
5.6.17. Boşanma Süreci Sorunları	400
5.6.18. Katılımcıların Evlilik Sonrası Çalışma Durumları.....	402
5.6.19. Katılımcıların Aile, Evlilik ve Boşanma Olgularına Yönelik Fikirleri.....	404
SONUÇ.....	410
KAYNAKÇA.....	441
EK 1.	463
EK 2.....	464
ÖZGEÇMİŞ.....	477

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Cinsiyet Göre Dağılım.....	141
Tablo 2. Yaşa Göre Dağılım	141
Tablo 3. Medeni Duruma Göre Dağılım	142
Tablo 4. Doğum Yerine Göre Dağılım	142
Tablo 5. Eski Eşin Doğum Yerine Göre Dağılımı	143
Tablo 6. Eğitim Düzeyine Göre Dağılım	144
Tablo 7. Eski Eşin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı	146
Tablo 8. Mesleğe Göre Dağılım	146
Tablo 9. Eski Eşin Mesleğine Göre Dağılımı	147
Tablo 10. Gelir Düzeyine Göre Dağılım	147
Tablo 11. Ek Gelir Durumuna Göre Dağılım	148
Tablo 12. Sosyal Güvenlik Durumuna Göre Dağılım	149
Tablo 13. Bağlı Olunan Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Göre Dağılım	149
Tablo 14. Yaşamın En Uzun Geçirildiği Yerleşim Birimine Göre Dağılım	149
Tablo 15. Eski Eşin Yaşamını En Uzun Geçirdiği Yere Göre Dağılım	150
Tablo 16. Evlenmeden Önce Yaşanılan Yerleşim Birimine Göre Dağılım	150
Tablo 17. Eski Eşin Evlenmeden Önce Yaşadığı Yerleşim Birimine Göre Dağılımı	151
Tablo 18. Evlilik Yaşına Göre Dağılım	152
Tablo 19. Eski Eşin Evlilik Yaşına Göre Dağılımı	152
Tablo 20. Eski Eşle Yaş Farkına Göre Dağılım	153
Tablo 21. Evlilik Sürecinde Sosyo-Ekonomik Düzey Dağılımı	153
Tablo 22. Evlilik Sayısına Göre Dağılım	154
Tablo 23. Boşanma Sayısına Göre Dağılım	154
Tablo 24. Çocuk Sayısına Göre Dağılım	154
Tablo 25. Çocuğun/Çocukların Yaşına/Yaşlarına Göre Dağılımı	155
Tablo 26. Evlenme Biçimine Göre Dağılım	156
Tablo 27. Evlilik Süresine Göre Dağılım	157
Tablo 28. Evlenme Nedenine Göre Dağılım	157
Tablo 29. Eski Eşle Flört Süresine Göre Dağılım	158
Tablo 30. Evlilik Sürecinde Eşle İletişim ve Etkileşim Düzeyine Göre Dağılım.....	158
Tablo 31. Ailelerin Evlilik Kararını Karşı Çıkma Durumuna Göre Dağılımı	159
Tablo 32. Evlilik Kararını Karşı Çıkan Kişi/Kişilere Göre Dağılım	159
Tablo 33. Evlilik Kararına Karşı Çıkma Nedenlerine Göre Dağılım	160

Tablo 34. Eski Eşle Akrabalık Durumuna Göre Dağılım	160
Tablo 35. Evlendikten Sonra İkamet Yerini Değiştirme Durumuna Göre Dağılım	161
Tablo 36. (Evet diyenler) Yerleşim Yerine Göre Dağılım	161
Tablo 37. Evlendikten Sonra Beraber Yaşanılan Kişilere Göre Dağılım	162
Tablo 38. Eski Eşle Sosyo-kültürel Benzerlik Durumuna Göre Dağılım	162
Tablo 39. Tartışma Durumuna Göre Dağılım	163
Tablo 40. Tartışma Sıklığına Göre Dağılım	163
Tablo 41. Tartışma Esnasında Sergilenen Davranışa (Anlık Tepki Olarak) Göre Dağılım ...	163
Tablo 42. Aile İçi Sorunların Çözümüne Yönelik Genel Tavra Göre Dağılım	164
Tablo 43. Eski Eşin Aile İçi Sorunların Çözümüne Yönelik Genel Tavrına Göre Dağılımı..	165
Tablo 44. Eski Eşin Evde Gerginlik Yaratma Sıklığına Göre Dağılımı	165
Tablo 45. Evlilikte Anlaşmazlıkların/Çatışmaların Başlangıç Süresine Göre Dağılımı	166
Tablo 46. Ekonomik Nedenlere Göre Dağılım	166
Tablo 47. Duygusal ve Düşünsel Paylaşım Düzeyine Göre Dağılım	166
Tablo 48. Ev İşlerine Katılım Düzeyine Göre Dağılım	167
Tablo 49. Aile İçi Kararlara Katılım Düzeyi ve Karar Yetkisine Göre Dağılım	167
Tablo 50. Giyim Tarzına Göre Dağılım	167
Tablo 51. Geleneklere Uyum Sağlama Düzeyine Göre Dağılım	168
Tablo 52. Kişisel Bakım Düzeyine Göre Dağılım	168
Tablo 53. Siyasi Görüş Farklılıklarına Göre Dağılım	168
Tablo 54. Aile Büyükleriyle İlişki Düzeyine Göre Dağılım	168
Tablo 55. Akrabalarla İlişki Düzeyine Göre Dağılım	169
Tablo 56. Komşularla İlişki Düzeyine Göre Dağılım	169
Tablo 57. Sigara, Alkol vb. Kullanımına Göre Dağılım	169
Tablo 58. Çocukların Eğitimi ve Arkadaş Seçimine Göre Dağılım	170
Tablo 59. Çocukların Yanında Tartışma Durumuna Göre Dağılım	171
Tablo 60. Evlilik Sürecini Değerlendirme Durumuna Göre Dağılım	171
Tablo 61. Okuma Alışkanlığına Göre Dağılım	172
Tablo 62. Sinemaya, Tiyatroya Gitme Alışkanlığına Göre Dağılım	173
Tablo 63. Arkadaşlarla Zaman Geçirme Alışkanlığı	173
Tablo 64. Dernek, Kurs vb. Faaliyetlere Katılım Düzeyine Göre Dağılım	174
Tablo 65. Akraba Ziyaretlerinde Bulunma Durumuna Göre Dağılım	174
Tablo 66. Aile İçi Şiddete Maruz Kalma Durumuna Göre Dağılım	175

Tablo 67. Fiziksel Şiddete Göre Dağılım	175
Tablo 68. Psikolojik Şiddet Dağılımı	175
Tablo 69. Cinsel Şiddet Dağılımı	176
Tablo 70. Duygusal Şiddet dağılımı	176
Tablo 71. Ekonomik Şiddet Dağılımı	176
Tablo 72. Tehdit/Gözdağı gibi Olumsuzluklara Maruz Kalma Dağılımı	177
Tablo 73. Ebeveynlerin Birliktelik Durumu Dağılımı	177
Tablo 74. Eski Eşin Ebeveynlerinin Birliktelik Durumuna Göre Dağılım	177
Tablo 75. Ebeveynlerde Otorite Biçimine Göre Dağılım	178
Tablo 76. Eski Eşin Ebeveyninde Otorite Biçimine Göre Dağılım	178
Tablo 77. Boşanma Fikrini Ortaya Atan Tarafa Göre Dağılım	179
Tablo 78. Boşanma Kararını Alan Tarafa Göre Dağılım	179
Tablo 79. Boşanma Kararının Eski Eşin Nasıl Karşılıdığı Dağılımı	179
Tablo 80. Boşanma Kararını Katılımcının Nasıl Karşılıdığı Dağılımı.....	180
Tablo 81. Boşanma Kararı Öncesinde Duygu Durumuna Göre Dağılım.....	180
Tablo 82. Boşanma Sürecindeki Sorunların Çözümünde Destek Alınan Kişilere Göre Dağılım	181
Tablo 83. Boşanma Sürecinde Eve/İşe Bağlılık Durumuna Göre Dağılım	181
Tablo 84. Boşanma Sürecinde Profesyonel Destek Alma Durumuna Göre Dağılım	182
Tablo 85. Profesyonel Desteğin Alındığı Yere Göre Dağılımı	182
Tablo 86. Profesyonel Destek Süresine Göre Dağılım	182
Tablo 87. Çocuklar İçin Profesyonel Destek Dağılımı	183
Tablo 88. Boşanma Sürecinden En çok Etkilenen Tarafa Göre Dağılım	183
Tablo 89. Boşanmadan Önce Ayrı Yaşama Durumuna Göre Dağılım	183
Tablo 90. Boşanmadan Önce Ayrı Yaşama Sürecine Göre Dağılım	184
Tablo 91. Ayrı Yaşama Sürecinde Birlikte Yaşanan Kişilere Göre Dağılım	184
Tablo 92. Boşanmadan Önce Çalışma Durumuna Göre Dağılım	185
Tablo 93. Boşanma Gerekçelerine Göre Dağılım	185
Tablo 94. İletişim Eksikliğine Göre Dağılım	186
Tablo 95. Beklentilerin Karşılanmamasına Göre Dağılım	186
Tablo 96. Sosyo-kültürel Farklılıklar (uyuşmazlıklar)'a Göre Dağılım	186
Tablo 97. Kişilik Uyuşmazlık Duruma Göre Dağılım	186
Tablo 98 Fikir Çatışmaları Dağılımı	187

Tablo 99. Ailelerin Etkisine Göre Dağılım	187
Tablo 100. Eşin Baskı ve Kıskançlıklarına Göre Dağılım	187
Tablo 101. İlgisizlik ve İhmal Edilmeye Göre Dağılım	187
Tablo 102. Aldatmaya Göre Dağılım	188
Tablo 103. Ekonomik Sorunlara (işsizlik vs) Göre Dağılım	188
Tablo 104. Kötü Alışkanlıklara Sahip Olmaya (Alkol, Kumar vs) Göre Dağılım	188
Tablo 105. Cinsel Sorunlara Göre Dağılım	188
Tablo 106. Çocuk Sahibi Olma İsteğine Göre Dağılım	189
Tablo 107. Mahkeme Kararında Belirtilen Boşanma Gerekçesine Göre Dağılım	189
Tablo 108. Mahkemeye Başvuru Süresine Göre Dağılım	189
Tablo 109. Boşanmanın Üzerinden Ne Kadar Süre Geçtiğine Göre Dağılım	190
Tablo 110. Boşandıktan Sonra Yalnız Yaşama Durumuna Göre Dağılım	190
Tablo 111. Boşandıktan Sonra Kimlerle Yaşandığına Göre Dağılım	191
Tablo 112. Boşandıktan Sonra Sosyal Destek Alınan Kişilere Göre Dağılım	191
Tablo 113. Boşandıktan Sonra Psikolojik İyi Oluş Düzeyine Göre Dağılımı	191
Tablo 114. Boşandıktan Sonra İkamet Yerinin Değişmesi Durumuna Göre Dağılım	192
Tablo 115. İkamet Edilen Yere Göre Dağılım	192
Tablo 116. Boşanma Sonrasında Profesyonel Destek Alma Durumuna Göre Dağılım	192
Tablo 117. Profesyonel Destek Alınan Yere Göre Dağılım	192
Tablo 118. Boşanma Sonrasının Ebeveynlerin Tutumuna Göre Dağılım	193
Tablo 119. Boşanma Sonrasında Sosyal Çevre İle İlişkiye Göre Dağılım	193
Tablo 120. Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Problemlere Göre Dağılım	194
Tablo 121. Boşanma Sonrasında Ekonomik Sorun Yaşama Düzeyine Göre Dağılım	195
Tablo 122. Boşandıktan Sonra Eski Eşe Karşı Duygu Durumuna Göre Dağılım	195
Tablo 123. Boşandıktan Sonra Eski Eşle İlişki Düzeyine Göre Dağılım	195
Tablo 124. Boşandıktan Sonra Nafakadan Memnuniyet Düzeyine Göre Dağılım	196
Tablo 125. Boşandıktan Sonra Sosyal Baskı Düzeyi	196
Tablo 126. Sosyal Baskının Gerçekleştiği Konular	196
Tablo 127. Sosyal Baskıyı Gerçekleştiren Kişilere Göre Dağılım	197
Tablo 128. Boşanma Sonrası Kimlik Belirsizliği ve Kendini Tanımlamaya Göre Dağılım..	197
Tablo 129. Boşanma Sonrasında Önemli Görülen Değişime Göre Dağılım	198
Tablo 130. Toplumun Boşanmış Kadına Bakış Açısını Değerlendirmeye Göre Dağılım....	199
Tablo 131. Çocukların Velayetine Göre Dağılım	199
Tablo 132. Eski Eşin Çocuklarla İletişim Düzeyine Göre Dağılımı	200

Tablo 133. Toplumsal Açıdan Evliliğin Değerlendirilmesine Göre Dağılım	200
Tablo 134. İletişime Göre Dağılım	201
Tablo 135. Cinsel Uyuma Göre Dağılım	202
Tablo 136. Kültürel Değerlere Bağlılığa Göre Dağılım	202
Tablo 137. Yaş Farkına Göre Dağılım	202
Tablo 138. Ortak İlgi Alanlarına Göre Dağılım	203
Tablo 139. Duygusal Uyum ve Paylaşım Göre Dağılım	203
Tablo 140. Ekonomik Olanaklara Sahip Olmaya Göre Dağılım	203
Tablo 141. Ev içi Rollerin Eşit Paylaşımına Göre Dağılım	204
Tablo 142. Çocukların Varlığına Göre Dağılım	204
Tablo 143. Aileler Arası İlişkiye Göre Dağılım	204
Tablo 144. Kadının ve Erkeğin Birlikte Çalışmasına Göre Dağılım	204
Tablo 145. Kadının Çalışmamasına Göre Dağılım	205
Tablo 146. Kadının Evine Bağlılık Düzeyine Göre Dağılım	205
Tablo 147. Toplumsal Açıdan Boşanmanın Değerlendirilmesine Göre Dağılım.....	205
Tablo 148. Boşanmaya Dair Kişisel Görüşe Göre Dağılım	206
Tablo 149. Boşanma Deneyiminin Değerlendirilmesine Göre Dağılım	207
Tablo 150. Boşanmadan Sonra Hayattan Duyulan Memnuniyete Göre Dağılım	207
Tablo 151. Boşanmadan Pişmanlık Duyma Durumu	208
Tablo 152. Kadın-Erkek Rollerine Yönelik Kişisel Düşüncelere Göre Dağılım	209
Tablo 153. Kadının Ev İçi Rollerine Göre Dağılımı	209
Tablo 154. Annelik Rolüne Göre Dağılım	209
Tablo 155. Eş Rolüne Göre Dağılım	210
Tablo 156. Mesleki Role Göre Dağılım	210
Tablo 157. Akrabalık Rolüne Göre Dağılım	211
Tablo 158. Ev-içi Rollerine Göre Dağılım	211
Tablo 159. Babalık Rolüne Göre Dağılım	212
Tablo 160. Eş Rolüne Göre Dağılım	212
Tablo 161. Mesleki Role Göre Dağılım	212
Tablo 162. Akrabalık Rolüne Göre Dağılım	213
Tablo 163. Kadının Çalışması Konusundaki Kişisel Düşüncelere Göre Dağılım	214
Tablo 164. Çalışmaya Başlama Süresine Göre Dağılım	214
Tablo 165. Çalışmanın Öncelikli Nedenine Göre Dağılım	215
Tablo 166. Çalışmanın Özgürlük Üzerindeki Etkisine Göre Dağılım	216

Tablo 167. Kadının Çalışmasının Ev İçi Sorumluluklara Etkisine Göre Dağılımı	216
Tablo 168. Kadının Çalışmasına Karar Veren Tarafa Göre Dağılım	217
Tablo 169. Evliliğin Kadının Çalışma Yaşamına Etkisine Göre Dağılımı	218
Tablo 170. Boşanmadan Önce Çalışma Durumuna Göre Dağılım	219
Tablo 171. Çalışmanın Boşanma Düşüncesine Etkisine Göre Dağılımı	219
Tablo 172. Çalışmanın Boşanma Düşüncesini Neden Etkilediğine Göre Dağılım	219
Tablo 173. Çalışmama Durumunun Boşanma Düşüncesine Etkisine Göre Dağılım	220
Tablo 174. Yeniden Evlenme Fikrine Yönelik Kişisel Görüşe Göre Dağılım	220
Tablo 175. Yeniden Evlenme Kararının Nedenine Göre Dağılım	221
Tablo 176. Yeniden Evlenmeyi Düşünmenin Nedenlerine Göre Dağılımı	222
Tablo 177. Yeniden Evlenmeye Karşı Çıkma	222
Tablo 178. Şu Anki Evlilikten Memnuniyete Göre Dağılım	223
Tablo 179. Cinsiyete Göre Evlilik Süresi İlişkisi	223
Tablo 180. Cinsiyete Göre Evliliğe Karşı Çıkanlar Arasındaki İlişki	225
Tablo 181. Cinsiyete Göre Evliliğe Karşı Çıkma Nedeni İlişkisi	227
Tablo 182. Cinsiyete Göre Boşanma Fikrini Ortaya Atan Taraf İlişkisi	228
Tablo 183. Cinsiyet İle Boşanma Kararını Veren Taraf İlişkisi	229
Tablo 184. Cinsiyete Göre Boşanma Kararına Eski Eşin Tepkisi ilişkisi	230
Tablo 185. Cinsiyete Göre Boşanma Kararına Katılımcının Tepkisi ilişkisi	231
Tablo 186. Cinsiyet İle Boşanmadan Önce Çalışma Durumu İlişkisi	233
Tablo 187. Cinsiyet ile Çalışma Durumunun Boşanma Kararını Vermedeki Etkisi İlişkisi	234
Tablo 188. Cinsiyet ile Çalışma Durumunun Boşanma Kararının Verilmesinde Ne Yönde Etkilediği İlişkisi	237
Tablo 189. Cinsiyete Göre Çalışmama Durumunun Boşanma Kararını Etkileme Durumu İlişkisi	237
Tablo 190. Cinsiyete Göre Boşanmadan Önce Evlilik İlişkisine Yönelik Duygu Durumu İlişkisi	239
Tablo 191. Cinsiyete Göre Boşanmadan Önce Eski Eşe Yönelik Duygu Durumu İlişkisi ...	241
Tablo 192. Cinsiyete Göre Boşanmadan Önce Eski Eşle Duygusal ve Düşünsel Paylaşım Düzeyi İlişkisi	242
Tablo 193. Cinsiyete ve Eski Eşle Yakınlık Durumuna Göre Eski Eşe Yönelik Duygu Durumu İlişkisi	244
Tablo 194. Cinsiyete Göre Boşanmadan En çok Etkilenen Taraf İlişkisi	247

Tablo 195. Cinsiyete Göre Boşanma Sürecinde Profesyonel Yardım Alma Durumu İlişkisi	248
Tablo 196. Cinsiyete Göre Boşanma Sürecinde Profesyonel Yardım Alınan Kişi/Kurum ...	250
Tablo 197. Cinsiyete Göre Boşanma Sürecinde Profesyonel Yardım Alınan Süre İlişkisi ...	252
Tablo 198. Cinsiyete Göre Eski Eşin Evde Gergin Bir Atmosfer Yaratması Durumu.....	253
Tablo 199. Cinsiyete Göre Aile İçi Sorunlara Karşı Sergilenen Davranış İlişkisi	254
Tablo 200. Cinsiyete Göre Aile İçi Sorunlara Karşı Eski Eşin Sergilediği Davranış İlişkisi	256
Tablo 201. Cinsiyete ve Yaşa Göre Aile İçi Sorunlara Karşı Sergilenen Davranış İlişkisi ...	258
Tablo 202. Cinsiyete ve Yaşa Göre Eski Eşin Aile İçi Sorunlara Karşı Sergilediği Davranış İlişkisi	261
Tablo 203. Cinsiyete Göre Evlilik Sürecinde Ailede Karar Mercii İlişkisi	265
Tablo 204. Cinsiyete Göre Evlilik Sürecinde Şiddete Maruz Kalma İlişkisi	269
Tablo 205. Cinsiyete Göre Fiziksel Şiddete Maruz Kalma İlişkisi	271
Tablo 206. Cinsiyete Göre Psikolojik Şiddete Maruz Kalma İlişkisi	272
Tablo 207. Cinsiyete Göre Duygusal Şiddete Maruz Kalma İlişkisi	272
Tablo 208. Cinsiyete Göre Sözel Şiddete Maruz Kalma İlişkisi	273
Tablo 209. Cinsiyete Göre Ekonomik Şiddete Maruz Kalma İlişkisi	274
Tablo 210. Cinsiyete Göre Cinsel Şiddete Maruz Kalma İlişkisi	275
Tablo 211. Cinsiyete Göre Tehdit/Gözdağına Maruz Kalma İlişkisi	275
Tablo 212. Cinsiyete Göre Geçimsizliğin Temel Nedenleri İlişkisi	276
Tablo 213. Cinsiyete Göre İletişim Eksikliği İlişkisi	279
Tablo 214. Cinsiyete Göre Beklentilerdeki Farklılıklar İlişkisi	281
Tablo 215. Cinsiyete Göre Kişisel Uyumsuzluklar (Zıt Karakter Yapısında Olma) İlişkisi	282
Tablo 216. Cinsiyete Göre Sosyo-kültürel Farklılıklar İlişkisi	283
Tablo 217. Cinsiyete Göre Fikir Çatışmaları İlişkisi	284
Tablo 218. Cinsiyete Göre Tarafların Ebeveynlerine Aşırı Bağlılıkları İlişkisi	285
Tablo 219. Cinsiyete Göre Ekonomik Sorunlar İlişkisi	286
Tablo 220. Cinsiyete Göre Geleneklere Uygun Davranmama İlişkisi	286
Tablo 221. Cinsiyete Göre Duygusal ve Düşünsel Paylaşımın Olmaması İlişkisi	287
Tablo 222. Cinsiyete Göre Aile Kararlarına Katılma Durumu İlişkisi	288
Tablo 223. Cinsiyete Göre Kötü Alışkanlıklara Sahip Olma Durumu (Alkol, kumar vs.) İlişkisi	288
Tablo 224. Cinsiyete Göre Siyasi Görüş Farklılıkları İlişkisi	289
Tablo 225. Cinsiyete Göre Çocukların Yetiştirilmesi İlişkisi	290

Tablo 226. Cinsiyete Göre Kişisel Bakıma Özen Gösterme/Göstermeme Durumu İlişkisi ..290	
Tablo 227. Cinsiyete Göre Yakınlarla ve Komşularla İlişki Durumu İlişkisi291	
Tablo 228. Cinsiyete Göre Giyim Tarzı İlişkisi292	
Tablo 229. Cinsiyete Göre Çocukların Arkadaş Seçimi İlişkisi292	
Tablo 230. Cinsiyete Göre Mahkemede Sunulan Boşanma Gerekçesi İlişkisi293	
Tablo 231. Cinsiyete Göre Ayrı Yaşama Durumu İlişkisi294	
Tablo 232. Cinsiyete Göre Geçimsizliğin Başlangıç Zamanı İlişkisi296	
Tablo 233. Cinsiyet ve Evlenme Biçimine Göre Geçimsizliğin Başlangıç Zamanı İlişkisi ..297	
Tablo 234. Cinsiyete Göre Eski Eşle Tartışma Sıklığı İlişkisi299	
Tablo 235. Cinsiyete ve Evlilik Süresine Göre Eski Eşle Tartışma Durumu İlişkisi300	
Tablo 236. Cinsiyete Göre Evlilikteki Sorunların Çözümünde Yardım Alınan Kişi(ler)/Kurum İlişkisi302	
Tablo 237. Cinsiyete ve Eski Eşle Yakınlık Durumuna Göre Evlilikteki Sorunların Çözümünde Başvurulan Kişiler İlişkisi304	
Tablo 238. Cinsiyete Göre Boşanmadan Sonra Ailenin Yaklaşımı İlişkisi..... 306	
Tablo 239. Cinsiyete Göre Boşanma Sonrası Sosyal İlişkilerdeki Değişim İlişkisi..... 307	
Tablo 240. Cinsiyete Göre Boşanma Sonrasında Sosyal Destek Sağlanan Kişiler İlişkisi... 308	
Tablo 241. Cinsiyete Göre Boşandıktan Sonra Ekonomik Sorun Yaşama Durumu ve Süresi İlişkisi310	
Tablo 242. Cinsiyete ve (şu andaki) Medeni Duruma Göre Boşandıktan Sonra Ekonomik Sorun Yaşama Durumu İlişkisi311	
Tablo 243. Cinsiyete Göre Boşanma Sonrası Yaşamdan Memnun Olma İlişkisi312	
Tablo 244. Cinsiyete ve Çocuk Sayısına Göre Yeniden Evlenme Durumu İlişkisi314	
Tablo 245. Cinsiyete Göre Evliliğin Tanımı İlişkisi316	
Tablo 246. Cinsiyete ve Yaşa Göre Evliliğin Tanımı İlişkisi318	
Tablo 247. Cinsiyete ve Mesleğe Göre Boşanma Deneyiminin Tanımlanması ilişkisi321	
Tablo 248. Cinsiyete Göre Boşanmanın Toplumsal Tanımı326	
Tablo 249. Cinsiyete ve Yaşa Göre Boşanmanın Toplumsal Tanımı İlişkisi327	
Tablo 250. Cinsiyete Göre Çalışmanın Özgürlüğe Etkisi İlişkisi331	
Tablo 251. Cinsiyete Göre Kadının Çalışmasına Yönelik Kişisel Görüş İlişkisi332	
Tablo 252. Cinsiyete ve Çalışmaya Başlama Zamanına Göre Boşanma Deneyiminin Tanımlanması İlişkisi..... 333	
Tablo 253. Cinsiyete Göre Evliliğin İstikrarını Belirleyen Faktörler İlişkisi..... 336	
Tablo 254. Cinsiyete Göre Ailevi Sorumlulukların Eşit Paylaşımı İlişkisi..... 338	

Tablo 255. Cinsiyete Göre Kadının alışma Durumu (Kadının alışmaması) İlişkisi.....	338
Tablo 256. Katılımcıların Sosyo-Demografik zellikleri.....	341

GİRİŞ

Son yıllarda akademik alanda ailenin yapısal ve işlevsel yönden farklılaşmasına ve yeni risklerle karşı karşıya kaldığına dair artan bir ilgi söz konusudur. Teorisyenler aile kurumunun yapısal ve işlevsel yönden farklılaşmasını sanayileşme, kentleşme sonucu yaşanan hızlı yapısal değişimlerle açıklamaktadırlar. Bu bağlamda teorisyenler farklılaşmanın eksenini ekonomik ve teknolojik alandaki gelişmelerin “çalışma biçimi”, “işbölümü”, “yaşam tarzı”, “sınıf” ve “değerler” düzleminde yarattığı değişimler üzerinden okumaktadırlar. Günümüzde ailenin sosyalleşme ve dışa açık kimlik örgüsünde dışsal faktörlerin daha belirleyici olduğu vurgusu ön plana çıkmaktadır.

Modern yaşam dinamikleri ekseninde kişilerarası ilişkilerdeki ve bireylerin yaşam alanlarındaki değişimlere bağlı olarak evlilik beklentilerindeki değişimler, farklı aile tiplerinin ortaya çıkması (çocuksuz ailelerin ve tek ebeveynli ailelerin yaygınlaşması gibi), eşcinsel birlikteliklere yönelik geleneksel algının değişmesi ve eşcinsellerin çocuk sahibi olmalarına yönelik yasal düzenlemeler yapılması, yeniden evlenmelerdeki artış gibi bir dizi değişim ailenin yapısal ve işlevsel yönden farklılaştığını göstermektedir.

Teorisyenler geniş aileden çekirdek aileye geçilmesini, eşlerin daha özgür bir seçim şansını elde etmelerini, kadın haklarına yönelik mücadelelerle kadının özel ve kamusal alandaki statüsünün iyileştirilmesini, ailede eşlerin ortak karar alma yönünde eğilim sergilemelerini, aile içi rollerin ve sorumlulukların eşit paylaşımını modernleşme sürecinde olumlu gelişmeler olarak değerlendirmektedirler. Buna karşın geleneksel değerlerin yerinden edilmesi, bireyler arası ilişkileri düzenleyen kuralların farklılaşması, bireyin sosyal çevresinin çeşitlenmesi, karmaşık ilişkiler ağının birey yaşamında etkin olması gibi değişimlerin aile içi ilişkilerde yeni sorunları gündeme getirdiğini de vurgulamaktadırlar.

Cinsiyete dayalı sosyal normlara uyumun azalması, evlilik kurumunun topluluğun bütününe ilgilendiren yönlerinin zayıflaması, ebeveynlerin çocukların bakımı ve eğitimi konusundaki ilgilerinin farklı boyutlar kazanması, eşler arasında iletişim sorunlarının artması, aile içi şiddetin artması gibi değişimler aile kurumuna yönelik yeni riskler olarak yorumlanmaktadır. Bu bağlamda giderek artan boşanma oranları ailenin kurumunu tehdit eden bu risklerin başında gelmektedir.

Boşanma oranlarındaki artış hem dünyada hem de ülkemizde çözülmesi gereken bir sorun olarak görülmektedir. Son yıllarda akademik alanda bu yönde yapılmış

araştırmaların yoğunluk kazandığı dikkat çekmektedir. Boşanma sorununa yönelik araştırmalarda ekonomik ve kültürel yönelimli açıklamaların ön plana çıktığı görölmektedir. Ekonomik yönelimli açıklamalar, çalışma koşullarının ve istihdam biçiminin değişmesi, kadının reel sektörde aktif olması ve kadın istihdamının artışı ekseninde analizler sunarken; kültürel yönelimli açıklamalar geleneksel toplumdan modern topluma geçiş sürecinde geleneksel değer, tutum ve davranış kalıplarındaki farklılaşmaların evlilik ve boşanma üzerindeki etkilerine odaklanmıştır. Boşanma sorunu, kadının ekonomik ve sosyal hayata katılması, eşlerin evlilikten beklentileri arasındaki uyumsuzluklar, evlilikten beklentilerin artması, boşanma konusundaki toplumsal direncin azalması, boşanma konusundaki olumsuz yargılar konusundaki zihniyet dönüşümü ve yasal düzenlemeler ekseninde analiz edilmektedir. Boşanma analizlerinde sıklıkla evlilik ve yüksek aile beklentileri arasındaki ilişkiye vurgu yapılmaktadır.

Yaygınlaşan bireycilik anlayışının bireylerin yaşamlarının her alanına nüfuz etmesi, özgürlükçü söylemler, kadın-erkek eşitliğine yönelik anlayışın yaygınlaşması gibi değişimler bir yandan bireylerin kendi tercihlerinin ve özgürlüklerinin merkeze konulduğu öznel yaşam alanlarını ön plana çıkarmakta diğer yandan da evliliklerin geleneksel bağlardan ziyade daha romantik duygulara bağlı olarak gerçekleşmesine yol açmaktadır. Bu da eşler arasındaki bağları daha kırılğanlaştırmaktadır. Günümüzde çoğunlukla evlilik ve boşanma gibi kişinin hayatını ilgilendiren önemli kararlarda bireysel nedenlerin ön plana çıktığı dikkat çekmektedir. Bireylerin gündelik yaşamlarında yaygın bir etkiye sahip olan iletişim ve reklamcılık sektörü, daha öznel bir yaşam tercihi yapabilmeleri yönünde alternatiflere yönelmelerine olanak sağlamaktadır.

Evliliğinde sorun yaşayan kişiler, evli kalmayı özgürlüklerine, kişisel gelişimlerine, hayata dair öznel planlarına bir tehdit olarak değerlendirebilmektedirler. Bu nedenle kendilerini geliştirmek, daha özgür olmak, yaşam alanlarını genişletmek, alternatifleri değerlendirmek için yeni bir yaşam planı yapmaya yönelmektedirler. Bu şekilde boşanma gerçekleşmektedir. Bireyler artık günümüzde modern toplum öğretilerinin şekillendirdiği yaşam alanlarında daha çok arayış içindedirler. Bireyler yaşamlarının sorumluluklarını daha çok üstlenmekte, kötü şekilde sonuçlanan seçimlerini düzeltmek için kişisel gelişim uzmanlarından, psikologlardan, danışmanlardan yardım alma yoluna gidebilmektedirler. Geçmişle kıyaslandığında bireylerin daha dışa açık bir kimliğe sahip oldukları görölmektedir.

Kadınların, ekonomik alandaki gelişmeler sonucu reel sektörde aktif olarak yer almalarıyla birlikte ekonomik özgürlüklerine sahip olmaları, toplum ve birey ekseninde değişimler yaratmıştır. Değişimin en çok hissedildiği alan aile kurumudur. Ekonomik özgürlüğe sahip olmak kadınların kendilerini, aileden, eşten ve çocuk(lar)dan bağımsız bir kimliğe sahip olma şeklinde tanımlamalarına olanak vermektedir. Kadınlar eğitim olanaklarından yararlanabilmekte, kendilerini farklı alanlarda geliştirme olanağına sahip olmakta, farklı sosyal aktivitelere katılmakta, sosyal çevrelerini genişletebilmektedirler. Kitle iletişim araçları, medya kadının kendine ait bir alan oluşturabilmesine bu anlamda (görel olarak) olumlu katkı sunabilmektedir. Kadının ve erkeğin yaşam alanlarındaki farklılaşmalar, evliliklerde eşlerin birbirleriyle ve eşlerin çocuklarıyla olan ilişkilerini değiştirmektedir. Eşler arasındaki iletişim ve etkileşim biçimleri daha da karmaşıklaşmaktadır. Eşler arasında yaşanan sorunların içerikleri, boyutları ve bunlarla mücadele stratejileri değişmektedir.

Kadının özgürleşmesi, yaşam tarzlarındaki değişimler, giderek artan toplumsal hareketlilik, kurulan aileleri, geçmişte olduğu gibi kadınların ikinci planda olduğu değil, sevgi ve saygının karşılıklı yaşandığı bir yapıya dönüştürmektedir. Bu temelde kurulan evliliklerde genel olarak kadının erkeğe bağımlılığı değil karşılıklı bağıllık ilişkisi ön plana çıkmakta evliliğe yüklenen anlamlar değişmektedir. Taraflar evlilikten daha fazla dayanışma, dostluk, sevgi paylaşımı ve duygusal yakınlık beklemektedirler. Evlilik ilişkisinin niteliğinin eşlerin beklentilerini karşılayamadığı noktada da boşanmalar gerçekleşmektedir. Çocuğun ya da çocukların varlıkları artık tek başına evliliğin devam etmesi için yeterli bir ölçüt olarak görülmemektedir (Aydın ve Baran, 2010: 122).

Evlilik ilişkisinde, bireysel gereksinim ve beklentilerin karşılanmaması, eşler arasındaki etkileşim, paylaşım ve sosyal ilişkilerin hoşgörü sınırlarını aşacak düzeyde bozulması gibi nedenler eşlerden biri veya her ikisi üzerinde stres veya kaygılara neden olmaktadır. Bu stres, kaygı ve korkular başlangıçta aile içinde çeşitli uyum çabaları ile giderilmeye çalışılmaktadır. İlişkiyi sürdürme ve evliliği korumaya yönelik bu uyum çabalarında başarısız kalındığında boşanma gerçekleşmektedir (Özgüven, 2001: 309). Bu süreç, evliliğin çekiciliğinin yerini evlilik dışı çekiciliklerin aldığı bir süreçtir. İlişkinin başlangıç aşamasında evlilikten sağlanmasından düşünülen kazançlar, boşanma sürecinde evlilik sonrasında elde edilecek kazançlarla yer değiştirmektedir. Şu halde boşanma, eşlerin beklentilerinin, umutlarının radikal bir dönüşüme uğradığı bir süreç karşılık gelmekte, eşlerin gündeminde hep bir olasılık olarak görülmektedir (Ay, 2000: 60; Özkan,1989: 20;Yıldırım, 2001: 22).

Giddens, geçmişte boşanmayı engelleyen yasaların ve geleneksel değerlerin çözülmeye başlamasının ve boşanma ile ilgili toplumda hakim olan tabuların yıkılmasının boşanmaları kolaylaştırıcı kıldığını varsaymıştır. Birçok gelişmiş batı ülkesinde boşanma geçmişte yasak iken günümüzde hukuksal reformlar yapılarak boşanmanın çiftler açısından daha kolay bir hale getirilmiştir. Boşanmanın yasak olduğu ülkeler hala bulunmaktadır fakat genel olarak bakıldığında pek çok boşanmanın önündeki engellerin kaldırılması konusunda daha liberal tutumlar benimsendiği dikkat çekmektedir (2000: 156-158).

Benedek ve Brown, kadının işgücüne katılımının artmasıyla çok sayıda evliliğin boşanma olasılığı altına olduğunu vurgulamaktadırlar. Kentleşme ile birlikte yeni yaşam dinamiklerinin bireylerin yaşamlarında hakim olması, yaşamı biçimlendiren değerlerin farklılaşması ve sosyal yaşamda giderek artan hareketlilik gibi değişimlerle boşanmaların arttığını ileri sürmektedirler (1997: 2-7). Dolayısıyla kadının ekonomik özgürlüğü ile birlikte geleneksel cinsiyet rollerindeki değişim yapılan analizlerde kilit nokta olarak değerlendirilmektedir.

Katz, boşanmayı, evliliklerini iyi olarak değerlendirenler için bir kriz, kötü olarak değerlendirenler için ise yeni bir yaşam düzeni kurma fırsatı olarak tanımlamaktadır. Artan boşanma oranlarını evliliklerin günümüzde giderek daha az bir ekonomik zorunluluk haline gelmesi ve genel refaftaki artışın evlilikle ilgili bir sorun olduğunda ayrı bir evde yaşamının eskisine oranla daha kolay olması ekseninde değerlendirmektedir (1995: 387-393).

Dallos, boşanma olgusunu kadının sosyal yapıda değişen konumuyla açıklamaktadır. Endüstriyel dönem öncesinde kadının evdeki üretici rolü ön planda ve evin idaresine ek olarak bazı ihtiyaçların karşılanmasında kadın öncelikli konumda iken ekonomik ve sosyal yaşamda değişen statüsü ile aile içi rol ve ilişkilerde değişimler yaşanmış ve mevcut dengeler bozulmuştur. Kadın daha özgür hareket etmeye başlamıştır. Eğitim olanaklarının kadının lehine değişim göstermesi ve bu olanaklara erişebilmesi kendisini ifade edebilecek farklı alanlarda var olmasına fırsat tanımakta ve kişisel gelişimine daha fazla zaman ayırabilmektedir. Dolayısıyla boşanma oranlarındaki artış da bu değişimin bir sonucu olarak görülmektedir (1990: 385-400).

Hala ve Scraton boşanma oranlarındaki artışı benzer bir şekilde kadının ekonomik alanda değişen konumuyla ve siyasal alandaki mücadelelerle açıklamaktadırlar. Buna göre ekonomik, sosyal ve teknolojik alandaki değişimler toplumların düşünsel gelişimine neden olmakta ve bu ortamda kişisel haklar, ekonomik,

sosyal ve kültürel alanlardaki cinsiyete dayalı eşitsizliklerin sorgulanmaktadır (1990: 472).

Greenstein ve Davis bu tarz sorgulamaların yaygınlaşmasının düşünsel zemininin feminizm olduğunu ileri sürmektedirler. Onlara göre feminist tartışmalarda kadınların ekonomik, siyasal ve sosyal alandaki eşitsizlikleri iktidar, güç, otorite kavramları ekseninde aile kurumu düzleminde sorgulanmaktadır (2006: 33). Bu süreçte nihayetinde Heaton'un da belirttiği gibi kadınların bireysel hak ve özgürlükleri konusunda daha fazla bilinçlenmelerine, aileye özgü geleneksel değerlerin çözülmesine, evlenme ve boşanma gibi olguların farklı şekillerde değerlendirilmesine karşılık gelmektedir (1984: 729-733).

Sprecher vd., modern dönemde evliliklerin ortak bir dini ve kültürü paylaşma ölçütünden ziyade, bireysel değerlerin, tercihlerin, sevgi, aşk ve bağlılık gibi psikolojik gereksinimlerin belirleyiciliğinde gerçekleşmeye başladığını ileri sürmektedir. Romantik ilişki, karşılıklı uyum ve kişisel beklentiler, modern toplumda evlilikleri belirleyen değerler olarak ön plana çıkmaktadır (1998: 107-120).

Arıkan ise ailenin, erkeğin baba ve koca olarak kayıtsız şartsız otoritesiyle yönettiği bir ünite olmaktan görece olarak uzaklaştığını ileri sürmektedir. Eşit haklar savunulmakta, evlilik ilişkilerinde spontanlık ve karşılıklı bağımlılık kavramları daha az ürkütücü bulunmaktadır. Arıkan boşanma oranlarındaki artışta sadece aile yapısındaki değişimlerin etkili olmadığını aynı zamanda ülkelerin gelişmişlik düzeyinin, kadınların iş gücüne katılım oranlarının ve dini inanışların da büyük ölçüde payı olduğunu ileri sürmektedir. Bunun yanı sıra evlilik yaşının yükselmesi, ortalama ömrün artması, doğurganlığın azalması, kadın-erkek nüfus arasındaki dengesizlikler, erkeklerin evlilik dışındaki eş alternatiflerinin artması da boşanma olasılıklarının güçlenmesine neden olduğunu belirtmektedir (Arıkan, 1996: 11-14).

Türkiye'de boşanma oranları gelişmiş Batı ülkeleri ile karşılaştırıldığında çok ciddi bir sorun olarak görülmemektedir. Fakat son yıllarda artan boşanma oranları, boşanmanın toplumsal bir sorun olarak tanımlanmasını ve çok boyutlu olarak analiz edilerek buna yönelik politikaların geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de son 10 yıl içinde aile ve boşanma yasalarında AB'ye uyum süreci çevresinde bir dizi düzenleme gerçekleştirilmiştir. Yapılan bu düzenlemelerin ailenin bütünlüğüne yönelik tehditleri elimine etme ve boşanma oranlarını dengede tutma noktasında ne ölçüde işlevsel olduğu, ülkenin sosyo-ekonomik, kültürel ve politik dinamikleriyle birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

Türkiye’de boşanmaların göreceli olarak düşük olmasında aile bağlarının sağlamlığının, evliliklerin devamlılığının temel toplumsal normlardan birini oluşturmasının ve boşanmanın dini inançlar doğrultusunda onaylanmadığının düşünülmesinin önemli bir rolü olduğu kabul edilmektedir. Bunun yanı sıra içselleştirilmiş toplumsal cinsiyet rolleri, kadının ekonomik bağımsızlığının olmayışı ve boşanmış kadınlara yönelik değer yargı ve tutumların kadınları damgalaması yönündeki yerleşik değerler etkili olmaktadır (Arıkan, 1996: 1-3;Ersöz, 1999: 249-264).

Denizli’de boşanma oranlarının yıllara göre artış kaydetmesi ve Türkiye ortalamasında üst sıralarda yer alıyor olması boşanmaların nedenlerinin ve sonuçlarının sosyo-ekonomik ve kültürel faktörlere göre farklılaşma durumunun sosyolojik olarak analizini gerekli kılmaktadır. Bu araştırmada boşanmanın nedenleri kentleşme, toplumsal cinsiyet ve diğer sosyo-ekonomik değişkenlerle ilişkili olarak analiz edilmektedir. Kadınların iş yaşamında aktif konuma geçmesiyle birlikte ekonomik özgürlüğe sahip olmalarının boşanma kararı üzerindeki etkisine bakılmaktadır.

Boşanma, bir toplumun sosyo-ekonomik düzeyi ve kültürel yapısıyla doğrudan ilişkilidir. Kadının ve erkeğin toplumsal alandaki konumları, toplumsal cinsiyet rolleri, dini inançları, gelenekleri, toplumun boşanmaya yönelik bakış açısını şekillendirmektedir (Nazlı, 2000: 50). Bu bağlamdan hareketle araştırmamızda boşanmanın nedenlerinin, toplumsal cinsiyet, kentleşme ve kentsel yaşam dinamiklerinin bireyin yaşamında neden olduğu farklılaşmalar ekseninde analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Boşanmanın nedenlerinin cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığı sorgulanmaktadır. Kente özgü yaşam biçimi, davranış kalıpları merkezinde düşünüldüğünde bireylerin hem kendilerini yeni sosyal çevrelerde var etmelerine, hem de kişisel olarak kendilerini geliştirmelerine olanak sağlamaktadır. Bireyler kentte karmaşık ilişkiler ağı içinde yer almaktadırlar. Bireylerin çalışma koşulları ve meslekleri de bu noktada yeni alanlar sunması bağlamında düşünüldüğünde kente özgü dinamik olarak çalışmamızda önemli bir değişken olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda kentte yaşama süresi, yaşamın büyük bir kısmının geçirildiği yer (kır ya da kent kökenli olma durumu) gibi bağımsız değişkenlerle boşanma nedenleri ve sonuçları arasındaki ilişki sorgulanmaktadır. Kentleşmenin önemli bir değişken olarak alınmasının nedeni, Denizli’de gözlenen ekonomik ve demografik değişimlerin aile yapısı ve ilişkileri üzerinde yarattığı etkilerdir. Dolayısıyla bireylerin kente özgü sosyo-ekonomik, demografik değişimlerin bireylerin boşanma nedenleri üzerinde belirleyici olduğu ve boşanma deneyimlerinde farklılık yaratacağı varsayılmaktadır. Bu bağlamda

cinsiyete dayalı iş bölümü, eşler arasındaki sorumlulukların paylaşımı, annelik-babalık rollerinin yerine getirilmesi, kadının çalışma durumu, ailede karar alma mekanizmasının nasıl işlediği, otoritenin dağılımı, kadına yönelik şiddet, çocuk sayısı, maddi durum gibi faktörlerle boşanma nedenleri ve deneyimi arasındaki ilişkiye bakılmaktadır. Örneğin, geleneksel değerlerin baskın olduğu toplumlarda boşanma sonrasında kadınlar daha büyük sorunlarla karşılaşabilmektedir. Özellikle evli kaldığı süre içinde çalışmamış olan kadınlarda bu sorun ciddi boyutlara ulaşabilmektedir. Erkekler ise boşanma sonrası süreçte, çocukların bakımını üstlenmek -velayet kendisinde ise- ev işlerini yerine getirmek gibi görevlerle karşı karşıya kalabilmektedir. Dolayısıyla evlilik ve aileye ilişkin toplumsal ve kültürel değerlerin, geleneklerin kısıtlayıcılığını besleyen cinsiyet kalıpları, söz konusu geleneklerin ve değerlerin, özellikle kadının yaşamında adeta onu pasifleştiren, baskıcı ve kontrollü bir içerik sergilemesine zemin hazırlayabilmektedir.

Sonuç olarak bu araştırmada, yaş, eğitim düzeyi, kentte yaşama düzeyi, yaşamın büyük kısmının geçirildiği yer, gelir durumu, meslek, sosyal güvenlik, çocuk sayısı, en küçük çocuğun yaşı, akraba evliliği, çok eşli evlilik, evlilik sayısı, evlilik süresi, eşler arasındaki yaş farkı, evlilik biçimi, aile ve akrabalar ile görüşme sıklığı, hane halkı sayısı gibi pek çok değişkenin kadınların ve erkeklerin boşanmaya yönelik algılama biçimlerinde, tutumlarında, boşanma kararı almalarında, boşanma sonrası sorunlarla baş etme stratejilerinde belirleyici olduğu düşünülmektedir. Bireylerin boşanma deneyimlerinin Denizli ilinin sosyo-kültürel ve ekonomik yapısı özelinde ne gibi farklılıklar yarattığı araştırmanın hareket noktasını oluşturmaktadır.

Bu bağlamda cinsiyet kalıp yargılarının birincil ilişkiler alanı ile ikincil ilişkiler alanına etki derecesi ve buna bağlı olarak boşanmış bireylerin yeniden kimlik edinme ve bireyselleşme süreçlerine katkısı ortaya konulmaktadır. Araştırmada aynı zamanda toplumda boşanmaya karşı kalıp yargıların değişip değişmediği, özellikle boşanan kadınlara yönelik bakış açısının ne yönde değiştiği ve boşanma kararının alınması üzerindeki etkilerini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Kadınlık ve erkeklik kalıplarının değişmesi, kadının toplumda sosyal ve ekonomik olarak erkekler kadar aktif konuma gelmesinin boşanma kararını etkileyip etkilemediği sorgulanmaktadır.

Buna göre araştırmanın evrenini Denizli’de yaşayan ve boşanma davası Denizli’de gerçekleşmiş olan kadınlar ve erkekler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini, tabakalı örnekleme tekniği seçilen ve temsil gücü olduğu düşünülen 354 kişidir (177 Kadın ve 177 Erkek). Araştırmada anket ve derinlemesine mülakat teknikleri kullanılmaktadır. Araştırma bulgularının sosyolojik analizinin daha kapsamlı,

güvenilir ve kıyaslanabilir olması için hem nicel hem de nitel araştırma yöntemi kullanılmaktadır. Araştırmanın nicel kısmında örneklem grubuna uygulanan anketlerin bulguları frekans ve ki- kare tekniği ile değerlendirilmektedir. Nitel kısımda ise 6 kişi ile yapılan derinlemesine mülakatın bulguları, boşanma öncesi, boşanma süreci ve boşanma sonrası deneyimler üzerinden kategorileştirilerek analiz edilmektedir.

Çalışmada, boşanan bireylerin adres kayıtlarına sağlıklı bir şekilde ulaşabilmek için araştırma örneklem kapsamına 2007 yılından itibaren meydana gelen boşanmalar ve boşanmış bireyler dahil edilmiştir. 2007 yılında 1304 boşanma, 2008 yılında 1404 boşanma ve 2009 yılında 1731 boşanma gerçekleşmiştir. Buna göre, araştırmanın hedef kitlesindeki birey sayısının (N) 4439 olduğu görülmektedir. Örneklem grubunun yaş aralığını, Türkiye’de evlenme yaşının küçük olduğu gerçeği göz önüne alınarak 18 ve üzeri yaşta yer alan kadınlar ve erkekler oluşturmaktadır. Örneklem kapsamında yer alan boşanmış bireylerin tespitinde, boşanma davasının açıldığı dönemde Denizli’de ikamet etmiş olmak şartı ile davanın bu ilde sonuçlandırılmış olması kriteri aranmıştır.

TÜİK verilerine göre 2006’da 636 bin 121, 2007’de 638 bin 311, 2008’de 641 bin 973, 2009’da 591 bin 742, 2010’da 582 bin 715, 2011’de 591 bin 582, 2012’de 603 bin 751 çift evlendi, boşanan çiftlerin sayısı ise 2006’da 93 bin 489, 2007’de 94 bin 219, 2008’de 99 bin 663, 2009’da 114 bin 162, 2010’da 118 bin 568, 2011’de 119 bin 343, 2012’de 123 bin 325, 2013’de ise 125 bin 305 oldu. Kaba boşanma hızı 2007’de binde 1,34, 2008’de binde 1,4, 2009’da binde 1,35, 2012’de binde 1,64, 2013’de binde 1,65’dir (TÜİK, 2006-2013).

Türkiye ortalaması ekseninde boşanma oranlarının yüksek olması itibariyle spesifik bir yapı arz eden Denizli ilinde boşanmış kadınların ve erkeklerin boşanma deneyimlerinin çok boyutlu olarak sosyolojik analizinin gerçekleştirildiği bu tez çalışması beş bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk iki bölümü boşanma ile ilgili literatürün incelenmesiyle ortaya konulan teorik bilgilerin sunulduğu bölümlerden oluşmaktadır. Çalışmanın üçüncü, dördüncü ve beşinci bölümleri ise nitel ve nicel verilerin değerlendirilmesini içermektedir.

Birinci bölümde toplumsal değişme ve ailenin yapısal ve işlevsel yönden farklılaşmasına yönelik teorik tartışmalara yer verilmektedir. İlk olarak Yapısal-İşlevselcilik, Çatışmacı Teori, Marksist Teori, Feminist Teori, Sembolik Etkileşimcilik, Sosyal Alışveriş Teorisi, Sistem Teorisi, Kurumsalcı Teoriler sunulmakta daha sonra ise aileye yönelik diğer perspektiflere yer verilmektedir. Bu bölümde ayrıca ailenin günümüzde yapısal ve işlevsel yönden farklılaşması, aile kalıplarındaki değişimler ve

aile kurumunun karşı karşıya kaldığı yeni sorunlar odağında diğer alt bölümlerde tartışılmaktadır.

Araştırmanın ikinci bölümünde boşanma olgusunu analiz eden teorilere yer verilmektedir. Teoriler birbirleriyle ilişkili olduğu düşünülerek ve bu alana ilişkin yazındaki okumalardan yola çıkarak üç alt başlıkla sunulmaktadır. İlk iki alt başlıkta boşanma olgusu kadın istihdamı üzerinden analiz eden teorilere ve gelir haddi üzerinden analiz eden ekonomik perspektiflere yer verilmektedir. Bu başlık altında boşanma olgusunun kadınların gelirleriyle olan ilişkisi “Ekonomik Özgürlük”, “Eşit Bağımlılık”, “Rol Uyumu” ve “Ekonomik Ortaklık” olmak üzere birbiriyle ilişkili dört perspektif ile birlikte tartışılmaktadır. Üçüncü alt başlıkta ise “Psiko-Sosyal Gelişim Teorisi”, “Yaşam Seyri Teorisi”, “Boşanmanın ve Yeniden Evlenmenin Altı İstasyonu”, “Kriz ve Yas Süreci Olarak Boşanma” olmak üzere 4 teori odağında boşanma sorununa yönelik teorik tartışmalar sunulmaktadır. Bu bölüm içinde yer verilen diğer konu boşanmanın hukuksal olarak değerlendirilmesidir. Bu bağlamda ilk olarak dünyada hukuksal alanda yapılan reformların boşanma oranlarına etkisine, daha sonra ise konunun Türkiye özelinde değerlendirilmesine yer verilmektedir. AB uyum çerçevesinde Medeni Kanun’da yapılan düzenlemelerin ve boşanma yasalarındaki değişikliklerin boşanma oranları üzerindeki etkileri değerlendirilmektedir. Türkiye’de hukuksal alanda yapılan reformların boşanma oranlarının artışı ile ilişkisi tartışılmaktadır. Hukuksal olarak genel ve özel boşanma nedenleri olarak kategorileştirilen boşanma nedenleri ve sosyo-kültürel nedenler sonraki alt başlıkları oluşturmaktadır.

Aile içi şiddet önemli bir boşanma gerekçesi olarak ikinci bölümde tartışılan diğer bir konudur. Bu başlık altında aile içi şiddetin birey ve toplum üzerindeki etkileri, fiziksel, psikolojik, ekonomik, cinsel şiddet gibi farklı şiddet türleri, aile içi şiddetten en fazla etkilenen tarafların deneyimleri ve bununla baş etme stratejilerinin yanı sıra aile içi şiddetin sosyo-demografik yapıyla, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyiyle ilişkisi boşanma kararına etkisi bağlamında tartışılmaktadır. Dünyada ve Türkiye’de boşanma oranlarındaki artışın nedenleri ve sonuçları farklı gelişmişlik düzeyinde yer alan ülkelerden örnekler verilerek değerlendirilmektedir. Boşanmanın birey ve çocuk üzerindeki etkileri boşanmanın sonuçları başlığı altında tartışılmaktadır. İkinci bölümde son olarak Denizli ilinin sosyo-ekonomik yapısına dair bilgiler sunulmaktadır.

Araştırmanın üçüncü bölümü, metodolojik kısmı içermektedir. Bu bölümde araştırmanın konusu, kapsamı, önemi, yöntemi, evreni ve örnekleme, soruları, hipotezleri ve kullanılan istatistiksel yöntemleri yer almaktadır.

Araştırmanın nicel verilerinin sunulduğu dördüncü bölümde örneklem grubuna uygulanan anketlerin frekans ve ki-kare tabloları ve bunlara ilişkin değerlendirmeler yer almaktadır. Bu bölüme ilişkin değerlendirmeler, örneklem grubunun sosyo-demografik özellikleri, evliliğe ve boşanmaya ilişkin düşünce, tutum ve davranış biçimlerini içeren karakteristik özellikler, boşanma kararı öncesi ve boşanma sonrası sürece ilişkin deneyimler, karşılaşılan sorunlar ve bu sorunlarla baş etme stratejileri, boşanma sonrası hayata bakış ve boşanma deneyiminin nasıl algılandığı, kendini yeniden tanımlama ve sosyal çevre ile ilişkiler gibi farklı düzlemlerde yapılmaktadır. Bu şekilde boşanma olgusunun, bireyin boşanma öncesi, boşanma süreci ve boşanma sonrası yaşamsal deneyimleri dikkate alındığında her bir aşamanın kendine özgü sosyo-psikolojik özelliklere sahip olduğu zorlu bir süreç olarak tartışılması amaçlanmaktadır.

Araştırmanın nitel verilerinin sunulduğu son bölümde ise örneklem grubuyla yapılan mülakatlar ve bunlara ilişkin yorumlamalar sunulmaktadır. Sonuç kısmıyla araştırmamızın bulgularına dair genel bir değerlendirme ile araştırmamız sonuçlandırılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

AİLE KURUMUNUN FARKLILAŞMASINA İLİŞKİN TEORİK ÇERÇEVE

1.1. Toplumsal Değişme ve Aile Kurumunun Farklılaşmasına Yönelik Teoriler

Değişme, belirli bir dönemde toplumsal ve doğal yaşam ile insanın tutum ve davranışlarında gerçekleşen farklılaşmayı ifade etmektedir. Sosyolojik olarak, toplumun yapısını oluşturan toplumsal ilişkiler ağının ve bunları belirleyen kurumların tarihsel süreç içinde değişimini kapsamaktadır. Bu değişimler bireylerin ve grupların davranışlarına yansımakta, toplumun normlarının ve değerlerinin farklılaşmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda toplumsal değişme ilişki ve etkileşimlerin içeriğini ve niteliğini belirlemektedir (Tolan, 1990: 493-505).

Aile sosyolojisi açısından toplumsal değişme, sosyoloji biliminin geliştiği ilk dönemlerden itibaren kurum olarak aile ve evliliğin tarihsel kökeni ve toplumsal formasyonların gelişimine bağlı olarak ilk toplumlardan günümüz modern toplumlarına kadar geçirdiği evrimsel aşamaları içermektedir. Bu genel çerçevede içinde kimileri evlilik ve ailenin temel işlevlerini, kimileri değişen toplumsal koşullara ailenin uyumunu, kimileri ise sanayileşme ve kentleşme nedeniyle ailenin azalan önemi ve karşılaştığı sorunlarla uğraşmışlardır (Canatan, 2009: 33-34).

Sadece Avrupa'da değil, Amerika'da da aile çalışmaları 20. yüzyılın ortalarına kadar evrimci düşüncenin etkisi altında gelişmiştir. Bununla birlikte sosyal ve ahlaki reformcular, sanayileşmenin getirdiği sorunlara çözüm arayışında olmuşlardır. 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başında ailenin değişen koşullara uyum sağlayabileceğine ilişkin düşünce popüler hale gelmiştir (Canatan, 2009: 34). Özellikle 1950 ve sonrası dönem ailenin yapısal ve işlevsel yönden farklılaşmasıyla ilgili önemli çalışmaların yapıldığı dikkat çekmektedir. Bu dönemden itibaren yoğunlaşan ve içerik olarak değişen çalışmaların 3 dönemde değerlendirildiği görülmektedir.

1. Kavramsal çerçeve çalışmaları (1950-1966)
2. Formel teori inşası (1967-1979)
3. Çoğulculuk (1980 ve sonrası)

Birinci dönemde (1950-1966) kavramsal çerçeve ve teoriler oluşturulması sürecine karşılık gelmektedir. Orta boy teorilerin geliştirilmesine dikkat çekilmiş, aile kurumu ile diğer sosyal yapılar arasındaki ilişkiler araştırma konusu yapılmıştır.

İkinci dönemde (1967-1979), hem teorik hem de aile sosyolojisi üzerine yapılan çalışmaların örgütlenmesi konusunda önemli girişimler olmuştur. Teorik ve empirik araştırmalar arasındaki uçurum kapatılmak istenmiştir.

Üçüncü dönem (1980 ve sonrası), çoğulculuk düşüncesinin hakim olmaya başladığı bu dönemde Doherty ve diğerleri (1993) yapılan çalışmalar üzerinden bir değerlendirme yaparak 9 temel trend saptamışlardır.

1. Feminist ve etnik azınlık perspektiflerinin etkisi,
2. Aile formlarının köklü bir değişime uğradığının fark edilmesi,
3. Multi-disipliner çalışmalara doğru yönelim,
4. Teorik ve metodolojik olarak çeşitliliğin hakim olması,
5. Dil ve anlama daha fazla ilgi gösterilmesi,
6. Daha fazla kurgucu ve bağlamsal teorilere ilgi duyulması,
7. Din, ahlak ve değerler konusuna ilginin artması,
8. Aile yaşamında özel alan-kamusal alan ayrımı ile aileyi konu alan sosyal bilimsel ile pratik aile çalışmaları arasındaki dikotominin kırılması,
9. Aile hakkındaki teorik çalışma ve araştırma verilerinin bağlamsal sınırlarına ulaştığı konusunda bilim adamları arasında genel bir kabulün oluşması.

Buna göre, son dönemin en belirgin özelliği, farklı teorilerin ortaya çıkması, eklektik bir tarzın hakim olmasıdır. Yapısal-İşlevselci, Çatışmacı teorilerin yanı sıra Sembolik Etkileşimci, Sistem Teorileri ve Aile Gelişim Perspektifleri gibi farklı perspektiflerin önem kazandığı görülmektedir (Canatan ve Erdoğan, 2009: 36). Aile kurumunun incelenmesine yönelik perspektif çeşitliliği, toplumsal yaşamdaki önemli değişimlere işaret etmektedir. Çağdaş toplumda yaşanan bu değişimler eşliğinde aileye ve aile yaşamına özgü dinamiklerin yeni değişkenlerle birlikte analiz edilmesi gerektiği ön plana çıkmaktadır.

1.1.1. Yapısal-İşlevselci Teori

Toplum, sürekliliği ve oydaşmayı sağlamak üzere belirli işlevleri yerine getiren bir toplumsal kurumlar öbeği olarak ele alan işlevselci teori aileyi de benzer bir şekilde toplumun gereksinimlerine katkıda bulunan, toplumsal düzenin sürekliliğini sağlamak üzere önemli görevler üstlenen bir kurum olarak değerlendirmektedir. Bu teoriye göre aile çağdaş toplumlarda belirli özelleşmiş rolleri yerine getirmektedir. Sanayileşme ile birlikte ekonomik üretim birimi olmaktan çıkmış olan aile kurumu, üreme, çocuk yetiştirme ve toplumsallaşma işlevleri üzerinde yoğunlaşmıştır (Giddens, 2000: 174).

Yapısal-İşlevselci görüşe göre, aile kurumu, toplumsal düzenin temel güvencesi ve toplumsal dengenin temel unsuru olarak kabul edilmektedir. Buna göre gelişmekte olan ve gelişmiş sanayi toplumlarını gözlemleyen yapısal-İşlevselciler, düzenin sürekliliğinde cinsiyet rolü farklılaşmasının gerekli olduğunu ileri sürmektedirler.

Parsons, bu düzenin sağlanmasının gerekli ön koşulu olarak, ailede eşlerin birbirini tamamlayan ve uzmanlaşmış rollerine değinerek doğrudan, erkeğin araçsal rolü, kadının da dışavurumsal rolü üstlenmesi gerektiği üzerinde durmuş ve cinsiyet hiyerarşisinin varlığını gündeme getirmiştir (Günay ve Bener, 2011: 160).

Dolayısıyla bu teoride toplumsal sistemdeki karşılıklı bağımlılık ilişkisinden dolayı diğer öğelerde meydana gelen değişimlerin aile kurumunu da büyük ölçüde etkilediği varsayımından hareket edilmiştir. Buna göre,

1. Ne tür aile yapıları vardır?
2. Bu aile yapılarının kendi üyeleri ve diğer toplumsal kurumlar için işlevleri nelerdir?
3. Toplumsal istikrara nasıl katkıda bulunurlar?

gibi sorular ekseninde aile kurumu incelenmiştir (Canatan ve Yıldırım, 2009: 39).

Parsons, Merton ve Ogburn gibi yapısal-işlevselci teorisyenler, 19. yüzyılda hız kazanan ve toplumsal sistemin tüm parçalarında büyük değişimler yaratan modernleşme sürecini ailenin yapısal ve işlevsel yönden farklılaşmasında belirleyici temel bir dinamik olarak ele almışlardır. Geleneksel geniş aileden modern çekirdek aileye doğru değişime karşılık gelen bu süreçte toplumsal gelişme sorunları ve kişinin özgürlüğü sorunları tartışılmaya başlanmıştır (Parsons ve Bales, 1956: 3-35; Adak, 2005; Budak,2000; Marshall,1999).

Bu teoride öne çıkan isimlerden biri olan Parsons, ailenin evrimini ya da modern çekirdek aileyi 19. yüzyıl ve sonrasında toplumsal yaşamın hemen her alanındaki köklü değişimler yaratan “sanayileşme” ve “kentleşme” dinamikleri ekseninde açıklamıştır. Buna göre, sanayileşme öncesinin geleneksel geniş ailesi, üyelerin birlikte üretim yaptıkları, ekonomik bir birim olma özelliği taşıırken, sanayileşme sonrasında modern çekirdek ailesi, üretimin aile dışında yapıldığı, ev ve iş yaşamının birbirinden ayrıldığı, aile üyelerinin birbirinden bağımsız hareket edebildiği bir birim olma özelliği taşımaya başlamıştır (1956: 35-40). Bu şekilde sanayileşme öncesi kırsal toplumlarda aile ve iş yaşamı bir arada iken kapitalizmle birlikte birbirinden ayrılmış, hane küçülerek önceden aile üyesi sayılanlar giderek hane dışında tutulmuş ve ailenin kendisi kişisel hayatın ikametgahı olarak görülmüştür. Bu süreçte aile belli işlevlerini, kapitalist sistemde ortaya çıkan ve kendine özgü normatif bir yapıya ve işleyiş mantığına sahip olan kurumlara aktarmıştır. Parsons, işlevlerin bu ayrılma sürecini “yapısal farklılaşma” olarak kavramsallaştırmıştır. Aile üyelerini birbirine bağlayan geleneksel ilişkiler

çözölmüş, bireyler arasında ben duygusu artmış, aile içerisinde daha eşitlikçi bir ilişki yapısı oluşmaya başlamıştır (1956: 35-40).

Parsons'a göre, modern çekirdek aile modernleşmenin ekonomik boyutunu oluşturan sanayileşmenin ihtiyaçlarıyla uyumluluk göstermektedir. Sanayileşme, birbirinden bağımsız hareket edebilen, bireysel yeteneklerini özgürce kullanabilen, kendi kararlarını belli bir baskıya bağılı olmadan verebilen birey tipolojisi öngörmektedir. Dolayısıyla, modern çekirdek aile tipi, modern toplumun bürokratik örgütleriyle bir arada var olabilmektedir (1956: 35-40). Buna göre Parsons modern çekirdek ailenin iki temel işlevi olduğunu ileri sürmüştür: "birincil toplumsallaşma" ve "kişiliğın dengelenmesi". Birinci toplumsallaşma, çocukların içinde doğdukları toplumun kültürel ölçütleri öğrendikleri süreçtir. Bu, çocukluğun ilk yıllarında gerçekleştiğinden insanın kişiliğinin gelişiminde en önemli alan ailedir. Kişiliğın dengelenmesi, erişkin aile üyelerinin duygusal olarak desteklenmesinde ailenin oynadığı rolü belirtmektedir. Erişkin erkekler ve kadınlar arasındaki evlilikler, erişkinlerin kişiliklerinin desteklenip sağlıklarının korunduğı düzenlemelerdir. Sanayileşmiş toplumlarda erişkinlerin kişiliklerinin dengelenmesinde, ailenin rolünün yaşamsal olduğu söylenmektedir. Bunun nedeni, çekirdek ailenin genellikle diğerk akrabalarından uzak olması ve sanayileşme öncesinde olduğunun tersine, daha geniş akrabalık bağlarından yararlanma olanağının bulunmamasıdır (akt. Giddens, 2000: 175).

Farber (1964), toplumsal yapının ekonomik dinamiğiyle yeniden inşasında önemli bir birim olarak karşımıza çıkan modern çekirdek ailenin egemen aile tipi haline gelmesini aile üyelerinin iradelerinden ziyade, ekonomik ve sosyal koşulların bir sonucu olduğunu söyleyerek diğerk yapısal-işlevselcileri desteklemiştir. Kadının sosyo-ekonomik statüsündeki değışimi, çalışma ve yaşam alanlarının birbirinden fiziksel olarak ayrılması gibi ekonomik değışimlerin ailenin yapısal ve işlevsel yönden farklılaşmasında etkili temel dinamikler olduğunu ileri sürmüştür (Adak, 2005: 58). Örneğın, Amerikan toplumunun bağımsız kişilik geliştiren girişken insanlara ihtiyaç duymasının bir neticesi olarak aile, çocuğun kişiliğini geliştiren ve dengede tutmasını sağlayan bir kurum olarak işlev göstermektedir. Çocuğun, bağımsız ve bireyci bir kimlik kazanma yönünde sosyalleşmesi gerekmektedir. Parsons, "aileler insan kişiliklerini üreten fabrikalardır" sözüyle, ailenin, toplumun devamlılığı için gerekli olan beşeri sermayenin sağlandığı ilk kaynak olduğunu açık bir şekilde vurgulamıştır (Sayın, 1990: 54; Ülken, 1990: 30).

Yapısal-işlevselci teori, kadın-erkek rolleri konusunda statik bir yapı vurgulamıştır. Kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklar aile kurumunda kadının annelik ve erkeğin ise evin geçimini sağlayan ve para getiren bireyleri olarak konumlandırılması şeklinde yansımıştır (Stockard ve Johnson, 1980: 48) . Aile içi rol dağılımında araçsal (erkek rolü) ve anlamsal (kadın rolü) roller ayrımı, erkeğe, aile ile diğer bürokratik kurumlar arasında köprü görevi, kadına ise ev içi roller yüklemiştir. Kadını ailenin duygusal bütünlüğünü sağlayan, erkeği ise ekonomik gereksinimleri sağlayan bireyler olarak tanımlamıştır. Bu teoride aile, teknolojik olarak ilerleyen sanayileşmiş kent ekonomisinin ihtiyaçlarını karşılayan bir birim olarak tanımlanmıştır. Çalışan aile reisi olan erkek, burada bir köprüdür. Böylece ne bürokratik örgütler, aile yapısını bozarak onu ortadan kaldırmakta, ne de aile kendi yapısal özellikleriyle bürokratik örgütün işleyişini etkilemektedir. Dolayısıyla strese karşı korunaklı yapı oluşturmuş olan aile, yaşamın vazgeçilmezidir (Kongar, 1991: 74; Meriç, 1990: 455-474).

Bazı yapısalcı teorisyenler aileyi, toplumsal sistemi oluşturan diğer alt sistemlerden biri olduğu ve toplum yapısı içinde belirli rol ve statülere uygun hareket eden bireylerden oluştuğu konusunda hemfikir olmakla beraber sistem içinde aileyi oluşturan bireyin pasif olduğunu varsaymaktadırlar. Çünkü ailenin, toplumsal sistemi oluşturan diğer parçalarla sürekli ve karşılıklı olarak ilişki içinde olması, onu dışsal etkilere karşı daha duyarlı ve kırılgan bir konuma getirdiğini ve aileyi diğer toplumsal öğelerle, dışsal etkilere ya da uzlaşmalara açık olarak kabul etmektedirler (Günay ve Bener, 2011: 160-170).

Bu teoriye göre aile kurumu tüm toplumsal sistemi ayakta tutmak için “belirli rollere” ve “statüler ağına” uygun hareket eden bireylerden oluşmaktadır (Sayın, 1990: 533). Bu bağlamda yapısal-işlevselcilik, aile incelemelerinde aile üyelerinin rol beklentilerini, öznel eğilimlerini, referans gruplarını, durumlarının tanımlarını ve sistemi ayakta tutan mekanizmaları, kısaca aileyi etkileyen tüm öğeleri dikkate almaktadır. Böylece yapısal-işlevselcilik hem aile üyelerinin özel davranışlarını dikkate alan mikro-işlevsel hem de aile ile ilişkili tüm kurumların, mekanizmaların çözümlenmesi için faydalı bir soyutlama olarak makro-işlevsel bir teori olarak değerlendirilmektedir. Bu teoriyi kullanan aile çalışmalarında genel olarak aile, dışsal etkilere ve diğer toplumsal ajanlara (okul, iş, pazar vb.) açık bir sistem olarak değerlendirilmektedir (Sayın, 1990: 533).

Aileye yönelik yapısal-işlevselci teori ev içinde erkekler ve kadınlar arasındaki işbölümünü doğal ve sorunsuz bir şey olarak haklı gösterdiğinden eleştirilmiştir. Ancak kendi tarihsel bağlamı içinde düşünüldüğünde bir bakıma bu teori daha anlaşılır olmaktadır. Bu teoriye yönelik diğer bir eleştiri, ailenin belirli işlevleri yerine getirmedeki önemini vurgularken çocukların toplumsallaşmasında hükümet, medya, okullar gibi başka toplumsal kurumların oynadığı rolü göz ardı etmektedir (Giddens, 2000: 175).

1.1.2. Marxist ve Çatışmacı Teoriler

Marsist gelenek, modern batı ailesini açıklarken çekirdek ailenin yapısal olarak soyutlandığını ve çekirdek aile ilişkilerinin yoğunlaştığını ileri sürmektedir. Ailenin diğer kurumsal alanlardan yapısal ayrımından ve işlevlerinin üreme, çocuk yetiştirme ve psikolojik destek sağlama olarak kavranması gerektiğinden söz etmektedirler. Marsist yaklaşım ailedeki değişmeyi ekonomideki değişmelerle ilişkili olarak açıklamaktadır. Modern aile ile mevcut ekonomik sistem arasında uyum olduğu vurgulanmaktadır (Demircioğlu, 2000: 14).

Marxçı kuram daima kadınları kapitalist toplum ve burjuva aile tarafından baskı altında tutulmakta olarak görmüştür. Marx ve Engels'e göre, burjuva, karısını yalnızca bir üretim aracı olarak görür. Engels, erkeğin geçim ekonomisinden miras olarak edinilen mülk çağına geçildiğinde, evde denetimi de ele geçirmesiyle kadının konumunun alçaldığını ve kadınların köleleştirildiğini söyler (Wallace ve Wolf, 2012: 131).

Marx ve Engels, kadın ve erkek arasında her zaman bir işbölümü olduğunu kabul etmiş olsalar bile, aileyi üretim ilişkilerince belirlenen üst yapının bir parçası olarak ele alırlar. Burjuva aile mülkiyetin bir ürünüdür. Bundan dolayı sermayenin ortadan kalkması ile ortadan kalkacaktır ve bununla da kadına uygulanan baskı sona erecektir. Kadın kamu endüstrisine geri getirilecek ve cinsiyetler arasındaki ilişkinin temeli sevgi olacaktır (akt. Wallace ve Wolf, 2012: 131).

Ailenin kapitalizm için ideolojik önemi olduğu ileri sürülmektedir. Bu yaklaşıma göre bir üst yapı olarak ailenin iki temel işlevi vardır. Aile hem işgücünün yeniden üretimi hem de malların tüketimi yoluyla maddi yönünü sürdürmek durumundadır. Kapitalist sistemde aile tüketim birimi olarak işlemektedir. İşçi ücretlerinin, ailenin tüketimi için satın alınan mallara araç olduğunu ve bu malların ev kadını tarafından ailenin fiziksel ve duygusal bakımı için uygun bir forma dönüştürüldüğü vurgulanmıştır. Kapitalist sistem kadına, eve ait işleri, erkeğe de sanayileşmiş işleri vererek toplumsal

cinsiyet rollerini temellendirmektedir. Marksist-çatışmacı perspektif içinde çatışma, rekabet, mücadele, kaynak, kıtlık, değişme, güç, sınıf ve çıkar kavramları temel oluşturmaktadır (Demircioğlu, 2000: 15).

Çatışma teorisi, gruplar arası (çatışmalı) ilişkilere odaklanmıştır. Gruplar arası ilişkiler genel olarak şu iki ilkeye dayalı olarak açıklanmaktadır:

1. Kıt kaynaklar, toplumsal kümelerin birbirleriyle rekabet ve mücadele içinde olmaya zorlar.
2. Bu mücadele ve yarış nedeniyle toplumda ilişkiler aslında denge ve istikrar üzerinde değil çatışma üzerine oturur.

Bu teoriden hareket eden araştırmacılar aileyi toplumsal eşitsizliğin doğurduğu sorunları deneyimleyen bir küme olarak tanımlamaktadırlar. Bunlara göre aile ve aile üyeleri, toplumda güçlü gruplar tarafından kontrol edilen kıt kaynaklar için yarışmak zorundadırlar. Bu teorinin cevabını aradığı sorular şunlardır:

1. Kaynakların sınırlı olduğu durumlarda hangi aileler bundan kazançlı çıkmaktadır ve hangi aileler kaybetmektedir?
2. Aileler kendi ayrıcalıklarını nasıl korumaktadırlar? (Canatan, 2009: 40).

Çatışmacı teori, ailedeki çatışma ve rekabet ilişkilerine yoğunlaşmaktadır. Toplumun temel hücresi olan ailede çatışma ve rekabet ilişkilerinin temelinde kaynakların paylaşımı ve paylaşım sürecinde eşitsiz güç ilişkileri önemli rol oynamaktadır. Otorite tiplerine bağlı olarak çatışma, pazarlık, ittifak oluşturma ve uzlaşma gibi ilkelerle çözümlenmektedir. Çözümleme biçimi ne olursa olsun ailede güçlü olanlar güçsüz olanlar karşısında daima avantajlı çıkmaktadır. Çatışma teorisi, çatışmayı odak noktası seçtiği için aile ve toplumdaki sosyal düzeni, görece olarak var olan süreklilik ve istikrarı açıklamaması yönüyle eleştirilmiştir. (Canatan, 2009: 40).

1.1.3. Feminist Teori

Feminist perspektifin odak noktasında cinsler arasında ilişkiler yer almaktadır. Bu perspektife göre, ataerkil toplumda kadın ve erkek ilişkileri eşitsizlik temelinde gelişmiştir. Tüm kurumsal yapılar ve kültür bu eşitsiz ilişkileri ayakta tutmaya çalışmaktadır. Aile bu kurumların başında yer almaktadır. Feminist teorisyenlere göre aile, toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal sınıf, ırk, yaş, cinsel yönelim ve medeni konuları temelinde üyelerinin toplumsal olarak belirlenmiş beklentileri öğrendiği bir kurumdur. Bu teorisyenlerin araştırdıkları konular şunlardır:

1. Aile yaşamı, ekonomik ve ataerkil yapıları ya da ilişkileri nasıl yansıtır?
2. Erkek ve kadının ailevi yaşam deneyimleri arasında ne tür farklılıklar vardır?

Feminist perspektifin birçok varyantı (Liberal, Marksist, Radikal, Sosyalist vs.) bulunmakla birlikte ortak olan nokta toplum ve ailede ataerkil ilişki ve değerlerin baskın niteliği ve bunun kadın açısından sonuçlarıdır. Örneğin Marksist feministler, ataerkilliğin ekonomik ilişkilerdeki bir çarpıklığın ifadesi olduğunu iddia ederken radikal feministler ataerkilliğin çarpık ekonomik ilişkilere ve kadının ezilmesine yol açtığını dile getirmektedirler. İlkinde sınıf kavramı, ikincilerde cinsiyetçiliği de içeren ataerkillik kavramı önceliklidir (Canatan ve Erdoğan, 2009: 42).

Bu perspektifte aile pek çok kişi için yaşamsal bir avuntu, rahatlık, sevgi ve dostluk kaynağıdır. Ancak sömürünün yalnızlığın ve derin bir eşitsizliğin bulunduğu bir yerdir de aynı zamanda. 1970'li ve 1980'li yıllarda aile hakkındaki tartışmaların çoğunda feminist bakış açısı hakim olmuştur. Aile sosyolojisi önceleri aile yapıları, çekirdek aile ve geniş ailenin tarihsel gelişimi ile akrabalık bağlarının önemi üzerinde odaklanırken feminizm, kadınların ev alanındaki deneyimlerini incelemek üzere dikkatleri ailelerin içine çekmiştir. Pek çok feminist yazar ailenin ortak çıkarlara ve karşılıklı desteğe dayanan işbirlikçi bir birim olduğu görüşünü sorgulamıştır. Evdeki iş bölümünün ortaya çıkışına yönelik farklı görüşler sunmuşlardır. Bazı feministler bunu sanayi kapitalizminin bir sonucu olarak görürken bazıları bunu ataerkillikle bağlantılı olduğunu dolayısıyla sanayileşmeden önce geldiğini ileri sürmüşlerdir. Evde işbölümünün sanayileşmeden önce var olduğuna inanmak için neden vardır ancak kapitalist üretimin ev ve iş alanları arasında çok daha keskin bir ayrıma yol açtığı da kesindir. Bu süreç erkek alanları ve kadın alanları gibi güç ilişkilerinin belirginleşmesine neden olmuştur. Sanayileşmiş toplumların çoğunda bu durum yaygındır (Giddens, 2000: 175).

Feminist teorisyenler aile ile ilgili analizlerinde yapısal-işlevselci perspektife karşı eleştirel bir bakış geliştirmişler ve çatışmacı perspektiften etkilenmişlerdir. Bu perspektifin temel önermeleri 4 noktada özetlenebilir:

1. Aile, toplumdaki cinsiyet hiyerarşilerini ve cinsiyet ayrımlarını yansıtan bir kurumdur.
2. Aile, cinsiyet temelinde toplumsallaşmanın gerçekleştiği temel bir kurumdur.
3. Aile, kadın ve erkek arasında güç ilişkilerinde dengesizliği içermektedir.
4. Toplum daha fazla ya da daha az eşitlikçi bir yapıya kavuştukça aile yeni biçimlere doğru evrim geçirmektedir (Andersen, 1978: 415-428).

Feminist perspektifin 3 temel alanda katkısı olduğu görülmüştür: ilki, çocuk bakımı ve evle ilgili görevlerin erkekler ve kadınlar arasında nasıl paylaşıldığı hakkında

çalışmalar yapmışlardır. Yapılan araştırmalarda kadınların ev dışında ücretli işlerde çalışmalarına karşın evle ilgili görevlerde başlıca sorumluluklarını sürdürdükleri ve erkeklerden daha az boş zamanları oldukları sonucunu ortaya koymuşlardır. Kadınların ücretsiz olarak yaptıkları ev işlerinin genel ekonomiye katkısı üzerinde yoğunlaşarak birbirine karşıt olan ücretli ve ücretsiz iş alanlarını incelemişlerdir. Bunun yanı sıra kaynakların aile üyeleri arasındaki dağılım biçiminin yanında ev bütçesine erişim ve bunun üzerindeki denetim kalıplarını araştırmışlardır (Giddens, 2000: 176).

İkinci olarak ailede var olan eşitsiz güç ilişkilerine dikkat çekmişlerdir. Ev içi şiddet konusu üzerinde durmuşlardır. Kadın dövme, evlilikte tecavüz, ensest, çocukların cinsel bakımdan kötüye kullanılması gibi konuların hepsi aile yaşamının şiddet ve kötüye kullanma içeren yanlarının gerek akademik gerekse siyaset çevrelerinde dikkat çekmesini sağlamışlardır. Üçüncü katkıları ise ailede bakım etkinliklerinin incelenmesidir. Bu etkinlikler ise hastalanan aile üyesiyle ilgilenmekten başlayıp uzun süre boyunca yaşlı bir akrabaya bakmaya kadar uzanan süreçleri kapsamaktadır. Buna duygu işçiliği denmektedir. Kadınlar yalnızca temizlik, çocuk bakımı gibi somut görevleri üstlenmezler aynı zamanda duygu işçiliği de yapmaktadırlar (Giddens, 2000:177).

Feminist perspektifin farklı varyasyonlarından olan feminist çatışmacı teori, ekonomik eşitsizliğin varlığını kabul etmekle birlikte cinsiyetler arasındaki eşitsizliğin temel nedeni olarak ekonomik değişkeni görmemektedirler. Bu teoriye göre, cinsiyet rolleri farklı, fakat görev ve güç eşittir. Erkeğin egemenliği her yere yaygınlaşmıştır. Bu da kadın açısından baskı ve cinsiyet ayrımcılığına neden olmuştur. Baskı ve cinsiyet ayrımcılığının gerçekleştiği yer olarak da çalışan ve çalışmayan kadın için “ev”i vurgulamışlardır. Ev, ev işi sistemin bir parçasıdır (Eshleman, 1998: 527-536).

Liberal feministler, aileye yönelik reform önerileri getirirken, radikal feministler kadının geleneksel alanından başlayarak mevcut doğa ve toplum anlayışına ve erkek egemen toplumun tümüne karşı savaş açmıştır. Radikallere göre, eğitim, yurttaşlık hakları ve kişisel özgürlükler gibi, eşitliği gerçekleştirmek için yapılan mücadeleler sonunda evrensel ve ulusal boyutta alınan yasal önlemler, temelde burjuva orta sınıf kadınlarının ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Nitekim 1960’ların sonunda cinsiyetler arası eşitlik ve kadının bağımsızlığı konusu eğitilmiş ve beyaz yakalı kadın ücretlilerin talebi olurken; mavi yakalılarda ekonomik gerekçeler söz konusudur. Kadınların özgürlüğü sınıf mücadelesinin amaçlarından biridir. 1970’lerde ise, bu teoriye ikinci dalga ya da yeni dalga feminizm, en yakın cinsel ilişkilerden en genel ekonomik ve ideolojik

etkenlere uzanan düşünce ve uygulamaları kapsayan patriyarki kavramıyla karşı çıkmıştır (Bogenschneider, 2000: 1136-1159).

Patriyarki, salt erkeklerin kadınlar üzerindeki iktidarını değil, erkek iktidarının hiyerarşik karakterini ve bu iktidarın doğal, normal, doğru ve haklı olduğunu ileri süren ideolojik bir meşrulaştırmadır. Evrenselliği reddeden Delphy ise patriyarkinin çağdaş sanayi toplumunda kadınların erkeklere bağımlı kılındığı bir sistem olduğunu ve bu sistemin ekonomik temelini ev içi üretim olduğunu belirtmektedir (1999: 89-90). Bu sistem cinsiyetçiliğe dayalı bir ideolojiyle çocukların sosyalleşmesi ile süreklilik kazanmaktadır (Eshleman, 1998: 527-536).

Patriyarkinin maddi temelini erkeklerin kadınların işgücü üzerindeki denetimi olarak ele alan Hartmann'a göre ise, kapitalizmde bu denetim, evlilik, çocuk bakımı, ev işi, erkeklere ekonomik bağımlılık gibi sosyal kurumlar aracılığıyla olmaktadır. Kapitalist toplumda patriyarka ile sermaye arasında sağlıklı ve güçlü bir ortaklık bulunmaktadır. Ancak erkeklerle kapitalistlerin arasında kadınların emek gücünün kullanımı üzerinde birbiriyle çatışan çıkarları da vardır. Erkeklerin büyük çoğunluğu evde kadınların kendilerine kişisel olarak hizmet etmelerini isterken, daha az sayıdaki kapitalist erkek çok sayıda kadının ücretli işgücü piyasasında çalışmasını istemektedir (Hartmann, 2006: 95-101).

Ekonomik açıdan kadını erkeğe bağımlı hale getiren ve daha çok maddi temellere dayanarak açıklanan ataerkil düzende evlilik, belirli bir üretim ilişkisi içine girmek için yapılan sözleşme, aile bir üretim biçimidir. Modern farklılaşmaya rağmen temeldeki sorun, cinsiyetler arasındaki sömürüdür. Patriarkalın maddi temelini oluşturan ev içi üretim ya da yeniden üretimi de içerecek şekilde ailesel üretim, sanayileşmeyle birlikte birbirinden ayrılan ücretsiz ev emeği ile ücretli emek ayrımına rağmen, ekonomide merkezi önemini yitirmemiştir. Zira aile, hem ücrete dayanmayan tek kurum olma niteliğini muhafaza etmekte hem de toplum için en önemli sorun olan bakım işlerini merkezine almaktadır (Hartmann, 2006: 95-101).

Buna göre aile sisteminin çözülmekte oluşuna dair çok kanıtın olmadığı ileri sürülmektedir. Kadınların işgücüne daha çok katılmaları boşanmayı kolaylaştırmış olsa da kadınların boşanma eğilimleri çok kuvvetli değildir. Çok az kadının ücreti kendisine ve çocuklarına bağımsız ve yeterli düzeyde bakabilmesini sağlayabilmektedir. Evlenme ve çocuk yetiştirme hala yaygındır. Boşanma oranları gibi yeniden evlenme oranı da yüksektir (Hartmann, 2006: 95-101).

Sermayenin aileyi yok ettiği iddiası, aile hayatını çekici kılan güçleri görmezlikten gelmektedir. Çekirdek ailelerin psikolojik düzeyde yıkıcı olduğuna ilişkin eleştirilere karşın rekabetçi bir toplumda aile, hala pek çok insanın gerçek ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Özellikle kadınlar için tek başına yaşamının maddi manevi maliyetinin getirdiği yükler, işgücüne katılmanın sağladığı bağımsızlığı yanılısama haline getirir. Tek ebeveynli aileler, yeniden evlenme yoluyla iki ebeveynli aileler görülmektedirler. Boşanma eğilimleri, kadınların işgücüne giderek daha çok katılmalarının etkilerinden ziyade, aile içindeki cinsiyete dayalı işbölümünün azalmasıyla ilgili olabilir. Ama bunun da kanıtları yoktur. Zira ev işinin çoğunu hala kadınlar yapmaktadır. Çifte iş gücü, ücretli çalışan kadınlar için bir gerçekliktir. Aile dışındaki iş gücü piyasasındaki cinsiyete dayalı işbölümünde kadınlar erkeklere bağımlıdır. Dolayısıyla patriyarkanın geleceği yalnızca aile ilişkilerine bağlı değildir. Çünkü patriyarka sermaye gibi şaşırtıcı düzeyde esnek ve uyarlanabilir bir nitelik taşıyabilmektedir (Savran, 1992: 159-210).

Karşılıksız olan ev içi üretimin artık değişim değeri kazanmış olması, kadın emeğini, erkek egemenliği ve kapitalist üretimi sürdürme gibi ikili bir amaca hizmet ettiğini göstermektedir. Ailenin refahı için daha fazla katkıda bulunan aile üyesi, karar almada baskındır. Aile içindeki kaynakların dağılımında da aile dışında daha fazla fırsata sahip üyeler kazançlıdır. Kadınların erkeklere göre, daha düşük statüde olmaları, pazarlık güçlerinin az olmasının nedenidir. Kadınların ekonomik bağımsızlık kazanmaları ve işgücüne katılmaları ise pazarlık güçlerini yükseltmektedir (Delphy, 1999: 85-90).

Bunun yanı sıra hem teknolojik gelişmelerle ev işlerinin niteliğinin de değişmiş olması ve çocuk sayısının azalması, bakım işlerini de azaltmaktadır. Ancak kadınların ev emeğini azaltmamaktadır. Kadının ev dışında çalışması ve erkek eşin işsiz kalıp kadın eşin evin geçimini tek başına sağlaması dahi, evdeki işbölümünü eşitlikçi kılmamaktadır. Sonuçta kadının ev içi emeğinden hem ekonomi hem erkekler yarar sağlamaktadır. Sorun, kadının ev içi emeğinin sevgi, aşk karşılıksız olmasıdır. Evlilikle kadın ile erkek sözleşmesinin üstü örtülen niteliği, boşanma çıkmaktadır (Delphy, 1999: 87).

Boşanma durumunda çocukların bakımının anneye bırakılması, boşanmanın erkeğin kadına ödediği tazminat ve nafaka gibi sonuçları karşılıksız emeğin bir itirafıdır. Nitekim bugün boşanma davalarında ev emeğinin ölçülmesi söz konusudur. Diğer yandan dünya ekonomik düzeninin ve hiyerarşisinin getirdiği sorunlar da göz önüne alınmaktadır. Ulusal düzeyde kadına özel bir yer verilmemesinin nedeni, çokuluslu

şirketlerin kararlarına dayandırmaktadır. Gorz'a göre uluslararası şirketler için az gelişmiş ülkelerde en cazip olan doğal kaynak sayılan işgücü, tüm yaşlardan kadınlardır (akt. Parlak, 2004: 100-125).

Sınır ötesi üretimin tarım işlerinin gelişmesiyle birlikte tarıma doğru kayması, kadınların tarımsal üretimde işgücünün önemli bir parçası haline getirmektedir. Küresel üretimde düşük ücret, sağlıksız koşullar, olmayan sosyal haklar, sigortasız, geçici ya da yarı zamanlı işlerde kullanıldıkları için marjinalleştirilecektir. Yeniden üretim bağımlılıkları olan geleneksel aile bağılıklarının ve ataerkil anlayışın reddi, tüm düzenlemelerin erkeğe göre yapıldığını ifade etmektedir. Ev işlerinin ücretli ilkeye bağlanması, kadını kurtarmamaktadır. Erkeğin hakimiyetinden çıkarırken, sermayenin hakimiyetine sokmaktadır. Çalışma yaşamına katılsa da statüsü, ev içinde sürekli yeniden üretilmekte olan kadının, ev içi emeğinin görünür kılınarak metalaşması, kadının bağımsızlaşmasını nasıl sağlayacaktır sorusu önemlidir (akt. Parlak, 2004: 100-125).

Feminist teoriler boşanmayı mikro-düzeydeki değişimlerle açıklamaktadırlar. Özellikle karşılaştırmalı oyun teorisini alternatif evlilik artışı üzerine uygulayarak değişen evlilik olasılıklarına odaklanmaktadır. Buna bakış açısına göre evliliğe alternatif ilişkilerdeki artışlar devam ettikçe boşanma oranları da artacaktır. Örneğin N. Folbre, Avrupa'da sosyal güvenlik sistemi boşanmaları engellemeye yönelik yasal düzenlemelerin baskın olduğunu hatta boşanmaların cezalandırıldığını ileri sürmüştür. Bu tarz cezaların giderek belirsizleşmesiyle birlikte boşanma oranları da artmıştır. Harris de kadının özgürleşmesinde, ekonomik yurttaşlık kavramını kullanarak politik ve sosyal yurttaşlık bağlamında ekonomik bağımsızlığın önemini göstermiştir. Birey, ekonomik bir yurttaş oluncaya kadar tam anlamıyla bir yurttaş olamaz. Eğer ekonomik yurttaşlık söz konusu ise söz konusu ise kadınlar kocalarına bağımlı olacaklardır. Bu nedenle evliliklerini devam ettireceklerdir. Kalmijin ve Poortman ise kadının iş gücüne katılımını kadının bağımsızlaşması, ekonomik yurttaş olmasının öneminden yola çıkarak boşanma oranlarındaki artışı açıklamışlardır (akt. Simonsson ve Sandström, 2011: 210-229).

1.1.4. Sembolik-Etkileşimci Teori

Sembolik-Etkileşimcilik, toplumsal etkileşimin sembolik olmayan etkileşim ve sembolik etkileşim olmak üzere ikiye ayırmıştır. Sembolik olmayan etkileşimde, birey diğerinin davranışlarına ve jestlerine göre tepkilerini belirlerken, sembolik olmayan etkileşimde, birey davranışlar ve jestler bireyin verdiği anlam temelinde

yorumlanmaktadır. Bu teoriye göre aile, birbirleriyle sembolik olan ve sembolik olmayan şekilde karşılıklı etkileşim içinde olan bir kurum olarak tanımlanmıştır. Aile üyelerinin, ailede belli rolleri ve beklentileri bulunmaktadır. Bu teorinin aileye yönelik analizleri ilk olarak sosyalizasyon insanın davranış kalıplarının nasıl aldığı ve içselleştirdiği; ikinci olarak da kişilik, tutum, değer ve davranışların organize edilme biçimleri, tarzları üzerine olan değerlendirmeleriyle anlam kazanmaktadır. Bu teoriye göre, evlilik ve aile kendi düzeyleri içinde incelenmelidir. İnsanların etkileşime müdahale edilemez. Evlilik, aile ve bileşenleri, sosyal çerçeve bağlamında ve içinde var oldukları toplum bağlamında anlaşılabilir. Konuşulan dil, yapılan tanımlar, sosyal bağlam içinde anlamlıdır. Birey, ailedeki etkileşim sürecinde kabul edilen ve edilmeyen davranışları öğrenmektedir. Sosyal bir aktör olan insan semboller ile iletişime geçer ve anlamları paylaşır. Böylece bireyler, yorumlayan konumunda da olurlar. Sosyal kimlik ve referans grubu gibi kavramları merkeze koymaktadır bu teorisyenler (Özen, 1987: 272).

Sembolik etkileşimcilere göre aile bilgi, inanç, tutum, değer ve rollerden oluşan simgesel iletişimin belirlediği bir etkileşim odağında yer almaktadır. Ailevi ilişkileri çözümleyebilmek için bu anlamlar dünyasını kavramak gerekmektedir. Bu teorisyenlerin odaklandığı sorular şunlardır:

1. Aile üyeleri gerçekliği nasıl algılamakta ve açıklamaktadırlar?
2. Aile doğru ve yanlış davranışları nasıl tanımlamakta, yorumlamakta, pekiştirmekte ve isteklendirmektedir?

Bu teorisyenlerin aileyi anlamak için geliştirdikleri önermeler ise şöyledir:

1. Bir ilişkide egonun rol temsilinin kalitesi bu ilişki konusunda egonun hoşnutluğunu olumlu olarak etkilemektedir.
2. Rol beklentilerinde algılanan açıklık yüksek olduğu ölçüde rol temsilinin kalitesi yüksek olacaktır.
3. İşgal edilen rol karşısında daha fazla bireyin beklentilerinde uzlaşım söz konusu ise rol karışıklığı o kadar az olacaktır.
4. Kişilerin rollerinin çeşitliliği fazla ise bu rollerle ilişkili olarak kişisel beklentilerde daha az uzlaşım söz konusu olacaktır.
5. Oynanan rol sonucu algılanan rol karışıklığı büyük olduğu ölçüde roller arası geçişler daha az kolay, rolden çıkma kolaylığı ise daha yüksektir.
6. Rollerin çeşitliliği büyük olduğu oranda rol karışıklığı da büyük olacaktır.

Bu teoriye göre aile üyeleri arasındaki ilişkilerde roller ve bunların algılanma biçimleri ne kadar net olursa iletişimin de o derece yüksek kalitede olacağı varsayılmaktadır (Canatan ve Yıldırım, 2009: 43).

Bu teori sosyal olguların birçok boyutunu ihmal etmiş, rollerin oluşmasında aktörlerin etkisini abartma yoluna gitmiş ve yapısal etkenlerin rolünü göz ardı etmiştir. Bireye fazla odaklandıkları için toplumsal kurumların önemini kavrayamamışlardır ve bu yönleriyle eleştirilmişlerdir (Canatan ve Yıldırım, 2009: 44).

1.1.5. Sosyal Alış-Veriş Teorisi

İnsan davranışlarının rasyonel olduğunu, insanların ödülleri arttırmak ve maliyetlerini azaltma çabası içerisinde olduklarını, sosyal davranışların ödüllendirildiği takdirde tekrarlanma olasılığının olduğunu ve sosyal alış-verişin karşılıklılık üzerine işlediği argümanlarını ileri süren Sosyal alış-veriş teorisi, aile kurumunu da karşılıklılık ilkesi üzerinden değerlendirmiştir (Wallace ve Wolf, 2004: 440-453).

Sosyal-alışveriş teorisi, evlilik ve cinsellik gibi davranışsal sonuçların yaş, ırk, toplumsal cinsiyet, sınıf gibi yapısal koşullardan nasıl etkilendiğini ve etkileşim düzeyini açıklamaktadır. Homans ve Blau gibi teorisyenlerin öne çıktığı bu teoride Homans, davranışsal psikolojide sosyal mübadele teorisini başlatan kişi, Blau da Homans'tan farklı olarak sembolik etkileşimcilikten hareket eden bir perspektifi benimsemiştir. Blau, davranışsal sonuçların, roller üstlenen, sosyal çıkarlarına sahip, sembolik olarak etkileşim içinde olan bireylerin bir fonksiyonu olduğunu açıklamaktadır. Karşılıklılık, müzakere, anlaşma, kaynaklar, ödül ve maliyet, adalet, adil mübadele ve güç, sosyal alış-veriş teorisinin temel kavramlarıdır (Eshleman, 1998: 527-536).

Bu teorisinin aileye yönelik analizlerinin hareket noktası, evliliğin alış-veriş (mübadele) ilişkisi temelinde kurulmuş olmasıdır. Örneğin, Levi-Strauss'a göre, iş bölümü, karı-koca arasındaki mübadeleyi güçlendirmektedir. Bununla birlikte O, ilkel toplumlarda dıştan evlenmenin, iki klan arasındaki kuralları belirleyen mübadele sistemine dayandırıldığını varsaymıştır. Modern toplumlarda ise evlenme, sadece iki birey arasındaki mübadele sistemini açıklamaktadır. Boşanma, bu teoriye göre, merkeze koydukları karşılıklılık kavramına dayalı olarak, tarafların yeterince fayda sağlayamadıkları bir ilişkinin sürdürülmesinin daha büyük kayıplara yol açabilmesini önüne geçmek için sergilenen rasyonel bir davranış olarak değerlendirilmiştir (Özen, 1992: 120).

Kar-zarar temelinde (rasyonel) ilişkiler kuran bireylerin aile ilişkileri de bu alışveriş ilişkisinden farklı değildir. Aile, üyeleri arasında faydayı azamiye çıkarma maliyeti asgariye indirme yoluyla hakça ve dengeli alışveriş ilişkilerinin sağlandığı bir kümedir. Bu teorinin temel önermeleri şöyledir:

1. Belirli bir ortamda aktörler karı azamileştirmek üzere seçimlerde bulunurlar.
2. Ödüllendirmenin olmadığı ortamlarda aktörler, maliyeti en asgari düzeye çekmek için uğraşırlar.
3. Eğer mevcut getirisi eşitse o zaman aktörler uzun vadede en fazla karı sağlayan alternatifi seçeceklerdir.
4. Eğer uzun vadece getirisi eşit ise o zaman da kişi kısa vadede en fazla karı sağlayan alternatifi seçecektir (Canatan ve Erdoğan, 2009: 45).

Evliliklerde taraflar, sosyal yaşamdaki diğer tüm ilişkilerde olduğu gibi, birbirleriyle karşılıklı bağımlılık ilişkisi içerisindedirler. Birbirlerine kaçınılmaz olarak bir şeyler verdikleri ve bunların karşılığını da beklediklerini savunan bu teoride boşanma optimum yararın gerçekleşmediği zamanda ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla aile kurumu karşılıklılık ilişkisi üzerine inşa edilen bir ilişkiler ağı olarak anlaşılmaktadır (Canatan ve Erdoğan, 2009: 45).

1.1.6. Sistem Teorisi

Klein ve White sistem teorisinin iki temel argümanını sunmuşlardır: aile bir sistemdir ve diğer bütün sistemler gibi varlığını devam ettirebilmek için ayrı kurallara bağlı olmak durumundadır. Bu perspektif açısından iki temel soru bulunmaktadır.

1. Aile nasıl bir ilişki kuruyor (işlevsel mi yoksa işlev-bozucu mu)?
2. İlişkiler nasıl daha iyi ve ileri bir seviyeye çekilebilir?

Bu perspektifin belli başlı önermelerini ise şu şekilde özetlemek mümkündür:

1. Bir aile sisteminin uyum yeteneği ve bununla birlikte yaşamını sürdürme yeteneği, sistem içindeki çeşitlilik düzeyiyle olumlu bir ilişki içindedir.
2. Bir aile sisteminin uyum yeteneği ve bununla birlikte yaşamını sürdürme yeteneği, sistem içindeki çatışma ve gerilim düzeyiyle olumsuz bir ilişki içindedir.
3. Ailevi sistem içinde yüksek düzeydeki amaçlar, düşük düzeydeki amaçların önceliklerini belirler ve doğası gereği daha az kendini gözden geçirme ve amaçlarından vazgeçme eğilimindedir (akt. Canatan, 2009: 47).

Yapısal-işlevselci teorilere benzer argümanlara dayalı olarak aile kurumu analiz eden bu teori aileyi, çevresiyle ve birbirleriyle etkileşim içinde olan parçaların

oluşturduğu dinamik bir bütün olarak tanımlamıştır. Ailede yer alan alt sistemlerin (anne-baba-çocuklar vs.) belli bir işlevi ve amacı olmakla birlikte, bu amaç ve işlevler, ailenin kendine özgü kimliğini ifade etmektedir (Aktaş, 1997: 349). Bu teoriye göre aile, çevresinden çeşitli kaynaklar alan (girdi) açık bir sistemdir. Çevresinden kendisine aktarılan kaynaklardan uygun olarak kabul eden aile, dış sisteme (çevreye) aktardıkları kültürel faaliyetlerle, sosyal ilişkilerle dolaylı olarak kendisine yeniden dönebilmektedir. Yani daha büyük bir sistem içinde var olan aile, hem içindeki üyeleri, hem de dışındaki büyük sistemle karşılık bağılıkları onu bir bütün olarak ayakta tutmaktadır. Bu ilişki, dış sistemde meydana gelen değişikliklerin aile sistemine yansımaya neden olmaktadır (Whitchurch ve Constantine, 1993: 325-352).

Yaşanılan dönemin getirdiği teknolojik gelişmeler (bilgisayar ve internet ağı) ve haberleşme sistemindeki yenilikler (uydu sistemi) ailenin kapalı bir sistem olma yönünü ortadan kaldırmıştır. Aile, sistem olarak ele alındığında, aile içi yapıyı ve aile üyeleri arasındaki etkileşimi anlamak için, ailenin fonksiyonları, aile içi iletişim, etkileşim kalıpları, aile içi çatışma, aile üyeleri arasındaki ayrılıklar, ilişkiler, bağılılık, birleşme ve adaptasyon gibi kavramlar dikkate alınmaktadır. Bu teoride aile, üyelerinin birey olarak kişilik özelliklerinden ya da içsel duygu ve düşüncelerinden ziyade dayanışma, karşılıklı etkileşim, hiyerarşi, sınırlar, alt sistemler, açık/kapalı sistemler, kontrol, eşsonluluk, geribildirim kavramları çerçevesinde incelenmektedir (Whitchurch ve Constantine, 1993: 325-352).

Bununla birlikte sistem teorisi, belirli aile biçimlerinin belirli görevleri yerine getirdiğini, belirli görevlerin aile içi rol ve statüleri yaratarak aile yapısını şekillendirdiğini, bu yapının içinde yer alan daha geniş bir sisteme (topluma) bağlı olduğunu ileri sürmüştür. Dolayısıyla bu teori, aileyi diğer toplumsal kurum ve alt sistemlerle ve toplumsal yapı ile ilişkileri çerçevesinde açıklamaya çalışan tümcü bir teori olarak kabul edilmiştir (Whitchurch ve Constantine, 1993: 325-352).

Pek çok teorisyen, sistem teorisinin, günümüze özgü koşullar ekseninde biçimlenen ve farklılaşan aile modelinin, kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesinde daha işlevsel olabileceğini ileri sürmüşlerdir. Bunun nedeni ise sistem teorisinin, aile sistemi içerisinde yer alan bireylerin birbirlerine karşı duygusal sorumluluklar hissettikleri, eşler arasında güç, eşitlik, birbirlerini kabul etme, yaptıklarını onaylama, benliklerine karşılıklı değer verme, evliliğin dışsal faktörlerden (iş, okul, eşlerin aileleri vs. gibi) etkilenebilirliği, cinsel yaşama dair görevlerin yerine getirilmesi gibi varyasyonlara önem vermesidir. Sistem teorisi, söz konusu bu varyasyonların, eşlerin

evlilikten doyum elde edip etmemelerini belirleyen temel değişkenler olduğu ön kabulüne dayanmaktadır (Çelik, 2006: 25).

Sistem teorisinde eşler, alt sistemin belirleyicileridir. Farklılıkların tartışılması, ortak karar verme, çatışmaların yönetilmesi, ileriye dönük plan yapma ve her türlü ihtiyacın karşılanması gibi konularda bir eşin davranış biçimi, bütün aile üyeleri arasındaki iletişimin etkinliğini belirlemektedir. Ailenin bir sistem olarak değerlendirilmesi, ailede yaşanan sorunların anlaşılması, çözümlenmesi, aile üyelerinin rollerini birbirlerini tamamlayacak şekilde yerine getirmesi konusunda önemli açılımlar sunmaktadır (Whiteside, 1998: 3-24; Sabatelli, 1995: 1025-1039; Farley, 1990: 24-25).

Bu teoriye yönelik eleştirilerin temel noktası ise aileyi statik bir sistem olarak ele almasıdır. Bu nedenle çatışma ve gerilimler istenmeyen durumlar olarak görülmekte ve sistem olarak varlığının devam ettirilmesi için normatif bir yapının varlığına işaret edilmektedir.

1.1.7. Kurumsal Teori

Kurumsal teoriyi kullanan Folbre ve Pollak aileyi bireyler açısından ele almışlardır. Onlara göre aile kurumu, bir firma ve firmanın yönetim yapısı gibidir. Bu yönetim yapısı içinde tıpkı bir firmaya yapılacak uzun dönemli yatırımlar gibi aileye de çeşitli kurumsal düzenlemeler getirmek ve yatırımlar gerekmektedir (Simonsson ve Sandström, 2011: 210-229).

Bu teori, aileyi, üretim ve mülkiyet ilişkilerinin belirleyici olduğu tarihsel ve kurumsal zeminde değerlendirmektedir. Buna göre aile dinamik bir sistem olarak tarihsel karşılaştırmalar üzerinden incelenmektedir. Kurumsal-tarihsel teori, farklı toplumların sosyal koşulları tarafından ailede geniş bir kadın erkek rolleri ortaya çıktığını ileri sürerek ve pek çok aile biçimi olduğunu söyleyerek işlevselcilerin düşüncelerine karşı görüş ortaya koymakta, ailenin din, ekonomi, siyaset, eğitim gibi diğer kurumlarla ilişkili bir kurum olduğunu ileri sürmektedir (Adak, 2005; Ban, 1967: 771-773; Hareven, 1986: 8-23).

Ailedeki paylaşımı bir çeşit karşılıklılık olarak ifadeden Esping-Anderson, karşılıklılığın ne sadece rasyonellik ne de eşitlik olduğunu; kapsamına yükümlülüklerin, gelecek faydaların ya da borçların da hesaba katılarak yapılan tüm yatırımların girdiğini belirtmektedir (Hobson, 2012: 235-250).

Kadınların evlilik birliğine erkeklere göre, daha fazla özveride buldukları, erkeklerden daha fazla yatırım yaptıkları, başka bir ifadeyle, daha fazla diğerkâm davrandıklarını göz önüne alındığında, kuşkusuz kadının boşanma durumunda erkeğe

göre daha fazla zarar uğraması söz konusudur. Dolayısıyla, aileye yapılan yatırımlar kadar bireye yapılan yatırımlar da önemlidir. Yatırımlar, bireylere istihdam sağlama, ailelere minimum bir gelir düzeyini garantileme, aile içi krizlere yol açabilecek belirsizlik ve güvensizlikleri giderme ve tüm bireylere en iyi hizmetleri sunma olarak ifade edebilir (Simonsson ve Sandström, 2011: 210-229; Hobson, 2012: 235-250).

Bireyin ekonomik kaynaklara doğrudan ulaşımı, özellikle kadınların tam zamanlı ve yaşam boyu istihdam sağlayarak ekonomik bağımsızlığa sahip olmaları, çocukların, yaşlıların ve yardıma muhtaçların bakımı, doğrudan devletin sorumlu olduğu alana dahildir. Kurumsalcı teori, aileye bağımlılığı değil, bireysel bağımsızlığı amaçlamaktadır. Bağımsız ve özerk birey, ailedeki varlığını, ne kendisini diğer üyelere, ne de üyeleri kendisine feda etmeden sürdürebilir. Bu teoride aile üyelerinin birbirlerine karşı sorumluluğu, öncelikle istihdama bağlı olarak çalışanın haklarından yararlanma şeklindedir. Aile kurumunu tamamen piyasaya bırakmamakla birlikte, piyasa dışındaki yerel yönetimlerin organizasyonları, özel sektör, gönüllülük esasına göre oluşturulmuş vakıflar ya da sivil toplum kuruluşları gibi sosyal kurumlar ve çıkar gruplarıyla desteklenmektedir (Simonsson ve Sandström, 2011: 210-229; Hobson, 2012: 235-250).

1.1.8. Çağdaş Sosyolojide Aileye Yönelik Diğer Perspektifler

Aile kurumunu analiz eden çağdaş teorisyenlerden öne çıkan isimlerden Alexander, Giddens ve Berger yapısal-işlevselci teorilerin elçilik kavramına yeni boyut kazandırdıkları görülmektedir. Bu teorisyenler, aile kurumunu bu yüzyıla özgü sosyo-ekonomik dinamiklerle analiz etmişlerdir. Neo-klasik teorisyenlerin elçilik kavramını daha ileriye götürerek sosyal izolasyon kavramını öne sürmüşlerdir. 20. yüzyıl toplumunda artan bencillik, toplumsal çözülmeye neden olmuş, bunu hazırlayan koşul ise bencilliğin, bireyler arasındaki ilişkileri deformasyona uğratarak sosyal izolasyona yol açmasıdır (Yıldırım, 2005: 85-93).

Giddens, sosyal izolasyonu “uygar ilgisizlik”, Berger, “birbirinden kopuk atomlar” olarak kavramsallaştırmışlardır. Alexander ise, 21. yüzyılda toplum içinde dayanışma kavramının önemine değinmiştir. Dayanışma toplumda bireysel egoizmin önüne geçerek bireyleri toplumsal bir bağ ile bağlamaktadır (Yıldırım, 2005: 85-93). Giddens, 21. yüzyılda modern toplumun bireyleri arasında diğer toplum aşamalarında görülmemiş şekilde farklı ilişki biçimleri ortaya çıktığını ileri sürmüştür. İş bölümü ve rekabete dayalı bu yeni toplumsal düzen, yeni dayanışma biçimlerini, sosyal ilişkileri beraberinde getirmiştir. Buradaki önemli sorun, bireyci ilişkilerin sosyal izolasyona neden olmasıdır. Giddens’a göre, 21. yüzyılda bireyler yardımseverlik duygularından

uzaklaşarak sadece kendi bireysel çıkarlarına odaklanıp çevreden izole olduğu toplumlarda kendi başına hareket eden atomların düzensizliği şeklinde görülmektedir. Bu düzensizliğin sonu ise toplumsal çözülmüdü (2000: 91). Giddens, bencillikle karakterize ettiği modern toplumda aile kurumunun fonksiyonlarında değışimlere işaret etmiştir. Modern toplumda aile içinde duygusal bağlar zayıflamıştır. Çünkü geleneksel geniş ailede çocuğun sosyalleştirilmesi büyükanne ve büyükbaba gibi çok sayıda kişi tarafından yürütülürken, modern ailede bütün sosyalleştirme görevi anne üzerine verilmiştir (1992: 64-68). Giddens, fonksiyonalistlerin belirttiği gibi geniş aile tipinden çekirdek aile tipine doğru, sanayi nedeniyle geçişin olmadığını belirtmiştir. Her devrin ve sosyal grubun özelliklerine göre aile tipinin de farklılaşacağını söylemiştir (1993:118).

Parsons'a yakın bir bakış açısında sahip olan Becker, "Yeni Ev Ekonomisi" olarak kavramsallaştırdığı modelinde aile, evlilik, doğum, kadınların çalışması, ailenin kaynakları vb. konuları piyasa ekonomisi çerçevesinde açıklamıştır. Makro boyutta yüksek ekonomik etkinlik, ilişkiler açısından piyasada oldukça bencillik, ailede ise diğerkamlık gerektirmektedir. Becker'a göre, evlilik birliği bir firma olarak düşünülmektedir. Evlilik firması, eşlerin her ikisi için de ekonomik yarar ortaya çıkararak eşlerin birbirini tamamlamasını sağlamaktadır. Çocuklarla yetişkinler arasında ise bir sözleşme söz konusudur. Becker, çocuklara yapılacak herhangi bir bakım ve yatırımın, yaşlılıkta çocuklar tarafından bakılmayı da garantilediğini belirtmektedir. Yetişkinlerin çocuklara bakımının karşılığı, yaşlılıklarında emekli maaşı ve sağlık yardımı yerine geçmektedir. Böylece karşılıklılık üzerine temellenen diğerkamlık, aile üyelerinin birbirlerini gözetmeleri, korumaları ve sevmelerini ortaya çıkaracaktır (Cooke, 2010: 442-472).

Becker'ın kullandığı diğerkamlık kavramı, ailede yüksek fayda yaratmaktadır. Kadının geleneksel işbölümüne uygun olarak kadının ev işi ve çocuk bakımını üstlenmesi faydayı yükseltmektedir. Kadınların özel alanda uzmanlaşması, esasen beraberinde kamusal alanda kullanabilecekleri bilgi ve beceriden yoksunluğa da neden olmaktadır. Becker, bu durumun erkeklerden daha az ücret almalarına yol açtığını belirtmektedir. Zira iş piyasasından elde edilen deneyimler ve iş/meslek için ayrılan uzmanlaşma zamanı, ücrete yükseltici katkı sağlamaktadır. Becker'a göre, kadının ev içinde uzmanlaşarak iş piyasasından çekilmesi, aynı zamanda kocanın piyasada daha iyi ücretli işe sahip olmasını ve istihdamın genişlemesini sağlayacaktır (Cooke, 2010: 442-472).

Becker'in hipotezine dayanarak Ermisch de ailede çalışan sayısının artmasının ailenin üretimine yapabileceği katkıyı sorgulamaktadır. Erkek eşin kadın eşten daha yüksek ücret aldığı durumda, kadın eşin ev dışında çalışması yerine, ev içinde uzmanlaşmasının ailenin üretimine daha fazla fayda sağlayacağını belirtmektedir. Kadınların ev içinde uzmanlaşması, çocukların üretimine fayda sağlarken; erkeklerin ev dışında gelir getirici olarak uzmanlaşması, ailenin toplam üretimini en çoklaştırmaktadır (Cooke, 2010: 442-472).

Toplumsal değişim sürecinde ailenin, toplumda ortaya çıkan benmerkezli bakış açısı ve sosyalleşme mekanizmalarının bir alt sistemi olarak ele alınması, sosyal psikolojik teorilere kaynaklık etmiştir. Bencilik kavramının açıklanmasında sosyal-psikolojik teoriler, yapısal-işlevselcilere yakın bir çizgi izlemiştir. Sullivan, Horney ve Bandura öne çıkan isimlerdir. Çocuğun bencil davranışlarının, ailenin sosyalleşme işlevleriyle büyük ölçüde ilişkili olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu yönüyle Parsons ve Ogburn gibi yapısal-işlevselcilerin sistem teorisine paralel doğrultuda bakış açısına sahip oldukları görülmektedir. Buna ek olarak, 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra ebeveyn-çocuk ilişkilerine özel olarak yoğunlaşan Baumrind, çocuk yetiştirme tarzı teorisiyle bireyin, toplumsal kişilik özelliklerinin sosyalleşme sürecinde ebeveynleriyle olan ilişkilerine bağlı olarak biçimlendiğini ileri sürmüştür (Stockard ve Johnson, 1980: 48).

Postmodern teorisyenler ise modern ailenin hızlı bir şekilde değişen dünyanın belirsiz yaşamı içerisinde var olduğunu söylemişlerdir. Özellikle 1990'lardan sonra, pek çok araştırmacı postmodern aile tanımlaması yaparak, odak noktalarını ailenin sorunlarından aileyi baskı altına alan dinamikler ve ailenin mücadele/başa çıkma stratejileri yönünde değiştirmişlerdir. Postmodern teorisyenler, ailede yakınlık, destek, dayanışma, sorumluluk alma gibi davranışlarının değişip değişmediği konusunda farklı düşüncelere sahip olmalarına karşın ailenin bu işlevleri yerine getirme konusunda gerekli enerjiye daha az sahip olduğu konusunda hem fikirdirler (Allen, 1998: 89-129; Rogers vd., 1997:612-624; Rogers ve DeBoer, 2001:458-472; Amato, 2000: 1269-1287).

Örneğin, post modern teorisyenler, post modern toplum modeli analizlerinde çekirdek ailenin parçalandığını; tek ebeveynli ailelerin Avrupa'da yaygınlaştığını vurgulamışlardır. Kadın ya da kocanın ailenin bulunduğu yerden uzakta çalışması, bir araya geldikleri zamanların oldukça sınırlı olması, özellikle çocuklar için negatif sonuçlara yol açmaktadır. Bununla birlikte post modern teorisyenler, tek ebeveynli

ailelerin çoğalacağını ve bu parçalanmanın özellikle orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyde yer alan ailelerde yaygın bir şekilde gözlemlendiğini vurgulamışlardır. Post modern ailede gözlemlenen diğer bir farklılaşma, çocuksuzluğun tercih edilmesidir. Bununla birlikte tek çocuk sahibi olmakta oldukça yaygın bir tercih olarak dikkati çekmektedir (Allen,1998:89-129; Rogers vd., 1997:612-624; Rogers ve DeBoer, 2001: 458-472; Amato, 2000: 1269-1287).

1.2. Ailenin Günümüzde Karşılaştığı Yeni Riskler

Ailenin günümüzde karşılaştığı riskleri analiz eden pek çok teorisyen 20. yüzyılın liberal ve bireyselleşme söylemlerinin yaygınlaşması üzerinden hareket etmektedirler. Bu dönemde bireylerin kendi yaşam projelerini moral değerlerden ziyade bireysel otonomi üzerine inşa ettikleri ileri sürülmektedir. Daha fazla cinsiyet eşitliği, kadın ve erkek arasındaki asimetrik güç ilişkilerinin azalması, kadın ve erkeğin kişisel tercihlerinde daha özgür olmaları gibi konular bireylerin yaşamlarında ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu süreçte geleneksel değerler, büyük ölçüde fiziksel ve ekonomik güvenlik kavramlarına odaklanırken, bireyin kendini ifade etmesine, gerçekleştirmesine çok fazla yer vermezken, yeni normatif yönelim, bireysel değerleri ön plana çıkararak değerler doğrultusunda hareket etmekte, maddi olmayan bireysel ihtiyaçların tatminini ön plana çıkarmaktadır (Bouteillec vd., 2011: 191-209). İtaatkarlık, kanaatkarlık gibi değerler güçlü değerler olmaktan çıkmış, akılcılık, sorgulamacılık, girişimcilik, rekabet gibi değerler güçlenmiştir. Günümüz toplumlarında interaktif iletişim araçlarının oluşturduğu sosyal çevre hakimdir. Bu bağlamda değerler sıralaması karmaşıklaşmış ve belirsizleşmiştir (Türkiye’de Aile Değerlerinin Araştırılması Raporu, 2010: 29).

20. yüzyılın hakim söylemleriyle birlikte bireylerin özel hayat algılarında farklılaşma hakim olmaya başlamış ve değişen algılama biçimi evlilik kurumunu büyük ölçüde etkilemiştir. Birey merkeze konulmuş ve aileden önce gelmiştir. Evlenmemek ve evlilik dışı çocuk sahibi olmak, evli olmadan birlikte yaşamak gibi eğilimler ilk yıllarında boşanma eğilimleri arttırmıştır (Bouteillec vd., 2011:191-209). Levinger’e göre artık evliliğin sürdürülmesinde eşlerin birbirlerine karşılıklı bağımlılığı, duygusal ilişkileri ve doyumları ana unsurlardır. Eşler arasındaki sevgiyi, saygıyı, dostluğu, cinsel doyumunu, kocanın gelirini, eğitim düzeyini, mesleğini ve eşler arasındaki sosyal benzerliği ihtiva eden bu unsurlar, evliliğin devamını sağlayan çekiciliklerdir. Lloyd ve Zick’e göre, eşler arasındaki dostluğun, arkadaşlığın, iletişimin, duygusal ve cinsel uyumluluğun, sağlıklı olmanın, çocuk varlığının, dindar olmanın ve evliliğin ekonomik güvencesinin ve uzun vadeli yatırımın olması, evliliğin sürmesini sağlamaktadır.

Levinger, boşanmanın toplumda hoş karşılanmamasının, Lloyd ve Zick ise, dini inançların, boşanmayı engelleyeceğini ifade etmişlerdir (Levinger, 1976: 21-22; Lloyd, 1986: 98).

Kadınların ve erkeklerin aile kurma yönünde evliliğe yönelmeleri şeklindeki anlayış, başka bir ifadeyle kadınların ve erkeklerin evliliklikten beklentileri değişmiştir. Eşcinsellerin de evlilikle aile kurabilme ve çocuk sahibi olabilme talepleri olmaya başlamıştır. Geleneksel aile yapısına alternatif arayışlar, eşcinsel birliktelikler, ayrı yaşayarak sürdürülen ilişkiler, tek ebeveynli aileler, işlerinden dolayı ayrı oturan aileler, gönüllü bekarlık gibi farklı eğilimler bu yeni tip aile anlayışları olarak yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu yeni tip aileden beklenen, günlük yaşamı paylaşmak, çiftlerin bireysel refahlarını geliştirmesi, başkalarıyla iyi ilişkiler kurmak, dinamik olarak topluma katılmak, çocuğun/çocukların sorumluluğunu üstelenen bir ya da birkaç yetişkini bir araya getiren mahrem ama ortak çevreye sahip açık bir yaşam birliği oluşturmaktır (Giddens, 2000: 35/170-178).

Yeni aile tipinde çocuk yetiştirmede farklılıklar ortaya çıkmıştır. Geleneksel toplumda bir kazanç olarak görülen çocuk üretime, ailenin emek gücüne olan katkısı ve artı ekonomik değerleri ile birlikte değerlendirilirdi ve çocuk sayısının bu nedenle fazla olması istenirdi günümüzde ise çocuktan beklentiler azalmıştır. Ayrıca çocuğun eğitim ve yetiştirme masraflarının artması, bakım ve yükümlülüklerinin modern ebeveynler için zorlayıcılıklara dönüşmesi gibi nedenler de çocuk sayısının azalmasına sebep olmuştur. Yani çocuğun ailenin emek gücüne katkı yapması söz konusu değildir artık. Aksine çocuk yetiştirme sürecinde eğitim masrafları, kişisel bakım harcamaları ailenin ekonomik olarak zorlamasına yol açmıştır. Çocukların bakımında aile dışı bürokratik kurumlar ve profesyoneller etkili olmuştur. Geleneksel ailenin işlevi, bu şekilde, farklı kurumlara aktarılmıştır (Türkiye’de Aile Değerlerinin Araştırılması Raporu, 2010: 29).

Beck ve Beck-Gernsheim değişen dünyada kişisel ilişkilerin, evliliklerin ve aile kalıplarının karmaşıklaştığını ileri sürmüşlerdir. Bir zamanlar kişisel ilişkileri yöneten gelenek ve kuralların artık geçerli olmadığını, bireylerin artık başkalarıyla oluşturdukları birliktelikleri yapılandırma, geliştirme ya da parçalama etkinliklerinin bir parçası olan sonsuz bir seçenekler dizisiyle karşı karşıya olduklarını ileri sürmüşlerdir. Evlilikler artık ekonomik amaçlardan ve ailenin zorlamasından ziyade gönüllü olarak gerçekleştirilmekte hem özgürlükleri hem de gerilimleri beraberinde getirmektedir (akt. Giddens, 2000: 178).

Günümüzde kadınlar ve erkekler aile, iş, sevgi ve bireysel hedefler peşinde koşma özgürlüğü arasındaki çıkar çatışmalarıyla karşı karşıyadırlar. Erkeklerin yanı sıra giderek artan sayıda kadın da yaşamları boyunca mesleklerinde ilerleme peşinde koşmaktadırlar. Daha önceleri yarı zamanlı işlerde çalışan ve çocukların bakımları için işlerinden ayrılan kadınlar artık bu mesleklerinden uzaklaşmak zorunda kalmamaktadırlar. Erkekler kadar kadınlarda kişisel ve mesleki gereksinimlerini karşılama yolunda büyük çaba sarfetmektedirler. Bu bağlamda günümüzde yalnızca sevgi, cinsellik, çocuklar, evlilik ve ev içindeki görevler tartışma konusu olmamaktadır. İlişkiler artık iş, siyaset, ekonomi, meslekler ve eşitsizlikler ile ilgilidir (Giddens, 2000: 178).

Kadın hem para kazanan, hem sosyal güvenceye sahip bir birey olarak sosyal çevresini geliştirmeye başlamıştır. Ekonomik olarak özgürleşen kadın ailenin yaşam tarzının şekillenmesinde geçmişle kıyaslandığında daha etkin konuma gelmiştir. Kadının kendisini ifade edebileceği alanlar farklılaşmıştır. Bu tarz değişimler, kadının sosyal statüsünün, aile içindeki geleneksel rol dağılımının ve değerlerin farklılaşması yönünde olumlu bir gelişme olarak kabul edilirken erkeğin otoritesinin sarsılmasına yol açtığı için aile içi ilişkilerde her iki cins içinde yeni sorunları gündeme getirdiği söylenebilir. Fakat kadının ekonomik özgürlüğü sadece aile içi rollerin, değerlerin ve iletişim farklılaşması bağlamında yeni sorunları gündeme getirmemekte aynı zamanda iş yaşamında da kadınların belli zorluklarla karşılaşmasına neden olmaktadır. Özellikle bütün kadınların nitelikli ve yüksek ücretli işlerde çalışmadıkları dikkate alındığında farklı sosyo-ekonomik statüdeki kadınların karşı karşıya kaldıkları riskler ve bunların aile ilişkilerine yansımaları farklı olmaktadır.

Günümüz esnek çalışma koşulları açısından değerlendirildiğinde kadınların düşük nitelikli ve ücretli işlerde çalışmaları, aile içi ilişkilerin niteliğini, boyutunu ve içeriğini etkileyebileceği varsayılmaktadır. Buna göre, kadının reel sektörde istihdam edilmesi, ekonomik özgürlüğü sahip olmasına bağlı olarak kadına birçok alanda özgürlük sağlıyor olsa da iş yerinde, sosyal alandaki eşitsiz konumu kolay kolay değişmemektedir. Örneğin işe alma sürecinde annelik rolü gereği, kadının işini ikinci plana iteceği, aksatabileceği, ev ve çocuklarla ilgilenme adına daha fazla izin kullanabileceği ya da işinden ayrılabilmesi düşünülmektedir. Bu nedenle kadınların kariyer planları engellenebilmektedir. Kadınların çocuk doğurması, izne ayrılması ek maliyet yaratan unsurlar olarak görünmektedir. Bu nedenle yarı zamanlı işlerde çalışanların çoğunlukla kadınların olması dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra kadınlar,

iş yaşamında yer almalarına karşın hala gündelik ev işlerinden büyük ölçüde sorumlu tutulmaktadır. Bu şekilde kadın ikili bir çatışma içinde yer almaktadır. Bu da aile ilişkilerinde dezavantaj yaratan bir durumdur (Ecevit, 1985: 72-93; Kandiyoti, 1997; Vannoy, 1992: 387-398).

Kadının çalışması, evde yüklendiği sorumluluklarda önemli bir farklılık yaratmamaktadır. Evli kadınların çoğunluğu, evdeki işlerin büyük bir bölümünü de üstlenmektedir. Bu da kadının bu tarz bir eğilime sahip olmasını savunan toplumsal öğretilerle büyük ölçüde ilişkilidir. Bununla birlikte pek çok kadının bu durumdan çok da şikayetçi olmadıklarını da söylemek mümkündür. Geçmişle kıyaslandığında, yeni yaşam tarzları çerçevesinde ev içindeki işler ve aile bireylerinin isteklerinin, ihtiyaçlarının da arttığı görülmektedir. Artık bir tüketim birimi olan aile, yaşam standartlarını yükseltmek, temiz, düzenli, rahat bir evde yaşamak, büyük evler, şık eşyalar, gündelik kıyafetlerin değiştirilmesi sıklığındaki artış, özenli yemek masalarının hazırlanması gibi pek çok artan etkinlik, ev işlerinin de daha karmaşık ve yoğun olduğunu göstermektedir. Günümüz ailelerinde ev içi işler daha detaylı bir hal almıştır. Artan ev işlerinin sorunsuz yerine getirilmesi için pek çok aile özellikle gelir düzeyi yüksek aileler, yardımcı, gündelikçi ya da haftada bir ya da birkaç kez gelebilen temizlikçi olarak, ortaya çıkabilecek sorunların önlenmesi konusunda farklı stratejiler geliştirebildikleri görülmektedir. Ya da kadın tek başına bütün bu sorumlulukları üstlenebilmektedir. Bu durum ise kadın açısından fiziksel ve psikolojik sorunlara yol açabilmektedir (Demirkan vd. 2009: 5-7; Yıldırım, 2004: 59-81; Aile Değerleri Araştırması, 2010: 36-56).

Kadının çalışmadığı ailelerde bile ev işlerinin tamamını yapan kadınların, bu işleri eşiyle paylaşan kadınlara kıyasla daha depresif oldukları bulgulanmıştır. Kadın ve erkeğin ev içi işlerde sorumluluk paylaşımı konusundaki eşitsizliğin diğer bir biçimi, erkeğin süreklilik arz etmeyen işlerden sorumlu olmasıdır. Kadın ise yemek pişirme, temizlik, gibi gündelik işleri yapmakla sorumludur. Bazı araştırmalara göre, üniversite mezunu bazı kadınların toplumsal rolleri konusunda farklı tutum ve değerlere sahip oldukları gözlemlenmiştir. Buna göre, farklı kanaatlere sahip olup da geleneksel rolleri yerine getirmek zorunda kalan kadınlarda gerilim katsayısı daha da yüksek olmaktadır. Kadının üstündeki bu yükü hafifletecek mekanizmalardan uzak olması da bu gerilimi daha da arttırmaktadır (Demirkan vd. 2009: 5-7; Yıldırım, 2004: 59-81; Yılmaz, 2009: 33-38; Aile Değerleri Araştırması, 2010: 36-56).

Günümüz aile yapısında risk yaratan diğer bir konu, özellikle çift kariyerli ailelerde eşlerin birbirinden farklı düzeyde aldıkları ücretlerdir. Özellikle bir ailede kadının erkekten yüksek ücret alması eşler arasında gerilimler yaratmakta, iletişim sorunlarına yol açmaktadır. Hatta erkek kadının çalışmasına karşı çıkabilmektedir. Bir geçim kaynağı olarak ücret konusu özellikle tek gelirli ailelerde ve alt sınıfta yer alan ailelerde önemli bir risk faktörü olarak görülmektedir. Jessop'un belirttiği gibi çalışma yaşamının günümüzde yeniden yapılandırılması doğrudan ücretler alanındaki radikal yapılanmaya karşılık gelmektedir. Bu durum düşük nitelikte işlerde çalışanlar açısından yaşam stratejisi sorununu gündeme getirmektedir. Bu bağlamda çift kariyerli ya da çift gelirli ailelerde karşılaşılan riskler ile tek gelirli ya da düşük gelirli ailelerde karşılaşılan risklerin önemi ve boyutları arasında ciddi farklar söz konusudur (Ersoy ve Şengül, 2000: 138-139).

Ücret farklılığı, aynı zamanda mevcut çalışma yaşamında kadın-erkek arasındaki ayrımcılığının da bir göstergesidir. Kadın, aileye ek gelir getiren olarak değerlendirilirken erkek aileyi asıl geçindiren kişi olarak konumlandırılmıştır. Kadınların yaptıkları işler, erkekler tarafından çoğu zaman daha ikincil nitelikte işler olarak değerlendirilmiştir. Bu teori, sosyo-kültürel yapıya göre farklılık gösterse de kadının geleneksel rollerle sınırlandırıldığı, iş yaşamında engellerle karşılaştığı, kariyer ilerlemesinin erkeklere göre daha yavaş olduğu da bilinen bir gerçektir. Eğitimli ve uzmanlaşmış olan kadınlara yönelik bile bu anlayışın değişmediği gözlemlenmektedir. Kadın açısından öncelik ailevi sorumluluklar olarak görülmektedir. Kadının kariyer yapması takdir görüyorsa iyi bir eş ve anne olması da yüksek ölçüde beklenen bir durumdur (Yılmaz, 2009: 30-38).

Bazı ailelerde erkeğin kariyerinin, kadının kariyerinden daha önemli olduğunun düşünülmesi durumunda, eşler arasında gerilimler ve sorunlar ortaya çıkmaktadır. Çoğu zaman erkek, kadının kariyer planlama sürecinde daha etkili bir konumda olabilmektedir. Bu durumda kadın ya kariyerini ikinci plana atmakta, ya da işinden ayrılmak zorunda kalmaktadır. Kadının kariyerinde ilerlemesi, yavaş gelişmekte ve düşük ücrete razı olmaktadır. Bu durum kadında kararsızlıklara yol açmaktadır. Çünkü kadının ailesi için en verimli olabileceği zamanı kadın iş yerinde kariyeri için aşırı zaman ve çaba sarf ederek geçirecektir. Bu da erkek için istendik bir durum olarak görülmemektedir (Yılmaz, 2009: 30-38).

Günümüzde aileyi riskli kılan diğer bir konu eşlerin çalışma saatleriyle ilişkilidir. Yoğun çalışma saatleri olan eşler, birlikte vakit geçirme ve çocukların

sosyalleşmesinde etkin rol üstlenme konularında daha az işlevsel bir role sahip olmaya başlamışlardır. Dolayısıyla, yeni çalışma koşulları çocuğun/çocukların eğitimi, sosyalleşmesi ve onlara zaman ayırma konularında farklı stratejilerin geliştirilmesine zemin hazırlamıştır. Geçmişte ailenin yerine getirdiği bu işlevleri günümüz ailesinde kreşler, gündüz bakım evleri gibi ikincil nitelikli formal eğitim kurumları yerine getirmeye başlamıştır. Bakıcılar, yakın aile üyelerinden alınan destekler, bu noktada işlevseldir. Çocuklar bu tarz eğitim kurumlarında ilk sosyal değerleri edinmektedirler. Bu durum çocuğun mesleki sosyalleşme sürecini de etkilemektedir. Fakat bu değişim süreci içerisinde çocuğun sosyalleşmesi, kişiliğinin gelişimi açısından aile önemini korumaktadır (Parillo, 2002: 289-292).

Günümüz ailesinde çalışma koşulları gereği hem kadın hem de erkek için iş yerindeki sorunların farklı şekillerde aile ilişkilerine yansımaları da aile açısından risk oluşturan bir durumdur. Bu sorunlar iş yerinden, yönetim ve çalışma arkadaşlarının tutumlarından kaynaklanan sorunlar olabilir. Çoğu kez iş yerindeki yöneticilerin, engellemeleriyle karşılaşabilmektedir. Bu engellemeler sadece yöneticilerden değil eşlerden de kaynaklanabilmektedir. Örneğin erkek, kadından işine değil de evine önem vermesini isteyebilir. Kariyer odaklı çalışan ailelerde yaşanan sorunlarla baş etmek için farklı stratejiler geliştirmek zorunda kalmaktadırlar. İşe odaklanma, üretim, zamanın iyi değerlendirilmesi, ortaklık için mücadele etmek, ikili kazançtan gurur duymak, akılcı kararlar vermek, aile eğlencesine öncelik vermek ve iş sınırlarına devam etmek, sade yaşamak, işten anlam çıkarmak, ortaklık için mücadele etmek, bu stratejilerden bazılarıdır. Her iki alanın sorumluluklarından kaynaklı yaşanan çatışmalarda başarısızlıklar olduğu takdirde boşanmalar gözlemlenebilmektedir (Aytaç, 2002: 15-25; Yılmaz, 2009: 30-38).

Günümüzde ailenin karşı karşıya kaldığı diğer bir risk aile içi şiddettir. ABD’de yapılan bir araştırmaya göre, cinayete kurban giden kadınların oranı %30’dur. Fakat bu oranın resmi kayıtlardan daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir. Şiddete uğrayan kadınların evi terk etme seçeneği olmakla birlikte, çocuk sahibi olup olmadığı, maddi durumu, kadının mağduriyetinin ölçüsünü büyük ölçüde etkilemektedir. Eşler arasındaki şiddet büyük ölçüde çocuklarla da ilişkilidir. En azından eşler arasındaki şiddetten çocukların etkilenme dereceleri oldukça yüksektir. Bununla birlikte sadece kadınlar değil çocuklar da şiddete maruz kalmaktadır (Macionis ve Plummer, 2002: 441; Gökçe, 2003: 159). Kentlerde, genç çiftlerin, düşük gelir düzeyinde yer alanların ve eğitim seviyesi düşük olan çiftlerin, fiziksel şiddete daha çok yatkın oldukları

bilinmektedir. Bunun belli başlı nedenleri arasında erkeğin işsiz kalması, kısmi süreli çalışması, hamilelik ve tek ebeveynli olma durumu, ekonomik sorunlar olduğu görülmektedir (Parillo, 2002: 289-292).

Aile içinde şiddete maruz kalan çocukların çoğu, büyüdüklerinde şiddet uygulayan eşlere ya da ebeveynlere dönüşmektedirler. İçselleştirilen öfke, korku duyguları, kişinin tutum ve davranışlarını yaşam boyu etkileyebilmektedir. Son yıllarda aile içi şiddet uygulayanların büyük çoğunluğunun, kendisi doğrudan şiddet gören çocuklar değil, anne-babaları arasında şiddete tanık olan çocuklar arasından çıktığı ortaya konulmuştur. Çocuk, şiddeti içselleştirmekte, olağan karşılamakta, katlanılması gereken cinsiyet rolünün bir parçası olarak görebilmektedir. Bununla birlikte, aile içinde şiddet kullanımının güç faktörü ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Ev ortamında erkek, ekonomik ve sosyal açıdan kendisini güçlü hissediyorsa şiddet uygulamamaktadır. Tam tersine, eşler arasında statü farklı kadının lehine ise erkek evde şiddet uygulayıcısı olabilmektedir. Çevresel faktörlerden ekonomik stres, iş stresi, işsizlik aile içinde erkek eşin kendini güçsüz hissetmesine yol açmakta ve şiddet davranışı göstermesine neden olmaktadır (Ünal, 2005: 77-82).

Genel olarak değerlendirildiğinde günümüzde aile kurumunun karşı karşıya kaldığı risklerin merkezinde ekonomik dinamikler ve ekonomik dinamiklerin biçimlendirdiği bireysel ve sosyal yaşam yer almaktadır. Cılga (2001:135) ve Ersöz (2003: 65) bu risklerin hızlı değişen ekonomik yapıda ortaya çıkan ekonomik krizlere bağlı olarak gelir dağılımındaki değişimlerle ilişkili olduğunu ileri sürmüşlerdir. Yoksulluğun derinleşmesi, enflasyonun yükselmesi gibi temel süreçler, ailenin yaşam stratejilerini, ailenin toplumsal konumunu, aile bütçesini, işgücüne katılım biçimlerini, ev içi sorumlulukların dağılımını, ailenin varlık durumunu, ailenin sosyal çevre ile ilişkilerini ve sosyal yaşama katılım biçimini etkileyeceğinden ekonomik değişimler aile kurumunu belli risklerle karşı karşıya bırakan temel değişken olmaktadır. Çünkü ekonomik alanda yaşanan değişimlerden en başta etkilenen kurum ailedir. Aile, parçalanma, dağılma gibi nedenlerle varlığını sürdürmemeye tehlikesiyle karşı karşıya geldiğinde ya da temel fonksiyonlarını yerine getiremeyecek kadar zayıfladığında toplumda önemli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Ailedeki sorunlar arttıkça toplumda da sorunlar artmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

BOŞANMA OLGUSUNUN TEORİK ÇERÇEVESİ

2.1. Boşanmaya İlişkin Teorilere Genel Bir Bakış

Çok boyutlu ve karmaşık bir olgu olan boşanma bireysel, sosyal ve hukuksal bir sürece karşılık gelmektedir. Gerek dünyada gerekse Türkiye'deki demografik göstergelere göre giderek artış gösteren boşanmalar çağdaş dünyanın önemli sorunlarından biri olarak değerlendirilmektedir. Boşanma, bireysel, sosyal, hukuksal ve ekonomik bir sürece tekabül etmekle birlikte, boyutları ve sonuçları da bireysel, sosyal ve kültürel özelliklere göre farklılıklar göstermektedir. Çok yönlü bir açılımının olması boşanma olgusunun farklı değişkenler ve bağlamlarda incelenmesini gerektirmektedir. Buna göre boşanmayı farklı şekillerde analiz eden teoriler öne çıkmaktadır.

Pek çok teorisyen boşanmayı modern yaşamda toplumsal değişme ile birlikte evlenme ve boşanma olgularında feodal döneme özgü kalıpların farklılaşmasıyla, tabulardan kurtulmuş olmakla, modern yaşam özgü alternatif yaşam tarzlarıyla açıklamışlardır. Toplumsal değişme sürecinde kadının değişen konumu teorisyenler için kilit noktasını oluşturmuştur.

Sanayi Devrimi ile başlayan değişim süreci, kadının sosyal konumunu da değiştirmiştir. Kadınlar eşit haklar, kişisel gelişmelere zaman ayırmaya başlamışlardır. Yaşam algılayışları değişmiştir, kişisel haklar ve cinsiyetlerarası eşitsizlikler sorgulanmıştır. Düşünsel ortam feminizm gibi birçok akımın güçlenmesine olanak sağlamıştır. Batılı kadının mücadelesiyle siyasal hakların kazanımı bu süreçte kadının sosyal statüsündeki değişimlerdenidir. Fakat eşitsizlik tam olarak kaldırılamamıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonraki gelişmeler, 1960 göçleri gibi olaylar, kadının iş yaşamına daha çok katılımını sağlamıştır. Ekonomik, toplumsal ve siyasal kazanımlarla eşitlikler bir ölçüde sağlanmıştır. Bu süreç kadının edilgenliğini azaltmıştır. Aile yapısal olarak küçülmüştür, aile içi ilişkiler değişmiştir. Evlenmede eş seçiminde bireysel tercihler ön plana çıkmıştır. Geleneksel ve dini kuralların etkisi azalmıştır. Bu da boşanma oranlarını etkilemiştir (Aydın ve Baran, 2010: 117-126).

Günümüzde pek çok ülkede evliliklerin hemen yarısı boşanma olasılığı altındadır. Boşanmayı, evlilikleri iyi olarak değerlendirenler için kriz, kötü olarak değerlendirenler için yeni bir hayatın başlangıcı olarak görülmüştür. Evrensel düzlemde bakıldığında boşanmaların yaygınlaşmasının nedenin birçok teorisyen toplumsal değişmeyle ilişkili olarak,

1. Varlıklı insanların dışında artık evliliklerin mülkiyetin ve statünün aktarımının ötesinde anlam ifade etmeye başlaması ile
2. Evliliklerin giderek daha az zorunlu bir ekonomik ortaklık olarak görülmeye başlaması ile
3. Genel refahtaki artışın evlilikle ilgili bir sorun yaşandığında ayrı bir evde yaşama olanağını daha çok kolaylaştırması ile
4. Boşanma ile ilgili tabuların ve geleneksel anlayışın yerinden edilmesi ile
5. Kentleşme ve yeni yaşam tarzlarının yaygınlaşmasıyla sosyal hareketliliğin farklı dinamiklere bağlı olarak gerçekleşmesi ile
6. Kadının özgürleşmesi, bireyselleşme gibi değerler aile üyeleri arasındaki ilişkilerin sevgi, saygı gibi bireysel ve duygusal ihtiyaçların karşılanması üzerine kurulması ile
7. Kadının erkeğe bağımlılığı yerine karşılıklı bağımlılık ilişkisinin ön plana çıkması ile
8. Çocuklarının varlığının, evliliği sürdürmek için tek bir neden olarak algılanmamaya başlaması ile
9. Alternatif evlilik ve birlikteliklerin ortaya çıkması ve bu birlikteliklere yönelik toplumsal baskının azalması gibi gelişmeler olmuştur. Örneğin eşcinsel birliktelikler, kadın ve erkeğin evlenmeden birlikte yaşaması vb. gibi değişimler ile açıklamışlardır (Benedek vd., 1997: 2; Amato, 1994: 207-221).

Boşanma olgusunun sosyal bir sorun olarak değerlendirilmeye başlanması yaklaşık 1970'lerde olmuştur. 1980'li yıllarda ise sorunun diğer sosyal dinamiklerle birlikte kapsamlı bir şekilde analiz edildiği sistematik uygulamalı çalışmalara ağırlık verildiği gözlemlenmiştir. Boşanma olgusunun bu dönemde dikkate değer bir şekilde değerlendirilmesinin nedeni, boşanma oranlarının artışına neden olan ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel dönüşümlerin yaşanmasıdır.

Genel olarak bakıldığında, boşanmayı analiz eden teoriler olumsuz, nötr ve olumlu olmak üzere 3 farklı eğilim içinde değerlendirilmektedir. Boşanmayı olumsuz açıdan değerlendiren teorilerde, boşanma olgusu bir sapma olarak ele alınmış ve boşanmanın, eşlerin bireysel davranışlarının, yanlışlıklarının, duygusal sorunlarının ve güçsüzlüklerinin bir sonucu olarak ortaya çıktığı vurgulanmıştır. Sapma olarak ele alındığında boşanma, çözümlenmesi, tedavi edilmesi gereken bir sorundur. Boşanmayı olumlu yönden değerlendiren teorilerde ise, bireylerin psiko-sosyal sorunları aşma yönündeki çabalarında boşanma bir çözüm yolu olarak değerlendirilmiştir. Boşanma

olgusuna yönelik nötr eğilimlere göre ise boşanma hem olumlu hem olumsuz yönleri birlikte ele alınmıştır (Arıkan, 1992: 15-20).

Boşanma olgusunu analiz eden modeller iki grupta sunulmaktadır. İlki boşanmayı kadınların iş yaşamında aktif olarak yer almaları, ekonomik özgürlüğe sahip olmaları ile ilişkili olarak açıklayan modellerdir. Bu modeller daha ziyade ekonomik yönelimlidir. İkincisi ise boşanma Yas Teorisi, Kriz Teorisi ve Erikson'un Psiko-Sosyal Gelişim Teorisi ile bağlar oluşturmaktadır (Uçan vd. 2005: 23). Sosyolojik nitelikli araştırmalarda boşanma olgusunun analizinde, Becker'ın 1981'deki "Yeni Ev Ekonomisi Teorisi", Levinger'in 1976'daki "Sosyal Değiş-Tokuş Teorisi", sosyal ve psikolojik nitelikli "Kriz Teorisi" (Arıkan, 1992: 15-20) ve Thibaut ve Kelley'nin 1959'daki "Etkileşim Sonuçları Teorisi" ön plana çıktığı görülmektedir (Günay, 2007: 2). Bu modeller boşanma olgusunu sosyal ve psikolojik bağlamda analiz etmektedir.

2.1.1. Boşanmayı Kadın İstihdamı ve Gelir Durumları Üzerinden Analiz Eden Modeller

Ekonomik değişimler kadınların işgücüne aktif olarak katılımını gerektirmiştir. Gelişen hizmet sektörü ve işin/çalışmanın değişen yapısı kadınlara yeni iş olanakları sunmuştur. Kadının iş hayatına katılımının en çok hissedildiği alan aile olmuştur. Kadının ekonomik özgürlüğe sahip olması aile içi ilişkileri, evlilikten beklentileri, evliliğin niteliğini büyük ölçüde değiştirmiştir. Bu değişim olumlu şekilde olabileceği gibi olumsuz şekilde de olabilmıştır. Değişimin yönünü bireylerin sorunlarla baş etme yönünde benimsedikleri stratejiler belirlemektedir.

Boşanmayı kadın istihdamı ve gelir durumları üzerinden inceleyen modeller iki şekilde kategorileştirilmiştir: İlki "**Uzmanlaşma**" ve "**Alışveriş**" modelleri ile "**Sosyal Alış-Veriş**" ve "**Pazarlık**" modelleri başlıkları altında değerlendirilmektedir. İkinci kategoridekiler ise "**Ekonomik Bağımsızlık**", "**Karşılıklı Bağımlılık**", "**Rol Uyumu**" ve "**Ekonomik Ortaklık**" başlıkları altında değerlendirilmektedir. Her iki kategoride yer alan modeller birbiriyle ilişkili olmakla birlikte kadının istihdam edilmesinin ve ekonomik özgürlüğe sahip olmasının boşanma yönündeki kararlardaki etkisini analiz etmektedir. Bu modeller, kadının belli bir gelire sahip olmasının, gelir düzeyinin, kocasının gelirinden az ya da fazla olma durumlarının, aile bütçesine olan katkısının ve bu katkının oranının ve hangi alanlarda gerçekleştirildiğinin aile içi ilişkilerde yarattığı değişimler ve eşlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde ortaya çıkardığı çelişkiler ve çatışmalar üzerinde odaklanmaktadır.

2.1.1.1. Uzmanlaşma ve Alışveriş Modelleri ile Sosyal Alış-Veriş ve Pazarlık Modellerinin Boşanma Sorununa Yaklaşımları

Söz konusu modeller, genel olarak bakıldığında ekonomik değişimlerin kadının kazancının da görel olarak erkeğin kazancından fazla olabileceği bir şekilde gelişim gösterdiği varsayımından yola çıkmaktadırlar. Ev işlerinin paylaşımında eşitlikçi bir yol izlenmesi, kadınların görel olarak para kazanma durumlarının artışı geleneksel rollerde farklılık yaratmaktadır. Kadın da artık erkek gibi ekmek kazanan kişi konumundadır. Bu değişimler, eşlerin evlilik ilişkilerinde cinsiyetleştirmeye (doing gender) atfedilen bir tartışmaya zemin hazırlamaktadır. Bu modellerin üzerinde durdukları 2 temel soru vardır: ilki kadının iş yaşamındaki aktif rolü ile birlikte ev işlerinin paylaşımı çiftlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde ne tür etkiler yarattı? ikincisi ise kadının ücretli işte çalışması ile evlilik stabilitesindeki denge ne yönde değişti? (Cooke, 2006: 442).

Becker (1981) ve Parsons (1942;1953) kadın istihdamının bir anlamda cinsiyete göre uzmanlaşmayı beraberinde getirdiğini, cinsiyete göre uzmanlaşmanın aile dayanışması üzerinde olumlu bir etki olduğunu çünkü eşlerin karşılıklı bağımlılıklarını olumlu yönde etkilediğini ileri sürmüşlerdir. Uzmanlaşma (specialization) ve alışveriş (trading) modelleri göre ise kadın istihdamının cinsiyet bağlamında uzmanlaşmasının faydalarının yanı sıra tehditte oluşturabileceği varsayılmıştır. Çünkü uzmanlaşmanın, kadının erkek karşısındaki ekonomik bağımlılığını azaltacağı ve buna bağlı olarak da boşanma olasılığını arttıracığı tahmin edilmiştir. Bununla birlikte erkeğin ev işlerine büyük ölçüde katılımı da karşılıklı bağımlılığı tehdit ederek boşanma olasılığı oluşturacağı varsayılmıştır. Sosyal alışveriş (social exchange) ve pazarlık (bargaining) modellerine göre ise çiftler aile içinde ücretler, harcamalar, tercihler gibi farklı konularda eşit bir paylaşım yönünde birbirleriyle pazarlık yapmaktadırlar. Dolayısıyla eşler arasındaki iş paylaşımını etkileyen değişkenlerin önemli olduğunu belirtmişlerdir. Her iki modelde de eğer evlilikte ev işlerinin paylaşımı, kadının yararına olmayacak bir şekilde düzenlenirse kadınların istihdamı ve ekonomik bağımsızlıkları boşanma olasılığını arttıran bir faktör olarak değerlendirilmiştir. Bu dinamik altında erkeklerin (kocaların) ev işlerine katılımlarının ya da ev işlerini paylaşmalarının boşanma olasılığını azaltacağı varsayılmıştır (Breen and Cook, 2005: 441-443).

Becker'ın evlilik istikrarı teorisinde de öne sürdüğü gibi kadınların boşanma düşünceleri iş deneyimleri arttıkça artmaktadır. Dolayısıyla evliliğin çözülmesi kadının geliri ile pozitif yönde ilişkili iken erkeğin geliriyle negatif yönde ilişkilidir. Kadının yüksek ya da ortalama kazancı kötü bir evliliği sonlandırmak için onu motive

etmektedir. Buna karşılık kadın çok kazanan konumunda ise daha çekici olabilmektedir. Kadının evliliği bitirmeye yönelik davranışı erkeğin evliliği devam ettirmeye yönelik isteği ve davranışları ile dengelenebilmektedir. Becker, küçük yaşta/yaşlarda çocuğa (çocuklara) sahip olmak, ev işlerinin eşitlikçi biçimde paylaşılması, evlilik süresi, eşler arasındaki yaş farkları ve eşler arasında sosyo-kültürel uyumsuzluklar gibi faktörler boşanma olasılığını azaltmaktadır. Bunun yanı sıra Becker'in ekonomik teorisine göre boşanma, evli kalmaktan beklenen yararın düşüp boşanmadan elde edilecek yararın artmasıyla gerçekleşmektedir. Bireyler, karlarını maksimize etmeyi beklemektedirler ve evlilik stratejilerini de refahlarını arttırmak ve yüksek beklentilerle kurulmuş tercihler üzerine temellendirmektedirler (Spitze, 1980: 77-89).

Buna göre, evlenmede ve boşanmada pozitif ve negatif faktörler belirleyici olmaktadır. Pozitif faktörler, eğitim, zeka, yaş, varlık, gelir, fiziksel çekicilik, güzellik gibi özelliklerdir. Negatif özellikler ise erkeğin kazanma gücü ve kadının kazanma gücü, ev işlerinin yönetiminde beceri gibi özelliklerdir. Pozitif faktörlerin baskın olduğu durumlarda yüksek nitelikli kişiler bekar olmaktan ziyade evliliği amaçlamaktadırlar. Bu özellikte olan kişiler, daha fazla gelir ve eğitim gibi özelliklere sahip partnerleriyle evlendiklerinde daha büyük kazançlar elde etmeyi beklemektedirler ve bu kaynaklara daha az sahip olan çiftlerden daha düşük düzeyde boşanma olasılıkları ortaya çıkmaktadır (Breen and Cook, 2005:441-443).

Bekar olmakla karşılaştırıldığında evlilikten fayda sağlamak evlilik içindeki işbölülümüm dağılımıyla yönlendirilmiş olan becerilere ne ölçüde yatırım yapıldığına dayanmaktadır. Başka bir ifade ile ne kadar çok özellik kazanılmışsa ve buna yatırım yapılmışsa evli olmak ve evli kalma güdüsü o derece fazla olmaktadır. Göreli olarak yüksek kazanma potansiyeline sahip olan erkekler evlilikte daha büyük kazançlar elde etmektedirler. Onların eşleri de paraya dayanmayan pazarda yatırımı içinde diğer statüdekilerle karşılaştırıldığında üstünlük elde etmektedirler. Bireysel kaynaklara yönelik bu çift taraflı yatırımlar evli kalma güdüsünü arttırmaktadır. Çocuklar çift taraflı yatırım kaynağını temsil etmektedirler ve küçük yaşta çocukların varlığı boşanma olasılığını düşürmektedir. Bu perspektife göre işsizlik ve sağlık sorunları beklenen ve mutlak hane geliri arasında bir engel olarak görüldüğü için boşanma olasılığını arttırmaktadır (Breen and Cook, 2005: 441-443).

Evlilik yaşı boşanma olasılığı ilişkisinde erken yaşta evlilik, evlilik hakkında uygun bir eş ya da beklentiler sunmakta etkilidir. Fakat geç yaşta evlilikler evlenebileceği yaşların üst limite kadar zaman baskısı altında hissettirmektedir. Örneğin

çocuk sahibi olmak için biyolojik nedenlerden dolayı çok fazla bekleyememektedir. Çocuk sayısı ile boşanma olasılığı arasında negatif bir ilişki vardır. Okullaşma çiftin yaşamına olumlu bir katkı sağlamaktadır. Kadının evlilik istikrarı konusundaki negatif etkiyi dengelemektedir. Eğitim ya da din konusunda yanlış eşleşmiş olan çiftlerde bu değişkenler boşanma olasılığını arttırmaktadır (Breen and Cook, 2005: 441-443).

Becker'a göre eğitiminin ve istihdamının artışı (yüksek eğitim ve gelir düzeyi vb.) hem erkek hem de kadın açısından evli kalma güdüsünü arttırmaktadır. Evlilikten sonra kadının çalışmaya devam etmesi ya da evli kadınlar için iş olanaklarının uygunluğu boşanma olasılığını arttırmaktadır. Ekonomik çöküşün boşanma olasılığındaki rolü beklenen ve mutlak fayda arasındaki engelleri genişletmesi açısından önemlidir. Erkeklerin işsizliği boşanmanın temel nedenidir (1977:1141-1187).

Her iki okulun öne sürdükleri varsayımlar realiteyi yansıtmaktadır. Sosyal alışveriş ve pazarlık modelinde kocaların ücretsiz ve domestik işlere katılımlarının artması boşanma olasılığını azaltmış, uzmanlaşma ve alışveriş modelinde ise boşanma olasılığını arttırmıştır. Uzmanlaşma kadının kazancının görelisi olarak artışına karşılık geldiği için her iki modelin varsayımlarının da geçerli olduğu söylenebilir. Eğer bu konuya cinsiyete dayalı uzmanlaşma açısından yaklaşırsak örneğin kadının ekonomik bağımsızlığı çift gelirlili ailelerde cinsiyete özgü geleneksel ayrımlaşmaların nötrlendiği bir sürece karşılık geleceği için bu süreç evlilik ilişkilerinin kazançları olarak görülecek ve bu da boşanma olasılığını azaltacaktır. Fakat bunun yerine kadınlar domestik görevlerde daha büyük ölçüde roller üstlenirse ve kadınların kazançları kocalarının kazançlarından daha fazla olursa kaynakların eşit paylaşımı nosyonu altında nasıl bir yaklaşımın benimsendiği görelisi olarak her iki cins arasında bir güç çatışmasına dönüşerek boşanma olasılığını arttıracaktır (Breen and Cook, 2005: 441-443).

Fakat bu modellerin kritik olarak gördükleri bir konu cinsiyete dayalı uzmanlaşmanın toplumsal cinsiyet ilişkileri temelinde kurumsal düzlemde yansıyan aktif bir süreç olmasıdır. Hem domestik alan hem de iş alanı arasındaki yasal ve ideolojik uyumsuzluklar (çelişkiler) her iki alanda da kadının eşitlik kazanma becerisini sınırlamaktadır. Sanayileşmiş toplumlarda kurumsal faktörler geleneksel işbölümü dağılımını yaklaşık olarak farklılaştırmıştır. Lewis (1992), Ferree (1990), Hartmann, (1981), Kalleberg ve Rosenfeld (1990) teorisyenlerin önemli gördükleri nokta domestik işlerin paylaşımının boşanma olasılığı ile ilişkisinin sosyo-politik bir bağlamda nasıl şekillendirileceğidir. Evliliklerde çiftlerin gelir dinamikleri ve sosyo-kültürel dinamikler, çiftlerin evlendikten sonra domestik işleri paylaşma konusundaki

yaklaşımları ve bu konuda nasıl pazarlık yaptıkları ile boşanma olasılığı arasındaki ilişkiye vurgu yapmaktadırlar. Bu teorisyenler, işlerin eşler arasındaki paylaşımı konusundaki pazarlık biçimleri ile boşanma arasındaki ilişkinin geleneksel işbölümü anlayışıyla kurumsal olarak desteklenip desteklenmediğini ortaya koymaya çalışmaktadırlar. Örneğin Batı Almanya'da geleneksel cinsiyete dayalı işbölümü kurumsal olarak güçlü bir destek bulmaktadır. Fakat Amerika'da geleneksel olarak eve ekmek getiren erkektir anlayışının oldukça düşük düzeyde destek bulmaktadır. Her iki ülkede de egemen olan bu anlayış, kurumsal desteğin yoğunluğuna bağlı olarak boşanma olasılığını da az ya da çok etkilemektedir (Cooke, 2006: 442-472).

Cinsiyete dayalı işbölümü, kocaların ev dışındaki ekonomik etkinliklerini güçlendirirken kadınların domestik alandaki etkinliklerini pekiştirmektedir. Dolayısıyla işbölümünde uzmanlaşmanın, domestik alandaki iş yükünün kadın açısından bireysel sonuçları üzerinden değerlendirilmiştir. Uzmanlaşma ve alışveriş modeli, evlilikte karşılıklı bağımlılığın ve aile dayanışmasının, çiftler domestik alandaki işlerin paylaşımı üzerinde uzlaştıkça ve bu uzlaşmanın meyvelerini aldıkça gerçekleştiğini varsaymaktadır (Oppenheimer, 1997: 563-591). Bunun yerine kadınlar ekonomik olarak bağımsız olduklarında ve evlilik onlar için daha az avantajlar sunduğunda boşanma oranının artması beklenmektedir. Fakat kadın istihdamı ve evlilikteki dengesizlikler arasındaki doğrudan ilişkinin empririk kanıtları biraz karmaşıktır. Bazı empririk çalışmalar bu iki değişken arasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğunu vurgularken (Brines ve Joyner, 1999: 657-688; Ruggles, 1997: 455-466; South, 2001: 226-245) bazı araştırmalar ise uygun eşlerin bulunup bulunmaması durumunda (South ve Lloyd, 1995: 21-35) ya da sadece evlilik bir taraf için mutsuzluk ifade ettiğinde pozitif yönde bir ilişkinin var olduğunu göstermişlerdir (Schoen, 2002: 643-662). Bazı araştırmalar ise iki değişken arasında dikkate değer bir ilişkinin olmadığını göstermişlerdir (Bumpass, vd. 1991: 22-42; Hoffman ve Duncan, 1995: 19-41; Greenstein, 1990: 657-676). Sonuç olarak, kadının istihdam alanının artması ve ailenin ya da evliliğin stabilitesi ile uzmanlaşmanın istenilirliği arasındaki ilişkilerin açık olmadığı görülmüştür (Oppenheimer, 1997: 563-591).

Buna göre uzmanlaşmanın problematik olduğu vurgulanmıştır. Çünkü bir evlilikte karşılıklı bağımlılık eşitliğin bir göstergesi olmamaktadır. Sosyal alışveriş ve pazarlık modellerinin öne sürdüğü gibi evlilikte dominant güç, çekici olan alternatif ilişkilere sahip olan kişinin elindedir (Becker, 1981: 533-58; Emerson, 1962: 31-41). Örneğin ekonomik kaynaklara sahip olmak temel bir güç kaynağıdır (Blair, 1991: 91-

113). Ekonomik kaynaklara sahip olmak belli türde bir ilişkiye sahip olmak ve çocukların üzerine olan bir yatırımdan daha fazla önemli ve dönüştürülebilir bir faktör olarak değerlendirilmiştir. Kadınların domestik alanda uzmanlaşmaları onların evliliğe karşı alternatiflerini azaltmaktadır (Bren, 2005: 43-57) .

Başka bir ifadeyle çocukların varlığı ve yeni bir eş arama çabaları kadınlar açısından avantaj değil dezavantaj olabilmektedir. Özellikle bir kadının yeni eşe sahip olması, eşin çocuklara destek sağlayıp sağlamaması noktasında sorun olabilmektedir. Dolayısıyla cinsiyetleştirilmiş işbölümü, erkeklere evlilikte ekonomik kaynaklara doğrudan ulaşımı sağlamalarını olanaklı kılarken onları aynı zamanda evliliğe alternatifler geliştirmelerine de kolaylık sağlamaktadır. Bu durum erkeklerin domestik görevlere yardım etmeleri bağlamında daha çok boş zamana sahip olmalarına ve bu görevleri devredebilmelerine olanak sağlamaktadır. Bununla birlikte erkekler ailenin ekonomik kaynaklarının çoğunluğunu kendi çıkarları için el koyabildiklerini ya da kullandıklarını ve diğer aile üyelerine devirebildikleri bir gerçektir. Bu nedenle bir kadının ekonomik bağımsızlığı onu kocasının istismarından ya da kocasının kendisine karşı olumsuz tutumlarından uzaklaştırmaktadır (kadını yoksullaştırma, etkisizleştirme, şiddet uygulama vs gibi) (Landes vd., 1977: 1041-1187; Huber vd., 1980: 75-89; Becker, 1973: 81-83; 1974:511).

Sosyal alışveriş ve pazarlık modellerine göre, artan kadın istihdamının cinsiyetleştirilmiş ev işi dağılımında bir devrim yaratması beklenmiştir. Fakat 1980'lerde Hochschild (1989) bu sürecin yavaşladığını ileri sürmüştür. İstihdam ve kazanç üzerindeki kontrol mekanizmaları domestik işlerin paylaşılma biçimindeki değişimler kadınların ve erkeklerin farklı şekillerde hareket etmelerine yol açmıştır. Kadınların ev işlerine ayırdıkları zaman artmış erkeklerin ise çalışma saatleri düşmüştür. Başka bir ifade ile ücretli bir işte istihdam edilen kadın hem işte hem de evde çalışmaya başlamış böylece evdeki iş yükü ya da çalışma saatleri artmıştır (akt. Hobson, 1990: 235-250). İş ve domestik alandaki bu değişim evin, maskülenlik ve feminenlik kimliklerini üreten ve yeniden üreten bir cinsiyetçi fabrika olduğu şeklinde eleştirilmiştir. Eşzamanlı olarak hem ev işleri, çocuk bakımı gibi işler yapılmakta hem de üyeler cinsiyetleştirilmektedir. Böylece ev sadece cinsiyetlerimizin gerçekleştirildiği bir yer değil aynı zamanda en önemli yakın ilişkilerimizin de gerçekleştirildiği bir alan olarak görülmektedir (Berk, 1985: 201). Bu açıdan bakıldığında cinsiyetleştirme kavramı sadece bir cinsiyet ya da cinsiyet kimliği içinde doğmadığımızı ve o cinsiyet kimliği içinde işlev göstermediğimizi aynı zamanda cinsiyetin bir yinelenen, yeniden

üretilen bir rutin olduğu da göstermektedir (West ve Zimmerman, 1987:126). Sosyal etkileşimcilerin vurguladıkları gibi bu kavram kadın ve erkek arasındaki doğal olan farklılıkları ifade etmekle kalmaz aynı zamanda bu farklılıkların yaratıldığını ve sosyal yaşamda kurumsallaştırıldığına da karşılık gelmektedir. Bu kavram, sosyal yapıya cinsiyetler arasındaki güç ilişkileri şeklinde yansımaktadır. Bu şekilde toplumun bireysel üyeleri olarak bizler sosyal etkileşimlerdeki cinsiyet hiyerarşilerini aktif bir şekilde tekrarlamaktayız. Tarihsel olarak sanayileşmiş toplumlardaki iş bölümü cinsiyet hiyerarşilerini yeniden üretmektedir. Sanayileşme öncesinde ücretler erkekleri destekleyecek şekilde politikalarla düzenlenmekteydi ve kadınların çalışması yasal olarak da kısıtlanmaktaydı. Pek çok ülkede katı bir şekilde cinsiyetleştirilmiş olan bu işgücü politikalarının elimine edilmesine karşın istihdamdaki cinsiyet farklılıkları yatay ve dikey ayrılaşmayı kapsayarak, eğitim ve deneyim üzerinden kontroller oluşturarak cinsiyet temelli bir ücret engeline ısrar etmişlerdir. Bu da kadının istihdam koşullarının olumsuz taraflarına işaret etmektedir (Cooke, 2006: 442-472). Bu şekilde kadının domestik alanda devam eden zorunlulukları, onun iş alanında erkeklerle eşit konuma gelmesine engel olmaktadır. Hem ücretli (iş alanı) hem de ücretsiz (domestik alan) işin cinsiyetleştirilmiş doğası her iki alanda cinsiyet eşitliğini sağlama becerisini bloke etmektedir (Ferree, 1990: 874).

Bu modeller, kadının kazancının erkeğinkiyle aynı olması ya da onu aşmasının domestik işlerin geleneksel işbölümü üzerindeki etkileri bağlamında değerlendirmişlerdir. Brines, kadınların erkekler gibi ekonomik roller üstlenmesiyle kazanılmış statü elde etmeleri erkeklige bir tehdit oluşturduğunu ileri sürmüştür. Kadınların çalışma saatleri ile ev işlerine harcadıkları zamanın artması ya da azalmasına; ev işlerinin paylaşımının eşit olup olmamasına odaklanmıştır. Brines, kurumsal farklılıkların, kadının eve ekmek getiren kişi olmaması konusunda belirleyici olduğunu vurgulamıştır. Lewis, politikaların, çiftlerin ev işlerini paylaşma biçimlerini belirleyebildiğini ileri sürmüştür. Ülkeleri güçlüden zayıfa ve erkeğin ekmek getiren kişi olarak baskın olup olmaması durumuna göre sınıflandırmıştır. Ona göre, politikalar erkeklerin istihdamını ön plana çıkarırken kadına ücretsiz iş alanında sorumluluklar yüklemektedir (Cooke, 2006: 442-447). Örneğin, Almanya erkek ekmek kazanan anlayışının baskın olduğu bir ülkedir. İkinci Dünya Savaşından sonra Almanya'nın yeni politik sistemi patriarkal aile yapısını güçlendirmiştir. 1950-1960 yılları süresince erkeğin para kazandığı, kadının istihdam alanından uzaklaştırıldığı bir sistem kurulmuştur. Yüksek gelir, tek kazançlı aileler etkili olmuştur. Anneler, çocukların

eğitiminden sorumlu temel figürlerdir. Çocukların okulları annelerin temel eğitimci rollerine göre düzenlenmiştir. 1980'e kadar bu süreç domestik görevlerin kadınların görevleri olarak tanımlanmaya devam etmiştir. Kadınların eğitimleri ve istihdamları bu şekilde geciktirilmiştir. Amerika'da ise İkinci Dünya Savaşı sonrasında liberal geleneğin yansıması olarak kadın haklarının gözetildiği görülmüştür. Yasalar kadının eğitim olanaklarını ve iş alanındaki eğitimlerini genişletmiştir. Yüksek okul mezunu olan kadınların sayısı erkeklerden fazla olmuştur. Master ve doktora derecesi almış olan kadınların oranı artmıştır. Politikalar, kadının iş gücü olarak katılımını büyük ölçüde desteklemiştir. Cinsiyet eşitliği, liberal ekonomiler tarafından verilen haklar demek değildir elbette sadece cinsiyete dayalı işbölümünün yasalarla kısıtlanmadığını ifade etmektedir. Dolayısıyla cinsiyete dayalı işbölümü ülkelere göre farklılaşmakta ve bu da boşanma olasılığını arttırmakta ya da azaltmaktadır (Hantrais, 1994: 135-160).

Uzmanlaşma ve alışveriş modelleri, kadının artan istihdamını artan boşanma olasılığıyla ilişkilendirmiş fakat erkeklerin (kocaların) domestik işlere büyük oranda katılımlarının etkisini varsaymamışlardır. Başka bir deyişle, eğer uzmanlaşma temelde eşler arasında karşılıklı bir bağımlılık yaratırsa erkeğin artan domestik katkısının boşanma olasılığını arttırdığını varsaymışlardır. Buna karşıt olarak sosyal alışveriş, anlaşma ve oyun teorileri, pazarlık modelleri, domestik işlerin paylaşımını kişilerin görece güç ve kaynaklarının yansıması olan sözleşme ya da anlaşmalarla gerçekleştirdiklerini ileri sürmüşlerdir. Eğer kadınlar eşler arasında belirlenmiş olan domestik işbölümü sözleşmesine ne kadar çok uygun davranırlarsa ekonomik olarak özgür olan kadınlar evliliklerini sonlandırmaktadırlar. Kadınlar ne kadar çok ekonomik olarak özgür olurlarsa boşanma olasılığı artmaktadır. Bu modeller artan boşanma oranlarını sadece kadınların artan istihdamının etkisi olarak değerlendirmemişlerdir bu durum aynı zamanda erkeklerin, kadınların artan istihdamına tepki olarak değişen domestik davranışlarına yönelik karşı koymalarının da bir yansıması olarak değerlendirmektedirler. Yani kadın istihdamı ile artan domestik alandaki işbölümüne karşı erkekler bir direnç göstermişlerdir. Dolayısıyla bu da boşanma olasılığı oluşturmaktadır (Seltzer vd., 2005: 908-925; Cooke, 2006: 446-448).

Lennon ve Rosenfeld (1994) evliliğe karşı alternatifi olan kadınların eşit olmayan bu domestik işbölümünü kabullenmediklerini, daha az alternatifi olan kadınların daha büyük ölçüde konumlarını kabullenme durumunda olduklarını varsaymışlardır. Schoen'e göre (2002: 643-662) Amerika'da kadınların istihdamı, sadece evlilik mutsuz bir evlilik olduğunda boşanma olasılığını arttırmaktadır. Huber ve

Spitze (1980: 75-89) kadınların boşanma düşünceleri onların kendi istihdamlarıyla artarken erkeklerin (kocalarının) artan domestik işlere katılımları ile düşmektedir. Sosyal alışveriş ve pazarlık modelleri, kocaların domestik işlere daha büyük katılımları olduğunda boşanma olasılığının azaldığını ileri sürmüşlerdir. Eğer çiftler evliliklerinde bir anlaşmaya varmamış iseler ortak paylaşılan yaşam, gelir ya da ekonomik kaynaklar, çocukların varlığı gibi boşanmayı daha az istenir kılan faktörler evliliği sürdürmek için etkili olabilmektedir. Evlilikte bir anlaşmanın ya da uzlaşmanın yokluğu, ya daha az çocuğa sahip olmak ya da hiç çocuğun olmaması ya da kötü bir şekilde idare edilen bir ev atmosferi olarak yansımaktadır. Kadınlar kendileri için ne başardıklarıyla ilgilenenlerdir. Erkeklerin domestik işlere ve çocuklarına bakımına daha az katkı sağladıklarında ikinci çocuğa sahip olmak daha düşük bir olasılıktır (Seltzer vd., 2005: 908-925; Cooke, 2006: 442-472).

Greenstein (2000: 657-676) ve Bittman vd. (2003: 165-189), kadının domestik görevleri daha büyük oranda paylaşması ya da üstlenmesi şekilde dengeleyici davranış sergilemesi, kadının esas ekmek kazanan kişi olduğu evliliklerde cinsiyete dayalı sapmaları etkisizleştirdiğinde boşanma olasılığının azalması gerekmektedir. Boşanma olasılığı eşler arasında görevlerin eşit bir şekilde paylaşıldığı evliliklerde daha düşüktür. Cinsiyet eşitliği anlayışına sahip olmak, kadınların hane halkı gelirine göreli katkılarına erkeklerin de domestik işlere göreli katkılarıyla benzerdir. Bunun tersi de mümkündür kadının hane halkı gelirine katılmamaları erkeklerin domestik işlere katılmamalarıyla aynı şeydir (Seltzer vd., 2005: 908-925).

Sosyal alışveriş modeline bağlı olarak Foa ve Foa ödül, maliyet, alternatifleri karşılaştırma düzeyi, kaynakların dağılımında adalet ve karşılıklılık gibi kavramlarla boşanmayı açıklamışlardır. Evlilik ilişkisinin kaynakların eşit olarak dağılmadığı bir yapıya karşılık geldiğine işaret ederek bazılarının daha fazla olanağa sahip olduklarını ve kendi yaşamlarında daha büyük kazançlar elde ettiklerini ileri sürmüşlerdir. Buna göre birbirinden farklı karaktere sahip olan kişilerin bir araya geldiği birliktelik olan evlilik, hem kaynakların kullanımı hem de eşlerin farklı düzeylerde ve değerlerle katkı sağladıkları bir ilişki olmaktadır. Tercih edilen şeyler her zaman her iki eşinde beğendiği, sevdiği, zevk aldığı şeyler olmamaktadır. Bu durum, kabullenmeyi, razı olmayı ya da uyum göstermeyi gerektirmektedir. Dolayısıyla bir taraf için bağımlılık ilişkisinden söz edilmektedir. Sosyal alışveriş teorisinde ilişkiler, nesnelere ya da aktivitelere yüklenen anlamlar çerçevesinde bireylerin karşılıklı olarak birbirlerini ödüllendirdikleri gönüllü bir alışveriş süreci olarak görülmektedir. Bu bağlamda evlilik

ilişkisi de güçlü duygular ve değerler üzerine inşa edildiği için bağlayıcılık daha fazladır. Eşler, karşılıklı bağımlılık ilişkisi içinde hareket etmektedir. Karşılıklı bağımlılık ilişkisi de eşlerin amaçlarıyla şekillenmektedir (Wright, 1989: 1-9). Bu teoride bireylerin amaçları, evlilik sürecinde çıktılarını (ödül/bedel) içinde buldukları koşullar çerçevesinde arttırmaktır (Stephen, 1984: 398-403). Bireyler, geçmiş çıktılarını ile gelecekte bekledikleri çıktılarını karşılaştırmaktadırlar. Evlilik sürecini kıyaslama düzeyi zaman içinde değişmektedir. Çıktı kıyaslama düzeyi farkı, evlilik ilişkisinden elde edilen doyumunu, çıktı seçenekleri kıyaslama düzeyi farkı ise bağımlılık düzeyini belirlemektedir (Molm, 1994:163-176; Huston vd., 1978: 115-156). Bireyler, evlilikten cinsel tatmin, sosyal statü, duygusal olarak güvende hissetme gibi ödüller elde etme, özgürlüğün kısıtlanması, baskı, ekonomik sorunlar gibi engellerden uzaklaşma beklentisindedirler. Boşanma, şu halde evliliği çekici kılan faktörlerin azalması, iticiliğinin artması olarak görülmektedir. Çünkü bireylerin bu süreçte maliyetleri yüksek sağladıkları fayda azalmaktadır. Alternatif faktörlerin çekiciliği de ilişkinin bitmesine neden olmaktadır (Black vd., 1991: 127-140; Zheng, 1994: 191-224).

English, boşanmayı, uzun süreli ve kısa süreli evlilikler üzerine yaptıkları bir araştırmayla incelemiş geç boşanan çiftlerin daha erken boşanan çiftlere göre evlilikleriyle ilgili engellerin üstesinden gelme konusunda daha çok çaba sarf ettiklerini ortaya koymuştur (Cropanzano ve Mitchell, 2005: 880-890). Bu durumun, eşler açısından boşanmanın olumsuzluklarının daha fazla zarar verici olmasıyla ilişkili olduğu söylenebilir. Evliliğin bitirilmesi, ailenin birlikte yaşadığı evin ve ortak olan pek çok şeyin yeniden düzenlenmesini gerektirmektedir (Rusbult ve Buunk, 1993:184). Örneğin, gelirin boşanma ile daha da azalması istenmeyen bir sonuç olmasına karşın kaçınılmazdır. Bununla birlikte eşlerin birbirleriyle ilişkileri, sosyal ilişki ağları, gündelik yaşamda paylaşılan bütün rutin şeyler tarafların istekleri ve yasaların belirlediği çerçevede yeniden yapılandırılmaktadır. Bu da her iki eş açısından da sıkıntılı süreci ifade etmektedir. Bu nedenle boşanma kararı süreci önemli ve streslidir. Yaşamının uzun bir süresini birisiyle geçirmiş olan kişiler için boşanma kararı, uzun bir süre paylaşılan her şeyin, kurulmuş olan düzenin bozulmasını ifade etmektedir. Sosyal alışveriş teorisine göre, belirsizliklerle dolu olan bir gelecek için uzun süreli bir evliliğin sonlandırılması zor olmaktadır (Seltzer vd., 2005:908-925; Cooke, 2006:442-472).

Bazı araştırmacıların, boşanan çiftlerin evlilik ve boşanmaya yönelik algılarını cinsiyete özgü duygu, düşünce ve davranış farklılıkları odağında değerlendirdikleri görülmektedir. Fletcher'in araştırmasında (Guldner vd., 1995: 313-320) kadınların ve

erkeklerin, boşanmayı aynı ilişkiyi tanımlıyor gibi görünmediklerini göstermiştir. Bir evlilik ilişkisinde iki ayrı kişiliğin etkileşim içinde olduğu, iki heterojen değer ve ihtiyaçlar sisteminin birbirleriyle zıt düştüğü, iki farklı davranışsal sistemin geçerli olduğu bir gerçekle karşılaşmaktadır. Durum böyle olunca boşanma da evlilik sürecinde bireylerin bu farklılıkları tolere edebilme becerilerinin artık sınırına geldiğini göstermektedir. Fletcher, kadınların evlilik sürecinde ilişkinin sürdürülmesi konusunda daha çok çaba sarf eden taraf olduğunu göstermiştir. Buna karşın boşanma sürecinde kadınların evliliğe yönelik daha çok yakındıklarını ve boşanma sonrası sürece daha çabuk alışabildiklerini belirtmiştir. Çünkü kadınların hem evliliğin sürekliliği konusunda daha çok çaba sarf etmekte hem de evliliğin niteliği konusunda erkeklerden daha duyarlı olabilmektedirler. Stabil ve uzun süreli evliliklerde çoğunlukla kadınların daha az tatmin oldukları gösterilmiştir (akt. English, 1997: 4-5).

Clark vd. sosyal alışveriş teorisi eksenin boşanmanın pozitif ve negatif sonuçlarını ortaya koymuşlardır. Boşanmanın pozitif sonuçları daha çekici bir eşe sahip olmak, duygusal ve psikolojik açıdan daha çok tatmin olmak, özgür olmak ve mutlu olmadığı bir ilişkiden uzaklaşarak kendisine yönelik zararlardan ya da dezavantajlı durumlardan uzaklaşmak olarak belirtilmiştir. Negatif sonuçları ise duygusal dengesizlikler, düzenin değişmesinin yarattığı stres, kendine saygı duyma durumunun tehdit altında olması şeklinde ifade edilmiştir (1998: 127-136). Eğer boşanma her iki eşin isteğiyle gerçekleşiyorsa, ev ve rutine ilişkin pek çok rolde değişimler olmaktadır. Ailevi ve sosyal destek ağları kırılanlaşmaktadır (Stephen, 1984: 398). Ekonomik kaynaklar azalmaktadır. Yaş ilerledikçe fiziksel gücün azalmasına bağlı olarak duygusal bir çöküntü de yaşanabilmektedir. Sosyal destek yoksunluğu nedeniyle yalnızlık, ölüm korkusu, emeklilikle birlikte azalan gelir, alternatif evlilik partnerlerinin sayısında azalış, daha az zaman ve başlangıçlar yaşanmaktadır. Boşanan kişiler kendilerini ilk yıllarda etiketlenmiş ve izole edilmiş hissetmektedir (Black vd., 1991: 127-130). Sosyal alışveriş teorisi, bu bağlamda bireylerin özelliklerinden ve etkileşimin içeriğinden ziyade iki kişi arasındaki ilişkinin formuna vurgu yapmaktadır. Bu ilişkinin dinamiğini oluşturan kavram ise alışveriş ve karşılıklıdır. Evli olan kişiler arasındaki süregelen ilişki ağları, genel olarak evlilik ilişkisinin sürekliliği ve ikili etkileşim süreci arasında bir engel teşkil etmektedir (Molm, 1994: 163-174).

Campell vd. bireyleri evliliğe yaklaştıran nedenler ve boşanmaya yol açan durumlar üzerine yaptıkları bir araştırmada, bireylerin mutlu bir evliliğe iyi bir aile yaşamına ve iyi arkadaşlara sahip olma beklentisiyle olumlu yaklaşımları görülmüştür.

Bununla birlikte eş, ev sahibi olma, dinsel bağlılık ve finansal güvenlik gibi faktörlerin daha az belirleyici olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla, bireylerin evlenmelerinde bu konularda belli avantajlar sağlayabilecekleri düşüncesinin etkili olduğu görülmektedir. Onun araştırmasında bireyleri evliliğe yönelten nedenler evlilikte, cinsellikte ve aşkta mutlu olmaktır. Çünkü bu alanlarda elde edilen haz ve mutluluk kişinin diğer sosyal alanlarında ve iş yaşamında daha fazla kar elde etmesine ya da daha kazançlı çıkmasına neden olduğu kabul edilmektedir. Buna karşın boşanma kararının bütün bu kazanç olarak görülen şeylerin tam tersi bir hal alması sonucunda gerçekleştiğini belirtmiştir (Kelley vd., 1976: 693-708; Freedman, 1978).

Levinger, boşanma olgusunu, çekicilikler, engeller ve alternatiflerin çekicilikleri gibi faktörlerle açıklamıştır. O'na göre, boşanma eşler arasında süreç içinde gelişmeye başlayan soğukluğun bir sonucudur. Eşler birbirilerine daha az ödüllendirici ve çekici gelmeye başlar. Eşlerin ayrılığı ise koşullara bağlı olarak istek ve baskıların far edilmesiyle ortaya çıkmaktadır. İlişkideki uyumun ve iletişimin eksikliği kısmen ilişkinin bozulmasına neden olmaktadır (1976: 22-26). Evliliğin devamlılığı, bir grubun devamlılığına benzemektedir. Belli bir amaç etrafında bir araya gelen üyeler için grubun devamlılığı, grubun üyelere sağladığı faydaya bağlı olmaktadır. Başka bir deyişle bireyin grupta kalma nedeni, grubun çekiciliği ile ilişkilidir. Grup, bireye çekici gelmediğinde birey gruptan ayrılmaktadır. Gruptan ayrılmama ya da gruba bağlı kalma ise, birey için başka çekici alternatiflerin olmamasıyla açıklanmıştır. Boşanma süreci de evliliği çekici kılan faktörlerin ya da ilişkiye yüklenen anlamın ve değer azalmasıdır (Levinger, 1976: 22-26). Bu süreç, çiftler arasındaki ilişkilerin derece derece değiştiğini göstermektedir. Evliliğin ilk aşamalarında yüzeysel bir ilişkiden duygusal ve davranışsal bağlılığa ve daha sonra da uzaklaşmaya doğru aşamalı bir değişim söz konusudur. Çiftlerin ortak özellikleri, görüşleri, davranışları, beklentileri ve paylaşılan ortak anlardan elde edilen haz/mutluluklar ilişkideki çekici faktörlerdir. Dargınlık ve nefret gibi duygulara rağmen ilişki devam etmektedir. Fakat süreç içinde negatif duygular artmakta, evlilik sonlandırılmaktadır (Levinger, 1976: 28-32).

Evliliğin çekicilikleri, engelleri ve alternatiflerin çekicilikleri gibi faktörler süreç içerisinde değişmektedir. Boşanma, evli kalmayı çekici kılan faktörlerin artık çekiciliğinin kalmamasının bir sonucudur. Dolayısıyla boşanma kararında eşlerin daha farklı çekici faktörlere bağlı olarak hareket ettikleri bu şekilde evlilik içinde ortaya çıkan olumsuz durumlardan kurtulabilmeyi amaçladıkları söylenebilir (Rusbult, 1983: 103). Örneğin, gerek kadının gerekse erkeğin iş yaşamında daha önemli başarılar elde

etme amacı gütmesi ve evliliğin de bu kariyer sürecine engel olduğunu düşünmesi durumunda evlilik sonlandırılmaktadır. Bunun yanı sıra, evliliğin bireylere belli sorumluluklar yüklemesi nedeniyle aşırı baskı altında tutarak özgürlüklerini kısıtlaması da alternatif bir çekicilik olarak değerlendirilmektedir. Çünkü bu şekilde bireyler hem kendilerini gerçekleştirme konusunda yol kat edebilmekte hem de yeni sosyal ilişki ağlarında kendilerini tatmin edecek yeni olanaklara sahip olabilmektedirler. Bu şekilde bireyler, bir yandan evliliğin kendisine verdiği zararlardan başka bir ifadeyle evliliği itici kılan faktörlerden uzaklaşmakta diğer yandan da boşanmayı çekici kılan faktörlere dayalı olarak hareket etmektedirler. Boşanma bu yönüyle hem çekici hem de itici faktörlerin bir arada olduğu iki yönlü bir süreci ifade etmektedir (Levinger, 1976: 28-32; Huston, 1978: 115-156; Black, 1991: 27-40).

Eşlerin pazarlık gücünü belirleyen bir dizi değişken vardır. Bunlardan birkaçı kişilerin kendi algıladıkları çıkarlar ve aileye yaptıkları maddi katkı ve kaybetme durumunda yalnız başına ayakta kalabilme güçleridir. Bu eşlerin pazarlık sürecindeki zayıf ve güçlü yönlerini göstermektedir. Bireylerin evlilik içinde kalmak için duydukları istek sadece bireysel bir ihtiyaç değil fakat aile bireyliğini bireysel bir tercih olmaktan çıkarıp sosyal yapan, toplumsal tercihlerle desteklenmiş normatif güçlü bir baskıdır. Bu noktada kadının işgücü piyasasına katılımı aile içindeki pazarlık konumunu değiştirmiştir. Kadınların ev içinde kendilerine biçtikleri değer ve özgüvenleri artmıştır. Aldıkları ücretlere bağlı olarak evdeki kaynaklardan daha fazla pay almak için pazarlık güçleri oluşmuştur (Dedeoğlu, 2000: 147-148).

Birbirleriyle farklılaşan ve benzeşen noktalar dikkate alındığında bu modellerin öne sürdükleri varsayımları şu şekilde özetlenebilir:

1. Kadınlar, ev işlerinin eşit bir şekilde paylaşılmaması durumunda kocalarından farklı olarak boşanmayı düşünmektedirler.
2. Erkeğin kazancı boşanma olasılığını azaltmaktadır. Çünkü pek çok iyi kazanan erkeğin karısı çalışmamayı tercih etmektedir ve boşanma kendileri açısından masraflı bir durum olarak görülmektedir.
3. Erkeğin iş istikrarı, düşük gelirli olması gibi faktörler evlilik istikrarı açısından onun gelir düzeyinden daha önemlidir. Erkeğin geliri her iki eş açısından da boşanma düşüncesini önemli ölçüde etkilemektedir. Fakat kadının kazancı, iş başlama süreci, iş istikrarı gibi faktörler her iki eşin boşanma düşüncesini etkilemektedir. Bu etki kadınlar açısından çok güçlüdür.

4. Erken yaşta evlenenler sınırlı bir zaman algısına neden olduğu için diğerlerine göre boşanmaya daha yakındırlar. Fakat bu etki erkekler açısından daha güçlü olabilmektedir. Çünkü kadınlar erken yaşta evlendiklerinde çocuk yapma gibi kendilerini kısıtlayan bir dizi taleplerle çevrelenirken erkekler daha ziyade kendilerini geliştirme, kendi özelliklerini keşfetme gibi aktivitelere yönelebilmektedirler. Genç yaşta evlilik her iki cinsten farklı şekillerde gelişim göstermektedir.

5. Eğitim, yaş, din gibi özellikler açısından eşlerin uyuşmaması her iki eş içinde boşanma olasılığını arttırmaktadır. Boşanma, diğerine göre daha üst bir niteliğe sahip olan eş tarafından daha çok düşünülmektedir.

6. Boşanma düşüncesi, evlilikten edinilen kazanımlar nedeniyle evlilik süresi ile azalmaktadır. Bunun kadınlar için daha büyük ölçüde etkili olacağı düşünülmektedir. Çünkü kadınların evlilik pazarındaki değeri yaş ile daha keskin bir şekilde düşerken erkeklerin ki tersi yönde değişim gösterebilmektedir. Kadınların domestik alandaki kazanımları erkeklerin kazanımlarına göre zamanla daha az değerli olabilmektedir. Kadınların evlilik pazarındaki becerilerini kazanımları düşük hızda gerçekleştirmektedir. Potansiyellerini erkeklere göre daha düşük düzeyde geliştirmektedirler çünkü domestik alan ile iş alanının gerektirdiği beceriler, nitelikler farklı şekillerde işlemeye devam etmektedir ve bir uyumsuzluk söz konusudur.

7. Boşanma düşüncesi ilk evlilikten sonra yüksek olabilir. Çünkü boşanma eğilimli kişiler üst düzeyde bir evlilik içinde olma beklentisi içindedirler. Bu tarz evliliklerde daha az evlilik ile ilgili kazanıma sahiptirler (çocuk sahibi olmak gibi).

8. Evliler genel olarak bekar olanlara göre daha mutludur.

9. Kötü evlilik bekar olmaktan daha iyidir.

10.Boşanma kötü bir evlilik için en iyi çözümdür

11.Cinsiyet ilişkileri toplumdaki kurumsal bağlamlara ya da düzenlemelere göre farklılaşmaktadır ve cinsiyetleştirilmiş işbölümü ile yenilenmektedir. Politikalar, ülkelere göre evlilik stabilitesi üzerinde ücretli ve ücretsiz işbölümü dağılımının nasıl algılandığını etkilemektedir.

12.Uzmanlaşma ve alışveriş modeline göre, sosyo-politik bağlamlarda yinelenen ve pekiştirilen geleneksel cinsiyetleştirilmiş işbölümü evlilik stabilitesi için önemlidir.

13.Sosyal alışveriş ve pazarlık modeline göre kadının erkeklerle ekonomik olarak eşit konuma gelmesi, eşler arasında domestik işlerin paylaşımında bir uzlaşmaya varılması durumunda boşanma olasılığını azaltmaktadır. Bu modeller ücretli ve ücretli

olmayan işbölümünün paylaşımı, evlilik istikrarını arttırması gereken temel öge olan adil paylaşıma karşılık gelmektedir.

14.Domestik işlerin paylaşımı evliliğin kalitesini etkilemektedir. Domestik işlerin farklı şekillerde paylaşımları boşanma olasılığını sadece mutsuz evliliklerde etkilemektedir.

15.Kadınlar boşanmaya daha yakındırlar çünkü -uzmanlaşma ve alışveriş modeline göre- artık ekonomik olarak erkeklere bağımlı değillerdir; sosyal alışveriş modeline göre ise erkekler domestik işlerin paylaşımı konusunda daha az istekli davranmaktadırlar.

Sosyal alışveriş teorisine dayalı olarak boşanmayı analiz edenlere göre, bireyler boşanmanın zararlarından dolayı kolay kolay boşanmaya yaklaşmamaktadırlar. Bu da boşanmaya yönelik engeller ya da boşanmanın bedelleri olarak tanımlanmıştır. Eşlerin birbirilerine olan öfkelerinin artması, vicdani problemler, sosyal çevrenin eleştirileri, finansal problemlerin artması gibi durumları kapsamaktadır. Zararlara karşı ödüllerin oranının arttığında ya da avantajlı bir duruma getirildiğinde evlilik devam etmekte ve denge sağlanmaktadır. Fakat tersi durumda evlilik yeniden değerlendirilmektedir. Evli kalmak ya da boşanma bu şekilde bir seçim sürecine karşılık gelmektedir. Eşler arasındaki ilişkilerin sonuçları fayda ve zarar hesabında sadece bir işlev değil aynı zamanda eşlerin ilişkisinin geçmişe ya da ortak ilişkilerde neye dayandığını göstermektedir.

Sosyal alışveriş teorisi, bu noktada kişilerin evlilikleri ile birlikte haz ya da mutluluğu yeniden değerlendirme, bilişsel süreçleri anlamaya yönelik iyi bir çerçeve sunmaktadır. Evlilik ve boşanma bağlamında bireylerin etkileşimi maddi, sembolik ya da etkileşimsel malların değiş tokuşunu kapsamaktadır. Bunlar ise evlilik sürecindeki kişiler ya da evli olanlar arasında karşılıklı bağımlılığı ve ilişkilerinin çekiciliğini etkilemektedir. Sosyal alışveriş teorisi bireylerin zarar görecekları ilişkilerden kaçacaklarını ve fayda görecekları ilişkilere yaklaşacaklarını savunmaktadır. Şu halde ödüller, arkadaşlık/dostluk, cinsel tatmin, aşk, statü, hizmetler ya da para gibi unsurlar olurken zararlar ise belli bir statü, ilişki ya da etkileşimden hoşlanmamak, zevk alma oranının azalması olarak ifade edilmektedir. İkinci unsurlar temelinde gerçekleşen boşanma evliliğin zararları olarak değerlendirilmektedir. Boşanma süreci, fiziksel ve duygusal istismar, aldatma, çatışan yaşam tarzları gibi bireyde tepki, sömürü, otorite, güç, çaba, kaygı, gerginlik, güçsüzlük, rahatsızlık, kırılma, isteksizlik, reddetme, utanç

gibi pek çok olumsuz duygu tarafından belirlenen bir pozisyonda yer almayı ifade etmektedir.

2.1.1.2. Ekonomik Bağımsızlık ve Karşılıklı Bağımlılık ile Rol Uyumu ve Ekonomik Ortaklık Modellerinin Boşanma Olgusuna Yaklaşımları

Brines ve Joyner (1999), Blumstein ve Schwartz (1983), Coltrane (1996), Risman (1998), Cherlin (1992), Greenstein (1995), Kitson (1992) gibi teorisyenlerin ön plana çıktığı ekonomik bağımsızlık modelinde, kadınların mevcut gelirlerinin boşanma olasılığıyla pozitif olarak ilişkili olduğu ileri sürülmüştür. Bir evliliğin stabilitesi, kadının eşine ekonomik olarak bağımlı olmasıyla ve eşit olmayan evlilik rolleriyle desteklenmektedir. Kadınların gelirleri arttıkça kendilerini eşlerine daha az bağımlı hissetmektedirler. Kadınların gelirlerindeki artış, evliliklerinde eşleriyle rol paylaşımlarında sorunlar yaratmıştır ve eşler arasında güç çatışmalarına yol açmıştır. Evlilik ile ilgili eşler arasında pek çok sorun olsa da evliliğin sona ermesinde en önemli etken kadının gelirindeki artıştır. Kadınların ekonomik kaynaklarının artışı evliliklerine son vermeleri için gerekli olanakları sağlamakla beraber evliliğe yönelik geleneksel düzenlemelerden duydukları mutsuzlukları da arttırmaktadır. Bu da boşanma olasılığını arttırmaktadır. Fakat kadınların ekonomik kaynakları ile boşanma arasındaki ilişki evlilik ilişkisinin niteliği ile yumuşatılabilir. Örneğin geliri yüksek olan kadınlar evliliklerinde düşük düzeyde mutlu iseler boşanma olasılıkları yüksektir (Amato, 1997: 612-624; Rogers, 2004: 59-60).

Eşit Bağımlılık modeline göre, kadınların ekonomik katkıları eşlerin katkılarıyla benzer ise boşanma olasılığı yüksektir. Nock'un "evlilikte bağımlılık (dependence) ve bağlanma (commitment)" üzerine yaptığı araştırmaya dayanan bu perspektif, ekonomik özgürlük ve boşanma olasılığı arasındaki ilişkinin sadece kadının geliriyle ilişkili olmadığını erkeğin geliriyle ve eşlerin ekonomik olarak karşılıklı bağımlılıklarıyla da ilişkili olduğunu iddia etmiştir. Ekonomik bağımlılık ve zorunluluk, evliliğe bağlılığa ve evliliğin dengeli olmasına katkı sağlamaktadır. Boşanma olasılığı kadınların ve erkeklerin ekonomik katkıları yaklaşık olarak eşit ise yüksektir çünkü bu tarz durumlarda karşılıklı bağımlılık zayıftır. Eşler arasında ekonomik zorunluluklar daha büyük olduğunda boşanma olasılığı düşüktür (1995: 503-514).

Bu varsayımlar ekseninde, her iki eşin toplam aile gelirine %40 ve %59 arasında değişen oranlarda katkı sağladığı, eşlerin eşit olarak karşılıklı bağımlılık sergiledikleri evliliklerde boşanma olasılığı araştırmıştır. Nock, evliliklerin eşit olarak bağımlılık sergilediği durumlarda kadınların evliliğe bağlılıklarının düştüğünü fakat erkeklerin

bağılıklarının değişmediği tespit edilmiştir. Üstelik bu eşit bağımlılığın olduğu evliliklerde boşanma olasılığının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucun ekonomik bağımlılığın evliliğin stabilitesini sağlayan bir değişken olduğu nosyonunu desteklemektedir (2001: 48-50). Hecker, Nowak ve Snyder ise kadınların ailenin toplam gelirine %75 ve daha fazla katkı sağladığı evliliklerde bu durumun eşini yüksek düzeyde bağımlı kılacağından çiftler arasında boşanma olasılığının daha düşük olduğunu bulmuşlardır (1998: 690-703).

Bu bulguların, kadınların daha yüksek gelire sahip olduklarında boşanma olasılığının daha yüksek olduğunu ileri süren ekonomik özgürlük perspektifini desteklediği ileri sürülmektedir. Bu ilişkide evlilik ilişkisinin niteliğini aracı bir belirleyici güç olarak görülmektedir. Eğer evlilikten mutlu olma düzeyi düşükse eşit kaynaklara sahip olmanın boşanma olasılığı üzerinde çok güçlü bir etkisi olduğu varsayılmaktadır. Başka bir ifadeyle düşük ekonomik zorunluluk ve evlilikten düşük düzeyde mutlu olma arasındaki birleşim boşanması muhtemel bir sonuç olarak kabul etmektedir. Buna karşıt olarak evlilikten mutlu olma düzeyi yüksek olduğunda eşlerin zorunluluk ve bağımlılık algıları evliliğin stabilitesi açısından çok düşük düzeyde olması olası bir sonuçtur (Rogers, 2004: 59-64; Nock, 2001: 48-50).

Genel olarak bakıldığında eşit bağımlılık perspektifi ya kadınların ya da erkeklerin (sadece kadınların değil) boşanmaya, eşlerin ekonomik katkıları birbirine yakın ya da benzer olduğunda daha yakın olabileceklerini ileri sürmüştür. Çünkü onların birbirlerine olan ekonomik zorunlulukları bu noktada oldukça zayıftır. Kadınların aile gelirine katkı oranları bu perspektif için önemli bir değişken olarak görülmüştür. Kadınların gelir yüzdeleri ile boşanma arasındaki ilişki evliliğinden mutlu olma düzeyi düşük olduğunda –evliliğinden mutlu olma düzeyinin yüksek olduğu durumlardan - daha güçlüdür (Bittman, 2000: 165-189; Seltzer vd., 2005: 908-925; Booth vd., 1984: 567-583; Rogers, 2004: 59-64).

Rol Uyumu perspektifinde, kadınların ekonomik katkılarının kocalarınınkiyle benzer olduğunda boşanma olasılığının daha düşük olduğunu ileri sürülmüştür. Dolayısıyla kadınların gelirleri ve boşanma olasılığı arasında eğrisel bir ilişki olduğunu varsaymışlardır (eşit bağımlılık perspektifinde boşanma olasılığının bu durumda daha yüksek olduğu varsayılmıştır). Bu perspektif her iki eşin ekonomik bağımlılığının – kadınların gelir oranlarının çok düşük ya da çok yüksek olduğu durumlarda- boşanma olasılığını düşürmekten ziyade arttırması gerektiğini ileri sürmüştür. Bu ilişki evliliğin geleneksel cinsiyet ayrımına dayanmadığı daha ziyade eşitliğe dayalı evlilik

ilişkilerinde daha güçlü olmaktadır. Çünkü geleneksel davranış kalıplarının hakim olmadığı evliliklerde eşlerin evliliğe verdikleri değer eşitlik algısı üzerinden hareket etmektedir (Risman vd., 1998: 23-40). Bu perspektife göre, kadınlar daha fazla kaynağa sahip olduklarında ve eşlerin katkıları daha dengeli olduğunda evlilik stabilitesi yükselmektedir. Çünkü kaynaklardaki benzerlikler, eşler arasındaki yakınlığı arttıracığından eşlerin yaşamlarındaki paylaşımlar ve eşitlik de artacaktır. Bu nedenle kadının gelirinin etkisi, ev işlerinin paylaşımındaki eşitlik algısı, evlilikteki güç ilişkisi ve genel evlilik çatışmalarının düşük düzeyde olması ile ilişkilendirilmiştir.

Ono, kadınların gelirleri ve boşanma arasındaki ilişkiye yönelik araştırmasında kadınların gelirlerinin ya çok düşük ya da çok yüksek olduğu durumlarda boşanma olasılığının daha yüksek olabileceğini göstermiştir. Kadınların kaynakları evlilikteki güç açısından temel bir dinamik olduğunu gösterdiği çalışmasında, bu durumun kadınların daha eşit bir evlilik ilişkisi beklentilerini arttırdığını ve evliliğin stabilitesini etkilediğini ortaya koymuştur. Dolayısıyla kadının geliri ve boşanma olasılığı arasındaki ilişki kadınların evlilikteki eşitlik algılarıyla ilişkili olarak gelişme göstermektedir (1998: 674-689). Risman vd., kadınların ekonomik kaynaklarının onları daha bilinçli bir şekilde eşit, tatmin edici ve sağlam evlilik düzenlemeleri yapmaları konusunda yönlendirdiğini göstermişlerdir. Çift gelirli evliliklerde eşlerin ev işlerini ve harcamalarını paylaşmalarının evliliğin niteliğini, eşler arasındaki iletişimi ve evlilikten sağlanan tatminin arttıracığını ileri sürmüşlerdir (1998: 23-40).

Sonuç olarak, kadınların toplam aile gelirine katkı yüzdeleri eşit bağımlılık perspektifinde olduğu gibi boşanma olasılığı değerlendirilmesinde uygun bir değişkendir. Çünkü bu perspektif kadınların ailenin ekonomik kaynaklarına göreli katkıları üzerine odaklanmıştır. Bu perspektif, kadınların gelirlerinin oranı ile boşanma arasındaki ilişkiyi, geleneksel olmayan cinsiyet kalıplarına sahip bireylerin evliliklerindeki dinamikler bağlamında ele almıştır. Eşitliğe dayalı bir evlilik beklentisi, evliliğin stabilitesini belirlemektedir. Geleneksel cinsiyet rollerinin baskın olduğu evliliklerde kadınların ekonomik katkılarının oranının boşanma olasılığı ile ilişkisinin daha güçlü olduğunu ve boşanma olasılığını arttırdığını varsaymıştır (Rogers, 2004: 59-64).

Ekonomik Ortaklık Perspektifine göre, kadınların ekonomik kaynakları ile boşanma arasında negatif bir ilişki vardır. Bu perspektife göre, evlilikte eşlerin paylaşımları, evlilik çözülme aşamasına gelmiş bile olsa boşanmaya yönelik engelleri arttırmaktadır. Bu ilişki ekonomik zorlukların yaşanmasındaki düşüş ile kurulmaktadır.

Kadınların ekonomik katkıları erkeklerin gelirleri özellikle düşük olduğunda önemli olabilmektedir. Kadınların ekonomik kaynakları ailenin ortalama gelirine yüksek bir katkı sağlamaktadır (White ve Rogers, 2000: 1035-1051). Greenstein, kadınlarının gelirlerinin boşanma olasılığını düşürdüğünü ileri sürmüştür. Çünkü kadının ekonomik kaynakları eşlerin toplam sermayelerinin daha yüksek olmasını sağlamaktadır (1990: 657-676). Benzer bir şekilde Heidemann ve Booth'da ev, arsa, araba gibi mallara sahip olmak eşlerin varlıklarını arttırdığından boşanma olasılığını azaltacağını, evliliğin daha uzun süre devam etmesine katkı sağlayacağını varsaymışlardır (1998: 219-231).

Kadınların mevcut gelirlerinin tutarı ekonomik zorluklara yönelik deneyimleri ve finansal kaynakların birikimini sağlamaktadır. Bu perspektife göre, kadınların mevcut gelirleri, boşanmanın artışıyla negatif yönde ilişkilidir. Kadınların gelirleri ve boşanma arasındaki ilişki ekonomik zorlukların azalmasına olanak sağlaması yönünden değerlendirilmiştir. Ekonomik zorlukları azalttığı için boşanma olasılığı düşük olarak görülmektedir. Bu negatif ilişki erkeklerin (kocaların) gelirinin düşük olduğu durumlarda kocaların gelirinin yüksek olduğu durumlardan daha güçlüdür. Bu perspektifte boşanma ve kadının geliri arasındaki ilişkinin evlilik süresi, evlilikteki kurallar, eğitim, cinsiyet (gender) ırk ve yaş gibi faktörlerin etkileri de dikkate alınmıştır (Rogers, 2004: 66-74).

Bu dört perspektif, yapılan araştırmalar bağlamında özetleyecek olursak, ilk olarak Nock, kadınların ailenin toplam gelirine %50 ve %60 arasında katkı sağladığı durumlarda boşanma olasılığını yüksek olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla bu durum eşit bağımlılık perspektifini güçlü bir şekilde desteklemiştir. İkinci olarak evlilikteki mutluluğun, eşlerin görece kaynaklarının evliliğin istikrarı için anlamlarının olduğu önemli bir bağlam yarattığı görülmüştür. Buna göre boşanma oranları, eşlerin ekonomik kaynakları (güçleri) benzer olduğunda ve evlilikteki mutluluk düşük ya da orta düzeyde olduğunda artmıştır. Dolayısıyla eşlerin kaynaklarının eşit birleşimi, eşlerin birbirlerine olan bağımlılıklarını azaltacağı için boşanma oranlarını artması beklenmektedir. Buna karşın olarak da evliliklerinde mutlu olan çiftlerin, her iki eşin de ekonomik güçlerine bakılmaksızın boşanmaya daha az istekli oldukları görülmüştür (2001: 50-70).

Bununla birlikte ikinci olarak bazı araştırmacılar da eşler evliliklerinde benzer ekonomik düzeyde iseler ve orta düzeyde mutlu ya da mutsuz iseler boşanmanın mümkün olacağını çünkü eşlerin evliliklerinde daha az karşılıklı bağımlılığın ya da dayanışmanın olduğunu göstermişlerdir. Brines ve Joyner, evlilikte istikrar ve birlikte yaşama çalışmalarında bu noktaya işaret etmişlerdir. Onlar, evlilikte ekonomik

kaynakların eşitsizliğinin ve özelleşmenin (specialization), eşlerin yatırımlarının ve karşılıklı bağımlılıklarının bir sonucu olarak boşanma olasılığının düşük olduğunu ileri sürmüşlerdir. Buna karşıt olarak onlar birlikte yaşayan çiftlerin ilişkileri, çiftler eşit ekonomik kaynaklara sahip olduklarında ve eşit bir güç ilişkisi içerisinde olduklarında daha istikrarlı ya da dengeli olduklarını bulmuşlardır (1999: 335-355).

Üçüncü olarak, bu perspektifler kadınların toplam aile gelirine olan katkılarının yüzdeliği (oranı) üzerinden boşanma olasılığını araştırmışlardır. Elde edilen sonuçlar kadınların gelir yüzdeliğinin kadınları olduğu kadar kocalarını da boşanmaya yakın kılmakta ve böylece boşanma ile pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Benzer ekonomik kaynaklar her iki eşe de boşanma özgürlüğü sağlamaktadır çünkü eşlerin birbirilerine olan ekonomik zorunlulukları düşüktür ve de kendilerini ekonomik olarak idame ettirebilecek güce sahiplerdir. Erkeğin şiddet vb nitelikte kusurlu davranışlarının olduğu evliliklerde kadınların ekonomik kaynaklarının artması kadınları ekonomik olarak rahatlatıldığı için boşanma olasılığını arttırmaktadır (ekonomik bağımlılık perspektifine göre). Eşler duygusal olarak uzaklaştığında eşlerden birinin ekonomik bağımlılığı, diğer eşe karşı hissedilen sorumluluktan dolayı boşanma olasılığı düşüktür (eşit bağımlılık perspektifine göre). Her iki eş evliliklerinde mutlu iseler ve eşit düzeyde gelire sahiplerse (aile gelirine eşit katılımın sağlandığı evliliklerde) evliliğin istikrarı eşitlik ilişkileri tarafından geliştirildiği için boşanma olasılığı oldukça düşüktür (rol ortaklığı perspektifine göre). Bununla birlikte erkeklerin düşük gelire sahip olduğu evliliklerde kadınların ekonomik kaynakları (gelirleri) aileyi yüksek yaşam standartına yükseltebilir, ekonomik engellerin yıkıcı etkilerini azaltabilir ve evliliğin istikrarını arttırabilir (ekonomik ortaklık perspektifine göre). Fakat burada kadınların ve erkeklerin ekonomik kaynaklarının etkisinin farklı evlilik bağlamlarında değerlendirilmesi önemli bir konudur (Rogers, 2004: 66-74).

Ekonomik kaynakların boşanma ile ilişkisi, bu perspektiflerin bulguları merkezinde değerlendirildiği evliliklerin içsel dinamikleriyle de büyük ölçüde belirlenmektedir ve değişebilmektedir. Her iki eşin ekonomik güçlerinin eşit olduğu evliliklerde boşanma sadece kadının ekonomik kaynaklarına bağlı olarak değerlendirilmemekte ve boşanma olasılığı yüksek olmaktadır. Dolayısıyla eşler ekonomik olarak benzerlerse ekonomik olarak karşılıklı bağımlılık, eşitlik ve uzlaşma sorunları ile ilişkilidir ve bunlar da evliliğin niteliğini ve istikrarını etkilemektedir. Kadınların ekonomik kaynaklarının evlilikteki mutluluk ile ilişkili olan diğer değişkenlerle birlikte ele alınması gerekmektedir (Amato vd, 1997:612-624; Bittman

vd, 2000:165-189; Rogers, 2004: 70). Kadınlarının gelirlerinin boşanma üzerindeki etkisinin kadınların ya da erkeklerin evlilik ilişkisinin farklı boyutlarıyla tatmin olmaya dayanarak farklılaşp farklılaşmadığına bakılmalıdır. Ki evlilikteki bu farklı boyutlar eşler arasındaki güç dengesi, ev işlerinin paylaşımı ya da cinsel ilişki boyutlarından tatmin olma düzeylerine bağlı olarak değişmektedir. Kadının gelirinin boşanma ile ilişkisi eşlerin sosyo-kültürel özelliklerine göre de farklılaşmaktadır (Seltzer vd., 2005: 908-925; Booth vd., 1984: 567-583; Rogers, 2004: 70). Çalışan ve belli bir gelire sahip olan kadının çalışma anlayışı ya da iş konusundaki tutumları birbirinden farklıdır. Ve çalışan kadınların çalışma hayatlarının başlangıç süresi farklı olmakla birlikte bu çalışma sürecinin içeriği ve boyutları da farklı olmaktadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde kadınların gelirinin boşanma ile olan ilişkisi farklı dinamiklerle ilişkili olarak değişebilen bir nitelik arz etmektedir. Dolayısıyla sadece ekonomik bağımsızlık değil buna etki eden başka faktörlerle birlikte boşanma olasılığından söz edilebilir (Conger, 1990: 643-656; Vaydanoff, 1990: 1099-1115; Rogers, 2004: 65-70).

2.1.2. Boşanmayı Sosyal ve Psikolojik Değişkenler Üzerinden Analiz Eden Teoriler

Bu teoriler boşanmayı ekonomik yönelimli açıklamalardan farklı olarak psiko-sosyal değişkenlere bağlı olarak açıklamaktadır.

2.1.2.1. Psiko-Sosyal Gelişim Teorisi

Kessler (1975) tarafından geliştirilmiş olan Psiko-Sosyal Gelişim Teorisinde boşanma psikolojik bir süreç olarak 7 emosyonel evreye ayrılmıştır.

1. Gözünü açmak, tatsız olan gerçeği görmek (Disillusionment)
2. Erozyon (Eresion)
3. Ayrışma (Detachment)
4. Fiziksel ayrılık (Physical separation)
5. Yas (Mourning)
6. İkinci ergenlik (Second Adolescence)
7. Araştırma ve sıkı çalışma (Exploration and hard working)

Kessler'in belirttiği bu süreçteki evrelerin başlangıç ve bitiş süreleri açık değildir ve kişilerin yapılarına göre değişmektedir. Boşanma sürecinin başlaması evliliğin ilk yıllarına kadar uzanmaktadır. Evliliğin ilk dönemlerinde eşlerin birbirlerinin farklı yanlarını ve ilişkilerindeki güçlükleri fark etmesi bu süreci başlatan bir gelişme olarak görülmektedir. Eşler bu farkındalık sonrası ilişkilerindeki güçlükleri sağlıklı iletişim ve problem çözme becerileriyle çözümlenip birbirilerini zayıf ve güçlü yanlarıyla kabul

etmezlerde evliliğin ileriki dönemleri boşanma sürecinin bir evresi olarak yaşanabilir (1993: 237-251).

Kessler bu 7 evreyi, sürece özgü davranış kalıpları ve tutumları çerçevesinde şu şekilde açıklamıştır.

1. Gözünü açmak (farkına varmak): Evlilik sürecinde eşler farklılıklarını görmezden gelmektedirler. Bu aşamada farklılıklar açığa çıkmakta, ideal eş ve realite arasındaki fark üzerine odaklanılmaktadır.
2. Erozyon aşaması: İlk aşamada bastırılmış olan hayal kırıklığı, öfke gibi olumsuz duygular açığa çıkmaktadır. Bu süreçte eşler arasında iletişim sorunları ortaya çıkmaktadır.
3. Ayrışma aşaması: Geline aşamaya kadar evliliğe yapılan yatırımın sorgulanmasıyla bundan sonraki süreçte bu yatırımların önemli derecede azalmaya başladığı aşamadır. Umursamazlık, ilginin azalması, ilginin başka alanlara yönelmesi bu aşamanın belirgin davranışlarıdır. Bu aşamada eşler boşanmayla kazanılacak olan avantajlar üzerine yoğunlaşmaktadırlar ve geleceğe dair plan yapmaktadırlar.
4. Fiziksel ayrılık aşaması: Kendini izole etme, anksiyete gibi psikolojik durumlarla gözlemlenen bu aşamada yeni yaşam tarzı ve kimlik oluşturma ihtiyacı baskın bir şekilde hissedilmektedir. Suçluluk ve pişmanlık duygularının da eşlik ettiği bir aşamadır.
5. Yas aşaması: Göreli denge halindeki bir ilişkinin bozulmasına sebep olduğu için pişmanlık, öfke, kırılma, çaresizlik, yalnızlık gibi duyguların ortaya çıktığı aşamadır.
6. İkinci ergenlik aşaması: Boşanmaya yönelik hissedilen suçluluk ve pişmanlık duygusu yerini daha pozitif duygulara bırakmıştır. Özgürlük duygusu daha baskındır.
7. Araştırma ve çalışma aşaması: Evlilik sürecinde kaybedilenler daha gerçekçi, pozitif bir şekilde değerlendirilmekte, yeni yaşam tarzı oluşturma, kendini geliştirme konusunda yapılan planları genişletmek için daha büyük bir çaba sarf edilmektedir. Bireylerin pasif bir durumdan daha aktif bir duruma geçtikleri aşamadır (Uçan vd., 2005: 24-25).

Kessler'e göre, boşanma başvurusunun gerçekleştiği dönem ilk 3 evreye denk gelmektedir. Evliliğin ilk dönemlerinde, eşlerin birbirlerini tanımaları ve ilişkilerindeki güçlükleri fark etmesiyle başlayan süreç, birçok değişkene bağlı olarak her evlilikte

farklılık göstermektedir. Örneğin bir evlilikte, eşler birbirlerinin zayıf ve güçlü yanlarını kabul edip ilişkilerini sağlıklı iletişim ve problem çözme becerileriyle yürütebilirken başka bir evlilikte farklı yönler, sürekli tartışmalara neden olabilmektedir. Eşlerden biri diğerini kabul edip, beklentileri karşılanmasa da evliliğini sürdürürken bir başka eş, evliliğini sonlandırmak için saptadığı bir zamanı bekleyebilir. Hatta evliliğin ilk dönemlerinde olması beklenen eşlerin birbirini tanınması ve ilişkileriyle ilgili farkındalık olmaksızın yürütülen evlilikler bile olabilir (Uçan vd., 2005: 25).

2.1.2.2. Yaşam Seyri Teorisi

Boşanmayı ele alan diğer bir teori olan Yaşam Seyri Teorisi, Sosyoloji, psikoloji, antropoloji, sosyal tarih gibi farklı disiplinlerden oluşmaktadır. Bu perspektif, zaman ve insan davranışı arasındaki ilişkiyi anlamaya çalışmaktadır. Bunu da kronolojik yaşa, ilişkilere, yaşamdaki geçiş dönemlerine, sosyal değişimin bireyin yaşamını biçimlendirme yollarına odaklanarak ortaya koymaktadır (Hutchison, 2007: 291-307). Bu perspektif, insanların kendi yaşam yolculuklarında olanakların ve sınırlılıkların varlığını kabul etmektedir. Aynı zamanda insanların sınırlılıklarla dolu sistemde kendi yaşamlarını inşa edebildiklerini ve seçimler yapabildiklerini ileri sürmektedir (Brückner ve Ulrich, 2005: 27-45).

Yaşam seyri teorisi, tarihsel güçlerin aile, eğitim, çalışma rolleri üzerine etkilerine bakarak insanın yaşam sürecinin dinamiklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Örneğin ailelerin tarihsel süreçte nasıl değiştiklerini, değişen koşullara nasıl uyum sağladıklarını, bireylerin değişen sosyal koşullara uyum sağlamak için ailelerin nasıl senkronize olduklarını açıklamaktadır (Hutchison,2007:291-307). Bu teoriye göre, günümüzde bireylerin yaşamları, aşırı çalışma, öğrenme, bakım, dinlenme gibi etkinliklerle biçimlenmiş heterojen bir görünümde. Zamana bağlılık, kronolojikleşme, bireyselleşme, yeni çalışma sistemi, yeni pozisyonların düzeni gibi kavramsallaştırmalarla günümüzde gözlemlenen değişim açıklanmaktadır. Yaşam, sosyal düzeni sağlamak amacıyla kurallaştırılmıştır. Bu kurallar bireylerin davranışlarını yönlendiren ve onların yaşamlarını biçimlendiren formal ve informal kurallardır. Bireyler formal ve informal kurallara uyarak ve belli kurumsal sistemler aracılığıyla (eğitim, sosyal güvenlik, çalışma kuralları gibi) yaşam seyrine ilişkin sorunları çözmektedirler (Kohli, 2007: 255-257).

Günümüzde bireylerin yaşamını etkileyen temel değişimin iş piyasasına kadınların girmesi olduğunu ileri süren bu perspektif, bu değişimin bir sonucu olarak

bireyler hem iş hem de ailevi gereklilikler arasında denge kurmak zorunda olduklarını göstermektedir. Formel işgücü piyasasında kariyer yapma isteği giderek artan bir gelişme gösterirken ailevi görevlerin yerine getirilmesinde bireyler yarı zamanlı ve tam zamanlı işler arasında gidip gelmektedir. Günümüzdeki iş piyasası boş zamanların, kendini geliştirmenin -işin gereklilikleri dışında-çocuk yetiştirmek ve çocuklarla ilgilenmekten zevk almanın söz konusu olmadığı bir piyasadır. Geleneksel kurumların sosyal riskleri kontrol altında tuttuğu bir dönemin sonrasında yaşanan bir dönemde sosyal risklerin doğası da değişmektedir. Bu risklerin başında ise boşanma gelmektedir (Brückner ve Ulrich, 2005: 27-53).

Boşanma, yaşam seyri teorisine göre, bireylerin evlilik ilişkilerini fayda ve bedel üzerinden değerlendirerek tercih yaptıkları bir süreci ifade etmektedir. Boşanma, bireylerin yaşamlarında belli bir döneme ya da zamana karşılık gelmektedir. Dolayısıyla bu zaman sürecindeki değişimleri anlamak gerekmektedir (Esterberg, 1986: 290-291). İşten ayrılma, genç yaşta evlenme, kariyer yapma isteği gibi faktörler evliliğin sürekliliğini etkilemektedir. Buna göre evliliğin sürekliliği açısından iki faktör ortaya konulmuştur. Bunlar, evliliğe geçişi kolaylaştıran ve boşanmayı kolaylaştıran faktörler olarak sınıflandırılmıştır. Aynı din ve etnik kökenden olma, kişisel özelliklerin benzerliği, evlilik yaşı, eğitim, aile, arkadaşlık, sosyal ilişkiler ağı gibi faktörler evliliğin sürekliliğini olumlu yönde etkileyen faktörlerdir. Bunun yanı sıra bu faktörler, eşler arasında çelişkiler yaşanmasına yol açtığında boşanmayı kolaylaştıran faktörler olarak görülmektedir (Eshleman, 1985: 93-106; Furstenberg, 1976: 67-86; Härkönen ve Jaap Dronkers, 2009: 2-24).

Bu teori, boşanmayı açıklarken zaman ve olayların süresine vurgu yapmaktadır. Evlilik yaşı, süresi, çocukların varlığı gibi faktörlerle zamanlama ve olaylar arasında ilişki olduğunu vurgulamaktadır. Evlilik yaşına bağlı olarak, genç yaşta evlenenlerin daha geç bir yaşta evlenenlere göre evlilikleriyle ilgili daha çok sorun yaşadıkları, boşanma olasılığıyla daha çok karşılaştıkları ileri sürülmüştür. Erken yaşta evlenmenin negatif sonuçları, psikolojik olgunlaşmamışlık, dengeli olmayan bir iş yaşamı gibi sorunlarla ifade edilmektedir. Evlilik süresine bağlı olarak boşanmalar daha çok evliliğin ilk yıllarında gerçekleşmektedir. Bu da eşlerin birbirlerini yeterince tanımamalarıyla açıklamaktadır (Amato ve Previti, 2003: 607). Uzun süreli evliliklerde, kısa süreli evliliklere oranla, çocuk yetiştirme, ortak ilişkiler geliştirme, ilgilerin ve tutumların derece derece uyumlulaştırılması gibi konularda ortaya çıkabilecek

sorunlarla daha çok yüzleşmişler ve mücadele etmişlerdir. Bu bağlamda evlilik süresi ile uzun süreli ve mutlu evlilikler arasında ilişki kurulmuştur (Elder, 1994: 5-15).

Yaşam seyri teorisinde öne çıkan isimlerden biri olan W. J. Goode, yaptığı bir araştırmada genç yaşta evlenenlerin pek çok konuda şikayet etme olasılıklarının yüksek olduğunu göstermiştir. Uzun süreli evli olanlar, ailenin anlamı, aileye sahip olmanın değişen anlamına dair düşüncelerini belirtirken genç yaşta evlenenler daha çok kurallar ve cinsel sorunlardan bahsettiklerini belirtmiştir. Alkol, evle ilgili şikayetler, sadakatsizlik ve ev yaşamının niteliği evlilik süresiyle artarken kişisel ve değer ile ilgili konulardaki tartışmalar azalmaktadır (1962: 544-567). Benzer bir şekilde B. L. Bloom ve R.L. Niles'in çalışmalarında evlilik süresi ile sadakat arasında ilişki olduğunu vurgulamışlardır. Uzun süreli evliliklerde bireyler yeni bir sex partneri aradıklarında ya da kendilerindeki değişimleri fark ettiklerinde boşanmanın gerçekleştiğini göstermişlerdir (1985: 359-373). Bununla birlikte orta ve daha ileri yaşlarda boşanmaya çalışan ve boşanmayı yıllarca düşünmesine rağmen gerçekleştiremeyen pek çok insanın varlığına işaret edilmiştir. Bu durum, boşanma kararının sürece yayılan gelişimsel doğasını vurgulamaktadır (Levinger, 1966: 803-807). Dolayısıyla bu perspektif, boşanmanın, yaşam seyri içinde hangi koşulların değişmesiyle gerçekleştiğini, ailenin yapısı, ailedeki roller, aileye ait yörüngeler, gibi faktörlerle olan ilişkisini ortaya koymaktadır.

2.1.2.3. Boşanmanın ve Yeniden Evlenmenin Altı İstasyonu

Bu başlık altında sadece boşanmanın değil yeniden evlenme sürecinde altı istasyonu tartışılacaktır. Bohannon tarafından geliştirilmiş olan “boşanmanın altı istasyonu” perspektifi daha sonra pek çok teorisyen tarafından “yeniden evlenmenin altı istasyonu” olarak genişletilmiştir. Son yıllarda boşanma oranlarının artmasının yanı sıra yeniden evlenmelerin de dikkate değer bir oranda artış göstermesi teorisyenler açısından çıkış noktası olmuştur. İlk evliliğini gerçekleştirmiş ve boşanmış olan bir kişi yeniden evlendiğinde hem ilk evliliğinden elde ettiği kazanımları ya da kayıpları ile yeni evliliğine başlamakta hem de yeni evliliğinin kendisine daha iyi kazanımlar sağlayacağı beklentisi içinde olmaktadır. Mutsuz bir evliliği sonlandırmış olan biri için yeniden evliliği gerçekleştirmenin nedenleri çok boyutlu olarak araştırılmıştır. Yeniden evlenen bir kişinin evlilik ilişkisinin niteliği, süresi, boşanma ile sonuçlanıp sonuçlanmayacağı gibi konular üzerinde durulmuştur.

Bohannon'un boşanmanın altı istasyonu perspektifine göre, bu çok yönlü süreç birbiriyle ilişkili olan her bir aşamaya özgü niteliğin var olduğu bir süreçtir. Buna göre,

boşanma duygusal (emotional), hukuki (legal), ekonomik (economic), ebeveyn olarak (coparental), toplumsal (community) ve ruhsal (psychic) olmak üzere çok boyutlu bir süreçtir. Her aşama bireylere göre farklılaşan derece ve zorluklar ile karşılanmakta başka bir deyişle bireylerin bu aşamalara ilişkin deneyimleri farklılık göstermektedir. Buna göre boşanmanın altı istasyonu ve aşamalara özgü nitelikler şu şekildedir:

1. Duygusal boşanma: Evliliğin çözülmeye başladığı aşamadır. Eşler arasında iletişim, duygusal paylaşım azalmaktadır. İlişkinin sadece rutin görevlerin yerine getirilmesi şeklinde devam ettiği, tarafların istek ve arzularının büyük ölçüde azaldığı süreçtir.

2. Hukuki boşanma: Evliliğin yasal yoldan sonlandırılmasıdır.

3. Ekonomik boşanma: Evlilik sürecinde ortak olan mülkiyetin malların paylaşılması aşamasıdır. Bu aşama çoğu zaman büyük tartışmalarla sonuçlanabilmektedir.

4. Ebeveyn olarak boşanma: Çocukların velayetiyle ilgili konunun gündeme geldiği aşamadır. Boşanma sonrası süreçte çocuklarla nasıl bir ilişki geliştirileceği konusu önem taşımaktadır.

5. Toplumsal boşanma: Boşanma sonrasındaki toplumsal yaşamda önemli değişikliklere karşılık gelmektedir. Bireylerin sosyal yaşamdan uzaklaştıkları, yalnızlık hissine kapıldıkları, sosyal destek almamalarına bağlı olarak terk edilmiş hissine kapıldıkları gözlemlenmektedir.

6. Ruhsal boşanma: Eşin yokluğu ile birlikte yeni duruma alışma aşamasıdır. Bu süreç, bireyin tekrar bağımsız olmasına kadar devam etmektedir. Boşanmalarda, zaaflarıyla evlenmiş olan bireylerde psişik boşanma zor olmasına rağmen, kişinin kendini geliştirmesi için iyi bir olanak olarak görülmektedir. Daha sonraki aşamalarda taraflar, yeterlilik duygusuyla birlikte özgürlüklerini geliştirmeye başlamaktadırlar (1970: 33-62).

Pek çok araştırmaya göre, Amerika'da boşanma oranları büyük ölçüde zamanla artış göstermiş ve ilk evlilikler boşanma ile sonlanmıştır. Boşanma geçmişte nadiren bireysel eksiklere atfen gerçekleşmiştir. Günümüzde ise artan boşanma oranları, nüfusun daha geniş bir spekturumu ile evlilik sorunlarına bir çözüm olarak tercih edilmiştir. Fakat boşanmanın analizinde vurgu, sapma temelindeki açıklamalardan toplumsal düzeydeki açıklamalar üzerinden gerçekleştirilmiştir. Buna göre, boşanma sosyal yapının beş temel bileşenindeki değişimler ekseninde analiz edilmiştir. 1. Bireysellik doktrini; 2. Cinsiyet eşitliğine doğru eğilimlerin artması; 3. Boşanmanın

genel bir kabulüne yönelik eğilimlerin artması; 4. Artan sistemlilik anlayış; 5. Zenginlik (Goetting, 1979: 71-87). Glick de bu değişkenlere evliliğin çözülmesine neden olan faktörleri açıklamıştır: 1. Savaşlar gibi büyük sosyal yıkımlar; 2. Sosyal yaşamda boşanmayı engelleyen dine dayalı anlayışın sekülerleşmesi; 3. Evlilik ve boşanmayı daha objektif olarak teşvik eden okullarda ve kolejlerde verilen eğitim artması; 4. Çözülme aşamasında olan evliliklerde eşlere danışmanlık ya da rehberlik hizmetlerinin gelişmesi ve yaygınlaşması (1975: 15-26). Buna göre boşanma, erkekleri ve kadınları farklı ve hatta birbirlerine karşıt çıkarları ve sosyal eğilimleri olan kişiler olarak yetişmesini sağlayan bir sosyalleşme süreci olarak tanımlanmıştır (Goetting, 1982: 213-222).

Boşanma ile birlikte yeniden evlenmelerin de artması yeniden evlenmelerin gelişimsel aşamaları ile ilişkili olarak sorunları incelenmesini gerekli kılmıştır. Furstenberg yeniden evliliğin stabilitesinin ilk evliliğin stabilitesinden daha yüksek olduğunu söylemiştir. Yeniden evliliğin yapısındaki zorluklar ilk evlilikte karşılaşılan zorluklardan farklıdır. Yeniden evlilik daha zor bir yaşam biçimi ve uyum süreci gerektirmemektedir. Bu perspektife göre yeniden evlilik, kişilere farklı görevler yükleyen gelişimsel bir süreçtir. Evlenmek ve boşanmak gibi yeniden evlenmek de rutinleşmektedir ve yaşam seyrinin normatif bir planı haline gelmektedir (1976: 67-86). Bireyleri yeniden evlenmeye yönlendiren nedenler 4 maddede ele alınmıştır: 1. Romantik aşkın önemi; 2. Sosyal alışveriş, istasyonlar ve alternatifler; 3. Sosyal normlar; 4. Norm belirsizliği ve rol dengesizliği.

İlkinde Goode, yetişkinlerin son yıllarda güçlü duygusal bağlarla birbirlerine bağlanmaya yöneldiklerini ileri sürmüştür. Bu bağlar duyarlılık ve cinsellik, tutku gibi bileşenlerle bütündür. Amerikan toplumunda romantik bir aşk ilişkisi içinde olmak yaşamın önemli bir amacı olarak görülmektedir. Romantik aşk ihtiyacını gidermek için bireyler evlenmektedir. Bregel ve Goode romantik aşkın toplumsal istikrar açısından önemli bir işleve sahip olduğunu fakat romantik aşk tutkusunun evlilik ilişkisi içinde öldüğünü ileri sürmüşlerdir. Birey romantik aşk için mücadele etmekte ve evlilik ilişkisinde bu duygusunu tatmin etmek istemektedir. Fakat evlendiklerinde eşler her ne kadar romantik ideallerle hareket etmiş olsalar da birbirlerine farklı boyutlarda sorumluluklar yüklemektedirler. Dolayısıyla romantik aşk tutkusu başka bir duygu ile yer değişmiş olmaktadır. Çiftler birbirlerine karşı romantik hisler içinde olmamaya başlarlar ve bu duygularını evli kaldıkları süre içinde tatmin edebileceklerini

düşünmemektedirler. Romantik aşk arayışı bu şekilde yeniden evlilik ile sonuçlanmaktadır (Härkönen ve Dronkers, 2006: 501-517).

Benson ise boşanmış olan kişilerin çoğunluğunu yeniden evliliğin bu sarmalından sakındıklarını ileri sürmüştür. Çünkü romantik aşka yönelik bu arayışın bir sonu yoktur ve devam eden aşamada bir tutku yoksunluğu sözkonusu olacaktır. Bu kişiler daha ziyade farklı sosyal kontrollerden etkilenmektedirler ve romantik olarak gereksinimleri karşılanmamış olmaktadır (Goetting, 1982: 215).

İkinci bileşen sosyal alışveriş, istasyonlar ve alternatiflerdir. İnsanlar hayatları boyunca ödülleri aramakta ve cezalardan kaçmaktadırlar. Homans (1961), Thibaut ve Kelley (1959) boşanma ve yeniden evlenmenin evlenen kişiler arasında bir alışveriş ilişkisi olduğunu ileri sürmüşlerdir. Boşanma ve yeniden evlenmeyi A ve B gibi birbirleriyle ilişkili iki şeyden birini seçme davranışı ile açıklamışlardır. İnsanlar evlenmektedirler çünkü evlendiklerinde elde edecekleri kazançlar/karlar daha fazla olacak düşüncesiyle hareket etmektedirler. Bunlar, karşılıklı anlayış, sevgi, saygı, romantik aşk ya da değerli olabilecek diğer farklı şeyler olabilir. Fakat evlenen kişilerin bu değer atfettikleri şeylere ilişkin tatmin olma güdülerini zamanla azalmaktadır. Böylece evliliğe alternatif olabilecek ilişkilere yönelim gerçekleşmektedir. Eşler birbirleriyle etkileşimlerini sınırlamazlarsa, birbirleriyle zaman geçirirlerse alternatifler daha az çekici hale gelmektedir. Evliliğin karı az boşanmanın karı fazla ise boşanmayı tercih etmektedirler (Goetting, 1982: 215).

Üçüncü bileşen sosyal normlardır. Boşandıktan sonra yeniden evlenmek sosyal normlara bir uyum süreci olarak görülmektedir. Faber (1964) bu durumu daimi uygunluk (permanent availability) olarak tanımlamaktadır. Romantik aşk gibi daimi uygunluk da boşanma ve yeniden evlenmeyi açıklamak için uygun bir kavramdır. Farber'a göre, daimi evlilik normu daimi uygunluk normu ile yer değiştirmektedir. Bu nosyon boşanmanın yeni eşe karşı daha büyük bir çekiciliğin ve beklentinin olması nedeniyle gerçekleştiğini göstermiştir. Yeni eş, yeni bir sosyal konum, yüksek maaş ya da daha iyi çalışma koşulları gibi beklentileri karşılamaktadır. Yani yeni bir eş daha iyi bir sosyal statü demektir. Bunun yanı sıra boşanma çoğu durumda bir başarısızlık evlenme ise başarı olarak algılanmaktadır. Çiftler üzerinde evliliğin başarılı olması konusunda sosyal bir baskı söz konusudur. Bu sosyal baskı kadınlar için daha güçlüdür. Çünkü geleneksel olarak aile kurmak ve çocuk yetiştirmek konusunda en önemli görev kadına yüklenmiştir. Bir evliliğin başarılı olup olmaması kadının evliliğini devam etme becerilerine bağlı kılınmıştır. Boşandıktan sonra bireylerde ortaya çıkan bu başarısız

olma hissi yeniden evlenme ile giderilmeye çalışılmıştır (Goetting, 1982: 215). Bunun yanı sıra evlilik Duberman'ın vurguladığı gibi, evlilik normal bir yaşam tarzıdır ve toplum sosyal yaşamı aile kurma yönünde organize etmektedir. Evli olan kişiler evliliğin her insanın hayatında yaşaması gereken doğal bir süreç olduğunu hiç kimsenin bu sosyal değerle karşı karşıya kalmak istemediğini düşünmektedir. Bekar insanlar belli sosyal ilişkilerden uzaklaştırılabilirler ve bekarlık bir sapma olarak görülebilmektedir. Dolayısıyla bekar kişilerin evlenmesi konusunda güçlü bir sosyal baskı oluşabilir. Çünkü evli olmak normal bir yaşam olarak algılanmaktadır (1974: 115).

Dördüncü bileşen olan rol belirsizliği ve rol istikrarsızlığı, boşanma sonrasında bireylerde oluşan rol belirsizliği nedeniyle yeniden evliliğin gerçekleştiği varsayımına dayanmıştır. Goode ve Bernard, boşanma sonrasında ortaya çıkan sosyal baskının yeniden evlenmeyi tercih ederek yok edildiğini ileri sürmüşlerdir. Boşandıktan sonra rol belirsizliğinin yansıdığı alanlar şu şekilde belirtilmiştir. 1. Boşanma krizi süresince ve sonrasında yakınların ve arkadaşların zorunlu duygusal ve maddi destekleri sağlamaları konusunda etik koşullar bulunmamaktadır. 2. Yeni bir aile kurma yönündeki uygun davranışların ne olması konusunda yollar açık ya da belirli değildir. Yeni bir eş karı ya da koca bulmak için uygun davranışın ne olduğu konusu açık değildir. 3. Boşandıktan sonra genel olarak uygun davranışın ve duygusal tutumlarla ilgili tanımlamalar açık değildir. Boşanan kişiler ne yapacaklarını nasıl davranacaklarını neye dayanarak hareket edeceklerini ve ne beklediklerini bilememektedirler. Boşanma sonrası uyum sürecinde işlevsel olacak kurumların yokluğu boşanan kişilerde ortaya çıkabilecek sorunların çözümü için yeniden evlenmeye yönlendirmektedir bireyleri. Eğer boşanmış kişilerin çocukları yoksa bekar olma statülerini devam ettirmek istememektedirler çünkü evlilik temelde onların self-imajlarını, gündelik alışkanlıkları ve boş zaman aktivitelerini, arkadaşlarıyla ve aileleriyle ilişkilerini ve hatta kimliklerini değiştirmektedir (1956: 39-42; 1956: 125).

Yeniden evliliğin altı istasyonu;

1. Duygusal Yeniden Evlilik: Önceki evliliğinden hayal kırıklıkları yaşamış olan kişi karşı cinse karşı bağlanma, güven ve cecicilik sorunları yaşamaktadır. Duygusal yatırımda kayıp ve reddetme sürecine işaret etmektedir. Kişi yalnızca yalnız kalma, terkedilme korkusu yaşamaz aynı zamanda kendine güven ve kimliğe özgü duyguları da zedelenebilmektedir. Yeniden evlilik kişinin zedelenmiş olan kendine güvenini kazanması ve duygularını olumlu yönde geliştirilebilmesi için gerekli bir süreç olarak algılanmaktadır. Dolayısıyla

yeniden evliliğin duygusal istasyonu kayıp, reddetme, başarısızlık duygularına karşılık gelmektedir (Goetting, 1982: 213-222).

2. Ruhsal Yeniden Evlilik: Bir kişinin kimliği boşandıktan sonra yeniden evlenme aşamasında bireyselden çift olma yönünde değişmektedir. Bu süreç, ruhsal boşanma ile oluşan kişisel özgürlükten ve otonomiden vazgeçilmesini ve bir birlikteliğin ögesi olarak görülme beklentisinin olduğu bir yaşam tarzını yeniden yaşamayı gerektirmektedir. Bu aşama bireyleri farklı şekilde etkilemektedir. Kadınların erkeklerin evlilik kimliklerinde boşanma ile daha ciddi bir değişim olduğu çünkü farklı düzeylerde stres yaşadıkları ileri sürülmüştür. Ruhsal yeniden evlilik erkekler için kadınlara nazaran daha az değişim sunmaktadır. Toplumda yetişkin erkek rolü öncelikle evli olma kimliği ile değil mesleki kimlik ile tanımlanmaktadır bu nedenle erkeğin evlilik statüsündeki değişim erkeğin kimliğinde çok fazla değişim yaratmamaktadır. Ekstrem düzeyde uyum sorunları yaşamamaktadır. Fakat bu durum kadınlarda farklıdır. Çünkü kadınlar toplumda geleneksel cinsiyet rollerine göre tanımlanmaktadır. Evlilik kimliğindeki değişim onlar için çok daha uç kimlik değişimi olabilmektedir ve uyum sorunları daha fazladır. Evlilik statüsündeki değişimler geleneksel cinsiyet rollerini benimseyen kadınlarda geleneksel cinsiyet rollerini benimsemeyen kadınlara göre daha büyük etkileri olmaktadır. Geleneksel rolleri benimseyen kadınlar daha ruhsal boşanmada daha büyük ölçüde ruhsal kayıplar ve gerçek bir kimlik krizi yaşamaktadırlar. Fakat yeniden evlilik bu kadınlar için ruhsal gerçekliğin yeniden kolay bir şekilde yeniden kazanılmasını sağlamaktadır. Ruhsal yeniden evlilik kadının kendisini kadın olarak tanımladığı kimliğini yeniden kazanması sürecidir. Geleneksel tutumları olmayan kadınlar için ise ruhsal boşanma çift olarak kendisini sınırlayan şeylerden kurtulması için yeniden olanakların elde edildiği bireysel otonominin sağlandığı sürece karşılık gelmektedir. Kadınlık rolü bu kadınlara göre daha az önemlidir ve ruhsal yeniden evlilik daha değerli olarak gördükleri bağımsızlığın kaybı demektir. Bu kadınlar ruhsal boşanma sürecinden daha fazla zevk almaktadırlar (Glick, 1975: 15-26).
3. Toplumsal Yeniden Evlenme: Kişilerin arkadaşlar ilişkilerindeki değişime karşılık gelmektedir. Toplumsal boşanma çiftler dünyasından kopmayı –evliler dünyasından-ifade ederken yeniden evlenme çiftlerin dünyasına yeniden dahil olmayı ifade etmektedir. Bu süreç çalkantılı olabilmektedir. Evli olmayan

arkadaşlar, özellikle karşı cinsteki arkadaşlarla ilişkilerin değiştiği hatta koptuğu süreçtir. Evli kişilerle arkadaşlıklar başlamaktadır. Toplumsal yeniden evlilik toplumsal boşanma aşamasından daha zor olabilir çünkü boşanma süreciyle kazanılan yakın arkadaşlıkların ya da yeniden başlayan arkadaşlıkların yeniden kaybını ya da yeni başlayan ilişkilerin sonlanmasını içermektedir. Toplumsal yeniden evlenmede eşlerin arkadaşlıkları bireysel ilgi ve ihtiyaçlardan ziyade ortak ilgi ve çıkarlar üzerine kurulmaktadır. Dolayısıyla bu süreç çiftlerin –çift olmanın- normal dünyasına yeniden girişi ifade ederken değerli arkadaşlık bağlarının da kopmasını ifade etmektedir. Evlilik yaşamı çoğunlukla bekar olanlarla arkadaşlıklara karşı hoşgörüsüz yaklaşmayı içermektedir (McCarthy, 1978: 345-359; Prince-Bonham, 1980: 959-972; Goetting, 1982: 218).

4. Ebeveyn-Anne ve Baba Yeniden Evlenmesi: Eğer çocuklar varsa yeniden evlenme gerekli olarak algılanmaktadır. Toplumda üvey anne/baba tanımları yeterince açık değildir. Anne-baba, öz anne/baba, üvey anne-baba gibi kavramların eksik ve ön yargılı bir şekilde tanımlandığı görülmektedir. Dolayısıyla bir kişinin eşinin çocuklarıyla olan ilişkisinde davranış biçiminin bireysel olarak algılanması gerekmektedir. Geleneksel tanımlamalarda üvey anne kötü, zalim gibi negatif tanımlar taşımakta bu da toplumsal olarak kabul görmeyen rollere işaret etmektedir. Üvey anne/babalık yasal olarak tanımlanmış bir dizi hakka da sahip olmayı yani belli prosedürleri yerine getirmeyi gerektirmektedir. Annenin ya da babanın yerine bu rolleri yerine getirmektedir. Barınma, eğitim, maddi destek, sağlık, ahlak gibi birçok alanda yükümlülüklerini yerine getirmesi gerekmektedir (Messinger, 1976:193-200; Fast ve Cain, 1966: 485-491).
5. Ekonomik Yeniden Evlenme: Boşandıktan sonra ailenin toplam geliri yeniden düzenlenmektedir. Bu daha çocuklar açısından sorun oluşturmaktadır. Yaşam standartı boşanma ile değişir hatta daha kötü olabilir. Yeniden evlenme ile yaşam standardının yeniden yükseltilmesi amaçlanmaktadır (Messinger, 1976: 193-200).
6. Yasal Yeniden Evlenme: Nafaka, çocukların velayeti, cocuklara sağlanacak maddi destek, malların paylaşımı gibi konuların hakim olduğu aşamadır. Yeniden evlenme aşamasında sıfırdan bir evlilik olarak değil önceki evlilikten devredilen yükümlülükler ile yeni evliliğin yükümlülüklerinin bir arada olduğu sürece karşılık gelmektedir (Goetting, 1982: 218).

2.1.2.4. Kriz ve Yas Süreci Olarak Boşanma

Kriz teorisine göre kriz, mevcut düzeni ya da dengeyi bozan ve sorunların çözümünde o zamana kadar kullanılmış olan savunma mekanizmalarını, çözüm yollarını etkisizleştiren bir olay sonucunda ortaya çıkmaktadır. Negatif olarak değerlendiren bu durum, eski dengenin bozulmasını ifade etmekte ve farklı türden tepkilere neden olmaktadır (McCubbin ve Patterson, 1982: 385-390). Kriz, aile üyelerinin temel gereksinimlerine ve ailenin sürekliliğini sağlayan bileşenlere yönelik bir tehdittir. Bu süreçte aile söz konusu krizi çözebilmek için yeni çözüm yolları geliştirmek durumunda kalmaktadır. Boşanma kararının alınmasından, boşanma sonrasında yeni bir yaşam biçiminin oluşturulması sürecine kadar devam edebilmektedir (Rice, 1986: 24-35). Kriz, evliliğe yönelik bir tehdit olarak değerlendirildiği gibi aşılması gereken bir süreç olarak da değerlendirilebilmektedir. Her iki eşinde bu sürece yönelik sergileyeceği davranış farklı olmaktadır. Krizle birlikte ya depresyon gibi olumsuz bir durum ortaya çıkmakta ya da krizin çözülmesi için yeni savunma mekanizmaları, çözüm yolları geliştirilmektedir (Kessler, 1975: 23-31).

Ailede kriz, ekonomik sorunlar, aile bireylerinin duygu durumlarındaki marjinal değişimler, eşler arasındaki çatışmalar gibi içsel ve dışsal faktörlerden kaynaklanabilmektedir. Kriz yaratan durumlar, boşanmaya neden olmaktadır. Çünkü kriz yaratan faktörler evliliğin niteliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Eşlerin evliliğe dair düşüncelerini değiştirebilmektedir. Bu da evlilikten beklentileri ve evlilikten sağlanan doyumunu azaltmaktadır. Her aile bu süreci farklı şekillerde atlatabilmektedir (Reiss ve Lee, 1988: 40-50). Kriz teorisinde, boşanma ile ortaya çıkan krizin farklı aşamalarda gerçekleştiği ileri sürülmüştür. İlki evlilikle ilgili sorunların yadsınması şeklindedir. Sonraki aşama, sorunların bastırılması sonucunda ortaya çıkan öfke, kendini ya da eşi suçlama, yeterli çaba sarf etmemekten kaynaklanan pişmanlıklar ve boşanmanın gerçekleşmemesine yönelik gösterilen çabalar şeklinde ortaya çıkmaktadır (Kessler, 1975: 23-31).

Wiseman, boşanma krizini, benzer bir şekilde, beş aşamalı olarak incelemiştir: İnkâr, kayıp ve depresyon, öfke, yeni bir yaşam tarzının ve kimliğin oluşturulması, kabul ve bütünleşme süreci (1975: 205-212). Bu aşamalar şu şekilde özetlenebilir:

1. İnkâr Aşaması: Boşanma öncesi süreçte başlamış olan boşanma kararını kapsamaktadır. Bu aşamada, bireyler, evliliklerine yönelik yeterince tatmin olmadıklarını düşünmektedirler. Aynı zamanda evlilikte ortaya çıkan sorunları çözme konusuna kendileri yetersiz hissettikleri bir aşamadır. Buna karşın evliliğin devam

ettirilmesi amacıyla, ilişkideki tüm sorunlar inkar edilmektedir. Özellikle çocukların varlığı da buna neden olabilmektedir. İnkâr süreci, evlilik dengesinin daha çok bozulmasına yol açmaktadır.

2. Kayıp ve Depresyon Aşaması: Eşlerin inkar aşamasında, evliliğe dair sorunlarını ilişkiyi devam ettirme amacıyla ertelemeleri, sorunların tartışılmaması eşler arasında daha büyük sorunlara neden olabilmektedir. İletişimsizlik, yabancılaşma, yaşamın kötü gittiğine dair karamsar düşünceler, yorgunluk, gelecekte beklenenlerin azalması gibi depresif durumlar gözlemlenmektedir.

3. Öfke Aşaması: Eşlerin evliliği bitirme konusunda kararlı oldukları aşamadır. Boşanma konusunun tartışıldığı ve bunun için hukuki işlemlerin başlatıldığı süreçtir. Buna karşın, eşlerin velayet, ortak malların paylaşılması gibi bir çok konudaki hakim tutumları zaman zaman öfkelerine yol açabilmektedir. Bununla birlikte, eşlerin, duruma kendilerini çabuk adapte ettiklerini gösteren belli davranışlar da öfkeye yol açabilmektedir. Eşler, evliliği devam ettirme konusunda yeterli çaba harcıyıp harcamadıkları konusunda kendilerini eleştirmektedirler.

4. Yeni Bir Yaşam Tarzının ve Kimliği Oluşturulması Aşaması: Tarafların, boşanmış olma durumuna adapte oldukları aşamadır. Bu durum taraflar için kendi başlarına mücadele etmek zorunda kaldıkları ya da artık yalnız oldukları süreci ifade etmektedir. Yeni yaşam tarzı, sosyal çevre, finansal zorluklar, çalışma yaşamı gibi pek çok farklı alanda yeni amaçların belirlendiği, planların yapıldığı aşamadır.

5. Kabul ve Entegrasyon Aşaması: Boşanma sürecinin yarattığı depresif psikolojiden kurtulup mevcut durumun kabul edilmeye başlanmasıyla, taraflar, yeni yaşam tarzını kabul aşamasına geçmektedirler. Boşanma sürecindeki öfke ve kıskıncıklar, daha olumlu davranışlara ve psikolojik duruma yerini bırakmaktadır. Özellikle çocukların varlığı da, tarafların daha sağlıklı bir ilişki oluşturmalarında belirleyici olmaktadır (Wiseman, 1975: 205-212).

Genel olarak bakıldığında, paylaşılan ortak bir yaşamdan bireyin tek başına olduğu bir yaşama geçilmesi, önemli sorunları gündeme getirmektedir. Öncelikle bireyin yalnızlaşması önemli bir sorun olarak görülebilir. Evlilik sürecinde durumsal ya da gelişimsel bir sorunla başa çıkma konusunda yetersiz kaldıklarını düşünen eşler boşanmaya karar verdiklerinde hayatlarında bir dönüm noktasının gerçekleştiğini de kabul etmektedirler. Bu bağlamda evlilikte ortaya çıkan krizler, olumlu ve olumsuz sonuçların bir arada olduğu dönüm noktalarına işaret etmektedir. Çünkü görece olarak

daha düzenli ve dengeli olan bir yapıdan daha karmaşık, zor ve düzensiz bir yapıya geçiş söz konusudur.

Her evlilikte farklı dönemlerde krizler ortaya çıkabilmektedir. Fakat bu sürecin nasıl atlatılacağı eşlerin davranışsal, bilişsel, psikolojik özelliklerine bağlı olarak farklı şekillerde geçirilmektedir. Evlilik sürecinde yaşanan ekonomik sorunlar, ailede sevilen birinin kaybı, yaşamdan memnuniyetsizlik, evlilik ilişkisinin yetersiz olduğuna yönelik düşünceler, güvensizlik gibi sorun kaynakları, tarafları psikolojik, biyolojik ve sosyal yönden farklı risklerle karşılaştırmaktadır. Benzer bir şekilde boşanma sürecinde taraflar terk edilmişlik, değersizlik duygusu, bastırılan kızgınlıkların farklı şekillerde dışa vurması, işteki verimliliğin düşmesi, yaşamdan alınan zevkin azalması hatta intihar gibi pek çok risklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Günümüzde birçok çift, gerek evliliklerinde gerekse boşanma sürecinde ve sonrasında ortaya çıkan bu sorunları aşabilmek için aile danışmanlığı, psikiyatriste başvurma gibi psikolojik destekler almaktadırlar. Aynı zamanda tarafların yeterli sosyal destek görmeleri de bu sürecin daha kısa sürede atlatılmasına neden olmaktadır.

2.2. Boşanmanın Hukusal Olarak Değerlendirilmesi

Boşanma oranlarındaki artışın sosyo-ekonomik alandaki değişimlerle olduğu kadar hukusal alandaki düzenlemelerle ilişkili olduğunu ileri süren pek çok çalışma vardır. Bu çalışmalar, boşanma rejimindeki reformlar üzerine odaklanmışlar, tek taraflı boşanma yasalarının boşanma oranlarını arttırdığına dair araştırmışlardır. Tek taraflı ve kusura dayanmayan boşanma yasasının aile birliğini etkileyip etkilemediğine bakılmıştır. Onlara göre, kusura dayanmayan yasalar (no-fault) doğurganlığı nispeten azaltmıştır ve tek taraflı boşanma (unilateral) yasasının yürürlüğe girmesi, boşanmayı ve meşruiyetini arttırmıştır. Fakat her ne kadar bu iki ilkeye dayalı olarak boşanma yasasındaki reformlar, boşanma oranlarını etkilese de ailenin yapısal ve işlevsel yönden değişmesinin temel bir nedeni olarak değil fakat yönlendirici bir faktörü olarak değerlendirilmektedir. Türkiye’de ise Türk Medeni Kanunu’nda 2001 yılında boşanma hükümleriyle ilgili yapılan değişiklikler ve sonraki süreçte alınan önlemler ve uygulanan politikalar önemli adımlar olarak görülmektedir.

2.2.1. Hukusal Düzlemde Yapılan Reformların Boşanma ile İlişkisinin Dünya Geneline Değerlendirilmesi

Ekonomik literatürde boşanma yasalarındaki reformların bireylerin aile kurma ve ailenin çözülmesi yönündeki davranışlarını etkilediğine yönelik 4 önemli model geliştirilmiştir. Becker (1991) ve Peters (1986) tarafından geliştirilmiş olan bu

modellerden biri en basit bir şekilde boşanmak isteyen eş ile evli kalmak isteyen eş arasında ortaya çıkan mülkiyet haklarının transfer edildiğini iddia eden tek taraflı boşanma yasası ile ilgilidir. Bu teorilerinden ilki Coase teorisidir. Temelde ekonomik bir teori olan bu teori devlet müdahalesi gerektirmeden özel taraflar arasındaki anlaşmaya dayanarak etkin bir çözüme ulaşılabileceğini iddia etmiştir. Dışsal ekonomilerde mülkiyet hakları tesis edilirse mübadele maliyetinin sıfır olması koşulu ile taraflardan birinin diğerinin zararını karşılayarak sosyal bir optimuma ulaşılabileceğini ve ekonomik etkinliğin sağlanacağını ileri sürmektedir. Mülkiyet hakkının hangi tarafa tahsis edildiği ekonomik etkinlik açısından önem taşımamaktadır fakat faydanın taraflar arasındaki dağılımını etkilemektedir. Peters ve Scott bu teoriye bağlı olarak varlığın (sermayenin) etkilerinin önemsiz olduğunu ve boşanma oranlarında bir değişim yaratmadığını buna karşın ev içindeki pazarlıkla ilgili davranışlarda (boşanma ile malların paylaşımı, kadınların işgücü desteği, domestik şiddet gibi) değişimlere neden olabildiğini varsayımlardır. Dolayısıyla bu model evlilikte ya da doğurganlıkta değişimin olmayacağı belirtilmiştir (Drewianka, 2008: 485-503; Coelho ve Garoupa, 2006: 525-542).

İkinci model, boşanma yasasıyla ilgili reformların (ya tek taraflı ya da kusura dayanmayan) eskisinden farklı olarak boşanma maliyetlerini azaltacağını varsayımlardır. Bu modelde boşanma maliyetlerinin azalması hala evli olan çiftler arasında boşanma olasılığını arttırmakta, bununla birlikte doğurganlığı da azaltmakta ve çocuklara yönelik yatırımları değiştirmektedir. Bununla birlikte eğer yasal değişimler evli olan nüfusun azalmasına neden olursa bu durumda doğum oranı da düşmektedir. Çünkü bu modelin varsayımına göre çok az insan doğum oranının yüksek olduğu grupta yer almaktadır. Boşanma maliyeti daha az çocuğa sahip olan çiftlerde daha düşük olacaktır. Evli olmayan kişilerin karşı karşıya kaldıkları bu durum evlilik dışı doğum oranını arttırması muhtemel kılmaktadır. Bunun yanı sıra azalan maliyetler, evliliği daha az riskli kılmakta öyleki bekar olanların evlenme olasılıkları daha da artmaktadır (Gruber, 2004: 799-833; Weiss ve Willis, 1985: 268-292; Becker, 1977: 1141-1187; Peters, 1986:437-454).

Üçüncü modele göre, boşanma yasasında yapılan reformlar evliliğin bazı kazançlarını azaltmaktadır. Bu reformlar eşlerin, boşanmayı daha muhtemel kılabilme yönündeki davranışlara karşı bir diğerini kontrol etmeye yönelik daha fazla kaynak harcamasına yol açmaktadır. Azalan kazançlar boşanmayı daha çekici hale getirmektedir böylece evli çiftler arasında düşük doğurganlık, toplam doğurganlıkta

düşüş ve evlilik doğum oranlarında artışa neden olmaktadır. Bu durum boşanmayı çekici evliliği itici kılmaktadır ve bekar olanların evliliğe yönelik istekleri azalmaktadır (Allen, 1992: 679-685). Pek çok ekonomist bu tarz nedenselleştirmenin neden ikna edici olmadığına işaret etmişlerdir. Onlara göre temel sorun boşanmada maliyetin yüksek olması ve oportünizmin boşanma davası sürecinde muhtemel olmasıdır. Coase teorisinin neden başarısız olduğuna yönelik diğer argümanlar yüksek boşanma davası ücretlerini, bilgilendirmedeki sınırlılıkları, cinsiyet farklılıklarını, boşanma pazarlığına yönelik tehdidin yada korkunun doğası, bölünmezlik, çocukların yarı-özel doğası ve zarara vurgu yapan beklentilerle ilgili problemler yada eşler arasındaki sınırlandırılmamış tatransferler (aktarımlar) gibi faktörlerin önemini vurgulamışlardır (Allen, 1992: 679-685).

Son olarak bazı modeller de boşanma reformlarının ev içindeki pazarlığı değiştirdiği için boşanma olasılığını arttırdığını öne sürmüşlerdir. Tek taraflı boşanma yasası evli kalmayı tercih eden eşten boşanma isteyen eşe yönelik malların transferini öngörmektedir. Bu durum varlığın (sahip olunan malların) aile formasyonunu ve ayrılma kararlarını değiştiren etkilerini vurgulamaktadır. Böylece yasal evlilik boşanmak isteyen eş açısından bir güvenlik biçimi olarak görülmektedir. Fakat tek taraflı boşanma yasasında boşanmayı muhtemel ve evliliği daha az istenir kılan güvenlik talebini zayıflatmaktadır. Bu iki model artan boşanma olasılığının evli çiftler arasında doğurganlığı azalttığını ve evli olmadan yapılan doğumların oranını arttırdığını ileri sürmüşlerdir (Drewianka, 2008: 485-503).

Özetlersek Coase teorisi, boşanma yasalarındaki değişim ya evlilik ya da doğurganlık davranışları üzerinde etkileri olmadığını varsaymıştır. Bunun dışında diğer bütün modellerde de doğurganlığın düştüğü ve evlilik dışı doğumların arttığı ileri sürülmüştür. Fakat ikinci modelde bekarların evlenmeye daha çok istekli olacaklarını en son iki modelde ise evli olmaya daha az istekli olacakları vurgulanmıştır. Şu halde boşanma yasalarının aile formasyonu davranışı üzerinde nasıl bir etkisinin olduğu farklı şekillerde açıklanmaya çalışılmıştır (Drewianka, 2008: 485-503).

Birbirinden farklı varsayımlar öne süren bu modellerde kusura dayalı olan ve kusura dayalı olmayan rejimlerin boşanma üzerindeki etkisinin kısa süreli olarak pozitif yönde bir etkisinin olabileceğini fakat uzun dönemde etkileri konusunda bir konsensusun olmadığı görülmüştür. Bu yönde yapılan empirik çalışmalarda bu iki değişken arasındaki ilişkiyi açık bir şekilde ortaya koymamıştır. Bazıları kusura dayalı olmayan boşanma yasalarının boşanma oranları üzerinde çok az etkisi olduğunu ileri

sürerken diğerleri bu tarz yasaların önemli ölçüde etkili olduğunu varsaymışlardır. Brinig ve Buckley (1998: 325) 1979-1990 yılları arasında 49 farklı ülkede kusura dayalı olan ve kusura dayalı olmayan boşanma yasalarının boşanma oranları üzerindeki etkilerini ortaya koymaya yönelik kapsamlı empirik bir çalışma yapmışlardır. Onların elde ettikleri temel sonuç boşanma düzeyleri kusura dayalı olmayan boşanma yasası ile pozitif olarak ve önemli ölçüde ilişkili olmasıdır. Kusura dayalı olmayan boşanma yasası yönündeki değişim, boşanma oranlarının artmasıyla sonuçlanmıştır. Bu sonuçlar Friedberg tarafından da desteklenmiştir. O, boşanma yasası reformlarının iç kaynaklı olmadığını ve tek taraflı boşanma yasasının boşanma davranışı üzerinde büyük ölçüde etkisi olduğunu ileri sürmüştür (1998: 608). Fakat Ellman ve Lohr, boşanma oranlarındaki artışı yasal düzlemdeki değişimlerden ziyade farklı değişkenlerle açıklamışlardır. Boşanma oranlarındaki artışın yasal düzenlemelerden önce gerçekleşmeye başladığını ileri sürmüşlerdir. Bu araştırmacılar boşanma yasası ve boşanma oranları arasındaki ilişkiyi üç faktörle ilişkilendirerek açıklamışlardır: Boşanma oranlarındaki genel trend (eğilim), geniş bölgesel etkiler ve dip-followed-by-peak pattern (bir düşüşten sonra hızlı yükseliş). Onlara göre, bu faktörlerin kısa dönemde (bir ya da iki yıl) boşanma oranlarının artışına neden olmuş uzun dönemde hiç bir etkisini olmamıştır. Bu açıklamalar boşanma yasası reformunun hem boşanma oranlarındaki artışa hem de yasadaki değişimlere yol açan iç kaynaklı ve toplumsal güçlerle ilişkili olduğuna dayanmıştır (1998: 341). Wolfers, boşanma oranlarındaki dinamik etkiyi boşanma yasalarının uzun dönemli etkilerine karşı kısa dönemli etkilerinden ayırarak açıklamıştır. O, boşanma yasalarındaki reformun ilk on yılda pozitif bir etkisinin olduğunu ve sonraki on yıl ve sonrasında ise katı bir tersine dönüşün olduğunu varsaymıştır (2006: 1-4). Rasul, yaş kategorileri açısından etkilerini araştırmıştır. Ona göre tek taraflı boşanma yasasının eşleşme niteliğini arttırdığını ve eski boşanma rejimleriyle karşılaştırıldığında evlilik süresine olumlu yönde katkı sağlamıştır (2006: 30).

Allen, Canada da yaptığı araştırmada boşanma yasası reformlarının boşanma oranlarını etkilediğini Avrupada ise boşanma yasası reformlarının etkilerinin daha düşük olduğunu empirik kanıtlarla göstermiştir (1998: 129). Binner ve Dnes, İngiltere’de boşanma yasası reformlarının (1949 ve 1969) uzun dönemli olarak pozitif etkisinin olduğunu göstermişlerdir (2001: 298). Smith, farklı Avrupa ülkelerinde yaptığı araştırmada dinsel değerlerin ve kadının ekonomik statüsünün ülkeler arasında gözlenen bu farklılığın dinamiğini oluşturduğunu ileri sürmüştür. Diğer önemli faktörler ise

finansal yardımları ve düşük maliyetli idari süreci kapsayan legal yardım şemalarının varlığını kapsamaktadır (2002: 212-229).

Buna göre gelişmiş ülkelerde boşanma oranlarının artışı üzerine yapılmış pek çok çalışmada, boşanmayla ilişkili yasalarda zaman içerisinde gerçekleştirilen düzenlemeler kritik öneme sahiptir. 1970'li yıllarda Amerika'da aile yasalarında gerçekleştirilen radikal değişimler örnek gösterilerek, yasal düzenlemelerin boşanmayı daha da kolaylaştırdığını ileri sürmüşlerdir. Yeni yasaya göre, eşlerden biri, diğerinin rızası olmadan taraflara tek taraflı boşanma hakkı vermiştir. Bu durumun, Amerikan aile yapısında radikal bir değişime yol açtığı şeklinde yorumlanmıştır (Furstenberg, 1990: 379-403; Smith, 2010:15-28; Amato ve Wang, 2000: 1269-1287; Gottman ve Levenson, 2000: 737-745).

Benzer bir şekilde, Becker da tek taraflı boşanma yasasının kabulü ile boşanma oranlarındaki artış arasındaki ilişkiyi vurgulamışlardır. Bu yasanın kabul edilmesinden sonraki 10 yıl içinde boşanma oranları artmıştır. Tek taraflı boşanma yasası, eşler arasında var olan mülkiyet ilişkisinin yeniden düzenlenmesini esas almaktadır. Yani mülkiyetin yeniden paylaşılmasını ifade etmektedir. Bu durumu, taraflar arasında boşanmayı kolaylaştıran ya da cazip kılan bir faktör olarak değerlendirmiştir (1981: 38-45). Fakat birçok teorisyen bu faktörün tek başına yeterli olmadığını, her iki değişken arasındaki ilişkinin sürekli olmayacağını ileri sürmüştür. Yıllara göre boşanma oranlarındaki artış ya da farklılaşma karşılaştırıldığında, evlilik ilişkisinde yaşanan sürtüşmelerin de ne kadar önemli olduğunun üzerinde durulması gerektiği vurgulanmıştır. Yani boşanma yasasındaki değişim şu an için etkili görünse bile bir on yıl sonra etkili olamayabilmektedir şeklinde bir sonuca ulaşılmıştır (Kalmijn, 2006: 1197-1231; Yodanis, 2005: 45-50; Blackburn, 2003: 38-42).

Friedberg, boşanma reformları ile boşanma oranları arasında ilişki olduğu göstermiştir. Yıllara göre yaptığı istatistikî araştırmasında boşanma oranlarındaki her artışın, boşanma yasalarındaki reformlardan sonra geldiğini göstermiştir. Örneğin, 1960'larda, tek taraflı boşanma yasasının kabulünden sonraki yıllarda boşanma oranlarında bir artış olduğunu söylemiştir. Fakat sadece boşanmaya yönelik reformların boşanma oranlarındaki artışı açıklamakta yeterli olmadığını da vurgulamıştır. Çünkü boşanma konusunun tek boyutlu olarak analiz edilemeyeceğini savunmuştur (1998: 382-390). Buna karşıt olarak bazı teorisyenler de boşanma oranlarının yasal rejimdeki değişimlerden etkilenmediğini ileri sürmüşlerdir. Bu teorisyenler, liberal nitelikli boşanma yasaları ile boşanma oranlarının artışı arasında doğrudan bir ilişki olmadığını

söylemişlerdir. Bu artışın daha ziyade süreç içinde farklı değişkenlerle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir (Peters, 1986:437-454; Allen, 1992: 89-96).

2.2.2. Hukuksal Düzlemde Yapılan Reformların Boşanma ile İlişisinin Türkiye Özelinde Değerlendirilmesi

Türkiye’de boşanmaların Batı ülkeleriyle karşılaştırıldığında daha az olduğu ileri sürülmektedir. Bunun nedeni Türkiye’de dini ve ailevi bağların güçlü olması, geleneklere bağlılık ve kırsal kesimde dini nikahla oluşan evliliklerin çözülmesinin istatistiksel olarak yansımaması olarak belirtilmektedir. Fakat son yıllarda dünya genelinde yaşanan sosyo-ekonomik ve kültürel değişimlerin Türkiye’de yapısal bir dönüşüme neden olduğu göz önünde alındığında boşanmaların önemli ölçüde arttığı gözlenmiştir. Bununla birlikte medeni kanunda boşanmalara dair yapılan düzenlemeler ve kadın-erkek eşitsizliğini ortadan kaldırmak için getirilen yasal değişiklikler, boşanma oranlarının artışında etkili olmuştur.

Demografik göstergelerden biri olan boşanma oranları tarihsel eğilim izlendiğinde 1955-1960 arası en yüksek sonra düşük hatta son beş yılda değişmeyen bir yapı göstermiştir. 1988’de yürürlüğe giren 3444 sayılı kanunla boşanmalara kolaylık getirilmiş ve boşanmalarda artış yaşanmıştır (DİE, 1992). 1982 Anayasası’nın 41. maddesinde “Aile toplumun temelidir” ilkesi ile aileye verilen önem yasallaştırılmıştır. Çağdaşlaşma sürecinde aile hukukunda boşanmalara yeni düzenlemeler getirilmiştir. Fransa, Almanya, İsviçre yasalarına bakarak ailede eşitsizliği kaldırmak için değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler çerçevesinde bakıldığında örneğin 1966 yılına kadar erkek davacıların sayısı çokken 1990 ve sonrasında kadınların sayısı artmıştır. Boşanma nedeni olarak geçimsizlik faktörü yaygınlaşmıştır. 1990’da bu neden %90 orandadır (Feyzioğlu, 1986:244-249; Velidedeoğlu, 1965: 160).

Medeni Kanun’da 3444 sayılı kanun değiştirilmiştir. Nakafaka konusu yenilenmiştir. Yoksulluk nafakasına ilişkin 144. madde ve nafaka ile ilgili tazminat ödeme biçimine ilişkin 145. maddedeki yeniliklerden 143. madde etkilenmiştir. 144. maddeye göre yoksulluk nafakası önceden 1 yıl iken süresiz duruma getirilmiştir. Bu nafakanın istenmesi olanağı yaygınlaştırılmıştır. 144. maddenin yeni şeklinde “büyük bir yoksulluğa düşme” yerine sadece “yoksulluğa düşme” ifadesi kullanılmıştır. Böylece eskiye nazaran daha kolay nafaka tazminatının istenebilmesine olanak tanınmıştır. Maddi tazminat biçiminde nafaka isteği evlenme sırasındaki yaşam

standardının devam ettirilmesi düşüncesinden doğduğundan hükmedilecek tazminat, yoksulluk nafakası düzeyinin çok üstünde de olabilir (Özta, 1981: 36-56).

MK'nın 143. maddesinde maddi tazminata ilişkin olarak yoksulluk şartı aranmamıştır. Boşanma sırasında ortaya çıkan masraflar, boşanma sonucu ortaya çıkan maddi kayıplar da bu kavramın içine dahil edilmiştir. MK'nın 145. maddesindeki değişikliklerle yoksulluk nafakası ile maddi tazminat ödemesi bir arada düzenlenmiştir. Her ikisinde de taksitle ödenebilir, belli şartların gerçekleşmiş olması durumunda son erebilir ibareler getirilmiştir. Taksitle bağlanarak ödeme olanağı tanınmış olan maddi tazminat, yoksulluk nafakası gibi yoksulluğun ortadan kalkması ile sona erecektir. Nafakanın belirlenmesinde maddi güç oranı esas alınmıştır (Velidedeoğlu, 1965: 160; Özta, 1981: 37; Ansay, 1991: 263).

1945'de Birleşmiş Milletler tarafından kadın-erkek eşitliğine dair düzenlemeler yapılmıştır. Fakat erkek yine avantajlılığını devam ettirmekteydi. 1967'de UNESCO kadınlara karşı yapılan ayrımlar ile ilgili bildiri yayınlamıştır. Bu ayrımın toplumun refahıyla bağdaşmadığını, ülkelerin siyasal, toplumsal, ekonomik ve kültürel hayatına katılmalarına engel olduğu, yeteneklerini kullanmalarına engel olduğunu belirtmiştir. 1960'dan beri iki önemli adım atılmıştır. İlki, insan haklarına verilen önem artmıştır. Eğitim yoluyla insan hakları yaygınlaştırılmış, sağlanmıştır. İkincisi ise Batılı kadınların haklar için verdikleri mücadeleler ve bunları yaygınlaşmasıdır. 1947'den beri BM kadın haklarıyla ilgili konferans, karar, sözleşme sayısı bir hayli fazladır (Çelikel, 1990: 59-65; Gürkan, 1973: 57-60). Bu anlaşmalar içinde 03.09.1981 tarihli Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslar arası Sözleşmesi'ni Türkiye 14.09.1985'te yürürlüğe koymuştur. Fakat bu sözleşmenin belli maddeleri yürürlüğe girmemiştir (kadın erkek hukuksal ehliyet eşitsizliği, ikametgah seçimindeki hak eşitsizliği evlilik süresince hak ve sorumlulukların kullanılması, çocuklarla ilgili hak ve sorumlulukların kullanılması ve aile adının seçilmesi bizim hukuk sistemimizle bağdaşmamaktadır (Feyzioğlu, 1986: 244-249; Özta, 1981: 37; Velidedeoğlu, 1965: 160).

Türkiye'de Cumhuriyet döneminde gündeme gelen kadın hakları önemli fakat oldukça sınırlıydı. O günden beri kadınlar belli bir mücadele vermeden -batıdan farkı olarak-bu hakları bu hakları elde etmeye çalışmışlardır. Buna geleneksel baskılar da eklenince yeterince bu alanda yapılan düzenlemeler içselleştirilememiştir ve yaşama geçirilememiştir. Türk toplumunda kadın statüsüne yönelik olumsuzluklar baba otoritesine ve cinsel tabular bağlıdır (Feyzioğlu, 1986: 244-249; Velidedeoğlu, 1965:

160). Cinsel olarak erkeğe daha çok özgürlük verilmiştir. Boşanma açısından sorunun çözümü eşlerin boşanmalarını güçleştirmek değil boşanma halinde tarafların maddi ve manevi zararlarını en aza indirmektir. Şimdi boşanmak için başvuran kadınların sayısı fazla ya da erkeklerle eşit duruma geldiği göz önüne alındığında boşanmanın güçleşmesinde kadının yararı olduğu düşüncesinin değer kaybettiği anlaşılmaktadır. Çalışma yaşamına katıldıkça kadınlar her şeye rağmen evliliklerini devam ettirme, sadece geçim kaygısıyla katlanma eğilimleri azalmıştır. Mal rejimine ilişkin olarak yeni tasarı ve mal ortaklığı rejiminin yasal rejim olarak benimsenmesine ilişkin çalışmalar Türk uygulamasında iyi sonuçlar doğurmama olasılığı vardır. Çocuklar, velayet, mal varlığı vb. gibi konular her evliliğin farklı yapıda olduğu düşünüldüğünde dikkat edilmelidir. Sorunlara yol açabilmektedir. Toplum yapısına uygun olmayabilmektedir. Nafaka bedellerini enflasyona göre arttırılması gerekmektedir (Özta, 1981: 37; Tekinay, 1978: 173-175).

Türk Medeni Kanunu'nda boşanmaya ilişkin hükümler 4721 sayılı Kanunun 2. kitabının 2. bölümünde yer almaktadır. Boşanma nedenleri 161. madde ile 166. madde arasında sıralanmıştır. Yasanın 166.maddesinde “evlilik birliğinin sarsılması” ya da “şiddetli geçimsizlik” nedeniyle boşanma genel bir boşanma nedeni olarak görülmüştür. Diğer boşanma nedenleri ise özel nedenlerdir. Bu özel nedenler: zina, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış suç işleme ve haysiyetsizlik, terk ve akıl sağlıdır (Demirkan vd., 2009: 13).

2.2.3. Medeni Kanun'da Boşanmanın Özel ve Genel Sebepleri

Boşanma genel olarak kusur, irade, temelden sarsılma, elverişsizlik ve eylemli ayrılık ilkelerine dayanmaktadır. Kusur ilkesi, boşanmanın ancak eşlerden birinin kusurlu olması durumunda mümkün olmasıdır. İrade ilkesi, evlilik birliğinin kurulmasında olduğu gibi sonlandırılmasında da eşlerin iradelerinin gerekliliğidir. Temelden sarsılma ilkesi boşanma için evlilik birliğinin temelden sarsılmış olmasını elverişsizlik ilkesi, eşlerden birinin bedeni veya ruhi bozukluklardan dolayı evliliğin sürdürülemez hale gelmesini ifade etmektedir. Eylemli ayrılık ilkesi ise eşlerden ortak hayatı sürdürme inancı ve isteğinin kalmamış olmasıdır (Köseoğlu, 2006: 8; Akıntürk, 2002: 231-277; Özta, 2004: 366-369).

Medeni Kanun boşanmanın gerekli nedenlere dayandığı takdirde hakim hükmüyle son verilmesini öngörmüştür. Medeni Kanun boşanma nedenlerini özel ve genel olmak üzere ikiye ayırmıştır. Bu ayrımındaki ölçüt boşanma nedeninin açık, somut ve kesin bir şekilde Medeni Kanunda belirtilip belirtilmemesidir. Genel boşanma

nedenleri kanunda ismen düzenlenmiş fakat tam olarak nelerin bu sınıfa girip girmediğinin takdirinin hakime bırakıldığı nedenlerdir. Genel boşanma sebepleri yasada somut olarak belirtilmemiş, olayın koşulları, nedenleri, sonuları gibi unsurların hakimce takdir edilmesi öngörülmüştür. Özel boşanma sebepleri ise Medeni Kanunda açık ve kesin şekilde belirtilmiştir. Bu tanıma uyan sebeplerin bulunması boşanma için yeterlidir. Özel boşanma nedenleri, zina, hayata kast ve pek kötü onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, terk ve akıl hastalığıdır (Köseoğlu, 2006: 8; Akıntürk, 2002: 231-277; Öztan, 2004: 366-369).

Medeni Kanunda zina, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış, suç işleme, haysiyetsiz hayat sürme, terk, akıl sağlığı gibi sebepler özel boşanma sebepleri; evlilik birliğinin temelinden sarsılması, eşlerin anlaşması, ortak hayatın yeniden kurulamaması gibi sebepler ise genel boşanma sebepleri olarak belirlenmiştir (Köseoğlu, 2006: 8-10).

2.2.3.1. Özel Boşanma Sebepleri

2.2.3.1.1. Zina

Türk Medeni Kanunu'nun 161. maddesinde düzenlenmiştir. Zina, evli bir erkeğin karısından başka bir kadınla beraber olmasıdır. Eşler arasında herhangi bir ayırım yapmadan Türk Medeni Kanununda hem kadının hem de erkeğin zinasının boşanma sebebi olduğu kabul edilmiştir. Zina fiilinin tespiti çoğu zaman zordur. Bu sebeple ispat edilen çeşitli olaylar ve olgular bir zinanın bulunduğu hususunda hakime kanaat verdiği takdirde zinanın varlığı suçüstü tespit edilmese bile hakim boşanma kararı verebilir (İnal, 2004:95; Dural vd. 2005: 104; Feyzioğlu, 1986: 258).

2.2.3.1.2. Hayata Kast, Pek Kötü veya Onur Kırıcı Davranış

Türk Medeni Kanununun 162. maddesinde düzenlenmiş olan bu maddede cana kast, bizzat öldürmeye teşebbüs şeklinde olabileceği gibi diğer eşin intihara teşvik tarzında da olabileceği belirtilmiştir. Bu fiilin bilerek ve isteyerek gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir. Pek kötü veya onur kırıcı davranış ise zulüm, işkence, ağır eziyet, dövmek, aç bırakmak gibi durumları içermektedir. Diğer eşin onuruna, kendisi ile ilgili değerlerine, aile bütünlüğüne ağır saldırıda bulunmak, hakaret etmek gibi eşin yüzüne karşı ya da yokluğunda yapılan küçük düşürücü söz ve davranışlar da onur kırıcı davranışlar kategorisindedir. Bu durumlarad kusura dayanan bir boşanma sebebi mevcuttur. Hakimin boşanmaya

karar vermesi için bu nedenlerin evliliğe olan etkilerini göz önünde bulundurması gerekmektedir (Velidedeoğlu, 2004: 40; Feyzioğlu, 1986: 258).

2.2.3.1.3. Suç İşleme, Haysiyetsiz Hayat Sürme

Eşlerden birinin diğerine karşı küçük düşürücü yüz kızartıcı bir suç işlemesi gerekmektedir. Hırsızlık, tecavüz, sahtekarlık, kaçakçılık, zimmet, gasp, dolandırıcılık gibi suçlar bu kategoride değerlendirilmektedir. Haysiyetsiz hayat sürme ise toplumun genel ahlak kurallarına uygun olmayacak şekilde namus, şeref, haysiyet gibi kavramlara uygun olmayan davranışları içermektedir. Ailesine zarar verecek şekilde alkol kullanmak, kumar oynamak, fuhuş yapmak, cinsel sapkınlık gibi davranışlar bu kategoride değerlendirilmektedir. Hakim bu davranışların aileye verdiği zararlardan yola çıkarak karar vermektedir. Bu davranışın srüeklilik arz etmesi ve eşlerden biri için bu davranışların artık evliliği çekilmez kılmasına bakılmaktadır (Dural vd., 1994: 119).

2.2.3.1.4. Terk

Eşlerden birinin ortak hayata devam etmemek için haklı bir sebep olmadan ortak paylaşılan konutu terk etmesi, konuta dönmemesini ifade etmektedir. Boşanma davasının açılabilmesi için terk sürecinden 6 ay geçmiş olması gerekmektedir (Dural vd., 1994:119).

2.2.3.1.5. Akıl Sağlığı

Eşlerden birinin akıl sağlığının yerinde olmaması ve bu durumun resmi sağlık raporu ile kanıtlanması, tedavisinin mümkün olmaması ve bu durumun diğer eş için evliliği çekilmez kılmasıyla birlikte boşanma davası açılabilmektedir. Bu nedenin boşanma nedeni olabilmesi için evlenmeden sonra gerçekleşmiş olması gerekmektedir (Velidedeoğlu vd., 2004: 213).

2.2.3.2. Genel Boşanma Sebepleri

Özel boşanma sebeplerinin dışındaki nedenlerin varlığı durumunda boşanma hakimin kararı ile ve genel boşanma sebeplerine dayandırılarak verilmektedir. Özel boşanma sebeplerinin tespiti boşanma davasında karar verilmesi için yeterlidir. Fakat genel boşanma sebeplerinde durum farklı olabilmektedir. İlk olarak evlilik birliğinin temelinden sarsılmış olduğunun tespit edilmesi ve ispatı ve davacı eş tarafından evlilik yaşamını sürmenin imkansız olduğunun belirlenmesi gerekmektedir (Öztan, 2004: 718; Tekinay, 1978: 170-175).

2.2.3.2.1. Evlilik Birliğinin Temelden Sarsılması

Medeni Kanununun 166. maddesini oluşturmaktadır. Eşlerin psikolojik özellikleri, karakter farklılıkları, olaylar karşısındaki düşünce tutumları, aksi ve kırıcı karakter, eşi küçümseme ve aşağılama, sevgi, saygı ve güven duygularının sarsılması gibi bir dizi nedenden kaynaklanan şiddetli geçimsizlik boşanma gerekçesi olarak görülmektedir (Demirkan vd., 2009:15). Bu sebeple boşanma davasının açılabilmesi için eşler arasında çok ciddi boyutlarda şiddetli geçimsizliğin olması ve ortak hayatın bu geçimsizlikle devam etmesine olanak kalmaması gerekmektedir. Şiddet uygulamak, aşırı şekilde madde ya da alkol kullanımı, eşini küçük düşürücü davranışlarda bulunmak, sadakatsizlikle suçlamak gibi nedenler bu kategoride değerlendirilmektedir (Akıntürk, 1988: 260; Tekinay, 1978: 178-180).

2.2.3.2.2. Eşlerin Anlaşması

Evlilik eğer bir yıl sürmüştü eşlerin ortak kararı ile boşanma davası açılabilir. Eşlerin karar konusunda uyumlu olması gerekmektedir. Eşlerin anlaşarak boşanma kararı almalarıyla evlilik birliğinin temelden sarsıldığı ve ortak hayatın devam edemesinin olanaklı olmadığı kabul edilmektedir. Eşler birlikte mahkemeye başvurmuşlardır (Erdoğan, 2000: 397; Tekinay, 1978: 195-198).

2.2.3.2.3. Ortak Hayatın Yeniden Kurulamaması

Fiilen çözülmüş bir evliliğin devam etmesinin gerekmediği düşüncesini kapsamaktadır. Boşanma nedenlerine bağlı olarak açılmış olan bir davanın red ile sonuçlanmasından sonra taraflar bir araya gelmemişlerse boşanma gerçekleşmektedir (Erdoğan, 2000: 397).

2.3. Boşanmanın Diğer Sosyal Faktörlerle İlişkisi Üzerinden Değerlendirilmesi

Boşanmanın ekonomi ve hukuk dışındaki diğer sosyal faktörle ilişkisini araştıran teorisyenler kişisel özellikler ve evliliği sürdürmeye yönelik beceriler, kişisel gelişim düzeyi, eğitim düzeyi, evlilik yaşı, çocukların varlığı, yaşanılan yer, yaş, ailevi background, evlilik süresi, sosyo-kültürel yapı gibi değişkenleri ele almışlardır. Eğitim, boşanma oranlarının artışında önemli bir değişken olarak görülmüştür. Çünkü modern dünyada eğitim sınıfsal farklılıklarda ya da sınıf üyeliği yerine eşitsizliğin önemli bir belirleyicisi olmuştur. Bu sosyal faktörler büyük ölçüde sosyal politikalarla, idari düzenlemelerdeki değişimlerle, tam zamanlı işgücü pazarına katılım oranıyla ve boşanmanın genel kabul gören bir olgu olmasıyla ilişkili olarak değerlendirilmektedir. Örneğin kusur ilkesine dayalı ve tek taraflı boşanma yasası düzenlemeleri, anlaşmalı

boşanmaya izin verilmesi gibi uygulamalar boşanma oranlarını arttırmıştır. Bununla beraber kadının işgücüne katılımı ve sosyal refah sistemindeki düzenlemeler boşanmış ve çalışmayan bir kadına finansal destek sağlama konusunda özgürlük tanımıştır. Eğitim boşanma arasındaki ilişki kusura dayalı boşanma yasasıyla, kadının tam zamanlı işgücüne katılım düzeyiyle ve boşanmanın genel olarak kabul gören bir durum olmasıyla ilişkili olarak açıklanabilir. Dolayısıyla boşanma tek bir nedenle açıklanamamaktadır (Binner vd., 2001: 298-306).

Boşanma olasılığının bireysel özellikler ve eğitim düzeyi ile ilişkisi yasalar ve politikalar gibi kurumsal düzenlemelerden etkilenmektedir. Boşanma olasılığı sosyolojik bir bakış açısından ayrı düşünülemez. Çünkü boşanma sadece bireysel bir karar olmanın yanı sıra sosyal yapının dinamiklerine göre de belirlenen bir süreç karşılık gelmektedir. Durkheim bu çok bireysel ve insanın kendi kararı gibi görülen boşanma olgusunu toplumsal koşulların belirlediği bir sapma olarak tanımlamıştır. Goode, benzer bir argüman ile boşanma oranlarındaki farklılıkları sınıf ile ilişkilendirerek açıklamıştır. Onun temel amacı, sınıf ve boşanma arasında ters orantılı ilişkiyi ortaya çıkararak boşanma kararının basit bir modelini oluşturmaktır. Onun modelinin dört bileşeni vardır: 1. Boşanmaya karşı olan ya da boşanmanın lehine olan değerlerin ve normların sosyal tabakaya özgü eğilimi; 2. Evlilikteki içsel sınırlamalar ya da evlilikten sağlanan tatmin; 3. Evlilik dışındaki alternatifler; 4. Uygun iletişim ağlarını destekleyen ya da uzaklaştıran baskılar (1962:507-526).

Goode, ideolojik olarak üst sınıfın boşanmaya alt sınıfa göre daha toleranslı olduğunu ve üst sınıfın neden daha az boşandığını araştırmıştır ve bunun üç nedeni olduğunu ileri sürmüştür: 1. Sosyal ilişki ağlarının ve kan bağına dayalı ilişkilerin daha geniş, daha sıkı şekilde organize edilmiş olması ve bireyler üzerindeki baskının daha büyük olması; 2. Alt sınıftaki eş (koca) boşanma ile çocuğa destek sağlamaya yönelik ödemelerden ve boşanma sonrası diğer masraflardan kolay bir şekilde kaçabilir çünkü onun yaşamı daha anonimdir ve yasal kontroller daha az etkilidir; 3. Evliliğe yönelik içsel engeller yada sınırlılıklar alt sınıfta daha büyüktür. Goode, alt sınıfların evliliklerinin istikrarına çok fazla önem vermediklerini, evliliğin kendisinin daha az maliyetli olduğunu ve evliliğe yönelik daha düşük düzeyde yatırım yapıldığını, sosyal ilişki bağlarının ve ailevi bağların üst sınıflarda olduğundan daha zayıf ve önemsiz olduğunu ileri sürmüştür. Fakat Goode, alt sınıfın genel olarak daha yüksek düzeyde evlilik istikrarsızlığına sahip olmalarına rağmen boşanmalarının daha az sınırlı

(restricted) evlilik ve boşanma yasalarının oluşması yönündeki bazı gelişim aşamalarında her zaman yüksek olmayabileceğini ileri sürmüştür (1951: 802-812).

Bu nokta Katolik ya da Otodoks Kilisesinin aileye yönelik dogmalarının olduğu yerlerde ve hala yasalarda bu dogmalara yer verildiği toplumlarda geçerli olmaktadır (ki bu dogma boşanmayı yasaklamakta, boşanmanın sadece kusura bağlı olarak gerçekleşebileceğini ve boşanmadan önce ayrı yaşamayı içermektedir). Goode, modern toplumun başlarında üst sınıfların yüksek boşanma oranlarına sahip olduklarını fakat zamanla boşanma kurallarının bütün sınıflara uygun bir şekilde değişim gösterdiğini ileri sürmüştür. Alt sınıfta ailevi gerginlikler (çatışmalar) daha büyük olduğu için alt sınıfın boşanma oranlarının artacağını varsaymıştı. Bu şekilde sınıf ve boşanma oranı arasında ters yönde bir ilişki olması gerektiğini vurgulamıştır. Onun analizi alt sınıfta daha düşük düzeyde evlilik istikrarı ya da yüksek düzeyde istikrarsızlığın olduğunu ortaya koymuştur. Fakat bu durum artan boşanma oranlarının, boşanmanın hem parasal hem de sosyal açıdan daha az maliyetli hale gelmesiyle ve bu şekilde boşanmanın daha kolay bir hale gelmesiyle ilişkisinin olup olmadığını göstermek istemiştir. Goode Amerika'da boşanmaya yönelik çalışmalara göre, genel olarak boşanmanın alt sosyo-ekonomik düzeyde yer alan gruplarda daha yaygın olduğunu göstermiştir. Bu durum kadının eğitiminin sosyo-ekonomik statünün bir göstere olarak kullanılmaya başlamasıyla birlikte değerlendirildiğinde doğru olduğu söylenmiştir (Goode, 1962: 507-526).

Boşanma üzerine eğitimin negatif bir etkisinin olması daha iyi eğitilmiş kişiler arasındaki daha büyük kişisel becerilerle ilişkilendirilmiştir. Herrstein ve Murray (1994), beceri-yönelimli açıklamayı destekleyecek şekilde boşanma ve zeka arasında negatif bir ilişkinin olduğunu göstermişlerdir. Blossfeld, Rose, Hoem ve Rowher (1995) İtalya'da, Batı Almanya'da ve İsveç'te evliliğin dağılması riskinin kadınların eğitimsel kazanımları ile önemli ölçüde arttığını göstermişlerdir. Kadının eğitim düzeyi arttıkça boşanma olasılığı da artmaktadır. Bu varsayım hem eğitimin total etkisi düzleminde hem de eğitim düzeyiyle ilişkili diğer faktörlerle birlikte (evlilik yaşı, evlilikte hamilelik yaşı, çocuk bakımında eşitlik gibi) düşünüldüğünde doğru olabilmektedir. Blossfeld, boşanma geleneklerinin bütün kadınlar için daha hoşgörülü olduğunu bu durumun kadının yüksek eğitimsel başarılar kazanmasıyla daha özgürleştirici bir hal aldığını ve evliliğin çözülmesi oranının düştüğünü ileri sürmüştür. Fakat bu durum kadının eğitimi ile boşanma olasılığı arasındaki ilişkinin hiç bir zaman negatif olmadığını da göstermiştir. Hoem (1997) İsveç'te yaptığı bir araştırmada eğitim

düzeyi ne kadar düşükse boşanma olasılığının de o kadar çok olumsuz olduğunu göstermiştir. Sonuç olarak İsveç'te boşanma ve eğitim arasındaki ilişki Amerika'daki gibi negatif olmayabileceğini göstermiştir. Allardt (1953) farklı gelişme düzeylerinde olan Finlandiya ile Helsinki'yi karşılaştırmıştır. Helsinki'de üst ve alt sınıflar arasında boşanma oranının benzer olduğunu ve üst sınıflar arasında boşanma oranının yüksek olduğunu bulmuşlardır. Jalovaara, Finlandiya'da boşanma olasılığının daha eğitilmiş olan çiftlerde daha düşük olduğunu, temel eğitim düzeyinde olanlar ile daha düşük eğitilmiş olanlarda yüksek olduğunu göstermiştir (2002: 537-564). Buna göre boşanma ile eğitim ve sosyal sınıf gibi değişkenler arasındaki ilişkilerin tek başına boşanma oranlarındaki artışı tamamiyle etkilemektedir. Bunun yanı sıra bu değişkenlerin ülkelere göre farklı şekillerde boşanma olasılığını arttırdığı ya da azalttığı görülmüştür.

2.4. Boşanma Nedeni Olarak Aile İçi Şiddet

Aile içi şiddet, genel olarak aile üyelerinden birinin başka bir üyeyi fiziksel olarak kötüye kullanması olarak tanımlanmaktadır. Araştırmalar fiziksel olarak kötüye kullanılmanın başlıca hedefinin çocuklar, özellikle altı yaşın altındaki küçük çocuklar olduğunu göstermiştir. Kocaların karılarına uyguladıkları şiddet ikinci türden yaygın şiddettir. Giddens, çağcıl toplumlarda en tehlikeli yer ev'dir demiştir. İnsanın şiddete maruz kalma olasılığı evde daha fazladır. Benzer şekilde kadınların kendi ailesinden bir üye tarafından şiddete maruz kalması yabancılar tarafından şiddete uğrama tehlikesinden daha büyüktür (2000: 193).

Fiziksel, duygusal (psikolojik), sözel, ekonomik ve cinsel gibi farklı türlerde uygulanan aile içi şiddetin nedeni, diğer şiddet biçimlerinde olduğu gibi eşitsiz güç ilişkileridir. Hem ailenin diğer üyelerinin fiziksel ve psikolojik bütünlüğünü hem de ailenin istikrarını, huzurunu ve devamlılığını tehdit eden bir durumdur. Yapılan araştırmalar aile içi şiddete en fazla maruz kalan grubun çocuklar ve kadınlar olduğunu göstermiştir. Şiddet uygulayan kişilerin geçmiş yaşamlarını incelendiğinde fiziksel, duygusal, sembolik, ekonomik ya da cinsel olmak üzere farklı istismar türlerinden birine ya da birkaç tanesine farklı şekillerde maruz kaldıkları görülmüştür. Ayrıca madde bağımlılığı, kişilik bozuklukları ve ciddi boyuttaki psikiyatrik sorunları olan kişilerin şiddete olan eğilimlerinin daha fazla olduğu şiddetin psikolojik ve psikiyatrik temellerinin olduğunu göstermektedir (Erbek vd., 2004: 197).

Bununla birlikte ailesinde ebeveynlerinin birbirilerine karşı istismar ve şiddetin hakim olduğu bir atmosferde yetişen çocuklarda, kendilerine yönelik bir şiddet uygulanmamış olsa dahi bu şiddete ve istismara şahitlik etmek çocukların ileriki

süreçteki davranışlarında, duygularında, tutumlarında tüm sosyal ve psikolojik dünyasını etkileyecek şekilde onarılmaz zararlara yol açabilmekte, kişiliğin gelişimine engel olabilmektedir. Kısaca, kavgalar, baskı ve şiddet aile bireylerinin kişisel güvenliklerini ve kişi haklarını olumsuz şekilde etkilemektedir (Meit vd., 2007: 437-454; Cılga, 2002: 53).

Şiddete ya da istismara maruz kalmış olan çocukların ya da kişilerin bu durumdan büyük oranda etkilememesi için sosyal ve psikolojik destek sağlayacak kurumlar, hizmetler ya da yakın ilişkiler önemli bir tampon işlevi görmektedir. Pek çok sosyal ve psikolojik destek ağlarından yoksun olan şiddete ve istismara maruz kalmış kişiler ve çocuklar açısından bu süreç daha yıkıcı sonuçlar üretirken görece olarak bu desteklere sahip olanlar nispeten maruz kaldıkları şiddetin ya da istismarın olumsuzluklarını azaltabilmektedirler. Bu durum bir yandan ülkelerin gelişmişlik düzeyleriyle ilişkili olarak konuya yönelik hassasiyetin sonucu olarak sosyal güvenlik ve hizmetler bağlamındaki politikaların geliştirilmiş olmasıyla diğer yandan da bireysel düzlemde bu olanaklardan yararlanabilme ve bireylerin öznel yaşamlarındaki diğer sosyal ve psikolojik dinamikleriyle doğrudan ilişkilidir.

Aile içi şiddet üzerine yapılan araştırmalara göre, aile içi şiddeti tetikleyen, psikiyatrik faktörlerin dışında yer alan fakat bu psikolojik ve psikiyatrik sorunlardan büyük ölçüde kaynaklanan faktörler: eşler arasındaki iletişim sorunları, eşlerin farklı sosyo-kültürel yapıya ve değerlere sahip olması, ırksal, dinsel ve ideolojik farklılıklardan kaynaklanan anlaşmazlıklar, evlilik yaşamının eşlere yüklediği sorumlulukların ağır gelmesi, eşlerin birbirilerine yönelik destekten yoksun olmaları, ekonomik sorunlar, alkol, kumar gibi kötü alışkanlıkların olması, eşlerin ailelerinin müdahaleleri, işsizlik, iş stresi, kadının çalışması şeklinde özetlenebilir (Hesse, 1993: 78-85). Ailenin sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri şiddetin uygulanmasında önemli bileşenlerdir. Araştırmalardan da görüldüğü gibi geleneksel cinsiyet rollerinin baskın olduğu, eşitsizliğin hakim olduğu aile yapılarında daha eşitlikçi bir atmosferin hakim olduğu ailelere nazaran şiddete dönük eğilimler daha baskın olabilmektedir.

Ailenin sürekliliği ve aile üyelerinin sağlıkları açısından kritik öneme sahip olan aile içi ve kadına yönelik şiddet ve istismar konusu, özellikle son yıllarda kamu alanında gerek feministler gerekse farklı gruplar tarafından önemli bir toplumsal sorun olarak tartışılarak kamuoyunun farkındalığı arttırılmaya çalışılmıştır.

Kadına ve aile bireylerine yönelik şiddet konusunda uluslararası alanda yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu BM çatısı altında yürütülmektedir. 2010 yılı küresel

düzeyde kadına yönelik şiddet için kabul edilen “Pekin Eylem Platformu”nun 15. yılıdır. 2008’de Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri “Kadına Şiddete Son İçin Birleşin (UNITE to End Violence Against Women)” kampanyası başlatmıştır. BM’de (UN Women 2011 çalışması) 86 ülkeyi kapsayan veri bulunmaktadır. Bu verilere göre kadınların %70’i fiziksel veya cinsel şiddete maruz kalmaktadır. 15 ila 44 yaş arası kadınlara yönelik şiddet; kanser, trafik kazaları, sıtma ve savaşların tamamının neden olduğu ölüm ve sakatlıklardan daha fazla ölüm ve sakatlığa neden olmaktadır. Aile içi şiddetin maliyeti Kanada’da 1.16 milyar dolar, ABD’de 5.8 milyar dolar, Avustralya’da ise yılda 11.38 milyar dolardır (Kadın ve Aile Bireylerine Yönelik Şiddet İnceleme, 2009: 14).

BM Güven Fonu’nda bu doğrultuda 2015 vizyonu oluşturulmuştur. Bu vizyon ile, kağıt üzerinde verilen sözlerin uygulamaya sokulması, kadına yönelik şiddete karşı bilgi temelli bir politika yapılması, BM’nin küresel, bölgesel ve ülke bazındaki politikalarının güçlendirilmesi ve ülkelere kadına yönelik şiddete karşı strateji uygulamalarında yardım edilmesi hedeflenmiştir. Ancak hala uluslararası alanda da kadına yönelik şiddet aynı derecede ciddiyetini muhafaza etmektedir. ABD Kongresi için hazırlanan bir rapora göre, Kadına yönelik şiddetin ekonomik maliyeti zor da olsa bazı gelişmiş ülkeler tarafından hesap edilmektedir. Bu maliyetler, sağlık ve yasal maliyetler, işgücü kaybı ve verimlilik azalışından kaynaklanmaktadır. Üzüntü ve acı gibi soyut olayları da hesaba kattığımızda kadına yönelik şiddetin topluma maliyeti bir hayli fazla olmaktadır (Kadın ve Aile Bireylerine Yönelik Şiddet İnceleme, 2009: 14).

BM tarafından aile bireylerine ve kadına yönelik şiddetin önlenmesine yönelik 1997 yılında fon oluşturulmuş bu fon 2010 yılı sonuna kadar 24 ülkede 317 program ve 60 milyon dolar destekte bulunmuştur. Çalışmalar şu üç alanda yoğunlaşmıştır: i) önleme ii) şiddet sonrası hizmetlere erişim imkanının genişletilmesi iii) kadına yönelik şiddetin sona ermesi için kanunların, politikaların ve eylem planlarının uygulanmasının güçlendirilmesi. Buna göre;

1. Önleme politikaları: Genç kızlar için güvenli yerler oluşturulması, genç ve yetişkin erkeklerin sürece dahil edilmesi, geleneksel liderlerin sürecin bir parçası haline getirilmesi.
2. Şiddet sonrası hizmetlere erişim imkanının genişletilmesi: Bu hizmetler tecavüz sonrası acil tıbbi müdahale ve polis koruması gibi kısa dönemli hizmetleri ve hukuki yardım ile güvenli ev sağlama gibi orta ve uzun dönem hizmetleri kapsamaktadır.

3. Kadına yönelik şiddetin sona ermesi için kanunların, politikaların ve eylem planlarının uygulanmasının güçlendirilmesi: Bilgi toplama ve analiz, kritik kurumların güçlendirilmesi (Sivil Toplum Kuruluşlarının, polisi, sağlık, sosyal hizmetler ve yargıdan kamu görevlileri ile yerel çalışan kadın örgütlerine kadar geniş bir alanı kapsamaktadır). Standartların belirlenmesi (Kadın ve Aile Bireylerine Yönelik Şiddet İnceleme, 2009: 14).

Aile içi şiddet 1970'lerden bu yana Amerika ve Kuzey Avrupa ülkelerinden başlayarak dünyanın bir çok ülkesinde kadın hareketlerinin başlıca konusu olmuştur. Önceleri sağlık sorunları üzerinden tartışılan kadına yönelik şiddet konusu kapsamlı bir şekilde 1985 yılında Nairobi'de düzenlenen 3. Kadın Konferansında ele alınmıştır. Kadın hareketlerin ve kadın sorunları üzerinde çalışan uluslararası örgütlerin sürekli çabaları sonucunda aile içi şiddet 1990'lardan itibaren sistematik şekilde uluslararası platformda tartışılan bir konu haline gelmiştir. Kadına yönelik şiddetin nedenleri ve yaygınlaşmasına yönelik önemli birikimler sağlanmıştır (Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması Raporu, 2009:20). Birleşmiş Milletler Genel Meclisi tarafından 1993 yılında kabul edilen kadına kadına yönelik şiddetin yok edilmesi bildirgesinde, cinsiyete dayalı olarak gerçekleşen, kadınlarda, fiziksel, cinsel, psikolojik herhangi bir zarar ve üzüntü doğuran ve doğurmaya yönelik özel ya da kamu yaşamında gerçekleşebilen her türlü davranış, tehdit, baskı ya da özgürlüğün keyfi olarak engellenmesi olarak görülmüştür (KSGM, 2008).

Yine BM tarafından 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Platformu ve Pekin Deklarasyonu'nda kadına yönelik şiddetin engellenmesi için bir dizi kararlar alınmış ve yasal düzenlemeler yapılması yönünde öneriler sunulmuştur. Buna göre, dayak dahil aile içinde meydana gelen fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet evdeki kız çocuklarının cinsel istismarı, evlilikte tecavüz, kadının cinsel organına zarar verme ve diğer geleneksel uygulamalar, nikah dışı şiddet ve istismarla bağlantılı şiddet, tecavüz, cinsel taciz, işyerinde, eğitim kurumlarında ve başka yerlerde sarkıntılık ve cinsel zorlama, kadın pazarlığı ile fahişeliğe zorlama, silahlı çatışma durumlarında kadınların insane haklarının ihlal edilmesi, cinayet, sistematik tecavüz, cinsel kölelik ve gebeliğe zorlama gibi şiddetin farklı boyutlarda tanımlanmış, bunları önlemeye yönelik uygulamalara gidilmiştir. Kadınlara yönelik şiddet hareketleri, aynı zamanda zorla kısıtlaştırma ve düşüğe zorlama, kız bebeklerinin öldürülmesi ve doğum öncesi cinsiyet seçimini de kapsamaktadır. Kadınlara yönelik şiddet hareketlerinin zemininde yatan cinsiyet ayrımcılığı sağlık hizmetlerinden yararlanmayı da etkilediğinden sağlık kavramı içinde

incelenmesi gereken bir konu olarak değerlendirilmiştir. Dünya Sağlık Örgütü bu bağlamda kadın sağlığı sorunlarına yönelik düzenlemelere öncelik vermiştir. Şiddete maruz kalmış olan kadınların tıbbi destek ve danışmalık hizmetleri sağlanmasına yönelik çalışmalara yer verilmiştir. Kadınların bu olanaklardan yararlanmaları sağlanılmıştır (WHO, 2002; BMR, 2003; KSGM, 2008; ICPD, 1994; 2001).

Kadına yönelik şiddet konusunda uluslararası alanda oluşturulan farkındalık konunun farklı boyutlarda analiz edilmesine yönelik araştırmalara zemin hazırlamıştır. ABD’de yapılan bir çalışmada 8-12 milyon kadının fiziksel şiddet açısından risk altında olduğunu belirtilmiştir. Heisse vd’nin yaptıkları çalışmada her üç kadından en az biri veya yaklaşık bir milyar kadın hayatlarının bir noktasında kendi ailelerinden ya da tanıdıkları kişilerden, dayak yediklerini, zorla seks yapmaya zorlandıklarını ya da farklı bir biçimde tacize uğradıklarını belirtmişlerdir. Güney Afrika, Kenya, Zambia, Mısır, Bangladeş, İspanya, Papua Yeni Gine ve İngiltere’de kadınların şiddet mağduru oldukları basında da sık sık yer almaktadır. İngiltere suç araştırması sonuçlarına göre de; İngiltere ve Galler’de şiddet içeren suçların yaklaşık 1/4’ü aile içinde işlendiği ve eşler arasındaki şiddetin kurbanlarının %81’inin kadınların olduğu ve şiddete uğrayanların %35’inin bu durumu başkalarına söyledikleri saptanmıştır (Dişsiz ve Şahin, 2008: 52-53).

Dünya Sağlık Örgütü’nün 2002 raporuna göre, dünya genelinde toplum içinde yapılan 48 araştırmada kadınların %10-69’u eşleri ya da partnerleri tarafından hayatlarında en az bir defa fiziksel şiddete maruz kalmıştır. Dünya genelinde erkeklerden fiziksel şiddet gören kadınların tahmini oranı %25-50 olduğu belirtilmiştir. ABD’de her yıl 2-4 milyon kadının şiddet gördüğü ve bunlardan 2000-4000 arası kadının şiddet sonucu yaralanmalara bağlı olarak hayatını kaybettiği tespit edilmiştir. ABD’de şiddetin yaygınlığına yönelik araştırmalarda kadınların yaşam boyu şiddete maruz kalma sıklıklarının %25-30 arasında ve yıllık sıklığın %2-12 olduğu tespit edilmiştir. Kanada’da 2001’de polise intikal eden şiddet suçlarının 1/4’ü kadına yönelik şiddeti içerdiği; Kenya’da yapılan bir araştırmada kadınların %42’sinin eşleri tarafından sürekli olarak dayak yediği ortaya konulmuştur (Yetim ve Şahin, 2011: 50).

Bunun yanı sıra WHO’nun aynı raporunda kadınların yaklaşık %47’si ilk cinsel ilişkilerinin zorla olduğunu, kadın cinayet kurbanlarının yaklaşık %70’i erkek partnerleri tarafından öldürüldüğü belirtilmiştir. WHO’nun 2005 yılındaki “Çok Ülkeli Kadın Sağlığı ve Aile İçinde Kadına Yönelik Şiddet Raporu”na göre de; kadınlar arasında yaşam boyu fiziksel şiddet görme sıklığı %6-59 arasında saptanmış ve

kadınların eşleri tarafından “yumruklanma”, “tekmelenme”, “yerde sürüklenme”, “silahla tehdit edilme” gibi ağır şiddet şekillerinin uygulanma sıklığı %4-49 arasında olduğu bulunmuştur. Aynı çalışmada cinsel şiddet sıklığı ise; %6-59 oranında olduğu belirlenmiştir (WHO, 2002; 2005).

Türkiye’de ise kadına yönelik şiddet konusundaki çalışmalar oldukça sınırlıdır. 1980’lerden sonra tartışılmaya başlanmıştır. Konuyla ilgili niceliksel araştırmalardan ilki 1994 yılında Aile Araştırma Kurumu tarafından (daha sonra T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü olmuştur) yapılmıştır. Diğeri ise 2008 Altınay ve Arat tarafından yapılmış ve niteliksel verilere de öncelik verilmiş olan araştırmadır. Sonraki süreçte KSGM tarafından ICON-Institut Public Sector, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü ve BNB Danışmalıktan oluşan üç ortaklı konsorsiyum tarafından “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması” yapılmıştır. Merkezi Finans ve İhale Biriminin sözleşme makamı olduğu bu araştırma Avrupa Komisyonunun mali desteğiyle gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma kentsel ve kırsal yerleşim yerleri 12 bölge ve bazı temel göstergeler düzeyinde bilgi veren en kapsamlı bir araştırma olmuştur. Geniş bir örnekleme sahip olması uluslararası alandaki çalışmalarla karşılaştırılabilir bir uygunluğa zemin hazırlamıştır (Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması Raporu, 2009: 20).

Aile içi ve kadına yönelik şiddet konusunun kamuoyunun ve devletin gündemine toplumsal bir sorun olarak alınmasıyla birlikte pek çok çalışma yapılmaya başlanmış, şiddet maduru kadınların korunması, desteklenmesine ve failerin cezalandırılmasına yönelik uygulamalara gidilmiştir. Türkiye’nin imzaladığı uluslararası sözleşmeler ve Birleşmiş Milletlerin kararların şiddet sorununun tartışılmasında önemli bir yönlendirici güç olmuştur. 1987’de Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan Kadına Yönelik Politikalar Danışma Kurulu ile çalışmalar başlamıştır. 1990’da kadınlarla ilgili politikalar geliştirmek için ulusal bir mekanizma olarak Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü 422 sayılı ve 20 Nisan 1990 tarihli kanun hükmünde kararname ile kurulmuş ve 27 Ekim 2004’de kabul edilmiştir. KSGM konuyla ilgili hukuksal çerçevenin belirlenmesi ve veri sağlanması için araştırmaların yapılmasında önemli bir rol oynamıştır (Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması Raporu, 2009: 22).

AB’ye katılım süreci çerçevesinde kadın sorunlarıyla ilgili mevzuatta önemli gelişmeler kaydedilmiş 1998 yılında yürürlüğe girmiş ve 2007’de düzenlemeye gidilmiş olan 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun Ulusal Eylem Planı’da (2007-2010)

önemli bir sürece işaret etmiştir. Bu kanun ile aile içi şiddete maruz kalan bireylerin korunmasında Aile Mahkemesi hakimleri tarafından alınabilecek tedbirler düzenlenmiştir (KSGM, 2008). Türkiye'nin 2007-2010 Kadına Yönelik Aile içi Şiddete Karşı Ulusal Eylem Planı, İçişleri Bakanlığı'nın destekleri ile yerel koordinasyon komitelerinin oluşturulmasını öngörmüştür. Bu komitede, kaymakamlıklar, yerel güvenlik güçleri, jandarma, belediyeler, üniversiteler, profesyonel kuruluşlar bulunmaktadır (Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması Raporu, 2009: 16-18).

2000'li yıllarda kadın-erkek eşitliğini güvence altına almak için Anayasa'nın 41. ve 66. maddeleri 2001'de 10. ve 90. maddelerinde ve 2004'deki değişikliklerle güçlendirilmiştir. Bu maddelerle kadın-erkek eşitliği konusunda devletin sorumlu olduğu hükmü getirilmiştir. Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Sivil Toplum Örgütleri, çeşitli meslek örgütlerinin kolektif çalışmaları ile Yeni Kanun 2002'de; Yeni Ceza Kanunu 2005'de yürürlüğe girmiştir. Bunun yanısıra TBMM'de töre ve namus cinayetleri ile çocuklara yönelik şiddetin önlenmesine yönelik çalışmaları yapılması amacıyla 11 Ekim 2005'de bir araştırma komisyonu kurulmuştur. Bu komisyonun çalışmaları neticesinde 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi yayınlanmış ve Kadına Yönelik Şiddeti İzleme Komisyonu kurulmuştur. Söz konusu genelge ile Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı hazırlama görevi KSGM'ye verilmiştir. Kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve kurumsal mekanizmaların güçlendirilmesi kapsamında KSGM tarafından 2007-2010 yılı Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı hazırlanmıştır (KSGM, 2008; Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması Raporu, 2009: 20).

Türkiye'de ABD ve Avrupa ülkelerinde olduğundan farklı süreçte ve dinamiklerle işlemiş olsa da hukuksal düzlemde gerçekleştirilmiş olan bu uygulamalara aile içi ve kadına yönelik şiddet konusunda yapılacak olan kapsamlı ve çok boyutlu araştırmalar için önemli ölçüde temel sağlamıştır. Bu şekilde üniversitelerde ve Araştırma Kurumları tarafından yapılan çalışmalar aile içi şiddeti önlemeye yönelik büyük ölçüde veriler sunmuştur

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından 2003 yılında 1133 kişi ile gerçekleştirilen araştırmanın sonuçlarına göre katılımcıların 264'ü aile içinde şiddet maruz kalmışlardır. 2006 yılında İstanbul Üniversitesi ve Uludağ Üniversitesi ortak yaptıkları "Türkiye'de Aile İçi Şiddet

Araştırması” bulgularına göre katılımcıların %27,9’u aile içi şiddete maruz kalmış ve %10.1’i tanık olmuştur (Ersöz, 2011: 257).

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü’nün yapmış olduğu bir araştırmada Türk toplumunda şiddetin olağan kabul edilmesi şiddetme mücadelenin önündeki en önemli engellerden birisini oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kadınların aile içi şiddet biçimlerinden özellikle fiziksel şiddete ilişkin tutumlarını ne kadar içselleştirdiklerinin belirlenmesi amacıyla kadınların ekonomik ve cinsel nedenlere dayalı olarak kocanın karısını dövmesini haklı bulup bulmadıklarına dair sorular sorulmuştur. Katılımcılardan 15-49 yaş grubundaki kadınların %39’u kocasının kendisini dövmesi için haklı bir nedeni olduğunu belirtmiştir (HÜNEE, 2005: 40-41; Ersöz, 2011: 257). Başka bir araştırmada katılımcıların 153’ü kadına karşı şiddete izin verdiğini, 48 kişi eşe ve çocuklara yönelik şiddetin normal olduğunu, 83 kişi kısmen normal olduğunu belirtmiştir. 2009 yılında 51 ilden 24.048 örneklem üzerine KSGM’nin yaptığı bir araştırmaya göre kadınların yaşamlarının bir döneminde %39.3’ü fiziksel şiddete, %15,3’ü cinsel şiddete, %41,9’u fiziksel ve cinsel şiddeti aynı anda yaşadıklarını belirtmişlerdir (KSGM, 2009: 47).

Kadına yönelik şiddetin nedenleri üzerine yapılmış olan çalışmalara göre ise ataerkil değerler ile karşılaşmıştır. Kadının ekonomik özgürlüğe sahip olmaması, toplumda kadının ikincil konumda olması ve bunu pekiştiren uygulamalar, şiddetin bir iktidar aracı olarak kabul edilmesi, kamusal alandaki şiddetin görmezden gelinmesi, kitle iletişim araçları ile geleneksel kadın ve erkek rollerinin yeniden üretilmesi, şiddeti bir sorun çözme biçimi olarak algılayan değerlerin kitle iletişim araçlarında sıklıkla sunulması aile odaklı şiddeti arttırıcı etki yapmaktadır (Ersöz, 2011: 258).

Türkiye’deki bu geleneksel rol örüntüsü, şiddetin yaygınlaşmasına ve içselleştirmesine neden olmakta ve şiddete maruz kalan bireylerin yardım almalarını güçleştirmektedir. Türkiye’de aile içinde yaşanan sorunlar mahrem kabul edildiğinden en yakın kişilere bile zor anlatılmaktadır. Şiddete maruz kalan kadın uğradığı şiddeti başkalarına anlatmaktan çekinmektedir. Şiddetin açığa vurulması halinde de genellikle şiddet mağduruna yardım etmek yerine aile birliğinin devam etmesi adına sessiz kalması tavsiye edilmektedir ya da kadın suçlanmaktadır. Yapılan araştırmalardan elde edilen bulgulara göre kadınların ilk yıllarda eşlerinin değişeceğine inandıkları daha sonra da çevre baskısı, ekonomik nedenler, korku, meslek sahibi olmama gibi gerekçeler yüzünden eşlerini terk edemedikleri ancak şiddet çocuklarını da kapsadığında yardım aramaya karar verdikleri belirlenmiştir. Aile Araştırma Kurumu ve

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın araştırmasına göre dayak "terbiye" olarak algılanmaktadır. Yapılan çalışmalarda şiddetin kuşaklar arası sürmesi, çocuğun sosyal öğrenme yoluyla ailedeki şiddet davranışını rol model alması, çocuk eğitiminde dayanın yaygın olarak kullanılmasının kabul görmesi şiddetin nedenleri arasında olduğu belirtilmiştir (Dişsiz, 2008: 54-55).

Karmaşık ve çok boyutlu bir olgu olan aile içi ve kadına yönelik şiddetin önemli bir toplum sağlığı sorunu olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Yetersiz beslenmeye, kronik hastalıkları artmasına, madde bağımlılığına, beden travmalarına, geçici ve kalıcı sakatlık ve hastalıklara, kronik ağrıya, güvenli olmayan cinselliğe, pelvik enflamatuvar hastalıklara, farklı jinekolojik problemlere, düşüklere, düşük ağırlıklı bebek doğumlarına, anne ölümlerine ve intiharlara neden olabilmektedir. Türkiye'de kadına yönelik şiddetin, daha çok sosyo-kültürel etmenler ve konunun geleneksel mahremiyeti nedeniyle aile duvarlarını aşip ortaya çıkması veya çıkarılması güç olmuştur. Batı toplumlarında bu konuyla ilgili bilimsel çalışmalar yaklaşık son elli yılı kapsamaktayken ülkemizde ancak son 20 yıldır konuyla ilgili çalışmalar bulunmaktadır (Dişsiz ve Şahin, 2008: 55).

2.5. Boşanmaya Yönelik Araştırmaların Dünya Düzleminde Değerlendirilmesi

Boşanma oranlarındaki artış büyük ölçüde dünya genelinde benimsenen ekonomik trend ve bunun toplumsal alandaki yansımalarıyla ilişkili olmakla beraber ülkelerin sosyo-kültürel yapılarını kapsayan içsel dinamikleriyle ilişkilidir. Zira boşanma olgusunun ortaya çıkan sonuçları itibariyle genel bir görünüm arz etmesinin yanı sıra boşanmanın nedenlerinin tespiti ve boşanma sonrasında ortaya çıkan maduriyetlerin giderilmesi yönündeki sosyo-politik önlemlerin uygulanma düzeyleri ülkelere göre farklılık göstermektedir. Her ülkede, o toplumun sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasal yapı özelliklerinin farklılık göstermesi itibariyle bu süreç farklı boyutlarda gelişme gösterebilmektedir.

Batı ülkelerinde pek çok araştırmacı ve teorisyen, toplumsal yapıdaki çözülmenin, aile gibi geleneksel kurumlardaki aşınmanın ve ahlaki dezenformasyonun kapsamlı sonuçlarını olduğunu ve bundan yola çıkarak sosyal politikalarla olumsuz sonuçların ortadan kaldırılabilmesine yönelik stratejiler geliştirmeye ön ayak olmaktadır.

Boşanmadan kaynaklanan sorunlardan toplumun rahatsızlığının temelinde ekonomik gerekçeler olduğunu ileri sürmüşlerdir. Çünkü aile birliğindeki çözülme sosyal yardım ve hizmet alanları başta olmak üzere devlete önemli yükler getirmiştir.

Bu değişimler, batıda aile politikalarının kapsamlı bir şekilde ele alınmasına ve uzun vadeli stratejik planların oluşturulmasına neden olmuştur (Boşanma Nedenleri Araştırması Raporu, 2009: 8-13).

Eurostat'ın raporuna göre, dünyanın en gelişmiş ülkelerinden olan Amerika'da ve Japonya boşanma oranları açısından dikkate değer oranlara sahiplerdir. Amerika'da boşanma oranı, 1990 yılı içinde binde 4.2; Japonya'da 1996 yılında binde 1.6 olarak tespit edilmiştir. AB ülkelerinde, bu oran binde 2.1 iken 2007'de binde 1.3'e düşmüştür. Bunun yanı sıra Litvanya ve Letonya gibi ülkelerin de en yüksek boşanma oranlarına sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu rapora göre, Kuzey Amerika ülkelerinde boşanma oranları sürekli bir artış göstermiştir. Buna göre nüfusun sadece %44'ü parçalanmamış ailelerden oluşmaktadır. Tüm çocukların 1/7'i boşanmış anne-babaların çocuklarıdır (Eurostat, 1996-2007).

Araştırmacılar, son 30 yılda dünyada boşanma oranlarında dramatik bir artış olduğunu, örneğin Amerika'da yeni ve ilk evliliklerin en az yarısının boşanma ile sonuçlandığını göstermişlerdir. Örneğin Fransa'da her dört evlilikten birinin boşanma ile sonuçlandığı, İngiltere'de ise son yirmi yılda boşanma oranları dört kat artarak Batı Avrupa'nın en yüksek boşanma oranına sahip olduğu tespit edilmiştir. Amerikan Alan Puttmacher Enstitüsünün 2000'li yıllara ait verilerinde gelişmiş ülkelerdeki evliliklerin % 50'sinin boşanma ile sonuçlandığı görülmüştür (White, 1991: 92-102; Gilbert, 1998: 63-75). Bununla birlikte boşanma oranlarının son on yıl itibariyle Rusya'da %5.3, Almanya'da %2.4, İsveç'te %2.4, Belçika ve İngiltere'de %2.6, Finlandiya %2.6, Hollanda'da %2.3, İtalya'da %0.7, Yunanistan'da ise %0.9 civarında olduğu ortaya konulmuştur (The Worldwide Statistics Report, 2012).

The Worldwide Statistics'in sunduğu rapora göre ise 2005-2010 yılları arasında dünyadaki diğer boşanma oranları şu şekilde olduğu görülmüştür: Belarus %68, Rusya %65, İsviçre %64, Latvia %63, Ukrayna %63, Çek Cumhuriyeti %61, Belçika %56, Finlandiya %56, Litvanya %55, İngiltere %53, Danimarka %43, Moldovya %52, Birleşik Devletler %49, Macaristan %46, Canada %45, Norveç %43, Fransa %43, Almanya %41, Hollanda %41, İsveç %40 Kazakistan %39 (WSP, 2012). The Worldwide Statistics Report'a göre Amerika'nın ve Avrupa ülkelerinin pek çoğunda boşanma oranlarının artışıyla beraber evlilik dışı ilişkilerin de yaygınlaştığı tespit edilmiştir. Örneğin evli olmadıkları halde birlikte yaşayan çiftlerin sayısı İsveç'te ABD'nin dört katı olduğu; İngiltere'de doğumların %19,2'sinin evlilik-dışı ilişkilerin sonucu olduğu, bu oranın İskandinav ülkelerinde daha yüksek olduğu gösterilmiştir.

Buna göre 2005-2012 yılları arasındaki boşanma oranlarına yönelik araştırmalarda bir önceki yıla göre önemli bir artış kaydedildiği hatta ikiye katlandığı ve bu ülkelerdeki ailelerin %15'inin tek ebeveynli ailelerden oluştuğu tespit edilmiştir (WDSR, 2012). Ayrıca ABD'de gençlerin %52'si 17 yaşına kadar cinsel ilişkiyi yaşadığı, tüm kadınların %80'inin evlilik öncesi ilişki yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. Böylece her yıl evlilik dışı 100.0000 bebeğin doğduğu, 400.000'nin hayatına kürtaj ve düşük ile son verildiği; evli erkeklerin %50-65'inin ve evli kadınların %45-55'inin eşlerini aldattığı tespit edilmiştir (WDSR, 2012).

Diğer ülkelerdeki oranlara bakıldığında Rusya'da ki evliliklerin %70'i ilk 10 yıl içinde sonlanmakta, doğan çocukların %20'si evlilik dışı olmaktadır. İngiltere'de 18-49 yaş grubunda yer alan kadınların 1/7'si evli olmadıkları halde başka erkeklerle yaşamakta, her 8 çocuktan 1'i anne-babasından ayrı yaşamakta ve 6 bebekten 1'i gayri meşru ilişki sonucunda doğmuş olduğu tespit edilmiştir. Benzer sonuçlara Çin'de de rastlanmış ve Batı'daki eğilimlere paralel olarak, boşanma oranının sürekli yükseldiği günümüzde bu oranın %70'lere çıktığı tespit edilmiştir. İsveç'te evlenmeye karşı talep düşük olmakla birlikte, evlenenler de taraflardan birinin isteği üzerine hemen boşanabilmektedir (WDSR, 2012).

The US Department of Health and Human Service'in yaptığı araştırmaya göre, ABD'den her yıl 1.000.000 çocuk evinden kaçmaktadır. Buna sebep olarak da alkolik ebeveynlerin baskısı, ekonomik sorunlar, yoksulluk, zengin olma hayalleri, özgür yaşam özlemi ve ailelerin çocuklarına olan ilgi düzeylerinin oldukça düşük olması şeklinde belirtilmiştir. Bununla birlikte yapılan araştırmalara göre, evinden kaçan çocukların %57'si boşanmış ailelerin çocuklarıdır ve %16'sı babalarını hiç tanımadıkları belirtilmiştir (The US Department of Health and Human Service, 2011).

Amerika'da ve Avrupa Ülkelerindeki boşanma oranlarına dair bu veriler ışında boşanma oranlarının artışına neden olan faktörler üzerine araştırmaların ağırlık kazandığı görülmektedir. Trent ve South toplam 66 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeden oluşan örneklem üzerinde sosyo-ekonomik gelişme ve boşanma oranları arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Asya ve Latin Amerika ülkelerinde düşük gelişmişlik düzeyi ve düşük boşanma oranları söz konusu iken Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde yüksek gelişmişlik düzeyi ve yüksek boşanma oranı gözlenmiştir. Fakat Mısır, Libya, Tunus, Irak, Ürdün gibi ülkelerde ise gelişmişlik düzeylerine kıyasla boşanma oranlarının yüksek olduğu tespit edilmiştir. İtalya'da ve İrlanda'da boşanma oranının

düşük olduğu ve bunun boşanmayı yasaklayan Katolik mezhebiyle ilişkili olduğu gösterilmiştir (Arıkan, 1996: 12).

Benedek ve Brown, giderek özgürleşen bir toplumda bireyin mutluluğunu önemseyen bir anlayışla hem kadının hem de erkeğin, toplumsal ve dini sınırları sorguladıkları, eşlerinden duygusal olarak hoşlanmamalarını boşanma için yeterli bir neden olarak göstermişlerdir (1997: 2-6). Giddens, romantik ilişki anlayışının ve yeni yaşam tarzlarının yaygınlaşması; hükümetlerin geleneksel davranış biçimlerini değiştirmek için benimsedikleri bireyci, özgürlükçü ve ekonomik çıkarlara dayalı yaşam tarzına işaret eden politikalarla açıklamıştır (2000: 35). US Divorce Statistics Report'a göre, evliliği boşanma ile bitmiş olan kişileri kısa süre içinde yeniden evlendiklerini göstermiştir. Gelir ve eğitim düzeyi değişkenlerinin, boşanma oranlarının artışına yönelik analizlerde önemli iki değişken olduğu tespit edilmiştir. Yüksek eğitim düzeyinde yer alan kişilerin daha iyi iş olanakları elde ettikleri ve yüksek bir gelire sahip oldukları, bunun da boşanmayı etkilediği; çocuk sahibi olan eşlerin çocuk sahibi olmayan eşlere göre daha düşük oranda boşanma eğilimi gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır (USDSR, 2012).

Simonsson ve Sandström'un İsviçre'deki boşanma oranları üzerine yaptıkları araştırmada boşanma oranlarını etkileyen temel değişkenin ekonomik alanda liberal eğilimlerin hakim olmaya başlaması ve kadınların ekonomik özgürlük için verdikleri mücadele sonucunda elde ettikleri haklar olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ekonomik özgürlük, kadın erkekten bağımsız kılmaktadır. Bu da evlilik dışında kendine ait bir gerçekliğin olduğu düşüncesine sahip olmaya götürmektedir. Kadının geliri, sekülerizasyon ve cinsiyet rollerindeki değişimler, kadının işgücü olarak özgürleşimi gibi sosyo-ekonomik ve kültürel değişkenler, boşanma oranlarındaki artışın temel nedenleri olarak gösterilmiştir (2011: 3-11).

Katz, araştırmasında gelişmiş ülkelerde genel refah artışıyla birlikte evlilikle ilgili yaşanan herhangi bir sorunda ayrı bir ev açabilme olanağının geçmişe kıyasla daha kolay hale gelmesini, bireylerin evliliklerindeki tatminlerin kısa sürede kaybolması ve yeni tatmin kaynaklarını aramasını, boşanmış kişilere yönelik negatif atıfların azalmış olmasını, evliliğin bireysel mutluluk taleplerine dayalı olarak daha çok ödüllendirici ve doyum sağlayıcı bir ilişki formuna dönüşmesini boşanma olasılığını arttıran faktörler olarak tespit etmiştir (1995: 51).

Sonuç olarak, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri, sosyo-kültürel farklılıkları gibi yapısal değişkenler ile boşanma oranları arasında doğrudan bir ilişki olduğu

varsayımında hareketle boşanma oranlarının hızlı artışının neden olduğu olumsuz sonuçlarla mücadele de yine bu farklılıklar odağında geliştirilecek politikalarla mümkün olabilmektedir. Refah artışıyla birlikte batılılaşma süreci ve batı değerlerinin yaygınlaşmaya başlaması, boşanma oranlarını etkilediği söylenebilir. Boşanma oranlarının düşük olduğu ülkelere bakıldığında, boşanmanın gerçekleşmemesi konusunda kültürel ve yasal düzenlemelerin etkisinden bahsetmek mümkündür. Geleneksel değerlerin etkisinin fazla olduğu ülkelerde boşanma oranlarının düşük olduğu görülmektedir. Dini değerler, aile bağlarının korunmasına yönelik yaygın inanç, bireyci değerlerden ziyade toplulukçu değerlerin baskın olduğu toplumlarda boşanma konusunda daha mesafeli bir duruşun olduğunu görmek mümkündür. Bununla birlikte toplumun varlığını idame ettirmesi, toplumsal düzenin sağlanması ve toplumun uyumlu bir bütünlük arz etmesi konusunda aileye verilen önem boşanma oranlarının düşük olduğu toplumlarda gözlemlenmektedir. Aile, bu ülkelerde, toplumun düzen içinde var olması için önemli bir işlevi üstlenmiştir. Geleneksel değerlerin çözülmeye başladığı toplumlarda bireyci değerler daha baskın olmaya başlamıştır. Dolayısıyla evlilik daha az zorunlu bir süreç olarak algılanmaya başlamıştır. Aileye özgü değerler değişmiştir.

2.6. Boşanmaya Yönelik Araştırmaların Türkiye Düzleminde Değerlendirilmesi

Türkiye’de boşanma sorunu üzerine yapılan araştırmalara bakıldığında boşanma oranlarındaki artış dünya genelinde yaşanan sosyo-ekonomik değişimlerle ve sosyo-kültürel yapıya özgü farklılıklarla ilişkilendirilerek açıklandığı görülmektedir. Diğer toplumlarda olduğu gibi ülkemizde de temel değerlerin modernleşme sürecinde zayıflaması, kentlerdeki nüfus artışı, günlük hayatın modern söylemlerle biçimlendirilmesi ve sosyal ilişkilerin karmaşıklaşması, sosyal kontrolün geleneksel dinamiklerden modern dinamiklere doğru değişim göstermesi, iletişim teknolojileri ve kitle iletişim araçlarının bireysel ve sosyal yaşamdaki rolünün artması, medyanın değer karmaşası yaratması, tüketim kültürü, evlilikte bireysel değerlerin ve maddi çıkarların ön plana çıkması, sorumsuz bireyler yetiştirme, geleneksel aileye özgü değerlerin çözülmeye başlaması, aile içi şiddet gibi sayılabilecek bir dizi değişken boşanma olasılığını arttırmaktadır (Aydın ve Baran, 2010: 121-122).

Ülkemizde artan boşanma oranları, sorunun toplumsal bir sorun olarak araştırılmasına ve buna yönelik çözüm yollarının üretilmesine yönelik çalışmaların da ağırlık kazanmaya başladığı dikkat çekmektedir. Akademik alanda yapılan çalışmalara bakıldığında genel olarak yıllara göre boşanma oranlarında gözlenen değişimin sosyal,

psikolojik, kültürel, ekonomik ve siyasal nedenlerinin tespitine yönelik araştırmalar görölmektedir.

Türkiye’de boşanma ilgili istatistikler Türkiye İstatistik Kurumu tarafından toplanmakta Boşanma İstatistikleri olarak yayınlanmaktadır. DİE ve Boşanma İstatistiklerinin verilerine dayalı olarak Türkiye’de boşanma oranlarının yıllara göre dağılımına bakıldığında, 1987-2000 yılları arasında, 1988 yılında yürürlüğe giren 3444 sayılı Boşanma Kanunu’nun etkisiyle her yıl boşanma oranlarında artış kaydedilmiştir. Adli sicil ve istatistik verilerine göre, 1992 yılından itibaren Türkiye’de boşanmak için mahkemelere başvuran çiftlerin sayısında artış olmuştur. Ancak mahkemeye başvuran her çiftin boşanmadığını veya yasal dayanakları yerine getiremedikleri için boşanamadıkları belirtilmiştir (Türkiye İstatistik Yıllığı, 2000; Boşanma İstatistikleri, 1998-2000).

İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü 2000’li yıllara ait boşanma verilerine göre boşanma oranlarının özellikle kriz dönemlerinde artış gösterdiği tespit edilmiştir. 2001’de 91.994 kişi boşanırken (boşanma hızı binde 1.35) 2007’de 94.219 kişi boşanmıştır (boşanma hızı binde 1,34) (Demirkan vd., 2009: 12). Bu verilere dayalı olarak Türkiye’de sanayileşmiş ve gelişmiş olan bölgelerde boşanma oranlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Örneğin, 2000 yılında İstanbul’da 6546, Ankara’da 2217, İzmir’de 4406 boşanma gerçekleşirken Şırnak’ta 19 boşanma olayı gerçekleşmiştir (Boşanma İstatistikleri, 2000). Türkiye İstatistik Yıllığı ve Boşanma İstatistiklerinin 2000 yılı rakamlarına göre, Türkiye’de boşanmaların yaklaşık yarısı, evliliğin ilk beş yılı içerisinde gerçekleştiği gözlenmiştir (1997’de %50.24). Buna göre ilk beş yıldaki boşanma oranı %44.8, 6-10 yıl içindeki boşanma oranı %21.7, 11-15 yılları arasındaki boşanma oranı %12.6, 16 ve daha fazla yıllardaki boşanma oranı ise, %20.6’dır. 16 yıl ve sonrasında meydana gelen boşanma oranlarının yüksekliği, bu dilimin fazlalığından kaynaklanmıştır. Buna göre, sosyal olarak ilk beş yıl, evlilik için eşlerin birbirlerini daha iyi tanımaları bakımından önemlidir (Türkiye İstatistik Yıllığı, 2000; Boşanma İstatistikleri, 1998, 2000).

Cinsiyet ve öğrenim durumu açısından bakıldığında Türkiye genelinde ilkökul mezunu olan bireylerin boşanma oranlarının yüksek olduğu görölmektedir. Bunun temel sebeplerinden birisi, evliliklerin bu öğrenim grubunda sayısal olarak yığılmış olmasıdır. Öğrenim durumuyla ilgili boşanmaların seyrine bakıldığı zaman, eğitim durumu yükseldikçe boşanma oranının düşüklüğü gözlemlenmektedir. Boşanmaların öğrenim seviyesine göre azalma gösteren bir eğilim içerisine girdiği görölmekle birlikte, bu

noktada cinsiyete göre farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu farklılıklar erkeklerde eğitim seviyesi yükseldikçe boşanma oranında artış, kadınlarda eğitim seviyesi yükseldikçe boşanma oranında azalma şeklindedir. 2000 yılı rakamlarına göre, üniversite ve yüksekokul mezunu evlilerin boşanma oranları erkeklerde %5.9 iken, kadınlarda %3.7'dir. Bu rakamlar lise mezunları için erkeklerde %34.2, kadınlarda %28.9; ortaokul mezunlarında erkeklerde %23, kadınlarda %23.5'tir. İlkokul mezunları arasındaki evliliklerde de erkeklerin %33.4'dü, kadınların da %37.9'u boşanmaktadır. Bir okul mezunu olmayan okur yazarlar arasındaki oran erkeklerde %2.5, kadınlarda %3.5; okuma yazma bilmeyenler arasındaki boşanma oranları ise, erkekler için %0.7, kadınlar için %2.1'dir (Türkiye İstatistik Yıllığı, 2000; Boşanma İstatistikleri, 1998-2000).

Yaş grupları bazında Türkiye'de boşanma olaylarının %60'ı 25-39 yaş grubu erkeklerde ve 20-34 yaş grubu kadınlarda meydana geldiği belirtilmiştir. Bu yaş grupları, ortalama olarak evliliğin ilk yıllarına, özellikle de ilk beş yılına aittir. Burada, genç kadın nüfusundaki yüksek boşanma oranının sebebi, ilk evliliklerde kadın yaşının erkek yaşına göre daha küçük olmasından kaynaklanmaktadır. Ülkemizde boşanan çiftlerin çoğunda erkeğin yaşı kadının yaşından daha büyüktür (%75.47). Sonra sırasıyla % 17.19 kadının daha yaşlı olduğu %7.34'lük bir oranın ise, kadın ve erkeğin aynı yaşlarda olduğu görülmüştür. 2000 yılı rakamlarına göre, 15-19 yaş grubunda erkeklerde boşanma oranı %0.6, kadınlarda %4.2; 20-24 yaş grubu erkeklerde boşanma oranı %8.1 iken, kadınlarda %18.3'tür. Oysaki 35-39 yaş grubunda erkeklerde boşanma oranı %17.5, kadınlarda ise %13.7'dir. 30-34 yaş grubundan itibaren erkeklerde boşanma oranları yükselirken, kadınlarda boşanma oranları düşmektedir (Türkiye İstatistik Yıllığı, 2000; Boşanma İstatistikleri, 1998, 2000).

Çocuk sayısı değişkeninde değerlendirildiğinde, Türkiye'de boşanmaları engelleyen önemli faktörlerden birinin, ailedeki çocuk ve çocuk sayısı olduğu gerçekliğinden yola çıkarak, çocuklu ailelerdeki boşanma oranı, çocuksuz ailelere göre daha düşük olduğu görülmektedir. 2000 yılı verilerine göre çocuksuz ailelerdeki boşanma oranı %43.85, bir çocuklu ailelerde %25.14, iki çocuklu ailelerde %18.61 iken, üç ve daha fazla çocuklu ailelerde boşanma oranının giderek düşmüştür. Buna göre, Türkiye'deki evliliklerde, çocuk sayısı arttıkça, buna bağlı olarak boşanma oranında azalmaların olduğu görülmüştür. Çocuk varlığı boşanmayı etkileyen önemli faktörlerden biri olmakla birlikte, genel olarak çok çocuklu ailelerin daha muhafazakar bir yapıya sahip olmaları ve aile geleneklerine bağlı bulunmaları ve dolayısıyla boşanma konusuna pek sıcak bakmamaları konusu da önemlidir (Türkiye İstatistik

Yıllığı, 2000; Boşanma İstatistikleri, 1998, 2000). Yine bu yıla ait verilere dayalı olarak ekonomik bağımsızlığa sahip eşlerden, iş hayatında kendisini daha çok hissettiren kadının, sosyal olarak çevresine karşı daha fazla sorumluluk taşıdıkları, dolayısıyla boşanmaya taraftar olmadıkları ve bu tür evliliklerde boşanma davalarının kadınlardan ziyade, erkekler tarafından açılmış olduğu vurgulanmıştır. Buna göre, ekonomik bağımsızlığa sahip kadınların değil, erkeklerin ayrılma taraftarı olduğu belirtilmiştir. Bunun yanı sıra, kadının çocuk sahibi olamaması, gelin-kaynana çatışması, annelerin erkek çocuklarını gelinlerinden kıskanmaları, evli çiftlerin ailelerinin sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan aynı düzeyde olmamaları gibi sebeplerin de boşanmaya neden olduğu belirtilmiştir (Türkiye İstatistik Yıllığı, 2000; Boşanma İstatistikleri, 1998-2000).

Eurostat'ın Türkiye'deki boşanma oranlarına ilişkin verilerine göre, Türkiye'deki boşanma oranlarının diğer ülkelerle karşılaştırıldığında düşük olduğu tespit edilmiştir. AB ülkelerinde kaba boşanma oranı binde 2.1 iken Türkiye'de 2007 yılında kaba boşanma oranının binde 1.3 ile dünyanın bir çok ülkesinden daha düşük olması dikkat çekicidir. Fakat son on yılda artan boşanma oranları Türkiye'de konunun toplumsal bir sorun haline geldiğine işaret etmektedir (Eurostat, 2007). Örneğin, 1990'lı yıllarda yavaş yavaş artış gösteren boşanma oranı 2000-2010 tarihleri arasında düzenli bir artış şekline dönüşmüş ve toplumu tehdit eder hale gelmiştir (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2009; TÜİK, 2011). Boşanma oranı açısından Türkiye (yıla göre boşanma oranı, binde 0.05) dünya ülkeleri arasında en alt sıralarda yer almakta ve bu oran henüz batılı ülkeler seviyesinin (yıla göre boşanma oranı, binde 4.7) çok gerisinde olmakla beraber; toplumdaki hızlı dönüşümün, tüm kurumları olduğu gibi aile kurumunu da etkileyeceği ve bu oranın gelecekte artış göstereceği açıktır (Özen, 1998:2).

Yine DİE'nin 2005 yılı verilerine göre, Kuzey Doğu Anadolu Bölgesinde Kars, Ardahan ve Bayburt'ta göçler sebebiyle nüfus hızla azalmış bu bölgede geçmiş dönemlerle karşılaştırıldığında boşanma oranlarında artış tespit edilmiştir. Bu olumsuz gelişmenin etkilemediği tek bölge (Zonguldak, Karabük, Bartın, Kastamonu, Çankırı, Sinop, Samsun, Tokat, Çorum, Amasya'dan oluşan) Batı Karadeniz olmuştur. Bu bölgede boşanmaların azaldığı evlenmelerin de arttığı gözlenmiştir (DİE, 2005). 2007 yılı verilerine göre ise boşanma oranlarında il bazında İstanbul birinci sırada gelmektedir. Bölge bazında bakıldığında Ege, Akdeniz ikinci sırada yer almaktadır. En düşük boşanma oranı ise yine bölge bazında Kuzey ve Orta Anadolu, Doğu Karadeniz olarak tespit edilmiştir (TÜİK, 2007). Bununla birlikte bu yıllara ait olan boşanmaların

demografik özellikleri tespit edilmiştir (illere göre dağılım, cinsiyet, boşanma nedeni, boşananların yaşı, çocuk sayısı, evlilik süresi gibi). Bu demografik özellikler şu şekilde özetlenebilir:

1. Türkiye’de kaba boşanma oranı binde birden azdır.
2. Boşanma oranı demografik bölgeler açısından bakıldığında en gelişmiş 1. bölgede binde 0.63 ile en yüksek düzeydedir.
3. İkinci sırada binde 0.52’lik oranla 3. bölge yer almaktadır.
4. Ülkemizde en düşük boşanma oranı binde 0.13 ile Doğu ve Güneydoğu illerini kapsayan ve aynı zamanda Türkiye’nin en az gelişmiş bölgesi olan 5. bölgede görülmektedir.
5. Boşanma nedenlerinin başında 1994 yılı itibariyle şiddetli geçimsizlik gelmektedir.
6. Yaş ve cinsiyet dağılımlarına bakıldığında boşanan kadınların 20-34, erkeklerin ise 25-39 olduğu görülmüştür.

7. Boşananların çoğunluğu çocuksuz çiftlerden oluşmaktadır.

8. Boşanmaların %47’si evliliğin ilk 5 yılında gerçekleşmektedir (TÜİK, 2007).

TÜİK’in 2008 verilerine göre İl bazında bakıldığında en yüksek boşanma oranı binde 2.39 ile İzmir iline aittir. Bu oran, İzmir’in boşanma oranlarında Batı Avrupa ülkelerine paralel değerler içinde olduğunu göstermektedir. En düşük boşanma oranı ise binde 0.11 ile Hakkari ve Siirt’e aittir. Bölgesel duruma bakıldığında en yüksek oran binde 1.85 ile Ege Bölgesine ait iken, binde 0.5 ortalamasındaki oranları ile Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgelerinin boşanma oranlarının düşük olduğu görülmektedir (TÜİK, 2008). Boşanma nedenleri açısından bakıldığında, yapılan araştırmalarda sadakatsizlik/evliliğe ihanetin en önemli boşanma nedenlerinden birisi olduğu görülmektedir. Buna göre, en önemli boşanma nedeninin ekonomik değil sadakatsizlik (% 24.5) olduğu belirtilmiştir. İkinci sırada, % 17.6 ile fiziki şiddet/dayak, üçüncü sırada % 17.4 ile eşler arası sevgisizlik ve dördüncü sırada % 17.3 ile aşırı alkol ve kumar gibi kötü alışkanlıklar izlenmektedir. Kısacası aile, modern kentli yaşamın getirdiği olumsuzluklar ve erkeklerin kadınlarına karşı kullandıkları şiddet nedeni ile çözülmektedir (Boşanma Nedenleri Araştırma Ekibi, 2009). Bunun yanı sıra, TÜİK’in verilerine göre, boşanma nedeni olarak ikinci ve üçüncü sırada terk ve zina yer almaktadır. Ancak, bu iki nedene bağlı boşanma oranlarında her yıl belli bir azalma olduğu görülmüştür. Bu üç nedenin dışındaki nedenler, çok dikkat çekici oranlarda değildir. Boşanma davalarının, genellikle şiddetli geçimsizlik sebebi ile açılmış olduğu

görülmüştür. Şiddetli geçimsizliğin çok farklı sebepleri vardır. Eşlerin ekonomik zayıflığı veya bağımsızlığı da bu kategorinin içerisinde değerlendirilmiştir (Türkiye İstatistik Yıllığı, 2008-2009; Boşanma İstatistikleri, 2008-2009).

TÜİK'in 2010 yılı 2. dönem evlenme ve boşanma istatistiklerine göre, geçen yıla göre evlilikler %0.5 artarken boşanmalardaki artışın %5.7'yi bulduğu belirtilmiştir. Boşanmaların %40'ı ilk 5 yıl içerisinde gerçekleşmiştir. 2009 yılında 161 bin 631 çift evlenmiştir. Evlenme sayısındaki artış yaklaşık 3.8 ile İstanbul ve Batı Marmara Bölgelerinde gözlenirken, en büyük düşüş %5.1 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde görülmüştür. 2010 yılının Nisan, Mayıs, Haziran döneminde ilk kez evlenen çiftler arasında ortalama yaş farkı 3.3 olarak hesaplanmıştır. Ortalama ilk evlenme yaşı erkekler için 26.6, kadınlar için 23.3'tür. en yüksek ortalama ilk evlenme yaşı erkeklerde 27.5, kadınlarda 24.5 ile İstanbul'da görülmüştür. En düşük ortalama ilk evlenme yaşı erkeklerde 25.4, kadınlarda ise 21.8 ile Orta Anadolu Bölgesi olmuştur (TÜİK, 2010). 2010 yılının 2. döneminde 32 bin 743 çift boşanmıştır. Bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla %5.7'lik artış görülmüştür. 2009'un aynı döneminde 30 bin 982 çift boşanmıştır. Boşanma sayısındaki en fazla artış %10.6 ile Doğu Marmara Bölgesi'nde gözlenmiştir. Aynı dönemde boşanma sayısında en büyük düşüş %9.8 ile Ortadoğu Anadolu Bölgesinde gerçekleşmiştir. Yılın ikinci çeyreğinde meydana gelen boşanmaların %39.7'si evliliğin ilk 5 yılı içinde, %24.3'ü ise 16 yıl ve daha fazla süre evli olan çiftlerde görülmüştür (TÜİK, 2010).

TÜİK'in 2011 yılı verilerine göre boşanmaya ilişkin şu sonuçlara ulaşılmıştır: Boşanma üzerine yapılmış araştırmalardan elde edilen verilerden şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Evliliğin ilk 2 ile 5 yılı arasında boşanma oranı daha fazladır (%35.8)
2. En fazla boşanma Ege Bölgesi'nde, sonra Marmara Bölgesi'nde gerçekleşmektedir.
3. Okuyan kesimde boşanma oranı, okumayanlardan daha fazladır. En çok boşananlar lise ve dengi okul mezunu olanlardır (%39.9).
4. En çok boşanma yaş ortalaması 26-35 yaşlarıdır (% 42,9)
5. Ekonomik krizlerin olduğu yıllar boşanma oranı daha fazladır. 2001 krizi ve 2008 kapitalist ekonomilerin krizinin olduğu dönemlerde boşanma oranlarının arttığı görülmüştür.
6. En çok boşanan şehir merkezleri büyükşehirlerdir (% 79).

7. Boşanan kadın oranı % 55, erkek oranı ise % 45'tir. Kadınlar erkeklerden daha çok boşanıyor.
 8. Evli olunan dönemde boşanan kadınların büyük çoğunluğu çalışıyor (% 90,4).
 9. Boşanma kararını ben verdim diyen kadınların oranı % 58, erkeklerin oranı %32'dir. Boşanma kararını ben verdim diyen kadınlar daha fazladır.
 10. Tanıştırılarak ve bir süre flört ederek evlenenlerin boşanma oranı daha yüksektir (% 36,7).
 11. Boşananların büyük çoğunluğunun "çekirdek aile" olarak yaşadıkları gözlemlenmiştir (% 81,3).
 12. Dini ritüellere göre boşanma oranı % 26,2, dini ritüellere yer vermeyen boşanma oranı ise % 66,9'dur.
 13. Boşanma sonrası evlenenlerin oranı % 12,3, bekârların oranı % 87,7'dir.
 14. Boşandıktan sonra evlenen erkekler % 16, evlenen kadın oranı ise % 9'dur.
- (TÜİK, Mart 2011 Verileri; Araştırma Ekibi Boşanma Nedenleri Araştırması, 2009).

2000 yılında 76.230 ve 2005 yılında da 95.895 olan boşanma oranı 2010 yılında 115.818 olmuştur. Kaba boşanma hızı 2008 yılında binde 1,40, 2009 yılında binde 1,59'a, 2010 yılında ise binde 1,61'e yükselmiştir. 2011 yılında Türkiye genelinde 120.117, 2012 yılında 123.325 boşanma gerçekleşmiştir. Boşanma hızı önceki yıllarla karşılaştırıldığında 2012 yılında binde 1,64'e yükselmiştir. Buna göre, boşanma sayısı da son 5 yılda %23,7 oranında artmıştır. Boşanmaların artışı bir ölçüde ekonomik gelişme ve artan sosyal eşitsizliğin bir göstergesi olarak bölgeler arasında farklılaşmaktadır (Arıkan, 1992: 60-62; TÜİK, 2008-2010-2012).

TÜİK'in 2008-2012 yıllarını içeren verilerine göre, evlilikte en tehlikeli yıl evliliklerin ilk 5 yılı olarak gösterilmiştir. Buna göre 2012 yılında gerçekleşen boşanmaların yaklaşık %36'sı, 2011 yılında gerçekleşen boşanmaların %37'si, 2010 yılında gerçekleşen boşanmaların ise %40'ı ilk 5 yılı içinde gerçekleşmiştir. Evliliklerdeki bir diğer riskli dönem de 16 yıl ve üzeri evliliklerde yaşandığı dikkat çekmiştir. Boşanmaların nedenlerinin başında geçimsizlik gelirken aldatma ikinci sırada yer almıştır (TÜİK, 2008, 2010, 2012).

2011 yılında Türkiye'de boşanma oranlarının en yüksek olduğu il İzmir'dir. Antalya ikinci, Muğla üçüncü ve Denizli 2011 yılı verilerine göre dördüncü sırada yer almıştır. En çok boşanma 2011 yılı verilerine göre evliliğin 16. yılından sonra görülmüştür. Bunu 6-10 yıl arası evli kalanlar izlemiştir. Üçünü sırada 11-15 yıl arası evli olanlar gözlenmiştir. 2012 yılında boşanmaların en yüksek olduğu bölge yüksek

kaba boşanma hızı ile binde 2.30 ile Ege Bölgesi olmuştur. Ege Bölgesi'ni binde 2,1 ile Batı Anadolu izlemiştir. Kaba boşanma hızının en düşük olduğu bölge ise binde 0,58 ile Orta Anadolu Bölgesi olmuştur (TÜİK, 2010, 2011, 2012). Genel olarak bakıldığında TÜİK verilerine göre son 10 yılda toplam 1 milyon 43 bin 97 çift evini ayırmıştır. Boşanma rakamları 2009 yılında 114 bin 162'ye, 2010 yılında 118 bin 568'e, 2011 yılında 120 bin 117'ye, 2012'de ise 123 bin 325'e yükselmiştir. Boşanma nedenleri ise şiddet, kötü muamele ve aldatma olarak belirtilmiştir (TÜİK, 2012).

2. 7. Boşanmanın Sonuçları

Boşanma, sadece eşler arasında yaşanan çatışmaların çözülememesi üzerine evliliğin yasal olarak sonlandırılması sürecini ifade etmemektedir. Boşanma öncesi, boşanma süreci ve boşanma sonrası aşamalar dikkate alındığında kadın, erkek ve çocuk açısından, süreçlerin kontrol biçimlerine ve sorunla mücadele stratejilerine bağlı olarak olumsuz durumlara yol açabilmektedir. Boşanma sürecinden en fazla kadınlar ve çocuklar olumsuz yönde etkilenmektedir. Bu olumsuzlukların olumluya çevrilmesi hem bireysel yeterliliklerle hem de o toplumun siyasi ve ekonomik olarak dezavantajlı olan taraflara yönelik yaptığı düzenlemelerle olmaktadır. Boşanmayı hem sorunlu bir evliliğin sonlandırılması olarak analiz eden pek çok araştırmacının ortaya koydukları verilere dayalı olarak hem de boşanma sonrası süreçte bireylerin yaşadıkları psikolojik, ekonomik, sosyal sorunlara ilişkin yapılmış araştırmaların verilerine dayalı olarak sürecin tek taraflı anlaşılacağı ortadadır.

Araştırmanın bu bölümünde boşanmanın birey ve çocuk üzerinden sonuçlarına yer verilmektedir.

2.7.1. Boşanmanın Sonuçlarının Çocuk Ekseninde Değerlendirilmesi

Çocuğun bütün bir yaşamı göz önüne alındığında boşanma, farklı gelişimsel dönemlere özgü kazanılan davranış kalıplarını, değerlerini olumsuz şekilde etkilemektedir. Aile, çocuk açısından birincil sosyal destek ve ilişki ağıdır. Ailenin çocuk açısından yeterlik düzeyi ya da çocuğa kazandırdıkları, hem çocuğun gelişimsel süreçleri açısından hem de boşanma gibi sorunlu bir sürecin atlattılmasında iyi bir sosyal sermaye olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra çocuğun yetişkinlik döneminde, karşılaştığı zorluklara karşı nasıl bir tavır sergileyeceği, kendisini gerçekleştirme biçimi, sosyal iletişim biçimi, bireysel isteklerini gerçekleştirme ve özgürce ifade edebilme gücü gibi çoğaltılabilecek bir dizi olumlu davranışın ve tutumun, büyük ölçüde ailesinde kazandığı yeterliliklerle ilişkili olduğu bir gerçektir. Dolayısıyla çocuğun fiziksel, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanması noktasında kritik bir öneme

sahip olan ailenin yaşayabileceği en önemli olumsuzluk olarak değerlendirilen boşanmanın, çocuğun bütün yaşamını etkileyebilecek niteliklere ve boyutlara sahip olan, bireysel ve toplumsal bir sorun olduğu düşünülmelidir.

Amato (2000: 1269-1287) boşanmanın zor bir süreç olduğunu çocukların ve yetişkinlerin yaşamlarında negatif yönde davranışsal, duygusal ve sağlıkla ilgili sonuçları olduğunu ileri sürmüştür. Barber ve Eccles (1992: 108-126) boşanmayı iki farklı teori ile açıklamışlardır. İlki, boşanmayı stresli bir süreç olması yönüyle negatif bir şekilde ele alan teoriler; diğeri ise pozitif bir şekilde ele alan teoriler. Reifman vd., (2001: 27-36) boşanmanın çocuklar üzerindeki etkilerini hem pozitif hem de negatif yönleriyle birlikte sentezleyen bir perspektifle ele almışlardır.

Gately vd. (1992: 57-78) boşanma ve çocuk üzerine meta-analist çalışmalar yapmışlardır. 1980'lerle karşılaştırıldığında 1990'larda boşanmanın çocuklar üzerine olan negatif etkilerinin daha da arttığını ileri sürmüşlerdir. Özellikle psikolojik uyum, anne-çocuk ilişkisi (etkileşimi), okul başarıları gibi alanlardaki sonuçlara bakmışlardır. Gately ve Schwebel, boşanmanın çocuklar üzerinde ergenlik, öz-saygı, empati, çift cinsiyetlilik gibi faal düzeylerde etkili olduğunu göstermişlerdir. Pek çok araştırma boşanmanın hem negatif hem pozitif yönlerini bir arada değerlendirmişlerdir. Örneğin boşanma, anne ve çocuk ilişkisi bağlamında düşünüldüğünde çok stresli yaşam koşullarından daha az stresli yaşam koşullarına geçiş olarak değerlendirilmiştir.

Amato ve Booth'a göre, ebeveynlerinin evliliklerinin niteliği (kalitesi) çocukların problemlerinin çeşitleri ile doğrudan ilişkilidir. Boşanma bir dereceye kadar anne-çocuk arasındaki problemlere doğrudan yol açmamakta fakat evlilikteki yanlışlar boşanmaya yol açmaktadır ya da ilişkiyi boşanmaya kadar götürmektedir. Boşanma, sorunların elimine edilerek ortadan kaldırılması olarak değerlendirilmektedir. Evliliğin niteliği ne kadar kötü ise boşanma sonrasında yaşamın kalitesi de o kadar iyi olabilir (1996: 396-407).

Black ve Pedro-Carroll (1993: 1019-1027) bu bakış açısından hareket ederek, ebeveyn çatışmasını boşanma sonrasında çocuğun uyumunun bir göstergesi olduğuna işaret etmişlerdir. Boşanmanın, anneler ve çocukların daha iyi olmalarına olanak sağlamasına yönelik güncel araştırmaların sonuçlarının yeterli olmadığını ileri sürmüşlerdir. Bunun için öncelikle annelerin ve çocukların boşanmadan kar sağlama olanaklarının neler olduğuna bakılması gerektiğini vurgulamışlardır.

Cooney (1994: 45-56) boşananın çocuklar üzerindeki etkilerini ebeveyn ve çocuklar arasında zayıflayan zorunluluklarla ve bağlarla ilişkili olarak açıklamıştır. Ona

göre bu sürecin nasıl biçimleneceği, aile ilişkilerinin boşanma sonrası daha fazla gönüllü olup olmamasıyla ilişkilidir. Evliliğin çözülmesinin ebeveyn-çocuk ilişkisindeki etkileri ailenin işlevselliğinin temel özelliğidir. Bu özellik uzun erimli olarak davranışsal ve psikolojik uyumu ifade etmektedir. Boşanmış ebeveynlerin, boşanma sonrasında çocuklarına düşük düzeyde destek sağlamaları ve çocuklarına olan yaklaşımları, çalışmada aracı faktörler olarak değerlendirilmiştir. Ebeveynden fiziksel olarak uzaklaşma çocuklarıyla ilgilenme düzeylerini ve biçimini değiştirmektedir. Dolayısıyla velayeti olan tarafın bu noktada kritik bir öneme sahip olduğu gözlenmiştir. Bu noktadan hareketle iki temel noktaya yönelik analizler dikkat çekmektedir:

1. Anne-Çocuk Etkileşimi: Pett, Wampold, Turner, Van-Cole (1999: 145-166) gibi teorisyenler anne-çocuk ilişkisini boşanma sürecinden nasıl etkilendiğini ortaya koymak için deneysel çalışmalar yapmışlardır. Araştırmalarının verilerine göre, boşanmış annelerin çocukları üzerinde daha negatif yönde kontrol uyguladıklarını, çocuklarını daha az desteklediklerini, daha yüksek düzeyde gerginlikler sergilediklerini gözlemlemişlerdir. Diğer negatif yöndeki boşanma perspektifine dayalı olarak araştırma yapan teorisyenlerden Kunz (2001: 19-47) ebeveynin boşanması ile çocukların kişilerarası ilişkisi üzerine meta-analiz yapmıştır. Okul öncesi çocuklar üzerine yaptığı çalışmada, boşanmış çocukların daha az pozitif anneye, babaya, aileye, yakın ilişkilere sahip olduklarını bulmuştur. Bazı araştırmalar anne-çocuk arasındaki ilişkinin boşanma sonrasında zayıfladığına işaret etmesine rağmen bazı araştırmalar bu iddiaya karşı argümanlar sunmuşlardır. Arditti (1999: 109-119) genç yetişkinlerin boşanmış olan anneleriyle ilişkileri üzerine yaptığı çalışmada anneleriyle olan ilişkilerinin yakın olduğunu tespit etmiştir. Görüşülen çocuklar, annelerinin kendilerinin en iyi arkadaşları olduğunu söylemişlerdir. Fakat bu çalışmada negatif perspektifte olduğu gibi tek bir tarafın yanıtlarından hareketle tek yönlü bir değerlendirme yapmıştır.
2. Sosyo-Kültürel Teoriler: Vygotsky (1978) ve Rogoff (1990) boşanmanın ebeveyn-çocuk ilişkisi açısından çocukların sağlıklı gelişimleri için önemli olduğunu söylemişlerdir. Bu teoriler, boşanmaya yönelik direk bir teori olmamasına karşın bu teorisyenlerin sosyal etkileşim boyutunda boşanma olgusunu değerlendirmeleri manidardır. Bu teorisyenler, özellikle daha çok deneyimli ve kendini pek çok yönden geliştirmiş kişilerin, çocuklarının gelişimlerine daha çok yol gösterdiklerini ileri sürmüşlerdir. Çocuk için uygun

bir gelişme ortamını sosyal-iskelet kavramıyla açıklamışlardır. Gelişmenin en önemli boyutunu sosyal-iskelet oluşturmaktadır.

Bu sosyal-iskelet, bir yetişkine sosyal, kültürel, psikolojik içerikli çerçeve sağlamaktadır. Bu da çocuğa daha yüksek sosyal ve bilişsel süreçler doğrultusunda yol gösterici ya da yönlendirici olmaktadır. İyi bir yol gösterici olabilmesi için bir yetişkinin (anne-babanın) çocuğunun ilgisine, isteklerine odaklanması, iyi bir model olması ve daha iyi yaşam stratejileri sunması ve öğretmesi gerekmektedir. Dolayısıyla Vygotsky ve Rogoff ebeveynlerin bu sosyal-iskelet oluşturma yeteneklerinin ve becerilerinin olması gerektiğini sürecin nasıl atlatılacağına ebeveynin bu yeteneğine ve becerisine büyük ölçüde bağlı olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre, boşanma anne ya da ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkiyi negatif yönde etkileyen bir süreçtir. Çünkü ilişkiler bu süreçte nispeten zayıflayabilmektedir. Fakat bu ilişkinin düzeyi ebeveynin süreci nasıl üstlendiği, kontrol edebildiği ve uyguladığı stratejilerinin neler olduğu ile büyük ölçüde ve doğrudan ilişkili olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu yetenek ve becerinin sürekli geliştirilebilir olduğunu, sabırlı, dayanıklı ve sürekliliği olan bir süreç olarak algılanması gerektiğini belirtmişlerdir.

Örneğin ebeveynlerden birinin evden, dolayısıyla çocuktan uzaklaşmış olmasının yaratacağı sorunların üstesinden gelmek vasi olan tarafın sosyal-iskelet kurma becerisi ve yeteneği ile onun ekstra çabalarıyla olanaklı olabilmektedir. Yapılan bazı araştırmalarda boşanmış annelerin çocuklarıyla olan ilişkilerinde boşanmamış olan annelerle karşılaştırıldığında mizahi eğlence gibi araçlara daha çok başvurdukları tespit edilmiştir. Bu durumu McCrae (1984: 919-928) boşanma gibi stresli bir sürecin üstesinden başarılı bir şekilde gelebilmek için başvurulan bir başa çıkma stratejisi olarak değerlendirmiştir. O, bireylerin –genel olarak- başa çıkma mekanizmalarından hangilerini tercih edecekleri konusunda kayıplarının, mücadelelerinin -mücadele noktalarının- sorunun karmaşıklığının ve tehditlerinin –kendilerini tehdit eden durumlar- etkisi olduğunu belirtmiştir.

Kivijarvi, Raiha, Virtanen, Lertola ve Piha gibi teorisyenlerin yaptıkları bir araştırmada boşanmış annelerin çocuklarının yakınsal gelişim alanlarıyla nispeten daha az uyuşabildiklerini tespit etmişlerdir. Bu durumu, boşanma ile annede artan annelik duyarlılığı ile ilişkili olabileceğini varsaymışlardır. Bunun yanı sıra daha az duyarlı olan annelerin boşanmaya daha yakın olduklarını ileri sürmüşlerdir. Annelik duyarlılığı ve çocukların ağlamasına karşı tepkileri arasındaki ilişkiye yönelik

yaptıkları çalışmada, daha az duyarlı olan annelerin kocalarından daha az sosyal destek aldıklarını bulmuşlardır (2004: 239-246).

Bazı araştırmacılar, çocuklar ile velayetin olmadığı taraf arasındaki ilişkilerin niteliğinin ve niceliğinin zamanla azaldığını belirtmişlerdir. Özellikle anneler ve çocuklar arasında sık sık gerilimler gözlenmiştir. Boşanmadan bir yıl sonra velayeti alan annelerin çocuklarına daha az sıcakkanlı davrandıkları, onlarla daha az iletişim kurdukları ve daha sert cezalandırdıkları tespit edilmiştir. Yeniden evlenen annelerin çocuklarına karşı daha tutarsız davrandıkları ve tutarsız disiplin uyguladıklarını göstermişlerdir. Çocukların anneleriyle olan ilişkileri çocuklar adolesan dönemine eriştiklerinde ya da anneleri yeniden evlendiğinde yeni engellerle karşılaşabilmişlerdir (Hetherington, 1979: 26-49; Amato vd., 1996: 396-407).

Bu araştırmalardan yola çıkarak, boşanma-ebeveyn ilişkisinin nasıl şekilleneceği konusunda farklı durumların olduğunu söylemek mümkündür. Bu süreç, büyük ölçüde anne ve babanın nitelikleriyle ve evlilik ilişkisine katkılarıyla ilişkili görünmektedir. Kendini büyük ölçüde geliştirmiş, sosyal ve psikolojik yeterliliği güçlü olan anne ve baba boşanma sonrası süreçte her ne kadar çocuklarıyla olan iletişimleri vasi olan tarafta kalma durumundan dolayı fiziksel uzaklıkla ilişkili olarak kesintiye uğramış olsa da başta vasi olan tarafın kişisel yeterliliği sonra diğer ebeveynin yeterliliği belirleyici olmaktadır. Anne ve babanın bu yeterlilikleri, sorunlarla başa çıkma stratejilerini ve çocuğunun gelişimsel sürecine yönelik sergilediği bireysel çabalarını ve yeteneklerini içermektedir.

Lowery vd., boşanmış ebeveyn ve çocuk ilişkisini analiz eden bazı çalışmalarda, boşanma ile çocuğun tek ebeveynli kalması, özellikle babanın fiziksel olarak uzaklaşması ile yaşanan olumsuzluklar ve bu durumun yarattığı psikolojik sorunlar üzerine odaklanmışlardır (tek ebeveynli olmak gibi). Bu araştırmalarda erkek ve kız çocuklarının evden ayrılmış baba ile olan ilişkisine bakılmıştır. Bazı çalışmalar ruhsal hastalık, düşük başarı düzeyi, suç işleme ile boşanma arasındaki ilişkiyi, boşanmamış ailelerin çocuklarıyla karşılaştırarak analiz etmişlerdir. Fakat son zamanlardaki araştırmaların daha çok çocuklarda uzun ya da kısa süreli olarak ortaya çıkan stresler üzerine odaklandığı görülmüştür. Çocuklarda ortaya çıkan stres eksenli bu araştırmalarda iki model üzerinden hareket edilmiştir: İlki kümülatif stres modeli diğeri ise aile sistemi ya da aile süreci modelidir (1985: 455-463).

Kümülatif stres modeline göre, bir stres eşiği bulunmaktadır. Bu stres eşiğinin, aşırı derecede stresli tek bir olayın yol açtığı ya da kısa sürede ortaya çıkan daha az stresli doğaya sahip pek çok olaydan kaynaklandığı ileri sürülmüştür. Ailelerin dağılması, bu iki farklı doğaya sahip stres biçimi ile açıklanmıştır. Boşanma yoluyla ailenin dağılması sadece tek bir olay üzerinden değil de daha az stresli olayların bir bütünü olarak görülmüştür. Buna modele göre, boşanmış ailelerin çocuklarında sıklıkla görülen problemlerin nedenleri streslerin birikimi olarak görülmüştür. Bunun yanı sıra ilave faktörler de boşanmada etkili olan olayların stres etkisini arttırmıştır. İlave faktörlerden kasedilen ise boşanmadan sonra ortaya çıkan belirsizliklerin derecesi, olaylara hazırlıklı olamama, çocuğun sosyal destekten yoksun oluşu ya da sosyal desteğinin uygunluğu, gerilimin süresi, çocuğun yaşamının görece olarak istikrarlı bir kalıplar dizi içinde düzenlenip düzenlenmediği ve bu süreçte çözülmemiş olan çatışmalardır (Fenler vd., 1980: 67-76).

İkinci model, aile sistem modeli ya da aile süreçleri modelidir. Bu model, aile üyeleri arasındaki ilişkilerin boşanmadan sonra bitmediğini sadece ilişkilerin boyutunun ya da yoğunluğunun değiştiğini iddia etmiştir. Karı-koca arasındaki ilişkiler, çocukların varlığı ile devam etmektedir. Bu çerçevede boşanma ile ilgili problemler, aile üyeleri arasında devam eden ilişkilerin ışığında incelenmedikçe tam olarak anlaşılacağı ileri sürülmüştür. Boşanmanın çocuklar üzerindeki sosyal ve bilişsel etkilerinin analizinde bu model şu değişkenlerle ilişkiye bakmıştır (Fenler vd., 1980: 67-76).

1. Yaş: Beş yaşın altındaki çocuklar, içinde buldukları gelişim döneminin özelliklerinden dolayı daha ileri yaşlarda olan çocuklara ya da ergen çocuklara göre daha çok stres yaşamaktadır. Ergen çocuklarda daha ileri yaşlarda olanlara göre daha çok anksiyete sergiledikleri, yeme düzensizlikleri, kilo kaybı ya da artışı, daha fazla fiziksel yetersizlikler ya da sorunlar sergilemektedirler. Fakat burada üzerinde durulması gereken konunun çocukların anne-babalarının ayrılmalarına nasıl tepki gösterdikleridir. Aileler ne kadar stres yaşarsa çocuklar da o kadar stresli olmaktadır (Furstenberg vd., 1985: 893-904).

Eşler arasındaki ilişki, görüşme sıklığı çocukların velayetleri ile ilgili sorunlar gibi konular etkilidir. Bununla birlikte düşük gelir düzeyi, anne-babanın (vasi olan) sık sık taşınması, çocukların maddi ihtiyaçlarının karşılanma durumu gibi konularda çocukların boşanma sonrasında yaşadıkları sorunlarla ilişkilidir

(Hetherington vd., 1979: 26-49). Yüksek eğitimli ve daha zengin olan aileler, ortalama gelire ve düşük eğitim düzeyine sahip olan ailelere göre, çocuklarıyla boşanma sonrasında yaşadıkları sorunları çözme mekanizmaları nispeten daha iyi düzeyde olabilmektedir. Bu noktada araştırmacılar, zihinsel sağlık kliniklerine, okul rehberlik programlarına, vasi olan taraf ile ilgili verilere bakılmıştır (Hess vd., 1979: 79-96).

Bununla birlikte boşanma sonrasında çocuklardaki sorunların analizi noktasında retrospektif bir yol izlenmiştir. Anne-babadan geçmişten o güne kadar belli bir zaman dilimini kapsayacak veriler elde etme, öğretmenlerden toplanan bilgiler, çocukları belli ortamlarda uzun süre gözlemlemek ve mülakat yapmak gibi yollar izlenmiştir. Fakat bu yolların da yeterli olmayabileceği düşünülmüştür. Çünkü öğretmenlerin çocuklar hakkında yeterli bilgiye sahip olamayabilecekleri ve boşanmış çiftlerin çocuklar üzerinde negatif davranışları olabileceği varsayılmıştır.

Spelke vd., babanın boşanma ile evden uzaklaşmasının çocuklar üzerindeki etkileri üzerine araştırma yapmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre 2 yaş üstü çocukların bu süreçten negatif yönde etkilendiğini fakat 2 yaş altı çocuklarda ise ebeveyn ile güçlü bir iletişim gerçekleşmediği için, negatif yönde etkilenip etkilenmediklerine dair geçerli bir veriye ulaşılmamıştır (1973: 83-90).

Hodges vd., okul öncesi çocuklarla yapılan görüşlerde bu yaş çocuklarının hepsinin hislerini güçlükle ifade edebildiklerini; beş-altı yaş çocuklarının boşanmanın kendilerine ne ifade ettiğini anlatabildiklerini tespit etmişlerdir. Yine yaşla ilişkili olarak okul öncesi çocukların (2-6 yaş arası) boşanmaya karşı utanma, sıkılma gibi davranışlarla tepki gösterdiklerini ya da kendilerinden utanma şeklinde davranış sergilediklerini bulmuşlardır. Wallerstein ve Kelly, çocukların sergiledikleri bu “kendinden utanma” davranışının değişime karşı bir direnç olarak yorumlamışlardır. Onlara göre, bu çocuklar büyük ölçüde fiziksel temas ve güven duygusu ihtiyacı içerisindeyler. Cezalandırma ya da reddetme gibi davranışlarla bu duygulardan ve bu ihtiyacın karşılanmamasından kaynaklanan korkularını bu şekilde ifade etmektedirler (1979: 55-69).

Bu araştırmacılar, yedi-sekiz yaşında olan çocukların kendilerini suçlamadıklarını fakat hislerini üzüntü, korku ve güvensizlik (güvende hissetmeme) duygularıyla ifade ettiklerini bulmuşlardır. Bu çocukların

ebeveynlerine olan kızgınlıklarını güçlükle ifade ettiklerini ve onların yeniden barışmaları yönünde güçlü bir istek duyduklarını göstermişlerdir. Dokuz-on yaşındaki çocukların içinde buldukları durumu daha iyi anladıklarını ve ebeveynlerine olan öfke ve kızgınlıklarını daha açık bir şekilde ifade edebildikleri gözlenmiştir. Fakat yine bu yaş grubundaki çocukların çatışmaları hissettiklerini, kendilerini yalnız hissettiklerini ve ebeveynlerin davranışlarından utandıklarını bulmuşlardır. Onüç-onsekiz yaşındaki çocuklarda kendilerini öfke, kızgınlık, utanç ve üzüntü gibi duygularla çok daha iyi bir şekilde ifade ettiklerini, kendi değer ve kavramlarına dayalı olarak ailesiyle ilişkilerini kendilerine göre daha açık bir şekilde ifade ettiklerini çünkü bu yaş grubunun kendilerini daha iyi ayırabildiklerini göstermişlerdir (Bratt, 1977: 165-183; Steinman, 1981: 403-414).

2. Cinsiyet: Araştırmacıların boşanma-çocuk ilişkisinde üzerindeki durdukları diğer bir değişken cinsiyettir. Erkek çocuklar kız çocuklara göre daha çok uyumsuz davranışlar sergilemektedirler. Boşanma ile erkek çocukların saldırganlıklarının, bağımlılıklarının ve uyumsuzluklarının arttığı ve bu sürecin gelişimsel süreçleriyle kızlarla karşılaştırıldığında daha uzun sürdüğü tespit edilmiştir. Erkek çocukların anneleriyle olan ilişkileri babalarıyla olan ilişkilerinden daha sorunludur (Nuta, 1986: 177-181).

Kızların ve erkeklerin boşanmaya karşı gösterdikleri tepki yaş değişkeniyle karşılaştırıldığında daha karmaşıktır. Erkek çocukların boşanmaya yönelik uyum sorunları büyük ölçüde onların vasi oldukları anneleriyle olan ilişkilerine bağlıdır. Çünkü annelerin çoğu erkek çocukları ile babaları arasındaki ilişkileri sınırlayabilmektedirler. Erkekler kızlara göre görece olarak babalarının kayıplarını daha çok hissetmektedirler ve kızlara göre hemen hemen bütün yaş gruplarında daha saldırgan olabilmektedirler (Salk vd., 1977: 49-50). Cooney, boşanma sonrasında anne-çocuk ilişkisinin daha az açık ya da tutarlı olduğunu ileri sürmüştür. Çocukların boşanmış anneleriyle ya da yeniden evlenmiş olan anneleriyle daha güçlü bağlar geliştirebileceklerine yönelik tespitlerde bulunmuştur (1994: 45-56).

3. Ebeveyn arasındaki çatışmanın boyutları ve niteliği: ebeveyn arasında boşanma öncesinde zayıf ilişki ve bağlar boşanma sonrasında çocuklarının yaşadıkları sorunları ve boşanmaya uyum sağlama biçimlerini belirlemektedir. Evlerinde

sürekli çatışmalar yaşayan çocukların boşanma yaşamış olan çocuklardan daha çok davranışsal sorunlar yaşadıkları gözlenmiştir (Lowery, 1985:492-498).

Pek çok araştırma, boşanmamış kadınların ve erkeklerin yeni hayatlarına geçişte oldukça oldukça stresli, güvensiz ve çatışmalı bir süreç yaşadıklarını ve stresli sürecin çocuklarına da büyük ölçüde yansıdığını göstermiştir. Boşanma çiftler arasındaki çatışmaların sona ermesi, gerilimin azalması demektir. Bu noktada velayeti alan tarafın özellikleri ve hukuken anlaşmaya varılan ziyaret süreleri ve çocuğun okuldan alınması gibi konular çocukla olan ilişkilerinde etkili olabilmektedir (Glick, 1979: 112-125; Rothberg, 1983: 43-52).

4. Boşanma Sonrası İstikrar: Hodges vd. (1979: 55-69) düşük gelirin, genç ebeveynlerin ve sık taşınmaların çocuklarda boşanma sonrasında ciddi sorunlara yol açabileceğini söylemişlerdir. DeFrain vd. (1981) babaların annelere göre daha az taşınma eğilimde olduklarını bulmuşlardır. Çocukların velayetleri çoğunlukla annelerinde kalmaktadır. Dolayısıyla annenin sıklıkla taşınmasıyla çocuk sadece babasından uzaklaşmaz aynı zamanda evlerinden, komşularından, arkadaşlarından ve diğer aile üyelerinden de uzaklaşmaktadırlar. Bununla birlikte boşanma sonrasında annenin düşük gelirli olması da çocukların ihtiyaçlarının karşılanması noktasında sorun yaratabilmektedir (Arcus, 1992: 390-393).
5. Ebeveynlerin çocuklarıyla olan ilişkilerinin niteliği: Ebeveynlerin çocuk ile ilişkisinin niteliği boşanma sonrasında yaşanan sorunlarla doğrudan ilişkilidir. Boşanma sonrası vasi olmayan tarafın çocuklarını ziyaret etme sıklıkları, onunla ilişkisini düzenleyen kurallar bu ilişkinin boyutunu belirlemektedir. Bununla birlikte anne-baba arasında çocuklar nedeniyle devam eden ilişkinin boyutları da da çocuklarla olan ilişkilerinde belirleyicidir. Araştırmacılar, boşanmış kadını ya da erkeğin yeniden evlenmesiyle birlikte yeni eşin çocuğa teorinin önemli olduğunu belirtmişlerdir (Sporakowski, 1992: 394-397; Tiesel ve Olson, 1992: 398-403)

Bazı teorisyenler boşanma ve çocuk arasındaki ilişkiyi bağlanma teorisiyle (attachment theory) açıklamışlardır. Bu teori, boşanmanın nesillere aktarımı üzerine odaklanmaktadır. Boşanma sonrasında ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkiyi açıklamak için geliştirilmiştir. Çocuğun bakımı ile çocuğun bağımlılık ilişkisinin önemini vurgulamaktadır. Ebeveynin evlilik ilişkisi ve tutumlarının çocuk ve sonraki süreçte yetişkin davranışları üzerindeki etkilerine

odaklanmaktadır. Çocuğa bakan tarafın çocuğun ihtiyaçları konusundaki duyarlılığı ve sorumluluklarındaki tutarlılıkları çocuk ile güvenli bir ilişkinin gelişmesine neden olmaktadır. Ebeveynin davranışları boşanmadan sonra değişmektedir (Crowell vd., 2009: 87-101).

Boşanmış aileler çocuklarının davranışları üzerinde daha az kontrol uygulamakta, ebeveynlik tekniklerinde daha az tutarlılık sergilemekte ve çoğunlukla daha az sıcakkanlı ilişki geliştirmektedirler. Dolayısıyla ebeveynin çocuklarına karşı tutumları boşanmanın sonraki nesile aktarımda belirleyici olmaktadır. Boşanma doğrudan çocuklarının da ileride boşanmasının etkilememektedir. Fakat bu kişilerin evliliklerinin ilk yıllarında güvenli olmayan bağlanma biçimleri sergilemelerine neden olmaktadır (Crowell vd., 2009: 87-101).

Önceki araştırmalar, bağlanma konusundaki güvensizliklerin boşanmış ailenin çocuğu olarak yetişmiş olan bir kişinin partneri ile ilişkisinde daha düşük düzeyde güven duygusu temelinde davranışlar sergilediği, daha saldırgan olduğunu ve çatışmalı bir ruh hali içinde olduğunu göstermişlerdir. Çoğu, negatif olan hisler içindedirler. Bu çiftlerin ilişkilerinde çok fazla dinamik vardır ve stresli yaşam olayları gibi etkenlerle kendini göstermektedir. Bu da çiftin ilişkisini negatif yönde etkilemekte ve boşanma olasılığına neden olabilmektedir (Crowell vd., 2009: 87-101).

Amato vd., boşanmayı ebeveynler arasındaki çatışmaların sürekliliği bağlamında değerlendirerek sonraki jenerasyona aktarımı ile ilgili olumsuz sonuçlara yol açtığını ileri sürmüşlerdir. Boşanmış olan kişilerin çocukları boşanmamış olan kişilerin çocuklarından daha fazla yaşamın boşanmadan sonra devam ettiğine inanarak ilerleme kaydettiklerini öne sürmüşlerdir (2000: 1269-1287). Greenberg ve Nay (1982: 335-342) boşanan ailelerin çocuklarının evliliğe yönelik idealize edilmiş düşüncelere daha az sahip olduklarını ileri sürmüşlerdir. Franklin, Janoff, Bulman ve Roberts (1990: 743-755) boşanmış ailelerin çocuklarının evliliğe karşı daha az optimist düşüncelere sahip olduklarını göstermişlerdir.

Amato ve Rogers (1997: 1089-1100), boşanmaya karşı nasıl bir uyum sağlanacağı konusunun, evliliğin niteliğiyle büyük ölçüde ilişkili olduğunu belirtmiştir. Düşük nitelikteki bir evlilik boşanma sonrasında da sorunların yoğun olmasına ve uyum sürecinin uzun olmasına karşılık gelmektedir. Luecken

ve Appelhans (2005: 309-313) boşanan ailelerin çocukları ile boşanmamış ailelerin çocuklarıyla karşılaştırıldığında hayata karşı daha yüksek oranla tetikte olduklarını gözlemlemişlerdir. Dolayısıyla boşanma ve evliliğin niteliği faktörleri çocuğun sonraki süreçteki ilişkileri, davranışları ve biliş düzeyleri üzerinde etki yapmaktadır. Bu da boşanmanın sonraki nesile aktarımını ifade etmektedir.

Benzer bir araştırmayı Elder vd. ve Lewis vd. yapmıştır. Boşanmış aileden gelen yetişkilerle ilgili yaptıkları araştırmalarda evliliğin sosyal yaşamı düzenleyen bir kurum olduğu yönündeki algıya zarar verdiğini ve alternatif birlikteliklere yönelimin daha çok olduğunu gözlemlemişlerdir. Boşanmanın etkilerinin yetişkin olduklarına daha net bir şekilde hissedildiğini varsaymışlardır. Aile sistemi ve genel sistem teorisine dayanarak yetişkinin okulda sosyal ağda, ailede, duygusal tepkilerinde, ebeveyniyle olan ilişkilerinde, uyum sağlama biçiminde boşanmanın etkilerine bakmışlardır. Ebeveynin ortaklığı (uzlaşımı), akıl sağlığı, dengeli ekonomik koşullar ve destekleyici sosyal ve ailevi bağlar (güvenlik ihtiyacı) gibi konuların ön plana çıktığını görmüşlerdir. Genç yetişkinlerin (boşanmış ailenin çocuğu olan) derin yalnızlıklar hissettiklerini, düşük beklentiler içinde olduklarını, yetişkin sorumluluklar üstlenmek konusunda daha az hazırbulunuşluk içinde olduklarını tespit etmişlerdir. Boşanmamış ailelerde yetişenlerin ise duygusal, sosyal ve akademik olarak daha iyi durumda oldukları görülmüştür. Başka bir araştırmada uygun kariyer seçimleri yapmak, ekonomik bağımsızlığa ulaşmak, karşı cinsle ya da sosyal anlamda diğer insanlarla yakın ilişkiler kurmak konularında problemler yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu yetişkinlerin çift yönlü tehditler içinde olduklarını göstermişlerdir (Jenkins ve Repetti, 2000: 981-998; Lewis vd., 2000: 707-720).

Kelly vd., acı ve patoloji kavramlarına odaklanmışlardır. Bu yetişkinlerin çocukluk dönemlerine ait acı dolu hatıraları olduğunu ifade etmişlerdir. Ve bu hatıraların sosyal ve psikolojik faktörlerle bir arada var oldukları görülmüştür. Bazı çalışmalarda daha spesifik değişkenlere ve sorunlara odaklanmışlardır. Düşük sosyo-ekonomik eğilim, kendini genel olarak düşük düzeyde iyi hissetme gibi faktörlerin evliliğin çözülmesinde risk oluşturan faktörler olarak ele alınmışlardır (2000: 963-973; 1987: 811-825; 1985: 66-106).

Yapılan çalışmalarda boşanmış ailelerin çocuklarının yetişkinlik dönemlerinde boşanma riskleri üzerindeki etkisinin farklı sosyal, ekonomik, psikolojik faktörlerle de ilişkili olarak açıklamışlardır. Bu çalışmalar spesifik değişkenler üzerine odaklanmışlardır. Kapsamlı bir resim ortaya koymamışlardır. Genç yetişkinlerin boşanmış ailenin çocuğu olarak yetişmiş olmanın kendi yaşamları üzerindeki etkisinin, boşanmanın negatif sonuçlarıyla baş etme stratejilerinin neler olduğunun, olumsuz sonuçları nasıl pozitif çevirebildiklerini, kendi yaşamlarındaki olumsuzlukları hem kişisel hem de ailevi geçmişin daha zengin ve kapsamlı şekilde araştırılması gerekmektedir. Buna göre boşanmanın, boşanan ebeveynin çocuklarının sonraki dönemlerinde nasıl bir etkisinin olduğuna yönelik araştırmalarda şu değişkenler öne çıkmıştır:

1. Yaş
2. Boşanma sırasında kaç yaşında olduğu
3. Boşanmanın üstünden geçen süre
4. Eğitim
5. Meslek
6. Anne-babanın mevcut evlilik durumu
7. Kardeş sayısı
8. Yerleşim yeri (yaşanılan yer)

Bu değişkenlerle birlikte

1. Aile bağlarının merkeziliği
2. Boşanmanın ve kaynakların içeriği
3. Yetişkinlik sürecinde boşanmanın nasıl algılandığı
4. Boşanma ile yaşanan sorunlarla baş etme stratejilerini öğrenme/anlama (direnc gösterme, kırılma, varlığını sürdürme) gibi noktaların önemi vurgulanmıştır. Buna göre ailenin bütün üyelerinin yaşam sürelerinde aile sistemini bütün dinamiklerini etkileyerek dönüştüren stresli bir süreçtir. Buna karşın okula pozitif yönde uyum sağlama ve işlevselliğin yeniden kazanılması gibi aile sistemine özgü kavramlarla yaklaşıldığında riskten uyuma (adaptasyona) doğru değişen esnekliğin olduğu bir yaşam yörüngesinin mümkün olabileceği savunulmuştur. Genç yetişkinlerin bu negatif süreçten etkilenmesinin uygun içsel ve dışsal kaynakların etkileşimi ile giderilebileceğini varsayılmıştır.

Bireysel kaynaklar: bilişsel kapasite, öz güven (öz saygı).

Ailevi kaynaklar: uyum, çatışma, yönetim, aile ile iletişim

Çevresel kaynaklar: sosyal destek, güvenliğin sağlanması, destekleyici ve anlamlı iletişime dayalı ilişki, sosyo-ekonomik kaynaklar, kültür, formal ve informal destek hizmetleri gibi pek çok farklı alana ilişkin kaynağın sürecin pozitif yöne çevrilmesinde etkili olabileceği iddia edilmiştir (Kelly, 2000: 963-973; Gleen, 1987: 811-825; Main, 1988: 66-106; Pope, 1976:49-66; Roisman, 2007: 39-53).

Boşanmaların artmasının çocuklar üzerindeki etkileri dikkate alındığında günümüzde pek çok hükümet kamu yararına olacak şekilde finansal planlama, bakım ve barınma sağlama, engelli çocuklar gibi çocukları riski kılan çeşitli konuda önlemler almışlardır. Nafaka, çocuk desteği, velayeti alan tarafa çocuk desteği için verilen yardımlar ve bu ödenen yardımların süreleri gibi konulara yönelik yasal düzenlemeler yapılmaktadır. Bu da çocuğun bakım ihtiyaçlarının, ebeveynin yeterliliğinin- meslek, kazanç, yaşam koşulu, çalışma yaşamı bağlamında-ekseninde gerçekleştirilmektedir (Margolis, 2010:1-5; Simons vd., 1999: 1020-1033).

Massachusetts Çocuk Destek Rehberi hazırlamıştır. Bu rehber, velayeti alan anne ya da baba ile velayeti almayan anne ya da babanın çocuğun ihtiyaçlarını karşılama ve paylaşmaları konusunda yönlendirici olmaktadır. Mahkeme çocukların özel ihtiyaçlarını belirlemektedir. Çocukların gelişimsel sürecine uygun ihtiyaçların belirlenmesi ve karşılanmasına hassasiyet gösterilmektedir. Bu harcamalar sağlık giderleri, eğitim giderlerini, diğer özel ihtiyaçlar giderlerini kapsamaktadır (Margolis, 2010: 1-5; Simons vd., 1999: 1020-1033).

Sonuç olarak değerlendirildiğinde, boşanmanın çocuk üzerindeki ve çocuğun ebeveyni ile olan ilişkisinin boyutları kapsamlı ve karmaşıktır. Yaş ve cinsiyet farklılıkları, anne-babanın boşanma sonrasında değişen yaşam tarzlarındaki değişimin boyutları ve yaşanan gerilimler, boşanmaya ve velayeti alan ve velayeti almayan tarafın çocuklarıyla ilişkisini düzenleyen kurallara itaat gibi pek çok faktör belirleyicidir. Genç çocuklar boşanmadan daha kötü etkilenmektedirler. Erkek çocuklar kız çocuklara göre daha çok etkilenebilmektedir. Buehler'in belirttiği gibi ailedeki çatışmanın rolü, anne ve babanın geleneksel ya da modern bir aile yapısına sahip olup olmaması, maddi olanakların çocuğun fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamadığı, ailenin yapısal ve işlevsel özellikleri, ailenin sosyo-ekonomik statüsü (yüksek/düşük gelir düzeyinde olması, modern/geleneksel olması, düşük/yüksek eğitim düzeyi gibi) faktörler çocukla ebeveyn arasındaki ilişkiyi belirleyen temel değişkenlerdir (1989: 76-82).

2.7.2. Boşanmanın Sonuçlarının Birey Ekseninde Değerlendirilmesi

Boşanma süreci, erkekleri ve kadınları farklı biçimlerde ve boyutlarda etkilemektedir. Boşanma bireyler üzerinde benzer konulardan kaynaklı stresli durumlar yaratıyor olsa da bu stresin boyutları, süresi, bireyleri etkileme biçimi kadının ve erkeğin sosyo-ekonomik statüsüne, eğitimine, gelir düzeyine, sosyal destek sağlama düzeyine, yaşam tarzına, bakış açısına gibi pek çok değişkene göre farklılaşabilmektedir. Yapılan pek çok araştırma, gerek ülkenin sosyo-ekonomik dinamikler gerekse cinsiyete özgü duygusal, davranışsal ve sosyal kalıplar dikkate alındığında kadınların erkeklere göre boşanmadan daha çok etkilendikleri görülmüştür. Boşanmanın iyi oluş biçimi üzerindeki olumsuz etkisi ekseninde duran bu araştırmalarda kadınların bu süreci içselleştirerek, depresyon olarak yansıttıklarını; erkeklerin ise dışsallaştırarak rahatsızlıklarını davranışsal olarak, şiddet ya da alkol kullanımı gibi yollarla ifade ettiklerini göstermiştir (Williams vd., 2006: 132-140; Aseltine vd., 1993: 106-120; Simon vd., 1999: 210-215).

Evli olanlar ile boşanmış olanlar arasında yapılan araştırmalarda boşanmış olan kişilerin iyi oluş düzeylerinin evli olanlara nazaran daha düşük olduğu görülmüştür. Boşanmadan sonra kişilerin iyi oluş düzeylerini etkileyen faktörler şöyle sıralabilir: boşanmadan sonra ortaya çıkan eşin yitimi, eşten sağlanan duygusal desteğin yitimi, ekonomik olarak iyi bir düzeyde olurken daha düşük bir düzeye geçiş yapma, tek başına ebeveynlik sorumluluklarını üstlenmek zorunda kalmak, velayetin kaybı, eski eşle çatışmaların devam etmesi, tek başına bir yaşamı sürdürmenin zorlukları, yeni yaşama biçimine uyumda yalnız kalma ve gerekli desteği sağlayamamış olmak gibi bir dizi stres faktörü sayılabilmektedir (Kitston, 1992: 438-458; Stack vd., 1998: 360-378; Amato, 2000: 1269-1287).

Amato, yaptığı bir çalışmada boşanma ile birlikte eşlerin, yeni rollere alışma, yeniden bir yaşam kurma, yaşanan psikolojik ve sağlık problemlerinin üstesinden gelme gibi güçlüklerle mücadele etmek zorunda kaldıklarını belirtmiştir. Farklı düzeyde sorunlu olarak tanımlanan evliliklerin boşanma sonrasındaki durumları üzerine araştırma yaparak düşük düzeyde sorunlu evliliklerin boşanma ile bitirilmesinin ardından kişilerin mutluluklarında bir azalma olduğunu, buna karşılık fazla sorunlu evliliklerin boşanma ile bitirilmesinin ardından kişilerin mutluluk düzeyinde bir artış olduğunu tespit etmiştir. Bu durumun düşük evlilik kalitesinde evliliğe bağlanmanın daha az olmasıyla ilişkili olduğunu varsaymıştır (2007: 621-638).

Doğan ve Uyar'ın boşanmış kişiler üzerine yaptıkları çalışmalarda, evli ve boşanmış bireyler, yalnızlık, depresyon, benlik saygısı, denetim odağı, inancı yönünden karşılaştırılmıştır. Doğan 100'ü evli, 100'ü boşanmış olan toplam 200 orta sosyo-ekonomik düzeyde yer alan kişiler üzerine yaptığı çalışmanın sonucuna göre, evli ve boşanmış kişiler arasında yalnızlık, depresyon, kendine saygı ve denetim odağı bakımından fark olmadığı; bu değişkenler için anlamlı bir cinsiyet etkisinin de söz konusu olmadığı ortaya çıkmıştır. Değişkenler arası ilişkiye bakıldığında ise depresyon ve yalnızlığın anlamlı düzeyde olumlu ilişki sergilediği buna karşılık depresyon ve yalnızlığın kendine saygı ile anlamlı düzeyde olumsuz ilişki sergilediği gözlenmiştir. Boşanma süreci sonrasında, kadınların erkeklere oranla kendilerini daha yalnız hissettikleri, eşlerini bağımlı ve kopuk olarak değerlendirdikleri sonucuna ulaşmışlardır (1998:140; 1999:176).

Pek çok sosyolog ve eğitimcinin boşanma üzerine yaptıkları araştırmalarda boşanmanın toplumun temellerini sarsacak nitelikte bir sorun olarak değerlendirmişlerdir. Bunun asıl nedeni, çocukları büyük ölçüde etkilemesi ve çocukla, anne-baba arasındaki iletişimi engellemesidir. Boşanma eşler için mutsuz bir evliliğin sonlanması olarak görülse de ailenin dağılmasını ifade etmektedir. Boşanma, eşleri ekonomik yönden sarsmaktadır. Ruhsal sorunlara neden olmaktadır. Bu nedenle, boşanma, evlilik öncesi özgürlüğe tam bir dönüş veya kurtuluş olarak kabul edilmemiştir (Yörükoglu, 1997: 108).

Boşanma sonrasında eşler, kendilerini suçlu, pişman ve tedirgin hissetmektedir. Her iki taraf içinde boşanma, yeni bir dönemin başlangıcıdır. Özellikle ekonomik kaynaklardan yoksun olan bir kadın için kendi anne ya da babasıyla/yakınlarıyla yeniden yaşamaya başlaması oldukça zor bir süreç olarak görülmektedir. Eşler, uzun süre beraber yaşamışlarsa kendi amaçlarını ve kişiliklerini birbirlerinden ayrı ve bağımsız olarak yeniden tanımlamak zorunda kalmaktadırlar. Dolayısıyla boşanma, her iki taraf için de yeni bir denge arayışını ifade etmektedir. Ekonomik koşullar, çocuk sayısı, destekleyici çevre koşulları gibi faktörler, eşlerin boşanma sonrası sürece uyumunu etkileyen temel faktörler olarak görülmektedir (Cüceloğlu, 1998: 140-145; Yörükoglu, 1997:108;Yavuzer, 1997: 115-133).

Buhannan, boşanmayı, boşanma öncesinde eşlerin birbirlerine yabancılaşması ile ilgili duygusal boşanma, hukuki sorunlarla ilgili yasal boşanma, ayrılma sonrası para ve mal sorunlarıyla ilgili ekonomik boşanma, ebeveyn olarak çocukların “velayeti” ile ilgili aile boşanması, sosyal faaliyetlerde ortaya çıkan değişikliklerle ilgili sosyal

boşanma, yeniden bağımsızlık kazanarak tarafların kendilerini bulmalarıyla ilgili psikolojik boşanma şeklinde aşamalandırılmıştır. Bu nedenle boşanma sürecindeki eşlerde, iç kopuşlar her zaman kısa zamanda ortaya çıkmamaktadır. Boşanma ile sonlanan her evlilikte boşanma kararı daha öncesinden duygusal olarak gerçekleşmektedir (akt. Ay, 2000:68- 69).

Özgüven, boşanma sürecinde boşanma öncesi yaşanan aşamaları düş kırıklığı, aşınma ve kopukluk olarak belirtmiştir. Buna göre boşanma öncesi aşamada, eşler geçimsizlik, birbirlerine yeterli olamama, çatışmalar karşısında savunmaya geçme, ilişkinin değerini yitirmesi, kopukluğun yaşanması, hayal kırıklığı, isteksizlik gibi durumları yaşamaktadırlar. Boşanma sonrasındaki aşamaları ise yas ve ikinci ergenli olarak ayırmıştır. Boşanma sonrası aşamada ise eşler, yeni bir kimlikle karşı karşıya kalmanın vermiş olduğu güçlükleri yaşamaktadırlar (2001: 312-313).

Boşanmanın eşler üzerindeki etkiler dikkate alındığında son yıllarda pek çok araştırmacı, boşanma sürecinde problem çözmenin önemini vurgulamaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde giderek artan bir sorun haline gelen boşanma, birey ve toplum üzerindeki olumsuz etkileri bağlamında değerlendirildiğinde tarafların bu süreçten olabildiğince az sorunla kurtulabilmeleri için eşlerin problem çözme becerinin geliştirilmesi konusunda profesyonel destekler olmalarının gerekliliği vurgulanmıştır. Boşanma sürecinde problem çözme becerisi, sosyal bir damgayı içermesi ve belli bir düzeyde de olsa yabancılaşmayı yansıtmadır (Arıkan, 1992: 49).

Türk toplumu açısından boşanma sosyo-kültürel özelliklere göre, farklı yorumlanmaktadır. Kimi bölgelerde ve kişilerce normal bir süreç olarak algılanırken kimi bölgelerde ve kişilerce kabullenemeyen bir durum “yanlış” olarak algılanmaktadır. Boşanmadan sonra hayatlarında önemli bir değişim yaşayan bireyler başarısızlık ve çaresizlik duyguları yaşayabilmektedir. Bu noktada, bireylerin yeni değerler ve yeni bir kimlik oluşturabileceği ilişki sistemi geliştirmek zorundadırlar (Arıkan, 1992: 49).

Aile birliğinin dağılmasına engel olabilmek, aile birliğinin baştan sağlıklı kurulması, kurulduktan sonra sağlıklı işleme için gerektiğinde yardımcı ve destek olunması ile mümkün olabilmektedir. Bu felsefeyle aile birliğini odak alan, aileye yardımcı ve destek olmayı amaçlayan “aile hizmet kurumu- family service agency” ya da kısaca “aile kurumu- family agency” gibi adlarla tanınan ve aileye yönelik önemli mesleki hizmetler sunan kuruluşlar ortaya çıkmış ve günümüzde modern toplumların vazgeçilmez unsurları olmuşlardır. Bu aile kurumları; aile yaşamının güçlenmesine, korunmasına, aile sorunlarının önlenmesine ve çözümüne, aile üyelerinin aile birliği

içinde sağlıklı gelişme ve doyurucu yaşam sürmelerine, ailenin toplumda uyumlu bir birim olarak işlemesine yardımcı olan kuruluşlardır (Koşar, 1992: 34).

Türkiye’de aileye yönelik hizmetlerin yönetildiği birincil sosyal hizmet kurumu olan Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından aile içi problemlerin çözümünün sağlanması ve ailenin işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmesi amacıyla önleyici, eğitici ve tedavi edici hizmetler verilmektedir. Değişen toplumsal yapı ile birlikte aileye yönelik bu hizmetler birçok alanda, aile içi sorunlara paralel olarak çeşitlenmiştir. Hukuk sistemi içerisinde de aile birliğinin devamının sağlanması amacıyla yeni bir düzenleme yapılmış ve aile içi sorunlardan kaynaklanan aile ile ilgili davalarda aileye yönelik bir hizmet modeli geliştirilmiştir. Türkiye’de boşanmış ve boşanma sürecindeki ailelere ve yakınlarına yönelik hizmetlerin geliştirilebilmesi, öncelikle bu konuda araştırma yapılmasına bağlıdır. Ancak bu konuda yapılan araştırmalar yok denecek kadar azdır (Arıkan, 1992: 66). Bunun temel nedeninin aile içi sorun yaşayan ailelerin büyük bir çoğunluğunun boşanma aşamasından önce danışmanlık gibi hizmetlere yönelmemesi, boşanma sürecindeki eşlere ulaşılabilirliğin kısıtlı olmasıdır.

2.8. Denizli’nin Sosyo-Ekonomik Yapısı

Bu başlık altında, Denizli’nin sosyo-ekonomik, demografik yapısına ilişkin bilgiler sunulmaktadır.

2.8.1. Sosyo-Demografik Yapı

Türkiye nüfusunun % 1,3’ü Denizli ilinde yaşamaktadır. İl nüfusu Türkiye sıralamasında yirmi birinci sırada gelirken, il merkez nüfusu ise 498.643 kişi ile büyükşehirler hariç iller arasında ilk sırada yer almaktadır. Denizli’yi Şanlıurfa ve Kahramanmaraş illeri izlemektedir. Denizli il nüfusunun 2010 yılı itibarıyla % 31’i belde ve köylerde yaşamaktadır. Denizli’nin sahip olduğu bu oran Türkiye ortalamasının yaklaşık 7 puan üstündedir. Bu ise kırsal nüfusun yaygınlığını göstermesi açısından önem taşımaktadır (TÜİK, 2011).

Denizli özellikle 1980’den sonra başlayan dönemde belirgin bir şekilde net göç alan ve net göç hızı en yüksek olan ilk 13 il arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, son dönemde yaşanan krizin ve ekonomideki belirsizliklerin de etkisiyle net göç veren bir il konumuna gelmiştir (TÜİK, 2010-2011).

Denizli il merkezi nüfusunun yapısına bakıldığında nüfusun % 71’inin çalışabilir yaş olarak kabul edilen 15-64 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Denizli’nin bölgede bir sanayi ve ticaret merkezi niteliğinde olması almış olduğu net göç ile çalışan nüfusun

oranının Türkiye ortalamasının yaklaşık dört puan üzerinde olmasına yol açmıştır. 5 yaş ve altı nüfus toplam 50 bin civarında olup toplam nüfusu içindeki payı % 9-10 arasındadır. Yerel hizmet açısından önemli olan 65 yaş ve üstünde Denizli’de yaklaşık 30 bin kişi yaşamakta olup bunların toplam nüfusa oranları % 5-6’lar arasındadır. Çalışan aktif nüfusun fazla olduğu ve okul çağına gelmemiş çocuk sayısının arttığı Denizli’de özellikle okul öncesi eğitim ile yerel hizmet talebine konu olan kreş hizmeti önemli hale gelmektedir (Denizli Stratejik Planı, 2012-2014: 12) .

2009 yılında Denizli Belediyesinin sorumluluk alanına giren nüfus önemli oranda artmış ve yaklaşık 500 bin kişiye çıkmıştır. 2007 yılında merkezde toplam nüfusun yaklaşık % 35’i belediye sınırları içinde yaşarken bu oran 2010 yılında oldukça önemli sayılabilecek bir artışla % 53’e çıkmıştır. Hizmet alanının genişlemesi başta altyapı ve üstyapı olmak üzere belediye hizmetlerine olan talebin artmasına ve çeşitlenmesine yol açmıştır (Denizli Stratejik Planı, 2012-2014: 12).

2.8.2. Eğitim

Denizli ili eğitim göstergeleri itibarıyla birçok alanda Türkiye ortalamasının üstünde iyi bir noktada çıkmaktadır. Gerek 6 ve üzeri gerekse 15 ve 15 yaş üstü okuma/yazma oranı Türkiye ortalamasının üzerindedir. Türkiye ortalamasının altında olmakla birlikte okuma yazma bilmeyenler arasında kadın nüfusu daha yüksek çıkmaktadır. Toplam nüfusun % 23,5’i okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim çağındadır. Bunun anlamı aktif nüfusun dörtte birine karşılık gelen nüfusun eğitim çağında olmasıdır. Okullaşma ve eğitim düzeyleri itibarıyla diplomaya sahip olma oranları açısından Türkiye’nin iyi durumdaki illeri içinde yer almaktadır. Orta ve lise eğitimi ile yükseköğretim diplomalarına sahip olma oranı Türkiye ortalamasının yaklaşık dört puan üzerinde bulunmaktadır (Denizli Stratejik Planı, 2012-2014: 12) .

İlin eğitim yapısını oransal dağılımı ise şöyledir: %3,16 okuma yazma bilmeyenler, %2,74 okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen, %28,15 ilkokul mezunu, %18,71 ilköğretim mezunu, %5,70 ortaokul ve dengi okul mezunu, %23,92 lise ve dengi okul mezunu, %12,67 üniversite ve üzeri eğitim alanlardan oluşmaktadır (Denizli Stratejik Planı, 2012-2014: 12) .

Cinsiyete göre değerlendirildiğinde ise oranlar şu şekilde değişmektedir: erkeklerin %0,85’i ve kadınların %5,41’i okuma yazma bilmeyenler, erkeklerin %1,66’sı ve kadınların %3,79’u okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen, erkeklerin %24,73’ü kadınların %31,49’u ilkokul mezunu, erkeklerin %20,58’i ve kadınların %16,89’u ilköğretim mezunu, erkeklerin %6,99’u ve kadınların %4,45’i

ortaokul ve dengi okul mezunu, erkeklerin %25,37'si ve kadınların %22,51'i lise ve dengi okul mezunu, erkeklerin %14,58 ve kadınların %10, 81'i üniversite ve üzeri eğitim alanlardan oluşmaktadır (Denizli Stratejik Planı, 2012-2014: 13) .

Denizli İlinde okullaşma oranlarına bakıldığında, ilköğretimde net okullaşma oranı % 98, ortaöğretimde ise % 80'ler düzeyinde çıkmaktadır. Bu iki oran içinde özellikle okul öncesi ile ortaöğretimdeki okullaşma oranı özelde ise mesleki ve teknik liselerdeki okullaşma oranı Türkiye ortalamasının oldukça üstünde yer almaktadır. Her yıl Denizli'de bulunan yükseköğretim kuruluşlarına 7-8 bin civarında öğrenci kayıt yaptırmakta ve toplamda 25-26 bin öğrenci eğitimini sürdürmektedir (Denizli Stratejik Planı, 2012-2014:13) .

2.8.3. Sosyo-Ekonomik Yapı

Cumhuriyetin ilk yıllarında kasaba görünümünde olan Denizli'de halk geçimini tarım ve dokumacılıktan kazanmıştır. Tekkeler kapatılmış tarikatlar güçlerini korumuştur. Daha sonra medreselerin yerini modern okullar almıştır. Türk dili, tarihi, kültürü ve eğitimi üzerine yapılan çalışmalar toplumun sosyal yaşantısında yeniden biçimlendirmiştir. 1950'lerde kırsal yöredeki ekonomik canlanmayla toplum yapısındaki değişimler devam etmiştir. Tarım toplumundan sanayi toplumuna doğru bir gelişme gözlenmiştir. Ulaşım olanaklarının artmasıyla büyük kentler özellikle İzmir ile kurulan ilişkiler, toplumsal yaşama yeni boyutlar getirmiştir. Bu dönemde başlayan kırdan kente göç giderek hızlanmıştır. Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla ve yurt dışına giden işçilerin etkisiyle geleneksel kültür yapısı ve sosyal yaşantıdaki değişiklikler büyük boyutlar kazanmıştır. Denizli insanının sanayiye özellikle dokumacılık ve ticaret yönünde atılım ve yatırım yapması güncel yaşantının vazgeçilmez bir parçası olmuştur (Denizli Valiliği, 1997: 186-187).

Cumhuriyetin ilk yıllarında daha ziyade dokuma ve tarıma dayalı bir sanayi ağırlıklı ev ve atölye tipi sanayileşme söz konusu idi. 1930'lu yıllardan itibaren ekonomideki ağırlığının ve kamu yatırımlarının nispeten artmasına ve bu yatırımlardan Denizli sanayisinin yeterli pay almamasına rağmen yöre sanayide genel bir toparlanma ve yapılanma sürecinin varlığı söz konusu olmuştur. (DPT, 2002).

1940'lı yıllarda II. Dünya Savaşının ekonomik gelişmeler üzerindeki olumsuz etkisi, devletçiliğin uygulanması, teşviki sanayi kanununun kaldırılarak yeni vergilerin uygulanması gibi bir dizi faktörden olumsuz yönden etkilenen Denizli ekonomisi, bütün bu olumsuz gelişmelere karşın devletçilik politikalarının bir sonucu olarak kooperatifçiliğin yaygınlaşmasıyla günümüz sanayisinin gelişmesinin temelleri

atılmıştır. 1950'lerde Marshall yardımlarının etkisiyle ülke sanayisinde görülen gelişme Denizli ilinde de kendini göstermiş, bu dönemde Denizli'de açılan Sümerbank bez fabrikası ilin dokumacılık potansiyelinin arttırmıştır (Karaalp ve Batmaz, 1998: 103).

1950'lerde kasaba görünümünde olan kent bu yıllarda karayollarının yapımının hız kazanması nedeniyle canlı bir ticaret merkezi haline gelme yolunda değişim sergilemiştir (Şengün, 1998: 103). Planlı kalkınma ve sanayileşmenin başladığı 1963'lerden itibaren ilde kurulan pek çok fabrika ile sanayileşme sürecini sürdüren Denizli, asıl büyük hamleyi 5. Kalkınma Planı'nın uygulandığı dönemde gerçekleştirmiştir. 60 yeni fabrika kurulmuş ve özellikle dokuma sanayisinde büyük atılım gerçekleştirilmiştir (Karaalp ve Batmaz, 1998: 105).

Denizli ekonomisi, gerek ülkenin genel ekonomik durumu, gerekse uygulanan ekonomik politikalar nedeniyle 1970'li yıllardan sonra modern sanayi bağlamında gelişmesini harılandırmıştır. 1973'ten itibaren kalkınmada öncelikli yöre kapsamına alınan Denizli sanayide önemli atılımlar gerçekleştirmeye başlamıştır (Karaalp ve Batmaz, 1998: 105). 1970'li yılların sonuna kadar nüfusunun önemli bir kısmı kırsal alanda yaşayan ve tarımla geçinen; kentsel alanda yaşayan nüfusunun ise ticaret sektörlerinde istihdam edildiği Denizli ili 1980 sonrasında önemli bir sanayileşme süreci yaşamıştır (Arlı, 2009: 107).

1980'li yıllarda ve 1990'larda ihracata yönelik teşvik tedbirlerinin de etkisiyle tekstil sektöründe önemli atılımlar sergilenmiştir Karaalp ve Batmaz (1998:105). 1970'li yıllara kadar nüfusunun bir kısmının Aydın ve Söke ovalarında mevsimlik işçi olarak geçimini sağladığı bu il, özellikle 1990'lı yılların başından itibaren yarattığı sanayi ve hizmet sektörü istihdamıyla Ege Bölgesi ekonomisi içinde önemli ve özgün bir konum kazanmıştır (Arlı, 2009: 107).

Denizli imalat sanayisi, tekstil sektöründe özellikle de bornoz ve havlu alanındaki uzmanlaşması sonucunda üretim ve satışlarıyla son yıllarda dünya ölçeğinde ilk sıralarda yer almıştır. İç Ege ve Batı Akdeniz Bölgesinin kavşak noktasında yer alan Denizli, kendi iç dinamikleriyle sergilediği hızlı ve başarılı gelişmesi sonucu hem ülkede hem de ülke dışında önemli bir konumda yer almaktadır. Babadağ, Buldan, Kızılcabölük gibi ilçeler Denizli'deki dokumacılık kültürünün ve becerisinin gelişmesinde önemli bir konuma sahiplerdir. El tezgahlarında başlayan geleneksel tekstil becerisi ve birikimi özellikle 1980'lerden sonra artan bir gelişme göstermiştir (Kazdağlı, 1998: 89).

1980’li yıllardan itibaren Denizli’de havlu ve bornoz gibi tekstil sanayisinde öne çıkan ürünlerin üretim ve pazarlanması konusunda kent ekonomisi içinde %65-70’lik payda belirleyici konuma gelmesi, uzmanlaşma, bu ürünlerin büyük ölçüde ihracata yönelmesi de dış pazara uyum politikalarının varlığını göstermektedir. Denizli’de bu alanda faaliyet gösteren 600 dolayında firmanın büyük kısmının yurt dışına açılmış durumdadır (Kazdağlı, 1998: 89).

Türkiye’de 1980’lerde başlayan ve 1990’larda hızla devam eden bir bölgesel yeniden yapılanma süreci yaşanmaktadır. İstanbul, İzmir, Ankara, Bursa, Adana gibi büyük kentler geçmişin avantajlarının etkisiyle de yatırımlar da hala ilk sıraları almaktadır. Bu büyük merkezlerin dışında son yıllarda yıldızı parlayan kentler ise Gaziantep, Kayseri, Denizli, Kahramanmaraş, Tekirdağ’dır. Bu iller AB ile gümrük birliği sürecinde Türkiye’de şans tanınan tekstilde uzman iller olmaları nedeniyle son yıllarda sanayileşmede ve ticarete önemli merkezler haline gelmişlerdir (Denizli Valiliği, 1997: 186-187).

Denizli bugün yalnız tekstilde değil çeşitli sanayi dallarında da hızla ilerleme kaybetmiştir. Bunların dışında ilde uzun yıllardır geçmişi olan haddecilik, deri işleme ve ayakkabıcılık madeni ev eşya sanayi elektroliz bakır sanayi ve kablo üretimi, çeşitli makine sanayi mermer çimento hazır beton ve prefabrik inşaat malzemeleri sanayi gıda sanayi kuruluşlarından un, meşrubat, makarna, meyve konsantresi şarapçılık özellikle leblebi üretimi başta olmak üzere çeşitli çerez işleme, ambalajlama ve ihracatı, yem sanayi gelmektedir. Bugün Denizli’de 50’den fazla işçi çalıştıran işletme sayısı 150 civarındadır (Denizli Valiliği, 1997:186-187).

Bunların yanında il merkezi ve ilçelere dağılmış işletme ve atölye bazında çalışan pek çok sayıda işyeri mevcuttur. 1995 yılında Türkiye’de en büyük 500 sanayi kuruluşunun 10’u Denizli’de bulunmaktadır. Denizli’de özellikle ihracata yönelik üretim yapmakta uluslar arası pazarda rekabet etmektedir. Ticaret odasının 1997 verilerine göre Denizli’den 142 değişik madde grubunun 87 ülkeye ihracatı yapılmıştır. Denizli ticaret borsası ile ihracat yapan diğer kuruluşlarla birlikte bu sayı 170’e ulaşmıştır. Denizli her geçen gün hızla artan yeni işletme ve firma sayısı ile 1 milyar dolara ulaşan ihracatı ve devlete verdiği vergide sahip olduğu dördüncülük sırasıyla Türkiye’nin en canlı ve dinamik ekonomik alt bölgelerinden birini oluşturmaktadır (Denizli Valiliği, 1997: 186-187).

Denizli bulunduğu coğrafi konumu nedeniyle de geçmişten günümüze her zaman önemli bir tarım, ticaret, sanayi ve turizm merkezi olmuştur. 21. yüzyıla adım

atarak hızla sanayileşen ve turizm yatırımları artan Denizli nüfus yoğunluğu ile de anakent haline gelmiştir. İl nüfusunun 2010 yılında 1 milyon ulaştığı belirtilmiştir. 1980-90 yılları arası en fazla göç alan illerden birisi olmuştur. Denizlili, hızla sanayileşmesi ve nüfus artışı ile yeni kurulacak organize sanayi bölgelerini Acıpayam, Serinhisar ve Çardak gibi ilçelere akıllıca yönlendirmektedir (Denizli Valiliği, 1997: 186-187).

Denizli, Türkiye'nin tekstil sanayisinde önemli gelişme göstermiş ilk dört merkezinden birisidir. Denizli'nin tekstil alanında gerçekleştirdiği büyük gelişme yerel girişimcilik ekseninde, başarılı bir örnek olarak gösterilmektedir. Bu gelişmenin paralelinde Denizli ve yakın çevresinin coğrafi konumu, ili yörenin çekim merkezi haline dönüştürmüş, bölgede ticari etkinliklerin de gelişmesine neden olmuştur (Denizli Stratejik Planı, 2012-2014: 18).

Devlet teşvikleriyle desteklenen ekonomik gelişme Denizli'nin kendi yerel dinamizmi ile temellenmiştir. Son dönemde başta Çin'in etkisi olmak üzere uluslararası rekabette ortaya çıkan gelişmeler ve dünyada yaşanan krizler Denizli'yi diğer birçok il ve bölgeye göre daha fazla etkilemektedir. Denizli'nin gelecek dönemde kendisine çizeceği yol haritası ve önceliklerde bu noktalar geçmişten çok daha önemli hale gelmiştir. Konfeksiyon, elektrolitik, cam, ham maddecilik ve metal, doğal taş, traverten ve mermer, modern hayvancılık, yem ve sütçülük Denizli ekonomisinin temelini oluşturmaktadır. Son dönemlerde bu sektörler bakır tel üretimi de dahil olmuştur. Kent ekonomisinin merkezinde sanayi sektörünü yanı sıra kültür ve turizm sektörleride önem arz etmektedir (Denizli Stratejik Planı, 2012-2014: 18) .

Denizli, Türkiye'de tekstile yönelik sanayi sektörü gelişimi ile dikkat çeken illerden birisidir. Buna karşın, ilde, Acıpayam ve Çivril Ovaları ile önemli ölçüde tarım potansiyeli de bulunmaktadır. Tekstil sektörünün küreselleşme ile tehdit altında bulunması dikkate alındığında alternatif sanayi potansiyeli ile tarım potansiyelinin eşgüdüm halinde gelişmesinin desteklenmesi kalkınma sürecinde önemli bir güç oluşturmaktadır (Denizli Stratejik Planı, 2012-2014: 18-20).

Denizli İli'nin ekonomik durumuna ilişkin olarak Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi (EDAM) tarafından yayımlanan "Türkiye İçin Bir Rekabet Endeksi- 2009 çalışmasına diğer illerle sıralamadaki yeri açısından bakıldığında Denizli'nin birçok kritere göre ilk yirmi il içinde yer aldığı görülmektedir. Devlet Planlama Teşkilatı tarafından 2003 yılında oldukça kapsamlı bir veri setine dayanılarak yayımlanan "İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması

Araştırmasında” Denizli ili 12.sırada yer almaktadır (Denizli Stratejik Planı, 2012-2014: 18-20) .

Denizli ilinin ticari alandaki gelişiminde bir kavşak noktasında yer almasının da etkisi bulunmaktadır. Denizli, Uşak ve İzmir karayollarının gelişmesiyle ilin ekonomik hayatı canlanmıştır. En çok canlı hayvan, tahıl, pamuk, tütün, haşhaş tohumu ve şeker pancarı gibi ürünler ihraç etmektedir. Denizli ili coğrafi, doğal kaynaklar, iklim, ulaştırma, nüfus, enerji ve turizm yönünde pek çok olanağa sahiptir. İlin iç ve dış ticareti son yıllarda hızla artmıştır. Ege’den sonra ikinci ticari merkez konumundadır. İzmir, Antalya, İstanbul gibi metropol kentlerle sürekli ticari ilişki içindedir. Dokuma sanayisi alanında geniş bir pazara sahiptir (Denizli Valiliği, 1997: 185-187).

Eşdeğer fert başına gelir medyanının % 60’ının yoksulluk sınırı olarak kabul edilmesine göre yapılan yoksulluk hesaplamasında, Türkiye’de genel yoksulluk oranı 2003 yılı için % 23,4 hesaplanmıştır. NUTS 2 sınıflamasına göre Aydın, Muğla ve Denizli illerinin içinde bulunduğu TR32 bölgesinde ise genel yoksulluk oranı % 17,6 ile bu rakamın altında çıkmıştır. Kentteki yoksulluk oranları açısından bir karşılaştırılma yapıldığında ise Denizli ilinin de içinde bulunduğu TR32 bölgesinde kentsel yoksulluk oranı % 16,5 olan Türkiye kentsel kesim yoksulluk oranının altında % 12,5 düzeyinde hesaplanmıştır. Aynı şekilde kırsal kesim açısından bakıldığında TR32 bölgesinde kırsal yoksulluk oranının % 20,3 olduğu öte yandan bu oranın Türkiye geneli kırsalı için % 34,2 olduğu görülmüştür (Denizli Stratejik Planı, 2012-2014: 18-22-23).

Yoksulluk düzeyinin düşük olması esas olarak ekonomik yapının bir sonucu olarak görülmekle birlikte Denizli’de özellikle kamu kaynaklarıyla karşılanan sosyal transferlerin uygulamadaki etkinliği de yoksulluk oranının düşük çıkmasında etkili olmuştur. Denizli ilinde yeşil kartlı sayısının toplam nüfusun içindeki payı % 5’ler düzeyindedir. Bu oranın diğer illerle karşılaştırıldığında oldukça düşük oranda çıkması yoksulluk oranındaki görece düşüklüğünde başka bir göstergesidir (Denizli Stratejik Planı, 2012-2014: 18-22-23) .

Genel olarak bakıldığında Denizli ili çeşitli özellikleriyle kentlerin/bölgelerin ekonomileriyle ilgilenen pek çok araştırmacının ilgisini çektiği görülmüştür. Bu özelliklerin başında ilin dışa açık ekonomik gelişimi ile özellikle de Avrupa ve Amerika’ya yönelik başta havlu ve bornoz olmak üzere tekstil ihracatındaki çok hızlı artış gelmektedir. Nitekim Denizli ekonomisi ile ilgili çalışmalar ilin tekstil üretim ve ihracat değerlerindeki hızlı rakamsal büyüme ve dönüşüme paralel olarak artmaktadır (Özgür, 2006: 215).

Işık (1996) Denizli’de Türkiye’nin diğer kentlerinde görülemeyecek türde bir hareketlilik olduğunu söylemiştir. Denizli’nin tam anlamıyla kısaca post-fordist olarak adlandırılan yeni dönemin kenti olduğunu ileri sürmüştür. Ulusal ekonominin devlet eliyle inşa edildiği ithal ikamesi döneminin Denizli’si kalkınmada öncelikli yöre olarak geri bir kentti. Kapitalist ekseninde bir sınıf farklılaşmasının temel belirleyici olmadığı, artisanal üretimin hakim olduğu bir kentti. Yeni dönemin ilişkileri Denizli’de bu farklılaşmış toplumsal mekanda yerleşmekte, yeni eşitsizlik biçimleri kurulmaktadır. Bu anlamda Denizli, yeni dönemin gelişen ilişkilerini anlamak açısından saf bir örnektir (Özgür, 2006: 215).

Türkün-Erendil (2000) Denizli’deki bu gelişmeyi az gelişmiş ülkelerdeki ekonomik gelişme dinamiğiyle açıklamıştır. Az gelişmiş ülkelerde sanayileşme ve dünya ekonomisine eklenme dokuma ve konfeksiyon sektörüyle başlamaktadır. Bu sektörlerin özellikle konfeksiyon aşamasının emek-yoğun niteliği ve bu ülkelerdeki emek maliyetinin düşüklüğü özellikle standart tekstil ürünlerine bir avantaj sağlamaktadır. 1970’lerden sonra bu sektördeki uluslararası işbölümünde bir dönüşüm yaşanmış standart mallarda ucuz ve boş emek potansiyeline sahip ülkeler söz konusu olurken gelişmiş ürünlerini kaybettikleri rekabet şansını yeniden yakalamak için moda ve tasarım ağırlıklı mallara yönelerek fiyat rekabetinden kaçınmanın yollarını aramışlardır. Denizli bu ilk gruba dahil bir kenttir. Yani emek maliyeti düşük diğer ülkelerle yarışmaktadır. 1980 sonrasında ihracata yönelik sanayi politikalarının yarattığı olanakları kullanarak tekstil üretiminde hızlı dönüşüm yaşamıştır (Özgür, 2006: 217). Pınarcıoğlu (2000) çalışmasında Denizli ekonomisinin gelişim sürecinde bazı firmaların zaman içinde gelişerek, ilde mevcut olan dayanışmacı ekonomik ağların merkezine yerleştiğini ve bu gelişmelerin firmalar arasındaki dengeli ilişkileri dönüştürerek asimetrik etkiler ürettiğini iddia etmektedir. Denizli ekonomik pazarında kapitalist ilişkilerin gelişmesinin, yörenin geleneksel dayanışmacı ağları üzerindeki etkilerine dikkat çekmektedir (akt. Arlı, 2009: 110).

2.8.4. Boşanma Oranlarına Dair Veriler

Bu çalışmada Denizli ilinde artan boşanma oranları toplumsal cinsiyet perspektifiyle makro (birey-kurum ilişkileri) ve mikro (bireyler arasındaki ilişki ve birey-grup arasındaki ilişki) düzlemde, sosyo-kültürel değerler ve normlar, sosyal statü ve roller, tutumlar ve davranışlar üzerinden analiz edilmektedir.

TÜİK’in 2012 verilerine göre Denizli ilinin nüfusu 942 bin 278. Bu şekilde Türkiye’nin en kalabalık 21. ilidir. Nüfusun %69.55’i il ve ilçe merkezlerinde, %30.5’i

ise köy ve beldelerde yaşamaktadır. Ege bölgesinde olduğu gibi kadın nüfusu erkek nüfusundan daha fazladır. Nüfusun 470 bin 27'sini erkekler, 472 bin 251'ini kadınlar oluşturmaktadır. Nüfusun en kalabalık bölümü 83 bin 400 kişiyle 30-34 yaş aralığındaki kişiler oluşturmaktadır. 85-89 yaş aralığındaki kişi sayısı 2 bin 747, 90 yaş ve üzerindeki kişi sayısı 829'dur. Denizli ekonomideki yükselişine ve sahip olduğu tarımsal potansiyeline rağmen göç veren bir ildir. 2010-2011 döneminde 23 bin 453 kişi göç alan kent aynı zaman diliminde 23 bin 853 göç vermiştir. Kentteki nüfus artış hızı da %11.16'dır. Bu değer %13.49 olan Türkiye değerinin altındadır. Denizli yüksek boşanma oranları ile dikkat çeken bir ildir. Türkiye'nin en çok boşanma vakası görülen 4. ili konumundadır. Denizli evlenme sayısı ise Türkiye ortalamasının altında yer almaktadır (TÜİK, 2012).

2013 yılı verilerine göre evlenme sayısı bin nüfus başına 7.69 ve daha yukarı yaştaki nüfusun 160 bin 552'si hiç evlenmemiş. Buna göre 500 bin 832 kişi evli, 26 bin 463 kişi boşanmıştır. Ortalama evlilik yaşı erkeklerde 29.1, kadınlarda 24,9'dur. Erkekler ve kadınlar en fazla 20-24 yaş grubunda evlenmişlerdir. Kaba boşanma hızı binde 2.24'tür. Bu oran ile Türkiye'nin en çok boşanma görülen 4. ili konumundadır. Erkekler en fazla 30-34 yaş grubunda, kadınlar ise 25-29 yaş grubunda boşanmışlardır. Denizli'de yine 2013 verilerine göre evlilikler en fazla 6-10 yıl aralığında bozulmuştur (TÜİK, 2013). Denizli'de yıllara göre boşanma oranlarına bakıldığında, 2007 yılında 1304 boşanma, 2008 yılında 1404 boşanma ve 2009 yılında 1731 boşanma gerçekleşmiştir. 2011 yılında 3 bin 300 çift; 2012 yılında 7199 çift evlenirken 2245 çift boşanmış; 2013 yılında 4 bin 334 çift evlenirken 3 bin 700 çift boşanmıştır. Evlenme oranları bir önceki yıla göre yüzde 0,1 azalırken boşanmalar yüzde 6,87 artmıştır. Kaba evlenme hızı binde 7,61'dir. 2012 yılında kaba boşanma hızı binde 2,37 olarak gerçekleşirken bu oran ile boşanma hızı en yüksek dördüncü il olmuştur. Yine bu yıl itibariyle Denizli'de ilk evlenme yaşı kadınlarda 23 erkeklerde 26'dır. Evlenenler arasındaki yaş farkı 3,5'dir. Denizli'de boşanma oranları sürekli artış göstermiştir. Bu durum Denizli ilini nüfusuna oranla en fazla boşanma oranına sahip iller arasında yer almasına neden olmuştur. Denizli'de 4 Aile Mahkemesi bulunmaktadır (TÜİK, 2007-2013).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

3.1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı

Son on yılda liberal değerlerin, bireyin özerkliğinin artışı, kadın-erkek arasındaki asimetrik güç ilişkilerini giderme çabaları, yaşam biçimlerinin farklılaşması, geleneksel değerlerin çözülmesi ve evliliğin geleneksel bağlılıklardan ziyade bireysel ve bilinçli bir seçim olarak algılanmaya başladığı yeni evlilik anlayışlarının ortaya çıkması, bireylerin yaşamlarındaki önceliklerin değişmesi, seçim özgürlüğünün artışı, bireysel tercihlerin değişmesi, bireylerin birbirinden ve ilişki ya da evlilik gibi birlikteliklerden beklentilerinin farklılaşması, farklı yaşam olanaklarının ve olanaklara erişimin artması, eşler arasındaki potansiyel problemlerin içeriklerinin değişmesi gibi bir dizi değişim boşanma oranlarındaki artışı etkilemektedir. Bunun yanı sıra doğurganlık oranının düşmesi, evlilik yaşının artması, evlenmeden birlikte yaşama anlayışının yaygınlaşması genel olarak boşanma oranlarının artışına neden olan faktörlerdir.

Doğurganlığın değişimine yönelik iki koşul belirlenmiştir. İlki, konuya ekonomik açıdan bakmaktadır ve az sayıda çocuğa sahip olmanın iyi olacağı yönündeki inancın artışına karşılık gelmektedir. İkincisi, kültürel bakış açısidir ve evlenmeden birlikte yaşamak, doğum kontrol ya da boşanma gibi sorunsallaştırılan davranışların kültürel olarak kabul edilip edilmemesini içermektedir (Emerson vd., 2010: 14-26). Bu bağlamda boşanmaya yönelik toplumda hakim algılayış biçiminin değişmesi ve boşanmanın kabul edilebilir bir durum olarak değerlendirilmesi de boşanma oranlarının artışını etkilemektedir.

Dünyada ve Türkiye’de yapılan pek araştırmalarda aileye ve boşanma yasalarına yönelik hukuksal düzenlemelerin boşanma oranlarındaki artışa neden olabileceği yönünde sonuçlar görülmektedir. Boşanma sürecinin kolaylaştırılması, taraflarını maduriyetlerinin giderilmesi ve boşanmaya yönelik prosedürlerin değiştirilmesi gibi konularda yapılan düzenlemeler boşanmanın geçmişte olduğu gibi zahmetli bir süreç olarak yaşanmamasına dolayısıyla boşanmaya karar vermiş kişilerin bu işlemi tamamlaması yönünde hareket etmelerine olanak tanıdığı söylenebilir. Bu şekilde yasal düzenlemeler, bireylerin boşanmaya yönelik istekliliğini ve hazır oluş düzeylerini etkilemektedir.

Kadının ekonomik olarak özgürleşmesi boşanma oranlarına yönelik analizlerde eksen oluşturan diğer bir değişkendir. Ekonomik olarak özgürleşen kadının kocasına bağımlılığı azalmış ve sorunlu bir evliliği devam ettirme konusunda kadını bağlayan en

önemli etken de bu şekilde görel olarak önemsizleştirilmiştir. Kadının reel bir gelire sahip olması onun kamusal alandaki statüsünde ve cinsiyete ilişkin normlardaki değişime karşılık gelmektedir. Bu da kadına istediği zaman boşanma özgürlüğü sağlamıştır. Kadının ekonomik özgürleşmesinin yanı sıra eğitim olanaklarının kadının lehine yaygınlaştırılması da önemli bir değişime karşılık gelmektedir. Eğitim hem kadınların kendilerini işgücü piyasasında var etmelerinin ve gelire sahip olmalarının bir koşulu hem de kadınların cinsiyete ilişkin normatif yapının ve değerlerin değişmesine neden olan itici bir güçtür. Dolayısıyla hem ekonomik hem de kültürel olarak önemli bir değişken olan eğitim, kadının ve genel olarak toplumun geri kalanının değerler dünyasında boşanmaya yönelik algının farklılaşmasına yol açmaktadır. Bu farklılaşma ise boşanmanın büyük ölçüde kabullenilmesine yönelik tutumlara kapı açmaktadır (Bouteillec vd., 2011:191-209).

Bu araştırmada Denizli’de artan boşanma oranları, evliliğin çözülmesinde sosyo-ekonomik ve kültürel faktörlerin belirleyiciliği dikkate alınarak analiz edilmektedir. Araştırmaya katılanların boşanma deneyimleri evlilik süreci, boşanma süreci ve boşanma sonrası olmak üzere üç farklı döneme ait özellikler dikkat alınarak araştırılmaktadır. Katılımcıların içinde buldukları sosyo-ekonomik ve kültürel koşullar, değerler dünyası, toplumsal cinsiyet rolleri ve bu rolleri katılımcıların nasıl algıladığı, yaşadığı, devam ettirdiği, katılımcılar arasındaki farklılıklar çerçevesinde irdelenmektedir. Bu araştırma, katılımcıların evlenmeye ve boşanmaya yönelik kişisel görüşleri, kadın ve erkek katılımcıların evlenme ve boşanmaya konusundaki görüş farklılıkları gibi bir dizi konu etrafında şekillendirilmektedir.

3.2. Araştırmanın Amacı

Boşanma, son yıllarda, sosyoloji, psikoloji, hukuk, antropoloji gibi disiplinlerin ilgi alanına giren bir konu olmuştur. Boşanmanın makro-mikro süreç ve ilişkiler alanını kapsayan olgusal özelliğe sahip olması, bütüncül teorileri benimsemeyi gerektirmektedir. Toplumsal gerçekliğin toplumsal, bireysel alanların dinamik bir etkileşim ilkesine dayalı bir varlık alanı olduğu ön kabulünden hareketle bu araştırmada bir olgu olarak boşanma, toplumsal, kültürel ve ekonomik boyutlarıyla irdelenmektedir. Bu bağlamda, araştırmadan elde edilen bulguların, disiplinler arası yapılacak çalışmalarda yol gösterici bilgiler sunacağı gibi sosyoloji alanında da katkı sağlayıcı nitelikte olacaktır.

Bu araştırmanın amacı, Denizli’de son yıllarda dikkati çeken bir hızla artış kaydeden boşanmaların sosyolojik açıdan nedenleri ve sonuçları bilgisine ulaşmak

olarak belirtilebilir. Bu bağlamda araştırmanın diğer önemli amacı, boşanma olgusunun analizini toplumsal cinsiyet bakış açısıyla gerçekleştirmektir. Başka bir ifadeyle, boşanmanın nedenleri etkileri ve sonuçları, “cinsiyete göre nasıl bir farklılaşma göstermektedir?” sorusu çerçevesinde somutluk kazanmaktadır. Kadın ve erkek cinsiyet grubu, kendi aralarında olduğu gibi her grup içinde de heterojen bir özellik/farklılık göstermektedir. Yaş, etnik köken, din, sınıf, cinsel oryantasyon gibi yapısal belirleyiciler söz konusu farklılaşmaların kaynağını teşkil etmektedir.

Araştırmada üzerinde durulan diğer bir faktör kentleşme olarak belirlenmiştir. Ailenin yapısal ve işlevsel farklılaşmasına neden olan kentleşme, aynı zamanda araştırma kapsamında, boşanma oranlarındaki artışa neden olan bir dinamik olarak kabul edilmiştir. Kentleşme sürecinde öncelikle moral temele dayanan boşanma nedenleri, giderek yerini maddi gerekçelere bırakma yönünde değişim izlemiştir (Sencer, 1979: 151-173; Arıkan, 1996: 17). Kırsal alanda denetim mekanizmalarıyla ortaya çıkması önlenen geçimsizlikler, kentsel alanda daha yaygınlık kazandığı yönündeki tespitten hareketle, bu araştırmada kentleşmeye bağlı olarak, boşanma nedenlerinin kırsal ve kentsel yapı özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediği bilgisine ulaşmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla, kentte yaşama süresi, yaşamın büyük bir kısmının geçirildiği yer (kır ya da kent kökenli olma durumu) gibi bağımsız değişkenlerle boşanma nedenleri, etkilerin ve sonuçları arasındaki ilişki sorgulanmaktadır.

Kentleşmenin önemli bir değişken olarak alınmasının nedeni, Denizli'nin yaşadığı ekonomik ve demografik değişimlerinin aile yapısı ve ilişkileri üzerinde yarattığı etkiler kadar, boşanmış bireylerin deneyimlerinde de bir farklılaşma yaratacağı düşüncesidir (çekirdek ya da geniş aile, cinsiyete dayalı işbölümü, eşler arasındaki sorumlulukların paylaşımı, annelik-babalık rollerinin yerine getirilmesi, kadının çalışma durumu, ailede karar alma mekanizmasının nasıl işlediği, otoritenin dağılımı, kadına yönelik şiddet, çocuk sayısı, maddi durum gibi). Örneğin, geleneksel değerlerin baskın olduğu toplumlarda boşanma sonrasında kadınlar daha büyük sorunlarla karşılaşabilmektedir. Özellikle evli kaldığı süre içinde çalışmamış olan kadınlarda bu sorun ciddi boyutlara ulaşabilmektedir. Erkekler ise boşanma sonrası süreçte, çocukların bakımını üstlenmek-velayet kendisinde ise-ev işlerini yerine getirmek gibi görevlerle karşı karşıya kalabilmektedir. Dolayısıyla evlilik ve aileye ilişkin toplumsal ve kültürel değerlerin, geleneklerin kısıtlayıcılığını besleyen cinsiyet kalıpları, söz konusu

geleneklerin ve değerlerin, özellikle kadının yaşamında adeta onu pasifleştiren, baskıcı ve kontrollü bir içerik sergilemesine zemin hazırlayabilmektedir.

Sonuç olarak, yaş, eğitim düzeyi, kentte yaşama düzeyi, yaşamın büyük kısmının geçirildiği yer, gelir durumu, meslek, sosyal güvenlik, çocuk sayısı, en küçük çocuğun yaşı, akraba evliliği, çok eşli evlilik, evlilik sayısı, evlilik süresi, eşler arasındaki yaş farkı, evlilik biçimi, aile ve akrabalar ile görüşme sıklığı, hane halkı sayısı gibi pek çok değişkenle ilişkisi dikkate alınarak, kadınların ve erkeklerin boşanmaya yönelik algılama biçimlerinde, değerlendirmelerinde, boşanma kararı almalarında, boşanma sonrası sorunlarla baş edebilmelerinde ve korunma stratejilerinde, toplumsal, kültürel ve ekonomik temelde farklılıkların olduğu bilgisine ulaşmak temel hareket noktasıdır. Bu bağlamda cinsiyet kalıpyargılarının birincil ilişkiler alanı ile ikinci ilişkiler alanına etki derecesi ve buna bağlı olarak boşanmış bireylerin yeniden kimlik edinme ve bireyselleşme süreçlerine katkısı ortaya konulacaktır.

3.3. Araştırmanın Önemi

Boşanma oranlarındaki artış, global ve yerel düzlemdeki yapısal değişimlerin bir sonucudur. Ancak mevcut çalışmaların, boşanma olgusunu tek boyutlu olarak ele aldıkları söylenebilir. Türkiye’de boşanma konusundaki literatürün tatmin edici bir düzeyde olmadığı görülmektedir. Boşanma olgusunu sosyolojik açıdan ve bütüncül bir teoriyle ele almanın ötesinde, toplumsal cinsiyet bakış açısıyla irdeleyen çalışmaların yetersiz olması, bu araştırmanın literatüre büyük ölçüde katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Boşanma olgusunun toplumsal cinsiyet perspektifinden sosyolojik olarak analiz edilmesi, toplum ve birey sağlığı açısından olumlu ve olumsuz yönlerinin ortaya konulması açısından kritik bir önem taşımaktadır. Boşanmanın olumsuz etkilerine maruz kalan bireyler açısından konunun tartışılması, sorunun daha geniş boyutlara ulaşmadan, etkili mesleki müdahalelerin gerçekleştirilmesini, yeni hizmet modellerinin üretilmesini, halkın bu konuda farkındalık ve bilinç düzeylerinin geliştirilmesini, resmi olan ve olmayan kurumlarla, kuruluşlarla ve örgütlerle koordineli bir çalışma içinde gerçekleştirilmesini sağlayacaktır.

Bu araştırmadan elde edilen veriler, boşanma olgusuna ilişkin toplumun farkındalık düzeyinin yükseltilmesine katkı sağlayacağı gibi, bu konuda yapılacak çalışmalara da kaynaklık edeceği düşünülmektedir. Boşanma deneyiminin sorunsuz bir şekilde aşılmasında işlevsel stratejilerin geliştirilmesi için halkın bakış açısının, sosyo-

kültürel değerlerin, yaşadığı koşulların, sınırlılıkların, norm ve değer sisteminin bilinmesi gerekmektedir. Bu araştırma, bu boyutta bilgilerin sağlanmasında katkı sunacaktır.

Denizli’de boşanma, intihar ve suç oranlarındaki artış, toplumsal ve kültürel yapı arasındaki uyumsuzluğa işaret etmektedir. Araştırmanın bulgu ve değerlendirmeleri, Denizli ilindeki sosyo-kültürel ve ekonomik değişimler için aydınlatıcı olduğu kadar, Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı tarafından yapılması öngörülen Türk Aile Yapısı araştırması için bilimsel katkı sağlayıcı nitelikte olacaktır.

Boşanma, kadın ve erkeğin ilgilendiren bireysel bir konu olmanın ötesinde toplumsal yapıyla ve toplumsal yapıdaki değişimlerle büyük ölçüde ilişkilidir. Evlilik kurumu nüfusun yenilenmesi, toplumsallaşması, biyolojik ihtiyaçların yerine getirilmesi gibi temel unsurlar dışında ulusal kültürün yaşatılması ve gençlere aktarılması gibi konularda önemli bir görev üstlenmektedir.

Toplumsal değişme yavaş ya da hızlı olsun, toplumda eskiyi bütünüyle yok ederek yerine yenisini kurmak olanaksızdır. Hızlı bilimsel ve teknolojik değişimler, dünyada ve Türkiye’de toplumsal-kültürel yapının değişmesine yol açmıştır. Türkiye gibi geçiş toplumlarında hem kırsal yapılara hem de modern kentlere ait norm ve değerler sistemi büyük ölçüde değişmiştir. Sosyal değişme dinamiğinin temeli olan cinsiyet rollerine ilişkin tutum değişimleri ve beklenti düzeyleri de büyük önem arz etmektedir. Bu konuya değinen araştırmada, boşanma oranlarındaki artış ile cinsiyet rollerindeki farklılaşmalar arasındaki ilişkinin olup olmadığını ortaya koyarken, cinsiyetler arasında daha eşitlikçi bir teorinin gelişmesi ve yaygınlaşmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Toplumsal bir olgu olarak boşanmaya ilişkin kapsamlı bir çözümlenmenin katkıları, ilgili Devlet Bakanlıkları, Üniversitelere bağlı Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezleri, İl Sosyal Hizmet Müdürlüğü, İl Baroları, Kadın Örgütleri ve STK’lar, Aile Danışma Merkezleri, özel sektör ile diğer kamu birimlerinin hizmet sunumları açısından şüphesiz toplumsal, kurumsal ve bireysel düzeyde işlevsel yararlar sağlayacaktır.

Boşanma oranlarındaki artış, ekonomik kriz ve ekonomik gelişme alanlarındaki farklılaşmalara bağlı olarak da gerçekleşmektedir. Bu tarz değişimler, iç doku ve değerler bakımından bir organizasyon yokluğu, değerlerin kristalize olmayışı gibi nedenlerle sosyal yaşamda belli düzensizlikleri beraberinde getirmektedir. Boşanma

oranlarındaki artış bunun göstergesidir. Bu araştırma, sosyo-kültürel yapıda ortaya çıkabilecek bu sosyal düzensizliklerin ve anomik davranışların önlenmesi açısından önemli katkılar sağlayacaktır.

Araştırmada boşanmış kişilerin boşanma deneyimleri farklı değişkenlerle birlikte analiz edildiği için, bireyleri düşünce ve davranışlarını yönlendiren temel güdü ve fikirler hakkında kapsamlı bilgiler sunacaktır.

3.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın temel amacı, sosyo-kültürel ve ekonomik değişkenler göz önünde bulundurularak, Denizli’de 2000 yılından itibaren artış gösteren ve son on yılda da Türkiye ortalamasında önemli bir orana sahip olan boşanmaların sosyolojik olarak nedenlerini ve sonuçlarını araştırmaktır. Bu amaç çerçevesinde araştırmanın bulguları, seçilen örneklem ve araştırma alanı ile sınırlıdır. Boşanmanın makro ve mikro süreç ve ilişkiler alanını kapsayan olgusal özelliğe sahip olması, bütüncül bir teoriyi benimsemeyi gerektirmektedir. Gerçekliğin toplumsal, bireysel alanların dinamik bir etkileşim ilkesine dayalı olduğu önkabülünden hareketle toplumsal ve bireysel yapı etkileşime odaklanan araştırmamızda boşanma olgusu, toplumsal, kültürel ve ekonomik boyutlarıyla irdelenecektir.

3.4.1. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evreni, Denizli’de yaşayan boşanmış kadınlardan ve erkeklerden oluşmaktadır. Çalışmada, boşanan bireylerin adres kayıtlarına sağlıklı bir şekilde ulaşabilmek için araştırma örneklem kapsamına 2007 yılından itibaren meydana gelen boşanmalar ve boşanmış bireyler dahil edilmiştir. Buna göre, 2007 yılına ait 1304 boşanma, 2008 yılına ait 1404 boşanma ve 2009 yılına ait 1731 boşanma olduğu dikkate alındığında, araştırmanın hedef kitlesindeki birey sayısının (N) 4439 olduğu görülmektedir. Örneklem grubunun yaş aralığı Türkiye’de evlenme yaşının küçük olduğu gerçeği göz önüne alınarak 18 yaş ve üzeri kadınları ve erkekleri oluşturmaktadır. Örneklem kapsamında yer alan boşanmış bireylerin tespitinde, boşanma davasının açıldığı dönemde Denizli’de ikamet etmiş olmak şartı ile davanın bu ilde sonuçlandırılmış olması kriteri aranmıştır. Başka ilde boşanma davası görülmüş fakat daha sonra Denizli’de ikamet etmeye başlamış olan bireyler, örneklem kapsamının dışında tutulmuştur.

Araştırmanın örneklem büyüklüğünün belirlenmesi amacıyla Alpha değeri 0.05 ve %5 örneklem hatası ile $p=0.5$, $q=0.5$, $t=1.96$ değeri alınıp hesaplandığında örneklem

büyükliğünün 354 boşanmış bireyden oluştuğu anlaşılmaktadır. Bunun için uygulanan formül: $n = \frac{(N) (t^2) (p \cdot q)}{(d^2) (N-1) + (t^2) (p \cdot q)}$ dir. Bu formülde

N: Hedef kitledeki birey sayısı

n: örnekleme alınacak birey sayısı

p: incelenen olayın gerçekleşme olasılığı

q: incelenen olayın gerçekleşmeme olasılığı

t: belirli bir anlamlılık düzeyinde, t tablosuna göre bulunan teorik değer

d: olayın görülüş sıklığına göre kabul edilen örnekleme hatasıdır.

$$n = \frac{(N) (t^2) (p \cdot q)}{(d^2) (N-1) + (t^2) (p \cdot q)}$$

$$n = \frac{4439 \cdot 3.8416 \cdot 0.25}{0.0025 \cdot 4438 + 3.8416 \cdot 0.25}$$

$$n = \frac{17052.8624 \cdot 0.25}{11.095 + 0.9604}$$

$$n = \frac{4263.2156}{12.0554}$$

$$n = 353.63535$$

$$n = 354$$

$$n = 354$$

$$n = 354$$

$$n = 354$$

Temsil yeteneğini sağladığını düşündüğümüz 354 kişiden oluşan örneklemin tespitinde tesadüfi örneklem seçim tekniği kullanılmıştır. Boşanmış bireylerin tespitinde Aile Mahkemesi kayıtlarından yararlanma yoluna gidilmiş, adrese dayalı nüfus kayıtları Valilik izni ile Nüfus idaresinden alınarak seçilmiş olan kişilerde anket uygulanmıştır. Örneklem büyüklüğünün 2007, 2008 ve 2009 yıllarında boşanmış denek sayısının evreni temsil edebilme özelliğini sağlayabilmesi için ayrıca her yılın 3 yıl içindeki toplam oranı dikkate alınarak oranlı tabakalı örneklem tekniği kullanılmıştır. Başka bir ifade ile tabakalardan örnek seçme işlemi oranlı şekilde yapılmıştır. Bunun için örnekleme oranının tabakadaki birim sayısı ile çarpılması sonucunda o tabakadan kaç örnek alınacağı bulunmuştur. Tabakadan alınan birim sayısı “nj” (Gökçe, 2007:117) ile gösterilmiştir.

$$n_j = n \cdot \frac{\text{örnek sayısı}}{N} = \frac{n \cdot \text{Evrendeki Birim Sayısı}}{N} \cdot N_j \text{ (tabakadaki birim sayısı)}$$

buna göre her bir tabakadan alınacak birim sayısı şu şekilde belirlenmiştir:

2007 için tabakadaki birim sayısı: 1304

2008 için tabakadaki birim sayısı: 1404

2009 için tabakadaki birim sayısı: 1731

Toplam:4439

Bu örnekleme göre, 2007 yılından 104 boşanmış birey, 2008 yılından 112 boşanmış birey ve 2009 yılından ise 138 boşanmış birey dahil edilecektir.

Araştırmada anket ve derinlemesine mülakat teknikleri kullanılmıştır. Örneklem grubu 354 kişiden oluşmaktadır. 354 boşanmış kadın ve erkek katılımcıya anket uygulanmıştır. 6 kişi ile derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. Araştırma evreninden tabakalı örnekleme tekniği ile belirlenmiş olan katılımcıların boşanmaya ilişkin deneyimleri boşanma öncesi, boşanma süreci ve boşanma sonrası süreç şeklinde kategorize edilerek her bir döneme özgü deneyimler ekseninde elde edilen nicel ve nitel veriler sosyolojik olarak analiz edilmiştir. Araştırmanın nicel verileri frekans ve ki kare tekniği ile değerlendirilmiştir. Nitel veriler ise katılımcıların anlatıları doğrultusunda analiz edilmiştir. Böylelikle boşanmanın, boşanmış bireyin psikolojik durumuna ve toplumsal dünyasına nasıl yansıdığı, baş edebilme stratejileri, toplumsal kalıp yargılar ve ön kabuller karşısında kültürel içerikte etiketlenmiş bireyler olarak nasıl bir denetim süreci yaşadıkları, toplumsal cinsiyet, sosyal değer diyalektiğine nasıl tanıklık ettikleri bilgisine ulaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırmada anket tekniğinin uygulanmasından önce pilot çalışması yapılmış ve geri bildirimle soru kağıtları yeniden gözden geçirilmiştir. Anket sorularının örneklem grubu tarafından anlaşılması için soru kağıtları, örneklem grubunun verdiği yanıtlar çerçevesinde anketörler tarafından doldurulmuştur. Alan çalışması, Sosyoloji Bölümünün yüksek lisans öğrencileri ve araştırma görevlileri tarafından yürütülmüştür. Ankette görev alan kişiler, anket çalışmasından önce projenin içeriği, uygulama aşaması ve teknikleri konusunda bilgilendirilmiştir.

3.4.2. Araştırmanın Soruları

Araştırmanın teorik görüş ve tespitlerinden yola çıkarak şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Türkiye’de boşanmaların en önemli nedeni olan geçimsizlik, Denizli ilindeki boşanmalar açısından nasıl bir sayısal dağılım göstermektedir? Boşanmış kadınların ve erkeklerin zihniyet dünyasında geçimsizlik ne ifade etmektedir? Kır ve kent kökenli olma durumuna göre, bu anlam kodları aynı zamanda cinsiyetlere göre bir farklılık göstermekte midir?
2. Boşanma kararının alınmasının belirli bir süreyi gerektirdiği göz önüne alındığında Denizli’de boşanmış kadınların ve erkeklerin hangi faktörlere göre

ne kadar sürede bu kararı almışlardır? Karar alma sürecinde bireyler ne gibi problemlerle karşılaşmışlardır? Bu kararlar bireyler tarafından kaç kez alınmış ya da uygulanmıştır?

3. Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum ve beklentiler açısından boşanmış kadınlar, ekonomik ve sosyo-demografik değişkenlere göre nasıl farklılaşma göstermektedir?
4. Boşanmış bireylerin evlilik sürecinde çalışma yaşamındaki iş ilişkileri ve eşler arasındaki ilişkileri ne yönde etkilenmiştir? Bu bağlamda çalışma yaşamındaki ilişki ve deneyimlerin boşanma kararı üzerindeki etkisi nedir? Söz konusu ilişki ve deneyimler, toplumsal cinsiyet açısından nasıl bir farklılaşma göstermektedir?
5. Toplumsal cinsiyet rolleri, yani faktörü ve çalışma durumu, boşanmış kadınlarda bir deneyim farklılaşmasına neden olmakta mıdır? Ayrıca bu faktörler uyum sürecinde nasıl bir rol oynamaktadır?
6. Boşanma sonrasında kadınların ve erkeklerin karşılaştıkları cinsiyet kalıp yargıları hangi durum ve bağlamda kendini yoğun şekilde hissettirmektedir? Bireylerin bununla ilgili olarak sosyo-kültürel çevre ile etki-tepki ilişkileri ne şekilde yaşanmıştır? Çalışan kadınlar işyerlerinde nasıl bir deneyim sürecine tanık olmaktadır? Meslek durumu ve eğitim düzeyinin bundaki rolü nedir? Boşanma sonrasında mesleki durumda bir değişim yaşanmakta mıdır?
7. Boşanma sonrasında yeni bir evlilik durumunun cinsiyete göre nasıl bir dağılım göstermektedir? Bunda bireylerin sosyo-demografik özelliklerinin, sosyo-kültürel ve ekonomik faktörlerinin etkisi ne düzeydedir?
8. Boşanma dönemi ve sonrasında kadınlar hangi durumlarda hangi sosyal kontrol mekanizmalarıyla karşılaşmaktadırlar? Aile bireylerinin akrabalık çevresinin ve iş çevresinin bunda rolü nedir? Buna bağlı olarak mekanizmalar ne şekilde işlemektedir?
9. Boşanmış kadınlar, evlilik süresince şiddete maruz kalmışlar mıdır? Şiddete maruz kalma, boşanma kararının alınmasında ne ölçüde etkili olmuştur?

10. Yoksulluk ve şiddetin bir arada görüldüğü ailelerde, boşanma kararının alınmasında yoksulluk-şiddet ilişkisinin etkisi ne şekilde olmuştur? Kadınlar, erkekler ve çocukların (varsa) bu etkiye maruz kalma deneyimleri ne şekildedir?
11. Boşanma nedenlerinin dayandığı temeller, kır kent kökenli olma durumu, uzun süre yaşanan yer ve kentte yaşama süresi açısından bir farklılık göstermekte midir? Bu farklılık aynı zamanda toplumsal cinsiyet açısından nasıl bir dağılıma işaret etmektedir?

3.4.3. Araştırmanın Hipotezleri

Bu araştırmada cinsiyet, yaş, eğitim durumu, kentte kalış süresi, yaşamın büyük kısmının geçtiği yer, gelir durumu, meslek, sosyal güvenlik, çocuk sayısı, en küçük çocuğun yaşı, çok eşli evlilik, evlilik sayısı, evlilik süresi, ilk evlenme yaşı, eşler arasındaki yaş farkı, evlilik biçimi, aile ve akrabalarla olan ilişkilerin düzeyi, hane halkı sayısı, ailede cinsiyete dayalı işbölümü, eşler arasında sorumlulukların paylaşım düzeyi, annelik-babalık rollerinin yerine getirilmesi, ailede karar alma mekanizması, otoritenin dağılımı, kadına yönelik şiddet gibi değişkenlerden hareketle, bütüncül bir teori ve toplumsal cinsiyet bakış açısı gözetilerek Denizli’de boşanma olgusu, nedenleri, etki ve sonuçları analiz edilmektedir.

Araştırmanın hipotezleri, bu çerçevede, şu şekilde belirtilmektedir:

1. Çalışan boşanmış kadınların evliliği, çalışmayanlara göre daha kısa sürmektedir.
2. Çalışan boşanmış kadınlar, evde maddi konularda daha çok söz sahibi-karar verici olmaktadır.
3. Eşleri çalışan boşanmış erkekler, çalışmayanlara göre eve ait işlerde daha paylaşımcı bir rol üstlenirler.
4. Eşleri çalışmayan boşanmış erkekler, eşleriyle daha sık tartışırlar.
5. Eşleri çalışan boşanmış erkekler, eşleriyle en çok maddi konularda tartışırlar.
6. Çalışan boşanmış kadınlar eşleriyle en çok ev işlerine katılma konusunda tartışırlar.
7. Gelir düzeyi düşük boşanmış erkekler eşleriyle en çok maddi konularda tartışırlar.
8. Evlilikte boşanma fikrini ilk ortaya atan gelir düzeyi yüksek boşanmış kadınlardır.
9. Eşler arasındaki akrabalık durumu olan kadınlar, aile içi geçimsizliklerde çözüm için daha çok ailelerine başvururlar.
10. Boşanmış eşler arasında duygu ve düşünce paylaşımı daha çok eğitim yüksek kadın ve erkeklerde görülmektedir.

11. Boşanma fikrini ilk ortaya atanlar erkeklerdir.
12. Boşanma kararını veren kadınlardır.
13. Boşanma fikrini ilk ortaya atan iş yaşamına önen veren kadınlardır.
14. Ayrıldığı eşinin eğitim düzeyi düşük fakat kendi eğitim düzeyi yüksek olan erkekler, eşleriyle daha çok fikir çatışması yaşarlar.
15. Çatışma başlangıcı ile mahkeme başvurusu arasında geçen süreyi daha uzun yaşayanlar, eşleri ile akrabalık durumu olanlardır.
16. Boşanmış kadınlar çocukların varlığından dolayı ikinci evliliğe yönelmektedir.
17. Akriba evliliği yapmış boşanmış kadınlar, boşanma sonrasında daha çok kendi aileleri ile birlikte yaşarlar.
18. Boşanma sonrası yaşam memnuniyeti yüksek olan daha çok erkeklerdir.
19. Eğitim düzeyi düşük olan eşe sahip kadınlar daha çok şiddete maruz kalırlar.
20. Ailesinde boşanma deneyimi yaşamış olan kişilerde boşanma olasılığı çok yüksektir.
21. Boşanan çiftlerin büyük çoğunluğu ailelerinden maddi destek almaktadırlar.
22. Gelir düzeyi düşük olan çiftlerde ekonomik nedenler temel boşanma nedenidir.

3.4.4. Araştırmada Kullanılan İstatistiksel Yöntemler

Araştırma verilerinin istatistiksel çözümlenmesinde SPSS paket programı kullanılmıştır. Verilerin analizinde, değişkenler arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla ki-kare testinden yararlanılmıştır. Bu bağlamda araştırmada sosyo-ekonomik düzey (eğitim, meslek ve gelir), yaş, kentte kalış süresi, yaşamın büyük kısmının geçirildiği yer, sosyal güvenlik, çocuk sayısı, en küçük çocuğun yaşı, evlilik sayısı, evlilik süresi, eşler arasındaki yaş farkı, evlilik biçimi, aile ve akrabalar ile görüşme sıklığı, hane halkı sayısı gibi bağımsız değişkenlere göre boşanma olgusunun nedenleri, etki ve sonuçları toplumsal cinsiyet bakış açısıyla sorgulanmış, ayrıca bireylerin boşanma deneyimlerinin ve boşanmaya ilişkin değerlendirmelerinin nasıl farklılaştığı ortaya konulması amaçlanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA NİCEL BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Araştırmaya Katılanların Sosyo-demografik Özellikleri

Bu başlık altında araştırmaya katılan boşanmış kadın ve erkek katılımcıların sosyo-demografik profillerini çıkarmaya yönelik veriler sunulmuş ve değerlendirilmiştir.

4.1.1. Cinsiyet

Araştırmaya katılanların %50'sini kadınlar %50'sini erkekler oluşturmaktadır.

Toplam örneklem sayısı ise 354'tür.

Tablo 1. Cinsiyet Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Kadın	177	50,0	50,0	50,0
Erkek	177	50,0	50,0	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.1.2. Yaş

Araştırmaya katılanların yaş dağılımlarının sunulduğu tabloda görüşülenlerin en yüksek oranı (%24) 26-30 yaş aralığındakiler oluşturmaktadır. İkinci sırada (%23,4) 31-35 yaş aralığında olanlar; üçüncü sırada (%18,6) 36-40 yaş aralığında olanlar gelmektedir. Tablodaki diğer yaş dağılımına göre; katılımcıların %9,3'ü 20-25 yaş arasında; %9'u 41-45 yaş arasında, %8,2'si 50 ve üzeri yaşında olanlar ile %7,3'ünü 46-50 yaş aralığında olanlar oluşturmaktadır. Buna göre boşanmanın en yüksek olduğu birinci grup 26-30 yaş arası; ikinci grup 31-35 yaş arasıdır. Boşanma oranlarının 36 yaşından itibaren düşme eğiliminde olduğu gözlenmiştir. TÜİK'in 2013 verilerine göre boşanmanın en çok gerçekleştiği yaş aralığı erkeklerde ve kadınlarda 30-34 yaş aralığı olarak görülmektedir. 30-34 yaş aralığında boşanan erkekler, toplam boşanan erkeklerin %22,2'sine denk gelirken aynı yaş grubundaki boşanmış kadınların toplam boşanan kadınların oranı ise %21,1'dir. Bu yaş grubunu sırasıyla 25-29 ve 35-39 yaş aralığı izlemektedir. Araştırma örneklemimizin Türkiye ortalamasını yansıttığı söylenebilir.

Tablo 2. Yaşa Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli 20-25	33	9,3	9,3	9,3
26-30	85	24,0	24,0	33,3
31-35	83	23,4	23,4	56,8

36-40	66	18,6	18,6	75,4
41-45	32	9,0	9,0	84,5
46-50	26	7,3	7,3	91,8
50 ve üzeri	29	8,2	8,2	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.1.3. Medeni Durum

Araştırmaya katılanların medeni durumlarına yönelik verilere bakıldığında büyük çoğunluğunun bekar olduğu gözlenmiştir. Bekar olanların oranı %72,9 iken evli olanların oranı %23,4'tür. İlişkisi olanların oranı ise sadece %3,7'dir. Katılımcılar arasında yeniden evlenmiş ve boşanmış olanların varlığı da dikkate alınarak örneklem grubunun büyük çoğunluğunun bekar kalmayı tercih ettikleri söylenebilir. Bu durum katılımcıların yeniden evlenme konusundaki teorilerilere dair bir gösterge olabileceği gibi yeniden evlenmeyi daha ileri tarihe atma yönündeki eğilimi de ifade edebilmektedir. Sıkıntılı bir sürecin sona erdirilmesini ifade eden boşanma, bireyler için yeni bir yaşamında başlangıcıdır. Bu süreçte öncelikle birey yaşamını ve kendini yeniden değerlendirmekte, belli bir yol çizmektedir. Boşanma deneyimi yaşamış olan çoğu birey için boşandıktan sonraki süreç, evli olmanın itici yönlerinin yerini bekar yaşamının çekiciliklerine bıraktığı dönemdir. Dolayısıyla taraflar görece olarak boşandıktan hemen sonra yeniden evlenmeyi düşünmemektedirler.

Tablo 3. Medeni Duruma Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Bekar	258	72,9	72,9	72,9
Evli	83	23,4	23,4	96,3
İlişkim var, resmi nikahlı değilim	13	3,7	3,7	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.1.4. Doğum Yeri

Örneklem grubunun doğum yerlerine dair verilere göre %58,5'nin kent, %29,9'unun ilçe ve %9,6'sının köy doğumlu oldukları tespit edilmiştir. Yurt dışında doğmuş olanların oranı sadece %2'lik bir oranı temsil etmektedir. Kent merkezinde doğanların çoğunlukta olması Arıkan'ın da belirttiği gibi bireylerin gelişme yönündeki değişikliklere daha açık olabileceklerini düşündürmektedir (1996: 34).

Tablo 4. Doğum Yerine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kent	207	58,5	58,5	58,5

Geçerli	İlçe	106	29,9	29,9	88,4
	Köy	34	9,6	9,6	98,0
	Yurt dışı	7	2,0	2,0	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

4.1.5. Eski Eşin Doğum Yeri

Boşanma deneyimi yaşamış olan katılımcıların boşandıkları eşlerinin doğum yerlerine bakıldığında %56,8'i kent, %31,1'i ilçe, %11'i köy ve %1,1'i yurt dışı doğumlu olduğu görülmektedir. Dağılımın çoğunluğunu kent doğumlu olanlar oluşturmaktadır. Tablo 4'deki verilerle birlikte değerlendirildiğinde, katılımcıların hem kendilerinin hem de eşlerinin doğdukları yer çoğunluklu oranla kent olarak tespit edilmiştir. Bunu ilçe ve köy takip etmektedir. Hem Tablo 4 hem de Tablo 5'deki verilerin bütün kategorilerde birbirine yakın olduğu gözlenmiştir. Katılımcıların eşleri ve kendilerinin doğdukları açısından benzerlik taşıdıkları söylenebilir.

Tablo 5. Eski Eşin Doğum Yerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kent	201	56,8	56,8
	İlçe	110	31,1	31,1
	Köy	39	11,0	11,0
	Yurt dışı	4	1,1	1,1
	Toplam	354	100,0	100,0

4.1.6. Eğitim Düzeyi

Araştırmaya katılanlar arasında lise mezunu olanlar çoğunluktadır ve bu da tabloda %36,7'lik orana karşılık gelmektedir. Bunun yanı sıra ilkököl mezunu olanların oranı %34,5, ortaokul mezunu olanların oranı ise %14,4 olarak görülmektedir. Üniversite-yüksek okul mezunu olanların oranı %11'dir. En düşük oranları ise sırasıyla %2'lik oranla okuyamaz olmayanlar, %1,1'lik oranla lisansüstü eğitilmiş olanlar ve % 0,3'lük oranla okur-yazar olanlar oluşturmaktadır. İlkokul mezunu olanlar ile lise mezunu olanların oranları birbirine yakın görünmektedir. Ortaokul ve üzeri eğitimi olanların oranı toplam katılımcıların yarısından fazlasını oluşturmaktadır (%62). Geleneksel bir toplumda okur-yazar olmayanların oranı çoğunlukta iken modern toplumda okur-yazar olanlar ile orta ve üst düzey eğitime sahip olanlar çoğunluktadır. Kentsel alanlarda yaşayanların eğitim düzeyleri daha yüksektir (Arıkan, 1996: 33). Kentsel yaşam dinamikleri, bireyleri, iyi bir mesleğe ve sosyal statüye

sahip olmaları için belli bir eğitim sürecini gerekli kılmaktadır. Eğitim durumu boşanma olasılığı açısından önemli bir değişken olarak görülmektedir. Çünkü eğitim düzeyi, bireylerin çeşitli tutum, davranış ve alışkanlıklarını belirlemektedir. Buna göre eğitim düzeyinin yüksek olması boşanmayı etkileyebilmektedir. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan bir araştırmada da (2009: 27) lise ve dengi okul mezunları birinci sırada, ilkokul mezunları ise ikinci sırada geldiği görülmüştür. Okur-yazar olmayanlar ise sadece 11 kişi olarak belirlenmiştir Söz konusu olan bu durum tesadüfi örneklem tekniği ile açıklanabilirken eğitim durumu ile boşanma arasında yakın bir ilişki olabileceğini akla getirmektedir. Konunun hassas ve özel bir nitelik göstermesi nedeniyle boşanma eğiliminin lise mezunları arasında yoğunlaştığı söylenebilir.

Tablo 6. Eğitim Düzeyine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Okur-yazar değil	7	2,0	2,0	2,0
Okur-yazar	1	,3	,3	2,3
Geçerli				
İlkokul Mezunu	122	34,5	34,5	36,7
Ortaokul Mezunu	51	14,4	14,4	51,1
Lise Mezunu	130	36,7	36,7	87,9
Üniversite-yüksek okul Mezunu	39	11,0	11,0	98,9
Lisansüstü Eğitim	4	1,1	1,1	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.1.7. Eski Eşin Eğitim Düzeyi

Örneklem grubunun boşandıkları eşlerinin eğitim durumlarına ilişkin verilerin sunulduğu tabloya göre %38,4'ünün ilkokul mezunu; %30,2'nin lise mezunu; %15,8'inin ortaokul mezunu; %11,9'nun üniversite/yüksek okul mezunu olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra okur-yazar olmayanların oranı %1,4, okur-yazar olanların oranı %1,7 ve lisansüstü mezunu olanlar %0,6 olarak tespit edilmiştir. Dağılımın en düşük yüzdeleri okur-yazar olmayanlar, okuryazar olanlar ve lisansüstü eğitimi olanlar şeklinde görülmüştür. Katılımcılarının hem kendilerinin hem de boşandıkları eşlerinin eğitim durumlarının birbirine oldukça yakındır. Her iki grup içinde de lise mezunu ve ilkokul mezunu olanlar çoğunluklu yüzdeleri oluşturmakla birlikte Tablo 6'daki veriler katılımcının kendisinin olduğu grupta lise mezunu olanlar ilkokul mezunu olanlardan fazla iken Tablo 7'de tam ilkokul mezunu olanların oranı lise

mezunu olanların oranından fazladır. Buna göre eski eşin eğitim düzeyinin daha düşük olduğu söylenebilir.

Modern toplumu en önemli gereklerinden biri olan eğitim, üretken ve kaliteli bir yaşamın önkoşuludur. Günümüzde dünyada yaşanan hızlı değişim ve gelişme süreci, toplumsal değişim ve dönüşümlere duyulan ihtiyacı artırmakta, dünyadaki bu değişim ve gelişmeleri izleyerek uyum sağlamak ve yönlendirmek toplumların geleceğe yönelik önemli hedefleri arasında yer almaktadır. Günümüz toplumlarında toplumun bütün kesimleri için eğitim düzeyinin yüksek olması amaçlanmaktadır. Türkiye’de okuma-yazma bilmeyenler nüfusun % 6’sını oluşturmakta ve kadınlarda bu oranın yüksek olduğu görülmektedir. Yıllar içinde okuryazarlık oranı sürekli artmasına rağmen henüz hedeflenen noktaya ulaşılamamıştır. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) 2011 yılı sonuçlarına göre 3.171.270 kişi okuma-yazma bilmemekte ve bunların 2.617.566’sını kadınlar oluşturmaktadır. Okuma yazma bilmeyen kadınların 2 milyonu 50 ve üzeri yaş grubundadır. 6-24 yaş grubunda ise okuma yazma bilmeyen 72 bin kadın bulunmaktadır. Okuma-yazma bilmeyen her 10 kişiden 8’ini kadınlar oluşturmaktadır. Yetişkin nüfus içinde okuma-yazma bilmeyen kadınların oranı %9,8 olarak tespit edilmiştir (TÜİK, 2011-2012). TÜİK’in verilerine göre, Türkiye’de okuma yazma bilen yaklaşık 57 milyon kişi arasında kadınların oranı düşüktür. Ülke genelinde 9 milyon 624 bin 250 kişi okuma yazma bilmemekte ve bu nüfusun 7 milyon 730 bin 553’ünü kadınlar oluşturmaktadır. Nüfus sayımı kayıtlarından elde edilen bilgiye göre, Türkiye’de en çok ilkokul mezunu bulunmaktadır. 7 milyon 430 bin ilköğretim mezunu, 2 milyon 738 bin ortaokul mezunu, 10 milyon 284 bin lise mezunu olduğu tespit edilmiştir. Yüksekokul ya da fakülte mezunu olanların sayısı 4 milyon 290 bin, yüksek lisans yapanların sayısı 279 bin; doktora yapanların sayısı ise 79 bin olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2012).

Genel olarak değerlendirildiğinde, okuma yazma bilmeme oranı her iki cinsiyet içinde “genç yaş gruplarından ileri yaş gruplarına”, “kentsel nüfustan kırsal nüfusa” ve “Batı bölgelerden Doğu bölgelerine” gidildiğinde, artış sergilemektedir. Ancak, bu değişkenlerin her koşulda kadınlar üzerindeki etkisi erkekler üzerindeki etkisinden daha büyük olmaktadır. Tablo 7 ve Tablo 8’de görüldüğü gibi araştırmaya katılanların eğitim düzeylerinin ilkokul mezunu olanlarda yoğunlaşması Türkiye’de hakim olan bu gerçekliği yansıtmaktadır. Fakat bu tablolarda ikinci en yüksek dilimi lise mezunu olanların oluşturması, eğitim seviyesinin görece olarak biraz daha yüksek olduğunu gösterebilmektedir.

Tablo 7. Eski Eşin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Okur-yazar değil	5	1,4	1,4	1,4
Okur-yazar	6	1,7	1,7	3,1
İlkokul Mezunu	136	38,4	38,4	41,5
Ortaokul Mezunu	56	15,8	15,8	57,3
Lise Mezunu	107	30,2	30,2	87,6
Üniversite/yüksekokul Mezunu	42	11,9	11,9	99,4
Lisansüstü Eğitim	2	,6	,6	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.1.8. Meslek

Araştırmaya katılanların mesleklerinin değerlendirildiği tabloya göre %40,7'si işçilerden %20,9'u esnaf-zanaatkarlardan, %10,5'i ev hanımlarından ve %10,2'si serbest meslek sahiplerinden oluşmaktadır. Bunun yanı sıra emekli olanların oranı %4,2, çalışmayanların oranı ise %3,1'dir ve dağılımın en düşük yüzdelerine karşılık gelmektedirler. Katılımcılar arasında en düşük orana sahip olan meslek grupları akademisyen, tüccar-iş adamı, çiftçi olarak tespit edilmiştir.

Tablo 8. Mesleğe Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
İşçi	144	40,7	40,8	40,8
Çiftçi	4	1,1	1,1	41,9
Memur	26	7,3	7,4	49,3
Emekli	15	4,2	4,2	53,5
Esnaf-zanaatkar	74	20,9	21,0	74,5
Tüccar/İşadamı	5	1,4	1,4	75,9
Ev hanımı	37	10,5	10,5	86,4
Serbest meslek (doktor,avukat,mühendis)	36	10,2	10,2	96,6
Akademisyen	1	,3	,3	96,9
Çalışmıyor	11	3,1	3,1	100,0
Toplam	353	99,7	100,0	
Cevapsız	1	,3		
Toplam	354	100,0		

4.1.9. Eski Eşin Mesleği

Katılımcıların boşandıkları eşlerinin mesleki durumlarını gösteren tabloda birinci sırada %35,3 ile işçiler, ikinci sırada %24,3 ile ev hanımları üçüncü sırada %12,7 ile esnaf-zanaatkarlar gelmektedir. Araştırmaya katılanlar arasında serbest meslek çalışanlarının oranı %9,6; memurların oranı %7,6 ve çalışmayanların oranı %5,1 olarak görülmüştür. Buna göre hem katılımcıların kendisinin hem de boşandıkları eşinin mesleki tablolarında en yüksek dilime işçiler karşılık gelmektedir. Bunu her iki tabloda da ev hanımı olanlar ile esnaf-zanaatkarlar takip etmektedir.

Tablo 9. Eski Eşin Mesleğine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	İşçi	125	35,3	35,4
	Çiftçi	4	1,1	1,1
	Memur	27	7,6	7,6
	Emekli	7	2,0	2,0
	Esnaf-zanaatkar	45	12,7	12,7
	Tüccar/iş adamı	5	1,4	1,4
	Ev hanımı	86	24,3	24,4
	Serbest meslek (doktor,avukat,mühendis)	34	9,6	9,6
	Akademisyen	2	,6	,6
	Çalışmıyor	18	5,1	5,1
	Toplam	353	99,7	100,0
Cevapsız	1	,3		
Toplam	354	100,0		

4.1.10. Gelir Düzeyi

Örneklem grubunun gelir durumlarına ilişkin verilere göre aylık geliri 500-999 TL olanların %41,2'lik oranla çoğunlukta olduğu gözlenmiştir. Bununla birlikte sırasıyla %25,7'si 1000-1499 TL; %17,5'i 1500-1999 TL gelir diliminde yer almaktadırlar. 2500 TL ve üzeri gelire sahip olanlar %3,7'lik oranla dağılımın en düşük gelir kategorisini oluşturmaktadır 500 TL'den az gelire sahip olanların oranı %6,5'dir.

Tablo 10. Gelir Düzeyine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	500 TL'den az	23	6,5	6,5
	500- 999 TL	146	41,2	48,0
	1000-1499 TL	91	25,7	73,9
	1500- 1999TL	62	17,5	91,5
	2000-2499 TL	17	4,8	96,3
	2500 TL ve üzeri	13	3,7	100,0
	Toplam	352	99,4	100,0

Cevapsız	2	,6		
Toplam	354	100,0		

4.1.11. Ek Gelir Durumu

Katılımcıların %85'i kendi kazancı dışında başka bir geliri olmadığını belirtmiştir. Bunun yanı sıra katılımcıların %4,8'i nafaka aldığını; %4,2'si ailesinin destek olduğunu; %2,8'i hiç bir geliri olmadığını; %1,4'ü kira geliri olduğunu söylemiştir. Çevresinden destek aldığını söyleyenlerin oranı % ,8, çocuklarından destek aldığını söyleyenlerin oranı ise % ,3'tür. Buna göre katılımcıların büyük ölçüde kendi kazançları ile yaşamlarını idame ettirdikleri söylenebilir. Aile, çevre ve çocuklar maddi konularda destek alınan kişiler olarak en düşük oranlara sahiptirler.

Tablo 11. Ek Gelir Durumuna Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hiç gelirim yok	10	2,8	2,8	2,8
Kendi kazancım dışında başka bir gelirim yok	301	85,0	85,5	88,4
Nafaka alıyorum	17	4,8	4,8	93,2
Kira geliri	5	1,4	1,4	94,6
Çocuklarımdan destek alıyorum	1	,3	,3	94,9
Ailem destek oluyor	15	4,2	4,3	99,1
Çevremdekilerden yardım alıyorum.	3	,8	,9	100,0
Toplam	352	99,4	100,0	
Cevapsız	2	,6		
Toplam	354	100,0		

4.1.12. Sosyal Güvenlik

Örneklem grubunda sosyal güvencesinin olduğunu belirtenlerin oranı %82,2'dir ve bu oran tabloda çoğunluğu oluşturmaktadır. Sosyal güvencesi olmayanların oranı %17,8'dir. Soruyu yanıtsız bırakan 63 kişinin sosyal güvencesi olmadığı düşünülürse, sosyal güvencesi olanların oransal çoğunluğu önemli bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Türkiye'de özellikle son yıllarda sosyal güvence alanında önemli adımlar atılmış olsa da bu çabaların yetersiz olduğu görülmektedir. Hızlı bir gelişme sürecinde yer alan Türkiye'de yeni ekonomik koşullar nedeniyle işsiz olanların fazlalığı, gelir dağılımının adaletsiz paylaşımı, gelirlerin genel olarak düşük olması, özellikle

farklı meslek grupları arasındaki ücretsel farklılığın büyük olması gibi dengesizlikler sosyal güvenlik hizmetine daha fazla özen gösterilmesini zorunlu kılmaktadır.

Sosyal güvencesini SSK olarak belirtenlerin oranı %60,7'dir. Bunu %14,7 ile Bağ-Kur; %5,6 ile Emekli Sandığı takip etmektedir. Özel sigortası olduğunu söyleyenlerin oranı ise %1,1'dir. Verilere göre katılımcıların büyük çoğunluğunun sosyal güvencesi bulunmaktadır.

Tablo 12. Sosyal Güvenlik Durumuna Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	291	82,2	82,2
	Hayır	63	17,8	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0

Tablo 13. Bağlı Olunan Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Emekli Sandığı	20	5,6	6,9
	SSK	215	60,7	73,9
	Bağ-Kur	52	14,7	98,6
	Özel Sigorta	4	1,1	100,0
	Toplam	291	82,2	100,0
Cevapsız	63	17,8		
Toplam	354	100,0		

4.1.13. Yaşamın En uzun Geçirildiği Yerleşim Birimi

Araştırmaya katılanların %78,8'i yaşamının büyük kısmını kentte; %13,6'sı ilçede ve %6,5 gibi düşük oranı ise köyde geçirmiştir. Yurt dışı yanıtını verenlerin oranı ise %1,1'dir. Buna göre, örneklem grubunun çoğunluğunun yaşamın büyük kısmını kentte geçirdiği sonucuna ulaşılabilir. Yaşamın en uzun geçirildiği yer bireylerin gelişme yönündeki değişikliklere daha açık olabileceklerini düşündürmektedir. Yaşamın büyük kısmını kentte geçirmiş olan bireyler kentsel yaşam koşullarına, dinamiklerine ve değerlerine bağlı olarak sosyalleşmektedirler. Bu da boşanma sorunun nasıl algıladığı, boşanma sonrası süreçle nasıl başa çıktığı ve sosyal çevrenin boşanma sorununa bakış açısı gibi farklı konulardaki tutumları belirlemektedir. Kente yaşayan bireyler kentsel değerlere adapte olmalarından dolayı görece olarak gelişime, yeniliklere daha açık olabilmektedir.

Tablo 14. Yaşamın En Uzun Geçirildiği Yerleşim Birimine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kent	279	78,8	78,8
	İlçe	48	13,6	92,4
	Köy	23	6,5	98,9

Yurt dışı	4	1,1	1,1	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.1.14. Eski Eşin Yaşamını En Uzun Geçirdiği Yer

Araştırmaya katılanların ayrıldıkları eşinin yaşamını geçirdiği yere bakıldığında %76,6'sı kentte, %15,3'ü ilçede, %7,6'sı da köyde geçirmiştir. Araştırmaya katılanların hem kendileri hem de boşandıkları eşlerinin yaşamlarını en uzun geçirdikleri yerleşim biriminde çoğunluğun kent olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda boşanma ile yerleşim yeri arasındaki ilişkide, kentte sosyal kontrolün düşük olması, görece artan ekonomik refah, kent yaşamının bireylere getirdiği zorluklar ve stres ile kadının çalışma yaşamında yer alması etkileri düşünülebilir. Kentsel yaşam dinamikleri, bireyin farklı alanlarda kendini var etmesi, kendisini geliştirmesi, farklı sosyal ilişkiler ağı içerisinde yer alabilmesine olanak sağlar. Bu da bireyin olaylara bakış açısını etkilemektedir. Yaşamını kentte geçiren bireyler daha özgür ve hoşgörülü olabilmektedir. Kentin bireye kazandırdığı olumlu vasıflar, aile içindeki davranışlarına yansımaktadır. Eşine, olaylara, sorunlara ve çocuklara yaklaşımları daha hoşgörülü ve eşitlikçi olmaktadır. Dolayısıyla yaşamın büyük kısmının geçirildiği yer bireylerin farklı olanaklara sahip olmaları, alternatif yaşam biçimlerine eğilimlerinin olması, kendilerini ifade edebilecek farklı mecralara ulaşılabilirliklerin söz konusu olması sahip olunan özgürlükler bağlamında boşanma olasılığı olarak değerlendirilebilir.

Tablo 15. Eski Eşin Yaşamını En Uzun Geçirdiği Yere Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kent	271	76,6	76,6	76,6
İlçe	54	15,3	15,3	91,8
Köy	27	7,6	7,6	99,4
Yurt dışı	2	,6	,6	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.1.15. Evlenmeden Önce Yaşanılan Yerleşim Birimi

Araştırmaya katılanların evlenmeden önce yaşadıkları yerleşim birimine bakıldığında %74'ü kentte, %16,1'i ilçede; %8,2'si köyde yaşadıkları görülmüştür. Katılımcıların doğum yeri, yaşamın uzun kısmının geçirildiği yer ve evlenmeden önce yaşadıkları yer açısından bakıldığında kentte olanlar çoğunluktadır.

Tablo 16. Evlenmeden Önce Yaşanılan Yerleşim Birimine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kent	264	74,6	74,6	74,6
İlçe	57	16,1	16,1	90,7
Köy	29	8,2	8,2	98,9
Yurt dışı	4	1,1	1,1	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.1.16. Eski Eşin Evlenmeden Önce Yaşadığı Yerleşim Birimi

Araştırmaya katılanların boşandıkları eşinin evlenmeden önce yaşadıkları yerleşim birine göre katılımcıların %70,9'u kentte, %19,8'i ilçede, %8,2'si köyde, %0,8'i yurt dışında olduğunu belirtmiştir. Buna göre evlenmeden önceki süreçte kentte yaşayanların büyük çoğunluğu temsil ettiği gözlenmiştir.

Tablo 17. Eski Eşin Evlenmeden Önce Yaşadığı Yerleşim Birimine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kent	251	70,9	71,1	71,1
İlçe	70	19,8	19,8	90,9
Köy	29	8,2	8,2	99,2
Yurt dışı	3	,8	,8	100,0
Toplam	353	99,7	100,0	
Cevapsız	1	,3		
Toplam	354	100,0		

4.1.17. Evlilik Yaşı

Araştırmaya katılanların ilk evlendikleri yaş dilimlerini gösteren verilere göre %48,6'sının 21-25, %33,9'unun 20 yaşın altında, %13,8'inin 26-30 yaş aralığında olduğu tespit edilmiştir. En düşük yaş dilimleri ise sırasıyla %1,7 ile 31-35 ve %1,4 ile 36-40 yaş aralıkları gelmektedir. Buna göre, örneklem grubunun ilk evlenme yaşı küçüktür başka bir deyişle ilk evliliğini 18-15 yaş arısında yapanların oranı çoğunluktadır. Daha ileriki yaşlarda ilk evliliğini yapmış olanların oranı oldukça düşüktür. Bu durum Türkiye'deki erken evlenmelere yönelik genel eğilimi yansıtmaktadır. TÜİK'in 2012 ve 2013 yıllarının Nisan-Mayıs-Haziran döneminde ilk evlenme yaşına dair verilerine göre, ortalama ilk evlenme yaşı erkekler için 26,8 kadınlar için 23,7'dir. Bölgesel düzeyde elde edilen verilere göre, en yüksek ortalama ilk evlenme yaşı erkeklerde 27,6, kadınlarda 24,8 ile İstanbul'da görülmüştür. En düşük ortalama ilk evlenme yaşı ise erkeklerde 25,8, kadınlarda 22,3 ile Orta Anadolu Bölgesi'nde olmuştur. Resmi olarak ilk evliliğini 2012 yılında yapmış olan kadınların

ortalama evlenme yaşı 23,5 iken, bu yaş erkeklerde 26,7'dir. İlk evlenme yaşının en yüksek olduğu il, erkeklerde (28,7) ve kadınlarda (25,5) Tunceli'dir. İlk evlenme yaşının en düşük olduğu il ise erkeklerde Afyonkarahisar (24,8), kadınlarda Niğde (21,3) ilidir. Türkiye'de ebeveyn izni olmadan evlenmede yasal alt sınır kadınlarda ve erkeklerde 18 yaş, ebeveyn izni ve mahkeme kararıyla evlenmede yasal alt sınır ise kadınlarda ve erkeklerde 16 yaştır. Evlenmede yasal alt yaş sınırı ülkelere göre incelendiğinde; ebeveyn izni olmadan evlenmede en düşük yasal alt sınır kadınlarda ve erkeklerde 12 yaş ile Venezüela'da, en yüksek yasal alt sınır ise kadınlarda 21 yaş ile Bostvana, Mısır, erkeklerde ise 22 yaş ile Çin'de görülmektedir (2012;2013). Araştırmada elde edilen veriler TÜİK'in 2012 ve 2013 yıllarına ait verileriyle benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Tablo 18. Evlilik Yaşına Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
20'nin altında	120	33,9	34,1	34,1
21-25	172	48,6	48,9	83,0
26-30	49	13,8	13,9	96,9
31-35	6	1,7	1,7	98,6
36-40	5	1,4	1,4	100,0
Toplam	352	99,4	100,0	
Cevapsız	2	,6		
Toplam	354	100,0		

4.1.18. Eski Eşin Evlilik Yaşı

Katılımcıların boşandıkları eşlerinin ilk evlilik yaşlarına göre yapılan değerlendirmede %45,5'inin 21-25, %30,8'inin 20'nin altında ve %19,5'inin 26-30 yaş dilimi arasında yer aldıkları gözlenmiştir. Buna göre katılımcıların eski eşlerinin ilk evlilik yaş ortalamalarının 18-25 yaş aralığında olduğu söylenebilir.

Tablo 19. Eski Eşin Evlilik Yaşına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
20'nin altında	109	30,8	30,8	30,8
21-25	161	45,5	45,5	76,3
26-30	69	19,5	19,5	95,8
31-35	12	3,4	3,4	99,2
36-40	1	,3	,3	99,4
41-45	2	,6	,6	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.1.19. Eski Eşle Yaş Farkı

Araştırmaya katılanların boşandıkları eşleriyle yaş farklarına bakıldığında %42,4'ünün 1-3 arasında yaş farkı olduğu, %28'nin 4-6 arasında yaş farkı olduğu, %12,2'sinin 7 ve üzeri yaş farkı olduğu tespit edilmiştir. Eşyle aynı yaşta olanların oranı %17,2'dir. Buna göre katılımcıların eşleriyle olan yaş farklarının fazla olmadığı söylenebilir. Boşandığı eşyle olan yaş farkında ilk sırada 1-3 yaş, ikinci sırada 4-6 yaş geldiği göz önüne alındığında ağırlığın bu iki yaş kategorisinde olması, Türkiye'de evlilikte erkeğin kadından daha büyük olması yönündeki yaygın bir bakış açısını yansıttığı söylenebilir. 2012 ve 2013 TÜİK verilerine göre Türkiye'de erkek ile kadın arasında ortalama ilk evlenme yaş farkı 3,1 olarak tespit edilmiş, dolayısıyla bu verilerin araştırmadan elde edilen verilerle paralellik gösterdiği söylenebilir. Evliliğini 2012 yılında yapmış olan tüm çiftlerin yaş farkı incelendiğinde, Türkiye genelinde resmi nikâhla evlenen çiftlerin %75,2'sinde gelinin yaşı damadın yaşından küçüktür. Çiftlerin %13,7'sinde gelinin yaşı büyük olup, %8'inde gelin ve damadın yaşı eşittir. Evlenen çiftler arasında damadın yaşının gelinin yaşından 11 yaş ve daha büyük olduğu evliliklerin oranının en yüksek olduğu il, %13,3 ile Ardahan'dır. Damat ve gelinin yaşlarının eşit olduğu evliliklerin en yüksek oranda olduğu il %10,4 ile Bolu ve Eskişehir olup, gelinin yaşının büyük olduğu evliliklerin oranının en yüksek olduğu il ise %21,7 ile Hakkâri'dir (2012;2013)

Tablo 20. Eski Eşle Yaş Farkına Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Aynı yaştayız	61	17,2	17,3	17,3
Geçerli	1-3	150	42,4	59,8
	4-6	99	28,0	87,8
	7-9	25	7,1	94,9
	10 üzeri	18	5,1	100,0
	Toplam	353	99,7	100,0
Cevapsız	1	,3		
Toplam	354	100,0		

4.1.20. Evlilik Sürecinde Sosyo-Ekonomik Düzey (Bireyin Kendisi Tarafından Tanımlanan)

Katılımcıların evli kaldıkları süre içinde hangi gelir düzeyinde yer aldıklarını gösteren verilere bakıldığında %62,1'inin orta, %21,2'sinin ortanın üstü; %12,7'sinin ortanın altı gelir grubunda yer aldığı gözlenmiştir. Üst gelir grubunda (%3,1) ve alt gelir grubunda (%0,6) olanların oranları oldukça düşüktür.

Tablo 21. Evlilik Sürecinde Sosyo-ekonomik Düzey Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Yüksek	11	3,1	3,1	3,1
Ortanın üstü	75	21,2	21,2	24,4
Orta	220	62,1	62,3	86,7
Ortanın altı	45	12,7	12,7	99,4
Çok düşük	2	,6	,6	100,0
Toplam	353	99,7	100,0	
Cevapsız	1	,3		
Toplam	354	100,0		

4.1.21. Evlilik ve Boşanma Sayısı

Araştırmaya katılanların %90,4'ü gibi tamamına yakını ilk evliliğinden boşandığını belirtmiştir. “Hayır” yanıtını verenler ikinci evliliğinden boşananlara karşılık gelmektedir. İlk evliliğinden boşanmadığını belirtenlere kaçınıcı evlilikten boşandığı sorulmuştur. Buna göre katılımcıların %5,1'i ikinci evliliğinden boşandığını, %3,7'si birinci evliliğinden boşandığını, % ,8'i ise üçüncü evliliğinden boşandığını belirtmiştir.

Tablo 22. Evlilik Sayısına Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	320	90,4	90,4	90,4
Hayır	34	9,6	9,6	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 23. Boşanma Sayısına Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
1	13	3,7	38,2	38,2
2	18	5,1	52,9	91,2
3	3	,8	8,8	100,0
Toplam	34	9,6	100,0	
Cevapsız	320	90,4		
Toplam	354	100,0		

4.1.22. Çocuk Sayısı

Araştırmaya katılanların çocuk sayılarını gösteren verilere göre %51,1'i 1 tane; %22'si 2 tane çocuğa sahip olduklarını, %20,9'u hiç çocuğu olmadığını belirtmişlerdir. Dağılımın en düşük yüzdeliğini %5,9'luk oranla 3 çocuğa sahip olduğunu belirtenler oluşturmaktadır. Buna göre katılımcıların boşandıkları eşlerinden en az bir çocuğu olmakla birlikte hiç çocuğu olmayanların oranının dikkat çekici olduğu söylenebilir.

Tablo 24. Çocuk Sayısına Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Çocuğumuz yok	74	20,9	20,9	20,9
Geçerli				
1	181	51,1	51,1	72,0
2	78	22,0	22,0	94,1
3	21	5,9	5,9	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.1.23. Çocuğun Yaşı/Çocukların Yaşları

Araştırmaya katılanların boşandıkları eşten sahip oldukları çocuklarının yaşlarına bakıldığında; %22,9'u 1-3 yaş arasında olduğunu; %20,9'u 4-6 yaş arasında olduğunu; %15'i ise 7-10 yaş arasında olduğunu belirtmiştir. Bunun yanı sıra katılımcıların %7,9'u çocuklarının 11-14; %7,3'ü 15-19; %4,5'i 20-25 yaş arasında olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla katılımcıların çocuklarının yaşlarının 1-6 yaş arasında ağırlıklı olduğu görülmüştür.

Tablo 25. Çocuğun/Çocukların Yaşına/Yaşlarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
1-3 yaş	81	22,9	28,9	28,9
4-6 yaş	74	20,9	26,4	55,4
7-10 yaş	53	15,0	18,9	74,3
11-14 yaş	28	7,9	10,0	84,3
15-19 yaş	26	7,3	9,3	93,6
20-25 yaş	16	4,5	5,7	99,3
25 yaş üstü	2	,6	,7	100,0
Toplam	280	79,1	100,0	
Cevapsız	74	20,9		
Toplam	354	100,0		

4.1.24. Evlenme Biçimi

Evlilik sürecinin en önemli aşamalarından biri evlenme biçimi ve buna ilişkin değerlerdir. Boşandığımız eşinizle nasıl evlendiniz sorusuna araştırmaya katılanların %48,3'ü flört ederek evlendiklerini, %34,5'i görücü usulüyle evlendiklerini; %15,3'ü anlaşarak evlendiklerini belirtmişlerdir. Aile baskısı ile evlenenlerin oranı %1,7 gibi oldukça düşük bir orandadır. Buna göre araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu boşandıkları eşlerinden flört ederek evlendiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların çoğunluğunun evlilik kararını görel olarak kendilerinin verdiği görülmele birlikte görücü usulüyle evlenenlerin oranlarının yüksek olması da dikkat çekicidir. Başka bir ifadeyle flört ederek evlenenlerin çoğunlukta olması katılımcıların evlilik kararlarında

bütünüyle özgür oldukları anlamına gelmemektedir. Kaldı ki görücü usulü ile evlenenlerin oranlarının flört ederek evlenenlere biraz daha yakın olması görücü usulüyle evlenmelerin hala geçerli ya da yaygın olduğunu göstermektedir. Türkiye’de aileye özgü değerlerle doğrudan ilişkili olan bu durum geleneksel evlenme biçiminin görece olarak farklılaştığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Arıkan’ın belirttiği gibi ülkemizde görücü usulü ile yapılan evlilikler gerek kırsal alanlarda gerekse kentsel alanlarda en yaygın evlenme biçimidir. Bu evlilik biçiminin ülkemizde çok yaygın olmasının nedeni, aile büyüklerinin, çocuklarının kendi değerler sistemiyle bağdaşır bir kişiyle evlenmelerini istemeleri olabilir. Güçlü aile bağlarının olduğu ülkemizde çocukların, ailenin temel değer ve eğilimlerinden tamamen kopuk kararlar alması pek çok kesimde uygun görülmemektedir. Ancak aileler, çocukların evliliğini belirleyici kararlar verirken onların onayını da almaktadırlar (1996: 54). Aksi durumda ailelerin evlenen çocuklarının evliliklerine yönelik müdahaleleri ve davranışları boşanma olasılığı oluşturabilmektedir.

Tablo 26. Evlenme Biçimine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Görücü usulü	122	34,5	34,6	34,6
Geçerli				
Arkadaşlık (flört) ederek	171	48,3	48,4	83,0
Ailelerin baskısıyla	6	1,7	1,7	84,7
Anlaşarak evlendik	54	15,3	15,3	100,0
Toplam	353	99,7	100,0	
Cevapsız	1	,3		
Toplam	354	100,0		

4.1.25. Evlilik Süresi

Tabloya göre katılımcıların %35,3’ü evli kaldıkları süreyi 1 ile 5 yıl arası; %25’i 6 ile 10 yıl arası; %20,9’u 16 yıl ve üzeri; %11,9’u 11 ile 15 yıl olarak belirtmiştir. 1 yıl içinde ayrıldıklarını belirtenlerin oranı ise %6,2’dir. Buna göre katılımcıların ilk beş içinde boşandıkları görülmektedir. Evliliğin ilk beş yılı riskli yıllar olarak değerlendirilmektedir. Bu veriler Türkiye genelinde boşanmanın gerçekleştiği yıllara ilişkin verilerle büyük ölçüde paralellik göstermektedir. TÜİK’in 2012 ve 2013 yıllarına dair verilerine göre boşanmaların 2012 yılı itibariyle %36,3 ve 2013 yılı itibariyle %36,8’i evliliğin ilk beş yılı içinde gerçekleştiği sonuçlarına ulaşılmıştır. 2012 yılında evliliğin 6-10 yılı arasında boşananların oranı %21,2, 2013 yılında ise %21,5’dir. 2012 yılında evliliğin 11-15 yılı arasında boşananların oranı %14,8, 2013

yılında %14,1'tür. 2012 ve 2013 yıllarında evliliğin 16-20 yılı arasında boşandığını belirtenlerin oranı %10,3'tür. Evliliğin 21-25 yılı arasında boşandığını belirtenlerin oranı 2012'de %6,6, 2013'de %6,5'dir. 26 ve üzeri yılda boşanmanın gerçekleştiğini belirtenlerin oranı 2012'de %7,2, 2013'de %7,1'dir. Buna göre boşanmaların 2013 yılında %40,3'ü evliliğin ilk beş yılı, %21,5'i ise evliliğin 6-10 yılı içinde gerçekleştiği tespit edilmiştir (2012;2013). Benzer şekilde, BASAM'ın yaptığı araştırmada da araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu evliliklerinin ilk beş yılı içinde boşandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ülkemizdeki boşanma süresiyle ilgili istatistikî verilerle paralelliği açısından bu verinin önemli olduğu düşünülmektedir. Uzun ve mutlu bir birlikteliğin devam ettirilmesini amaçlandığı evliliklerin ilk 5 yıl içinde sonlanması, tarafların evlilikten beklentilerinin karşılanmamasından kaynaklanan çatışmalar ve hayal kırıklıklarıyla ilişkili olduğu söylenebilir (2009: 27). Araştırma bulgularının TÜİK'in bulgularından farklı olan noktasının 6-10 yıl içinde boşandığını belirtenlerin oranlarında gözlenmiştir. Bu yıla dair örneklem oranı araştırmamızda Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 27. Evlilik Süresine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
İlk bir yıl içinde ayrıldık	22	6,2	6,2	6,2
1-5	125	35,3	35,3	41,5
6-10	91	25,7	25,7	67,2
11-15	42	11,9	11,9	79,1
16 ve üzeri	74	20,9	20,9	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.1.26. Evlenme Nedeni

Tabloya göre birbirini sevdikleri için evlendiklerini belirtenlerin oranı %56,8, ailesi istediği için evlendiğini belirtenlerin oranı %23,2, toplumsal bir zorunluluk olarak gördükleri için evlendiğini belirtenlerin oranı %16,1'dir. Dağılımın en düşük oranlarını çocuk yapma nedeniyle evlendiğini belirtenler (%6) ile ekonomik nedenlerden dolayı evlendiğini belirtenlerden (%3,4) oluşturmaktadır. Buna göre araştırmaya katılanların yarısından fazlası, sevgi, saygı gibi bireysel ve duygusal temelli evlilik yapmışlardır.

Tablo 28. Evlenme Nedenine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Ailemin baskısı	82	23,2	23,2	23,2
Toplumsal bir zorunluluk olarak gördüğüm için	57	16,1	16,1	39,3

Geçerli	Birbirimizi seviyor olmamız	201	56,8	56,8	96,0
	Çocuk yapmak için	2	,6	,6	96,6
	Ekonomik nedenlerden dolayı	12	3,4	3,4	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

4.1.27. Eski Eşle Flört Süresi

Araştırmaya katılanların ağırlıklı olarak flört ederek evlendikleri göz önüne alındığında ne kadar süre flört ettiklerine bakılmıştır. Buna göre %44,6'sı 1-6 ay arası; %26'sı 7-11 ay arası; %12,1 ise 1-2 yıl arası flört süreci yaşadıklarını belirtmiştir. 3-4 yıl flört yaşayanların oranı %7,1, 5 ve daha çok yıl flört yaşadığını belirtenlerin oranı ise 4,2'dir. Hiç flört süresi yaşamadığını belirtenlerin oranı %5,9'dur. Buna göre araştırmaya katılanların boşandıkları evliliklerinde çok uzun bir süre flört süreci yaşamadıkları görülmüştür. En az 1 ay en fazla 1 yıl arasında flört edenlerin çoğunlukta olduğu söylenebilir. Bu da katılımcıların birbirilerini tanımaları için çok uzun bir süre geçirmediklerini akla getirmektedir.

Tablo 29. Eski Eşle Flört Süresine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	1 ay -6 ay	158	44,6	44,6
	7 ay-1 yıl	92	26,0	70,6
	1 yıl-2 yıl	43	12,1	82,8
	3 yıl-4 yıl	25	7,1	89,8
	5 yıl +	15	4,2	94,1
	Hiç yaşamadım	21	5,9	100,0
	Toplam	354	100,0	

4.1.28. Evlilik Sürecinde Eşle İletişim ve Etkileşim Düzeyi

Araştırmaya katılanlara evliliklerinin ilk zamanlarında hangi duygu içerisinde oldukları sorulmuştur. Buna göre %71,2'si mutlu olduğunu; %13'ü mutsuz olduğunu; %10,5'i çok mutlu olduğunu, %5,4'ü çok mutsuz olduğunu belirtmiştir. Buna göre örneklem grubu evliliğin ilk yıllarında kendilerini mutlu hissetmişler, iyi başlayan bir evlilik olarak değerlendirmişlerdir. Mutlu ve çok mutlu olanlar bir arada değerlendirildiğinde bu oran %81,7 gibi oldukça büyük bir oran olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 30. Evlilik Sürecinde Eşle İletişim ve Etkileşim Düzeyine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
	Çok mutsuz	19	5,4	5,4
	Mutsuz	46	13,0	18,4

Geçerli	Mutlu	252	71,2	71,2	89,5
	Çok mutlu	37	10,5	10,5	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

4.1.29. Evlilik Sürecinde Ailelerin Evlilik Kararını Karşı Çıkma Durumu

Boşanma ile sonuçlanan evliliğe aile büyüklerinin karşı çıkma durumlarının sorgulandığı soruda katılımcıların %67,5 gibi çoğunluğu karşı çıkmadıklarını belirtmişlerdir. Ailesinin, kendi evliliğine karşı çıktığını belirtenlerin oranı %32,5'dir. Buna göre örneklem grubu evlilik kararında ailelerinden büyük ölçüde destek almışlardır. Bu da boşanma olasılığı açısından olumlu bir şekilde değerlendirilebilir. Ailenin onayını almayan yapılan evliliklerde ailelerin evliliğe müdahaleye dönük tavırları zamanla evlilikte önemli sorunları gündeme getirmekte ve bu da boşanma olasılığını arttırmaktadır.

Tablo 31. Ailelerin Evlilik Kararını Karşı Çıkma Durumuna Göre Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	115	32,5	32,5	32,5
	Hayır	239	67,5	67,5	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

4.1.30. Evlilik Kararını Karşı Çıkan Kişi/Kişiler

Örneklem grubu içinde evliliğine karşı çıkanlara kimlerin karşı çıktığına yönelik soru yöneltilmiştir. Buna göre katılımcıların %17,8'i kendi ailesinin, %9,3'ü eski eşin ailesinin, %2'sinin eski eşinin yakın akrabalarının ve sosyal çevrelerinin, %1,4'ü kendi yakın akrabalarının karşı çıktığını belirtmiştir. Tarafların aileleri evlilik kararında belirleyici bir konumdadır.

Tablo 32. Evlilik Kararını Karşı Çıkan Kişi/Kişilere Göre Dağılım

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kendi ailem	63	17,8	54,8	54,8
	Eşimin ailesi	33	9,3	28,7	83,5
	Yakın akrabalarım	5	1,4	4,3	87,8
	Eşimin yakın akrabaları	7	2,0	6,1	93,9
	Sosyal çevremiz	7	2,0	6,1	100,0
	Toplam	115	32,5	100,0	
Cevapsız		239	67,5		
Toplam		354	100,0		

4.1.31. Evlilik Kararına Karşı Çıkma Nedenleri

Eski eşiyle yaptığı evliliğe karşı çıkılma nedeninin değerlendirildiği tabloya göre katılımcıların %11,3'ü farklı kültürel çevrelere ait olmayı, %11'i ailede fikir çatışmasının olmasını; %6,2'si sosyo-ekonomik seviyelerin uygun olmayışını, %2,8'i farklı etnik kökenlere sahip olmalarını, %1,1'i farklı inançlara sahip olmalarını öne sürmüştür. Tabloda farklı etnik ve dinsel kökenlere sahip olmanın oldukça düşük düzeyde neden olarak gösterildiği dikkat çekmektedir. Bu da geleneksel toplum değerlerindeki farklılaşmaya işaret etmektedir. Geleneksel toplumda bireylerin evlilik kararlarını, din, etnik köken, inanç vs gibi bireyleri birbirine bağlayan keskin bağlar büyük ölçüde etkilerken günümüz modern toplum yapısında daha bireysel nitelikleri ön plana çıkaran psikolojik, ekonomik, düşünsel nedenler etkili olabilmektedir. Araştırma kapsamımızda yer alan örneklem grubunun verdikleri yanıtlar bu tarz geleneksel ve keskin bağların etkili olmadığını göstermekte ve günümüze özgü değişimi yansıtmaktadır.

Tablo 33. Evlilik Kararına Karşı Çıkma Nedenlerine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Farklı etnik kökenlere sahip olmamız	10	2,8	8,7	8,7
Farklı kültürel çevrelere ait olmamız	40	11,3	34,8	43,5
Farklı inançlara sahip olmamız	4	1,1	3,5	47,0
Ailede fikir çatışmalarının olması	39	11,0	33,9	80,9
Sosyo-ekonomik seviyelerimizin uygun olmayışı	22	6,2	19,1	100,0
Toplam	115	32,5	100,0	
Cevapsız	239	67,5		
Toplam	354	100,0		

4.1.32. Eski Eşle Akrabalık Durumu

Katılımcıların boşandıkları eşiyle yakınlık durumlarına ilişkin sonuçlara göre %63 gibi yarısından fazlası akrabalık bağı olmadığını farklı bölgelerden olduklarını; %22,6'sı akrabalık bağı olmadığını ancak hemşeri olduklarını, %8,2'si uzak akraba olduklarını, %5,9'u uzak akraba olduklarını belirtmiştir. Buna göre araştırmaya katılanlar arasında akraba olan bulunmamaktadır. Akrabalığa dayalı bir evlilik anlayışının yaygın olmadığı gözlenmiştir.

Tablo 34. Eski Eşle Akrabalık Durumuna Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Yakın akraba	21	5,9	5,9	5,9

Geçerli	Akraba ama uzak akraba	29	8,2	8,2	14,2
	Akrabalık bağıımız yok ancak hemşeri	80	22,6	22,7	36,8
	Akrabalık bağıımız yok, ayrı bölgelerden	223	63,0	63,2	100,0
	Toplam	353	99,7	100,0	
Cevapsız		1	,3		
Toplam		354	100,0		

4.1.33. Evlendikten Sonra İkamet Yerini Değiştirme Durumu

Katılımcıların boşandıkları eşleriyle evlendikten sonra ikamet yerlerini değiştirip değiştirmediklerinin sorgulandığı tabloda %83,3'ü hayır, %16,7'si evet yanıtını vermiştir. Nitekim büyük çoğunluğu evlendiklerinde yaşadıkları yeri değiştirmemiştir.

Eski eşiyile evlendiklerinde ikamet yerlerini değiştirenlerin %8,2'si ilçeden kente geldiklerini; %3,7'si kentten ilçeye geldiklerini; %2,8'i köyden kente geldiklerini, %1,4'ü ise köyden ilçeye geldiklerini belirtmiştir. Buna göre evlendikten sonra ikamet yerini değiştirenlerin çoğunlukla ilçeden kente geldikleri görülmekle birlikte küçük yerleşim yerinden kente gelenlerin sayılarının çok olduğu söylenebilir.

Tablo 35. Evlendikten Sonra İkamet Yerini Değiştirme Durumuna Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	59	16,7	16,7	16,7
Geçerli Hayır	295	83,3	83,3	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 36. (Evet diyenler) Yerleşim Yerine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Kentten ilçeye	13	3,7	22,0	22,0
Geçerli Kentten köye	2	,6	3,4	25,4
Geçerli İlçeden kente	29	8,2	49,2	74,6
Geçerli Köyden kente	10	2,8	16,9	91,5
Geçerli Köyden ilçeye	5	1,4	8,5	100,0
Toplam	59	16,7	100,0	
Cevapsız	295	83,3		
Toplam	354	100,0		

4.1.34. Evlendikten Sonra Beraber Yaşanılan Kişiler

Örneklem grubunun evlendikten sonra kimlerle birlikte yaşadıklarını gösteren verilere göre %67,5'i sadece eşi ve kendisinin olduğunu, %30,8'i eşinin anne ve babasıyla ya da kardeşleriyle ya da ikisinden biriyle yaşadığını, %1,7'si kadının anne ve babası ile birlikte ya da kardeşleriyle ya da ikisinden biriyle yaşadıklarını belirtmiştir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu çekirdek aile olarak yaşamaktadır ancak tarafların aileleriyle yaşamaları konusunda erkeğin aile üyelerinden biriyle yaşayanların oranı daha fazladır.

Tablo 37. Evlendikten Sonra Beraber Yaşanılan Kişilere Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Sadece eşim ve ben	239	67,5	67,5	67,5
Erkeğin kardeşleri, anne babası veya ikisinden biri ile birlikte	109	30,8	30,8	98,3
Kadının kardeşleri, anne babası veya ikisinden biri ile birlikte	6	1,7	1,7	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.1.35. Eski Eşle Sosyo-kültürel Benzerlik

Araştırmaya katılanların %64,4'ü boşandıkları eşiyile aynı etnik ve kültürel çevreden geldiğini; %20,3'ü etnik kökenin farklı fakat kültürel çevrenin aynı olduğunu; %11'i etnik ve kültürel kökenlerin her ikisinin de farklı olduğunu belirtmiştir. Araştırmaya katılanların yarıdan fazlası aynı etnik ve kültürel çevreden geldiği görülmüştür.

Tablo 38. Eski Eşle Sosyo-kültürel Benzerlik Durumuna Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Aynı etnik ve kültürel çevreden geliyoruz	228	64,4	64,4	64,4
Etnik kökenlerimiz aynı fakat farklı kültürel çevreden geliyoruz	72	20,3	20,3	84,7
Etnik kökenlerimiz farklı fakat aynı kültürel çevreden geliyoruz	15	4,2	4,2	89,0
Etnik kökenlerimiz de yetiştiğimiz kültürel çevre de farklı	39	11,0	11,0	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.2. Evlilik Süreci

Bu başlık altına boşanmış olan katılımcıların evlilik süreçlerine ilişkin ilişki ve etkileşim biçimlerine dair veriler sunulmaktadır.

4.2.1. Evliliğin Başlangıcında Eşler Arası İletişim ve Etkileşim

4.2.1.1. Tartışma Durumu

Katılımcıların eski eşle tartışma durumlarına bakıldığında tamamına yakını (%93,5) eşiyile tartıştığını söylemiştir. Eski eşiyile tartışmadığını belirtenlerin oldukça düşük oranda olduğu görülmüştür (%6,5).

Tablo 39. Tartışma Durumuna Göre Dağılım

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	331	93,5	93,5	93,5
	Hayır	23	6,5	6,5	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

4.2.1.2. Tartışma Sıklığı

Boşandıkları eşleriyle %36,4'ü çoğu zaman; %29,7'si ara sıra;17,5'i her zaman tartıştığını belirtmiştir. Nadiren tartışma yaşadığını belirtenlerin oranı %9,9'dur. Buna göre katılımcıların çoğunlukla eski eşleriyle boşanma öncesi süreçte sıklıkla tartışma yaşadıkları söylenebilir.

Tablo 40. Tartışma Sıklığına Göre Dağılım

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Her zaman	62	17,5	18,7	18,7
	Çoğu zaman	129	36,4	39,0	57,7
	Ara sıra	105	29,7	31,7	89,4
	Nadiren	35	9,9	10,6	100,0
	Toplam	331	93,5	100,0	
Cevapsız	23	6,5			
Toplam	354	100,0			

4.2.1.3. Tartışmalarda Sergilen Davranış

Araştırmaya katılanların boşandıkları eşleriyle yaşadıkları tartışmalara karşı gösterdikleri tepkilerin sorgulandığı tabloya göre, katılımcıların %45,2'si kızgınlığını belli ettiğini, sinirlendiğini; %28'i sabırlı ve hoşgörülü olmaya gayret ettiğini; %12,4'ü kendini kontrol edemediğini, dövdüğünü; %9,6'sı eşini kendi fikrine ikna etmeye çalıştığını belirtmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde katılımların verdikleri yanıtları olumlu ve olumsuz olmak üzere 2 kategoride değerlendirirsek %68,2'inin negatif bir davranış sergilediği, %32,8'i ise daha pozitif bir davranış içinde olduğu söylenebilir.

Tablo 41. Tartışma Esnasında Sergilenen Davranışa (Anlık Tepki Olarak) Göre Dağılım

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kendimi kontrol edemez, döverdim	Kızgınlığımı belli eder, sinirlenirdim	44	12,4	12,4	12,4
		160	45,2	45,2	57,6

Geçerli	Onu kendi fikrime ikna etmeye çalıştım	34	9,6	9,6	67,2
	Sabırlı ve hoşgörülü olmaya gayret ederdim	99	28,0	28,0	95,2
	Onun benden farklı davranmasına saygı gösterir, onaylardım	17	4,8	4,8	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

4.2.1.4. Aile İçi Sorunların Çözümüne Yönelik Genel Tavrı

Katılımcıların boşandıkları evliliklerinde yaşadıkları sorunlara karşı genel tavrının konuşarak sorunu çözmeye çalışma yönünde olduğunu belirtenlerin oranı %45,2'dir. Bunun yanı sıra %30,8'i münakaşa, kavga, şiddet gösterme şeklinde bir tutum sergilediğini belirtmiştir. Ve tablodaki ikinci çoğunluğu oluşturmuştur. Konuşmayıp sessiz kalmayı tercih edenlerin oranı %16,1'dir. Evi terk ettiğini belirtenlerin oranı %4,8'dir. Sorunu ebeveyne yansıtanların; ayrılmaya ikna edenlerin, evi terk edenlerin oranlarının ise oldukça düşük olduğu görülmüştür. Buna göre araştırmaya katılanların çoğunlukla konuşarak sorunu çözmeye eğiliminde oldukları görülmüştür.

Tablo 42. Aile İçi Sorunların Çözümüne Yönelik Genel Tavra Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Konuşarak sorunu çözmeye çalışma	160	45,2	45,2
	Ayrılmaya ikna etme	2	,6	45,8
	Anne-babaların araya girmesi(sorunları anne-babaya yansıtma)	9	2,5	48,3
	Konuşmayıp sessiz kalmayı tercih etme	57	16,1	64,4
	Münakaşa, Kavga, Şiddet gösterme	109	30,8	95,2
	Evi terk etme	17	4,8	100,0
	Toplam	354	100,0	

4.2.1.5. Eski Eşin Aile İçi Sorunların Çözümüne Yönelik Genel Tavrı

Araştırmaya katılanların %65,3 gibi yarısından fazlası eşinin kavga, münakaşa ve şiddet gibi olumsuz davranışlar sergilediğini ileri sürmüştür. Bununla birlikte %9,9'u konuşmayıp sessiz kalmayı; %9,3'ü konuşarak sorunu çözmeye çalıştığını; %4,5'i anne-babaların araya girmesiyle sorunu çözmeyi tercih ettikleri görülmüştür. Buna göre

katılımcıların çoğunluğu konuşarak sorunu çözme eğiliminde olduğunu; eşlerinin ise çoğunlukla kavga, münakaşa gibi şiddete dönük bir tutum içerisinde olduğu görülmüştür.

Tablo 43. Eski Eşin Aile İçi Sorunların Çözümüne Yönelik Genel Tavrına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Konuşarak sorunu çözmeye çalışma	33	9,3	9,3	9,3
Ayrılmaya ikna etme	3	,8	,8	10,2
Anne-babaların araya girmesi(sorunları anne-babaya yansıtma)	16	4,5	4,5	14,7
Konuşmayıp sessiz kalmayı tercih ederdim	35	9,9	9,9	24,6
Münakaşa, kavga, şiddet gösterme	231	65,3	65,3	89,8
Evi terk etme	36	10,2	10,2	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.2.1.6. Eski Eşin Evde Gerginlik Yaratma Sıklığı

Araştırmaya katılanların eski eşlerinin evde gergin bir ortam yaratıp yaratmadığının sorgulandığı tabloda %40,4'ü bazen gergin bir ortam yarattığını; %38,4'ü sık sık yarattığını; %15'i nadiren yarattığını ileri sürmüştür. Eski eşin evde gergin bir ortam hiç yaratmadığını söyleyenlerin oranı ise %6,2'dir.

Tablo 44. Eski Eşin Evde Gerginlik Yaratma Sıklığına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Sık sık	136	38,4	38,4	38,4
Bazen	143	40,4	40,4	78,8
Nadiren	53	15,0	15,0	93,8
Hiç yaratmaz	22	6,2	6,2	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.2.1.7. Evlilikte Anlaşmazlıkların/Çatışmaların Başlangıç Süresi

Boşanma ile sonuçlanan evlilikte geçimsizliğin ilk olarak evliliğin kaçınıcılı yılında başladığı sorusuna katılımcıların %21,8'i 1-3 yıl arasında, %16,4'ü ilk 6 ay içinde; %14,7'si ilk ay içinde ve 4-6 yıl içinde başladığını ileri sürmüştür. 7-9 yıl içinde geçimsizliğin başladığını belirtenlerin oranı %6,2; 10 ve üzeri yıl yanıtını verenlerin ise % 9,9 olduğu görülmüştür. Buna göre örneklem grubunda anlaşmazlıkların, çatışmaların evliliğin ilk üç yılında etkili olmaya başladığı gözlenmiştir.

Tablo 45. Evlilikte Anlaşmazlıkların/Çatışmaların Başlangıç Süresine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
İlk ay içinde	52	14,7	14,7	14,7
İlk 6 ay içinde	58	16,4	16,4	31,1
İlk 1 yıl içinde	58	16,4	16,4	47,5
Geçerli 1-3 yıl	77	21,8	21,8	69,2
4-6 yıl	52	14,7	14,7	83,9
7-9 yıl	22	6,2	6,2	90,1
10 yıl+	35	9,9	9,9	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.2.1.8.Tartışma Konuları ve Nedenleri

Bu başlık altında boşanmış eşler arasında tartışmaların nedenleri sunulmuştur.

4.2.1.8.1.Ekonomik Nedenler

Katılımcıların tartışma nedeninin maddi-parasal konular olup olmadığı sorgulanmaktadır. Buna göre %54,8'i evet, %38,7'si hayır yanıtını vermiştir. Dolayısıyla maddi konuların çoğunluk tarafından evlilikleri süresince tartışma nedeni olarak görüldüğü tespit edilmiştir.

Tablo 46. Ekonomik Nedenlere Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	194	54,8	58,6	58,6
Hayır	137	38,7	41,4	100,0
Toplam	331	93,5	100,0	
Cevapsız	23	6,5		
Toplam	354	100,0		

4.2.1.8.2. Duygusal ve Düşünsel Paylaşım Düzeyi

Araştırmaya katılanların boşandıkları eşleriyle duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde paylaşmadıklarını ve bunu bir tartışma nedeni olarak belirtenlerin oranı %66,4, duygusal ve düşünsel paylaşımlarının olduğunu ve bunu tartışma nedeni olarak görmediğini belirtenlerin oranı ise %27,1'dir.

Tablo 47. Duygusal ve Düşünsel Paylaşım Düzeyine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	96	27,1	29,0	29,0
Hayır	235	66,4	71,0	100,0
Toplam	331	93,5	100,0	
Cevapsız	23	6,5		
Toplam	354	100,0		

4.2.1.8.3. Ev İşlerine Katılım Düzeyi

Araştırmaya katılanların ev işlerine katılmama (alış-veriş vs.) durumlarının tartışma nedeni olarak görmeyenlerin oranı %74, tartışma nedeni olarak görenlerin oranı %19,5'dir.

Tablo 48. Ev İşlerine Katılım Düzeyine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	69	19,5	20,8	20,8
Geçerli Hayır	262	74,0	79,2	100,0
Geçerli Toplam	331	93,5	100,0	
Cevapsız	23	6,5		
Toplam	354	100,0		

4.2.1.8.4. Aile İçi Kararlara Katılım Düzeyi ve Karar Yetkisi

Katılımcılara aile kararlarına katılma ya da ailede söz hakkına sahip olmama durumunun tartışmaya neden olup olmadığı sorulmuştur. Katılımcıların %77,7'si bunun tartışma nedeni oluşturduğunu, %15,8'i ise tartışma nedeni oluşturmadığını söylemiştir.

Tablo 49. Aile İçi Kararlara Katılım Düzeyi ve Karar Yetkisine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	56	15,8	16,9	16,9
Geçerli Hayır	275	77,7	83,1	100,0
Geçerli Toplam	331	93,5	100,0	
Cevapsız	23	6,5		
Toplam	354	100,0		

4.2.1.8.5. Giyim Tarzı

Araştırmaya katılanların tartışma nedenlerinin giyim tarzı olup olmadığını gösteren tabloda %78'i hayır; %15,5'i evet yanıtını vermiştir. Giyim tarzının katılımcılar arasında büyük bir tartışma nedeni olarak görülmediği anlaşılmaktadır.

Tablo 50. Giyim Tarzına Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	55	15,5	16,6	16,6
Geçerli Hayır	276	78,0	83,4	100,0
Geçerli Toplam	331	93,5	100,0	
Cevapsız	23	6,5		
Toplam	354	100,0		

4.2.1.8.6. Geleneklere Uyum Sağlama Düzeyi

Araştırmaya katılanların %78,2'si geleneklere uygun davranmanın tartışmaya neden olmadığını %15,3'ü neden olduğunu ileri sürmüştür.

Tablo 51. Geleneklere Uyum Sağlama Düzeyine Göre Dağılım

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	54	15,3	16,3	16,3
	Hayır	277	78,2	83,7	100,0
	Toplam	331	93,5	100,0	
Cevapsız		23	6,5		
Toplam		354	100,0		

4.2.1.7.7. Kişisel Bakım Düzeyi

Katılımcıların %87,6'sı kişisel bakım vb konuların tartışma nedeni olmadığını; %5,9 gibi oldukça düşük oranı ise tartışma nedeni olduğunu ileri sürmüştür.

Tablo 52. Kişisel Bakım Düzeyine Göre Dağılım

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	21	5,9	6,3	6,3
	Hayır	310	87,6	93,7	100,0
	Toplam	331	93,5	100,0	
Cevapsız		23	6,5		
Toplam		354	100,0		

4.2.1.8.8. Siyasi Görüş Farklılıkları

Araştırmaya katılanların %90,7'si boşandıkları eşleriyle siyasi konular üzerine tartışma yaşamadıklarını %2,8'i tartıştığını belirtmiştir.

Tablo 53. Siyasi Görüş Farklılıklarına Göre Dağılım

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	10	2,8	3,0	3,0
	Hayır	321	90,7	97,0	100,0
	Toplam	331	93,5	100,0	
Cevapsız		23	6,5		
Toplam		354	100,0		

4.2.1.8.9. Aile Büyükleriyle İlişki Düzeyi

Katılımcıların %75,1'i büyüklerle olan ilişkilerin tartışma nedeni olmadığını; %18,1'i tartışma nedeni olduğunu belirtmiştir.

Tablo 54. Aile Büyükleriyle İlişki Düzeyine Göre Dağılım

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	64	18,1	19,3	19,3
	Hayır	267	75,4	80,7	100,0
	Toplam	331	93,5	100,0	
Cevapsız		23	6,5		
Toplam		354	100,0		

4.2.1.8.10. Akrabalarla İlişki Düzeyi

Akrabalarla olan ilişkilerin tartışma nedeni olmadığını söyleyenlerin çoğunlukta olduğu görülmüştür (%70,3). Büyüklerle olan ilişkileri tartışma nedeni olarak görenlerin oranı %23,2'dir.

Tablo 55. Akrabalarla İlişki Düzeyine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	82	23,2	24,8	24,8
Geçerli Hayır	249	70,3	75,2	100,0
Geçerli Toplam	331	93,5	100,0	
Cevapsız	23	6,5		
Toplam	354	100,0		

4.2.1.8.11. Komşularla İlişki Düzeyi

Katılımcıların %88,1'i komşularla olan ilişkilerin tartışma nedeni olmadığını; %5,4'ü tartışma nedeni olduğunu belirtmiştir.

Tablo 56. Komşularla İlişki Düzeyine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	19	5,4	5,7	5,7
Geçerli Hayır	312	88,1	94,3	100,0
Geçerli Toplam	331	93,5	100,0	
Cevapsız	23	6,5		
Toplam	354	100,0		

4.2.1.8.12. Sigara, Alkol vb. Kullanımı

Katılımcıların %53,1'i sigara alkol vb maddelerin kullanımını tartışma nedeni olarak gösterirken %40,4'ü tartışma nedeni olmadığını belirtmiştir.

Tablo 57. Sigara, Alkol vb. Kullanımına Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	143	40,4	43,2	43,2
Geçerli Hayır	188	53,1	56,8	100,0
Geçerli Toplam	331	93,5	100,0	
Cevapsız	23	6,5		
Toplam	354	100,0		

4.2.1.8.13. Çocukların Eğitimi ve Arkadaş Seçimi

Çocuk merkezli bir aile yaşamının hakim olduğunu günümüzde çocukların eğitim konusu sık sık eşler arasında tartışma konusu olabilmektedir. Katılımcıların %87,9 gibi tamamına yakını çocukların eğitimi konusunun tartışma nedeni olmadığını

belirtirken %5,6'sı gibi oldukça düşük orandaki kişilerin ise bunun bir neden olmadığını belirtmiştir.

Tablo 58. Çocukların Eğitimi ve Arkadaş Seçimine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	20	5,6	6,0	6,0
Geçerli Hayır	311	87,9	94,0	100,0
Geçerli Toplam	331	93,5	100,0	
Cevapsız	23	6,5		
Toplam	354	100,0		

4.2.1.8.14. Çocukların Yanında Tartışma Durumu

Evlilik sürecinde sorunların, çocukların yanında tartışılma durumunu gösteren tabloya göre, katılımcıların %31,1 bazen tartıştık %24,9'u asla tartışmazdık; %24,6'sı evet tartıştık yanıtını vermişlerdir. Dağılımdan da anlaşıldığı gibi çocukların yanında sorunları bazen tartıştık diyenlerin ilk sırada gelmiştir. "Evet" ve "bazen tartıştık" yanıtları, tartışmaların bir şekilde çocuklara yansıtıldığını ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında katılımcıların yarısı, tartışmaların çocukların yanında yapılmaması konusuna çok fazla özen göstermedikleri sonucuna ulaşılabilir. Huzurlu bir aile ortamı çocukların sağlıklı yetişmesi için gerekliliktir. Aile, çocuk için birincil referans kaynağıdır. Anne-babanın davranışları, tutumları, alışkanlıkları, değer yargıları çocuklar tarafından büyük ölçüde modellenmektedir. Özellikle kişiliğin temellerinin atıldığı erken çocukluk döneminde, anne-baba arasında yaşanan tartışma, kavga, şiddet gibi olumsuz durumlar çocuk ya da çocukların yetişkinlik dönemlerinde etkileyecek yıkıcı sonuçlar yaratmaktadır. Anne-babanın çocukların yetiştirilmesi sürecinde sergilediği davranışlar eğitimleriyle büyük oranda ilişkilidir.

Çocukların gelişimsel dönemlerinde istekleri, ihtiyaçları, beklentileri hakkında farkındalığı yüksek olan bilinçli anne-babalar, kendi aralarında yaşadıkları olumsuzlukları çocuklarına yansıtma eğilimindedirler. Anne ya da babadan yana tavır alma, kendisini ya da anne-babasını suçlama, içe kapanma, derslere başarısızlıklar, asi davranışlar, sigara, alkol gibi maddelerin kullanılması vb gibi pek çok olumsuz davranış ve alışkanlığın kazanılmasında anne-babanın çocuklarına olan yaklaşımlarının büyük ölçüde etkisi olmaktadır.

Geçimsizliğin, sürekli çatışmaların, gerginliklerin ve huzursuzluğun olduğu bir ortamda yetişen çocukların hem özgüvenlerini sağlayamadıkları hem de zayıf sosyal ilişkiler geliştirdikleri bilinmektedir. Dolayısıyla çatışmaların, sorunların çocuklara

yansıtılmaması, ebeveynlerin özellikle dikkatli ve duyarlı olmaları gereken bir konudur. Çünkü çatışmalar, sorunlar anne-baba arasında yaşanan bir konu olmaktan çıkarak çocukların geleceklerini ve psiko-sosyal gelişimlerini etkileyen kritik bir konu haline almaktadır.

Tablo 59. Çocukların Yanında Tartışma Durumuna Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	87	24,6	30,5	30,5
Geçerli	Bazen tartıştık	110	31,1	38,6
	Asla tartışmazdık	88	24,9	30,9
	Toplam	285	80,5	100,0
Cevapsız	69	19,5		
Toplam	354	100,0		

4.2.1.9. Evlilik Sürecini Değerlendirme

Araştırmaya katılanların %52'si evliliklerini "kötü"; %24,9'u "orta", %15'i "çok kötü" olarak değerlendirdiklerini belirtmiştir. Evliliklerini "çok iyi" olarak değerlendirenlerin oranı %1,4, "iyi" olarak değerlendirenlerin oranı %6,8'dir.

Tablo 60. Evlilik Sürecini Değerlendirme Durumuna Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Çok iyi	5	1,4	1,4
	İyi	24	6,8	6,8
	Orta	88	24,9	24,9
	Kötü	184	52,0	52,0
	Çok kötü	53	15,0	15,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.2.1.10. Eski Eşle Zaman Geçirme Biçimi ve Sosyal Aktivitelere Katılım Düzeyi

4.2.1.10.1. Okuma Alışkanlığı

Boş zaman insan yaşamının önemli bir zaman dilimini oluşturmaktadır. Boş zaman aktiveleri arasında okuma etkinliği önemli bir yer tutmaktadır. Katılımcılara gazete, dergi ve kitap okuma sıklıkları sorulmuştur. Verilen yanıtlara göre katılımcıların %52,5'inin ara sıra; %25,7'sinin sürekli gazete, dergi okuduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sürekli okuduğunu belirtenlerin oranı dikkate değerdir. Hiçbir zaman gazete, dergi, kitap okumadığını belirtenlerin oranı %21,8'dir. Yanıtlara bakıldığında katılımcıların okuma alışkanlıklarının olmadığı ya da düzenli bir okuma alışkanlıklarının olmadığı söylenebilir. Örneklem grubunda ilkökul ve lise mezunlarının oransal çokluğu,

üniversite ve yüksek lisans eğitimi alanların ise oldukça düşük oranlarda olması dikkate alındığında, eğitim durumlarıyla paralel olarak sürekli okuduğunu belirtenlerin oranlarının düşük olması beklenen bir sonuçtur.

TÜİK'in verilerine göre aile reislerinin sadece %8,6'nın boş zamanlarında kitap okudukları tespit edilmiştir. Araştırmalar, mesleklere göre boş zamanlardaki okuma alışkanlığına bakıldığında okuyan en büyük grubu, serbest meslek sahipleri ve memurlar, okumayan en büyük grubu çiftçiler, işçiler, emekli ve esnaf oluşturmaktadır. Bu durumda, toplumsal statü açısından daha alt konumda olan meslek sahiplerinin daha az okuduklarını, mesleki konum yükseldikçe, bu etkinliğe katılma oranında artmakta olduğu söylenebilir (2011-2012). Son yıllarda bilişim teknolojileri alanındaki gelişmeler insanların okuma alışkanlıklarını büyük ölçüde belirlemektedir. TÜİK'in 2011 Nisan ayında yaptığı Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması'nın sonuçlarına göre okuma alışkanlığının bilgisayar ve internet ortamına taşındığı ortaya çıkmıştır (2011).

Tablo 61. Okuma Alışkanlığına Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Sürekli	91	25,7	25,7
	Ara sıra	186	52,5	78,2
	Hiçbir zaman	77	21,8	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.2.1.10.2. Sinemaya, Tiyatroya Gitme Alışkanlığı

Sinemaya, tiyatroya ya da konsere gitme sıklığı bireylerin sosyal ilişkilerine ve sosyal yaşamlarına dair önemli göstergelerdir. Eğitim ve gelir düzeyiyle doğrudan ilişkili olan bu alışkanlık, bireylerin beğenilerini, olaylara bakış açısını, algılama biçimlerini, karşısındakilere yönelik tutum ve davranış biçimlerini belli ölçüde etkilemekte ya da yönlendirmektedir. Bu tarz etkinliklerin bireyin kişisel gelişimine olumlu katkı sağladığı düşünüldüğünden ailedeki tutum ve davranışları üzerinde de pozitif yönde katkı sağladığı varsayılabilir. Bunun yanı sıra bireylerin çalışma saatlerinin fazla olması bu tarz sosyal aktivitelere katılıp katılmama durumunu belirleyen önemli bir değişkendir. Çalışma saatleri dışındaki saatlerde işlerin yoğunluğundan uzaklaşmak isteyen kişiler bu tarz sosyal aktivitelere katılmaktan ziyade evde kalıp dinlenmeyi de tercih edebilmektedir. Dolayısıyla hem sosyo-ekonomik durum hem de işin niteliği gibi değişkenler bir arada değerlendirilmelidir. Araştırmaya katılanların sinema, tiyatro ve konser gibi etkinlikleri gerçekleştirme sıklıklarına dair

verilerin sunulduğu tabloda %52'si gibi yarısından fazlasının bu tarz etkinlikleri gerçekleştirmediği, %41,8'inin ara sıra gerçekleştirdiği; %6,2'sinin ise sürekli bu tarz etkinlikler içinde olduğunu belirtmiştir. Tiyatroya ve konsere gitmek daha bilinçli ve eğitim düzeyi yüksek olan kişilerin çoğunlukla tercih ettikleri etkinlikler olarak görülürken sinemaya gitmek daha geniş bir kitleye hitap etmektedir.

Tablo 62. Sinemaya, Tiyatroya Gitme Alışkanlığına Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Sürekli	22	6,2	6,2	6,2
Ara sıra	148	41,8	41,8	48,0
Hiçbir zaman	184	52,0	52,0	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.2.1.10.3. Arkadaşlarla Zaman Geçirme Alışkanlığı

Araştırmaya katılanlara arkadaşlarıyla zaman geçirme sıklıkları sorulmuştur. Verilere göre, katılımcıların %53,4'ü arkadaşlarıyla ara sıra görüştiklerini; %39,8'i sürekli görüştiklerini; %6,8'i hiç bir zaman görüşmediklerini söylemiştir. Katılımcıların arkadaşlarıyla çok zaman geçirmedikleri söylenebilir. Bunun nedeni, örneklem grubunda işçi olanların oranlarının diğer meslek grubundakilere göre fazla olması nedeniyle çalışma zamanlarının uygun olmaması ve çalışma saatlerinin uzun olması olarak yorumlanabilir. İşçilerin çoğu vardiya usulüne dayalı bir çalışma sistemi içerisinde oldukları için çalışma saatleri farklılaşabilmektedir. Hatta pek çok işçinin hafta sonlarında da çalıştığı gözlenmiştir. Bu da kendilerine ve arkadaşlarına ayırdıkları zamanın yetersizliğiyle sonuçlanmaktadır.

Tablo 63. Arkadaşlarla Zaman Geçirme Alışkanlığı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Sürekli	141	39,8	39,8	39,8
Ara sıra	189	53,4	53,4	93,2
Hiçbir zaman	24	6,8	6,8	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.2.1.10.4. Dernek, Kurs vb. Faaliyetlere Katılım Düzeyi

Dernek, kurs vb. faaliyetlere katılma önemli bir boş zaman geçirme aktivitesi ve sosyalleşme aracı olarak değerlendirilebilir. Bireylerin bu tarz aktiviteler aracılığıyla sosyalleşmeleri sosyal çevre ile pozitif yönde bir ilişki gelişmesinde etkili olabilmektedir. Özellikle evli olan çiftlerde bu tarz etkinlikler, ortak paylaşımların zenginleştirilmesine olanak sağladığı için birbirlerini daha iyi anlamaları ve birbirlerine olumlu tutum geliştirmeleri için pozitif işlevsel etkinlikler olarak görülmektedir.

Boşanma deneyimi yaşamış olan örneklem grubumuzda boşanma sonrasında psikolojik olarak yaşanabilecek yalnızlık vb. gibi ruhsal sıkıntı ya da depresyon sürecinin atlatılmasında sosyal çevrenin bu tarz etkinliklerle çeşitlendirilmesi ve doldurulması boşanma sonrası sürecinin olumsuzluklarının aşılmasına yardımcı olabilmektedir. Sosyal aktivite, bir yandan bireyin sosyal yaşam alanının zenginliğini diğer yandan da bireysel yaşam dünyasını, kişisel gelişimini ifade etmektedir. Kendisini sosyal alanda olumlu şekilde var edebilen bireyin sorunlara bakış açısı da daha yenilikçi, gelişmeye açık olmaktadır. Araştırmaya katılanların dernek, kurs vb gibi faaliyetlere katılım sıklığının sorgulandığı tabloda, %72,9'u gibi büyük çoğunluğunun "hiçbir zaman" bu tarz etkinliklere katılmadığı gözlenmiştir. "Ara sıra" katıldığını belirtenlerin oranı %22,3, "sürekli" katılım sağladığını belirtenlerin oranı ise %4,8'dir. Buna göre dernek, kurs vb gibi faaliyetlere katılma oranı oldukça düşüktür.

Tablo 64. Dernek, Kurs vb. Faaliyetlere Katılım Düzeyine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Sürekli	17	4,8	4,8	4,8
Ara sıra	79	22,3	22,3	27,1
Hiçbir zaman	258	72,9	72,9	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.2.1.10.5. Akraba Ziyaretlerinde Bulunma

Araştırmaya katılanların evli kaldıkları süre içinde boş zamanlarında akraba ziyaretlerinde bulunma sıklığı sorgulanmıştır. Araştırmaya katılanların %78,5'i "ara sıra"; %16,7'si "sürekli" akraba ziyaretlerinde bulduklarını söylerken %4,8'i "hiç bir zaman" akraba ziyareti gerçekleştirmediklerini öne sürmüştür. Türk toplumunda akraba ziyaretleri önemli bir boş zaman etkinliği olarak görülmektedir. Düğün, bayram, cenaze vb. gibi iyi ve kötü günlerde akrabalarla birlikte olmak geleneksel kültürün bir unsurudur. Günümüz yaşam koşullarında akrabalarla var olan ilişkilerin devam ettirilmesi konusunda farklılaşmalar gözlenirse de bu tarz birincil ilişkilerin kentsel alanlarda büyük ölçüde devam ettirildiğini söylemekte yarar vardır. Araştırmaya katılanlar arasında hiç bir zaman akraba ziyareti gerçekleştirmediğini belirtenlerin oldukça düşük bir oranda çıkması katılımcılar için akraba ziyaretinin önemli bir etkinlik olarak görüldüğü tahmin edilmektedir.

Tablo 65. Akraba Ziyaretlerinde Bulunma Durumuna Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Sürekli	59	16,7	16,7	16,7

Geçerli	Ara sıra	278	78,5	78,5	95,2
	Hiçbir zaman	17	4,8	4,8	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

4.2.1.11. Aile İçi Şiddete Maruz Kalma Durumu

Araştırmaya katılanların boşandıkları eşlerinden evlilikleri süresince herhangi bir şiddet görüp görmediklerinin sorgulandığı tabloda %56,8'i şiddet gördüğünü, %43,2'si görmediğini belirtmiştir.

Tablo 66. Aile İçi Şiddete Maruz Kalma Durumuna Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	201	56,8	56,8
	Hayır	153	43,2	43,2
	Toplam	354	100,0	100,0

4.2.1.11.1. Fiziksel Şiddet

Katılımcıların %33,6'sı fiziksel şiddete maruz kaldıklarını %23,2'si fiziksel şiddete maruz kalmadıklarını belirtmiştir.

Tablo 67. Fiziksel Şiddete Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	119	33,6	59,2
	Hayır	82	23,2	40,8
	Toplam	201	56,8	100,0
Cevapsız	153	43,2		
Toplam	354	100,0		

4.2.1.11.2. Psikolojik Şiddet

Katılımcıların %35,3'ü psikolojik şiddete maruz kaldıklarını %21,5'i psikolojik şiddete maruz kalmadıklarını belirtmiştir.

Tablo 68. Psikolojik Şiddet Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	76	21,5	37,8
	Hayır	125	35,3	62,2
	Toplam	201	56,8	100,0
Cevapsız	153	43,2		
Toplam	354	100,0		

4.2.1.11.3. Cinsel Şiddet

Katılımcıların evlilikleri sürecinde cinsel şiddete maruz kalıp kalmadıklarının sorgulandığı tabloda katılımcıların %44,9 oranındaki çoğunluğu cinsel şiddete maruz kalmadıklarını; %11,9'u cinsel şiddete maruz kaldığını belirtmiştir.

Tablo 69. Cinsel Şiddet Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	42	11,9	20,9	20,9
Geçerli Hayır	159	44,9	79,1	100,0
Geçerli Toplam	201	56,8	100,0	
Cevapsız	153	43,2		
Toplam	354	100,0		

4.2.1.11.4. Duygusal Şiddet

Araştırmaya katılanlara evli kaldıkları süre içinde eşlerinden duygusal şiddet görüp görmedikleri sorulmuştur. Katılımcıların %44,1'i duygusal şiddete maruz kaldıklarını; %12,7'si ise duygusal şiddete maruz kalmadıklarını söylemiştir. Duygusal şiddete maruz kalanlar çoğunluktadır.

Tablo 70. Duygusal Şiddet dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	45	12,7	22,4	22,4
Geçerli Hayır	156	44,1	77,6	100,0
Geçerli Toplam	201	56,8	100,0	
Cevapsız	153	43,2		
Toplam	354	100,0		

4.2.1.11.5. Ekonomik Şiddet

Katılımcıların %50,3'ü ekonomik şiddete maruz kalmadığını; %6,5'i gibi oldukça düşük oranı ekonomik şiddete maruz kaldığını belirtmiştir.

Tablo 71. Ekonomik Şiddet Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	23	6,5	11,4	11,4
Geçerli Hayır	178	50,3	88,6	100,0
Geçerli Toplam	201	56,8	100,0	
Cevapsız	153	43,2		
Toplam	354	100,0		

4.2.1.11.6. Tehdit/Gözdağı gibi Olumsuzluklara Maruz Kalma Durumu

Tehdit/gözdağı gibi negatif durumlara maruz kalmadığını belirtenlerin oranı %45,5; maruz kaldığını belirtenlerin oranı %11,3'tür.

Tablo 72. Tehdit/Gözdağı gibi Olumsuzluklara Maruz Kalma Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	40	11,3	19,9	19,9
	Hayır	161	45,5	80,1	100,0
	Toplam	201	56,8	100,0	
Cevapsız		153	43,2		
Toplam		354	100,0		

4.2.1.12. Boşanan Eşlerin Ebeveynlerine İlişkin Özellikler

4.2.1.12.1. Ebeveynlerin Birliktelik Durumu (Boşanma Deneyimi)

Tabloya göre araştırma katılanların %69,2'si anne-babalarının birlikte yaşadığını; %16,4'ü babasının hayatta olmadığını; %8,2'si annesinin hayatta olmadığını belirtmiştir. Buna göre araştırmaya katılanların yarısından fazlası, anne-babası boşanma deneyimi yaşamamış olanlardan oluşmaktadır.

Anne-babanın boşanma deneyimi yaşamış olması boşanma olasılığını arttıran bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Yapılan araştırmaların bir kısmı anne-babası boşanmış olanların kendi evliliklerinde boşanma olasılıklarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Fakat tablodan da görüldüğü gibi katılımcıların çoğunluğunda böyle bir durum söz konusu değildir.

Tablo 73. Ebeveynlerin Birliktelik Durumu Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Birlikte yaşıyor	245	69,2	69,2	69,2
	Boşanmış	20	5,6	5,6	74,9
	Anne hayatta değil	29	8,2	8,2	83,1
	Baba hayatta değil	58	16,4	16,4	99,4
	Her ikisi de hayatta değil	2	,6	,6	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

4.2.1.12.2. Eski Eşin Ebeveynlerinin Birliktelik Durumu

Tabloya göre boşandığı eşinin anne-babasının birlikte yaşadığını belirtenler %61,9, babasının hayatta olmadığını belirtenler %19,5; annesinin hayatta olmadığını belirtenler %11,3'tür. Anne-babası boşanmış olanların oranı ise oldukça düşüktür (%6,5). Genel olarak değerlendirirsek araştırmaya katılanların yarısından fazlasının ebeveynlerinin birlikte yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Her iki grupta da boşanma deneyimi söz konusu değildir.

Tablo 74. Eski Eşin Ebeveynlerinin Birliktelik Durumuna Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Birlikte yaşıyor	219	61,9	61,9
	Boşanmış	23	6,5	68,4
	Anne hayatta değil	40	11,3	79,7
	Baba hayatta değil	69	19,5	99,2
	Her ikisi de hayatta değil	3	,8	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0

4.2.1.12.3. Ebeveynlerde Otorite Biçimi

Araştırmaya katılanlar yetiştikleri ailelerinde kararların her zaman erkek tarafından alındığını belirtenlerin oranı %59,9; bazen kadın bazen erkek tarafından alındığını belirtenlerin oranı %16,9; her zaman kadın ve erkek birlikte karar aldığını belirtenlerin oranı ise %13,6'dır. Her zaman kadın karar alandır diyenlerin ise oldukça düşük oranda olduğu görülmektedir (%9,6). Buna göre katılımcıların kendi ailelerinde de kararları alan ya da pek çok konuda karar merci konumunda olan tarafında baba olduğunu belirtenler çoğunluktadır. Bu ataerkil ideolojinin bir yansımasıdır.

Tablo 75. Ebeveynlerde Otorite Biçimine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Her zaman kadın	34	9,6	9,6
	Her zaman erkek	212	59,9	69,5
	Her zaman, kadın ve erkek birlikte	48	13,6	83,1
	Bazen kadın, bazen erkek	60	16,9	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0

4.2.1.12.4. Eski Eşin Ebeveyninde Otorite Biçimi

Araştırmaya katılanların %56,5'i gibi yarısının biraz fazlası, eşinin ailesinde karar mercinin erkek olduğunu belirtmişlerdir. Anne-babasının birlikte karar verdiğini belirtenlerin oranı %20,3, her zaman annesinin karar verdiğini belirtenlerin oranı ise %19,2'dir. Buna göre erkeğin söz sahibi olduğu bir aile yapısından bahsetmek mümkündür.

Tablo 76. Eski Eşin Ebeveyninde Otorite Biçimine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Her zaman annem	68	19,2	19,2	19,2
Babam öldüğü için her zaman annem	10	2,8	2,8	22,0
Her zaman babam	200	56,5	56,5	78,5

Geçerli	Annem öldüğü için her zaman babam	2	,6	,6	79,1
	Hem annem hem babam	72	20,3	20,3	99,4
	Annem ve babam erken öldüğü için diğer aile büyükleri	2	,6	,6	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

4.3. Boşanma Öncesi Sürece İlişkin Özellikler

4.3.1. Boşanma Fikrini Ortaya Atan Kişi

Katılımcıların %60,2'si gibi yarısından fazlası boşanma fikrini ilk olarak kendisinin ortaya attığını; %26,3'ü eşinin boşanma fikrini ortaya attığını ileri sürmüştür.

Tablo 77. Boşanma Fikrini Ortaya Atan Tarafa Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Ben	213	60,2	60,2
	Eşim	93	26,3	86,4
	Ortak kararımız	48	13,6	100,0
	Toplam	354	100,0	

4.3.2. Boşanma Kararını Alan Taraf

Boşanma kararının kimin tarafından verildiğinin sorgulandığı tabloda kendisinin verdiğini belirtenlerin oranı %47,7; %30,5'i birlikte karar verdiklerini; %21,8'i eşinin verdiğini söylemiştir.

Tablo 78. Boşanma Kararını Alan Tarafa Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Eşim verdi	77	21,8	21,8
	Birlikte karar verdik	108	30,5	52,3
	Ben verdim	169	47,7	100,0
	Toplam	354	100,0	

4.3.3. Boşanma Kararının Eski Eşin Nasıl Karşılıdığı

Boşanma kararına karşı eşin tepkisinin sorgulandığı tabloda %22'si tepki göstermediğini; %17,2' ayrılmamakta direndiğini belirtmiştir. Boşanma kararı sonrasında tehdit edildiğini söyleyenlerin oranı ise %8,5 olarak görülmüştür.

Tablo 79. Boşanma Kararının Eski Eşin Nasıl Karşılıdığı Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Beni tehdit etti	30	8,5	17,8
	Ayrılmamakta direndi	61	17,2	36,1
	Tepki göstermedi, hemen kabul etti	78	22,0	46,2
	Toplam	169	47,7	100,0

Cevapsız	185	52,3		
Toplam	354	100,0		

4.3.4. Boşanma Kararını Katılımcının Nasıl Karşılıdığı

Boşanma kararı eşiniz tarafından verildiyse sizin bu karara yönelik tepkiniz ne oldu sorusuna katılımcıların %11'i tepki göstermeden kabul ettiğini; %7,6'sı ayrılmakta direndiğini söylemiştir.

Tablo 80. Boşanma Kararını Katılımcının Nasıl Karşılıdığı Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Tehdit ettim	1	,3	1,5
	Ayrılmamakta direndim	27	7,6	41,8
	Tepki göstermedim, kabul ettim	39	11,0	58,2
	Toplam	67	18,9	100,0
Cevapsız	287	81,1		
Toplam	354	100,0		

4.3.5.Boşanma Kararı Öncesinde Duygu Durumu

Boşanma kararı öncesinde eşe karşı duygu durumunun ne olduğunu gösteren tabloya göre katılımcıların %39,8'i nefret duygusu içinde olduğunu; %37'si huzursuzluk duygusu içinde olduğunu belirtmiştir. Buna göre nefret ve huzursuzluk gibi negatif duyguların boşanma süreci öncesinde eşe karşı hakim duyguları ifade etmektedir.

Tablo 81. Boşanma Kararı Öncesinde Duygu Durumuna Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Sevgi	52	14,7	14,7
	Çekingenlik	5	1,4	16,1
	Nefret	141	39,8	55,9
	Korku	24	6,8	62,7
	Huzursuzluk	131	37,0	99,7
	Diğer	1	,3	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.3.6. Boşanma Sürecindeki Sorunların Çözümünde Destek Alınan Kişiler

Boşanma öncesi süreçte evlilikte yaşanan sorunların çözümüne yönelik nereye ya da kime başvurulduğu sorusuna karşı katılımcıların çoğunluğu ailesine başvurduğunu ileri sürmüştür (%42,9). Hiç bir yere başvurmadığını sorunu kendi kendine halletmeye çalıştığını belirtenler ikinci sıradadır (%29,4). Yakın arkadaşına başvuranların oranı

%15 olarak gözlenmiştir. Katılımcıların profesyonel desteğe oldukça düşük düzeyde başvurdukları görülmüştür. Profesyonel destek olarak da avukata başvuranlar birinci sırada gelmektedir. Psikolog, evlilik/aile danışmanları gibi profesyonel desteklerden ziyade geleneksel ve yaygın bir eğilim olarak anne-babaya başvuranların çoğunlukta olduğu görülmüştür. Yakın arkadaşına başvuranların oranı iş arkadaşlarına başvuranların oranından biraz daha fazladır. Bu durum, evlilik ile ilgili sorunların mahrem olarak görülmesiyle ilişkili olarak değerlendirilebilir.

Tablo 82. Boşanma Sürecindeki Sorunların Çözümünde Destek Alınan Kişilere Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
Yakın arkadaşlarımıza	53	15,0	15,0	15,0
İş arkadaşlarımıza	1	,3	,3	15,3
Ailenize	152	42,9	42,9	58,2
Eşinizin ailesine	3	,8	,8	59,0
Avukatlara	15	4,2	4,2	63,3
Yaşlı aile büyüklerine	14	4,0	4,0	67,2
Psikoloğa	7	2,0	2,0	69,2
Aile/Evlilik danışmanlarına	5	1,4	1,4	70,6
Hiç başvurmam	104	29,4	29,4	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.3.7. Boşanma Sürecinde Eve/İşe Bağlılık Durumu

Boşanmadan önceki süreçte eve ya da işe bağlılık durumlarının sorgulandığı tablodaki verilere göre katılımcıların %62,7 gibi yarısından fazlasının çocuklarının ve evinini işinden önce geldiğini; %24,9'u her ikisinin de aynı ölçüde önemli olduğunu, %12,4'ü ise işinin her şeyden önce geldiğini söylemiştir.

Tablo 83. Boşanma Sürecinde Eve/İşe Bağlılık Durumuna Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
Çocuğum/çocuklarım ve evim, işimden önce gelirdi	222	62,7	62,7	62,7
İşim her şeyden önce gelirdi	44	12,4	12,4	75,1
Benim için her ikisi de aynı derecede önemliydi	88	24,9	24,9	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.3.8. Boşanma Sürecinde Profesyonel Destek Alma Durumu

Araştırmaya katılanların zor ve karmaşık olan boşanma sürecinde yaşayabileceği olumsuz durumlara çözüm üretebilme konusunda önemli bir işlevi yerine getiren profesyonel destek sistemlerinden yararlanıp yararlanmadıkları sorulmuştur.

Katılımcıların %64,4'ü profesyonel destek aldığını; %35,6'sı ise profesyonel destek almadığını belirtmiştir.

Tablo 84. Boşanma Sürecinde Profesyonel Destek Alma Durumuna Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	126	35,6	35,6	35,6
Geçerli Hayır	228	64,4	64,4	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.3.9. Profesyonel Desteğin Kimlerden Alındığı

Profesyonel destek aldığını belirtenlerin %26'sı avukattan; %8,8'i psikologdan destek aldığını öne sürmüştür. Evlilik danışmanından destek aldığını söyleyenler ise sadece 3 kişi olarak görülmüştür.

Tablo 85. Profesyonel Desteğin Alındığı Yere Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Psikolog	31	8,8	24,6	24,6
Geçerli Evlilik danışmanı	3	,8	2,4	27,0
Geçerli Avukat	92	26,0	73,0	100,0
Geçerli Toplam	126	35,6	100,0	
Cevapsız	228	64,4		
Toplam	354	100,0		

4.3.10. Profesyonel Destek Alma Süresi

Profesyonel destek alınan süreye bakıldığında %26,8'i 1 yıldan daha az; %5,9'u 1-2 yıl arası olarak belirttiğin görülmüştür. Dolayısıyla profesyonel destek alınan sürenin kısa olduğu bunun da büyük ölçüde boşanma işlemlerinin tamamlanması sürecinden sonrasına tekabül ettiği tahmin edilmektedir. Boşanma kararı vermiş olan çiftler ilk olarak yasal sürecin başlatılması için avukata başvurumaktadırlar. Ve boşanma gerçekleşikten sonra bu destek ortadan kalkmaktadır. Boşanma sonrası sürece uyum sağlama, yeni bir yaşamın getirdiği sorunlara baş edebilme gibi pek çok konunun bireye daha az zarar vermesinin önüne geçebilmek için profesyonel desteğin belli bir süre kullanılması işlevsel olarak görülebilir. Fakat günümüzde bu tarz sistemlerin yaygınlaşmadığı ve çiftler tarafından ilgiyle karşılanmadığını söylemek mümkündür.

Tablo 86. Profesyonel Destek Süresine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli 1 yıldan az	95	26,8	75,4	75,4
Geçerli 1-2 yıl	21	5,9	16,7	92,1
Geçerli 3-4 yıl	7	2,0	5,6	97,6
Geçerli 4 yıl+	3	,8	2,4	100,0

Toplam	126	35,6	100,0	
Cevapsız	228	64,4		
Toplam	354	100,0		

4.3.11. Çocuklar İçin Profesyonel Desteğe Başvurma

Katılımcılara boşanma sürecinden en fazla kimin olumsuz yönde etkilendiği sorulmuştur. %36,7'si çocukların; %30,8'i kendisinin; %22,3'ü eşinin yanıtını vermişlerdir. Çocuklarını en çok olumsuz şekilde etkilendiğini belirtenlerin bu sorunun aşılması için profesyonel destek alanların oranı %7,6 gibi oldukça düşük olduğu; %29,4'nün profesyonel destek almadığı gözlenmiştir.

Tablo 87. Çocuklar İçin Profesyonel Destek Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
Evet	27	7,6	20,6	20,6
Hayır	104	29,4	79,4	100,0
Toplam	131	37,0	100,0	
Cevapsız	223	63,0		
Toplam	354	100,0		

4.3.12. Boşanma Sürecinden En çok Etkilenen Taraf

Örnekleme grubunda boşanma sürecinden en çok etkilenen tarafın kim olduğuna yönelik değerlendirmeye göre %36,7'si çocuklar, %30,8'i kendim, %22,3'ü eşim yanıtını vermiştir.

Tablo 88. Boşanma Sürecinden En çok Etkilenen Tarafa Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
Kendim	109	30,8	30,8	30,8
Eşim	79	22,3	22,3	53,1
Çocuk/çocuklar	130	36,7	36,7	89,8
Hiç kimse	36	10,2	10,2	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.3.13. Boşanmadan Önce Ayrı Yaşama Durumu

Boşanmadan önce belli bir süre ayrı yaşamadığını belirtenlerin oranı %53,7; ayrı yaşadığını belirtenlerin oranı ise %46,3'tür. Evliliklerin ilk etapta sonlandırılmasını önlemek, evliliğin yeniden değerlendirilmesini sağlamak için boşanma kararı veren çiftlerin belli bir müddet ayrı yaşamayı tercih etmeleri yaygın bir durumdur. Tablodaki veriler araştırmaya katılanların %53,7'si gibi yarısından biraz fazlasının belli bir süre ayrı yaşamayı tercih etmedikleri gözlenmiştir.

Tablo 89. Boşanmadan Önce Ayrı Yaşama Durumuna Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
--	---------	-------	---------------	-----------------

Geçerli	Evet	164	46,3	46,3	46,3
	Hayır	190	53,7	53,7	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

4.3.14. Boşanmadan Önce Ayrı Yaşama Süresi

Araştırmaya katılanlar arasında boşandıkları eşiyile belli bir süre ayrı yaşamayı tercih edenlerin ne kadar süre ayrı yaşadıklarına bakıldığında %29,4'ü 1 yıldan daha az; %13'ü 1 ile 3 yıl arası ayrı yaşadıkları görülmüştür. 4-6 yıl ayrı yaşadığını belirtenlerin oranı %2,3, 7 yıl ve üzeri ayrı yaşadığını belirtenlerin oranları ise %1,7'dir.

Tablo 90. Boşanmadan Önce Ayrı Yaşama Sürecine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	1 yıldan az	104	29,4	63,4
	1 yıl- 3 yıl	46	13,0	28,0
	4 yıl- 6 yıl	8	2,3	4,9
	7 yıl +	6	1,7	3,7
	Toplam	164	46,3	100,0
Cevapsız	190	53,7		
Toplam	354	100,0		

4.3.15. Ayrı Yaşama Sürecinde Kimlerle Birlikte Yaşadığı

Boşandıkları eşiyile ayrı yaşama sürecinde kimlerin yanında yaşadığını katılımcıların %20,3'ü ailesinin yanında yaşadığını, %10,2'si aynı evde yalnız yaşadığını, %8,2'si çocuklarla aynı evde yaşadığını, %7,1'i ayrı bir evde yaşadığını söylemiştir. Aile yanında yaşayanların oranı tabloda en yüksek değer olarak görülse de tek başına aynı ya da ayrı evde yaşadığını belirtenlerin oranı dikkate değerdir.

Tablo 91. Ayrı Yaşama Sürecinde Birlikte Yaşanan Kişilere Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Yalnız ben aynı evde yaşadım	36	10,2	22,0
	Çocuklarla ben aynı evde yaşadım	29	8,2	17,7
	Ailemin yanına yerleştim (Tek başına ya da çocuklarla)	72	20,3	43,9
	Ayrı bir eve taşındım (tek başına ya da çocuklarla)	25	7,1	15,2
	Akrabalarımın yanına yerleştim	2	,6	1,2
Toplam	164	46,3	100,0	
Cevapsız	190	53,7		
Toplam	354	100,0		

4.3.16. Boşanmadan Önce Çalışma Durumu

Katılımcıların %80,8 gibi oldukça büyük çoğunluğu boşanmadan önce çalıştığını belirtmiştir. Çalışmayanların oranı ise %19,2 olarak görülmüştür. Buna göre katılımcıların büyük çoğunluğunun boşanmadan önceki süreçte ekonomik özgürlüklerinin olduğu söylenebilir. Araştırmaya katılanların çalışma oranlarının yüksek olması önemli bir bulgu olarak görülebilir. Özellikle kadının çalışması ekonomik yönden bağımsız olmasını sağladığından boşanma üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Çalışanların oranının yüksek olması, Türk toplumda erkeğe atfedilen evi geçindirme rolü ve değer yargısının görece olarak farklılaştığını göstermektedir. Araştırmamıza katılanların yarısını kadınlar ve yarısını erkekler oluşturduğu dikkate alındığında çalışanlarının 286'sının boşanma öncesi süreçte çalışıyor olması önemli bir veri olarak düşünülebilir. Bununla birlikte katılımcıların boşanmadan önce çalışıyor olmaları, boşanma sonrasında ekonomik kaygılar ve sorunlar nedeniyle çalışma yaşamına yönelme durumunun da görece olarak düşük düzeyde olduğunu düşündürmektedir.

Tablo 92. Boşanmadan Önce Çalışma Durumuna Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	286	80,8	80,8	80,8
Hayır	68	19,2	19,2	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.4. Boşanma ve Sonrası Sürecine İlişkin Özellikler

4.4.1. Boşanma Gerekçeleri

Araştırmaya katılanların boşandıkları eşleriyle evlilikleri süresince yaşadıkları geçimsizliklerin temel kaynağını ne olarak gördükleri konusundaki düşüncelerine bakıldığında %27,4'ü ilgisizlik ve ihmal;%19,8'i kişisel uyumsuzluklar; %15,3'ü alkol, kumar gibi kötü alışkanlıklar; %9,6'sı anne-babaların müdahalesi; %7,9'u maddi beklentilerin uyumsuzluğu; %6,8'i cinsel uyumsuzluğu; %5,9'u aile içi şiddeti; %5,1'i ilgi ve beğeni alanlarının uyumsuzluğunu, %1,7'si evi geçindirememeye ve maddi sorunları, %6'sı çocuk sahibi olmamayı öne sürmüşlerdir.

Tablo 93. Boşanma Gerekçelerine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
İlgisizlik ve ihmalkârlık	97	27,4	27,4	27,4
Kişisel uyumsuzluklar	70	19,8	19,8	47,2
Cinsel uyumsuzluk	24	6,8	6,8	54,0
İlgi ve beğeni alanlarında uyumsuzluklar	18	5,1	5,1	59,0

Geçerli	Maddi beklentilerin uyumsuzluğu	28	7,9	7,9	66,9
	Evi geçindirememesi ve maddi sorunlar	6	1,7	1,7	68,6
	Anne-babaların müdahaleleri	34	9,6	9,6	78,2
	Çocuk sahibi olamama durumu	2	,6	,6	78,8
	Alkol, kumar gibi kötü alışkanlıklar	54	15,3	15,3	94,1
	Aile içi şiddet	21	5,9	5,9	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.1.1. İletişim Eksikliği

Katılımcıların %66,9'u iletişim eksikliğini boşanma gerekçesi olarak belirtirken %33,1'i boşanma gerekçesi olarak belirtmemiştir.

Tablo 94. İletişim Eksikliğine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	237	66,9	66,9
	Hayır	117	33,1	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0

4.4.1.2. Beklentilerin Karşılanmaması

Katılımcıların %55,4'ü beklentilerin karşılanmamasını boşanma gerekçesi olarak belirtirken %44,6'sı boşanma gerekçesi olarak belirtmemiştir.

Tablo 95. Beklentilerin Karşılanmamasına Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	196	55,4	55,4
	Hayır	158	44,6	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0

4.4.1.3. Sosyo-kültürel Farklılıklar (Uyuşmazlıklar)

Katılımcıların %89'u sosyo-kültürel farklılıkları ya da uyuşmazlıkları boşanma gerekçesi olarak belirtmemişken %11,6'sı boşanma gerekçesi olarak belirtmiştir.

Tablo 96. Sosyo-Kültürel Farklılıklar (uyuşmazlıklar)'a Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	39	11,0	11,0
	Hayır	315	89,0	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0

4.4.1.4. Kişilik Uyuşmazlık

Katılımcıların %64,1'i kişilik uyumsuzluklarını boşanma gerekçesi olarak belirtmezken %35,6'sı bunu bir boşanma gerekçesi olarak belirtmiştir.

Tablo 97. Kişilik Uyumsuzluk Duruma Göre Dağılım

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	126	35,6	35,6	35,6
	Hayır	227	64,1	64,1	99,7
	3,00	1	,3	,3	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.1.5. Fikir Çatışmaları

Katılımcıların %69,8'i fikir çatışmalarını boşanma gerekçesi olarak göstermemiştir %30,2'si ise göstermiştir.

Tablo 98. Fikir Çatışmaları Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	107	30,2	30,2	30,2
	Hayır	247	69,8	69,8	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.1.6. Ailelerin Etkisi

Katılımcıların %75,1'i ailelerin etkisini boşanma gerekçesi olarak sunmazken %24,9'u boşanma gerekçesi olarak sunmuştur.

Tablo 99. Ailelerin Etkisine Göre Dağılım

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	88	24,9	24,9	24,9
	Hayır	266	75,1	75,1	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.1.7. Eşin Baskı ve Kıskançlıkları

Katılımcıların %54,2'si eşin baskı ve kıskançlıklarını boşanma gerekçesi olarak belirtmemiş %45,8'i belirtmiştir.

Tablo 100. Eşin Baskı ve Kıskançlıklarına Göre Dağılım

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	162	45,8	45,8	45,8
	Hayır	192	54,2	54,2	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.1.8. İlgisizlik ve İhmal Edilme

Katılımcıların %56,5'i ilgisizlik ve ihmal edilmeyi boşanma gerekçesi olarak sunmamışken %43,5'i boşanma gerekçesi olarak sunmuştur.

Tablo 101. İlgisizlik ve İhmal Edilmeye Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	154	43,5	43,5	43,5
Geçerli Hayır	200	56,5	56,5	100,0
Geçerli Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.1.9. Aldatma

Katılımcıların %73,7'si aldatmayı boşanma gerekçesi olarak görmezken %26,3'ü boşanma gerekçesi olarak görmektedir.

Tablo 102. Aldatmaya Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	93	26,3	26,3	26,3
Geçerli Hayır	261	73,7	73,7	100,0
Geçerli Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.1.10. Ekonomik Sorunlar (İşsizlik vs.)

Katılımcıların %82,5'i ekonomik sorunları boşanma gerekçesi olarak görmemiştir %17,5'i ise boşanma gerekçesi olarak görmüştür.

Tablo 103. Ekonomik Sorunlara (İşsizlik vs) Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	62	17,5	17,5	17,5
Geçerli Hayır	292	82,5	82,5	100,0
Geçerli Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.1.11. Kötü Alışkanlıklara Sahip Olma (Alkol, Kumar vs).

Katılımcıların %65,3'ü kötü alışkanlıklara sahip olmayı boşanma gerekçesi olarak sunmazken %34,7'si boşanma gerekçesi olduğunu belirtmiştir.

Tablo 104. Kötü Alışkanlıklara Sahip Olmaya (Alkol, Kumar vs) Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	123	34,7	34,7	34,7
Geçerli Hayır	231	65,3	65,3	100,0
Geçerli Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.1.12. Cinsel Sorunlar

Katılımcıların %89,5'i cinsel sorunları boşanma gerekçesi olarak görmezken %10,5'i boşanma gerekçesi olarak görmüştür.

Tablo 105. Cinsel Sorunlara Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	37	10,5	10,5	10,5
Geçerli Hayır	317	89,5	89,5	100,0

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	37	10,5	10,5	10,5
Geçerli Hayır	317	89,5	89,5	100,0
Geçerli Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.1.13. Çocuk Sahibi Olma İsteği

Katılımcıların %96,6'sı çocuk sahibi olma isteğinin boşanma gerekçesi olmadığını %3,4'ü boşanma gerekçesi olduğunu belirtmiştir.

Tablo 106. Çocuk Sahibi Olma İsteğine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	12	3,4	3,4	3,4
Geçerli Hayır	342	96,6	96,6	100,0
Geçerli Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.1.14. Mahkeme Kararında Belirtilen Boşanma Gerekçesi

Mahkeme kararında boşanma gerekçesi olarak %25,1'i kişisel ilgisizlik ve beklentilerin gerçekleşmemesini; %23,4'ü alkol, kumar, şiddet gibi kötü alışkanlıklar olduğunu; %20,9'u başka birinin varlığını ileri sürmüştür. Bunun yanı sıra %8,8'i evi geçindirememe, işsizlik ve maddi sorunları, %7,3'ü ilgisizlik ve ihmali, %6,2'si anne-babaların müdahalesini, %5,9'u eşimin baskı ve kıskançlıklarını, %2,3'ü cinsel problemleri boşanma gerekçesi olarak belirtmiştir.

Tablo 107. Mahkeme Kararında Belirtilen Boşanma Gerekçesine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Eşimin baskısı-kıskançlık	21	5,9	5,9	5,9
Geçerli Anne-babaların müdahalesi	22	6,2	6,2	12,1
Geçerli İlgisizlik ve ihmali	26	7,3	7,3	19,5
Geçerli Cinsel problemler	8	2,3	2,3	21,8
Geçerli Kişisel ilgisizlik ve beklentilerin gerçekleşmemesi	89	25,1	25,1	46,9
Geçerli Başka birinin varlığı	74	20,9	20,9	67,8
Geçerli Evi geçindirememe, işsizlik, maddi sorunlar	31	8,8	8,8	76,6
Geçerli Alkol, kumar, şiddet gibi kötü alışkanlıklar	83	23,4	23,4	100,0
Geçerli Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.2. Mahkemeye Başvuru Süresi

Boşanılan eşle çatışmaların başladığı süre ile mahkemeye başvuru süresi arasında ne kadar süre olduğunu gösteren tabloda %29,9'u 1 yıldan az; %26,6'sı 1-2 yıl;

%18,1'i 7 + yıl; %16,9'u 3-4 yıl; %8,5'i 5-6 yıl yanıtlarını ileri sürmüştür. Buna göre mahkemeye başvuru süresinin büyük ölçüde 1 yıldan daha sürede gerçekleştiği söylenebilir.

Tablo 108. Mahkemeye Başvuru Süresine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
1 yıldan az	106	29,9	29,9	29,9
1 yıl-2 yıl	94	26,6	26,6	56,5
3 yıl-4 yıl	60	16,9	16,9	73,4
5 yıl-6 yıl	30	8,5	8,5	81,9
7 yıl +	64	18,1	18,1	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.3. Boşanmanın Üzerinden Ne Kadar Süre Geçtiği

Katılımcıların %39'u boşanmanın üzerinden 2 yıl geçtiğini; %31,6'sı 3 yıl; %29,4'ü 4 yıl geçtiğini belirtmiştir.

Tablo 109. Boşanmanın Üzerinden Ne Kadar Süre Geçtiğine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
2 yıl	138	39,0	39,0	39,0
3 yıl	112	31,6	31,6	70,6
4 yıl	104	29,4	29,4	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.4. Boşandıktan Sonra Yalnız Yaşama Durumu

Araştırmaya katılanların %38,4'ü boşandıktan sonra 2 yıl bekar yaşadığını; %37,3'ü 3 ve daha fazla yıl bekar/yalnız yaşadığını belirtmiştir. 1 yıl yalnız yaşayanların oranı %15; 1 yıldan daha az yalnız yaşayanların oranı ise %4,8 gibi oldukça düşüktür.

Tablo 110. Boşandıktan Sonra Yalnız Yaşama Durumuna Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
1 yıldan az	17	4,8	5,0	5,0
1 yıl	53	15,0	15,7	20,7
2 yıl	136	38,4	40,2	60,9
3 yıl+	132	37,3	39,1	100,0
Toplam	338	95,5	100,0	
Cevapsız	16	4,5		
Toplam	354	100,0		

4.4.5. Boşandıktan Sonra Kimlerle Yaşadığı

Boşanma sürecinden sonra katılımcıların %39,3'ü ailesinin kendisine sahip çıktığını ve onlarla birlikte yaşamaya başladığını; %33,1'i tek başına yaşadığını; %12,1'i kimse destek olmadığı için tek başına yaşamak zorunda kaldığını; %7,9'u ekonomik nedenlerden dolayı ailesiyle birlikte yaşamaya başladığını; %7,1'i çocuğun bakımı için anne-babasıyla birlikte yaşamaya başladığını söylemiştir.

Tablo 111. Boşandıktan Sonra Kimlerle Yaşadığına Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde	
Geçerli	Ailem bana sahip çıktı onlarla birlikte oturdum	139	39,3	39,5	39,5
	Ekonomik nedenlerle ailemle birlikte oturdum	28	7,9	8,0	47,4
	Çocuğumun bakımı için anne-babamla birlikte oturdum	25	7,1	7,1	54,5
	Kimse destek olmadığı için tek başına yaşamak zorundaydım	43	12,1	12,2	66,8
	Tek başına yaşamak kendi tercihimdi	117	33,1	33,2	100,0
	Toplam	352	99,4	100,0	
Cevapsız		2	,6		
Toplam		354	100,0		

4.4.6. Boşandıktan Sonra Sosyal Destek Alınan Kişiler

Araştırmaya katılanların %50,6'sı boşanma sonrası süreçte ailesi ile dayanışma içinde olduğunu; %36,7'si sorunlarını kendi başına çözdüğünü, kimseden destek almadığını ileri sürmüştür.

Tablo 112. Boşandıktan Sonra Sosyal Destek Alınan Kişilere Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde	
Geçerli	Sorunlarımı kendim çözüyorum, destek almıyorum	130	36,7	36,7	36,7
	Ailem destek oldu/oluyor	179	50,6	50,6	87,3
	Çocuklarım ile	18	5,1	5,1	92,4
	Yakın arkadaşlarım ile	22	6,2	6,2	98,6
	Komşularım ile	4	1,1	1,1	99,7
	Diğer	1	,3	,3	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.7. Boşandıktan Sonra Psikolojik Durum

Boşandıktan sonraki süreçte araştırmaya katılanların %55,6'sı mutluluk ve huzur olduğunu; %27,7'si acı ve hüznü; %11'i öfke ve nefret hissettiğini belirtmiştir. Boşandıktan sonra pişmanlık hissettiğini belirtenlerin oranı %5,6'dır.

Tablo 113. Boşandıktan Sonra Psikolojik Duruma Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
Acı ve hüznü	98	27,7	27,7	27,7
Pişmanlık duygusu	20	5,6	5,6	33,3
Mutluluk ve huzur	197	55,6	55,6	89,0
Öfke ve nefret	39	11,0	11,0	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.8. Boşandıktan Sonra İkamet Yerinin Değişmesi

Boşandıktan sonra araştırmaya katılanların ikamet ettikleri yerlerini %55,4'ü değiştirdiği; %44,6'sının değiştirmedeği görülmüştür. İkamet yerini değiştirenlerin %30,5'i ailesinin yanına yerleştiğini; %19,2'si ayrı bir evde tek başına yaşamaya başladığını; %4,5'i eşinin evden ayrıldığını ve kendisinin evde tek başına kaldığını belirtmiştir.

Tablo 114. Boşandıktan Sonra İkamet Yerinin Değişmesi Durumuna Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
Evet	196	55,4	55,4	55,4
Hayır	158	44,6	44,6	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 115. İkamet Edilen Yere Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
Ailemin yanına yerleştim (Tek başına ya da çocuklarla)	108	30,5	55,1	55,1
Ayrı bir eve taşındım (tek başına ya da çocuklarla)	68	19,2	34,7	89,8
Eşim evden ayrıldı ben evimde kaldım	16	4,5	8,2	98,0
Şimdiki eşimle kendi evimize yerleştim	4	1,1	2,0	100,0
Toplam	196	55,4	100,0	
Cevapsız	158	44,6		
Toplam	354	100,0		

4.4.9. Boşanma Sonrasında Profesyonel Destek Alma Durumu

Boşanma davası sonrasında profesyonel destek aldığını belirtenlerin oranı oldukça düşük (%14,1) olmakla birlikte profesyonel destek almadığını belirtenlerin çoğunluğu oluşturduğu görülmüştür (%85,9). Profesyonel destek alanların %10,2'si psikologdan; %3,4'ü avukattan aldığını ileri sürmüştür.

Tablo 116. Boşanma Sonrasında Profesyonel Destek Alma Durumuna Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	50	14,1	14,1	14,1
Hayır	304	85,9	85,9	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 117. Profesyonel Destek Alınan Yere Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	36	10,2	72,0	72,0
Evlilik danışmanı	2	,6	4,0	76,0
Avukat	12	3,4	24,0	100,0
Toplam	50	14,1	100,0	
Cevapsız	304	85,9		
Toplam	354	100,0		

4.4.10. Boşanma Sonrasının Ebeveynlerin Tutumu

Boşanma sonrasında ailenin yaklaşımları katılımcıların %52,8'i anlayışlı ve destek olmaya çalıştıklarını; %18,4'ü korumacı davrandıklarını, %14,4'ü hoş karşılamadıklarını; %14,1'i ilgilenmediklerini ve benim sorunumu olduğunu düşündükleri yanıtını vermişlerdir. Genel olarak bakıldığında katılımcıların boşanma sonrasında ailesinden destek aldıkları ve ailesinin anlayışlı bir tutum sergiledikleri gözlenmiştir.

Tablo 118. Boşanma Sonrasının Ebeveynlerin Tutumuna Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	51	14,4	14,4	14,4
Hoş karşılamadılar	50	14,1	14,1	28,5
İlgilenmiyorlar ve benim sorunum olduğunu düşünüyorlar	65	18,4	18,4	46,9
Korumacı davranıyorlar	187	52,8	52,8	99,7
Anlayışlı ve destek olmaya çalışıyorlar	1	,3	,3	100,0
Diğer	354	100,0	100,0	
Toplam				

4.4.11. Boşanma Sonrasında Sosyal Çevre İle İlişki

Araştırmaya katılanların %61,6'sı sosyal çevresinde herhangi bir değişimin olmadığını; %25,4'ü bozulan ilişkilerinin olduğunu fakat devam eden ilişkilerinin kendisi için önemli olduğunu; %7,3'ü çevresiyle olan ilişkilerinin bozulduğunu, yeni ilişkiler geliştirdiğini, %5,6'sı boşanma ile birlikte sosyal çevresini kaybettiğini ileri sürmüştür.

Tablo 119. Boşanma Sonrasında Sosyal Çevre İle İlişkiye Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Sosyal çevremde herhangi bir değişiklik olmadı	218	61,6	61,6	61,6
Bozulan ilişkilerim oldu ama devam eden ilişkilerim benim iç	90	25,4	25,4	87,0
Geçerli Çevremle olan ilişkilerim bozuldu, şu anda yeni ilişkiler kurmaya başladım	26	7,3	7,3	94,4
Boşanma ile birlikte sosyal çevremi kaybettim.	20	5,6	5,6	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.12. Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Problemler

Araştırmaya katılanların boşanma sonrasında ne tür sorunlarla karşılaştığına dair verilerin sunulduğu tabloya bakıldığında %43,2'si her konuda rahat davrandığını; %20,6'sı çevrenin dedikoduyla karşılaşmamak için arkadaş ve akrabalarla görüşemediğini; %18,81'i davranışlarında ölçülü davranmak zorunda hissettiğini belirtmiştir. Bununla birlikte katılımcıların 5,42'ü istediği zaman dışarıya çıkıp dolaşamadığını, %5,42'ü evli çiftlerle rahat görüşemediğini, %4,5'i erkeklerle/kadınlarla konuşmaya çekindiğini, %2,8'i giyim-kuşam ve hareketlerine dikkat etmek zorunda kaldığını belirtmiştir.

Tablo 120. Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Problemlere Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
İstediğim zaman dışarıya çıkıp dolaşamıyorum	19	5,4	5,4	5,4
Çevrem dedikodusuyla karşılaşmamak için arkadaş ve akraba	73	20,6	20,6	26,0
Geçerli Giyim kuşam ve hareketlerime dikkat ediyorum	10	2,8	2,8	28,8
Evli çiftlerle rahat görüşemiyorum	19	5,4	5,4	34,2
Erkeklerle/Kadınlarla konuşmaya çekiniyorum	16	4,5	4,5	38,7
Davranışlarımda son derece ölçülü olmaya çalışıyorum	64	18,1	18,1	56,8
Her konuda rahat davranıyorum	153	43,2	43,2	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.13. Boşanma Sonrasında Ekonomik Sorun Yaşama Düzeyi

Araştırmaya katılanların boşandıktan sonra maddi sıkıntı yaşayıp yaşamadıklarını gösteren tabloya göre, %30,2'si orta derecede; %28,8'i oldukça

az;%20,3'ü hiç %15,3'ü oldukça fazla; %5,4'ü çok fazla maddi sıkıntı yaşadığını belirtmiştir. Boşanma sonrasında yaşanan maddi sorunlar özellikle kadın için kritik bir önem taşımaktadır. Evli kalınan süreçte ortak olan gelir, boşandıktan sonra ikiye bölünmektedir. Pek çok evlilik sürecinde ücretli bir işte çalışmamaktır. Bu da boşanma sonrasında, kendisine verilen nafakanın da yetersiz olması durumunda maddi sorunlar yaşama olasılığı yüksektir. Araştırma kapsamımızda yer alan katılımcıların daha önceki verilere dayalı olarak yarısından önemli bir kısmı evlenmeden önce çalıştıkları ve evli kalınan süre içinde de çalışmaya devam ettikleri göz önüne alındığında katılımcıların çoğunluğunun “orta derecede” ve “oldukça az” seçenekleri üzerinde yoğunlaşmaları beklenen bir durum olarak değerlendirilebilir.

Tablo 121. Boşanma Sonrasında Ekonomik Sorun Yaşama Düzeyine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Çok fazla	19	5,4	5,4	5,4
Oldukça fazla	54	15,3	15,3	20,6
Orta derecede	107	30,2	30,2	50,8
Oldukça az	102	28,8	28,8	79,7
hiç	72	20,3	20,3	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.14. Boşandıktan Sonra Eski Eşe Karşı Duygu Durumu

Boşanılan eşe karşı duygusal durumun, bağlılığın devam edip etmediğini gösteren tabloda katılımcıların %85'i duygusal bir yakınlık ya da bağlılık hissetmediğini;%3,7'si duygusal durumun devam ettiğini; %11,3'ü kısmen devam ettiğini belirtmiştir.

Tablo 122. Boşandıktan Sonra Eski Eşe Karşı Duygu Durumuna Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	13	3,7	3,7	3,7
Hayır	301	85,0	85,0	88,7
Kısmen	40	11,3	11,3	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.15. Boşandıktan Sonra Eski Eşle İlişki Düzeyi

Araştırmaya katılanların boşandıkları eşleriyle olan ilişkilerinin düzeyine bakıldığında %58,5'i hiç görüşmediğini; %37'si ara sıra görüştüğünü; %4,5'i sık sık görüştüğünü belirtmiştir. Buna göre, katılımcıların yarısının boşandıkları eşleriyle görüşmeyi tercih etmedikleri görülmüştür.

Tablo 123. Boşandıktan Sonra Eski Eşle İlişki Düzeyine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Sık sık görüşüyoruz	16	4,5	4,5	4,5
Ara sıra görüşüyoruz	131	37,0	37,0	41,5
Hiç görüşmüyoruz	207	58,5	58,5	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.16. Boşandıktan Sonra Nafakadan Memnuniyet Düzeyi

Araştırmaya katılanların boşandıktan sonra kendilerine bağlanan nafakanın miktarı, düzenliliği gibi konulardan ne derecede memnun olduklarına bakıldığında %40,1' memnun olmadıklarını; %30,2'si hiç memnun olmadığını; %16,4'ü ise memnun olduğunu ileri sürmüştür. Dolayısıyla nafaka konusunda memnun olmayanların oranlarının katılımcıların %70,3'ü gibi oldukça büyük çoğunluğa karşılık geldikleri görülmüştür.

Tablo 124. Boşandıktan Sonra Nafakadan Memnuniyet Düzeyine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hiç memnun değilim	107	30,2	31,8	31,8
Memnun değilim	142	40,1	42,3	74,1
Kararsızım	22	6,2	6,5	80,7
Memnunum	58	16,4	17,3	97,9
Çok memnunum	7	2,0	2,1	100,0
Toplam	336	94,9	100,0	
Cevapsız	18	5,1		
Toplam	354	100,0		

4. 4.17. Boşandıktan Sonra Sosyal Baskı Düzeyi

Araştırmaya katılanlara boşandıktan sonra sosyal ilişkilerinizde kontrol altında olduğunuz hissine kapılıp kapılmadıkları sorulmuştur. Buna göre %64,4'ü hayır %35,6'sı evet yanıtını vermiştir. Sosyal çevre tarafından çoğunluğu gözetleme ya da sürekli takip edilme gibi sosyal bir baskı hissetmediklerini öne sürmüşlerdir.

Tablo 125. Boşandıktan Sonra Sosyal Baskı Düzeyi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	126	35,6	35,6	35,6
Hayır	228	64,4	64,4	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.17.1. Sosyal Baskının Gerçekleştiği Konular

Sosyal kontrolün gerçekleştiğini belirtenlere hangi konularda sosyal kontrolün gerçekleştiği sorulmuştur. Buna göre katılımcıların %18,6'sı genel hal ve hareketlerde;

%8,2'si karşı cinsle olan ilişkilerde;%5,9'u eve giriş ve çıkış saatlerinde sosyal kontrolün gerçekleştirildiğini ileri sürmüştür.

Tablo 126. Sosyal Baskının Gerçekleştiği Konular

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Eve giriş-çıkış saatlerimde	20	5,6	15,9	15,9
Giyim tarzımda	4	1,1	3,2	19,0
Karşı cinsle ilişkilerimde	29	8,2	23,0	42,1
İş arkadaşlarımla olan ilişkilerimde	4	1,1	3,2	45,2
Genel hal ve hareketlerimde	66	18,6	52,4	97,6
Parayı gerektiren Alış-verişlerimde	1	,3	,8	98,4
Komşularla ilişkilerimde	1	,3	,8	99,2
Akrabalarım ile ilişkilerimde	1	,3	,8	100,0
Toplam	126	35,6	100,0	
Cevapsız	228	64,4		
Toplam	354	100,0		

4.4.17.2. Sosyal Baskıyı Gerçekleştiren Kişiler

Araştırmaya katılanlara boşandıktan sonra sosyal ilişkilerinde kimlerin sosyal baskı oluşturulduğu sorulmuştur. Buna göre, %15,3'ü kendi ailesi;%14,7'si komşuları;%3,1'i akrabaları; %1,1'i ise çocukları ve iş arkadaşları tarafından sosyal baskı hissettiklerini belirtmişlerdir. Boşandıktan sonraki süreçte örneklem grubunda aile hem destek sağlayan hem de baskı oluşturan ya da kontrol sağlayan konumundadır. Kişi öncelikli olarak ailesine karşı kendisini sorumlu hissetmektedir.

Tablo 127. Sosyal Baskıyı Gerçekleştiren Kişilere Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kendi ailem	54	15,3	43,2	43,2
Çocuklarım	4	1,1	3,2	46,4
Komşularım	52	14,7	41,6	88,0
Akrabalarım	11	3,1	8,8	96,8
İş arkadaşlarım	4	1,1	3,2	100,0
Toplam	125	35,3	100,0	
Cevapsız	229	64,7		
Toplam	354	100,0		

4.4.17.3. Boşanma Sonrası Kimlik Belirsizliği ve Kendini Tanımlama

Boşanma görelisi olarak bireyin kendisini yeniden tanımladığı, bireysel ve sosyal yaşamın farklı alanlarında kendisini yeniden ifade ettiği bir sürece karşılık gelmektedir. Boşandıktan sonra toplumda bir birey olarak hangi alanlarda kendini yeniden tanımlama ve ifade etme ihtiyacının hissedildiğine yönelik araştırmaya katılanların görüşlerine bakıldığında %45,5'i kişisel alanda;%34,5'i toplumsal alanda; %17,2'si mesleki alanda

olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla boşanma sonrasında bireyin kendisini yeniden tanımlama ve ifade etme ihtiyacını hissettiği temel alan kişisel alan ve toplumsal alan olarak tespit edilmiştir.

Tablo 128. Boşanma Sonrası Kimlik Belirsizliği ve Kendini Tanımlamaya Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
Kişisel alanda	161	45,5	45,5	45,5
Mesleki alanda	61	17,2	17,2	62,7
Cinsel alanda	10	2,8	2,8	65,5
Toplumsal alanda	122	34,5	34,5	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.17.4. Boşanma Sonrasında Önemli Görülen Değişim

Katılımcılara boşanma sonrasında yaşadıkları en önemli sorunun ya da hayatlarındaki en önemli değişimin ne olduğu sorulmuştur. Buna göre %31,9'u psikolojik ve ruhsal problemler yaşadığını; %29,7'si ekonomik açıdan sorunlar yaşadığını; %23,7'si toplumda yeni bir kimlik arayışına girdiğini; %7,1'i mesleki kariyerinde düşüş yaşadığını; %4,8'i karşı cinsle olan ilişkide yoğun bir baskı hissettiğini belirtmiştir.

Tablo 129. Boşanma Sonrasında Önemli Görülen Değişime Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
Ekonomik açıdan maddi sıkıntı yaşadım.	105	29,7	29,7	29,7
Toplumda yeni bir kimlik arayışına girdim	84	23,7	23,7	53,4
Mesleki kariyerimde düşüş yaşadım	25	7,1	7,1	60,5
Psikolojik-ruhsal problemler yaşadım	113	31,9	31,9	92,4
Karşı cinsle ilişkilerimde çevrem tarafından yoğun bir baskı hissettim	17	4,8	4,8	97,2
Çocuklarımla ilişkilerimde uyumsuzluklar yaşadım	10	2,8	2,8	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.17.5. Toplumun Boşanmış Kadına Bakış Açısını Değerlendirme

Araştırmaya katılanların boşanmış bir kadına toplumun bakışının nasıl değerlendirildikleri sorulmuştur. Buna göre %38,4'ü kadına iyi gözle bakılmadığını; %19,2'si boşanmış kadına ön yargılı yaklaşıldığını; %12,1'i evli ya da bekar kadına bakıldığından daha farklı bakıldığını; %11,9'u evli bir kadından farklı

görülmediğini; %9,9'u kadının hor görüldüğünü ve aşağılandığını ileri sürmüşlerdir. Verilen yanıtlar boşanmanın kadınlar açısından daha ziyade negatif yönlerini vurgulamaktadır. Günümüzde boşanmış kadına geçmişe kıyasla farklılaşan yaklaşımlar söz konusu olsa da sosyal baskının hissedildiği bir tutumun ortadan kalktığını söylemek oldukça zordur. Eğitim, gelir, sosyal statü gibi sosyo-ekonomik değişkenlere göre boşanmış kadının süreci yaşaması ve bu süreçte karşılaştığı sorunlarla mücadele etmesi değişiklik gösterse de mevcut sosyo-kültürel yapı boşanmış kadına karşı tutumun köklü bir şekilde değişmediğine işaret etmektedir.

Tablo 130. Toplumun Boşanmış Kadına Bakış Açısını Değerlendirmeye Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
Toplumumuz kadına acımaktadır	30	8,5	8,5	8,5
Kadına iyi gözle bakılmamaktadır	136	38,4	38,4	46,9
Evli bir kadından farklı görülmemektedir	42	11,9	11,9	58,8
Kadın hor görülmekte ve aşağılanmaktadır	35	9,9	9,9	68,6
Toplumumuzda evli ya da bekar kadına nazaran boşanmış kadına farklı yaklaşmaktadır	43	12,1	12,1	80,8
Boşanmış kadına daha önyargılı yaklaşmaktadır	68	19,2	19,2	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.18. Çocukların Velayeti

Boşanma sürecinden sonra çocukların kimin yanında kaldığını gösteren tabloya göre katılımcıların %52,3'ü kendi yanında kaldığını; %23,4'ü eski eşinin yanında kaldığını, %3,7'si ise eski eşin ailesinin yanında kaldığını belirtmiştir.

Tablo 131. Çocukların Velayetine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
Eski eşimin	83	23,4	29,5	29,5
Benim	185	52,3	65,8	95,4
Eski eşimin ailesinde	13	3,7	4,6	100,0
Toplam	281	79,4	100,0	
Cevapsız	73	20,6		
Toplam	354	100,0		

4.4.19. Eski Eşin Çocuklarla İletişim Düzeyi

Tablodaki verilere göre eski eşin iyi bir ebeveyn olduğunu ileri sürenlerin ağırlıklı olduğu görülmüştür. Katılımcıların %39,3'ü eski eşinin çok iyi bir baba/anne

olduğunu, %26,8'i eski eşin çocuklarla ilgilenmediğini ve daha ziyade çocuklarla kendisinin ilgilendiğini, %13,6'sı eski eşin zorunlu durumlarda çocuklarla ilgilendiğini belirtmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde eski eşin iyi bir ebeveyn olduğunun belirtildiği seçeneğin ağırlıkta olduğu görülmektedir fakat ikinci çoğunluğu oluşturan seçenekte dikkate değerdir. Zorunlu durumlarda çocuklarla ilgilendiğini ve çocuklarla ilgilenmediğini kendisine bıraktığını öne süren her iki seçeneğin çocuklarla düşük düzeyde ilgilenmeye karşılık geldiği hesap edildiğinde %41,3 gibi bir orana gelmekte bu da eski eşin ebeveynlik görevini tam olarak yerine getirmediği konusunda bir sonuç ortaya çıkarmaktadır. Fakat burada boşandıktan sonraki süreçte tarafların birbirilerine karşı negatif tutumları da dikkate alınmalıdır. Eski eşe karşı hala negatif bir his içerisinde bulunuluyorsa eşin tavırlarına karşı objektif olmayan yorumların yapılmış olması da muhtemeldir.

Tablo 132. Eski Eşin Çocuklarla İletişim Düzeyine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
Çok iyi bir babaydı/anneydi	139	39,3	49,3	49,3
Zorunlu durumlarda çocuklarla ilgilenirdi	48	13,6	17,0	66,3
Çocuklarla ilgilenmezdi, bana bırakırdı	95	26,8	33,7	100,0
Toplam	282	79,7	100,0	
Cevapsız	72	20,3		
Toplam	354	100,0		

4.4.20. Evlilik ve Boşanmaya Dair Tanımlamalar

4.4.20.1. Toplumsal Açından Evliliğin Değerlendirilmesi

Katılımcılara evliliği nasıl tanımladıkları sorulmuştur. Buna göre evliliği aile birliğinin temeli olarak tanımlayanların oranı %57,3; eşler arası duygusal birlikteliği sağlayan bir kurum olduğunu söyleyenlerin oranı %23,2, çocuk yapmak ve büyütme için yapılmış bir sözleşme olarak tanımlayanların oranı %8,8, cinsel ilişkinin toplumda meşru kılınması olarak tanımlayanların oranı %7,9, eşler arasındaki ekonomik dayanışmayı sağlayan bir kurum olarak tanımlayanların oranı %2,3 olarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla araştırmaya katılanların evlilik kurumu ağırlık olarak aile birliğinin temeli olarak gördükleri söylenebilir. Bu durum, aileye verilen önemin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Tablo 133. Toplumsal Açından Evliliğin Değerlendirilmesine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evlilik aile birliğinin temelidir	203	57,3	57,3	57,3

Geçerli	Çocuk yapmak ve yetiştirmek için yapılmış bir sözleşmedir	31	8,8	8,8	66,1
	Cinsel ilişkinin toplum tarafından meşru kılındığı bir düzen	28	7,9	7,9	74,0
	Eşler arası ekonomik dayanışmayı sağlayan bir kurumdur	10	2,8	2,8	76,8
	Eşler arası duygusal birlikteliği sağlayan bir kurumdur	82	23,2	23,2	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.20.2. Evliliğin Bireysel Tanımı ve Devamlılığını Etkileyen Faktörler

Her iki tabloda araştırmaya katılanların evliliğin uzun sürmesini sağlayan faktörlere ilişkin görüşleri birlikte değerlendirilmiştir.

Araştırmaya katılanların %87,3'ü evliliğin uzun sürmesini eşler arasındaki uygun iletişime bağlı olduğunu; %22,3'ü eşler arasındaki cinsel uyuma bağlı olduğunu; %7,6'sı yaş farkının fazla olmamasına bağlı olduğunu; %4,2'si kültürel-dinsel değerlere bağlı olduğunu; %17,8'i kadının evine ve işine bağlı olmasına bağlı olduğunu; %3,4'ü kadının dışarıda çalışmamasına bağlı olduğunu; %35,3'ü ilgi ve beğeni alanlarında uyumun olmasına bağlı olduğunu; %3,1'i çocuk sahibi olmaya bağlı olduğunu; %43,2'si eşler arasındaki duygusal uyuma bağlı olduğunu; %17,8'i aileler arasındaki uyuma bağlı olduğunu; %29,1'i maddi olanaklara bağlı olduğunu; %6,5'i hem kadının ve hem de erkeğin ailenin geçimini sağlamasına bağlı olduğunu; %19,2'si ailede ve evde sorumluluk ve rollerde eşitlikçi bir düzenin sağlanmasına bağlı olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Genel olarak değerlendirildiğinde katılımcılara göre bir evliliğin uzun sürmesini sağlayan 4 temel neden sırasıyla eşler arasındaki uygun iletişim, duygusal uyum ve ilgi ve beğeni alanlarının uyumu ve maddi olanakların varlığı olarak belirtmiştir. Tablodaki verilere göre kadının çalışıp çalışmaması ile ilgili konuların evliliğin uzun sürmesiyle oldukça düşük oranda ilişkilendirildiği gözlenmiştir. Eşler arasındaki yaş farkı, kültürel-dinsel değerlere bağlılık, kadının dışarıda çalışmaması, çocuk sahibi olmak gibi koşulların dağılımının en düşük yüzdelerle dilimleri olduğu görülmüştür.

4.4.20.2.1. İletişim

Bu başlık altında eşlerin evliliğe yönelik bakış açılarına ve beklentilerine dair veriler sunulmuştur. İyi bir evliliğin ya da evliliğin uzun sürmesinin hangi faktörlere bağlı olduğuna yönelik sorular yönetilmiştir. Burada katılımcılar açısından evliliğin niteliğini ve devamlılığını belirleyen değişkenler ortaya konmak istemiştir.

Buna göre iyi bir evliliğin iletişime bağlı olduğunu belirtenlerin oranı %87,3 iken iletişime bağlı olmadığını belirtenlerin oranı %12,7'dir. Buna göre örneklem grubu açısından eşler arasındaki iletişim evliliğin devamlılığını ve niteliğini belirleyen önemli bir değişken olarak kabul edilmektedir.

Tablo 134. İletişime Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	309	87,3	87,3	87,3
Hayır	45	12,7	12,7	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.20.2.2. Cinsel Uyum

Katılımcılara göre iyi bir evliliğin ya da evliliğin uzun sürmesi cinsel uyuma bağlı olmadığını belirtenlerin oranı %77,7, cinsel uyuma bağlı olduğunu belirtenlerin oranı ise %22,3'tür. Buna göre örneklem grubu için eşler arasındaki cinsel uyum evliliğin devamlılığını ve niteliğini belirleyen bir değişken olarak çoğunlukla görülmemektedir.

Tablo 135. Cinsel Uyuma Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	79	22,3	22,3	22,3
Hayır	275	77,7	77,7	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.20.2.3. Kültürel Değerlere Bağlılık

Katılımcıların %95,8'i evliliğin devamlılığının ve iyi oluşunun eşlerin kültürel değerlere bağlılıkları ile ilişkili olmadığını belirtirken %4,2 gibi oldukça düşük bir oranı kültürel değerlere bağlılığı önemli bir değişken olarak görmektedirler. Buna göre örneklem grubu açısından kültürel değerlere bağlılık mutlu ve uzun süreli bir evlilik için önemli bir değişken olarak değerlendirilmemektedir.

Tablo 136. Kültürel Değerlere Bağlılığa Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	15	4,2	4,2	4,2
Hayır	339	95,8	95,8	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.20.2.4. Yaş Farkı

Katılımcılara göre yaş farkının mutlu ve uzun süreli bir evlilik için önemli bir değişken olup olmadığı sorulmuştur. Buna göre katılımcıların %92,4'ü yaş farkını önemli bir kriter olarak görmezken %7,6 gibi düşük bir oran yaş farkını önemli bir kriter olarak görmektedir. Dolayısıyla evliliğin devamlılığı açısından yaş farkı önemli bir değişken olarak değerlendirilmemiştir.

Tablo 137. Yaş Farkına Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	27	7,6	7,6	7,6
Geçerli Hayır	327	92,4	92,4	100,0
Geçerli Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.20.2.5. Ortak İlgi Alanları

Örnekleme grubunun %64,7'si evliliğin devamlılığının ve iyi oluşunun ortak ilgi alanlarına bağlı olmadığını belirtirken %35,3'ü ortak ilgi alanlarına sahip olmayı belirleyici bir değişken olarak değerlendirmişlerdir. Buna göre katılımcılar için eşle ortak ilgi alanlarına sahip olmak evliliğin devamlılığı için önemli bir kriter olarak görülmemektedir.

Tablo 138. Ortak İlgi Alanlarına Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	125	35,3	35,3	35,3
Geçerli Hayır	229	64,7	64,7	100,0
Geçerli Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.20.2.6. Duygusal Uyum ve Paylaşım

Katılımcıların %56,8'i evliliğin uzun sürmesi duygusal uyuma ve paylaşımına bağlı olmadığını, %43,2'si duygusal uyuma ve paylaşımına bağlı olduğunu belirtmiştir.

Tablo 139. Duygusal Uyum ve Paylaşımına Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	153	43,2	43,2	43,2
Geçerli Hayır	201	56,8	56,8	100,0
Geçerli Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.20.2.7. Ekonomik Olanaklara Sahip Olmak

Örnekleme grubunun %70,9'u evliliğin uzun sürmesi ve iyi oluşunu ekonomik olanaklara sahip olmaya bağlı olarak değerlendirmezken %29,1'i ekonomik olanakları belirleyici bir değişken olarak değerlendirmiştir. Dolayısıyla katılımcıların büyük çoğunluğu için evliliğin niteliği ve devamlılığı konusunda ekonomik olanaklara öncelik vermedikleri söylenebilir.

Tablo 140. Ekonomik Olanaklara Sahip Olmaya Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	103	29,1	29,1	29,1
Geçerli Hayır	251	70,9	70,9	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.20.2.8. Ev içi Rollerin Eşit Paylaşımı

Katılımcıların %80,8'i ev içi rollerin paylaşımının evliliğin uzun sürmesi ve iyi oluşu için önemli bir kriter olmadığını belirtirken %19,2'si için ev içi rollerin paylaşımı önemli bir kriter olarak görülmüştür.

Tablo 141. Ev içi Rollerin Eşit Paylaşımına Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	68	19,2	19,2	19,2
Geçerli Hayır	286	80,8	80,8	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.20.2.9. Çocukların Varlığı

Araştırmaya katılanların %96,9'u gibi büyük çoğunluğuna göre çocukların varlığı evliliğin uzun sürmesi ve iyi oluşu için belirleyici bir kriter olarak değerlendirilmemekte fakat sadece %3,1'i için önemli bir kriter olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 142. Çocukların Varlığına Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	11	3,1	3,1	3,1
Geçerli Hayır	343	96,9	96,9	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.20.2.10. Aileler Arası İlişki

Örneklem grubunun %82,2'sine göre aileler arasındaki ilişki evliliğin uzun sürmesi ve niteliği açısından önemli bir değişkendir, %17,8'ine göre ise önemli bir değişken olarak görülmemiştir.

Tablo 143. Aileler Arası İlişkiye Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	63	17,8	17,8	17,8
Geçerli Hayır	291	82,2	82,2	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.20.2.11. Kadının ve Erkeğin Birlikte Çalışması

Katılımcıların %95,5'i evliliğin devamlılığının kadının ve erkeğin çalışmasına bağlı olmadığını belirtirken %6,5'i gibi oldukça düşük oranı kadının ve erkeğin çalışmasına bağlı olduğunu söylemiştir.

Tablo 144. Kadının ve Erkeğin Birlikte Çalışmasına Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	23	6,5	6,5	6,5
Geçerli Hayır	331	93,5	93,5	100,0
Geçerli Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.20.2.12. Kadının Çalışmaması

Katılımcıların %96,6'sı kadının çalışmamasının evliliğin devamlılığı için önemli bir kriter olmadığını %3,4'ü kadının çalışmamasının evliliğin devamlılığı için önemli bir kriter olduğunu ileri sürmüştür.

Tablo 145. Kadının Çalışmamasına Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	12	3,4	3,4	3,4
Geçerli Hayır	342	96,6	96,6	100,0
Geçerli Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.20.2.13. Kadının Evine Bağlılık Düzeyi

Kadının evine bağlılığının evliliğin devamlılığı için önemli bir kriter olmadığını belirtenlerin oranı %82,2 iken %17,8'i kadının evine bağlılığını evliliğin devamlılığı için önemli bir kriter olarak değerlendirmiştir.

Tablo 146. Kadının Evine Bağlılık Düzeyine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	63	17,8	17,8	17,8
Geçerli Hayır	291	82,2	82,2	100,0
Geçerli Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.20.3. Toplumsal Açından Boşanmanın Değerlendirilmesi

Boşanmanın toplumsal anlamı ile ilgili olarak katılımcıların görüşlerinin değerlendirildiği tabloda %35,9'u boşanmanın aile birliğini parçaladığını; %21,5'i gerilimli ve mutsuz bir evliliğin sonlandırılması; %19,5'i başarısız bir evliliğin işareti; %15,3'ü sıkıntılı bir yaşamın sonlandırılması; %4,5'i toplumun düzeni ve geleceği için bir tehlike ve %3,4'ü ise geleneklere ve törelere aykırı bir durum olarak

değerlendirmişlerdir. Genel olarak bakıldığında boşanmayı, sorunlu, sıkıntılı bir sürecin sonlandırılması bağlamında değerlendirenlerin ağırlıklı olduğu söylenebilir.

Tablo 147. Toplumsal Açıdan Boşanmanın Değerlendirilmesine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Boşanma aile birliğini parçalar	127	35,9	35,9	35,9
Boşanma toplumun düzeni ve geleceği için bir tehlikedir	16	4,5	4,5	40,4
Boşanma geleneklerimize/törelereimize aykırıdır	12	3,4	3,4	43,8
Boşanma, gerilimli ve mutsuz bir evliliğin sonlandırılması	76	21,5	21,5	65,3
Boşanma, başarısız bir evliliğin işaretidir.	69	19,5	19,5	84,7
Boşanma, sıkıntılı bir yaşamın sonlandırılmasıdır	54	15,3	15,3	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.20.3.1. Boşanmaya Dair Kişisel Görüş

Araştırmaya katılanların boşanma konusundaki kişisel görüşlerine ilişkin verilerde %33,6'sı boşanmanın çocukları olumsuz etkilediği; %30,5'i eşlerin boşanmak yerine sorunları çözmek için çaba göstermeleri gerektiği; %20,6'sı boşanmanın erkeklere nazaran kadınları olumsuz yönde etkilediğini; % 8,2'si boşanmanın boşanmış erkek için yeniden özgürleşme süreci olduğu, %7,1'i boşanmanın boşanmış kadın için yeniden özgürleşme sürecini ifade ettiği tespit edilmiştir. Görüldüğü üzere boşanma hem kadın hem de erkek açısından yeniden özgürleşme süreci olarak değerlendirenlerin oranı oldukça düşüktür. Dolayısıyla boşanma özgürlüğün kazanımı olarak değil sorunlu bir sürecin ortadan kaldırılması ve bu süreçten en çok etkilenen taraf açısından değerlendirilen bir süreç olarak algılanmaktadır.

Tablo 148. Boşanmaya Dair Kişisel Görüşe Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Eşler boşanmak yerine sorunlarını çözmek için çaba göstermeli	108	30,5	30,5	30,5
Boşanma, boşanmış erkek için yeniden özgürleşme sürecidir	29	8,2	8,2	38,7
Boşanma, boşanmış kadın için yeniden özgürleşme sürecidir	25	7,1	7,1	45,8
Boşanma çocukları olumsuz etkiler	119	33,6	33,6	79,4

Boşanma, erkeklere nazaran daha çok kadınları olumsuz etkiler	73	20,6	20,6	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.20.3.2. Boşanma Deneyiminin Değerlendirilmesi

Araştırmaya katılanların kendi başına boşanma deneyimini nasıl tanımladıkları araştırılmıştır. Buna göre katılımcıların %59,3'ü gerilimli ve huzursuz bir boşanma süreci yaşadığını; %18,4'ü kendi ailesinin maddi ve manevi desteği ile sorunsuz bir boşanma süreci yaşadığını; %10,7'si gelir getirici bir işte çalışıyor olmanın verdiği bir güvence ile sorunsuz bir boşanma süreci yaşadığını; %9,3'ü yalnızlık ve kimsesizlik duygusunun yoğun olduğu bir boşanma süreci yaşadığını; %2,3'ü ise çocuklarının desteği ile sorunsuz bir boşanma süreci yaşadığını belirtmişlerdir.

Tablo 149. Boşanma Deneyiminin Değerlendirilmesine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Gerilimli ve huzursuz bir boşanma süreci yaşadım	210	59,3	59,3	59,3
Kendi ailemin maddi ve manevi desteği ile sorunsuz bir boşan	65	18,4	18,4	77,7
Yalnızlık ve kimsesizlik duygusunun yoğun olduğu bir boşanma	33	9,3	9,3	87,0
Gelir getirici bir işte çalışıyor olmanın güvencesi ile soru	38	10,7	10,7	97,7
Çocuklarımın/çocuğumun maddi ve manevi desteği ile sorunsuz	8	2,3	2,3	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.20.3.3. Boşanmadan Sonra Hayattan Duyulan Memnuniyet

Araştırmaya katılanlara boşandıktan sonra yaşamınızdan ne derecede memnun oldukları sorulmuştur. Buna göre katılımcıların ağırlıklı olarak geçmişe kıyasla çok daha mutlu olduklarını ifade ettikleri görülmüştür. Bu da %63,3'lük oranla temsil edilmiştir. Bununla birlikte %19,2'si çok daha fazla memnun olduklarını; %8,8'i daha az memnun olduğunu belirtmiştir. Hiç memnun olmadığını belirtenlerin oranı %3,7 gibi oldukça düşüktür. Genel olarak bakıldığında boşanma sonrası süreç katılımcılar için sorunlu bir dönemin sona ermesini ifade etmesi dolayısıyla yaşamdan daha fazla memnun olmalarına karşılık gelmektedir.

Tablo 150. Boşanmadan Sonra Hayattan Duyulan Memnuniyete Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
--	---------	-------	---------------	-----------------

	Çok daha az memnunum	13	3,7	3,7	3,7
	Daha fazla memnunum	224	63,3	64,2	67,9
Geçerli	Daha az memnunum	31	8,8	8,9	76,8
	Çok daha fazla memnunum	68	19,2	19,5	96,3
	Hiç memnun değilim	13	3,7	3,7	100,0
	Toplam	349	98,6	100,0	
Cevapsız		5	1,4		
Toplam		354	100,0		

4.4.20.3.4. Boşanmadan Pişmanlık Duyma Durumu

Araştırmaya katılanlara aynı koşullar altında olsaydınız yine boşanırdınız diye sorulmuştur. Katılımcıların %83,1'i evet yanıtını verirken %7,6 gibi oldukça düşük oranı hayır yanıtını vermiştir. Boşanmanın her durumda gerçekleşeceğini ve bundan pişman olunmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 151. Boşanmadan Pişmanlık Duyma Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	294	83,1	83,1
	Hayır	27	7,6	90,7
	Bilmiyorum	33	9,3	100,0
	Toplam	354	100,0	

4.4.21. Kadın-Erkek Rollerinin Evlilik ve Boşanma Üzerinden Karşılaştırılması

4.4.21.1. Kadın-Erkek Rollerine Yönelik Kişisel Düşünceler

Kadının ve erkeğin rolleri farklı olmalı mıdır sorusuna araştırmaya katılanların %62,4'ü evet farklı olmalıdır yanıtını verirken %37,6'sı hayır farklı olmamalıdır yanıtını vermiştir. Türk toplumunda bir evliliğin devam etmesi, kadına ve erkeğe özgü rollerin yerine gerilmesine bağlıdır. Kadın ev işleri, eşin ve çocukların bakımı ile ilgili rolleri yerine getirirken erkek, evin geçimini sağlamakla yükümlüdür. Bununla birlikte yaygın görüş erkeğin üstün olması gerektiğidir. Kadının çalışma yaşamına katıldığı, kitle iletişim araçlarının yaygınlaştığı, sosyo-kültürel etkinlerin çeşitlendiği eğitim olanaklarının arttığı günümüz kentsel alanlarında geleneksel cinsiyet rollerine ilişkin bu yapının görece olarak değişmeye başladığını söylemek mümkündür. Kentsel alanlarda kadın ve erkek eşitliğinden yana tavır sergilenmesi yaygın bir durumdur. Kadının çalışma yaşamında aktif olarak yer alması erkeğe olan bağımlılığını azaltmıştır. Artan bireyselleşme ile birlikte daha demokratik anlayışlar hakim olmaya başlamıştır. Buna

karşın çeşitli araştırmalarda eşler arasında geleneksel iş bölümü hala genel kabul görmektedir.

Arıkan ve Atalay'ın (1995: 47; 1992: 128) yaptıkları çalışmada kadın ve erkeğin evle ilgili kararlarda eşitlikçi bir tutum sergilemesine karşın ev içindeki roller konusunda geleneksel kalıpların etkisinin kentsel yapıda bile sürdüğünü ortaya koymuşlardır. Kadının işgücüne katılımcı ev içindeki geleneksel işbölümünü büyük ölçüde etkilememiştir. Bu durum hem çalışan hem de çalışmayan kadınlar için geçerlidir. Aziz (akt. Arıkan, 1996: 48) bu durumu geleneksel toplumsallaşma süreciyle ilişkili olarak değerlendirmiştir. Dağılımdan da anlaşılacağı gibi araştırmaya katılanlar içinde kadın ve erkeğin rolleri konusunda geleneksel cinsiyetçi bir yaklaşım içinde oldukları söylenebilir.

Tablo 152. Kadın-Erkek Rollerine Yönelik Kişisel Düşüncelere Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	221	62,4	62,4
	Hayır	133	37,6	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0

4.4.21.2. Kadının Ev İçi Roller

Katılımcıların kadının temel rolünün evin temizliği, ütü, yemek yapmak vs. gibi domestik işler olup olmadığı konusundaki görüşlerini sunan tabloda %30,2'si ev işlerinin birinci derecede önemli olduğunu; %20,1'i ikinci derecede önemli olduğunu; %10,2'si üçüncü derecede önemli olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla katılımcıların çoğunluğu ev işlerini birinci derecede kadının temel görevlerinden biri olarak gördüğü sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 153. Kadının Ev İçi Rollerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	1. derece	107	30,2	50,0
	2. derece	71	20,1	83,2
	3. derece	36	10,2	100,0
	Toplam	214	60,5	100,0
Cevapsız		140	39,5	
Toplam		354	100,0	

4.4.21.2.1. Annelik Rolü

Kadının temel görevi annelik rolüdür diyenlerin %34,7'si bu görevin ikinci derecede önemli olduğunu; %23,4'ü birinci derecede önemli olduğunu; %3,4'ü ise

üçüncü derecede önemli olduğunu belirtmiştir. Buna göre annelik görevleri kadının rolleri arasında ikinci derece kategorisinde değerlendirilmiştir.

Tablo 154. Annelik Rolüne Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
1. derece	83	23,4	38,1	38,1
2. derece	123	34,7	56,4	94,5
3. derece	12	3,4	5,5	100,0
Toplam	218	61,6	100,0	
Cevapsız	136	38,4		
Toplam	354	100,0		

4.4.21.2.2. Eş Rolü

Kadının temel görevi eşin bakımını üstlenmek gibi eşine karşı sorumluluklar çerçevesinde değerlendirenlerin bu görevi %43,2'si üçüncü derecede; %7,6'sı birinci derece; %5,4'ü ise ikinci derecede gördüğünü belirtmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde araştırmaya katılanlar ilk sırada ev işlerini (evi temizliği, bakımı, yemek, çamaşır vs gibi domestik işler) kadının birinci görevi, çocuk bakımını ikinci görevi ve eşe karşı görevlerini de üçüncü sırada gelen görevi olarak değerlendirdikleri söylenebilir.

Tablo 155. Eş Rolüne Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
1. derece	27	7,6	13,6	13,6
2. derece	19	5,4	9,5	23,1
3. derece	153	43,2	76,9	100,0
Toplam	199	56,2	100,0	
Cevapsız	155	43,8		
Toplam	354	100,0		

4.4.21.2.3. Mesleki Rol

Gelir getirici bir işte çalışmak kadının temel görevidir görüşünde olanların oldukça düşük düzeyde olduğu görülmüştür. Mesleki rolü %3,5 kişi üçüncü derecede rol olarak değerlendirmişlerdir.

Tablo 156. Mesleki Role Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
1. derece	3	,8	20,0	20,0
2. derece	3	,8	20,0	40,0
3. derece	9	2,5	60,0	100,0
Toplam	15	4,2	100,0	
Cevapsız	339	95,8		

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	1. derece	3	,8	20,0
	2. derece	3	,8	40,0
	3. derece	9	2,5	60,0
	Toplam	15	4,2	100,0
Cevapsız	339	95,8		
Toplam	354	100,0		

4.4.21.2.4. Akrabalık Rolü

Katılımcılara akrabaların doğum, evlenme, cenaze vb gibi törenlerine katılma, ziyaret etme gibi akrabalık rollerini %3,1'i üçüncü derecede;%1,1'i ikinci derecede önemli görmüşlerdir. Türk toplum yapısında akrabalık ilişkileri ve bundan doğan sorumluluklara önem verilmektedir. Fakat toplumsal değişim sürecinde ailenin yapısal ve işlevsel farklılaşmasıyla birlikte ailenin farklı ilişki biçimlerine adapte olduğu görülmüştür. Fakat geleneksel ilişkiler ve onlara atfedilen anlamların da bütünüyle yok olduğunu söylemek mümkün değildir. Kentlerde bile akrabalık ilişkilerinin farklı bağlayıcılıkları oldukları görülmektedir. Akrabalık ilişkilerinin sürdürülmesinde ülkemizde kadının ön plana çıkmaktadır. Hastalık, ölüm, düğün vb gibi pek çok durumda erkekten çok kadının fedakârlık yaptığını söyleyebiliriz. Fakat tablodaki veriler bu tarz ilişkilerin araştırma grubunda değiştiğini ve önem arz etmediğini göstermektedir.

Tablo 157. Akrabalık Rolüne Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	1. derece	2	,6	11,8
	2. derece	4	1,1	23,5
	3. derece	11	3,1	64,7
	Toplam	17	4,8	100,0
Cevapsız	337	95,2		
Toplam	354	100,0		

4.4.21.3. Erkeğin Roller

4.4.21.3.1. Ev-içi Roller

Araştırmaya katılanlara erkeğin rollerinin ne olduğuna yönelik görüşlerini derecelendirmeleri istenmiştir. Buna göre katılımcıların %17,2'si evin bakımını üstlenmek (temizlik, yemek, ütü vs.) gibi ev işi rolünün ikinci rolü olduğunu;%11,6'sı üçüncü derecede rolü olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ev işi rolünü birinci derecede görenlerin oranı oldukça düşüktür.

Tablo 158. Ev-içi Rollerine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
1. derece	8	2,3	7,3	7,3
2. derece	61	17,2	55,5	62,7
3. derece	41	11,6	37,3	100,0
Toplam	110	31,1	100,0	
Cevapsız	244	68,9		
Toplam	354	100,0		

4.4.21.3.2. Babalık Rolü

Çocukların bakımını üstlenmek gibi babalık rolünün erkeğin üçüncü derecede önemli görevi olduğunu belirtenlerin çoğunlukta olduğu görülmüştür (%35,3). Bunun yanı sıra katılımcıların %16,9'u babalık rolünü ikinci derecede; %2,8'i ise birinci derecede önemli olduğunu ileri sürmüştür. Dolayısıyla babalık rolü erkek için üçüncü derecede önemli rol olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 159. Babalık Rolüne Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
1. derece	10	2,8	5,1	5,1
2. derece	60	16,9	30,8	35,9
3. derece	125	35,3	64,1	100,0
Toplam	195	55,1	100,0	
Cevapsız	159	44,9		
Toplam	354	100,0		

4.4.21.3.3. Eş Rolü

Eşinin bakımını üstlenmek rolünün eşin ikinci derecede önemli rolüdür diyenlerin oranı %20,9; üçüncü derecede önemli rolüdür diyenlerin oranı %10,2; birinci derecede önemli rolüdür diyenler ise %5,1 gibi oldukça düşük bir orana karşılık gelmektedir. Dolayısıyla katılımcılar erkeğin birinci rolünün eşin bakımını üstlenmek gibi eş rolü üzerine kurulmadığı görüşündedirler.

Tablo 160. Eş Rolüne Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
1. derece	18	5,1	14,1	14,1
2. derece	74	20,9	57,8	71,9
3. derece	36	10,2	28,1	100,0
Toplam	128	36,2	100,0	
Cevapsız	226	63,8		
Toplam	354	100,0		

4.4.21.3.4. Mesleki Rol

Erkeğin rolü gelir getirici bir işte çalışmak, para kazanmak gibi mesleki rol olduğunu belirtenlerin katılımcıların yarısını oluşturduğu görülmüştür. Buna göre, katılımcıların %51,1'i birinci derecede önemli olduğunu; %4'ü 2. derecede önemli olduğunu; %3,4'ü üçüncü derecede önemli olduğunu ileri sürmüştür.

Tablo 161. Mesleki Role Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
1. derece	181	51,1	87,4	87,4
2. derece	14	4,0	6,8	94,2
3. derece	12	3,4	5,8	100,0
Toplam	207	58,5	100,0	
Cevapsız	147	41,5		
Toplam	354	100,0		

4.4.21.3.5. Akrabalık Rolü

Erkeğin rolünün sorgulandığı diğer bir tabloda araştırmaya katılanlara erkeğin temel rolü akrabalık rolü müdür? diye sorulmuş ve derecelendirilmesi istenmiştir. Buna göre katılımcıların %3,1'i akrabalık rolünü 2. derecede; %1,4'ü 3. derecede; %0,8'i ise 1. derecede önem vermişlerdir. Dağılımdan da anlaşıldığı gibi akrabalık rolünü erkeğin temel rolü olarak görülmemektedir. Akrabalık rolü, akrabalık ilişkilerinde sergilenen tutuma işaret etmektedir. Günümüzde değişen akrabalık ilişkileri nedeniyle gerek kadın gerekse erkek, bu ilişkilerin sürdürülmesi konusunda geçmişle kıyaslandığında görece büyük sorumluluklar üstlenmemektedirler. Fakat bu tarz ilişkilerin hala varlığını koruduğunu da söylemek gerekmektedir. Böyle bir durumda erkekte çok kadının ön plana çıktığı görülmektedir. Başka bir ifadeyle akrabalık ilişkilerin sürdürülmesi konusu da büyük ölçüde kadının sorumluluk alanı içerisinde değerlendirilmektedir. Hastalık, düğün, cenaze vb gibi konularda akrabalarla ilişkilerin devam ettirilmesinde hem kırsal hem de kentsel alanda kadınların daha etkin oldukları görülmektedir. Tablodan elde edilen verilerin bu gerçekliği yansıttığı söylenebilir.

Tablo 162. Akrabalık Rolüne Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
1. derece	3	,8	15,8	15,8
2. derece	11	3,1	57,9	73,7
3. derece	5	1,4	26,3	100,0
Toplam	19	5,4	100,0	

Cevapsız	335	94,6		
Toplam	354	100,0		

4.4.21.4. Kadının Çalışması Konusundaki Kişisel Düşünceler

Tabloda araştırmaya katılanların %54'ü kadının her durumda istiyorsa çalışması gerektiğini; %26,6'sı ailenin ekonomik sıkıntısı varsa çalışabileceğini; %6,8'i hiç bir durumda çalışamayacağını; %6,5'i ev işlerinde yardımcısı varsa çalışabileceğini; %5,1'i anne oluncaya kadar çalışabileceğini söylemiştir. Tablodan da görüldüğü gibi katılımcıların yarısından biraz fazlasında kadının çalışmasını her durumda destekler bir tutumun hakim olduğu gözlenmiştir. Kadının çalışması konusunda iki farklı durumun paylaşıldığı söylenebilir. İlki, kadının çalışmasının içsel nedenlere bağlanması diğeri ise dışsal nedenlerdir. İçsel nedenler, kadının kendisini geliştirmesi, ekonomik güç elde etmesi, kariyer ya da mesleki başarı elde etmesi gibi kendi geleceğini planlama ve beklentilerini gerçekleştirme amaçları üzerine yükselen nedenlerdir. İkincisi ise sadece kadının içinde bulunduğu ekonomik zorluklar nedeniyle görece olarak istekli bir şekilde çalışmasını ifade etmektedir. Bu durumda kadın iş yaşamını kendisi için birincil amaç olarak belirlememektedir. Onun için önemli olan evi ve ailesiyle ilgili konulardır ve bu görevlerini yerine getirmeye çalışmaktadır. Hatta uygun ekonomik koşullarda işin bırakılması bile kolay olmaktadır. Tabloda katılımcıların verdikleri yanıtların her iki grup bakış açısını yansıttığı düşünülmektedir.

Tablo 163. Kadının Çalışması Konusundaki Kişisel Düşüncelere Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Her durumda istiyorsa çalışmalıdır	191	54,0	54,0	54,0
Evlenmeden önce çalışmalıdır	4	1,1	1,1	55,1
Anne oluncaya kadar çalışmalıdır	18	5,1	5,1	60,2
Ev işlerinde yardımcısı varsa çalışmalıdır	23	6,5	6,5	66,7
Ailenin ekonomik sıkıntısı varsa çalışmalıdır	94	26,6	26,6	93,2
Hiçbir durumda çalışmamalıdır	24	6,8	6,8	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.21.4.1. Çalışmaya Başlama Süresi

Tabloda araştırmaya katılanların ilk olarak çalışmaya ne zaman başladıklarına dair veriler sunulmuştur. Katılımcıların %76 gibi büyük çoğunluğu evlenmeden önce çalışmaya başladıklarını belirtmiştir. Çalışmaya, boşandıktan sonra başlayanların oranı

%9,6; evlendikten sonra çalışmaya başlayanların oranı ise %7,9'dur. Boşandıktan sonra çalışmaya başlayanların oldukça düşük bir orana sahip olması, çalışma deneyiminin daha erken dönemde yaşandığını ve katılımcıların büyük çoğunluğunun ücretli-çalışan kesimi oluşturduğunu göstermektedir. Boşandıktan sonraki süreçte karşılaşılan ekonomik sorunların çözümü için çalışmaya başlayanların sadece %9,6 oranında olması, özellikle kadın katılımcılar için görece olarak ekonomik özgürlüklerinin olduğu şeklinde yorumlanabilir. Türkiye genelinde kadın istihdamının erkeklere oranla düşük olması göz önüne alındığında çalışan kadınların olması özellikle evlenmeden önceki süreçte çalışmaya başlaması boşanma kararında etkili olabilecek önemli bir unsur olarak değerlendirilebilir.

Tablo 164. Çalışmaya Başlama Süresine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evlenmeden önce	269	76,0	81,3	81,3
Evlendikten sonra	28	7,9	8,5	89,7
Boşandıktan sonra	34	9,6	10,3	100,0
Toplam	331	93,5	100,0	
Cevapsız	23	6,5		
Toplam	354	100,0		

4.4.21.4.2. Çalışmanın Öncelikli Nedeni

Araştırmaya katılanlara gelir getirici bir işte çalışmalarının temel nedeni sorulmuştur. Verilen yanıtlara göre, katılımcıların %70,1'i ekonomik nedenleri; %18,9'u hem ekonomik hem de mesleki nedenleri; %2'si ise sadece mesleki doyum sağlama nedeninin öne sürmüştür. Bu sonuç Türk toplumunda erkeğe yüklenen evin geçimini sağlama rolüne uygun olmakla birlikte kadınlar için de ekonomik özgürlüğe sahip olma amacının belirleyici olduğu söylenebilir. Örneklem grubunun 354 kişiden oluştuğu dikkate alındığında 248 kişinin ekonomik nedenleri birinci sırada belirtmesi ve mesleki doyum sağlamak seçeneğini söyleyenlerin sadece 7 kişiden oluşması, bireyler için çalışmanın ekonomik getirilerinin daha önemli olduğu gerçekliğini doğrulamaktadır. Ailenin temel özelliklerinden biri eşlerin kazançlarını ailenin ortak menfaatleri için harcamalarıdır. O halde ailenin zorunlu ihtiyaçlarının karşılanması eşlerden birinin ya da her ikisinin çalışmasına bağlıdır. Özellikle çocukların varlığı gelir getirici bir işte çalışmayı zorunlu kılmaktadır. Boşanmaların önemli bir kısmının ekonomik nedenlerden kaynaklandığı göz önüne alındığında gelir getirici bir işte çalışmak ailenin temel ekonomik ihtiyaçlarının sağlanması için zorunludur. Örneklem

grubunun gelir düzeyi ve yoğunluğun olduğu meslek grubu dikkate alındığında bu sonuç şaşırtıcı olmamaktadır.

Tablo 165. Çalışmanın Öncelikli Nedenine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Ekonomik Nedenler	248	70,1	77,0
	Mesleki Doyum Sağlamak	7	2,0	2,2
	Her İkisi De	67	18,9	20,8
	Toplam	322	91,0	100,0
Cevapsız	32	9,0		
Toplam	354	100,0		

4.4.21.4.3. Çalışmanın Özgürlük Üzerindeki Etkisi

Gelir getirici bir işte çalışıyor olmanın bağımsız olmaya ne derece etkisi olduğu sorusuna araştırmaya katılanların %44,6'sı gelir getirici bir işte çalışıyor olmanın biraz bağımsız olmayı sağladığını; %41,2'si büyük ölçüde sağladığını; %9,9'u ise hiç sağlamadığını ileri sürmüştür. Tablodan yola çıkarak, çalışıyor olmanın bağımsız olmayı biraz sağladığı görüşünde olanların birinci sırada geldiği görülmüştür. Sadece çalışıyor olmak bağımsız olmak için yeterli neden olarak görülmemiştir. Çalışılan işin niteliği, çalışana sağladığı olanaklar, kişisel ve mesleki gelişime etkisi, alınan maaş, yaşam standardının belli bir düzeyde tutabilme gibi pek çok farklı unsurun, bağımsızlık algısını tamamlayıcı nitelikte olduğu söylenebilir. Bireyin bu ihtiyaçlarını karşılayamaması ve kişisel tatminini sağlayamaması, bağımsız olmasına ket vurmaktadır. Bununla birlikte bireyler için sadece çalışmak bağımsız olmayı ifade etmemektedir. Bireyin içinde yetiştiği sosyo-kültürel ortam bağımsızlık algısını biçimlendirmektedir. Belli ölçüde bireyin düşüncesini, davranışlarını, tutumlarını etkilemektedir.

Tablo 166. Çalışmanın Özgürlük Üzerindeki Etkisine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Büyük Ölçüde Sağlıyor	146	41,2	43,1
	Biraz Sağlıyor	158	44,6	46,6
	Hiç Sağlamıyor	35	9,9	10,3
	Toplam	339	95,8	100,0
Cevapsız	15	4,2		
Toplam	354	100,0		

4.4.21.4.4. Kadının Çalışmasının Ev İçi Sorumluluklara Etkisi

Kadının çalışmasının ev içi rollerine etkisi sorusuna araştırmaya katılanların %37,6'sı olumlu yönde etkileyeceğini; %35,6'sı olumsuz yönde etkileyeceğini;

%26,8'i ise hiç etkilemeyeceğini söylemiştir. Buna göre kadının çalışmasının ev içi rollerini etkilediğini söyleyenlerin oranı ile etkilemediğini söyleyenlerin oranı birbirine oldukça yakındır. Kadının çalışmasını olumlu yönden değerlendirenlerin ekonomik katkı bağlamında yaklaştıkları; olumsuz yönden değerlendirenlerin ise evin bakımına, çocuklara ve kendisine yeterince zaman ayıramaması konuları üzerine yoğunlaştıkları tahmin edilmektedir.

Tablo 167. Kadının Çalışmasının Ev İçi Sorumluluklara Etkisine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Olumlu Yönde Etkiler	133	37,6	37,6	37,6
Olumsuz Yönde Etkiler	126	35,6	35,6	73,2
Hiç Etkilemez	95	26,8	26,8	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.21.4.5. Kadının Çalışmasına Karar Veren Taraf

Kadının çalışmasına karar veren tarafın sorgulandığı tabloda katılımcıların %52,5'i eşlerin birlikte karar verdiğini; %41'i kendisinin karar verdiğini; %6,5'i eşinin karar verdiğini söylemiştir. Buna göre kadının çalışması konusunda olumlu ve demokratik bir yaklaşımın hakim olduğunu göstermektedir. Kentsel yaşamın aile üzerinde oluşturduğu ekonomik baskılar nedeniyle eşlerin çalışma konusundaki tutumlarının daha eşitlikçi bir hal almaktadır. Kadının çalışması da bu çerçevede değerlendirilmektedir. Hayatın ortaklığı anlayışı çerçevesinde eşler ortak sorunlara ortak çözüm yolları üretmekte ve çalışmanın gerekliliği savunulmaktadır. Dolayısıyla kadının çalışması konusunda karar veren ya kendisi ya da eşlerin her ikisi olmaktadır. Tabloda sadece eşi karar verir yanıtını verenlerin oranının düşük olması da bu anlayışı desteklediği söylenebilir.

Tablo 168. Kadının Çalışmasına Karar Veren Tarafa Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kendisi	145	41,0	41,0	41,0
Eşi	23	6,5	6,5	47,5
Eşler birlikte	186	52,5	52,5	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.21.4.6. Evliliğin Kadının Çalışma Yaşamına Etkisi

Evlenme ve çocuk sahibi olmanın bir kadının çalışma yaşamında başarıya ulaşmasını engellediğini düşünüyor musunuz sorusuna katılımcıların %47,7'si bir ölçüde etkilediğini; %35,6'sı etkilemediğini; %16,7'si etkilediğini söylemiştir. Genel olarak evliliğin kadının çalışma yaşamını etkilediği düşünülmektedir. Kentleşmeyle birlikte kadının giderek artan oranda çalışma yaşamında aktif bir rol üstlenmesi, bir yandan kadına ekonomik özgürlük başta olmak üzere sosyal ve psikolojik açıdan olumlu motiveler sağlamış, diğer yandan da kadının ev içi rolleri konusunda geleneksel tutumunun sürdürülmesiyle çift yönlü çatışmalar içinde kalmasına neden olmuştur. Ülkemizde kadının çalışması onaylanmaktaysa da, geleneksel rollerin aksatılması durumunda eşler arasında sorunlar yaşanabilmektedir. Erkekler, kadının çalışma yaşamında rollerinin artmasını göz ardı ederek ev içindeki işlerini, çocukların bakımını onlarla paylaşmak yerine eşitlikçi olmayan bir anlayışta ısrar etmektedirler. Bu durum özellikle çocuk sahibi olan çiftlerde önemli sorunlar yaratabilmektedir. Çocukların bakımı ve yetiştirilmesi konusunda kadının daha aktif olduğu görülmektedir.

Paylaşımaya direnç gösteren bu benzeri tutum ve davranışlar kadının kendisini iş alanında geliştirmesine engel olmaktadır. Hatta pek çok kadın, iki farklı alana ilişkin roller nedeniyle yaşadığı çatışmalardan uzaklaşmak için seçim yapmak zorunda kalmakta ve iş yaşamı yerine aile yaşamını tercih etmektedir. Ayrıca, evlilik sadece kadın ve erkeğin birlikteliğinden doğan bir kurum olmamakta, evlilikle birlikte her iki tarafın aile ve akraba ilişkilerinin de devreye girdiği bir kurum olmaktadır. Tarafların ailelerine yönelik sorumluluklarda özellikle kadından özveriler beklenmektedir. Bu da kadın için ekstra zaman ve enerji demektir. Bu ve benzeri durumlar, kadınların ev içi roller ve iş rolleri arasında çatışmalar yaşamasına yol açmaktadır. Dolayısıyla evlilikle birlikte gelen görev ve sorumluluklar eşitlikçi olmayan bir ortamda kadının kendini geliştirmesi yönünde daha az zaman ve enerji sağlayacağı için evliliğin bir ölçüde kadının iş yaşamında ilerlemesini bir ölçüde etkilediği söylenebilir.

Tablo 169. Evliliğin Kadının Çalışma Yaşamına Etkisine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	59	16,7	16,7
	Hayır	126	35,6	52,3
	Bir Ölçüde	169	47,7	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0

4.4.21.4.7. Boşanmadan Önce Çalışma Durumu

Katılımcıların %80,8 gibi oldukça büyük çoğunluğu boşanmadan önce çalıştığını belirtmiştir. Çalışmayanların oranı ise %19,2 olarak görülmüştür. Buna göre katılımcıların büyük çoğunluğunun boşanmadan önceki süreçte ekonomik özgürlüklerinin olduğu söylenebilir. Araştırmaya katılanların çalışma oranlarının yüksek olması önemli bir bulgu olarak görülebilir. Özellikle kadının çalışması ekonomik yönden bağımsız olmasını sağladığından boşanma üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Çalışanların oranının yüksek olması, Türk toplumda erkeğe atfedilen evi geçindirme rolü ve değer yargısının görece olarak farklılaştığını göstermektedir. Araştırmamıza katılanların yarısını kadınlar ve yarısını erkekler oluşturduğu dikkate alındığında çalışanlarının %80,8'inin boşanma öncesi süreçte çalışıyor olması önemli bir veri olarak düşünülebilir. Bununla birlikte katılımcıların boşanmadan önce çalışıyor olmaları, boşanma sonrasında ekonomik kaygılar ve sorunlar nedeniyle çalışma yaşamına yönelme durumunun da görece olarak düşük düzeyde olduğunu düşündürmektedir.

Tablo 170. Boşanmadan Önce Çalışma Durumuna Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	286	80,8	80,8	80,8
Geçerli Hayır	68	19,2	19,2	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

4.4.21.4.8. Çalışmanın Boşanma Düşüncesine Etkisi

Ücretli bir işte çalışıyor olmak ekonomik özgürlüğü sağladığı için boşanmaya etkisi olabileceği düşünülmektedir. Katılımcıların %60,2'si gibi yarısından fazlası çalışıyor olmanın boşanmaya hiç bir etkisi olmadığını; %11,9'u ise büyük ölçüde etkisi olduğunu belirtmiştir. Biraz etkisi olduğunu belirtenlerin oranı ise 8,8'dir. Boşanma için çalışıyor olmanın büyük ölçüde etkili olmadığı sonucu boşanmada ekonomik faktörlerin dışında psiko-sosyal nedenlerin varlığına işaret ettiği söylenebilir.

Tablo 171. Çalışmanın Boşanma Düşüncesine Etkisine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet, büyük ölçüde etkisi oldu	42	11,9	14,7	14,7
Geçerli Biraz	31	8,8	10,8	25,5
Geçerli Hiç etkisi olmadı	213	60,2	74,5	100,0
Geçerli Toplam	286	80,8	100,0	
Cevapsız	68	19,2		
Toplam	354	100,0		

4.4.21.4.9. Çalışmanın Boşanma Düşüncesini Neden Etkilediği

Çalışıyor olmanın boşanma kararını etkilediğini belirtenlerin ne yönde etkilediğini gösteren tabloya göre katılımcıların %12,7'si özgürce karar vermeye olanak sağlamasını; %3,4'ü özgüvenin artmasını sağladığını ve kararlarında daha seçici davranabildiğini belirtmiştir.

Tablo 172. Çalışmanın Boşanma Düşüncesini Neden Etkilediğine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
Daha özgürce kararlar vermeye başladığım için	45	12,7	55,6	55,6
Toplumda saygınlığım arttığı için	5	1,4	6,2	61,7
Öz güvenim arttığı için	12	3,4	14,8	76,5
Yaşam kalitem arttığı için	4	1,1	4,9	81,5
Sosyal ortamlara daha fazla girmeye başladığım için	3	,8	3,7	85,2
Kararlarımda daha seçici davranmaya başladığım için	12	3,4	14,8	100,0
Toplam	81	22,9	100,0	
Cevapsız	273	77,1		
Toplam	354	100,0		

4.4.21.4.10. Çalışmama Durumunun Boşanma Düşüncesine Etkisi

Araştırmaya katılanlara evliliğiniz süresince çalışıyor olmasaydınız yine de boşanmayı tercih eder miydiniz sorusu yöneltilmiştir. Buna göre katılımcıların %59,9'u evet yine de boşanırdım yanıtını verirken %3,4'ü hayır boşanmazdım yanıtını vermiştir. Kararsız kalanların oranı%11'dir.

Tablo 173. Çalışmama Durumunun Boşanma Düşüncesine Etkisine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
Bilmiyorum	39	11,0	14,8	14,8
Evet	212	59,9	80,6	95,4
Hayır	12	3,4	4,6	100,0
Toplam	263	74,3	100,0	
Cevapsız	91	25,7		
Toplam	354	100,0		

4.4.21.5. Yeniden Evlenme Fikri

Boşandıktan sonra yeniden evlenmeye nasıl baktığı sorusu üzerine katılımcıların %50,8 gibi yarısı yeniden evlenmeyi düşünmediğini, %24,9'u düşündüğünü belirtmiştir.

Katılımcılar arasında yeniden evlenmeyi tercih edenlerin %10,2'si birbirlerini sevdikleri için; %8,5'i toplumsal bir zorunluluk olarak gördükleri için, %3,4'ü ekonomik nedenlerden dolayı, %1,7'si aile baskısından dolayı yeniden evlendiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 174. Yeniden Evlenme Fikrine Yönelik Kişisel Görüşe Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	88	24,9	32,8
	Hayır	180	50,8	67,2
	Toplam	268	75,7	100,0
Cevapsız		86	24,3	
Toplam		354	100,0	

Tablo 175. Yeniden Evlenme Kararının Nedenine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Ailemin baskısı	6	1,7	7,1
	Toplumsal bir zorunluluk olarak gördüğüm için	30	8,5	35,7
	Birbirimizi seviyor olmamız	36	10,2	42,9
	Ekonomik nedenlerden dolayı	12	3,4	14,3
	Toplam	84	23,7	100,0
Cevapsız		270	76,3	
Toplam		354	100,0	

4.4.21.6. Yeniden Evlenmeyi Düşünmeme Nedenleri ve Yeniden Evlenmeye Karşı Çıkma Durumu

Yeniden evlenmeyi düşünmeyenlerin %24'ü benzer olumsuzlukları bir daha yaşamak istemediği için, %14,4'ü çocukları için, %4,8'i koşullarına uygun birini bulamadığı için, %4,8'i evliliğin kendisine uygun olmadığını düşündüğü için, %1,1'i iş hayatının öncelikli olduğunu düşündüğü için, %0,8'i sosyal çevresi uygun görmediği için yeniden evlenmeyi düşünmediğini belirtmiştir. Buna göre, sorunlu bir evlilik sürecinin ardından yeniden evlenme düşüncesinin yaygın olmadığı görülmüştür. Katılımcılar, evli kaldıkları süre içerisinde yaşadıkları sorunları bir daha yaşama korkusu içinde oldukları için bu sorunları bir daha yaşamama yönündeki eğilimleri yeniden evlenmeme düşüncelerini belirlemektedir. Çocukların varlığı da yeniden evlenmeme konusunda yaygın bir neden olarak öne sürülmektedir. Bir anlamda çocukların varlığı hem yeniden evlenme gerekçesi hem de yeniden evlenmeme gerekçesi olarak görülebilir. Ekonomik sorunlar, çalışma saatleri, çocukların eğitim konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip olmama gibi sorunlarla karşılaşan kişiler bu sorunlarla mücadele edemediği durumda yeniden evlenmeyi düşünebilir. Fakat çocukların varlığı dolayısıyla yeniden evlenmeyi

düşünmeyenlerin çoğunlukla kadınlar olduğu söylenebilir. İş hayatının öncelikli olduğunu; koşullara uymadığını; sosyal çevrenin uygun bulmamasını neden olarak gösterenlerin oranları ise tablodaki en düşük oranlara karşılık geldiği gözlenmiştir.

Katılımcılara yeniden evlenmelerine karşı çıkan kişilerin olup olmadığı sorulmuştur. Buna göre, %21,5'i yeniden evlenmeye karşı çıkanların olmadığını, % ,8'i ailesinin karşı çıktığını, % ,8'i sosyal çevresinin karşı çıktığını, % ,3'ü eski eşinin ve eski eşinin çocuklarının karşı çıktığını belirtmiştir. Örneklem gurubunda yeniden evlenenlerin sayısı dikkate alındığında yeniden evlenme kararı konusunda önemli bir tepkiyle karşılaşmadıkları görülmektedir. Yeniden evlenme gerek aile gerekse sosyal çevre tarafından kabul gören bir durumdur.

Tablo 176. Yeniden Evlenmeyi Düşünmeme Nedenlerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
Çocuklarım için düşünmüyorum	51	14,4	28,8	28,8
Benzer olumsuzlukları yaşamak istemiyorum	85	24,0	48,0	76,8
Evliliğin bana göre olmadığını düşünüyorum	17	4,8	9,6	86,4
Sosyal çevrem uygun görmediği için	3	,8	1,7	88,1
Koşullarıma uygun biri olmadığını için	17	4,8	9,6	97,7
İş hayatım öncelikli olduğu için	4	1,1	2,3	100,0
Toplam	177	50,0	100,0	
Cevapsız	177	50,0		
Toplam	354	100,0		

Tablo 177. Yeniden Evlenmeye Karşı Çıkma

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
Karşı çıkan olmadı	76	21,5	90,5	90,5
Kendi ailem	3	,8	3,6	94,0
Sosyal çevremiz	3	,8	3,6	97,6
Eski eşim	1	,3	1,2	98,8
Eski eşimden olan çocuklarım	1	,3	1,2	100,0
Toplam	84	23,7	100,0	
Cevapsız	270	76,3		
Toplam	354	100,0		

4.4.21.7. Şu Anki Evlilikten Memnuniyet

Katılımcıların %21,5'i şu an ki evliliklerinden mutlu olduklarını; %4'ü mutsuz olduklarını; %4'ünün çok mutlu olduklarını ileri sürmüştür. Katılımcıların boşandıktan sonraki süreçte yaptıkları evliliklerinde genel olarak mutlu olduklarını söylemek

mümkündür. İlk evlilikte yaşanan deneyimlerin sonraki evlilikte kazanım olarak değerlendirilmekte ve ilk evlilikte yapılan hataların pek çoğu görel olarak sonraki evlilikte yapılmamakta ya da bu konuda daha hassas davranılmaktadır. Ve yine sonraki evlilik daha bireysel kararların ön plana çıktığı bir evlilikte olabilmektedir. Dolayısıyla yeniden evlenen katılımcıların bu evliliklerinden memnun olmaları beklenen bir durum olarak algılanabilir.

Tablo 178. Şu Anki Evlilikten Memnuniyete Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
Çok mutsuz	6	1,7	5,5	5,5
Mutsuz	14	4,0	12,7	18,2
Mutlu	76	21,5	69,1	87,3
Çok mutlu	14	4,0	12,7	100,0
Toplam	110	31,1	100,0	
Cevapsız	244	68,9		
Toplam	354	100,0		

4.5. Cinsiyete Göre Evlilik Süresi

Araştırmaya katılanların boşandıkları eşleriyle evli kaldıkları süre ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Tablodaki veriler, boşanma sürecinin en çok kaç yıllık evliliklerde gözlendiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Tablodaki verilere göre, araştırmaya katılanların %35,3'ü 1-5 yıldır evli kaldığını; %25,7'si 6-10 yıldır evli kaldığını; %20,9'u 16 daha fazla yıl evli kaldığını belirtmiştir. Cinsiyet kategorisinde yoğunluğun 1-5 yıldır evli kaldığını belirtenlerde olduğu dikkat çekmektedir. Erkeklerin %35,6'sı kadınların %35'i 1-5 yıl arasında evli kaldıklarını belirtmişlerdir. 6 ile 10 yıl arasında evli kaldığını belirten erkeklerin oranı %27,1 kadınların oranı %24,3'tür. 16 ve daha fazla yıl evli kaldıklarını belirten kadınların ve erkeklerin oranlarının birbirine eşit olduğu görülmüştür (%20,9). Bununla birlikte erkeklerin % 12,4'ü kadınların ise %11,3'ü 11 ile 15 yıl arasında evli kaldıklarını belirtmişlerdir. Tabloda, ilk yıl içerisinde ayrılanların oranlarının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde 1-5 yıldır evli olanlar çoğunluktadır. Dolayısıyla ilk 5 yılın kritik bir önem taşıdığını söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra 6-10 yıl ile 16 ve üzeri yıl evli kaldığını belirtenlerin de dikkate değer oranlara sahip olduğunu söylemek gerekir. TÜİK'in 2012 ve 2013 yılı boşanma verilerine göre boşanmaların

%40,3'ü evliliğin ilk 5 yılı içerisinde gerçekleşmektedir. Araştırma verilerinin Türkiye genelini yansıttığı söylenebilir (2012;2013).

Tablo 179. Cinsiyete Göre Evlilik Süresi İlişkisi

		Ayrıldığınız eşinizle kaç yıl evli kaldınız			
		İlk bir yıl içinde ayrıldık	1-5	6-10	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		13	62	43
			7,3%	35,0%	24,3%
	Erkek		9	63	48
			5,1%	35,6%	27,1%
Toplam			22	125	91
			6,2%	35,3%	25,7%

		11-15		16 ve üzeri		Toplam	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		22	37	177		
			12,4%	20,9%	100,0%		
	Erkek		20	37	177		
			11,3%	20,9%	100,0%		
Toplam			42	74	354		
			11,9%	20,9%	100,0%		

$X^2=1,105$, $sd=4$, $p=,893$

4.6. Cinsiyete Göre Evliliğe Karşı Çıkan Kişiler

Araştırmaya katılanların boşanma ile sonuçlanan evliliklerine karşı çıkanlar ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Tablodaki verilere göre katılımcıların boşanma ile sonuçlanan evliliklerine en büyük tepki ailelerinden gelmiştir (%54,8). Kendi ailesinin tepkisiyle karşılaştığını belirtenlerin %61,4'ünü kadınlar, %48,3'ünü erkekler oluşturmuştur. Bunun yanı sıra katılımcılar arasında eşinin ailesinin evliliğe karşı çıktığını belirtenlerin ikinci çoğunluklu dilimi oluşturması, birinci sırada yer alan sonuçları desteklemektedir. Kadınların %31,6'sı erkeklerin ise %25,9'u eşimin ailesi yanıtını vermiştir. Buna göre, katılımcılar açısından gerek kendi aileleri gerekse eşlerinin ailesi boşanma ile sonuçlanan evliliğe karşı çıkma konusunda ön planda yer almaktadır. Yakın akrabalar (%4,3), eşin yakın akrabaları (%6,1) ve sosyal çevre (%6,1) gibi daha az samimi ilişkilerin hakim olduğu kişileri belirtenlerin oranlarının oldukça düşük olması eşlerin ailelerinin, evlilik kararında karar mercisi olma yönlerinin devam ettiğini göstermektedir. Kadın katılımcılar arasında yakın akrabalar seçeneğini belirten olmamasına karşın erkek katılımcılar arasında %8,6'sı bu seçeneği belirtmiştir. Eşin yakın akrabalarını belirtenlerin %8,6'sı erkek, %3,5'i kadındır. Sosyal çevreyi belirtenlerin %8,6'sı erkek %3,5'i kadındır. Genel dağılımda yakın akrabalar ve eşin

yakın akrabası seçeneklerinin erkek katılımcılar arasındaki oranı kadınlarla karşılaştırıldığında biraz daha yüksektir.

Araştırma kapsamında ailelerinin karşı çıkmasına/onaylamamasına rağmen evlenenlerin oranı kadınlarda daha yüksektir. Yani kadınlar, evlilik kararlarında daha çok aileleriyle karşı karşıya geldiği söylenebilir. Fakat hem kadın hem de erkek katılımcılarda ailelerinin karşı çıkmasına rağmen evlenenlerin oranı yarıdan fazladır. Belirleyici olan çiftin ya kendi ailesi ya da eşinin ailesidir. Bu konuda cinslerin hem fikir oldukları söylenebilir. Kadın katılımcılar arasında kendi ailesini ve eşin ailesini belirtenlerin oranı %93, erkek katılımcılar arasında kendi ailesini ve eşin ailesini belirtenlerin oranı %74,2'dir. Bu da oldukça büyük bir orandır. Bunun temel nedeninin kentsel yaşamla bağlantılı olduğu düşünülebilir. Başka bir ifadeyle kentsel yaşamda görece olarak yüksek okur-yazarlık oranı, çalışan kadın sayısının kırsal kesime kıyasla fazla olması gibi nedenler evlilik kararının alınması sürecinde tarafları daha bağımsız kılmaktadır. Aile büyüklerinin kararları kentsel alanda etkili olsa da bireylerin kararlarında bütünüyle yönlendirici ya da belirleyici olmadığı sonucuna ulaşılabilir. Sencer'in de belirttiği gibi (Sencer,1979:494), kentte aile karşısında bağımsızlığını sağlamış olan bireylerin, ailenin eğilim ve yönlendirmelerinden etkilenmekle birlikte evlilik konusunda görece olarak özgür kalabilmektedirler.

Aile büyüklerinin istememesine rağmen evlenilmesi önemli bir boşanma olasılığı olarak görülebilmektedir. Fakat katılımcıların bu riske rağmen çoğunlukla evlenmeyi tercih ettikleri söylenebilir. Yakın akrabalar, eşin yakın akrabaları ve sosyal çevrenin evliliklerine karşı çıkan taraf olarak belirtenlerin oranları oldukça düşüktür. Genel olarak değerlendirildiğinde boşanma ile sonuçlanan evlilikte kadın ve erkek katılımcıların gerek kendi ailelerinin gerekse eşinin ailesinin belirleyici olduğu ve ilk karşı çıkan taraf olduğu söylenebilir. Bu durum, ailelerin evliliklerde hala önemli bir karar merci olarak algılandığını göstermektedir. Sencer vd ile Kongar'a göre, aile büyüklerinin evlilik kararının alınmasında ağırlıklı hatta kimi zaman belirleyici rolü, özellikle kırsal kesimde ve geleneksel değerlerin ağırlığını koruduğu toplumun çeşitli kesimlerinde dikkat çekmektedir (Sencer, 1979:359;Arıkan, 1995:20; Kongar,1986:31-32). Demirkan vd. yapmış olduğu bir araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu araştırmada kadınların %29'u erkeklerin %17'si evliliklerine kendi ailelerinin karşı çıktığını belirtmiştir (2009:6-13). Dolayısıyla ailenin onaylamaması/karşı çıkması boşanma kararının verilmesinde etkili olabileceğini düşündürmektedir. Evliliğin yürütülmesinde ailenin onayının etkili mekanizmalardan biri olduğu söylenebilir.

Tablo 180. Cinsiyete Göre Evliliğe Karşı Çıkanlar Arasındaki İlişki

			Boşanma ile sonuçlanan evliliğinize kim karşı çıktı	
			Kendi ailem	Eşimin ailesi
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		35	18
			61,4%	31,6%
	Erkek		28	15
			48,3%	25,9%
Toplam			63	33
			54,8%	28,7%

			Boşanma ile sonuçlanan evliliğinize kim karşı çıktı	
			Yakın akrabalarım	Eşimin yakın akrabaları
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		0	2
			,0%	3,5%
	Erkek		5	5
			8,6%	8,6%
Toplam			5	7
			4,3%	6,1%

			Boşanma ile sonuçlanan evliliğinize kim karşı çıktı	
			Sosyal çevremiz	Toplam
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		2	57
			3,5%	100,0%
	Erkek		5	58
			8,6%	100,0%
Toplam			7	115
			6,1%	100,0%

$X^2=8,614$, $sd=4$, $p=,072$

4.7. Cinsiyete Göre Evliliğe Karşı Çıkma Nedeni

Araştırmaya katılanların boşanma ile sonuçlanan evliliklerine karşı çıkılma nedeni ile cinsiyet arasında anlamsal bir bağ bulunmamıştır. Dengeli bir evlilik eşlerin dünya görüşlerinde, kültürel yapılarında, olayları algılayış biçimlerinde, sorunları çözme konusundaki yaklaşımlarında ve değer sisteminde paralellik olması ile ilişkilidir. Farklı etnik, dinsel ve kültürel yapıya sahip olmak pek çok evlilikle büyük bir anlayışla karşılanmamakta, sorunlara yol açabilmektedir. Evliliğe karar vermiş olan kişilerde çoğu zaman bu farklılıklar dikkate alınmıyor olsa da aileler için bu tarz konular daha önemli olabilmektedir. Bu tarz farklılıklar aileler için özellikle kendi yaşamsal deneyimleriyle karar verdikleri bir durum olmakla birlikte evlilikte riskli olabilecek bir konu olarak değerlendirilmektedir.

Araştırmaya katılanların yanıtları incelendiğinde birinci sırada farklı kültürel çevrelere ait olmak (%34,8); ikinci sırada ailede fikir çatışmalarının olmasını (%33,9); üçüncü sırada ise sosyo-ekonomik seviyelerin uygun olmayışı (%19,1) evliliklerine karşı çıkılma nedenleri olarak sıralanmıştır. Farklı etnik kökene (%8,7) ve inanca (%3,5) sahip olmak seçeneklerinin oldukça düşük oranlarda kaldığı gözlenmiştir. Cinsiyete bağlı bir değerlendirmede kadınların %38,6'sını erkeklerin %31'i kültürel farklılıkları belirtirken; ailedeki fikir çatışmalarının varlığını öne sürenlerin %35,1'ini kadın %32,8'ini erkek oluşturmaktadır. Sosyo-ekonomik seviyelerin farklı olması nedeniyle evliliğe karşı çıktığını belirten erkeklerin oranı %20,7 kadınların ise %17,5 olduğu tespit edilmiştir. Tablodan çıkan sonuç araştırmaya katılanlarda kültürel farklılıklar, aile içi fikir çatışmaları ve sosyo-ekonomik düzeyin aynı olmaması belirleyici nedenler olarak gösterilmiştir. Cinsiyet açısından bakıldığında kadın ve erkek katılımcılar arasında çok büyük farklılıklar olmadığı söylenebilir.

Tablo 181. Cinsiyete Göre Evliliğe Karşı Çıkma Nedeni İlişkisi

		Boşanma ile sonuçlanan evliliğinize niçin karşı çıktıldı	
		Farklı etnik kökenlere sahip olmamız	Farklı kültürel çevrelere ait olmamız
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	5	22
		8,8%	38,6%
	Erkek	5	18
		8,6%	31,0%
Toplam		10	40
		8,7%	34,8%

			Farklı inançlara sahip olmamız	Ailede fikir çatışmalarının olması
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		0	20
			,0%	35,1%
	Erkek		4	19
			6,9%	32,8%
Toplam			4	39

		Sosyo-ekonomik seviyelerimizin uygun olmayışı	Toplam
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	10	57
		17,5%	100,0%
	Erkek	12	58
		20,7%	100,0%
Toplam		22	115
			100,0%

$X^2=4,599$, $sd=4$, $p=,331$

4.8. Cinsiyet ve Boşanma Kararı İlişkisi

4.8.1. Cinsiyete Göre Boşanma Fikrini Ortaya Atan Taraf

Araştırmaya katılanların boşanma süreçlerinde boşanma fikrini ilk ortaya atan taraf ile cinsiyet arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Tablodaki veriler incelendiğinde katılımcılar çoğunlukla boşanma fikrinin kendileri tarafından ortaya atıldığını belirtmişlerdir (%60,2). Boşanma fikrini ilk ortaya kişinin kendisi olduğunu belirten kadınların oranı %75 gibi büyük bir çoğunluğu kapsadığı dikkat çekmektedir. Boşanma fikrini ortaya atan tarafın kendisi olduğunu belirten erkeklerin oranı ise %45,2'dir. Boşanma fikrinin eşi tarafından ortaya atıldığını belirten erkeklerin oranı %36,7 kadınların oranı %15,8 olarak tespit edilmiştir. Bu kategoride erkeklerin oranının kadınların oranından fazla çıkması bir ölçüde boşanma fikrinin ilk olarak kendileri tarafından ortaya atıldığını belirten kadınların çoğunluklu oranlarını destekler niteliktedir. Başka bir ifadeyle erkeklerin çoğunluğu eşlerinin boşanma fikrini ortaya attığını ileri sürmesi boşanma fikrinin büyük çoğunlukla kadınlar tarafından ortaya atıldığını göstermektedir. Katılımcılar arasında boşanma fikrinin ortak bir karar sonucunda verildiğini belirtenlerin oranlarının oldukça düşük olduğu görülmüştür ve bu kategoride kadınların oranı erkeklerin oranının yarısı kadarıdır. Son yıllarda yapılan pek çok araştırmada da boşanma fikrinin ilk olarak kadınlar tarafından ortaya atıldığı sonuçlarına ulaşılmıştır. 11 no'lu hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Tablo 182. Cinsiyete Göre Boşanma Fikrini Ortaya Atan Taraf İlişkisi

		Boşanma fikrini ilk kim ortaya attı	
		Ben	Eşim
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	133 75,1%	28 15,8%
	Erkek	80 45,2%	65 36,7%
Toplam		213 60,2%	93 26,3%

		Ortak kararımız	Toplam
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	16 9,0%	177 100,0%
	Erkek	32 18,1%	177 100,0%
Toplam		48	354 100,0%

$X^2=33,242$, $sd=2$, $p=,000$

4.8.2. Cinsiyete Göre Boşanma Kararını Veren Taraf

Araştırmaya katılanlar arasında boşanma kararını veren taraf ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu ilişkiselliğe bağlı olarak boşanma kararının kendisi tarafından verildiğini belirtenlerin oranı %47,7 ile çoğunluktadır. Kadınların %59,3'ü erkeklerin %36,2'si bu görüşü paylaşmaktadır. Boşanma kararının tarafların ortak kararı olduğunu gösteren oran, tablonun ikinci çoğunluklu dilimini oluşturmuştur (%30,5). Bu kategoride erkeklerin oranı %36,2 kadınların oranı ise %24,9'dur. Boşanma kararının eşi tarafından verildiği görüşünde olanlar %21,8'lik bir çoğunluğa sahip olmakla birlikte erkekler %21,8 kadınlar %15,8 oranındadır. Tablodaki verilerden de anlaşıldığı üzere araştırmaya katılanlar arasında boşanma kararı çoğunlukla kadınlar tarafından verilmiştir. 12 no'lu hipotez doğrulanmıştır. Buna göre hem boşanma fikrini ortaya atan taraf hem de boşanma kararını veren tarafın kadınlar olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Tablodaki verilere dayalı olarak kadınların boşanma konusunda daha kararlı oldukları söylenebilir. BASAM tarafından yapılan bir çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu çalışmada boşanma kararını veren kadınların oranı %52 olarak tespit edilmiştir. Evlilik süresince bütün sorumlulukları üstlenen ve sorunlarla baş etmeye çalışan kadın, boşanma sürecinde de net bir kararla evliliği bitirebilmektedir (2009:94).

Tablo 183. Cinsiyet İle Boşanma Kararını Veren Taraf İlişkisi

		Boşanma kararını kim verdi	
		Eşim verdi	Birlikte karar verdik
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	28 15,8%	44 24,9%
	Erkek	49 27,7%	64 36,2%
Toplam		77 21,8%	108 30,5%
		Ben verdim	Toplam
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	105 59,3%	177 100,0%
	Erkek	64 36,2%	177 100,0%
Toplam		169	354 100,0%

$X^2=19,378$, $sd=2$, $p=,000$

4.8.3. Cinsiyete Göre Boşanma Kararına Eski Eşin Tepkisi

Tablo'da katılımcıların boşanma kararına eşlerinin gösterdikleri tepkilere yönelik ki kare sonuçları sunulmuştur. Boşanma kararına verilen tepki ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Tabloya göre araştırmaya katılanların çoğunluğu, eşlerinin boşanma kararına tepki göstermediğini hemen kabul ettiğini ileri sürmüştür (%46,2). İkinci sırada yer alan seçenek eşin ayrılmayı istememesi olmuştur (%36,1). Tehdit ederek tepki gösterdiğini belirtenlerin oranı ise %178'dir. Boşanma kararını siz verdiyseniz eşiniz bu kararı nasıl karşıladı sorusunun cinsiyete göre farklılaşma durumuna bakıldığında, erkeklerin büyük çoğunluğu eşlerinin ayrılmakta zorluk çıkarmadıklarını, hemen kabul ettiklerini belirtirken kadınların çoğunluğu da eşlerinin ayrılmakta zorluk çıkardığını belirtmişlerdir. Bu durum erkeklerde %68,8 ile kadınlar da ise %40 ile temsil edilmiştir. Bunun yanı sıra eşleri tarafından tehdit edildiğini belirtenlerin %27,6'sı kadın olduğu görülmektedir. Bu görüşü dile getiren erkeklerin oranlarının oldukça düşük olduğu görülmektedir (%1,6). Buna göre kadınların daha çok tehditle karşı karşıya kaldığı görülmüştür. Boşanma kararına eşinin tepki göstermeden hemen kabul ettiğini belirten kadınların oranı %32,4'tür. Eşinin ayrılmama yönünde tepki gösterdiğini belirten erkeklerin oranının %29,7 olduğu görülmektedir.

Genel olarak bakıldığında kadınların, eşlerinin boşanma kararlarına karşı tepki göstermedikleri kabullenici bir tutum sergiledikleri görülürken (%68,8) erkeklerin ayrılmakta zorluklar çıkardıkları, ayrılık kararını olumsuz şekilde karşıladıkları, karşı çıktıkları ya da kabullenici bir tutum sergilemedikleri (%40) sonucuna ulaşılmıştır. Boşanma kararının eşi tarafından tehditle karşılanması durumuna en çok maruz kalanların kadınlar olduğu görülmüştür (%27,6). Erkeklerin ayrılmaya karşı tepkisel yaklaşımlarının nedeni, boşanma kararının kadın tarafından verilmiş olmasıyla ilişkili olabilir. Başka bir ifadeyle geleneksel ataerkil bir düşüncenin bu tarz bir yaklaşımlara temel oluşturduğu söylenebilir. Cinsiyet farklılığı ve bastırılmış kadınlık ile ilişki olarak açıklanabilir. Tablodan da görüldüğü gibi boşanma kararına gösterilen tepkinin cinsiyete göre farklılık gösterdiği bulunmuştur. İki değişken arasında anlamlı bir ilişki söz konusudur.

Tablo 184. Cinsiyete Göre Boşanma Kararına Eski Eşin Tepkisi ilişkisi

		Boşanma kararını siz verdiyseniz, eşiniz bu kararı nasıl karşıladı	
		Beni tehdit etti	Ayrılmamakta direndi
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	29 27,6%	42 40,0%
	Erkek	1 1,6%	19 29,7%

Toplam		30	61
		17,8%	36,1%

		Tepki göstermedi, hemen kabul etti	Toplam
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	34	105
		32,4%	100,0%
	Erkek	44	64
		68,8%	100,0%
Toplam		78	169
		46,2%	100,0%

$X^2 = 27,776$, $sd=2$, $p=,000$

4.8.4. Cinsiyete Göre Boşanma Kararına Katılımcının Tepkisi

Boşanma kararına eşin gösterdiği tepkinin araştırıldığı tabloya göre kadın ve erkek katılımcıların çoğunluğunun kabullenici bir tutum sergiledikleri görülmüştür (%58,2). Boşanma kararını eşin vermesine sizin tepkiniz ne oldu sorusuna erkeklerin %60,9'u, kadınların %52,4'ü tepki göstermediklerini, hemen kabul ettiklerini vurgulamışlardır. Ayrılmakta direndiğini belirtenlerin %42,9'unun kadınlardan %39,1'inin erkeklerden oluştuğu görülmüştür. Tabloda dağılımın en düşük yüzdelik oranını tehdit ettiğini belirtenler oluşturmuştur. Böyle bir tepki verenler arasında kadınların %4,8'lik orana sahip olduğu görülürken erkeklerde belli bir oran söz konusu değildir. Tabloda dikkati çeken nokta, ayrılmamakta direndiğini belirtenler arasında kadınların oranlarının erkeklerin oranından yüksek olmasıdır. Genel olarak bakıldığında, boşanma kararının eş tarafından verilmesi durumunda gösterilen tepkiye dair sonuçlara göre, erkeklerin çoğunluğu tepki göstermediğini hemen kabul ettiğini; kadınların ayrılmama konusunda direndiğini ya da ayrılma konusunda tepki gösterdiğini söyleyebiliriz. Boşanma kararına erkekler daha kabullenici bir tutum sergilerken kadınlar daha tepkisel yaklaşmıştır. Buna göre boşanma kararına gösterilen tepki ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Tablo 185. Cinsiyete Göre Boşanma Kararına Katılımcının Tepkisi ilişkisi

		Boşanma kararını eşiniz verdiyse, siz boşanma kararını nasıl karşıladınız	
		Tehdit ettim	Ayrılmamakta direndim
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	1	9
		4,8%	42,9%
	Erkek	0	18
		,0%	39,1%
Toplam		1	27
		1,5%	40,3%
		Tepki göstermedim, kabul ettim	Toplam
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	11	21
		52,4%	100,0%

	Erkek	28	46
		60,9%	100,0%
Toplam		39	67
		58,2%	100,0%

$X^2 = 2,419$, $sd=2$, $p=,298$

4.9. Cinsiyet ile Çalışma Durumu Arasındaki İlişki

4.9.1. Cinsiyete Göre Boşanmadan Önce Çalışma Durumu

Boşanmadan önce çalışıyor olma durumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. 1 nolu hipotez doğrulanmış. Bu ilişkiselliğe göre, erkeklerin %96,6'sı kadınların %65'i boşanmadan önce çalıştıklarını belirtmiştir. Boşanmadan önce çalışan erkeklerin kadınlardan fazla olduğu görülmüştür. Erkek katılımcıların tamamına yakını çalışmaktadır. Boşanmadan önce çalışmadığını belirten kadınların oranı %35 erkeklerin oranı ise %3,4 gibi oldukça düşük bir yüzdeliğe sahiptir. Araştırmaya katılan erkeklerin tamamına yakını çalışırken kadınların yarısından fazlası çalışmıştır. Çalışan kadınların oranı çalışan erkeklerin oranından düşüktür. Bu veriler, Türkiye'de kadınların istihdam alanlarının erkeklere göre daha dar ve düşük oranda olduğu gerçeğiyle örtüşmektedir. Erkekler çalışma yaşamında daha aktiftir. Ülkemizde çağdaş anlamda ücretli çalışmanın kadınlar için yaygınlaşmadığı görülmektedir. Buna karşın tabloda boşanma öncesi süreçte çalıştığını belirten kadınların oranı %50'inin üzerinde bir oransal çoğunluğa sahip olması, araştırmaya katılan kadınların çoğunluğunun farklı iş alanlarında da olsa çalıştıkları dolayısıyla görece olarak ekonomik özgürlüklerine sahip olduklarını akla getirmektedir. Kadının çalışması ekonomik yönden bağımsızlığını sağladığından boşanma kararında etkili bir unsur olarak düşünülebilir. Nitekim resmi istatistiklere göre, ülkemizde kentsel alanda yaşayan kadınların 2000 yılında %28'i; 2004 yılında %17,7 (DİE,2000;2004); 2010 yılında %24,8'i; 2008 yılında %21,6'sı işgücüne katılmaktadır. Bu oran 2011'de %27'ye 2012'de de %30,6'ya yükselmiştir. Erkeklerin işgücüne katılım oranlarına bakıldığında ise 2011'de %70,4'ten 2012'de %71,7'ye yükselmiştir (TÜİK, 2010; 2012).

Çalışanların çoğu kalifiye olmayan işlerde çalışmaktadır. Bunun temel nedeni eğitim seviyelerinin düşük ve eğitim sürelerinin erkekler kadar uzun olmamasıdır. Ücret karşılığı çalışan kadınların önemli bir bölümü büyük ölçüde evlilik ya da çocuk öncesi süreçte çalışmaktadır. Yapılan araştırma sonuçlarına göre ülkemizde çalışan kadınların %77'sinin evli olması, çalışma hayatına girmenin ekonomik zorlamalar nedeniyle ağırlıkta olduğunu göstermektedir. Çalışmayı sürdüren kadınların çoğu ise aile/ev ve

çalışma ikilemi içinde kalmaktadır (Koray vd., 1999:106). Buna karşın ailesinin yaşam standardını yükseltmek için çalışanlarla, belirli alanlarda uzman olduğu içi çalışanların sayısının da ülkemizde hızla yükseldiği dikkati çekmektedir. Ancak zaman içerisinde Türkiye’de kadınlar açısından bazı değişimlerden söz edilmesine karşın, ev, aile ve iş hayatı ikilemi sorunları bakımından bir süreklilik olduğu da açıktır. OECD’nin raporuna göre, 2006 yılından itibaren günümüze kadar geline süreçte Türkiye’deki kadınların istihdam oranı OECD, Avrupa ve Orta Asya’daki ülkelerin hepsinden daha düşük düzeyde bulunmaktadır (OECD, 2011; 2012). Buna karşın TÜİK’in demografi, nüfus, kentleşme ve göç göstergelerine yönelik öngörü çalışmaları kullanılarak hazırladığı raporunda, kentleşme ile birlikte bir yandan istihdam genişlerken diğer yandan kadınların işgücüne katılımı ve istihdamı artmıştır (TÜİK, 2012).

Dünya Bankasının raporuna göre, kentlerde yaşayan eğitim düzeyi düşük kadınlar, iş bulma konusunda ciddi engellerle karşılaşmaktadır. Mevcut işler genelde kayıt dışı sektörde bulunmaktadır. Bu sektörlerde ücretler düşük ve çalışma koşulları ağırdır (Dünya Bankası Raporu, 2011). Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı Derneği (GYODER) tarafından hazırlanan 2023 Vizyonunda Gayrimenkul Sektörü raporuna göre, kentsel alanlarda kadınların işgücüne katılım oranı 2004’te %17,7 iken 2011’de %24,8’e yükselmiştir. İstihdam ise 3 milyondan 4 milyon 65 bin kişiye çıkmıştır (GYODER, 2011).

Araştırma kapsamında elde edilen veriler, boşanma öncesinde çalışan kadınların oranının yüksek olması Türkiye ortalaması dikkate alındığında iyi bir oran olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte çalışmadığını belirten %35’lik kesim ise dikkate değerdir. Bu da evli oldukları süre içinde araştırmaya katılan kadınların çalışmayı tercih etmemeleri durumu ülkemizde geleneksel bir anlayışın yansıması olarak değerlendirilebileceği gibi istihdam alanının yaygın olmamasıyla da ilişkidir. Bircan (1992) kentleşmeye bağlı olarak kadının giderek artan oranlarda çalışma yaşamına atıldığını belirtmektedir. Bunun başlıca nedenleri arasında kentsel yaşamın aileler üzerinde -yüksek enflasyonun da etkisiyle-yarattığı ekonomik baskının artması, eşitlikçi tutumların güçlenmesi yer almaktadır. Gökçe vd.’nin yaptıkları bir araştırmada kadının çalışmama durumunu iki nedenle açıklamışlardır: ilki, kadının çalışma isteği, tercihi; ikincisi ise, kadının çalışmasının onaylanıp onaylanmasıdır. Eşin istememesi, eşinin ekonomik koşullarının iyi olması, kadına yüklenen annelik rolü ve ev işlerinin baskın olması kadının çalışmasını engelleyen nedenlerdir (Gökçe, 1993: 220). Ecevit’in de vurguladığı gibi (Ecevit, 1985: 72-93), ikinci olarak bahsedilen nedenlerin kentsel

alanlarda hala geçerli olduğu söylenebilir. Fakat kadının çalışmasının önündeki en önemli en engellerin, eğitim düzeyinin düşük olması ve kültürel değerlerle ilişkili olduğunu vurgulamak gerekir. Bu nedenlerin, araştırma kapsamımızdaki çalışmayan kadınlar için de geçerli olduğu düşünülebilir.

Tablo 186. Cinsiyet İle Boşanmadan Önce Çalışma Durumu İlişkisi

		Boşanmadan önce çalışıyor muydunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	115 65,0%	62 35,0%	177 100,0%
	Erkek	171 96,6%	6 3,4%	177 100,0%
Toplam		286 80,8%	68 19,2%	354 100,0%

$X^2=57,083$, $sd=1$, $p=,000$

4.9.2. Cinsiyete Göre Çalışma Durumunun Boşanma Kararını Vermedeki Etkisi

Araştırmaya katılanlar arasında boşanmadan önce çalışıyor olma durumlarının boşanma kararı üzerinde etkisi ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkmaktadır. 13 nolu hipotez doğrulanmıştır. Bu ilişkiselliğe göre katılımcıların %74,5 gibi oldukça büyük çoğunluğu hiçbir etkisinin olmadığını belirtmiştir. Büyük ölçüde etkisi olduğunu söyleyenlerin oranı %14,7; biraz etkisi olduğunu belirtenlerin oranı ise %10,8'dir. Ücretli bir işte çalışma ekonomik özgürlükle eşdeğerdir. Ekonomik özgürlük bireyleri belirli kararları almalarında görece bir özerklik sağlamaktadır. Boşanma kararı veren bireyler için ekonomik özgürlüğe sahip olmak özellikle kadınlar için kritik bir önem taşımaktadır. Pek çok kadın ekonomik özgürlüğe sahip olmaması nedeniyle, boşanma sonrası süreçte yaşayabileceği potansiyel sorunların üstesinden gelemeyeceği konusunda kaygı duyduğu için boşanmaya çok sıcak bakmamaktadır. Araştırmaya katılanların verdikleri yanıtlar doğrultusunda boşanmadan önce çalışıyor olma durumunun boşanma kararını etkileyecek bir etken olarak görülmediği dikkat çekmektedir. Cinsiyete göre değerlendirildiğinde hem kadın hem de erkek katılımcılar arasında bu faktörün hiç bir etkisi olmadığını belirtenlerin oranlarının fazlalığı dikkat çekmektedir. Katılımcıların %83 gibi büyük bir çoğunluğunu erkekler oluştururken bu oran kadınlar söz konusu olduğunda %61,7'ye düşmektedir. Kadınların oranlarının erkeklerden fazla olmasına rağmen yine de yarısından fazlasının bu görüşü belirtmesi dikkat çekmektedir. Bununla birlikte çalışıyor olma durumunun boşanma kararı üzerinde büyük ölçüde etkisi olduğunu belirten kadınların oranları erkeklerden fazladır

ve kadınlarda bu oran %21,7, erkeklerde %9,9 ile temsil edilmiştir. Kadınların oranının erkeklerden fazla olduğu diğer bir seçenek biraz etkisi oldu yanıtını verenlerde gözlenmiştir. Buna göre kadınların %16,5'i, %7'si bu yanıtı vurgulamışlardır.

Genel bir değerlendirme yapılırsa erkeklerin büyük çoğunluğu çalışıyor olmanın boşanma kararı üzerinde etkisi olmadığını ileri sürerken kadınların çoğunluğu bu faktörü etkili olduğunu belirtmiştir. Ekonomik yaşamda kadınlara göre daha aktif bir rol üstlenen erkeklerin, ekonomik faktörün boşanma kararı üzerinde hiç bir etkisinin olmadığı yönünde görüş belirtmeleri olağan görülebilir. Fakat söz konusu kadınlar olduğunda boşanma kararı alınırken ekonomik özgürlüğün kadınlar için daha önemli bir faktör olduğu söylenebilir. Ekonomik özgürlüğe sahip olmayan kadınların ekonomik özgürlüğe sahip olan kadınlarla karşılaştırıldığında boşanma kararını alabilmeleri konusunda görece olarak daha cesur olabilmektedirler. Dolayısıyla tabloda erkek katılımcılarda ortaya çıkan sonuç çok da şaşırtıcı değildir.

Tablo 187. Cinsiyet ile Çalışma Durumunun Boşanma Kararını Vermedeki Etkisi İlişkisi

		Evet, büyük ölçüde etkisi oldu	Biraz	Hiç etkisi olmadı	Toplam
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	25	19	71	115
		21,7%	16,5%	61,7%	100,0%
	Erkek	17	12	142	171
		9,9%	7,0%	83,0%	100,0%
Toplam		42	31	213	286
		14,7%	10,8%	74,5%	100,0%

$X^2=16,436$, $sd=2$, $p=.000$

4.9.3. Cinsiyete Göre Çalışma Durumunun Boşanma Kararının Verilmesini Ne Yönde Etkilediği

Araştırmaya katılanların çalışıyor olmalarının boşanma kararını verirken nasıl bir etkisinin olduğunun sorgulandığı tabloya ilişkin ki kare sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiden bahsedilememektedir. Tabloda erkek katılımcıların büyük çoğunluğunun çalışma durumunun boşanma kararı üzerinde etkisi olmadığı yönünde görüş belirttikleri dikkate alınırca bu soruya yanıt verenlerin çoğunluğunu kadınların oluşturduğu söylenebilir. Çalışıyor olmak araştırmaya katılanlar açısından daha özgür bir şekilde kararlar alabilmesine olanak sağlaması noktasında hem kadınlar hem de erkekler için dağılımın çoğunluklu yüzdeliğini oluşturduğu gözlenmiştir. Katılımcıların %55'i gibi yarısından fazlası daha özgür bir şekilde karar vermelerine olanak sağladığını noktasında önemli görmüşlerdir. Ekonomik özgürlük bireylerin kendi yaşamlarını düzenlemelerinde, kararlar almalarında, yaşamlarını belli standartlar çerçevesinde idame ettirilmesinde etkili olan temel faktördür. Dolayısıyla kadınlar ve erkekler

ekonomik özgürlüğü hiç kimseye bağımlı olmadan karar verebilmek için temel bir koşul olarak gördükleri söylenebilir. Bu görüşte olan katılımcılar arasında kadınların oranları ile erkeklerin oranlarının birbirine oldukça yakındır. Kadınlarda bu oran %58,3; erkekler %51,3'tür. Özgüvenin artması ve daha seçici davranmaya olanak sağlaması gibi iki farklı seçeneği belirtenlerin oranları birbirine eşittir. Bu da tablodaki dağılımda kadınların %16,7'sini; erkeklerin %12,1'ini temsil etmektedir. Tablodaki diğer seçeneklerin oldukça düşük oranlara sahip olduğu görülmüştür. Toplumda saygınlığı artmasına olanak sağladığı için yanıtını verenlerin %12,1'ini erkekler, %2,1'ini kadınlar oluşturmaktadır. Yaşam kalitesinin artması nedenini sunanların %9,1'i erkek; %2,1'i kadındır. Görüldüğü gibi katılımcıların özür bir şekilde karar vermeleri, daha seçici kararlar alabilmeleri ve özgüvenlerinin artmasına olanak sağlaması nedenlerinin üzerinde durdukları gözlenmiştir. Kadın ve erkek katılımcıların verdikleri yanıtların birbirine paralel olduğu söylenebilir.

Tablo 188. Cinsiyet ile Çalışma Durumunun Boşanma Kararının Verilmesinde Ne Yönde Etkilediği İlişkisi

		Daha özgürce kararlar vermeye başladığım için	Toplumda saygınlığım arttığı için
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	28 58,3%	1 2,1%
	Erkek	17 51,5%	4 12,1%
Toplam		45 55,6%	5 6,2%

		Öz güvenim arttığı için	Yaşam kalitem arttığı için
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	8 16,7%	1 2,1%
	Erkek	4 12,1%	3 9,1%
Toplam		12 14,8%	4 4,9%

		Sosyal ortamlara daha fazla girmeye başladığım için	Kararlarımda daha seçici davranmaya başladığım için
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	2 4,2%	8 16,7%
	Erkek	1 3,0%	4 12,1%
Toplam		3 3,7%	12 14,8%

$$X^2=5,914, \text{ sd}=5, \text{ p}=,315$$

4.9.4. Cinsiyete Göre Çalışmama Durumunun Boşanma Kararını Etkileme Durumu

Araştırmaya katılanların boşanmadan önce çalışmıyor olma durumlarının boşanma kararı üzerindeki etkisi ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır. 8 nolu hipotez doğrulanmıştır. Bu ilişkiselliğe göre tablodaki dağılımın %80,7 gibi büyük çoğunluğunun yine de boşanırdım yanıtını verdikleri dikkat çekmektedir. Dağılımın ikinci sırasında gelen kararsızların (bilmiyorum yanıtını verenler) oranı %14,8; hayır yanıtını verenlerin oranı ise %4,6'dır. Cinsiyet kategorisinde değerlendirildiğinde kadınların %89'u erkeklerin ise %74,7'si evet boşanırdım yanıtını vermişlerdir. Bilmiyorum yanıtını verenlerin %18,8'ini erkekler %9,2'sini kadınlar oluşturmaktadır. Dağılımın en düşük dilimini oluşturan hayır boşanmazdım yanıtını verenlerin %6,5'i erkek iken bu oranın kadınlarda %1,8'e düştüğü gözlenmiştir. Çalışmıyor olmamalarına rağmen yine de boşanmayı tercih edebileceklerini belirtenlerin oldukça yüksek bir orana tekabül etmesi katılımcıların boşanma konusundaki kararlılıklarını göstermektedir. Çalışmayla birlikte gelen ekonomik özgürlük faktörünün katılımcılar için ikincil bir önem taşıdığını söylemek mümkündür. Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların çoğunluğunu çalışıyor olma durumlarının boşanma kararını hiç bir şekilde etkilemediğini belirtme noktasında kadın ve erkek katılımcıların birbirine paralel görüşe sahip olmaları dikkate alındığında, boşanma öncesi süreçte çalışmıyor olma durumuna rağmen yine de boşanmayı tercih edebileceklerini belirtenlerin yüksek oranda seyretmeleri tutarlı görünebilir. Boşanmanın her halükarda gerçekleşeceğine dair kesin bir düşüncenin var olması, boşanma kararında sosyo-psikolojik faktörleri ön plana çıkarmaktadır. Bu da evliliğin itici yönleriyle ve taraflara çekici gelen faktörlerle açıklanabilir.

Tablo 189. Cinsiyete Göre Çalışmama Durumunun Boşanma Kararını Etkileme Durumu İlişkisi

		Bilmiyorum	Evet
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	10	97
		9,2%	89,0%
	Erkek	29	115
		18,8%	74,7%
Toplam		39	212
		14,8%	80,6%

		Hayır	Toplam
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	2	109
		1,8%	100,0%
	Erkek	10	154
		6,5%	100,0%

Toplam		12	263
		4,6%	100,0%

$X^2=8,672$, $sd=2$, $p=,013$

4.10. Cinsiyet ile Boşanma Öncesi Duygu Durumu Arasındaki İlişki

4.10.1. Cinsiyete Göre Boşanmadan Önce Evlilik İlişkinine Yönelik Duygu Durumu

Araştırmaya katılanların boşanmadan önceki süreçte evliliklerini genel olarak nasıl değerlendirdiklerine ilişkin verilerin sunulduğu tabloda, cinsiyet ve boşanmaya karar vermeden önce evlilik ilişkisini değerlendirme arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Evliliği genel olarak olumsuz ya da kötü değerlendirenler toplam katılımcıların yarısını oluşturmuştur (%52). Evliliklerini orta düzeyde değerlendirenler (%24,9) ikinci; çok kötü olarak değerlendirenler ise üçüncü sırada yer almaktadır (%15). Evliliğini olumlu değerlendirenler (çok iyi ve iyi olarak değerlendirenler birlikte) ise yalnızca %8,2 oranındadır. Tabloda gözlenen ilişkiselliğe bağlı olarak kadınların %53,7'si erkeklerin %50,3'ü evlilik ilişkisini kötü olarak değerlendirmiştir. Kadınlar ve erkekler evlilik ilişkisinin kötü olarak değerlendirilmesi konusunda hemfikir oldukları söylenebilir. Bunun yanı sıra evlilik ilişkisini orta düzeyde değerlendirenlerin %28,2'si erkeklerden, %21,5'i kadınlardan oluşmuştur. Çok iyi ve iyi kategorilerinde değerlendirme yapanların oranları oldukça düşük olmakla birlikte kadınların %3,4'ü erkeklerin %10,2'si iyi; ve yine kadınların %0,2'si erkeklerin de %2,3'ü çok iyi olarak değerlendirmişlerdir. Evlilik ilişkisini "çok kötü" olarak değerlendiren kadınların oranı %20 iken bu oranın erkeklerde %9'a düştüğü görülmüştür.

Hemen her toplumda yaygın olan düşünce evliliğin sağlıklı bir şekilde yürümesidir. Evlilik süresince yaşanan sorunların, olumsuz yöndeki değerlendirmelerin açık bir şekilde ifade edilmesinden kaçınıldığı bizim gibi toplumlarda araştırmaya katılanlar arasında evliliklerini kötü olarak değerlendirenlerin oranlarının fazla olması dikkat çekicidir. Genel olarak bakıldığında boşanma kararından önce evlilik ilişkisini çok kötü ve kötü olarak değerlendirenleri birlikte ele alacak olursak genel dağılımın yarısından fazlasına karşılık geldiği görülmektedir (%67) ki bu da evliliğe ilişkin değerlendirmelerin daha açık bir şekilde ifade edildiğinin, gizlenmediğinin bir yansıması olarak oldukça iyi bir oran olarak değerlendirilebilir. Nitekim Hortaçsu'nun belirttiği gibi (1991: 123-124), bireyler duygu ve düşüncelerine ilişkin ayrıntılı bilgi vermekten kaçınmaktadırlar. Ki bu durum evlilik gibi mahrem bir konu üzerinde

dönüyorsa duygu ve düşüncelerin açık bir ifade edilmesinden daha çok kaçılmaktadır. Bununla birlikte ülkemizde aile kurma yöneliminin çok güçlü ve aile bağlarının çok sağlam olduğu gerçekliğine bağlı olarak güçlü aile geleneği, eşlerin evlilik ilişkilerini olumlu değerlendirmelerinde önemli rol oynamaktadır. Fakat tablodan elde edilen veriler bu geleneksel aile yapısının görece olarak değiştiğinin bir yansıması olarak görülebilir. Bireyler evlilik ilişkilerine yönelik olumlu ya da olumsuz duyguların ifade edilmesinde geleneksel aile değerleri üzerinden değil de daha özgür ve bireysel tanımlamalar üzerinden hareket ettikleri söylenebilir.

Genel olarak bakıldığında, katılımcıların boşanma kararından önce evlilik ilişkilerinden çok memnun olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Evliliğin değerlendirilişi, kadın ve erkek için farklılık arz edebilmektedir. Hatta aynı cinsiyet kategorisi içinde bulunanlarda bile farklılık söz konusudur. Boşanma kararını vermiş olan taraf evliliğin bitirilmesi yönünde bir düşünce içinde olurken diğer taraf evlilik ilişkisini daha farklı bir şekilde değerlendirebilmektedir. Başka bir ifadeyle boşanmayı gerektirecek bu durumun olmadığını düşünebilir. Evliliğin tek taraflı sonlandırılması yönünde alınan kararlarda bir taraf ilişkiyi iyi ya da orta düzeyde değerlendirirken diğer taraf çok kötü ya da kötü değerlendirmektedir. Dolayısıyla bu katılımcıların boşanmaya karşı tavırlarının ortaya konulması için anlamlı görünmektedir.

Tablo 190. Cinsiyete Göre Boşanmadan Önce Evlilik İlişisine Yönelik Duygu Durumu İlişkisi

			Çok iyi	İyi
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		1	6
			,6%	3,4%
Erkek			4	18
			2,3%	10,2%
Toplam			5	24
			1,4%	6,8%

			Orta	Kötü
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		38	95
			21,5%	53,7%
Erkek			50	89
			28,2%	50,3%
Toplam			88	184
			24,9%	52,0%

			Çok kötü	Toplam
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		37	177
			20,9%	100,0%
Erkek			16	177

			9,0%	100,0%
Toplam			53	354
			15,0%	100,0%

$X^2=17,953$, $sd=4$, $p=,001$

4.10.2. Cinsiyete Göre Boşanmadan Önce Eşe Yönelik Duygu Durumu

Tabloya göre, boşanma öncesinde eşe karşı duygu durumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür. Boşanmadan önce eşe karşı duygu durumu konusunda en yüksek oran nefret duygusu içinde olduğunu belirtenlerde gözlenmiştir (%39,8). İkinci sırada gelen duygu huzursuzluk duygusudur. Boşanma, eşe karşı hoş olmayan duyguların sonlandırılmasını ifade eden bir sürece karşılık geldiği dikkate alındığında eşe karşı sevgi, saygı ya da aşk gibi duyguları besleyip de boşanmanın gerçekleşmesi gibi bir durumun yok denecek kadar az bir oranla gerçekleşebileceği söylenebilir. Bu da büyük oranda tarafların eğitim düzeyleriyle, bakış açılarıyla genel olarak kültür düzeyleriyle ilişkilidir.

Tabloda, cinsiyet kategorisinde her iki katılımcı grup için yoğunluğu oluşturan seçeneğin ilk olarak "nefret" ikinci olarak "huzurluk" gibi olumsuz duygular olduğu görülmüştür. Boşandığı eşine karşı nefret duygusu içinde olan kadınların oranlarının erkeklerden fazla olduğu; huzursuzluk duygusu içinde olanlar arasında da erkeklerin oranlarının kadınlardan fazla olduğu dikkat çekmektedir. Buna göre boşandığı eşine boşanma kararı öncesinde nefret duygusu içinde olduğunu belirten kadınların oranı % 44,6, erkeklerin ise %35'dir. Bunun yanı sıra erkeklerin %42,4'ü kadınların ise %31,6'sı eşine karşı huzursuzluk duygusu içinde olduklarını belirtmişlerdir. Tabloda dikkati çeken bir dağılım sevgi ve korku duygularını tercih edenler arasında gözlenmiştir. Erkeklerde sevgi, kadınlarda ise korku duygusunun hakim olduğunu belirtenlerin oranları önem arz etmektedir. Boşanma öncesinde eşine karşı sevgi duygusu içinde olduğunu belirten erkeklerin oranı %19,8 iken bu oran kadınlarda %9,6'ya düşmüştür. Buna karşın eşine karşı korku duygusu içinde olan kadınların oranı %12,4 iken erkekler dikkate alındığında %1,1'e düşmektedir.

Kadınların eşlerine karşı korku duygusu içinde olmaları hem biyolojik olarak kadın veya erkek olma durumuna hem de toplumsal cinsiyet perspektifinden bakıldığında kadınlık ve erkeklik algılarına karşılık gelmektedir. Biyolojik olarak erkeğin kadından fiziksel olarak daha güçlü bir yapıya sahip olması kadınların erkeklere karşı daha korumasız kalmasına neden olmaktadır. Örneğin şiddet eylemlerinin büyük ölçüde kadınlar üzerinde gerçekleşmesi, kadının bir anlamda erkeğe karşı fiziksel olarak karşı koyamaması ile de ilişkilidir. Bunun yanı sıra geleneksel toplumda erkek egemen

kalıp yargılardan dolayı güçlü olan taraf olarak görülmüş, kadın ise zayıf olarak değerlendirilmiştir. Bu durum, kadının toplumsal alanda (geleneksel toplumlarda) bastırılmasını ifade etmektedir. Dolayısıyla tablodan elde edilen sonuç bir toplumsal gerçekliği yansıtmaktadır. Tabloda belirtilen diğer bir seçenek olan çekingenlik duygusunun hem kadın hem de erkek katılımcılar için oldukça düşük olduğu gözlenmiştir.

Tablo 191. Cinsiyete Göre Boşanmadan Önce Eski Eşe Yönelik Duygu Durumu İlişkisi

		Sevgi	Çekingenlik	Nefret
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	17	2	79
		9,6%	1,1%	44,6%
	Erkek	35	3	62
		19,8%	1,7%	35,0%
Toplam		52	5	141
		14,7%	1,4%	39,8%

		Korku	Huzursuzluk
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	22	56
		12,4%	31,6%
	Erkek	2	75
		1,1%	42,4%
Toplam		24	131
		6,8%	37,0%
		Diğer	Toplam
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	1	177
		,6%	100,0%
	Erkek	0	177
		,0%	100,0%
Toplam		1	354
		,3%	100,0%

$X^2=28,903$, $sd=5$, $p=,000$

4.10.3. Cinsiyete Göre Boşanmadan Önce Eski Eşle Duygusal ve Düşünsel Paylaşım Düzeyi

Araştırma kapsamındaki örneklem grubunun boşandıkları eşleriyle duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde paylaşma düzeyleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Katılımcıların çoğunluğu boşandıkları eşleriyle duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde paylaşmadıklarını belirtmiştir (%43,5). Bazen paylaştığını belirtenlerin oranı %20,6 iken paylaşabildiğini söyleyenlerin oranı %35,9 olarak tespit edilmiştir. Tabloya göre, kadınların %49,2'si erkeklerin %37,9'u boşandığı eşiyile duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde paylaşmadığını ileri sürmüştür. Boşandığı eşiyile duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde paylaştığını belirtenler arasında erkeklerin

oranı %40,1, kadınların oranı %31,6'dır. Duygu ve düşünce paylaşımının bazen gerçekleştiğini belirtenlerin ise %22'si erkek, %19,2'si kadındır. Kadınlar arasında eşyle duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde paylaşamayanların oranı fazladır. Erkekler arasında ise duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde paylaşabilenlerin çok az bir farkla fazla olduğu görülmüştür. Mutlu ve uzun süreli bir evlilikte hemen her konuda eşler arasında duygu ve düşüncelerin paylaşılması gerekli ve istendik bir durumdur. Fakat geleneksel toplumda kadının duygu ve düşüncelerini paylaşması oldukça sınırlıdır. Günümüzde bu durumun artan eğitim düzeyi nedeniyle farklılaştığı gözlenmektedir. Evliliklerde daha bireysel değerler öncelikli olduğu için evlenecek olan çiftler karşılıklı olarak duygularını ve düşüncelerini rahat bir şekilde aktarabilmektedirler.

Duygu ve düşüncelerin paylaşılması için kadının ve erkeğin otoriter bir kimlikten uzak olması, anlayışlı, hoş görülü ve demokratik bir yapıya sahip olması gerekmektedir. Saldırgan kişiliğe sahip olan eşlerde duygu ve düşünceler açık bir şekilde paylaşılammamaktadır. Duygu ve düşüncelerin paylaşılmamasıyla da oldukça sınırlı bir düzeyde paylaşılması, evlilikle ilgili sorunların dile getirilmesini ve tartışılmasını engellemektedir. Negatif duygular yıllarca karşı tarafa aktarılamadığı için evlilikte belli bir süre sonra sorunlar yaşanabilmektedir. Dolayısıyla duygu ve düşüncelerin paylaşılammaması boşanma olasılığı olarak değerlendirilmektedir. Tabloda kadın katılımcıların duygu ve düşüncelerin rahat bir şekilde paylaşamamaları yaygın bir şekilde gözlenen durumu yansıtmaktadır. Kadınlarda bu düşünceyi ön plana çıkaranların oranlarının yüksek olması ataerkil ideolojinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Sağlıklı olsun ya da olmasın bir evliliğin yürütülmesi esas amaç olduğu için bunun önüne geçebilecek her türlü duygu, düşüncenin önüne geçilmesi gerekmektedir anlayışı hakimdir. Dolayısıyla özellikle kadınların rahat bir paylaşım için olmadıkları genel geçer durumu yansıtmaktadır.

Tablo 192. Cinsiyete Göre Boşanmadan Önce Eski Eşle Duygusal ve Düşünsel Paylaşım Düzeyi İlişkisi

		Evet	Hayır
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	56 31,6%	87 49,2%
	Erkek	71 40,1%	67 37,9%
Toplam		127 35,9%	154 43,5%

		Bazen	Toplam
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	34	177
		19,2%	100,0%
	Erkek	39	177
		22,0%	100,0%
Toplam		73	354
		20,6%	100,0%

$X^2=4,712$, $sd=2$, $p=,095$

4.10.4. Cinsiyete ve Eski Eşle Yakınlık Durumuna Göre Eski Eşe Yönelik Duygu Durumu

Boşanma deneyimi yaşamış olan katılımcıların boşandıkları eşleriyle yakınlık durumları ile boşanma öncesindeki süreçte boşandıkları eşlerine karşı duygularını cinsiyet değişkenine bağlı olarak sorgulandığı tabloya göre anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir. 15 nolu hipotez doğrulanmamıştır. Tabloda dikkat çeken temel nokta kadın katılımcıların boşanmadan önceki süreçte boşandıkları eşlerine karşı bütün yakınlık düzeylerinde nefret duygusu içinde olanların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Eşleriyle yakın akraba olduğunu belirten kadınların %70'i, akraba fakat uzak olduğunu belirten kadınların %41,7'si, akrabalık bağlarının olmadığını fakat hemşeri olduklarını belirten kadınların %41,9'u akrabalık bağı olmadığını belirten kadınların ise %43,2'si boşandıkları eşlerine karşı boşanma kararından önce nefret duygusu içinde olduklarını belirtmişlerdir. Erkek katılımların olduğu gruba ilişkin yanıtlara bakıldığında çoğunlukla nefret ve huzursuzluk duyguları üzerinde odaklanıldığı görülmüştür. Yakınlık ilişkileri açısından değerlendirildiğinde, yakın akraba olduğunu belirten erkeklerin %63,6'sı nefret duygusu içinde olduğunu, uzaktan akraba olduğunu belirten erkeklerin %47,1'i huzursuzluk duygusu içinde olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte akrabalık ilişkilerinin olmadığını fakat hemşeri olduklarını belirten erkeklerin %43,2'si nefret duygusu içinde olduğunu belirtirken huzursuzluk duygusu içinde olduğunu belirten erkeklerin de %44,6'sının akrabalık bağlarının olmadığını ayrı bölgelerden oldukları görülmüştür.

Genel olarak erkek katılımcılar açısından bakıldığında huzursuzluk duygusunun daha baskın olduğu dikkat çekicidir. Kadın katılımcılar arasında ise korku duygusunun ön plana çıktığı görülmüştür. Fakat her iki grup içinde farklı yakınlık düzeylerinde nefret duygusu içinde olanların ağırlıklı olduğu görülmüştür. Yakın akraba olduğunu belirten kadınların %20'si, uzak akraba olduğunu belirtenlerin %16,7'si, akrabalık bağı olmayıp da hemşerilik bağı olanların %16,3'ü ve hiçbir akrabalık bağı olmayanların

%9,9'u korku duygusu içinde olduğunu belirtirken erkekler de her ilişki düzeyinde korku duygusunun olmadığı görülmüştür. Kadınların boşandıkları eşlerine karşı erkeklerle karşılaştırıldığında oldukça fazla olduğu dikkat çekicidir.

Diğer duygu düzeylerine bakıldığında farklı yakınlık kategorilerinde çekingenlik duygusunun kadınlarda ve erkeklerde olmadığı görülmektedir. Sevgi duygusu açısından değerlendirildiğinde kadınlarda yakın akraba olanların %10'u, uzak akraba olanların %16,7'si, hiçbir akrabalık bağı olmayanların %11,7'si ve akraba olmayıp hemşeri olanların ise sadece %2,3'ü sevgi duygusu içinde oldukları görülürken, uzak akraba olduğunu belirten erkeklerin %11,8'i, akrabalık bağı olmayanların fakat hemşerilik bağı olanların %18,9'u, hiçbir akrabalık bağı olmayanların %23,2'sinin boşandıkları eşine karşı boşanma kararından önce sevgi duygusu içinde oldukları gözlenmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde yakın akraba olduğunu belirtenler arasında kadınların ve erkeklerin diğer kategorilerle karşılaştırıldığında daha ziyade nefret duygusu içinde oldukları; hiçbir akrabalık bağı olmayanlarda ise nefret duygusunun yakın akraba olanlarla karşılaştırıldığında daha düşük olduğu görülmüştür. Nefret duygusu her iki cinsiyet kategorisinde de çoğunluğu sağlamlasının yanında, korku duygusunun kadınlarda, huzursuzluk duygusunun ise erkeklerde ikinci olarak ön plana çıkan duygular olduğu gözlenmiştir.

Tablo 193. Cinsiyete ve Eski Eşle Yakınlık Durumuna Göre Eski Eşe Yönelik Duygu Durumu İlişkisi

		Sevgi	Çekingenlik	Nefret	Korku	Huzursuzluk	Diğer	Toplam
Kadın	Yakın akraba	1	0	7	2	0	0	10
		10,0%	,0%	70,0%	20,0%	,0%	,0%	100,0%
	Uzak akraba	2	0	5	2	3	0	12
		16,7%	,0%	41,7%	16,7%	25,0%	,0%	100,0%
	Akr.bağ.yok ancak hemşeri	1	0	18	7	16	1	43
		2,3%	,0%	41,9%	16,3%	37,2%	2,3%	100,0%
Akr.bağ.yok, ayrı bölgelerden	13	2	48	11	37	0	111	
	11,7%	1,8%	43,2%	9,9%	33,3%	,0%	100,0%	
Toplam	17	2	78	22	56	1	176	
	9,7%	1,1%	44,3%	12,5%	31,8%	,6%	100,0%	
Erkek	Yakın akraba	0	0	7	0	4		11
		,0%	,0%	63,6%	,0%	36,4%		100,0%
	Uzak akraba	2	0	7	0	8		17
		11,8%	,0%	41,2%	,0%	47,1%		100,0%
	Akr.bağ.yok ancak hemşeri	7	1	16	0	13		37
		18,9%	2,7%	43,2%	,0%	35,1%		100,0%
Akr.bağ.yok, ayrı bölgelerden	26	2	32	2	50		112	
	23,2%	1,8%	28,6%	1,8%	44,6%		100,0%	
Toplam	35	3	62	2	75		177	
	19,8%	1,7%	35,0%	1,1%	42,4%		100,0%	

$X^2=14,882$, $sd=15$, $p=,460$

4.11. Cinsiyet ile Boşanma Sürecinde Profesyonel Destek Alma Arasındaki İlişki

4.11.1. Cinsiyete Göre Boşanmadan En çok Etkilenen Taraf

Boşanma sürecinden en fazla kimin etkilendiği ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Araştırmaya katılanların çoğunluğu boşanma sürecinden en fazla olumsuz etkilenen tarafın çocuklar olduğu görüşündedir (%36,7). Boşanma sürecinden en fazla kendisinin etkilendiğini belirtenlerin oranı %30,8; eşinin etkilendiğini belirtenlerin oranı ise %22,3'tür. Cinsiyete göre önemli farklılaşma söz konusudur. Araştırmaya katılanlar arasında kadınların %39'u boşanma sürecinden en fazla kendisinin olumsuz şekilde etkilendiğini belirtirken erkeklerin %42,9'u çocuğun/çocukların etkilendiğini öne sürmüştür. Tablodaki diğer dağılımı ise şu şekildedir: Boşanma sürecinden kendisinin etkilendiğini belirten kadınların oranı erkeklerin oranında yüksek olmakla birlikte erkeklerin oranının %22,6 olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra erkeklerin %25,4'ü kadınların %19,2'si eşinin etkilendiğini belirtirken çocukların etkilendiğini söyleyenlerin %42,9'u erkek %30,5'i kadınlardan oluşmuştur. Boşanma sürecinden kendisinin olumsuz şekilde etkilendiğini belirten erkeklerin kadınlardan fazla olduğu görülmüştür. Tabloda dikkat çeken diğer bir nokta, boşanma sürecinden en çok çocukların etkilendiğini belirtenler arasında yer alan kadınların oranının erkeklerin oranından düşük olmasıdır. Boşanma sürecinden hiç kimsenin etkilenmediğini ileri sürenler %10,2 olmakla birlikte bu kategoride yer alan kadınların oranı %11,3 erkeklerin oranı %9'dur.

Boşanmanın ardından hem kadınlar hem de erkekler önemli sorunlar yaşamaktadırlar. Sözelimi intiharlar ve toplumsal soyutlanma, evli olmayanlar (özellikle boşanmış olanlar) arasında evlilere kıyasla çok daha yüksek oranlarda görülmektedir. Bununla birlikte boşanmış kadınların sorunlarının erkeklerin sorunlarından büyük ölçüde farklılaştığı ve çoğu kez sorunların kadınlar tarafından daha yoğun yaşandığı ilgili literatürün ortaya koyduğu bir durumdur (Mc Lanahan vd., 1981:601-612; Trent ve South, 1989:391-404; Schelesinger, 1994:15-34). Tablodaki verilerden de görüldüğü gibi bu süreçten en fazla etkilenen tarafın birinci olarak çocuklar ikinci olarak da kadınlar olduğu belirtilmiştir. Buna göre, çocuklar ailenin ve toplumun umudu, geleceği olarak kabul edilmektedir. Ancak kimi boşanmalarda çocuklar umut niteliğini yitirmektedir, gelecekleri ciddi belirsizliklere

sürüklenmektedir. Çocuklar, boşanma travmasının izlerini uzun süre taşıyabilmektedir, hatta ruhsal, duygusal, davranışsal ve sosyal bozukluklar gösterebilmektedirler (Yörükoğlu, 1978: 25-48; Erkan; 1989: 1-6; Fritsch, 1985: 32-48).

Çocukların yaşadıkları olumsuzluklar boşanmış anne-babanın davranışları ya da yaklaşımlarıyla ancak iyileştirilebilir. Boşanmadan sonra en zararlı çıkacak tarafın kadınlar olduğu çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur. Özellikle boşanmanın ardından kadınların gelir düzeyinin düştüğü, boşanmış kadınların hızla yoksullaştığı bilinmektedir. Çevre ve aile baskısı da daha önce belirtildiği gibi duygusal açıdan son derece yıpratıcı olmaktadır. Boşanma aşamasında ve sonrasında eski eşi karşısında hukuki haklarının bilincinde olamayan pek çok kadının parasal, velayetle ilgili sorunları daha da yoğunlaşmaktadır (Arıkan,1996:222).

Boşanma sürecinden sonra kadın, maddi, çevre baskısı, çocuklara özlem duyma, aile baskısı ve erkeklerin tacizi gibi pek çok sorunla karşılaşabilmektedir. Kadınların genel olarak eğitim düzeyinin düşük olması, iş piyasasında düşük prestiji, dolayısıyla düşük ücreti, sosyal güvencesiz işlerde çalışması ve farklı bir takım gerekçelerle çalışmalarına izin verilmemesi gibi kadının aleyhine olan durumlarla iç içedir. Hatta kadınların çalışan kadın kimliğinin ötesinde ev kadını kimliği ile yetiştirilmiş olması nedeniyle çoğu kadın kendisi çalışmak istememektedir. Bu durum evlilik sürecinde önemli bir sorun olarak algılanmamaktadır. Fakat evlilikte yaşanan çeşitli sorunlar hatta boşanmaya kadar gidilmesi durumunda kadın için oldukça ciddi sorunlar oluşturabilmektedir. Örneğin evlenmeden önce hiç çalışmamış olan bir kadın için boşanmadan sonra çalışmak zorunda kalması hem iş ortamı ve ilişkileri hem de düşük statü ve ücretle çalışması ile ilgili sorunun üstesinden gelmesi yolunda daha çok çaba sarf etmesine neden olmaktadır.

Bunun yanı sıra geleneksel değerlerin hakim olduğu toplumlarda toplumsal önyargılar, aile ve sosyal çevre baskısı gibi faktörlerle boşanmış kadına yönelik negatif atıflarda bulunulmakta, sosyal baskıyı arttırmaktadır. Bu tarz toplumlarda evlenme ne kadar doğal ve istendik bir olay ise boşanma da o derece istenmedik ve sapma olarak değerlendirilebilen bir olaydır. Hatta kadının ailesinin bile, evlilikte çok fazla sorunla karşılaşılıyor olsa da kızlarının boşanmasına razı olunmaması, ailenin çevreye karşı prestij kaybı olarak nitelendirilmektedir. Boşanmış bir kadının ikinci kez evlenmesi konusunda keskinleşmiş düşünceler mevcuttur.

Lee vd.'nin yaptıkları çalışmalarda erkeklerin boşanma sonrasında yaşadıkları sorunları, duygusal sorunlar, çocuklara özlem, ev işi ve günlük temizlik işlerinin

yapımını kendisinin üstlenmek zorunda kalması gibi sorunlar olduğunu ortaya koymuşlardır. Aydınalp 'in (akt. Arıkan, 1996: 11) yaptığı bir araştırmada erkeklerin %67'sinin çocuk yoksunluğu çektiğini ortaya koymuştur. Yasal izin günlerinin dışında çocukları görmemek erkek için ciddi duygusal sıkıntılar oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra evlilikte cinsiyete dayalı katı bir işbölümünün olduğu az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, kadın aile üyelerinin bakımını, ev işlerini üstlenirken erkeğin temel görevi ailenin geçimini üstlenmektir. Erkeğin sadece ailenin geçimiyle sınırlı kaldığı bu yapıda, evliliğin sona ermesi erkeğin bunalıma girmesine yol açabilmektedir. Araştırma kapsamında elde edilen veriler bu araştırmadaki verilerle paralellik taşımaktadır. Tablodan da görüldüğü gibi araştırmaya katılanların verdikleri yanıtlar, boşanma sürecinden ilk olarak çocukların ikinci olarak kadınların ve üçüncü olarak da erkeklerin etkilendiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 194. Cinsiyete Göre Boşanmadan En çok Etkilenen Taraf İlişkisi

		Kendim	Eşim
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	69	34
		39,0%	19,2%
	Erkek	40	45
		22,6%	25,4%
Toplam		109	79
		30,8%	22,3%

		Çocuk/çocuklar	Hiç kimse
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	54	20
		30,5%	11,3%
	Erkek	76	16
		42,9%	9,0%
Toplam		130	36
		36,7%	10,2%

$X^2=13,415$, $sd=3$, $p=,004$

4.11.2. Cinsiyete Göre Boşanma Sürecinde Profesyonel Yardım Alma Durumu

Araştırmaya katılanların boşanma davası süresince profesyonel bir destek alıp almadıklarına dair verilerin sunulduğu tabloya göre, cinsiyet ile profesyonel destek alma durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu boşanma davası süresince profesyonel destek almadıklarını belirtmiştir. (%64,4). Profesyonel destek aldığını belirtenlerin oranı ise destek alanların neredeyse yarısı kadardır (%35,6).

Profesyonel destek almadığını belirtenlerin %70,1'ini erkekler; %58,8'ini kadınlar oluştururken, profesyonel destek aldığını belirtenlerin %41,2'ini kadınlar, %29,9'unu erkekler oluşturmuştur. Dolayısıyla profesyonel destek alanlar kategorisinde kadınların oranlarının erkeklerden daha fazla olduğu; profesyonel destek almayanlar kategorisinde ise erkeklerin oranlarının daha fazla olduğu görülmüştür.

Boşanma süreci hem kadın hem de erkekler için yaşam döngüsünde önemli bir aşamaya karşılık gelmektedir. Bu sürecin olumsuz yanlarının törpülenmesi için izlenen yolların bireylerin sosyo-ekonomik, psikolojik ve kültürel özelliklerine göre farklılaştığı bilinmektedir. Boşanma kararı verildikten sonra pek çok çift bu kararlarından dolayı yakın çevrelerinin önyargılı davranışlarıyla karşılaşabilmektedir. Başka bir deyişle çiftlerin bu süreçte yalnız kalma olasılıkları vardır. Boşanma kararının verilmesi aile dışından birinin objektif bir şekilde sorunlu görülen evliliği değerlendirmesinde, boşanma sonrası süreçte karşılaşılan engellerin aşılmasında profesyonel destek alımının işlevselliği ön plana çıkmaktadır. Günümüzde boşanma sürecinde karşılaşılan güçlüklerin çözümlenmesi ve yeni bir yaşam biçimine adaptasyonun sağlanması amacıyla boşanmış bireylere yönelik bu tarz profesyonel destekler yaygınlaşmıştır. Fakat bireylerin bu tarz profesyonel desteklere sıkça başvurmadıkları da bir gerçektir. Bireylerin bu konudaki yaklaşımları, bilinçli olup olmadıkları, eğitimleri, meslekleri, kültürel özellikleri gibi pek çok faktör bu tarz bir yaklaşımda belirleyici olabilmektedir.

Boşanma bireyler tarafından özel bir konu olarak görüldüğü için geleneksel aile yapısında özellikle tarafların anne-babalarının ilk olarak yardım alınan kişiler olarak görülmektedir. Günümüzde özellikle yüksek eğitim düzeyindeki pek çok kişinin profesyonel desteklere başvurabildikleri gözlenmektedir. Fakat toplumdaki her kesiminde gerek maddi nedenlerden dolayı gerekse bireysel özelliklerden dolayı bu olanaklara istedikleri zamanda ulaşamadıkları bilinmektedir. Bunun yanı sıra toplumda boşanma davası süresinde yaşanan sorunların atlatılabilmesi ve boşanma sonrası süreçteki adaptasyonun sağlanabilmesi noktasında kadınların daha çok desteğe ve yardıma ihtiyaç duydukları söylenebilir. Profesyonel destek boşanma kararının verilmesinde yönlendirici hatta çoğu zaman da evliliğin yeniden değerlendirilmesi konusunda çiftleri bilgilendirdiği için boşanmayı engelleyebilir bir yol olarak da görülebilir. Tabloda da görüldüğü gibi kadınların daha çok destek aldıkları gözlenmiştir. Fakat tablonun genel yorumunda yardım alınmadığı vurgulanmalıdır.

Tablo 195. Cinsiyete Göre Boşanma Sürecinde Profesyonel Yardım Alma Durumu İlişkisi

	Evet	Hayır	Toplam

Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	73	104	177
		41,2%	58,8%	100,0%
	Erkek	53	124	177
		29,9%	70,1%	100,0%
Toplam		126	228	354
		35,6%	64,4%	100,0%

$\chi^2=4,929$, $sd=1$, $p=,026$

4.11.3. Cinsiyete Göre Boşanma Sürecinde Profesyonel Yardım Alınan Kişi/Kurum

Araştırmaya katılanların cinsiyeti ile boşanma sürecinde profesyonel destek aldıkları kişiler arasında istatistiksel olarak 0,05 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Katılımcılar arasında avukata başvuranların en yüksek orana ulaştığı görülmüştür (%73). Bu dağılımın %83'ünü erkekler %65,8'ini kadınlar oluşturmaktadır. Dolayısıyla avukata başvuranlar arasında erkeklerin ilk sırada geldiği görülmüştür. Psikologa başvuranlar tablodaki genel dağılımında %24,6'lık oranla ikinci sırada yer almış ve kadın katılımcıların oranının erkek katılımcıların oranından fazla olduğu gözlenmiştir. Kadınlarda bu oran %31,5 erkekler de ise %15,1 ile temsil edilmiştir. Psikologa başvuran kadınlar erkeklerin yarısı kadardır. Evlilik danışmanına başvuranların tablodaki dağılımın en düşük yoğunluklu seçeneğini oluşturduğu gözlenmiştir (%2,4). Kadınların %2,7'si erkeklerin ise %1,9'u evlilik/aile danışmanına başvurduğunu belirtmiştir.

Boşanma öncesi ve sonrası süreçte çiftlere hizmet verme misyonu ile ön plana çıkan sosyal hizmet kurumları, aile rehberliği, aile danışmanlığı, aile terapisi gibi psikolojik danışmanlık hizmetleri ile mali yardım gibi pek çok konuda destek. Günümüzde boşanma sürecinde ve sonrasında yaşanan sorunların aşılabilmesi noktasında profesyonel desteğe başvuranların geçmiş dönemlerle karşılaştırıldığında görece olarak daha yüksek olduğunu söylenebilir. Fakat eşler açısından, eğer ebeveynler var ise ilk olarak yardım ve desteğine başvuru kişi ya da kişiler tarafların aileleri olmaktadır. Profesyonel destek sağlama anlayışının kurumsallaşmamasıyla ilişkili olarak değerlendirilebilecek bu durum tarafların bakış açıları, sosyo-ekonomik özellikleri ve kültürel yapıyla da birlikte yorumlanması gerekmektedir (Özkan, 1989, 193).

Gelişmiş toplumlarda aile ve evlilik danışmanlarının ve psikologların yaygın olduğu bilinmektedir. Bu durum ise ailenin toplumdaki işlevi ve yapısıyla ilişkili olarak

açıklanabilir. Örneğin geleneksel aile yapısının ve ilişkilerinin hakim olduğu Türkiye’de bu kurumların işlevini tarafların aileleri yerine getirmektedir. Başka bir ifadeyle geleneksel aile yapısında ailenin, ebeveynlerin rol ve işlevi gelişmiş modern toplumlarda daha kurumsal ve sistematik bir işleyiş yapısına sahip olan bu kurumlara ya da kuruluşlara yüklenmiştir. Bir önceki tabloda profesyonel destek alanların oranlarının oldukça az olduğunu katılımcıların çoğunlukla ailelerinin desteklerini tercih ettikleri sonucu destekleyen bu verilere bakıldığında profesyonel destek alımı noktasında en çok başvurulan kişilerin avukatlar olduğu görülmüştür. Avukatlar esasen boşanmaya karar vermiş olan eşlerin son aşamada boşanma işleminin başlatılması noktasında son merci olarak görülebilir. Avukatlar, boşanma kararı vermiş olan eşlere psikolojik bir destek sağlamaktan ziyade boşanma sürecine yönelik hukuksal işlemlerin nasıl yürütüleceği konusunda yönlendirici olmaktadır. Dolayısıyla avukatları, boşanmaya karar vermiş olan eşlerin bu sürecin öncesinde ve sonrasında tarafların yaşadıkları sorunların çözümlenmesi konusunda psikolojik bir destek ya da yardım sağlama şeklinde temel işleve sahip kişiler olarak değerlendirilmemesi gerekmektedir. Avukatların rolleri, boşanma kararının kesin olarak verilmesiyle başlamaktadır.

Boşanma davası açıldıktan sonra çiftlerin nerede kalacakları, mali durumun bu süreçten nasıl etkileneceği, çocuk varsa eğer çocukların eşle nasıl ve ne zaman görüşebileceği gibi pek çok maddi gücü de kapsayan hukuki konularda yol gösterici olarak avukatlar ön plana çıkmaktadır. Tabloya göre katılımcıların yoğunluk oluşturdukları seçeneğin avukatlar olduğu görülmüştür. Cinsiyet açısından değerlendirildiğinde avukatlara başvuran erkeklerin oranları kadınlara göre daha fazladır. Erkeklerin %83’ü kadınların ise %65,8’i avukata başvurmuşlardır. Psikologa başvuranların oranlarına bakıldığında ise %31,5’ini kadınlar %15,1’ini erkekler oluşturmaktadır. Avukatların bu süreçteki işlevleri ya da misyonları öne çıkmaktadır. Psikologa başvuran kadınların oranlarının daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Erkekler boşanma kararını verdikten sonra boşanma sürecinin hemen başlaması için girişimde bulunurken kadınların daha çok sorunların çözümlenmesine yönelik eğilim sergiledikleri söylenebilir. Boşanma her ne kadar her iki taraf için de önemli sorunları beraberinde getiriyor olsa da kadınlar açısından daha yıkıcı sonuçları olduğu söylenebilir. Son yıllarda yapılan araştırmalarda boşanma sonrasında psikolojik destek alan kadınların oranlarında bir artış olduğu ve kadınların erkeklere göre daha yaygın bir bu yolu tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 196. Cinsiyete Göre Boşanma Sürecinde Profesyonel Yardım Alınan Kişi/Kurum

		Psikolog	Evlilik danışmanı	Avukat	Toplam
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	23	2	48	73
		31,5%	2,7%	65,8%	100,0%
	Erkek	8	1	44	53
		15,1%	1,9%	83,0%	100,0%
Toplam		31	3	92	126
		24,6%	2,4%	73,0%	100,0%

$X^2=4,709$, $sd=2$, $p=,095$

4.11.4. Cinsiyete Göre Boşanma Sürecinde Profesyonel Yardım Alınan Süre

Araştırmaya katılanlar arasında profesyonel destek alanların ne kadar süre bu desteği aldıkları ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Tablodaki genel dağılımda 1 yıldan daha az süre profesyonel destek alanlar oldukça yüksek bir oranla birinci sırada (%75,4); 1-2 yıl kadar destek aldığını belirtenler (%16,7) ise ikinci sırada yer almıştır.

Görüşülenler arasında 1 yıldan daha az süre profesyonel destek aldığını belirten erkeklerin (%77,4) ve kadınların (%74) oranları birbirine oldukça yakındır. 1-2 yıl kadar profesyonel destek alanlar arasında, erkeklerin %20,8, kadınların %13,7 oranlarıyla temsil edildikleri görülmüştür. 3-4 yıl kadar profesyonel destek alanların oranı oldukça düşük olmakla birlikte bu oranın %8,2'sini kadınlar %1,9'unun erkekler oluşturmaktadır. 4 ve üzeri yıl destek alanlarda kadınların %4,1 oranına sahip olduğu görülmüştür.

Genel olarak değerlendirildiğinde araştırmaya katılanların boşanma davası süresince 1 ve daha az yıl kadar profesyonel desteğe yöneldikleri anlaşılmaktadır. Bu da genellikle boşanmanın gerçekleştiği süre ile boşanma sonrası süreci kapsayan kısa bir döneme işaret etmektedir. Bu süreç eşler açısından maddi ve manevi anlamda oldukça karmaşık ve yorucu bir sürece karşılık geldiği için eşlerin bu süreci daha az hasarla atlatabilmeleri için bu tarz bir yola başvurmaları anlamlı görünmektedir. Zira bu bir adaptasyon dönemidir. Bu süre aşıldıktan sonra boşanan çiftlerin daha az profesyonel desteğe ihtiyaç duydukları söylenebilir. Nitekim tabloda da görüldüğü gibi boşanma için ilk yılın oldukça kritik bir dönem olduğu gerçeğinden yola çıkarsak bu süre içinde destek alma yolunu tercih edenlerin oranı yüksek iken daha sonraki yıllarda bu yöndeki ihtiyacın ya da tercihin giderek azaldığı gözlenmiştir. Hatta 4+ yıl destek alanlar arasında erkeklerin belli bir orana sahip olmadığını dikkate değerdir. Tablo 3'de katılımcıların büyük çoğunluğunun boşanma süresince başvurdukları profesyonel

desteğin avukatlar olduğu bilgisinden yola çıkılarak alınan profesyonel destek süresinin kısıtlığı anlamlı görünmektedir. Dolayısıyla katılımcıların profesyonel destek aldıkları kişiler ile profesyonel destek alınan süre arasında bir paralellik olabileceğini akla getirmektedir. Boşanma işlemlerinin başlatılması ve boşanmanın gerçekleşmesi gibi prosedürlerin yerine getirildiği süre, boşanma davasının türüne bağlı olarak aşağı yukarı 1 yıl kadar sürmektedir. Katılımcıların aldıkları profesyonel destekte boşanma sürecinin tamamlanmasıyla sona ermektedir.

Tablo 197. Cinsiyete Göre Boşanma Sürecinde Profesyonel Yardım Alınan Süre İlişkisi

		1 yıldan az	1-2 yıl	3-4 yıl	4 yıl+	Toplam
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	54	10	6	3	73
		74,0%	13,7%	8,2%	4,1%	100,0%
	Erkek	41	11	1	0	53
		77,4%	20,8%	1,9%	,0%	100,0%
Toplam		95	21	7	3	126
		75,4%	16,7%	5,6%	2,4%	100,0%

$X^2=5,358$, $sd=3$, $p=,147$

4.12. Cinsiyet ile Aile İçi Sorunlara Yönelik Tarafların Tutumları Arasındaki İlişki

4.12.1. Cinsiyete Göre Eski Eşin Evde Gergin Bir Atmosfer Yaratması Durumu

Araştırmaya katılanların boşandıkları eşlerinin evde gergin bir ortam yaratma durumları ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu ilişkiselliğe göre, araştırmaya katılanların %40,4'ü bazen, %38,4'ü sık sık, %15'i nadiren eşlerinin evde gergin bir ortam yarattığını söylemişlerdir. Buna göre, bazen ve sık sık yanıtlarını verenlerin oranlarının birbirine oldukça yakın olduğu ve tablodaki dağılımın çoğunluklu dilimini oluşturdukları göz önüne alındığında araştırmaya katılanların eşlerinin çoğunlukla gergin bir ortam yarattığı söylenebilir. Cinsiyete göre dikkate değer ölçüde farklılaşma olduğu gözlenmiştir. Kadınların %48'i, erkeklerin %28,8'i eşlerinin sık sık gergin bir ortam yarattığını belirtmiştir. Bunun yanı sıra erkeklerin %49,2'si ve kadınların %31,6'sı eşlerinin bazen gergin bir ortam yarattıklarını öne sürmüşlerdir. Kadınların sık sık yanıtı üzerinde erkeklerin de bazen yanıtı üzerinde çoğunluk oluşturdukları gözlenmiştir. Nadiren yanıtını belirtenlerin oranları hemen hemen aynıdır. Bu dağılımın %15,3'ü erkeklerden, %14,7'si kadınlardan oluşmuştur. Eşinin hiç bir zaman gergin bir ortam yaratmadığını ileri sürenler tablodaki en düşük değerlere karşılık gelmektedir. Erkeklerin %6,8'i kadınların %5,6'sı bu görüşü temsil etmektedir. Tablodaki veriler, araştırmaya katılanların boşandıkları eşleriyle genel olarak gerginlik yaşadıkları, kadının ya da erkeğin sıklıkla evde gerginlik yarattığı, buna benzer olumsuz

durumların da çoğunlukla yaşandığını söylemek mümkündür. Kadın ya da erkek bir şekilde ev içinde gerginliğe neden olmakta ya da maruz kalmaktadır.

Tablo 198. Cinsiyete Göre Eski Eşin Evde Gergin Bir Atmosfer Yaratması Durumu

		Sık sık	Bazen	Nadiren	Hiç yaramaz	Toplam
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	85	56	26	10	177
		48,0%	31,6%	14,7%	5,6%	100,0%
	Erkek	51	87	27	12	177
		28,8%	49,2%	15,3%	6,8%	100,0%
Toplam		136	143	53	22	354
		38,4%	40,4%	15,0%	6,2%	100,0%

$X^2=15,421$, $sd=3$, $p=,001$

4.12.2. Cinsiyete Göre Aile İçi Sorunlara Karşı Sergilenen Davranış

Cinsiyet ile boşandığı eşiyle evlilik süresince yaşanan sorunlara karşı sergilenen tutum arasında ilişkinin araştırıldığı bu tabloda anlamlı bir ilişki vardır. Bu ilişkiselliğe göre, sorunu konuşarak çözüme yoluna gidenlerin (%45,2) birinci sırada, münakaşa, kavga ve şiddet göstermeyi tercih edenlerin (%30,8) ikinci sırada; konuşmayıp sessiz kalmayı tercih edenlerin ise (%16,1) üçüncü sırada yer aldıkları gözlenmiştir. Tablodaki verilerden yola çıkarak kadın ve erkek katılımcılar arasında önemli bir farklılık gözlenmiştir. Kadınların %49,2'si evli kaldıkları süre içinde evlilik içindeki sorunlara karşı tutumlarının konuşarak sorunu çözmeye çalışmak şeklinde olduğunu belirtirken erkeklerin %41,8'i gibi çoğunluğu oluşturan kesimin münakaşa, kavga ve şiddet gösterme gibi bir tutum içerisinde oldukları gözlenmiştir. Erkek katılımcılar arasında ikinci çoğunluğu oluşturan grup, konuşarak sorunları çözmeye çalıştıklarını belirtenlerdir. Bu da tabloda %41,2 olarak temsil edilmiştir. Bunun yanı sıra kavga, münakaşa ve şiddet gösterme şeklinde bir tutum sergilediğini belirten kadınların oranlarının erkeklerin oranlarından düşük olduğu görülmüştür. Bu da tabloda %19,8 olarak temsil edilmiştir.

Tabloda dikkat çeken diğer bir nokta tartışmalar karşısında konuşmayıp sessiz kalmayı tercih edenler arasında gözlenmiştir. Bu seçenekte en yüksek dilimi oluşturan kadınlardır ve kadınlar %23,7 olarak görülürken erkeklerin oranı %8,5'e kadar düşmüştür. Sorunları anne-babaya yansıtarak onların araya girmesiyle sorunları çözmeye çalıştıklarını belirten kadın ve erkek katılımcıların oranlarının birbirine çok yakın olduğu görülmüştür. Buna göre kadınların oranı %2,3, erkeklerin ise %2,8'dir ve diğer kategorilerle karşılaştırıldığında oldukça düşük bir yüzdeliğe sahip olduğu söylenebilir. Evi terk etme şeklinde tutum sergilediğini belirtenler arasında %5,6'sı erkek %4'ü kadındır. Ayrılmaya ikna etme şeklinde tutum sergileyenler, yok denecek

kadar azdır. Sencer (1979: 151-173) yeni kentlilerin çoğunluğunun herhangi bir geçimsizlik sorunu yaşamadıklarını, başta eşleri olmak üzere aile içi anlaşmazlıklar yaşadıklarını ortaya koymuştur. Karataş'da (1996: 93) bir çalışmada benzer bir şekilde evli olanların büyük oranının aile içi anlaşmazlıklar yaşadıklarını (%44,6 oranında) ileri sürmüştür. Tüm evliliklerde eşler arasında anlaşmazlıklar, tartışmalar kaçınılmazdır. Fakat önemli olan anlaşmazlıkların nasıl çözümlendiğidir. Arıkan (1996: 59) yaptığı bir araştırmasında araştırmamızdan elde edilen sonuçlarla benzer sonuçlar ortaya koymuştur. Onun çalışmada da eşler anlaşmazlıklara düştüklerinde yarıdan çoğunluğu sorunu en doğru şekilde çözmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir (%56,7).

Araştırmamızda katılımcıların sorunu konuşarak çözmeye çalıştıkları yönündeki tutumları, anlaşmazlıkların çözümündeki genel eğilimin ortaklaşa çözüm arayışı olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra araştırma sonuçlarında dikkat edilmesi gereken diğer bir nokta, sorunun kavga, dayak vb gibi şiddete dönük eylemlerle çözmeyi tercih edenlerdir. Bu da ülkemizdeki bir gerçekliği yansıtmaktadır. Sorunun bu şekilde çözme yoluna gitme boşanma olasılığı oluşturmaktadır. Tablodaki veriler genel olarak değerlendirildiğinde araştırmaya katılanlar arasında kadın katılımcıların yer aldığı grup çoğunlukla konuşarak sorunu çözmeye yolunu tercih ettiklerini belirtirken; erkeklerin yer aldığı grupta ağırlıklı yüzdeliği kavga, münakaşa ve şiddet gibi negatif tutum sergileyenler oluşturmuştur. Başka bir deyişle kadınların daha çok konuşmaya, uzlaşmaya dayalı bir yol izlediği; erkeklerin ise kavga, dayak gibi şiddete dönük tutum içinde oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 199. Cinsiyete Göre Aile İçi Sorunlara Karşı Sergilenen Davranış İlişkisi

		Konuşarak sorunu çözmeye çalışma	Ayrılmaya ikna etme
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	87	2
		49,2%	1,1%
	Erkek	73	0
		41,2%	,0%
Toplam		160	2
		45,2%	,6%

		Anne-babaların araya girmesi	Konuşmayıp sessiz kalmayı tercih etme
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	4	42
		2,3%	23,7%
	Erkek	5	15
		2,8%	8,5%

Toplam		9	57
		2,5%	16,1%
		Münakaşa, Kavga, Şiddet gösterme	Evi terk etme
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	35	7
		19,8%	4,0%
	Erkek	74	10
		41,8%	5,6%
Toplam		109	17
		30,8%	4,8%

$X^2=30,609$, $sd=5$, $p=,000$

4.12.3. Cinsiyete Göre Aile İçi Sorunlara Karşı Eski Eşin Sergilediği Davranış

Araştırmaya katılanların boşanmadan önceki süreçte yaşanan sorunların çözümüne yönelik eşin tutumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Araştırmaya katılanların %65,3 gibi yarısından fazlası eşinin münakaşa, kavga ve şiddet gösterdiğini; %10,2'si evi terk ettiğini %9,9'u konuşmayıp sessiz kalmayı tercih ettiğini; %9,3'ü konuşarak sorunu çözmeye çalıştığını belirtmiştir. Tablodaki verilere göre hem kadın hem de erkek katılımcılar arasında çoğunluğun kavga, münakaşa ve şiddet gösterme eğilimi üzerine yoğunlaşması dikkat çekmektedir. Buna göre kadınların %70,6'sı erkeklerin %59,9'u eşinin bu tarz bir eğilim sergilediğini söylemiştir. Kadın katılımcıların verdikleri yanıtlara dayanarak erkeklerin daha çok şiddete yönelik eğilim içinde oldukları sonucuna ulaşılabilir. Fakat kadınlarda da bu eğilimin azımsanmayacak bir orana sahip olduğunu söylemek gerekir. Aile içindeki sorunları eşlerinin konuşarak çözümlenmeye çalıştığını belirtenlerin oranı düşüktür ve bu oran erkeklerde %10,2 kadınlar da ise %8,5 ile temsil edilmiştir. Eşlerinin konuşmayıp sessiz kalmayı tercih ettiğini belirtenlerin %14,1'i erkek, %5,6'sı kadındır. Evi terk etme eğiliminde olanlar arasında kadınların ve erkeklerin oranları eşittir (%10,2). Ayrılmaya ikna etme ve anne-babaların araya girmesini sağlama yolunu tercih eden katılımcıların oranlarının kadın ve erkek grubunda düşük olduğu görülmüştür.

Genel olarak değerlendirildiğinde aile içindeki tartışmaları eşlerinin, kavga, münakaşa ve şiddet gibi negatif tutumlarla çözüme yoluna gittiğini belirtenlerin çoğunluklu dilimi oluşturduğu görülmüştür. Başka bir ifadeyle eşlerin yaygın bir şekilde şiddete dönük tutum içinde oldukları sonucuna ulaşılabilir. Sorunları uzlaşmacı bir yolla çözüme yolunun tercih edilmediği gözlenmiştir.

Tablo 200. Cinsiyete Göre Aile İçi Sorunlara Karşı Eski Eşin Sergilediği Davranış İlişkisi

		Konuşarak sorunu çözmeye çalışma	Ayrılmaya ikna etme
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	15	1
		8,5%	,6%
	Erkek	18	2
		10,2%	1,1%
Toplam		33	3
		9,3%	,8%

		Anne-babaların araya girmesi	Konuşmayıp sessiz kalmayı tercih ederdim
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	8	10
		4,5%	5,6%
	Erkek	8	25
		4,5%	14,1%
Toplam		16	35
		4,5%	9,9%

		Münakaşa, kavga, şiddet gösterme	Evi terk etme
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	125	18
		70,6%	10,2%
	Erkek	106	18
		59,9%	10,2%
Toplam		231	36
		65,3%	10,2%

$X^2=8,597$, $sd=5$, $p=,126$

4.12.4. Cinsiyete ve Yaşa Göre Aile İçi Sorunlara Karşı Sergilenen Davranış

Tablo'da boşanma ile sonuçlanan evlilikte yaşanan sorunların çözümlenmesine yönelik izlenen yolun ve yaş ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Tabloya göre kadın ve erkek katılımcıların verdikleri yanıtlara dayalı olarak kadınların çoğunluğunun vurguladığı seçeneğin konuşarak sorunu çözmeye çalışma olduğu görülmektedir. Bu durum erkek katılımcılar için de söz konusudur. Başka bir ifadeyle kadın ve erkek katılımcıların çoğunluğu konuşarak sorunları çözme yolunu tercih ettiklerini vurgulamışlardır. Yaş dağılımı açısından bakıldığında konuşarak sorunu çözmeyi tercih ettiğini belirten kadınlar %73'ü 26-30 yaş arasındadır. Bu tarz bir yolu tercih eden erkeklerin ise %50'sinin 26-35 yaş arasında yer alan grupta yoğunlaştıkları görülmektedir.

Kadın ve erkek katılımcıların yoğunlaştıkları diğer bir dağılımın, sorunları kavga, münakaşa ve şiddete dönük davranışlarla çözme yoluna gidenlerin yer aldığı

grup olduğu görülmektedir. Kadın ve erkek kategorisine göre farklılık gözlenmiştir. Buna göre, kavga, münakaşa gibi şiddete dönük tavır sergileyen kadınların %31,5'inin 46-50 ve %30'unun da 50 ve üzeri yaş aralığındaki grupta görülmüştür. Burada kadınların yaşları arttıkça şiddete dönük bir tavır sergileyenlerin oranlarının da arttığı dikkat çekmektedir. Yani 40 ve aşağı yaş grubunda yer alan kadınların daha düşük oranda bu tarz bir tavır sergiledikleri, 40 ve üzerine çıktığında bu tarz tavır sergileyenlerin oranlarının arttığı görülmektedir. Erkek kategorisine göre, kadın katılımcılarda olduğu gibi daha düzenli bir dağılım görülmemekle birlikte, sorunların çözümünde şiddete dönük tercihlerde bulunan erkeklerin %60'ının 46-50 yaş, %57,9'unun 50 ve üzeri yaş aralığında yer aldıkları görülmüştür. Erkek katılımcılarda bu seçeneği tercih edenlerin oluşturduğu grubun %45,5'i gibi önemli oranının 20-25 yaş aralığında yer almaları da büyük önem arz etmektedir. Buna göre erkek katılımcılarda ya yaşı çok genç olanlarda ya da daha yaşlı olanlarda söz konusu eğilimin tercih edildiği görülmüştür.

Cinsiyet ve yaş kategorisinde dağılımın en düşük oranları ayrılmaya ikna etme, anne-babanın araya girmesi ve evi terk etme seçeneklerinde görülmüştür. Anne-babaların araya girmesi yoluyla sorunu çözme yoluna giden kadınların %5,6'sı 41-45 yaş arasında yer aldığı, erkekler de ise bu oranın %9,1'e yükseldiği görülmüştür. Erkeklerin ayrılmaya ikna etme yolunu tercih etmediği, kadınların ise bunu tercih ettikleri ve tercih eden kadınların da 31-35 yaş arasında olduğu görülmüştür. Evi terk etmeyi tercih etme durumunun yaş ve cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine bakıldığında 20-25 yaş arasında yer alan kadınların %18,2'si, erkeklerin %9,1'i bu grubu temsil etmektedir.

Tabloda dikkat çeken diğer bir noktanın sorunları konuşmayıp sessiz kalarak çözme yolunu tercih edenlerde görülmüştür. Yaş dağılımı açısından bakıldığında kadınların %43,8'i 46-50 ve %40'ı 50 ve üzeri yaş grubunda yer almaktadır. Erkekler de ise %21,4'ü 41-45 %17,2'sinin ise 36-40 yaş grubunda yer aldıkları görülmektedir. Görüldüğü üzere bu sessiz kalmayı tercih edenler arasında kadınların oranının erkeklerin oranından fazla olduğu, her iki grupta da 40 ve üzeri yaş aralığında yer alan grubun çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Bu durum bireylerin kendilerini ifade etmeleri, dışavurumları konusunda bireyci bir tutum sergilemeleriyle ilişkilidir. Genel olarak daha yaşlı olanlar mevcut sorunlar karşısında sorunların daha çok büyümemesi için -ki özellikle bu durum daha çok kadınlarda söz konusudur- sessiz kalmayı tercih etmektedir. Ataerkil bir aile yapısının hakim olduğu toplumlarda da bilindiği gibi kadın

çok fazla söz hakkına sahip olmadığı için sorunları dile getirme konusunda da hak sahibi olarak görülmemektedir. Bunun yanı sıra kadına ailede önemli bir görev yüklenmiştir. Kadın aileyi bir arada tutan, birlik ve beraberliği sağlayan bir rol üstlendiği için kadının sorunlar karşısında sessiz kalması kaçınılmaz olmaktadır. Dolayısıyla sessiz kalarak sorunları çözme yolunu tercih eden kadınların oranlarının erkeklerle karşılaştırıldığında fazla olması bu gerçekliği doğrulamaktadır. Fakat değişen toplumsal koşullar, bireylerin düşünce ve anlayış kalıplarında farklılaşmaya yol açmasıyla birlikte daha yeni kuşakların sorunları sessiz kalarak çözme yoluna gitme tavrının çok fazla benimsenmediği de görülmektedir.

Tablo 201. Cinsiyete ve Yaşa Göre Aile İçi Sorunlara Karşı Sergilenen Davranış İlişkisi

			Konuşarak sorunu çözmeye çalışma	Ayrılmaya ikna etme
Kadın	Yaş	20-25	8	0
			36,4%	,0%
		26-30	27	0
			73,0%	,0%
		31-35	20	2
			54,1%	5,4%
		36-40	18	0
			48,6%	,0%
		41-45	8	0
			44,4%	,0%
	46-50	4	0	
		25,0%	,0%	
	50 ve üzeri	2	0	
		20,0%	,0%	
	Toplam	87	2	
		49,2%	1,1%	
Erkek	Yaşınızı belirtiniz	20-25	3	
			27,3%	
		26-30	24	
			50,0%	
		31-35	23	
			50,0%	
		36-40	9	
			31,0%	
		41-45	5	
			35,7%	
	46-50	4		
		40,0%		
	50 ve üzeri	5		
		26,3%		
	Toplam	73		
		41,2%		

			Anne-babaların araya girmesi	Konuşmayıp sessiz kalmayı tercih etme
Kadın	Yaş	20-25	1	6
			4,5%	27,3%
		26-30	0	6
			,0%	16,2%
		31-35	1	6
			2,7%	16,2%
		36-40	1	8
			2,7%	21,6%
		41-45	1	5
			5,6%	27,8%
46-50	0	7		
	,0%	43,8%		
50 ve üzeri	0	4		
	,0%	40,0%		
Toplam		4	42	
		2,3%	23,7%	
Erkek	Yaş	20-25	1	1
			9,1%	9,1%
		26-30	2	1
			4,2%	2,1%
		31-35	1	4
			2,2%	8,7%
		36-40	0	5
			,0%	17,2%
		41-45	0	3
			,0%	21,4%
46-50	0	0		
	,0%	,0%		
50 ve üzeri	1	1		
	5,3%	5,3%		
Toplam		5	15	
		2,8%	8,5%	
			Münakaşa, Kavga, Şiddet gösterme	Evi terk etme
Kadın	Yaş	20-25	3	4
			13,6%	18,2%
		26-30	3	1
			8,1%	2,7%
		31-35	8	0
			21,6%	,0%
		36-40	9	1
			24,3%	2,7%
41-45	4	0		
	22,2%	,0%		
46-50	5	0		
	31,3%	,0%		

		50 ve üzeri	3	1
			30,0%	10,0%
	Toplam		35	7
			19,8%	4,0%
Erkek	Yaş	20-25	5	1
			45,5%	9,1%
		26-30	18	3
			37,5%	6,3%
		31-35	16	2
			34,8%	4,3%
		36-40	13	2
			44,8%	6,9%
		41-45	5	1
			35,7%	7,1%
		46-50	6	0
			60,0%	,0%
		50 ve üzeri	11	1
			57,9%	5,3%
	Toplam		74	10
			41,8%	5,6%

$X^2 = 45,564$, $sd=30$, $p=.034$

4.12.5. Cinsiyete ve Yaşa Göre Eski Eşin Aile İçi Sorunlara Karşı Sergilediği Davranış

Tabloya göre boşanma ile sonuçlanan evlilikte eşin sorunlar karşısındaki tutumunun yaş ve cinsiyet değişkenlerine göre gözlenen farkın anlamlı olmadığı bulunmuştur. 41-45 yaş arasındaki kadınların %16,7'si; 20-25 yaş arasında yer alan erkeklerin %27,3'ü konuşarak sorunları çözmeyi tercih etmektedir. Ayrılmaya ikna etmeyi tercih edenlerin farklı yaş ve cinsiyet kategorisinde hemen hemen olmadığı görülmektedir. 41-45 yaş arasında yer alan kadınların %11,1'i 50 ve üzeri yaş aralığında yer alan erkeklerin %15,8'i anne-babaların araya girmesiyle (onları soruna dahil ederek) çözüme yoluna gitmişlerdir. 20-25 yaş arasındaki kadınların %13,6'sı, 36-40 yaş arasında yer alan erkeklerin %27,6'sı konuşmayıp sessiz kalmayı tercih ettiğini belirtmiştir. Evi terk etmeyi tercih eden kadınların %25'i 46-50 yaş arasında yer alırken %18,2'si 20-25 yaş arasında olduğu görülmüştür. Tabloda çoğunluğun olduğu seçenek münakaşa, kavga ve şiddet gösterenlerin olduğu gruptur. Buna göre, 46-50 yaş aralığında yer alan kadınların %75'i, erkeklerin ise %70'i münakaşa, kavga ve şiddet gösterme eğiliminde olduklarını belirtmiştir. Buna göre, kadın ve erkek katılımcılar arasında 45 ve üzerinde yaşa sahip olanların münakaşa, kavga ve şiddete dönük eğilim

sergiledikleri, buna karşın daha genç yaşlarda olanların ise çoğunlukla eşlerinin konuşarak sorunları çözme yoluna gittiklerini belirtmiştir.

Tablo 202. Cinsiyete ve Yaşa Göre Eski Eşin Aile İçi Sorunlara Karşı Sergilediği Davranış İlişkisi

			Konuşarak Sorunu Çözmeye Çalışma	Ayrılmaya İkna Etme	
Kadın	Yaş	20-25		2	0
				9,1%	,0%
		26-30		3	1
				8,1%	2,7%
		31-35		3	0
				8,1%	,0%
		36-40		4	0
				10,8%	,0%
		41-45		3	0
				16,7%	,0%
46-50		0	0		
		,0%	,0%		
50 Ve Üzeri		0	0		
		,0%	,0%		
Toplam			15	1	
			8,5%	,6%	
Erkek	Yaş	20-25		3	0
				27,3%	,0%
		26-30		6	0
				12,5%	,0%
		31-35		6	0
				13,0%	,0%
		36-40		0	1
				,0%	3,4%
		41-45		1	0
				7,1%	,0%
46-50		2	0		
		20,0%	,0%		
50 Ve Üzeri		0	1		
		,0%	5,3%		
Toplam			18	2	
			10,2%	1,1%	
			Anne-Babaların Araya Girmesi	Sessiz Kalmayı Tercih Etme	
		20-25		0	3
				,0%	13,6%
		26-30		0	3
				,0%	8,1%
		31-35		4	2
				10,8%	5,4%

Kadın	Yaş	36-40		2	1
				5,4%	2,7%
		41-45		2	1
				11,1%	5,6%
		46-50		0	0
				,0%	,0%
50 Ve Üzeri		0	0		
		,0%	,0%		
Toplam				8	10
				4,5%	5,6%
Erkek	Yaş	20-25		0	0
				,0%	,0%
		26-30		3	7
				6,3%	14,6%
		31-35		1	5
				2,2%	10,9%
		36-40		0	8
				,0%	27,6%
		41-45		0	2
				,0%	14,3%
46-50		1	0		
		10,0%	,0%		
50 Ve Üzeri		3	3		
		15,8%	15,8%		
Toplam				8	25
				4,5%	14,1%
				Münakaşa, Kavga, Şiddet Gösterme	Evi Terk Etme
Kadın	Yaş	20-25		13	4
				59,1%	18,2%
		26-30		26	4
				70,3%	10,8%
		31-35		26	2
				70,3%	5,4%
		36-40		27	3
				73,0%	8,1%
		41-45		12	0
				66,7%	,0%
46-50		12	4		
		75,0%	25,0%		
50 Ve Üzeri		9	1		
		90,0%	10,0%		
Toplam				125	18
				70,6%	10,2%
		20-25		6	2
				54,5%	18,2%
		26-30		25	7
				52,1%	14,6%
31-35		28	6		

Erkek	Yaş			60,9%	13,0%
		36-40		19	1
				65,5%	3,4%
		41-45		9	2
				64,3%	14,3%
		46-50		7	0
				70,0%	,0%
		50 Ve Üzeri		12	0
				63,2%	,0%
		Toplam		106	18
		59,9%	10,2%		

$X^2 = 30,205$, $sd=30$, $p=,455$

4.12.6. Cinsiyete Göre Evlilik Sürecinde Ailede Karar Mercisi

Araştırmaya katılanların boşanmadan önceki süreçte ailevi kararların kimin tarafından alındığı ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Tablodaki veriler incelendiğinde katılımcıların ailedeki önemli kararların erkek tarafından alındığını belirtenlerin oranı %51,1; eşit bir şekilde kararların alındığını belirtenlerin oranı ise %41,2'dir. Kararların alımında kadınların söz sahibi olduğunu belirtenlerin oranının %7,6 gibi oldukça düşük olduğu dikkat çekmektedir. Yani araştırma kapsamında yer alan katılımcıların verdikleri yanıtlara bağlı olarak ailedeki önemli kararların alımında erkeğin ön planda olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tablodaki verilerden yola çıkarak, kadınların %58,2'si, erkeklerin ise % 44,1'i ailedeki önemli kararların erkek tarafından alındığını belirtmişlerdir. Bununla birlikte kadın katılımcılar, çoğunlukla ailedeki önemli kararların erkek tarafından alındığını ileri sürmüştür. Fakat erkek katılımcıların ise çoğunlukla ailedeki kararların eşit bir şekilde alındığını belirtmişlerdir. Bu da tabloda %50,3 ile temsil edilmiştir. Bununla birlikte ailedeki kararların ortak ya da eşit bir şekilde alındığını belirten kadınların oranının erkeklerin oranından düşük olduğu gözlenmiştir (%32,2). Kadının aile içindeki kararların alınmasında önemli bir rol üstlendiğini belirtenler arasında kadınların ve erkeklerin oranlarının oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. Kadınların karar almadaki rollerinin tabloda oldukça düşük düzeyde gözlenmesi, Türkiye gerçeğiyle örtüşmektedir. Tabloda dikkat çeken temel özelliğin erkeklerin karar almada “eşit” kadınların ise “erkeklerle” işaret etmesidir. Erkeklerin ailedeki kararlarda eşit seçeneğini belirtmesi bir anlamda günümüzde değişen otorite ilişkileri çerçevesinde değerlendirilebilir. Değişen aile yapısı, rol ve sorumluluklarda da kadın ve erkek arasında ortak bir paylaşımaya yönetmiştir. Erkek artık tek bir karar mekanizması olarak görülmemektedir. Fakat bu durum, ailede kadın ve

erkeğin eğitim, meslek, bakış açısı gibi sosyo-kültürel yapısına göre farklılık göstermektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde geleneksel cinsiyet rollerinin hala büyük ölçüde ağırlığını koruduğu ülkemizde ailevi kararların alımında erkeğin otorite olduğunu belirtenlerin çoğunlukta olması çok da şaşırtıcı bir durum değildir. Bununla birlikte eşitliğin söz konusu olduğunu belirtenlerin azımsanmayacak bir orana sahip olduklarını söylemek gerekmektedir. Arıkan yaptığı bir araştırmada (Arıkan, 1996:43-65) araştırma kapsamına giren kadın ve erkeklerin çoğunlukla eşitliğini savunuyor olmalarını kentte yaşamış olmakla açıklamıştır. Kentel değerlerin, kadın ve erkeğin insan olarak birbirine eşit olduğu yönündeki değerlendirmelerin araştırmaya katılanlar tarafından içselleştirilmesi şeklinde açıklamıştır. Kentler, çalışma yaşamına atılmış kadınların yığıldığı, kitle iletişim araçlarının en yaygın izlendiği, eğitimde üst basamaklara tırmanan kadınların en yüksek oranda olduğu çeşitli sosyo-kültürel etkinliklere kadın ve erkeğin çok daha rahat ortaklaşa katılabildiği yerlerdir. Böyle bir ortamda kadın ve erkeğin kararların alımında eşitlikten yana tutum izlemeleri garipsenmeyecek bir durum olarak algılanmalıdır. Araştırma kapsamında aileyi ilgilendiren konularda yalnızca erkeğin karar verdiğini ileri sürenlerin oranlarının yüksek çıkması Atalay vd'nin (Arıkan,1992:421) araştırmalarıyla benzer sonuçlar içermektedir. Bununla birlikte Arıkan ve Gökçe'nin yaptıkları çalışmalarda da (1996: 11;1993: 15-29), ailevi konularda kararların alınması konusunda eşitlikçi bir tutumun benimsenmesine rağmen ev içi rollerin yerine getirilmesi konusunda daha cinsiyetçi bir tutum izlendiğini bulmuşlardır. Eşler arasında bu geleneksel tutum kentel alanlarda bile hala varlığını devam ettirmektedir. Bir toplumda kadının statüsünü olumlu yönde etkileyebilecek unsurlardan biri kadının işgücüne katılımıdır. Türkiye'de ise kadının iş gücüne katılımı düşüktür. Diğer yandan kadının işgücüne katılımı, geleneksel ev işi paylaşımını çok fazla etkilememiştir. Gündelik rutin işlerin yapılması konusunda çalışan ve çalışmayan kadınlar arasında çok fazla bir fark görülmemektedir. Dolayısıyla ailevi kararların alımında erkeklerin ön plana çıkarılması bu geleneksel durumu yansıtmaktadır. Buna karşın eşitlikçi bir tutum sergilenmesi, kent değerlerinin büyük ölçüde içselleştirildiğinin kanıtı olarak görülebilir. Özellikle kentte kalış süresi, eğitim düzeyi, kadının istihdama katılımı arttıkça eşler arasında bu eşitlikçi tutum da güçlenecektir (Arıkan, 1996: 46-65).

Sencer yaptığı bir araştırmada (1979:151-173),cins ayırımına dayanan işbölümünün aşıldığı kent ailesinde ev içi ve dışında karı-koca, benzer görev ve

yetkilere sahip üyeler olarak belirlemekte ve bu ilişkide aile başkanlığı ayrı bir konum olarak önemini yitirmekte ya da bir kişinin tekelden çıkmaktadır. Bu tarz bir ailede yetişenler de bireyler arası ilişkileri eşitlikçi bir bağlamda değerlendirmekte, görevler ve yetkiler ortaklaşa paylaşılmaktadır. Buna göre kentte kalış süreci ailevi kararların alınmasında yetki tartışmasında önemli bir kriter olarak değerlendirilmektedir. Çünkü uzun bir süre kentte kalan kişiler kentsel değerleri daha çok içselleştirdikleri için daha eşitlikçi bir tutuma sahip olmaları yüksek olasılıktır. Araştırmamızda ailedeki yetkenin erkeğe ait olduğunu söyleyenler ile eşitlikçi bir tutum sergileyenlerin oransal olarak birbirinden çok büyük farklılık içermedikleri göz önüne alındığında kentsel değerlerin tam olarak özümsemediği ya da içselleştirilmediği, geleneksel yapının hala görece olarak etkinliğini sürdürmesi söz konusudur. Bu da hem kentte yaşama süresi, hem kentin yapısal özellikleri hem de katılımcıların sosyo-kültürel özellikleriyle ilişkilidir.

Tablo 203. Cinsiyete Göre Evlilik Sürecinde Ailede Karar Mercii İlişkisi

		Erkek	Kadın	Eşit	Toplam
Cinsiyet	Kadın	103	17	57	177
		58,2%	9,6%	32,2%	100,0%
	Erkek	78	10	89	177
		44,1%	5,6%	50,3%	100,0%
Toplam		181	27	146	354
		51,1%	7,6%	41,2%	100,0%

$X^2=12,282$, $sd=2$, $p=,002$

4.13. Cinsiyet ile Aile İçi Şiddet Arasındaki İlişki

4.13.1. Cinsiyete Göre Evlilik Sürecinde Şiddete Maruz Kalma

Tabloda araştırmaya katılanlar arasında evlilik süresince şiddete maruz kalan olup olmadığı cinsiyet değişkeni üzerinden sorgulanmıştır. Cinsiyet ve şiddete maruz kalma durumu arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. 19 nolu hipotez doğrulanmıştır. Araştırmaya katılanların yarısından fazlası boşandıkları eşlerinden şiddet gördüklerini belirtmiştir (%56,8). Şiddet görmediğini belirtenlerin oranı ise %43,2'dir.

Tablodaki verilerden yola çıkarak araştırmaya katılanlar arasında kadın katılımcıların daha çok şiddete maruz kaldıkları söylenebilir. Buna göre kadınların %81,9 gibi oldukça yüksek oranı evlilikleri süresince eşlerinden herhangi bir şekilde şiddete maruz kaldıklarını belirtirken, erkek katılımcılar arasında şiddete maruz kaldıklarını belirtenlerin oranının %31,6'ya düştüğü görülmüştür. Şiddete maruz kalanlar arasında eşi tarafından herhangi bir şiddete maruz kalmadığını belirten

erkeklerin oranı kadınların oranından fazladır. Erkeklerde bu oran %68,4 iken kadınlarda %18,1'dir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, araştırmaya katılanlar arasında kadın katılımcıların daha çok şiddete maruz kaldıkları sonucuna ulaşılabılır. Aile Araştırma Kurumu tarafından Türkiye'de aile içi şiddet konusunda gerçekleştirilen en kapsamlı araştırma niteliğini taşıyan bir araştırma kentlerde erkeklerin %36'sının kadına fiziksel şiddet uyguladıklarını ortaya koymuştur. Fiziksel olmayan şiddet uygulayan kentli erkeklerin oranı ise %62 olarak saptanmıştır (AAK, 1995). Ülkemizde yapılan çeşitli araştırmalar resmi istatistiklere tam olarak yansımaya da kadına ve çocuğa yönelik şiddetin çok yaygın bir sorun olduğunu, evliliklerin dengesini temelden sarstığını, aile üyelerinin geleceğini olumsuz etkilediğini ve boşanmalara yol açtığını göstermektedir. Yapılan diğer araştırmalarda, evliliği süresince fiziksel ve ruhsal şiddete maruz kalmış kadınların gerek planlı gerekse impulsif bir davranış olarak kocalarına yönelik yaralama hatta ölümlerle sonuçlanabilen şiddet davranışları sergilemelerinin söz konusu olabildiğini ileri sürmüşlerdir. Nitekim bu araştırmada kocasını öldüren kadınların evlilik yaşamlarında düzenli olarak fiziksel şiddete uğradıkları, bu kadınların istekli olmalarına rağmen çeşitli nedenlerden dolayı boşanamamış olduklarını belirtmişlerdir.

Aktaş (1995) bir araştırmasında şiddetin evlilikler açısından sonu cinayetlere dek uzanabilen yaşamsal sorunlar doğurduğunu vurgulamıştır. Yine yapılan araştırmalarda evliliklerin büyük kısmı aile içi şiddet nedeniyle bitmektedir. Her ne kadar toplum modernleşme yolunda hızlı bir toplumsal değişim süreci yaşıyor olsa da kadının toplumumuzda hala ikinci planda kaldığı ve geleneksel cinsiyetçi tutumlara maruz kaldığı yaygın bir gerçektir. Araştırma kapsamında tarafların şiddete yönelik tutumlarının belirgin olması Türkiye'de kadına yönelik şiddet olgusunu ön plana çıkarmaktadır (Arıkan vd., 1989: 13; Koşar ve Arıkan, 1989: 34; Yıldırım, 1996: 25; Demiröz, 1996: 27-36; Aktaş, 1995: 44).

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından yapılan Kadına Yönelik Şiddet Araştırmasında eşi ya da eski eşi tarafından şiddete maruz kalan kadınların oranı %39'dur. Şiddete maruz kalıp da kimseye söyleyemeyenlerin oranı ise %48,5'dir. Bu araştırmaya göre Türkiye'de her 10 kadından 4'ü fiziksel şiddete maruz kalmaktadır (KSGM, 2012). Bunun yanı sıra Türkiye'de yılda en az 25 töre cinayetinin işlendiği belirtilmektedir. Fakat gerçek sayı bunun çok üzerindedir. Namus ve töre adına kadınlara yönelik kötü muamele, işkence, öldürme, intihara zorlama oranı son yıllarda %25 oranında artmıştır. Cinsel Eğitim, Tedavi ve Araştırma Derneği tarafından 2006

yılında yapılan bir araştırmada namus / töre adı ve söylemiyle işlenen cinayetlere ilişkin tutumlar incelendiğinde, çalışmaya katılan bireylerin %19'unun bu ifadeye kesinlikle veya kısmen katıldığını belirtmiş olması dikkat çekicidir. Kadınlar kendileri için güvenli olarak kabul edilen evlerinde şiddete uğramaktadırlar. Özellikle eşten ayrılma devresi kadınlar için şiddet riskinin arttığı bir devredir.

Türkiye’de 2007 yılında Ayşe Gül Altınay ve Yeşim Arat tarafından yapılan “Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet” başlıklı geniş ölçekli araştırmada her üç kadından birinin fiziksel şiddet gördüğü saptanmıştır. Hayatı boyunca” eşinden en az bir kez fiziksel şiddet görmüş kadınların oranı Türkiye genelinde % 35, Doğu Anadolu genelinde ise % 40 bulunmuştur. En az bir kez fiziksel şiddete maruz kaldığını söyleyenlerin Türkiye genelinde % 49’unun, doğu genelinde ise % 63’ünün bu durumdan daha önce hiç kimseye söz etmemiş olmaları dikkat çekicidir. Türkiye genelinde şiddet gören her iki kadından biri (doğuda her üç kadından yaklaşık ikisi) eşinden gördüğü şiddetle tek başına mücadele etmek durumunda kalmaktadır. Kocalarından boşanmış veya ayrılmış kadınlarda fiziksel şiddet deneyiminin % 78 gibi çok yüksek bir oranlara ulaştığı bildirilmektedir. Eğitim düzeyi arttıkça fiziksel şiddet gördüğünü söyleyen kadınların oranı azalmaktadır. Okuma yazma bilmeyen kadınlar arasında en az bir kez fiziksel şiddete maruz kaldığını söyleyenlerin oranı %43 iken, yüksek öğrenim görmüş kadınlar arasında bu oran % 12’dir. Eşi okuryazar olmayan kadınların yarısı en az bir kez fiziksel şiddete maruz kaldığını söylerken, eşin eğitimi yüksek okul ve üniversite düzeyine çıktığında bu oran % 18’e düşmektedir. Aradaki fark ne kadar anlamlı olsa da, yüksek öğrenim görmüş altı erkekten birinin eşine fiziksel şiddet uyguluyor olması da dikkat çekicidir (Altınay ve Arat, 2007: 50-73).

Gelir düzeyi arttıkça fiziksel şiddet gördüğünü söyleyen kadınların oranı düşmektedir. Buna karşın hane geliri 2500 YTL’nin üzerinde olan her dört ailenin birinde bile fiziksel şiddet yaşanmaktadır. İllerde oturan kadınların fiziksel şiddete maruz kalma oranları ilçelerde oturanlara göre yaklaşık % 42 daha fazladır. Dayanın en az yaşandığı yerleşim birimleri ilçeler, en çok yaşandığı yerler ise illerdir. Kadınların % 14’ü en az bir kez “istemediği zamanlarda cinsel ilişkiye zorlandığını” belirtmiştir. Cinsel şiddete uğradığını söyleyenlerin % 67’si aynı zamanda fiziksel şiddete de maruz kaldığını ifade etmektedir.

Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) ve Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen, 17.168 kişi ile yapılan görüşmelere dayanan ve 2009 Ocak

ayında yayınlanan “Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet raporuna” göre de evli kadınların % 11- 29’u eşinden ağır derecede fiziksel şiddet görmektedir. En yüksek oran Kuzeydoğu Anadolu ve Orta Anadolu’da elde edilmiştir. Aynı raporda evli kadınların %15’i eşinin cinsel şiddetine maruz kaldığı belirtilmektedir. En düşük oran % 9 ile Marmara Bölgesinde, en yüksek oran ise % 29 ile Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde elde edilmiştir. Ayrıca fiziksel şiddete maruz kalan kadınlar cinsel şiddet için de yüksek risk taşımaktadırlar. Türkiye genelinde fiziksel şiddet yaşayan kadınların oranının % 42 olduğu, bunun en sık 40- 59 yaş grubunda yaşandığı belirtilmektedir. Eğitim düzeyi ile şiddet oranları arasında tersine ilişki bulunmuştur. Eğitimsiz ve ilköğretim düzeyinde eğitimi olan kadınlarda şiddete maruz kalma oranı %56 iken, Lise mezunu-üniversite eğitimi olanlarda % 32 bulunmuştur. Üniversite mezunu olanlarda % 17 bulunması, lise ve üstü eğitim olan evli 10 kadından 3 ünde şiddet öyküsünün olması dikkat çekicidir.

Hamilelikte eş veya bir yakınının cinsel şiddetine maruz kaldığını bildiren kadınların oranı, Kuzey Doğu Anadolu’da %18, Marmara bölgesinde %5; eş/partner dışında bir kişiden cinsel şiddete maruz kalan 15 yaş üstü kadınların oranı ise genel olarak % 3, kentlerde %4, kırsalda %2’dir. Kadınlar, istismarcıların yarısının bir tanıda veya akraba olduğunu belirtmiştir. 15 yaş altında kadınların %7’si cinsel istismara maruz kaldığını bildirmiştir.

Eş şiddeti önemli bir sağlık sorunudur. Aynı taramada eş şiddetini yaşayan kadınların beden ve ruh sağlığı sorununun çok daha yüksek oranda bulunduğu dikkat çekilmiştir. Ruh sağlığı sorunları arasında intihar önemli bir yer almaktadır. Eş şiddeti nedeni ile tamamlanmış intiharların tam sayısı ve oranı bilinmemektedir. Ancak şiddet mağduru kadınlara intihar düşünceleri ve/veya girişimleri sorulduğunda intihar riskinin küçümsenmemesi gereken bir sorun olduğuna dikkat çekilmiştir. Eşlerinden fiziksel ve/veya cinsel şiddet gören evli kadınların içinde, şiddet görmeyen kadınlara göre hayatına son vermeyi düşünmüş olanlar dört kat, son vermiş olanların oranı üç kat fazladır. Kendini öldürme girişiminde bulunanların oranı 4 kat fazladır (%15). Buna karşı, eş şiddeti nedeniyle resmi bir kurum veya bir Sivil Toplum Kuruluşuna başvurma oranı hala çok düşüktür (%8). Kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmeleri de şiddete zemin hazırlayan, kız çocuklarını eğitim, sağlık, kendini geliştirme, ailesiyle görüşme gibi haklarından mahrum etmekte ve birçok sosyal, ruhsal ve sağlık sorunlarına neden olmaktadır. Bu konuda da Birleşmiş Milletlerin ilgili kampanyalarına destek vererek farkındalığı arttırmalıyız. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinden (AİHM) aile içi şiddet

nedeniyle ceza alan ilk ülke Türkiye'dir. Bu cezanın alınmasını neden olan kişi devlet tarafından korunamamasına bağlı olarak eşi tarafından öldürülmüş bir kadındır.

Tablo 204. Cinsiyete Göre Evlilik Sürecinde Şiddete Maruz Kalma İlişkisi

		Evet	Hayır
Cinsiyet	Kadın	145	32
		81,9%	18,1%
	Erkek	56	121
		31,6%	68,4%
Toplam		201	153
		56,8%	43,2%

$X^2=91,179$, $sd=1$, $p=,000$

4.13.2. Cinsiyete Göre Fiziksel Şiddete Maruz Kalma

Araştırmaya katılanların fiziksel şiddete maruz kalma durumları ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki gözlenmiştir. Bu ilişkiselliğe göre katılımcıların %59,2'si fiziksel şiddete maruz kaldığını %40,8'i fiziksel şiddete maruz kalmadığını belirtmiştir. Buna göre fiziksel şiddete maruz kaldığını belirtenlerin çoğunlukta olduğu görülmüştür. Cinsiyet açısından değerlendirildiğinde evlilik süresince fiziksel şiddete maruz kaldığını belirtenlerin %77,9'u kadın, %10,7'si erkektir. Fiziksel şiddete maruz kalmadığını belirtenlerin %89'3'ü erkek %22,1'i kadındır. Görüldüğü üzere araştırmaya katılanlar arasında kadınların oldukça büyük oranı fiziksel şiddete maruz kaldığını öne sürmüştür. Erkeklerin ise tamamına yakını fiziksel şiddete maruz kalmadığını söylemiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar, Türkiye'de yaygın olan bir gerçekliği yansıtmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir yansıması olan kadına yönelik şiddet ülkemizde önemli bir sorun olarak durmaktadır. Farklı araştırmalar ülkemizde her üç kadından birinin hayatlarının bir döneminde fiziksel ya da cinsel şiddete maruz kaldıklarını ortaya koymaktadır. Bu da kadına yönelik şiddetin yapısal dinamiklerden beslenen çok yönlü toplumsal bir sorun olduğunu gözler önüne sermektedir. Kadına yönelik şiddet, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin farklı boyutlarını oluşturan, cinsiyete dayalı işbölümü, sosyo-ekonomik durum, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim gibi faktörlerden beslenen sosyal bir sorundur. 2009 yılında gerçekleştirilen 'Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet' araştırmasına göre, ülke genelindeki kadınların % 39'u fiziksel şiddet, % 15'i de cinsel şiddet yaşarken, kadınların % 42'si iki şiddetten en az birini yaşadığını ifade etmiştir. Adalet Bakanlığı'nın 2010 yılı ağustos ayında yaptığı

açıklamaya göre, kadın cinayetleri son 7 yılda % 1400 artmıştır. Emniyet Genel Müdürlüğü'nden elde edilen bilgilere göre, 2010 yılının sadece ilk 7 ayında 226 kadın öldürülmüştür. Benzer şekilde, 2011 yılında 257 kadının öldürüldüğü tespit edilmiştir (USAK Raporları, 2009-2011) .

Yapılan araştırmalar, kadına yönelik şiddetin en yoğun şekilde şehirlerde kendini gösterdiğini ortaya koymaktadır. Farklı araştırmalara göre, Türkiye genelinde şehirde oturan kadınların fiziksel şiddete maruz kalma oranları, ilçelerde oturanlara göre yaklaşık % 42 daha fazladır. Bu durum, göç, kentleşme gibi unsurların kadına yönelik şiddetin yoğunluğu üzerinde dolaylı bir etkisi olduğunu gösteriyor. Türkiye’de şiddetin gittikçe görünürlük kazanmasının en önemli yapısal sebebi, sosyo-ekonomik ve kültürel yapıda göç, kentleşme, yaşam şartlarının farklılaşmasında yaşanan böylesi bir değişimi, toplumsal kabullerin takip etmeyişidir. Kadınların yaş, eğitim, refah düzeyi ve yerleşim yeri gibi temel demografik özellikleri, kadınların yaşamlarının çeşitli aşamalarında karşılaştıkları şiddeti etkilemektedir. Araştırmalara göre, her eğitim düzeyinden kadın şiddet mağduru olabilmektedir. Öte yandan, kadınların ve erkeklerin eğitim düzeyi arttıkça, kadına yönelik şiddet oranı belirgin bir biçimde düşmektedir. Fakat veriler, ülke genelinde okuma yazma bilmeyen 4,5 milyon civarı kişinin %80’ini kadınların oluşturduğunu göstermektedir. Bununla birlikte kadınların yalnızca eğitim düzeyinin artması, iş hayatına erkeklerle eşit düzeyde katılım imkânı vermemektedir. Kadınların toplumsal yaşama katılımını destekleyen sosyal politikaların eksikliği, ataerkil aile içi ilişkilerin sürdürülmesi gibi yaklaşımlar, kadınların statüsünü etkilemektedir (USAK Raporları, 2009-2011; Turkish Weekly, 2012; ILA, 2011-2012).

Türkiye geneli oranlarında en çarpıcı sonuçlardan biri, % 73 oranı ile boşanmış ya da ayrı yaşayan kadınların belirttiği şiddet oranıdır. Başka bir ifade ile boşanmış/ayrı yaşayan her 10 kadından 7’si yaşamının herhangi bir döneminde fiziksel şiddet yaşamıştır. Bu oranlar cinsel şiddetin yaşanma oranlarına paralellik göstermektedir. Boşanmış/ayrı yaşayan kadınların % 44’ü cinsel şiddete maruz kaldığını belirtirken, bu oranlar eşi ölmüş kadınlarda % 22, hala evli kadınlarda % 14, hiç evlenmemiş kadınlarda ise % 2 düzeyindedir. Ülkemizde şiddet rakamlarının yüksekliği, problemin toplumsal cinsiyet eşitsizliği, sosyo-ekonomik durum ve ataerkil kültürel kabullerden beslenen toplumsal bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır. Kadına yönelik şiddet konusunda gözden kaçırılmaması gereken bir diğer unsur, kadına yönelik şiddetin yalnızca bir gelişmişlik sorunu olarak açıklanamamasıdır. Kadın haklarının korunması konusunda yapısal yasal önlemlerin olduğu Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri’nde

(ABD) de kadına yönelik şiddet oldukça yüksektir. ABD Adalet Bakanlığı verilerine göre, ülke genelinde gerçekleştirilen araştırmalar, kadınların yarısından fazlasının (% 55) hayatlarının bir döneminde şiddet gördüğüne işaret etmektedir. Birleşmiş Milletler Dünya Kadınları 2010 Raporu'na göre, Avrupa'da da kadına yönelik şiddet ciddi boyutlardadır. Rapor verilerine göre, Almanya'da kadınların % 25'i hayatlarının bir döneminde fiziksel ve/veya cinsel şiddet mağduru olduklarını dile getirmiştir. Bu oran Danimarka'da % 27, Norveç'te % 22'dir (USAK Raporları, 2009-2011; Turkish Weekly, 2012; ILA, 2011-2012).

Tablo 205. Cinsiyete Göre Fiziksel Şiddete Maruz Kalma İlişkisi

		Evet	Hayır
Cinsiyet	Kadın	113	32
		77,9%	22,1%
	Erkek	6	50
		10,7%	89,3%
Toplam		119	82
		59,2%	40,8%

$X^2=75,569$, $sd=1$, $p=,000$

4.13.3. Cinsiyete Göre Psikolojik Şiddete Maruz Kalma

Araştırmada psikolojik şiddete maruz kalma durumları ile cinsiyet arasında 0,005 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Araştırmaya katılanların %62,2'si psikolojik şiddete maruz kalmadıklarını belirtirken %37,8'i psikolojik şiddete maruz kaldıklarını belirtmiştir. Tablodaki verilere göre psikolojik şiddete maruz kalmayanların oranı çoğunluktadır. Tablodaki verilerden yola çıkarak psikolojik şiddete maruz kaldığını belirtenler arasında kadınlar %40,7 erkekler ise %30,4 oranıyla temsil edilmiştir. Psikolojik şiddete maruz kalmadığını belirtenlerin ise %69,6'sı erkek, %59,3'ü kadındır.

Psikolojik şiddet: eşle doğrudan iletişimi reddetmek, eşin kendisini ifade etmesini, görüş ve düşüncelerini açıklamasını engellemek, zaaflarıyla alay etmek, duygusal sömürü yapmak, imalı konuşarak yanlış anlamalara meydan vermek, eşin kendisine olan güvenini ve saygısını yitirmesini sağlamak, kadını sürekli eleştirmek, katı kurallar ve sınırlar koyarak baskı kurmak, eşin çevresi ile bağlarını koparmak ve hareket özgürlüğünü kısıtlamak, kıskançlık bahanesiyle sürekli kontrol altında tutmak, ailesiyle ve arkadaşlarıyla görüşmesine izin vermemek ve fiziksel şiddet ile tehdit etmek şeklinde çeşitlendirilmiştir (UN Women,2011;NOW,2012; Report for Congress International Violence Against Women: US Response and Policy Issues, 2011).

Araştırmaya katılanların şiddetle ilgili önceki tablolardaki verilerine bağlı olarak esasen evlilik sürecinde herhangi bir nedenle tartışma yaşayanların şu ya da bu şekilde bu tarz bir şiddete maruz kalmaları yüksek olasılıktır. Yukarıda belirtilen psikolojik şiddetin içeriminin net olarak bilinmemesi ya da gizlilik kaygısından dolayı psikolojik şiddete maruz kalanların oranlarının düşük olduğu gözlenmiştir.

Tablo 206. Cinsiyete Göre Psikolojik Şiddete Maruz Kalma İlişkisi

		Evet	Hayır
Cinsiyet	Kadın	59	86
		40,7%	59,3%
	Erkek	17	39
		30,4%	69,6%
Toplam		76	125
		37,8%	62,2%

$X^2=1,834$, $sd=1$, $p=,176$

4.13.3.1. Cinsiyete Göre Duygusal Şiddete Maruz Kalma

Duygusal şiddete maruz kalma durumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Araştırmaya katılanların %77,6'sı duygusal şiddete maruz kalmadığını %22,4'ü duygusal şiddete maruz kaldığını belirtmiştir. Cinsiyet değişkenine bağlı olarak yapılan ilişkisellik tablosunda cinsiyete göre önemli farklılaşma gözlenmemiştir. Evlilik süresince duygusal şiddete maruz kalmadığını belirtenler çoğunluktadır. Erkeklerin %82,1'i kadınların da %75,9'u duygusal şiddete maruz kalmadıklarını belirtmiştir. Duygusal şiddete maruz kalanlar kategorisinde ise kadınların oranı %24,1 erkeklerin ise %17,9 olarak tespit edilmiştir. Bağırarak, aşağılamak, lakap takmak, küfür etmek, ailesiyle ve arkadaşlarıyla görüşmesine izin vermemek, evden çıkmasına izin vermemek, alışveriş yapmasını kontrol etmek, kimlerle görüştüğünü kontrol etmek, giyimine müdahale etmek gibi pek çok davranış duygusal şiddet içeriği taşımaktadır ve hemen her kadın evlilikleri süresince bu tarz davranışlara dolayısıyla duygusal şiddete maruz kalmaktadır. Özellikle evli olan kadınlarda duygusal şiddete maruz kalanların oranı oldukça yüksektir. Fakat kadınların büyük çoğunluğu maruz kaldıkları duygusal şiddeti bir şekilde tolere ettikleri ya da yeterli düzeyde önemsemediklerini de belirtmek gerekmektedir.

Tablo 207. Cinsiyete Göre Duygusal Şiddete Maruz Kalma İlişkisi

		Evet	Hayır
Cinsiyet	Kadın	35	110
		24,1%	75,9%
	Erkek	10	46
		17,9%	82,1%

Toplam		45	156
		22,4%	77,6%

$X^2=,917$, $sd=1$, $p=,338$

4.13.3.2. Cinsiyete Göre Sözel Şiddete Maruz Kalma

Araştırmaya katılanların sözel şiddete maruz kalma durumlarının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin verilerin sunulduğu tabloda cinsiyet ve sözel şiddete maruz kalma arasında anlamlı bir ilişki vardır. Katılımcıların %82,6'sı gibi oldukça büyük çoğunluğu sözel şiddete maruz kaldıklarını %17,4'ü ise sözel şiddete maruz kalmadıklarını ileri sürmüştür. Kadınlarda sözel şiddete maruz kaldığını belirtenlerin oranı %86,2 erkeklerde ise %73,2'dir. Sözel şiddete maruz kalmadığını belirtenler arasında erkeklerin %26,8, kadınların %13,8 olduğu görülmüştür. Aşağılayıcı sözler söylemek, zaafı ile alay etmek, suçlamak, küfür etmek, küçük düşürmek, hakaret etmek, yüksek sesle bağırarak, eşi (kadını) çelişki içinde bırakmak, eşin (kadının) öz güvenini yitirmesini sağlamak, sürekli eleştirmek, aşağılamak, tehdit etmek, kararlara katılımını engellemek, sürekli sorguya çekmek, aşağılayıcı isim takmak, sık sık alay etmek, dini veya etnik kimliğine yönelik hakaret etmek, görüşlerini ve çalışmalarını küçümsemek sözel şiddet kategorisinde değerlendirilen davranışları içermektedir. Sözel şiddet diğer şiddet türlerine göre daha sık olarak maruz kalınan bir şey olarak değerlendirildiğinde fiziksel şiddete maruz kalan her kişinin sözel şiddete de maruz kalma olasılığı yüksektir. Fakat her sözel şiddete maruz kalan fiziksel şiddete maruz kalmayabilmektedirler.

Tablo 208. Cinsiyete Göre Sözel Şiddete Maruz Kalma İlişkisi

		Evet	Hayır
Cinsiyet	Kadın	125	20
		86,2%	13,8%
	Erkek	41	15
		73,2%	26,8%
Toplam		166	35
		82,6%	17,4%

$X^2=4,742$, $sd=1$, $p=,029$

4.13.4. Cinsiyete Göre Ekonomik Şiddete Maruz Kalma

Araştırma kapsamında cinsiyet ile ekonomik şiddete maruz kalma arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Katılımcıların %88,6'sı ekonomik şiddete maruz kaldığını %11,4'ü ekonomik şiddete maruz kalmadığını öne sürmüştür. Katılımcılar arasında ekonomik şiddete maruz kaldığını belirtenlerin %14,5'i kadın iken %3,6'sı erkektir. Ekonomik şiddete maruz kalmadığını belirtenler çoğunlukta olmakla birlikte

kadınlarda bu oran %85,5 erkeklerde %96,4 olarak görülmüştür. Tabloda düşük yoğunluklu bir ilişkiden bahsedilebilir. Para vermemek ya da kısıtlı para vermek, ailenin tasarrufları, gelir ve giderleri hakkında bilgi vermemek, kadının mallarını ya da elindeki diğer gelirlerini elinden almak, çalışmasına izin vermemek, istemediği işte zorla çalıştırmak, çalışıyorsa iş hayatını olumsuz şekilde etkileyecek şekilde kısıtlamalar getirmek, aileyi ilgilendiren ekonomik konularda kadının fikrini almadan tek başına karar vermek gibi eylemler ekonomik şiddet türüne yönelik eylemlerdir. Ülkemizde çalışan ve çalışmayan pek çok kadının ekonomik şiddete maruz kaldığı fakat bunun açık bir şekilde ifade edilmediği bilinen bir gerçektir.

Tablo 209. Cinsiyete Göre Ekonomik Şiddete Maruz Kalma İlişkisi

		Evet	Hayır
Cinsiyet	Kadın	21	124
		14,5%	85,5%
	Erkek	2	54
		3,6%	96,4%
Toplam		23	178
		11,4%	88,6%

$X^2=4,746$, $sd=1$, $p=,029$

4.13.5. Cinsiyete Göre Cinsel Şiddete Maruz Kalma

Tabloya göre, cinsel şiddete maruz kalma durumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu cinsel şiddete maruz kalmadıklarını söylemişlerdir (%79,1). Cinsel şiddete maruz kaldığını söyleyenlerin oranı ise %20,9'dur. Bu oransal çoğunluğa bağlı olarak erkeklerin %85,7'si kadınların da %76,6'sı cinsel şiddete maruz kalmadıklarını belirtmiştir. Cinsel şiddete maruz kaldığını belirtenler arasında kadınların oranlarının (%23,4) erkeklerden (%14,3) fazla oldu görülmüştür. Tabloda cinsel şiddete maruz kaldığını belirten kadınların oranı dikkat çekmektedir. Cinsel şiddet, cinselliğin bir tehdit, sindirme ve kontrol etme aracı olarak kullanılmasıdır. Kişiye cinsel bir eşyaymış gibi davranmak, aşırı kıskançlık ve şüphecilik göstermek, cinselliği bir cezalandırma yöntemi olarak kullanmak, açıkça karşı cinse ilgi göstermek, kaba kuvvet kullanarak cinsel ilişkiye zorlamak, duygusal baskıyla cinsel ilişkiye zorlamak, tecavüz etmek gibi pek çok davranış cinsel şiddetin varlığına işaret etmektedir (Çiftçi, 2007; Kazancı, 2010).

Türkiye'de cinsel şiddete maruz kalan kadınların oranı yüksektir. Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından "Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet" araştırmasının sonuçlarına göre evlenmiş kadınların hayatlarında eşleri tarafından en az bir kez cinsel

ve fiziksel şiddete maruz kalmışlardır. Cinsel ve fiziksel şiddete maruz kalma oranı en düşük %26 en yüksek %57'dir. Sadece cinsel şiddete maruz kalan kadınların oranı %15,3'tür. Fiziksel ya da cinsel şiddeti bir arada yaşayanların oranı %42 olarak ortaya konulmuştur (KSGM, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri, 2011). Tablodaki bu ora Türkiye'deki oranı yansıtmaktadır.

Tablo 210. Cinsiyete Göre Cinsel Şiddete Maruz Kalma İlişkisi

		Evet	Hayır
Cinsiyet	Kadın	34	111
		23,4%	76,6%
	Erkek	8	48
		14,3%	85,7%
Toplam		42	159
		20,9%	79,1%

$X^2=2,052$, $sd=1$, $p=,152$

4.13.6. Cinsiyete Göre Tehdit/Gözdağına Maruz Kalma

Araştırmada cinsiyet ile tehdit ya da gözdağına maruz kalma arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Araştırmaya katılanların %80,1'i tehdit ya da gözdağına maruz kalmadığını %19,9'u ise kaldığını belirtmiştir. Katılımcılar arasında tehdit/gözdağı gibi olumsuz davranışlarla karşılaşmadığını belirtenlerin %94,6'sı erkek, %74,5'i kadındır. Bu tarz olumsuz davranışlarla karşılaştığını belirten kadınların oranı %25,5 iken erkeklerin oranı %5,4'e inmiştir. Tablodaki sonuçlara göre tehdit ya da gözdağına maruz kaldığını belirten kadınların oranı dikkate değerdir. Yukarıdaki tablolarda görüldüğü gibi farklı şiddete türlerine maruz kalanların çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Tabloda fiziksel şiddete maruz kalan kadınların oranı %78 gibi oldukça yüksek bir oran olarak bulunmuştur. Bununla birlikte sözel şiddete maruz kaldığını belirten kadınların oranı da neredeyse tamamına yakın bir orana karşılık gelmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde kadınların tehdit ya da gözdağı gibi olumsuz tavırlara maruz kalma olasılıkları oldukça yüksektir.

Tablo 211. Cinsiyete Göre Tehdit/Gözdağına Maruz Kalma İlişkisi

		Evet	Hayır
Cinsiyet	Kadın	37	108
		25,5%	74,5%
	Erkek	3	53
		5,4%	94,6%
Toplam		40	161
		19,9%	80,1%

$X^2=10,300$, $sd=1$, $p=,001$

4.14. Cinsiyet ile Aile İçi Geçimsizliğin Nedenleri Arasındaki İlişki

4.14.1. Cinsiyete Göre Geçimsizliğin Temel Nedenleri

Tablo'daki verilerden yola çıkarak araştırmaya katılanların boşandığı eşiyle geçimsizliğin nedeni ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Katılımcıların %27,4'ü ilgisizlik ve ihmalkarlık; %19,8' kişisel uyumsuzluk; %15,3'ü alkol, kumar vb gibi kötü alışkanlıklar; %9,6'sı anne-baba müdahalesini; %7,9'u maddi beklentilerdeki uyumsuzluğu; %6,8'i cinsel uyumsuzluğu; %5,9'u aile içi şiddeti geçimsizliğin nedeni olarak belirtmiştir. Çocuk sahibi olmama ve evi geçindirememe ya da maddi sorunların oldukça düşük oranlara sahip olduğu görülmüştür. Kadın ve erkek katılımcıların vurguladıkları 3 temel sorunun ilgisizlik ve ihmalkarlık, kişisel uyumsuzluk ve alkol, kumar gibi kötü alışkanlık olduğu görülmüştür. Cinsiyet değişkeni bağlamında bakıldığında kadınların %29,4'ü, erkeklerin %25,4'ü ilgisizlik ve ihmalkarlığı vurgulamıştır. Diğer bir sorun olarak kişisel uyumsuzluğu vurgulayan erkeklerin oranının kadınların oranından fazla olduğu görülmekle birlikte bu oran erkeklerde %24,3, kadınlarda ise %15,3 ile temsil edilmektedir. Katılımcılar tarafından vurgulanan üçüncü sorun alkol, kumar gibi kötü alışkanlıklar grubunda kadın katılımcı oranlarının erkeklerden fazla olduğu gözlenmiştir. Kadınların %23,7'si, erkeklerin %6,8'i bu seçeneği belirtmişlerdir. Alkol ve kumar gibi kötü alışkanlıklarda erkeklerin oranlarının kadınlardan fazla çıkması Türkiye gerçeğiyle örtüşmektedir. Zira Türkiye'de evliliklerin önemli bir çoğunluğunun sonlanmasında bu tarz kötü alışkanlıklarının etkisinin büyük olduğu bir gerçektir. Bu tarz alışkanlıklara sahip olanlar da büyük çoğunlukla erkeklerdir. Kadınlar açısından özellikle maddi olanakları kısıtlı olan evliliklerde erkeğin mevcut maddi kaynağı, alkol ve kumar gibi kötü alışkanlıkları için kullanması, evini, ailedeki sorumluluklarını ihmal etmesi, evliliğin sürdürülebilirliğine önemli bir katkı olarak görülmektedir. Tablodaki diğer seçenekler incelendiğinde ilgi ve beğeni alanlarındaki uyumsuzluk en çok erkekler için önemli görünmektedir. Kadınlarda %2,8 olan bu oran erkeklerde %7,3'e yükselmiştir. Maddi beklentilerin uyumsuzluğunu da tercih edenler çoğunlukla erkekler kategorisindedir (%11,9). Evi geçindirememe ve çocuk sahibi olamama seçeneklerinin ise tablodaki en düşük oranları temsil ettiği görülmektedir. Anne-babaların evliliğe müdahalesini boşanmanın bir nedeni olarak gösteren kadınlar ile erkeklerin oranlarının eşit olduğu görülmüştür (%9,6). Aile içi şiddeti boşanma nedeni olarak belirten kadın katılımcıların oranları erkeklerden fazladır (%9). Türkiye'de pek çok şiddet türüne maruz kalanların büyük çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu sonuç Türkiye gerçeğiyle uyumluluk göstermektedir.

Cinsel uyumsuzluğu belirten erkeklerin oranı (%8,5), kadınlarla (%5,1) karşılaştırıldığında erkeklerin çoğunlukta olduğu görülmüştür. Geleneksel toplumlarda bireyler açısından cinsellik rahat bir şekilde üzerine konuşulabilen bir konu olarak algılanmamaktadır. Buna karşın erkeklerin kadınlara nazaran daha rahat olabildikleri de bir gerçektir. Genel olarak bakıldığında kadın ve erkek katılımcılar, ilgisizlik ve uyumsuzluk, kişisel uyumsuzluk gibi bireysel nedenler belirtmişlerdir. Alkol ve kumar gibi kötü alışkanlıklar katılımcıların çoğunluk oluşturdukları diğer seçenek olmasıyla birlikte, aile içi şiddet, maddi sorunlar gibi seçeneklerin de oldukça düşük oranlara sahip olması dikkat çekicidir.

Tablo 212. Cinsiyete Göre Geçimsizliğin Temel Nedenleri İlişkisi

		İlgisizlik Ve İhmalkarlık	Kişisel Uyumsuzluklar
Cinsiyet	Kadın	52	27
		29,4%	15,3%
	Erkek	45	43
		25,4%	24,3%
Toplam		97	70
		27,4%	19,8%

		Cinsel Uyumsuzluk	İlgi Ve Beğeni Alanlarında Uyumsuzluklar
Cinsiyet	Kadın	9	5
		5,1%	2,8%
	Erkek	15	13
		8,5%	7,3%
Toplam		24	18
		6,8%	5,1%

		Maddi Beklentilerin Uyumsuzluğu	Evi Geçindirememe Ve Maddi Sorunlar
Cinsiyet	Kadın	7	1
		4,0%	,6%
	Erkek	21	5
		11,9%	2,8%
Toplam		28	6
		7,9%	1,7%

		Anne-Babaların Müdahaleleri	Çocuk Sahibi Olamama Durumu
Cinsiyet	Kadın	17	1
		9,6%	,6%
	Erkek	17	1
		9,6%	,6%
Toplam		34	2
		9,6%	,6%

$X^2=41,313$, $sd=9$, $p=,000$

4.14.2. Cinsiyete Göre İletişim Eksikliği

Araştırmaya katılanların eşleriyle yaşadıkları çatışmaların iletişim eksikliğine dayanıp dayanmaması durumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Evlilikte yaşanan çatışmalarda taraflar arasındaki iletişim eksikliğinin belirleyici olup olmadığının araştırıldığı tabloya ilişkin ki kare sonuçlarına göre cinsiyete göre önemli bir farklılık gözlenmiştir. Katılımcıların yarısından fazlası çatışmaların nedenini iletişim eksikliğine bağlı olarak açıklamıştır (%66,9). İletişim eksikliğini çatışmaların nedeni olarak görmeyenlerin oranı ise %33,1 olarak bulunmuştur. Cinsiyet kategorisinde dikkate değer bir farklılaşma gözlenmiştir. Kadınların %85,3'ü gibi oldukça büyük çoğunluğu ve erkeklerin %48,6'sı iletişim eksikliğini çatışmaların temel nedeni olarak belirtmiştir. Bunun yanı sıra iletişim eksikliğini çatışmaların temel nedeni olmadığını söyleyenlerin %51,4'ünü erkekler, %14,72'sini kadınlar oluşturmuştur. Kadınlarda evet diyenler çoğunlukta hayır diyenler azınlıktadır. Erkeklerde de tam tersi bir durum söz konusudur. 10 nolu hipotez doğrulanmıştır.

Tüm evliliklerde eşler arası iletişimin iyi olması sağlıklı bir evlilik için gerekli koşuldur. Dünya görüşü, ilgi ve zevklerin farklı oluşu ve farklı sosyo-ekonomik ve kültürel yapıya sahip ailelerden gelme gibi pek çok nedenden dolayı eşler arasındaki iletişim evlilikte sekteye uğramaktadır. Bu konuların eşler arasında çok büyük sorunlara yol açması iletişimde ciddi sorunların olduğunu akla getirmektedir. Başka bir ifadeyle eşlerin duygu ve düşüncelerini birbirine doğru ve açık bir şekilde iletememeleri iletişimsel sorunları ifade etmektedir. Evlilikte, eşlerin birbirlerine duygularını eksik ya da sorunlu bir tarzda iletmeleri, uyumsuzlukların, geçimsizliklerin ve çatışmaların nedeni olabilmektedir. Çünkü eşler arasında en ufak fikir ayrılıkları bile yanlış anlaşılma ve daha büyük tartışmalara yol açabilmektedir. Bu durum eşlerin birbirlerine yabancılaşmasına neden olmakta ve boşanma olasılığını arttırmaktadır.

İletişime bağlı sorunlar her evlilikte kaçınılmaz olsa da pek çok eşin kusurlu ya da eksik iletişim biçimlerinin nedeniyle yaşadıkları çatışmaların nasıl çözüldüğü konusu boşanma olasılığı açısından önem kazanmaktadır. Eşler arasındaki gerginliğin tırmanmaması, ailedeki diğer üyelere negatif bir şekilde yansıtılmaması, ailenin mutluluğunu bozmaması ve genel olarak boşanmaya vardırılmaması açısından iletişime dayalı sorunların sağlıklı şekilde çözülmesi önemlidir. Araştırma kapsamında yer alan

katılımcılar arasında kadınların daha çok iletişime bağlı çatışmaların varlığına işaret etmesi, ailede özellikle kadın açısından eşitsiz bir ortamın varlığına işaret edebilir.

Tablo 213. Cinsiyete Göre İletişim Eksikliği İlişkisi

		Evet	Hayır
Cinsiyet	Kadın	151	26
		85,3%	14,7%
	Erkek	86	91
		48,6%	51,4%
Toplam		237	117
		66,9%	33,1%

$X^2=53,938$, $sd=1$, $p=,000$

4.14.3. Cinsiyete Göre Beklentilerdeki Farklılıklar

Araştırma kapsamında yer alan katılımcıların eşleriyle yaşadıkları çatışmaların nedeni olarak beklentilerdeki farklılıkları gösterme durumları ile cinsiyet arasında anlamlı bir bağ bulunmuştur. Bu anlamsal ilişkiye göre, beklentilerdeki farklılıkları katılımcıların çoğunluğu çatışma nedeni olarak göstermiştir (%55,4). Bunu bir neden olarak öne sürmeyenlerin oranı ise %44,6'dır. Tabloda kadınların %61'i beklentilerdeki farklılığı çatışma nedeni olarak kabul ederken erkek katılımcıların %50,3'ü kabul etmemiştir. Dolayısıyla beklentilerdeki farklılıkları çatışmaların nedeni olarak görme eğilimi, kadınlarda daha çok öne çıkmıştır. Erkek katılımcılar arasında buna paralel görüşte olanların oranı %49,7'dir. Buna karşın beklentilerdeki farklılıkları çatışmaların nedeni olarak belirtmeyen kadınların oranı %39'dur. Eşlerin birbirinden farklı beklentiler içinde oldukları bir sürece karşılık gelen evlilik, beklentilerin karşılanmaması durumunda eşlerin evlilikten sağladıkları tatminin azalması nedeniyle boşanma olasılığıyla karşı karşıya kalmaktadır. Bireyin sosyo-ekonomik ve kültürel çevresi ile biçimlenen beklentiler, günümüze özgü yaşamsal deneyimlerle oldukça kırılabilir bir zemin üzerine inşa edilmektedir.

Geleneksel değerlerin hakim olduğu aile ya da toplumda eşlerin birbirinden beklentileri daha kemikleşmiş bir yapı arz etmesine rağmen günümüzde kentsel alanda öne çıkan değerlerin daha bireysel olması nedeniyle beklentilerde daha ziyade bireylerin kendi psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılanması ön plana çıkmaktadır. Günümüzde bireyler sadece aile ve yakın çevre gibi mikro alanın etkisinde değildir. İletişim teknolojileri aracılığıyla makro alanda kendilerini var edebilmektedirler. Kişiliklerin, kendilerine ve ötekine bakış açılarını belirleyen yerel değerler olmaktan ziyade daha

evrensel değerler olabilmektedir. Böyle bir kompleks ilişkilerin hakim olduğu ortamda bireylerin başkasından beklentilerini belirleyen faktörler de daha farklı ve karmaşık olmaktadır. Evlenecek tarafların birbirlerinden ya da daha genel bir ifadeyle evlilikten beklentileri, bireylerin kendi sınırları dahilinde anlam kazanmaktadır. Kentte azalan sosyal kontrol, evlenen tarafların tercihlerinin ve beklentilerinin denetlenmesine daha fazla fırsat vermemektedir. Böyle bir ortamda bireylerin beklentilerinin gerçekleşmemesi durumunda evliliğin sonlandırılması daha olası görünmektedir.

Kuşkusuz eşler arasında beklentilerin karşılanması ve ortak paydaların güçlü olması durumunda evlilik daha uzun süre devam edebilmektedir. Evlilik kararı alan çiftler, birbirlerinden uzun yıllar birlikte olmak, sevgi, bağlılık, güven, cinsellik, neslin devamı, arkadaşlık vb. gibi birçok farklı ihtiyaçlarının tatminini talep etmektedirler. Duygusal temeli olan aşk ilişkisinin yanı sıra ev içi ve aile dışı görev ya da sorumlulukların yerine getirilmesi ve paylaşılması önem taşımaktadır. Çocukların yetiştirilmesi, evli kadın ve erkek rolleri, eşlerin aileleriyle olan ilişkileri, dinsel tutumları, boş zaman aktiviteleri, para yönetimi gibi kritik öneme sahip gibi görünen konular için de yoğun bir çaba gerekmektedir. Bu noktada tarafların evlilikten beklentileri, evliliğe nasıl bir anlam yüklediklerini de ifade etmektedir. Bu bağlamda çiftler arasındaki sağlıklı bir psiko-sosyal uyum sürecinin temel kriteri evlilikten beklentiler olmaktadır. Diğer yandan evlilikten beklentilerin gerçekçi olup olmadığı ve kadın ile erkeğin beklentilerinin birbiriyle ne derecede örtüştüğü, evlilikteki uyumun kalitesini belirlemesi bakımından önemlidir.

Modernitenin hızlı bir şekilde yaşandığı bu dönemde boşanma ile ilgili yapılan çalışmalarda, genel olarak evliliklerin yaklaşık %40'ının beklentilerdeki farklılıklardan kaynaklı olarak sonlandığını göstermektedir. Bu dönemde tarafların birbirinden beklentileri hem farklılaşmakta hem de artmaktadır. Araştırma kapsamımızda kadınların beklentilerdeki farklılıkları daha çok dikkate aldıklarını söylemek mümkündür.

Genel olarak değerlendirildiğinde Levinger vd'nin belirttiği gibi normal koşullar altında (anlaşmalı evlilikler dışında) hiç bir kişi boşanmayı amaçlayarak evlenmemektedir. Dostluk, dayanışma, sevgi, cinsel doyum gibi farklı beklentiler söz konusudur. Bunlar evliliği çekici kılan etkenlerdir. Başlangıçta evliliğin yararları göz önüne alınmakta; kazançlarını rasyonel olarak değerlendirdikten sonra evliliğe yönelmektedirler. Fakat zaman içinde beklentilerin gerçekleşmemesi ile evliliğin çekici nedenlerini yerini itici nedenlere bırakabilmektedir. Evliliğin yararı, boşanmanın yararına dönüşmektedir. Başlarda evlilikten sağlanması düşünülen kazançlar, zamanla

boşanma ile elde edilecek kazançlara yerini bırakmaktadır. Bu da boşanma olasılığını oluşturmaktadır (Levinger, 1970:107-125; Becker, 1981: 15-64; Wright, 1988: 1-9).

Tablo 214. Cinsiyete Göre Beklentilerdeki Farklılıklar İlişkisi

		Evet	Hayır
Cinsiyet	Kadın	108	69
		61,0%	39,0%
	Erkek	88	89
		49,7%	50,3%
Toplam		196	158
		55,4%	44,6%

$X^2=4,572$, $sd=1$, $p=,032$

4.14.4. Cinsiyete Göre Kişisel Uyumsuzluklar (Zıt Karakterli Olma)

Araştırma kapsamında, farklı kişilik yapılarına sahip olmanın çatışmanın temel nedeni olması durumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir bağ bulunmamıştır. Araştırmaya katılanların %64,1'i farklı kişiliklere sahip olmayı temel bir çatışma nedeni olarak görmedikleri sonucuna ulaşmıştır. Buna karşın katılımcıların %35,6'sı kişiliklerin farklı olmasını çatışma nedeni olarak gördüklerini belirtmiştir. Cinsiyet açısından değerlendirildiğinde kişilik farklılıklarını neden olarak gösterenlerin göstermeyenlerin yaklaşık yarısı olduğu söylenebilir. Erkeklerin %66,1'i kadınların da %62,1'i kişisel farklılıkların neden olarak görmüşlerdir. Bununla birlikte kadınların %37,9'u erkeklerin %33,3'ü çatışmanın nedenini kişilik farklılıklarına dayandırmıştır. Hem kadınların hem de erkeklerin oranının her iki kategoride birbirine oldukça yakın olduğu dikkat çekmektedir. Dolayısıyla cinsiyete bağlı bir görüş farklılığının söz konusu olmadığı görülmüştür. Kişilik farklılıklarının, çatışma yaratmayan bir faktör olarak görülmemesi boşanma olasılığını azaltmaktadır. Kişilik farklılıkları, genel olarak bireyin toplumsallaşma sürecini ifade etmektedir.

Yetişme tarzı, ailenin sosyo-ekonomik durumu, eğitim düzeyi, meslek, değerler, inançlar, alışkanlıklar, bakış açısı, sorumluluk bilinci, beklentileri ya da idealleri, kadına bakış açısı, evliliğe yüklediği anlam gibi daha çok çeşitlendirilebilen pek konu kişiliği bütünleyen temel unsurlar olarak görülmektedir ve yaşanan sosyal çevre tüm bu unsurların biçimlenmesinde büyük ölçüde etkili olan temel değişkendir. Örneğin, yaşamının büyük kısmını kentte geçirmiş biri için gelişme yönündeki değişikliklere daha açık olabileceklerini düşündürmektedir. Yeniliklere, yeni görüşlere yönelim, kentsel değerlerin benimsenmesi evlilik sürecini de etkilemektedir. Çünkü kentte

yaşamak düşünce ve değer sisteminde farklılıklar yaratmaktadır. Bu farklılık da aile, evlilik ilişkilerine ve sorunlara bakışı da yansıtacağı düşünülebilir.

Gökçe (1993: 189)'nin de belirttiği gibi kentte kalmak sorun alanlarının çözümünde olumlu gelişmeler yarattığını, geleceğe ilişkin iyimser beklentileri güçlendireceğini ileri sürmüşlerdir. Örneğin, kentsel değerler, eğitim düzeyi, mesleki gelişim gibi değişkenlerle birlikte kadın ve erkek ilişkileri, eşitliği vb. yönündeki değerlendirmeleri kişilerin daha kolay içselleştirdiği, benimsediği söylenebilir. Hızlı toplumsal değişme süreci, kişilerde yeniliklere açıklık boyutunu güçlendirmektedir. Tekeli (1993: 28)'nin belirttiği gibi toplumsal değişme sürecinde yeni gelişen değerler arasında bireyselleşme arayışının ön plana çıktığı, kadınların ve erkeklerin kişilikleri, geleneksel değerlerden ziyade modern yaşamın dinamikleriyle ya da değerleriyle şekillenmektedir. Bu da bireylerin aile ve evlilik yaşamlarında izleyecekleri yola yansımaktadır. Araştırma kapsamımızda yer alan katılımcıların verdikleri yanıtlara bakıldığında kişilik farklılıklarının evlilik sürecinde çatışmaların temel nedeni olarak görmemesi, çatışmaların daha yapısal nedenlerle gerçekleştiğini akla getirmektedir. Bu durum ya kişilik farklılıklarının aile düzenini bozmayacak şekilde bir yol izlendiğini, ya da taraflardan bir tanesinin bu farklılıklardan kaynaklanan sorunlara karşı daha kabullenici bir tutum sergilediğini düşündürmektedir. Dolayısıyla kişilik farklılıklarının boşanma açısından bir risk olarak değerlendirilmediği söylenebilir.

Tablo 215. Cinsiyete Göre Kişisel Uyumsuzluklar (Zıt Karakter Yapısında Olma) İlişkisi

		Evet	Hayır	Diğer	Toplam
Cinsiyet	Kadın	67	110	0	177
		37,9%	62,1%	,0%	100,0%
Erkek		59	117	1	177
		33,3%	66,1%	6%	100,0%
Toplam		126	227	1	354
		35,6%	64,1%	,6%	100,0%

$X^2=1,724$, $sd=2$, $p=,422$

4.14.5. Cinsiyete Göre Sosyo-kültürel Farklılıklar

Eşle yaşanan çatışmanın sosyo-kültürel farklılıklara bağlı olma durumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. 5 nolu hipotez doğrulanmamıştır. Tablodaki veriler incelendiğinde araştırmaya katılanların tamamına yakını sosyo-kültürel farklılıkları, evlilik süresince yaşadıkları çatışmaların temel nedeni olarak görmemişlerdir (%89). Erkeklerin %97,7'si kadınların da %80,2'si bu görüşü paylaşmışlardır. Sosyo-kültürel farklılıkları çatışmaların nedeni olarak gören kadınların

oranı %19,8 erkeklerin ise %2,3 gibi oldukça düşük bir orandır. Evlilikte denge eşlerin dünya görüşlerinde, olayları algılayışlarında, sorunları çözme yaklaşımlarında, değerler sisteminde, yetiştirme tarzlarında, eğitim düzeylerinde genel olarak sosyo-kültürel yapılarında farklılıklardan çok benzerliklerin olması durumunda daha kolay sağlanmaktadır. Bu bağlamda eşlerin sosyo-kültürel yapılarındaki benzerlikler, ortak paydalar eşlerin evlilik yaşamına uyumlarını kolaylaştırmada etkili olabilmektedir. Arıkan vd (1992: 70-79)'nin yaptıkları araştırmalarda eşlerin sosyo-kültürel yapılarındaki farklılıklar, büyük çoğunlukla boşanma olasılığı olarak görülmüştür. Evlilik söz konusu olunca eşler yalnızca kendi değer, düşünce ve bireysel kimlikleriyle evlilik ilişkisine girmemektedirler. Evlenecek kişilerin ailevi değerleri, tercihleri, kimlikleri, yetiştirme tarzları, etkili olmaktadır. Bireyin içinde yetiştiği aile onun toplumsallaşmasında temel etkidir. Aile ortamındaki egemen inançlar, değerler bireyin kimliğini etkilemektedir. Dolayısıyla farklı sosyo-kültürel özelliklere sahip olan kişilerin evlilik yaşamlarında zorluklar olabilmektedir. Bu zorlanmalar zaman içinde eşlerin olumlu tutumları ve sosyal destek sistemleri sayesinde büyük ölçüde aşılabılır. Tarafların dünyayı ve sorunları algılayışı tarzları, yetiştirme tarzları, sorun çözme yaklaşımları, ilgileri ve zevkleri gibi sosyal ve kültürel dinamiklerle biçimlenen yönleri boyutunda ortak paydalar bulma çabaları boşanma olasılığını azaltmaktadır. Araştırma kapsamımızda katılımcıların sosyo-kültürel farklılıkları çatışmaların bir nedeni olarak görmemeleri yönündeki görüşleri bu faktörün onlar açısından boşanma olasılığı oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 216. Cinsiyete Göre Sosyo-kültürel Farklılıklar İlişkisi

		Evete	Hayır
Cinsiyet	Kadın	35	142
		19,8%	80,2%
	Erkek	4	173
		2,3%	97,7%
Toplam		39	315
		11,0%	89,0%

$X^2=27,692$, $sd=1$, $p=,000$

4.14.6. Cinsiyete Göre Fikir Çatışmaları

Araştırmada fikir çatışmalarının eşle yaşanan çatışmaların temel nedeni olarak görülme durumu ile cinsiyet arasında 0.05 düzeyinde anlamsal bir ilişkiye rastlanmıştır. Araştırmaya katılanların %69,8'i fikir çatışmalarını çatışmanın nedeni olarak görmemiştir Fikir çatışmalarını temel bir sorun olarak görenlerin oranı ise %30,2'dir.

Araştırmaya katılanlar arasında hem kadın hem de erkek kategorisinde dağılımın çoğunluğu fikir çatışmalarını yaşanan sorunların nedeni olarak görmeyenler oluşturmaktadır. Erkeklerde bu oran %83,1 iken kadınlarda %56,5'e düşmektedir. Fikir çatışmalarını sorunların nedeni olarak görenlerin oranlarına bakıldığında kadınların %43,5 erkeklerin ise %16,9 ile temsil edildiği görülmüştür. Kadınlar erkeklere göre daha çok fikir çatışmalarını sorunların nedeni olarak gördükleri söylenebilir. Fikir çatışmalarını yaşanan sorunların nedeni olarak gören kadınların oranı görmeyenlere göre düşüktür. Erkeklerde ise erkeklerin çoğunlukla fikir çatışmalarını neden olarak göstermedikleri söylenebilir.3 ve 14 nolu hipotezlerimiz doğrulanmıştır.

Tablo 217. Cinsiyete Göre Fikir Çatışmaları İlişkisi

		Evet	Hayır
Cinsiyet	Kadın	77	100
		43,5%	56,5%
	Erkek	30	147
		16,9%	83,1%
Toplam		107	247
		30,2%	69,8%

$X^2=29,588$, $sd=1$, $p=,000$

4.14.7. Cinsiyete Göre Tarafların Ebeveynlerine Aşırı Bağlılıkları

Tabloda araştırmaya katılanların evlilik sürecinde yaşadıkları çatışmaların ailelerle ilişkisi olup olmadığı cinsiyet faktörüne bağlı olarak sorgulanmıştır ve her iki değişken arasında anlamlı bir ilişkiye ulaşılmıştır. 6 nolu hipotez doğrulanmamıştır. Bu ilişkiselliğe göre, araştırmaya katılanların %75,1'i ailelerle olan ilişkileri evlilik sürecinde çatışmaların temel nedeni olarak görmedikleri anlaşılmıştır. Tabloya göre, eşiyle yaşadığı çatışmalarda ailelerin etkisi olmadığını belirtenleri %83,1'i erkek, %67,2'si kadındır. Çatışmalarda ailelerin etkisinin olduğunu belirtenlerin ise kadınlarda %32,8 erkeklerde %16,9 olarak görülmektedir. Ailelerin etkisinin olmadığını belirtenler arasında erkeklerin kadınlardan fazla olduğu görülmüştür. Bununla birlikte kadınlar arasında da ailenin etkisinin olmadığını belirtenlerin oranlarının fazla olduğu söylenebilir.

Geleneksel Türk aile yapısında ve ilişkilerinde öne çıkan temel özelliklerden bir tanesi olan ebeveynlerin müdahalelerinin araştırmaya katılanlar açısından önemli bir sorun olarak görülmediği sonucuna ulaşılmıştır. Günümüzde geleneksel aile ilişkilerindeki bu özelliğin değişen aile yapısıyla birlikte farklılaştığı görülmektedir.

Evlenen çocuklar ebeveynlerinden görel olarak daha bağımsız bir yaşam sürebilmektedirler. Gerek evlilik kararının alınmasında gerekse evlilik sürecinde aileyi ilgilendiren konularda alınacak kararlarda evli çiftler çoğu zaman ailelerinin müdahalelerine izin vermedikleri gözlenmektedir. Araştırma sonuçların günümüzde değişen aile yapısı ve ilişkilerini yansıttığı söylenebilir.

Tablo 218. Cinsiyete Göre Tarafların Ebeveynlerine Aşırı Bağlılıkları İlişkisi

		Evet	Hayır
Cinsiyet	Kadın	58	119
		32,8%	67,2%
	Erkek	30	147
		16,9%	83,1%
Toplam		88	266
		24,9%	75,1%

$X^2=11,856$, $sd=1$, $p=,001$

4.14.8. Cinsiyete Göre Ekonomik Sorunlar

Cinsiyet ile katılımcıların maddi konular üzerinde tartışma yaşama durumları arasındaki ilişkinin anlamlı olduğunun görüldüğü tabloda katılımcıların yarısından biraz fazlasının (%58,6) maddi konular üzerinde tartıştıkları sonucuna ulaşılmıştır. 7 nolu hipotez doğrulanmıştır. Cinsiyet kategorisi üzerinden değerlendirildiğinde kadınların %67,7'si erkeklerin ise %49,4'ü maddi-parasal konular üzerine tartıştıklarını belirtmişlerdir. Tablodaki sonuçlardan hareketle maddi-parasal konular üzerine tartışma yaşadıklarını belirtenlerin yarısından fazlasını kadınlar oluşturmaktadır. Erkeklerin yarısı ise bu konular üzerinde tartışma yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Buna göre cinsiyete göre bir farklılık olduğu gözlenmiştir. Tablodan da anlaşılacağı üzere katılımcıların çoğunluğu maddi konular üzerinde tartışmaktadırlar.

Maddi konular üzerine yaşanan tartışmalar gerek başka ülkelerde gerekse Türkiye'de pek çok evli çiftin en ciddi anlaşmazlık nedenlerinden bir tanesidir. Hatta maddi sorunlar, çiftleri boşanmaya kadar götürebilen en önemli ve tek neden olarak görülebilir. Türkiye açısından bakıldığında yüksek enflasyona bağlı olarak halkın asgari düzeyde yaşamını sürdürebilme imkanlarının giderek sınırlanması, tüketim alışkanlıklarının değişmesi, satın alma gücünün düşmesi, maddi sorunu pek çok ailenin önemli anlaşmazlık konusu olarak ele aldığını göstermektedir. Ülkede yaşanan ekonomik dalgalanmalar özellikle alt ve orta sınıf aileleri büyük ölçüde etkilemektedir. Sabit ve dar gelir, buna karşılık zorunlu harcamalar ve bu kısıtlı gelire yaşamaya çalışmanın yarattığı güçlükler aile ve evlilik sorunlarına yol açmaktadır (Sencer, 1979:

151-173; Arıkan, 1992: 421). Maddi sorunların özellikle çocuğu olan çiftlerde çocukların eğitimi ve bakımı açısından büyük sorun teşkil ettiğini söylemek mümkündür. Kentlerde çocuk merkezli aile yapısının gelişmeye başlamasıyla eşler arasında yaşanan maddi sorunların önemli bir kaynağı çocuğun yetiştirilmesi ile ilgili sorunlar olabilmektedir. Bu tarz durumlarda çoğu zaman eşlerin aileleri maddi destek sağlamaktadır. Fakat bu destek çoğu zaman müdahaleci, güdümlü ya da koşullu olabilmektedir. Bu da eşler arasında tartışmalar yaratabilmektedir. Dolayısıyla maddi sorunlar evliliğin devamlılığı için kritik bir konu olarak görülmektedir (Arıkan,1996:1-10). Tablodaki sonuçlar önemli bir Türkiye gerçekliğini yansıtmaktadır. Bununla birlikte maddi konular üzerine tartışmayanların oranının da çok da düşük olmaması dikkate değerdir.

Tablo 219. Cinsiyete Göre Ekonomik Sorunlar İlişkisi

		Evet	Hayır	Toplam
Cinsiyet	Kadın	113	54	167
		67,7%	32,3%	100,0%
	Erkek	81	83	164
		49,4%	50,6%	100,0%
Toplam		194	137	331
		58,6%	41,4%	100,0%

$X^2=11,391$, $sd=1$, $p=,001$

4.14.9. Cinsiyete Göre Geleneklere Uygun Davranmama

Araştırmaya katılanların geleneklere uygun davranmalarının tartışmaya neden olma durumunun cinsiyet ile ilişkisine bakıldığında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Bu ilişkiselliğe göre, araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun geleneklere uygun davranmanın tartışmaya neden olmadığını belirtmiştir (%83,7). Geleneklere uygun davranma üzerine tartışma yaşadığını belirtenlerin oranı %16,3'tür. Erkeklerin %88,4'ü kadınların ise %79'u geleneklere uygun davranma üzerine tartışma yaşamadıklarını vurgulamışlardır. Bunun yanı sıra geleneklere uygun davranmanın tartışma nedeni olarak değerlendirenler arasında kadınların %21'i erkeklerin ise %11,6 oranına sahip oldukları görülmüştür. Tabloda ön plana çıkan seçenek, geleneklere uygun davranma konusunun tartışma nedeni olarak görülmemesidir. Hem kadın hem de erkek katılımcılar için benzer durum söz konusudur. Buna göre cinsiyetin büyük bir farklılaştırıcı öge olarak değerlendirilemeyeceği söylenebilir.

Tablo 220. Cinsiyete Göre Geleneklere Uygun Davranmama İlişkisi

	Evet	Hayır	Toplam

Cinsiyet	Kadın		35	132	167
			21,0%	79,0%	100,0%
	Erkek		19	145	164
			11,6%	88,4%	100,0%
Toplam			54	277	331
			16,3%	83,7%	100,0%

$X^2=5,324$, $sd=1$, $p=,021$

4.14.10. Cinsiyete Göre Duygusal ve Düşümsel Paylaşımın Olmaması

Boşanma deneyimi yaşamış olanların evlilikleri süresince duygu ve düşüncelerin paylaşımı konusunda tartışma yaşayıp yaşamadıkları durumunun cinsiyete göre farklılık göstermediği görülmüştür. Buna göre anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Katılımcıların %71'i duygu ve düşüncelerin paylaşımı konusunda tartışma yaşamadığını öne sürerken %29'u bu konularda tartışma yaşandığını söylemiştir. Kadın katılımcıların %28,1'i erkeklerin %29,9'u tartışma yaşandığını söylemiştir. Tartışma yaşamadığını belirtenler arasında kadınların oranı %71,9 erkeklerin oranı %70,1'dir.

Tablo 221. Cinsiyete Göre Duygusal ve Düşümsel Paylaşımın Olmaması İlişkisi

			Evet	Hayır
Cinsiyet	Kadın		47	120
			28,1%	71,9%
	Erkek		49	115
			29,9%	70,1%
Toplam			96	235
			29,0%	71,0%

$X^2=,121$, $sd=1$, $p=,728$

4.14.11. Cinsiyete Göre Aile Kararlarına Katılma Durumu

Araştırmaya katılanların boşanma öncesi süreçte aile kararlarına katılma ya da kendilerine söz hakkı tanınma durumlarının tartışma nedeni olup olmadığı cinsiyet değişkeni üzerinden değerlendirilmiştir. Tabloda istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bahsedilmemektedir. Araştırmaya katılanların %83'ü bu ailedeki kararlara katılma durumunun tartışma yaratmadığını ileri sürmüştür. Erkeklerin %84,1'i kadınların %82'si bu görüşü paylaşmıştır. Aile kararlarına katılma durumunu tartışma nedeni olarak görenlerin oranı ise %16,9'dur. Kadınların %18'i erkeklerin %15,9'u aynı fikirdedir. Verilere göre araştırmaya katılanlar açısından ailede söz hakkına sahip olma ya da kararlara katılım sağlama konusunun tartışma nedeni olarak algılanmadığı görülmüştür. Bu, araştırmaya katılanlar arasında tartışmaya neden olabilecek ve daha önem atfedilen başka konuların varlığına işaret edebileceği gibi katılımcılar için bu konu tolere

edilebilen bir konu olarak da algılanıyor olabilir. Bunun yanı sıra katılımcıların aile yapılarının demokratik olduğu da düşünebilir.

Tablo 222. Cinsiyete Göre Aile Kararlarına Katılma Durumu İlişkisi

		Evet	Hayır
Cinsiyet	Kadın	30	137
		18,0%	82,0%
	Erkek	26	138
		15,9%	84,1%
Toplam		56	275
		16,9%	83,1%

$X^2=,262$, $sd=1$, $p=,609$

4.14.12. Cinsiyete Göre Kötü Alışkanlıklara Sahip Olma Durumu (Sigara, alkol, kumar vs.)

Sigara, alkol vb kullanımının boşanma öncesi süreçte tartışma konusu olma durumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir bağ olduğu tespit edilmiştir. Sigara, alkol kullanımının ailede tartışma yarattığını belirtenlerin oranı %43,2'dir. Bunu bir neden olarak görmeyenlerin oranı ise %56,8'dir. Cinsiyet açısından bakıldığında dikkate değer bir farklılaşma olduğu gözlenmiştir. Erkeklerin %72,6'sı bunu bir neden olarak görmezken kadınların %58,7'si neden olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Erkekler arasında bunu bir neden olarak görenlerin oranı düşüktür (%27,4). Kadınlar grubunda ise sigara, alkol kullanımının neden olarak görmeyenlerin daha fazla olduğuna rastlanmıştır (%41,3).

Katılımcıların cevapları doğrultusunda sigara, alkol kullanımının yoğunluklu olarak kadınlar tarafından bir sorun olarak görüldüğü erkeklerde ise oldukça düşük oranla bu görüşün paylaşıldığı dikkati çeken bir noktadır. Cinsiyetin farklılık yaratan bir değişken olduğu görülmüştür. Bu durum, alkol, sigara gibi maddelerin kullanımının erkekler arasında daha yaygın olmasıyla ilişkilidir. Günümüzde alkol, sigara kullanan kadınların oranı geçmişle kıyaslandığında görece olarak artmış olsa da bu maddelerin tüketimini gerçekleştiren tüketicilerin çoğunluğunun erkekler olduğu bilinmektedir. Alkolik olan kadınlara görece olarak daha az rastlanırken alkolik olan erkeklere daha sıklıkla karşılaşılmaktadır. Yazılı basında alkolik olup da aile içi şiddete ya da sorunlara neden olan erkeklere dair haberler oldukça yaygındır. Dolayısıyla tablodaki verilerde bu durumun daha çok kadınlar tarafından tartışma nedeni olarak görülmesi şaşırtıcı olmamakla birlikte bir realiteyi yansıtmaktadır.

Tablo 223. Cinsiyete Göre Kötü Alışkanlıklara Sahip Olma Durumu (Alkol, kumar vs.) İlişkisi

		Evet	Hayır	Toplam
Cinsiyet	Kadın	98	69	167
		58,7%	41,3%	100,0%
	Erkek	45	119	164
		27,4%	72,6%	100,0%
Toplam		143	188	331
		43,2%	56,8%	100,0%

$X^2=32,917$, $sd=1$, $p=,000$

4.14.13. Cinsiyete Göre Siyasi Görüş Farklılıkları

Araştırmaya katılanların boşandıkları eşleriyle evlilikleri sürecinde yaşadıkları tartışmalarının siyasi konulara bağlı olup olmadığının cinsiyet üzerinden sorgulandığı tabloda elde edilen verilere göre anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Katılımcıların %97'si siyasi konuların evliliklerinde tartışma nedeni olarak değerlendirmediklerini belirtmiştir. Kadınların %96,4'ü erkeklerin %97,6'sı bu görüşü paylaşmıştır. Tartışmaların siyasi konulara dayandığını belirtenlerin oranı %3 olmakla birlikte kadınların oranı %3,6 erkeklerin ise %2,4 olarak görülmüştür. Tablodaki veriler doğrultusunda eşler arasında siyasi konuların evlilikte tartışma konusu olarak ön planda yer almadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 224. Cinsiyete Göre Siyasi Görüş Farklılıkları İlişkisi

		Evet	Hayır	Toplam
Cinsiyet	Kadın	6	161	167
		3,6%	96,4%	100,0%
	Erkek	4	160	164
		2,4%	97,6%	100,0%
Toplam		10	321	331
		3,0%	97,0%	100,0%

$X^2=,376$, $sd=1$, $p=,540$

4.14.14. Cinsiyete Göre Çocukların Yetiştirilmesi

Çocukların eğitimi konusunun evlilik sürecinde tartışma nedeni olarak kabul edilmesi ile cinsiyet arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bahsedilmemektedir. Araştırmaya katılanların %94'ü çocukların eğitimi konusunun tartışmaya neden olmadığını ileri sürmüştür. Kadınların %94,6'sı erkeklerin %93,3'ü bu görüşü paylaşmıştır. Bunun yanı sıra katılımcıların sadece %6 gibi oldukça düşük oranı bunu bir neden olarak belirtmiştir. Erkeklerin %6,7'si kadınların %5,4'ü bu görüşü öne sürmüştür. Genel olarak bakıldığında tartışma konuları arasından kadın katılımcılar için maddi-parasal konular ve sigara alkol kullanımı yoğun olarak tartışma konusu olarak

değerlendirilmiştir. Erkek katılımcılar için ise maddi-parasal konular ve sigara alkol kullanımını ön plana çıkarılan neden olarak görülmüştür. Hem kadın hem de erkek katılımcılar için maddi konular ailedeki tartışmalarda en önemli bir neden olarak görülmüştür. Bu durum Türkiye'deki genel durumu yansıtmaktadır. Dolayısıyla boşanma deneyimi yaşamış olan çiftler arasında ön plana çıkan tartışma konular, maddi ve alkol, sigara vb maddelerin kullanımı üzerinedir. Bu nedenleri sırasıyla; duygu ve düşüncelerin paylaşımı, akrabalarla olan ilişkiler, ev işlerine katılım sağlama, büyüklerle olan ilişkiler, giyim tarzı ve geleneklere uygun davranma izlemektedir. Siyasi konular, çocukların arkadaş seçimi ve komşularla olan ilişkiler ise tablodaki en düşük oransal dağılıma karşılık gelmektedir.

Tablo 225. Cinsiyete Göre Çocukların Yetiştirilmesi İlişkisi

		Evet	Hayır	Toplam
Cinsiyet	Kadın	9	158	167
		5,4%	94,6%	100,0%
	Erkek	11	153	164
		6,7%	93,3%	100,0%
Toplam		20	311	331
		6,0%	94,0%	100,0%

$X^2=,253$, $sd=1$, $p=,615$

4.14.15. Cinsiyete Göre Kişisel Bakıma Özen Gösterme/Göstermeme Durumu

Cinsiyet ile kişisel bakım konularının evlilik sürecinde önemli bir tartışma konusu olup olmadığının sorgulandığı tabloda anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Araştırmaya katılanların %93,7'si kişisel bakım konularında tartışma yaşanmadığını %6,3'ü yaşadığını belirtmiştir. Araştırmaya katılanların boşandıkları eşleriyle evlilikleri süresince yaşadıkları tartışmalarının nedeninin makyaj vb. kişisel bakımla ilişkisi olup olmamasını cinsiyet değişkeni üzerinden değerlendirildiğinde kadın ve erkek katılımcıların kişisel bakımı tartışma nedeni olarak görmeyenlerin oranlarının çoğunlukta ve birbirine oldukça yakın olduğu gözlenmiştir. Erkeklerin %94,5'i kadınların %92,8'i bu görüşü paylaşmışlardır. Kişisel bakım konusu üzerine tartışa yaşandığını belirtenler arasında kadınların oranı %7,2 erkeklerin ise %5,5'dir.

Tablo 226. Cinsiyete Göre Kişisel Bakıma Özen Gösterme/Göstermeme Durumu İlişkisi

		Evet	Hayır	Toplam
Cinsiyet	Kadın	12	155	167
		7,2%	92,8%	100,0%
	Erkek	9	155	164
		5,5%	94,5%	100,0%

Toplam		21	310	331
		6,3%	93,7%	100,0%

$X^2=,401$, $sd=1$, $p=,526$

4.14.16. Cinsiyete Göre Yakınlarla ve Komşularla İlişki Durumu

Araştırmaya katılanların cinsiyetleri ile evlilikleri süresince komşularla olan ilişkilerin tartışma nedeni olarak görülmesi durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Tabloda ön plana çıkan yanıt komşularla olan ilişkilerin tartışma nedeni olarak görülmemesidir (%94,3). Katılımcıların tamamına yakını bu görüşü paylaşmıştır. Kadınların %94,6'sı, erkeklerin %93,9'u bu komşularla olan ilişkileri tartışma nedeni olarak görmediğini belirtmiştir. Komşularla olan ilişkileri tartışma nedeni olarak görenlerin oranı %5,7 olmakla birlikte kadınların %5,4'ü erkeklerin %6,1'i bu görüşü paylaşmışlardır.

Tablo 227. Cinsiyete Göre Yakınlarla ve Komşularla İlişki Durumu İlişkisi

		Evet	Hayır	Toplam
Cinsiyet	Kadın	9	158	167
		5,4%	94,6%	100,0%
	Erkek	10	154	164
		6,1%	93,9%	100,0%
Toplam		19	312	331
		5,7%	94,3%	100,0%

$X^2=,077$, $sd=1$, $p=,782$

4.14.17. Cinsiyete Göre Giyim Tarzı

Araştırmaya katılanların eşleriyle giyim tarzı konusunda tartışma durumlarının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine dair sonuçların sunulduğu tabloda katılımcıların yoğunluklu olarak verdikleri yanıt giyim tarzı üzerinde tartışma yaşamadıkları yönündedir. %84,4 ile temsil edilen bu orana karşı giyim tarzı üzerine eşiyile tartışma yaşadığını belirtenlerin oranı %16,6'dır. Araştırmaya katılanların boşandıkları eşleriyle giyim tarzı nedeniyle tartışma yaşama durumları ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Kadın ve erkek katılımcılar arasında giyim tarzı üzerine tartışma yaşadıklarını belirtenler ile tartışma yaşamadığını belirtenlerin kendi grupları içindeki oranlarının birbirinden oldukça yakın olduğu görülmüştür. Erkek katılımcıların %84,8'i kadın katılımcıların %82'si giyim tarzından dolayı tartışmadıklarını öne sürmüşlerdir. Bunun yanı sıra kadınların %18'i erkeklerin %15,2'si giyim tarzından dolayı tartıştıklarını söylemişlerdir. Buna göre giyim tarzı konusu araştırma katılanlar arasında önemli bir tartışma konusu olarak değerlendirilmediğini

söylemek mümkündür. Dolayısıyla tablodaki verilere bağlı olarak cinsiyetin farklılık oluşturan bir kategori olmadığı söylenebilir.

Tablo 228. Cinsiyete Göre Giyim Tarzı İlişkisi

		Evet	Hayır	Toplam
Cinsiyet	Kadın	30	137	167
		18,0%	82,0%	100,0%
	Erkek	25	139	164
		15,2%	84,8%	100,0%
Toplam		55	276	331
		16,6%	83,4%	100,0%

$X^2=,442$, $sd=1$, $p=,506$

4.14.18. Cinsiyete Göre Çocukların Arkadaş Seçimi

Çocukların arkadaş seçimlerinin ailede tartışma yaratan bir neden olarak görülme durumunun cinsiyete bağlı olarak sorgulandığı tabloda iki değişken arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Araştırmaya katılanların %95,5'i çocukların arkadaş seçimini tartışma nedeni olarak görmeyenler oluşturmaktadır. Kadınların oranı %95,8, erkeklerin oranı %95,1'dir. Çocukların arkadaş seçimini tartışma nedeni olarak görenlerin oranı ise sadece %4,5 olmakla birlikte erkeklerin oranı %4,9, kadınların oranı %4,2'dir.

Tablo 229. Cinsiyete Göre Çocukların Arkadaş Seçimi İlişkisi

		Evet	Hayır	Toplam
Cinsiyet	Kadın	7	160	167
		4,2%	95,8%	100,0%
	Erkek	8	156	164
		4,9%	95,1%	100,0%
Toplam		15	316	331
		4,5%	95,5%	100,0%

$X^2=,090$, $sd=1$, $p=,764$

4.15. Cinsiyete Göre Mahkemede Sunulan Boşanma Gerekçesi

Tabloda katılımcıların boşanma sürecinde mahkemeye sundukları boşanma gerekçelerinin cinsiyete göre gösterdiği farklılığın anlamlı olduğu bulunmuştur. Bu ilişkiselliğe göre, araştırmaya katılanların %25,1'i kişisel ilgisizlik ve beklentilerin karşılanmamasını; %23,4'ü alkol, kumar ve şiddet gibi kötü alışkanlıkları; %20,9'u başka birinin varlığını; %8,8'i evi geçindirememeye, işsizlik ve maddi sorunları; %7,3'ü ilgisizlik ve ihmali; %6,2'si anne-babaların müdahalesini; %5,9'u eşin kıskançlıklarını; %2,3'ü cinsel sorunları mahkemede boşanma gerekçesi olarak göstermiştir.

Katılımcıların çoğunlukla belirttikleri gerekçelerin farklı cinsiyet kategorisi bağlamında bakıldığında "kişisel ilgisizlik ve beklentilerin karşılanmaması", "alkol kumar gibi kötü alışkanlıklar" ve "başka birinin varlığı" olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre erkeklerin %37,3'ü kişisel ilgisizlik ve beklentilerin karşılanmamasını çoğunlukla gerekçe olarak göstermiştir. Kadınlar ise %31,6'lık oranla alkol ve kumar gibi kötü alışkanlıklar seçeneğinde yoğunlaşmaktadır. Kadınların %24,9'u başka bir kadının varlığını boşanma gerekçesi olarak sunmuştur. Erkeklerin ise bu gerekçeyi belirtenlerin oranı %16,9'dur. Bunun yanı sıra alkol, kumar ve şiddet gibi olumsuz davranışlar nedeniyle boşandığını belirten erkeklerin oranına bakıldığında %15,3'tür.

Cinsel sorunlar ile eşin baskı ve kıskançlıklarını gerekçe olarak sunan katılımcıların oranlarının düşük olduğu görülmektedir. Hem kadın hem de erkek katılımcılar arasında başka birinin varlığını belirtenlerin oranlarının yüksek olması dikkat çekicidir. Veriler, günümüzde boşanma gerekçelerinin değiştiğine yönelik sonucu ortaya koymaktadır. İlgisizlik, beklentilerin karşılanmaması, başka birinin varlığı vs. gibi nedenler, boşanmalarda bireylerin daha bireysel karar alma mekanizmalarını kullandıklarını göstermektedir. Maddi olanakların yetersizliği ya da geçimsizlik, günümüzde temel bir boşanma gerekçesi olarak görülmemektedir.

Tablo bize, kadınların erkeklere göre daha fazla aldatılma olayına maruz kaldıklarını göstermektedir. Fakat kadınların aldatmalarına karşılık gelen oranın da azımsanmayacak bir oran olduğunu da söylemek gerekir. Eşlerin anne ve babaları geçmiş dönemlerle karşılaştırıldığında günümüzde daha az müdahaleci olmaktadır. Önceden eşlerin anne-babası önemli bir karar mekanizması olarak görülürken günümüzde aile daha ziyade örneğin çalışan anne babalar için çocukların bakımı konusunda yardım alınan kişiler olarak görülmektedir. Bu da ailenin yapısal bir değişime uğradığını göstermektedir.

Tablo 230. Cinsiyete Göre Mahkemede Sunulan Boşanma Gerekçesi İlişkisi

		Eşimin Baskısı- Kıskançlık	Anne-Babaların Müdahalesi
Cinsiyet	Kadın	10 5,6%	13 7,3%
	Erkek	11 6,2%	9 5,1%
Toplam		21 5,9%	22 6,2%
		İlgisizlik Ve İhmal	Cinsel Problemler
Cinsiyet	Kadın	13 7,3%	3 1,7%
	Erkek	13	5

			7,3%	2,8%
Toplam			26	8
			7,3%	2,3%

		Kişisel İlgisizlik Ve Beklentilerin Gerçekleşmemesi	Başka Birinin Varlığı
Cinsiyet	Kadın		23
			13,0%
	Erkek		66
			37,3%
Toplam			89
			25,1%
		Evi Geçindirememe, İşsizlik, Maddi Sorunlar	Alkol, Kumar, Şiddet Gibi Kötü Alışkanlıklar
Cinsiyet	Kadın		15
			8,5%
	Erkek		16
			9,0%
Toplam			31
			8,8%

$X^2=34,864$, $sd=7$, $p=.000$

4.16. Cinsiyete Göre Ayrı Yaşama Durumu

Boşanmadan önce ayrı yaşama durumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Tabloda araştırmaya katılanların %53,7'sinin belli bir süre ayrı yaşamadığı görülmüştür. Belli bir süre ayrı yaşadığını belirtenlerin oranı %46,3'tür. Tabloya ilişkin ki-kare sonuçlarına bakıldığında erkeklerin %59,9'u ayrı yaşamadıklarını belirtirken kadınların %52,5'i boşanmadan önce ayrı yaşadıklarını ileri sürmüşlerdir. Ayrı yaşadığını belirten erkeklerin oranı hem kadınların oranından hem de ayrı yaşamadığını belirten erkeklerin oranından düşük olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle boşanma öncesinde erkeklerin çoğunluğu belli bir süre ayrı yaşamayı tercih etmemiş, kadınların yer aldığı grupta ise çoğunluğun ayrı yaşamayı tercih ettikleri söylenebilir. Ayrı yaşamayı tercih eden kadınların oranı ayrı yaşamayı tercih etmeyen kadınlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrı yaşamak evliliğin bütünüyle sonlandırılmasından önce ilişkinin yeniden değerlendirilmesi ve sorgulanması açısından işlevsel bir yöntem olarak görülmektedir. Kadınların ayrı yaşamayı erkeklere göre daha çok tercih etmiş olmaları sosyo-ekonomik ve kültürel dinamiklerle ilişkili olarak değerlendirildiğinde kadınları yeni ve farklı sorunlarla karşı karşıya bırakmaktadır.

Tablo 231. Cinsiyete Göre Ayrı Yaşama Durumu İlişkisi

		Evete	Hayır
Cinsiyet	Kadın	93	84
		52,5%	47,5%
	Erkek	71	106
		40,1%	59,9%
Toplam		164	190
		46,3%	53,7%

$X^2 = 5,499$, $sd=1$, $p=,019$

4.17. Cinsiyet ile Geçimsizlik Süreci Arasındaki İlişki

4.17.1. Cinsiyete Göre Geçimsizliğin Başlangıç Zamanı

Araştırmaya katılanların boşandıkları eşleriyle olan evliliklerinde ilk olarak geçimsizliğin başladığı zaman ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Katılımcıların %21,8'i 1-3 yıl arasında; %16,4'ü ilk 6 ay içinde ve %16,4'ü ilk 1 yıl içinde; %14,7'si 4-6 yıl arasında geçimsizliğin başladığını belirtmişlerdir. Katılımcıların ayrıldıkları eşleriyle geçimsizliklerinin ilk olarak evliliklerinin hangi sürecinde başladıklarına bakıldığında erkeklerin %22'si, kadınların ise %21,5'i evliliklerinin ilk 3 yılı içerisinde başladığını belirtmişlerdir. İlk ay içinde geçimsizliklerin başladığını belirtenlerin %17,5'i kadınlardan, %11,9'u erkeklerden oluşmaktadır. İlk 6 ay içerisinde geçimsizliklerin başladığını belirten kadınların oranı 16,9, erkeklerin oranı %15,8'dir. İlk 1 yıl içerisinde geçimsizliklerin başladığını belirten kadınların ve erkeklerin oranları birbirine eşittir (%16,4). Buna karşın 6 ve daha fazla yıl belirtenlerin oranlarının oldukça düşük olduğu dikkat çekicidir. İlk 1 yıl içinde geçimsizliğin başladığını belirten kadınların oranlarının erkeklerden fazla olduğu görülmekle birlikte yoğunluğun ilk 1 yıl üzerinde olduğu söylenebilir. Günümüzde boşanmaların ilk 1 yıl içinde gerçekleştiği sonucu ile uyumluluk sağlamaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, evlilik sürecinde eşler arasında geçimsizliğin ilk ne zaman başladığı konusunda hem kadın hem de erkek katılımcıların çoğunluğu evliliklerinin ilk 1 yılını öne sürmüşlerdir. Araştırmamızda daha önceki verilere dayalı olarak boşanmaların çoğunlukla evliliğin ilk 5 yılı içinde gerçekleştiği hesaba katıldığında, eşler arasındaki geçimsizlikler, başlangıç zamanının evliliğin ilk 3 yılı olduğu düşünülebilir. Evlilikte eşler arasında yaşanan çatışmalar, bireylerin evliliğe bakış açısıyla, hazır bulunuşluğuyla, beklentilerini karşılayamadığı düşüncesiyle, evliliğe büyük anlam yüklemesiyle, iletişim tarzıyla ve sorunları çözme yöntemlerinin yeterince bilinmemesiyle ilişkilidir. Bireyler çoğunlukla evlilikten beklentilerini yüksek tutmaktadırlar. Bazı eşler çatışmaları çözme konusunda daha becerikli, farkındalığı

yüksek ve tolere edici olabilirken, bazıları bu beceriyi sergileyememektedir. Daha az bilinçli ve bilgili olabilmektedir. Sonuçta boşanma kaçınılmaz olmaktadır.

Tablo 232. Cinsiyete Göre Geçimsizliğin Başlangıç Zamanı İlişkisi

		İlk Ay İçinde	İlk 6 Ay İçinde
Cinsiyet	Kadın	31	30
		17,5%	16,9%
	Erkek	21	28
		11,9%	15,8%
Toplam		52	58
		14,7%	16,4%

		İlk 1 Yıl İçinde	1-3 Yıl	4-6 Yıl
Cinsiyet	Kadın	29	38	24
		16,4%	21,5%	13,6%
	Erkek	29	39	28
		16,4%	22,0%	15,8%
Toplam		58	77	52
		16,4%	21,8%	14,7%
		7-9 Yıl	10 Yıl+	Toplam
Cinsiyet	Kadın	9	16	177
		5,1%	9,0%	100,0%
	Erkek	13	19	177
		7,3%	10,7%	100,0%
Toplam		22	35	354
		6,2%	9,9%	100,0%

$X^2=3,297$, $sd=6$, $p=,771$

4.17.2. Cinsiyet ve Evlenme Biçimine Göre Geçimsizliğin Başlangıç Zamanı

Tabloda araştırmaya katılanların evlenme biçimleri ile evliliklerinde tartışmaların ilk ne zaman başladığı cinsiyet değişkenine bağlı olarak sorgulanmıştır. Tabloda verilere bağlı olarak ortaya çıkan ki kare sonuçlarına göre değişkenler arasında anlamlı bir ilişkiden bahsedilememektedir. Evlilik biçimi ve evlendikten sonraki süreçte tartışmaların ilk olarak ne zaman yaşandığı arasında bir ilişki bulunmuştur. Tabloya göre görücü usulü ile evlendiğini belirten kadınların %23,9'u ilk ay içerisinde tartışmaya başladıklarını belirtirken, flört ederek evlenenlerin %24,4'ü 1 ile 3 yıl arasındaki süreçte ilk olarak tartışma yaşadıklarını belirtmişlerdir. Tabloya göre en dikkat çekici olan noktanın aile baskısı ile evlenen kadınların oranlarında görülmektedir. Zira aile baskısı ile evlenen kadınların %50 ilk 6 ay ile ilk 1 yıl içerisinde tartışmaların başladığını vurgulamışlardır. Aile baskısı ile evlenen kadınların dağılımın diğer seçeneklerinde hiçbir değer olmaması yoğunluğun ilk 6 ay ve 1 yıl

üzerinde yoğunlaşması önemli görülebilir. Anlaşarak evlendiğini belirten kadınların %21,3'ü ilk 1-3 yıl arasında tartışmaya başladıkları gözlenmiştir.

Tablodaki dağılımın diğer oranlarına bakıldığında ise, evliliklerinin ilk 1 yılı içinde tartışmaya başladıklarını belirten kadınların %19,2'si; ilk 6 ay içinde tartışmaya başladığını belirten kadınların %15,4, 4-6 yıl arasında tartışmaya başladıklarını belirten kadınların %15,4'ü anlaşarak evlendikleri görülmüştür. Aile baskısıyla evlenenlerde ilk 6 ile ilk 1 yıl seçeneklerinin dışındaki seçeneklerde oransal bir dağılımın görülmemektedir. Flört ederek evlendiğini belirten kadınların %20,7'si ilk 1 yıl içinde %17,1'i ilk 6 ay içerisinde tartışmaya başladıkları görülmüştür.

Erkekler kategorisine bakıldığında farklı evlilik biçimlerinde 1-3 yıl arasında tartışmaların başladığı görülmüştür. Buna göre, görücü usulüyle evlenenlerin %20'si, flört ile evlenenlerin %20,7'si, ailelerin baskısıyla evlenenlerin %25'i ve anlaşarak evlenenlerin %17,9'u 1-3 yıl içinde tartışmaya başladıkları gözlenmiştir. Ailelerin baskısıyla evlendiğini belirten erkeklerde evliliğin ilk ayından başlayarak 3 yıla yayılan bir tartışma sürecinin olduğu söylenebilir. Zira evliliğin ilk ayı, ilk 6 ayı ve 1-3 yıl arası olarak belirtilen sürenin tablodaki çoğunluğu oluşturduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra ailelerin baskısıyla evlendiğini belirten erkeklerin ilk ay, ilk 6 ay, 1-3 yıl ile 10 + yıl olarak belirlenen sürelerin birbirine eşit olduğu dikkat çekicidir (%25). Bu dağılımında aile baskısıyla evlendiğini belirten erkeklerde evliliğin ilk yıllarında tartışmalar yaşandığı gibi 10 yıl sonrasında da tartışmalar yaşanmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde görücü usulü ile evlendiğini belirten kadınların evliliklerinde ilk tartışmaların ilk bir ay ile 1-3 yıl arasında yoğunluğun olduğu görülmüştür. Kadın kategorisinde evliliklerinin 1-3 yılı arasında tartışmaların yaşanmaya başladığını belirtenlerin oranlarının %50 ile dağılımın çoğunluğunu oluşturmuştur. Kadınlar da genel olarak evliliklerin ilk ayı ile 3 yılı arasında değişen sürenin sıklıkla vurgulandığı erkekler de ise bu sürelerin benzer olmasının yanı sıra 10 ve üzeri yıl içerisinde de sorunların yaşandığı görülmüştür. Tabloda dikkat çeken diğer bir nokta anlaşarak evlendiğini belirten erkeklerin oranlarının hemen hemen birbirine yakın dağılımın sergilemesine karşın kadınlarda bu oranların farklılaştığı görülmüş, dağılımın en yüksek yüzdelik diliminin 1-3 yıl arası seçeneğinin oluşturduğu gözlenmiştir.

Tablo 233. Cinsiyet ve Evlenme Biçimine Göre Geçimsizliğin Başlangıç Zamanı İlişkisi

		İlk Ay İçinde	İlk 6 Ay İçinde	İlk 1 Yıl İçinde	1-3 Yıl	4-6 Yıl	7-9 Yıl	10 Yıl+	Toplam
	Görücü Usulü	16	13	6	12	7	3	10	67
		23,9%	19,4%	9,0%	17,9%	10,4%	4,5%	14,9%	100,0%

Kadın	Ayrıldığınız Eşinizle Nasıl Evlendiniz	Arkadaşlık (Flört) Ederek	11	14	17	20	13	4	3	82	
			13,4%	17,1%	20,7%	24,4%	15,9%	4,9%	3,7%	100,0%	
		Ailelerin Baskısıyla	0	1	1	0	0	0	0	0	2
			,0%	50,0%	50,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
	Anlaşarak Evlendik	4	2	5	6	4	2	3	26		
		15,4%	7,7%	19,2%	23,1%	15,4%	7,7%	11,5%	100,0%		
	Toplam		31	30	29	38	24	9	16	177	
			17,5%	16,9%	16,4%	21,5%	13,6%	5,1%	9,0%	100,0%	
Erkek	Ayrıldığınız Eşinizle Nasıl Evlendiniz	Görtücü Usulü	8	7	8	11	8	5	8	55	
			14,5%	12,7%	14,5%	20,0%	14,5%	9,1%	14,5%	100,0%	
		Arkadaşlık (Flört) Ederek	8	19	15	22	15	4	6	89	
			9,0%	21,3%	16,9%	24,7%	16,9%	4,5%	6,7%	100,0%	
		Ailelerin Baskısıyla	1	1	0	1	0	0	1	4	
		25,0%	25,0%	,0%	25,0%	,0%	,0%	25,0%	100,0%		
	Anlaşarak Evlendik	4	1	5	5	5	4	4	28		
		14,3%	3,6%	17,9%	17,9%	17,9%	14,3%	14,3%	100,0%		
	Toplam		21	28	28	39	28	13	19	176	
			11,9%	15,9%	15,9%	22,2%	15,9%	7,4%	10,8%	100,0%	

$\chi^2=18,681$, $sd=18$, $p=,412$

4.17.3. Cinsiyete Göre Eski Eşle Tartışma Sıklığı

Araştırmaya katılanların boşandıkları eşiyile ne kadar sıklıkla tartışma yaşadıkları ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. 4 nolu hipotez doğrulanmamıştır. Katılımcıların %39'u eşleriyle çoğu zaman tartıştıklarını, %31,7'si ara sıra tartıştığını, %18,7'si her zaman tartışma yaşadığını belirtmiştir. Buna göre tablodaki ağırlıklı yüzdelik çoğu zaman tartıştığını belirtenleri işaret etmektedir. Katılımcıların çoğu zaman, ara sıra ve her zaman yanıtları tablodaki ağırlıklı dilimi oluşturmalarından yola çıkarak katılımcılar için tartışma evlilik yaşamlarında sık sık karşılaştıkları bir durum olarak algılanabilir. Cinsiyet açısından değerlendirildiğinde çoğu zaman yanıtını veren kadın ve erkek katılımcıların oranlarının birbirine yakın olduğu söylenebilir. Buna göre kadınların %40,1 erkeklerin de %37,8'i çoğu zaman tartıştıklarını belirtmiştir. Her zaman yanıtını verenlerin %22,2'sinin kadın ve %15,2'sinin de erkek olduğu görülmüştür. Ara sıra tartışma yaşadıklarını belirtenlerin %37,8'i erkek %25,7'si kadındır. Tabloda dağılımın diğerlerine göre düşük olan yüzdeliğini nadiren yanıtı üzerinde olduğu görülmüştür. Nadiren yanıtını veren kadınların oranlarının (%12) erkeklerden (%9,1) fazla olduğu dikkati çekmektedir. Katılımcıların boşandıkları eşleriyle tartışma durumlarının cinsiyete göre çok büyük bir farklılık göstermediği söylenebilir. Tablodaki sonuçlarda evlilik süresince tartışma yaşadıklarını belirtenlerin oranlarının oldukça yüksek olduğu göz önüne alındığında bu tabloda tartışma sıklığının

her zaman, çoğu zaman ve ara sıra yanıtları üzerinde toplanması uyumlu olarak algılanabilir. Nadiren seçeneğini vurgulayanlar düşük düzeyde kalmıştır. Fakat cinsiyet temelinde değerlendirildiğinde kadın ve erkek katılımcılar arasında dikkati çeken büyük bir farklılık olduğunu söylemek mümkün değildir.

Tablo 234. Cinsiyete Göre Eski Eşle Tartışma Sıklığı İlişkisi

		Her Zaman	Çoğu Zaman	Ara Sıra
Cinsiyet	Kadın	37	67	43
		22,2%	40,1%	25,7%
	Erkek	25	62	62
		15,2%	37,8%	37,8%
Toplam		62	129	105
		18,7%	39,0%	31,7%

		Nadiren	Toplam
Cinsiyet	Kadın	20	167
		12,0%	100,0%
	Erkek	15	164
		9,1%	100,0%
Toplam		35	331
		10,6%	100,0%

$X^2=6,642$, $sd=3$, $p=,084$

4.17.4. Cinsiyete ve Evlilik Süresine Göre Eski Eşle Tartışma Durumu

Araştırma kapsamında katılımcıların boşandıkları eşiyile tartışma durumları ve kaç yıl evli kaldıkları ile cinsiyet arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Bir yıl içinde ayrıldığını belirten kadınların %100'ü, 1-5 yıl evli kaldığını belirten kadınların %95,2'si, 6-10 yıl evli kaldığını belirten kadınların %90,7'si, 11-15 yıl evli kaldığını belirten kadınların %95,5'i, 16 ve daha fazla evli kaldığını belirtenlerin %94,6'sı boşandıkları eşleriyle sık sık tartıştığını belirtmiştir. Erkeklerde ise bir yıl içinde ayrılanların %88,9'u, 1-5 yıl evli kaldığını belirtenlerin %95,2'si, 6-10 yıl evli kaldığını belirtenlerin %91,7'si, 11-15 yıl evli kaldığını belirtenlerin %90'ı, 16 ve daha fazla yıl evli kaldığını belirtenlerin %91,9'u boşandıkları eşiyile tartışma yaşadıklarını ileri sürmüştür. Boşanma öncesi süreçte eşle tartışma durumunun evli kalınan süre ve cinsiyet ile olan bağlantısının gösterildiği tabloya göre değişkenler arasındaki farkın anlamsız olduğu görülmektedir. Boşanma yılı açısından bakıldığında kadın ve erkek katılımcılar arasında farklılaşma olmadığı görülmektedir. Dağılımın farklı yıl aralıklarında hemen hemen birbirilerine yakın olduklarının görülmesinin yanısıra,

katılımcıların neredeyse tamamına yakını boşandıkları eşyle tartışma yaşadıklarını vurgulamışlardır.

Tablo 235. Cinsiyete ve Evlilik Süresine Göre Eski Eşle Tartışma Durumu İlişkisi

			Tartışma Durumu		Toplam
			Evete	Hayır	
Kadın	Evlilik Süresi	İlk Bir Yıl İçinde Ayrıldık	13	0	13
			100,0%	,0%	100,0%
		1-5	59	3	62
			95,2%	4,8%	100,0%
		6-10	39	4	43
			90,7%	9,3%	100,0%
		11-15	21	1	22
			95,5%	4,5%	100,0%
		16 Ve Üzeri	35	2	37
			94,6%	5,4%	100,0%
Toplam			167	10	177
			94,4%	5,6%	100,0%
Erkek	Evlilik Süresi	İlk Bir Yıl İçinde Ayrıldık	8	1	9
			88,9%	11,1%	100,0%
		1-5	60	3	63
			95,2%	4,8%	100,0%
		6-10	44	4	48
			91,7%	8,3%	100,0%
		11-15	18	2	20
			90,0%	10,0%	100,0%
		16 Ve Üzeri	34	3	37
			91,9%	8,1%	100,0%
Toplam			164	13	177
			92,7%	7,3%	100,0%

$$X^2 = 1,986, \text{ sd}=4, \text{ p}=,738$$

4.17.5. Cinsiyete Göre Evlilikteki Sorunların Çözümünde Yardım Alınan Kişi(ler)/Kurum

Araştırmaya katılanların cinsiyetleri ile boşanma ile sonuçlanan evliliklerinde aile içi sorunların çözümünde başvurdukları kişi ya da yer arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Bu ilişkisellikte genel olarak bakıldığında ailesinden yardım aldığını belirtenlerin (%43,9) tablodaki dağılımının en yüksek dilimini oluşturduğu, hiçbir yere başvurmadığını, sorunu kendi başına çözmeye çalıştığını belirtenlerin ise ikinci yüksek dilimi oluşturduğu görülmüştür (%29,4). Tablodaki en düşük oran, aile içi sorunların çözümü konusunda iş arkadaşlarından yardım almayı tercih edenlere (%3) ait olmakla birlikte sırasıyla eşin ailesine (%8), aile/evlilik danışmanına (%1,4), psikologa (%2),

yaşlı aile büyüklerine (%4) ve avukatlara (%4,2) başvurduğunu belirtenlerin tablodaki dağılımın diğer düşük yoğunluklu seçenekleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Cinsiyet açısından önemli bir farklılık gözlenmiştir. Buna göre kadınlar çoğunlukla ailesine başvurduğunu (%49,7) erkekler ise çoğunlukla hiçbir yere başvurmadıklarını, sorunları daha ziyade kendi çabalarıyla çözmeye çalıştıklarını (%38,4) belirtmişlerdir. Ailesinden yardım aldığını belirten erkeklerin oranı %36,2 iken hiçbir yere başvurmadığını belirten kadınların oranı %20,3'tür. Tabloda dikkat çeken diğer bir dağılım kadın ve erkek katılımcılar arasında yakın arkadaşlarının yardımına başvuranlar arasında gözlenmiştir ki bu da oransal yoğunluk açısından üçüncü sırada gelmektedir. Buna göre kadın katılımcıların %16,4'ü erkek katılımcıların %13,6'sı aile içi sorunların çözümünde yakın arkadaşlarından yardım aldığını belirtmiştir.

Tabloda yukarıda da belirtildiği gibi avukata, psikologa ve evlilik danışmanın başvuranların oranlarının hem kadın hem de erkek katılımcılar arasında düşük olduğu gözlenmiştir. Avukata başvurduğunu belirtenlerin %5,1'i kadın %3,4'ü erkek; psikologa başvuranların %2,3'ü erkek, %1,7'si kadın, aile/evlilik danışmanına başvuranların ise %1,7'si erkek, %1,1'i ise kadındır. Ailesinin yardımıyla sorunlara çözmeye çalışmak daha çok kadınlar tarafından tercih edilen bir durum olması, erkeklerin ise sorunu kendi başına çözmeye, hiçbir yere başvurmama şeklinde yol izlemesi bir yerde katılımcıların uzmanlaşmış bir elemana (psikolog, psikiyatr, evlilik/aile danışmanı, sosyal hizmet uzmanı vb. gibi) ya da bir hukukçuya başvurarak sorunu çözmeye yolunu tercih etmediklerine işaret etmektedir. Araştırma kapsamındakilerce boşanan çiftin bu tarz bir yol izlemesi hem öncelikle kendi aralarında konuşarak sorunları çözmeye çalışmaları yönündeki inançlarını hem de iki farklı gerçeği yansıtmaktadır.

Ülkemizde kentsel alanda hala önemli bir değer olarak görülen aile mahremiyeti kavramı, çiftler arasında yaşanan sorunların çok yakın olsalar bile başkalarıyla tartışılmasını büyük ölçüde engellemektedir. Özellikle formel ilişkilerin hakim olduğu iş arkadaşlarıyla ya da diğer yakın arkadaşlarıyla aile içinde yaşanan tartışmaların, sorunların konuşulması özel hayatın gizliliğinin bozulması olarak değerlendirilmektedir. Nitekim tabloda da hem kadın hem de erkek katılımcılar arasında yakın arkadaşlarının (%15) ve iş arkadaşlarının yardımına başvuranların (%3) oranlarının diğer tercihlerle karşılaştırıldığında oldukça düşük olması bu gerçeği desteklemektedir. Aile büyükleri gerek çiftin duyduğu saygı, gerekse onların deneyimlerinden yararlanabilme inancından dolayı öncelikli kaynak olarak değerlendirilmektedir. Kadınlarda ailesine başvuranların oranında gözlenen artış bu gerçeği yansıtmaktadır. Aile büyüklerinin aile ve evliliği

ilgilendiren önemli konularda temel başvuru kaynağı olması başka araştırmalarda da saptanmıştır (Atalay vd. 1992: 19-28; GAP-TKV,1994).

Özellikle ataerkil ilişkilerin hakim olduğu aile yapısında, aile büyüklerinin kararlarının ve yönlendirmelerinin bağlayıcılığı daha fazla öne çıkmaktadır. Araştırmaya katılan kadınlarda gözlenen bu oranını yüksek olması bu gerçeği desteklemektedir. Erkeklerde hiç kimseye danışmamanın birinci olarak tercih edilmesi sorunların eşler arasında halledilmesi, aile dışındaki kişilere yansıtılmaması gerektiği yönündeki inançlarının daha baskın olduğu bunun da aile dışındaki kişilerden gelebilecek baskıların ya da müdahalelerin artmasından duyulan endişelerin önüne geçme isteğini akla getirmektedir. Araştırmaya katılanlar arasında uzmanlaşmış elemanların başvuruların düşük olmasının diğer bir nedeni, kentsel kesimde bu tarz profesyonel mekanizmalardan yardım alma bilincinin düşük olmasıyla ilişkisi olduğu düşünülmektedir.

Günümüzde kentsel alanlarda geçmişle kıyaslandığında bu tarz uzmanlaşmış sistemlerin daha yaygın olduğu bilinmektedir. Fakat gerek halkın bu sistemler konusunda yeterli bilgiye sahip olmaması gerek bu sistemlerin halkın kolay bir şekilde ulaşabileceği şekilde örgütlenmemesi ve yaygınlaşmaması gerekse de bu sistemlerin maliyetleri çiftleri bu olanaklardan yararlanmalarına engel olabilmektedir. Dolayısıyla uzmanlaşmış kişilerden yardım alma eğiliminin çiftlerin eğitim düzeylerine, mesleklerine, gelirlerine, yaşadıkları yerlere, bakış açılarına kısaca sosyo-ekonomik ve demografik özelliklerine göre değişiklik göstermektedir. Genel olarak değerlendirilirse, araştırma katılanların aile içi sorunların çözümünde ilk olarak ailelerinin yardımına başvurdukları ikinci olarak hiçbir yere başvurmadan kendi başlarına sorunu çözme yoluna gittikleri üçüncü olarak da yakın arkadaşlarının yardımına başvurdukları görülmüştür. Kadınların daha çok ailelerine başvurdukları, erkeklerin daha çok hiçbir yere başvurmadıkları gözlenmiştir. Bunun dışında kalan daha formel kurullarla işleyen uzmanlaşmış sistemlerden yararlanma durumlarının oldukça düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu da araştırmaya katılanlarda geleneksel aile yapısında hakim olan değerlerin belirleyiciliği ile ilişkilidir.

Tablo 236. Cinsiyete Göre Evlilikteki Sorunların Çözümünde Yardım Alınan Kişi(ler)/Kurum İlişkisi

		Yakın Arkadaşlar	İş Arkadaşları
Cinsiyet	Kadın	29	1
		16,4%	,6%
	Erkek	24	0

		13,6%	,0%
Toplam		53	1
		15,0%	,3%

		Kendi Ailem	Eşin Ailes	Avukat
Cinsiyet	Kadın	88	3	9
		49,7%	1,7%	5,1%
	Erkek	64	0	6
		36,2%	,0%	3,4%
Toplam		152	3	15
		42,9%	,8%	4,2%

		Aile Büyükleri	Psikolog
Cinsiyet	Kadın	6	3
		3,4%	1,7%
	Erkek	8	4
		4,5%	2,3%
Toplam		14	7
		4,0%	2,0%

		Aile/Evlilik Danışmanı	Hiç Bir Yere Başvurmadım	Toplam
Cinsiyet	Kadın	2	36	177
		1,1%	20,3%	100,0%
	Erkek	3	68	177
		1,7%	38,4%	100,0%
Toplam		5	104	354
		1,4%	29,4%	100,0%

$X^2=19,336$, $sd=8$, $p=,013$

4.17.6. Cinsiyete ve Eski Eşle Yakınlık Durumuna Göre Evlilikteki Sorunların Çözümünde Başvurulan Kişiler

Tabloda boşanma deneyimi yaşamış olan katılımcıların boşandıkları eşleriyle olan yakınlık düzeyleri ile evlilikleri süresince yaşanan aile içi geçimsizliklerde ilk olarak nereye ya da kime başvurdukları sorgulanmaktadır. Cinsiyete bağlı olarak gözlenen farklılığın anlamlı olmadığı görülmüştür.

Boşanan eşle olan farklı yakınlık düzeylerinde cinsiyet kategorisi bağlamında değerlendirildiğinde kadın ve erkek katılımcıların her ikisinde de ailesine başvurduğunu belirtenlerin oranlarının çoğunlukta olduğu görülmüştür. 9 nolu hipotez doğrulanmıştır. Boşandığı eşle yakın akraba olduğunu belirten kadınların %80'i, uzak akraba olduğunu belirten kadınların %58,3'ü, akraba olmayıp hemşeri olduklarını belirten

kadınların %67,4'ü ve akrabalık bağı olmayanların ise %39,6'sı evliliklerindeki çatışmalarda ilk olarak ailelerine başvurdukları tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra evliliklerdeki çatışmalarda hiç bir yere başvurmadığını belirtenlerin eşiyile olan yakınlık durumuna bakıldığında kadınların %20'si yakın akraba olduklarını, %16,7'si uzak akraba olduklarını, %26,1'i hiçbir akrabalık bağı olmadığını belirtmiştir.

Erkek katılımcılar açısından değerlendirildiğinde yakın akraba olanların %27,3'ü, uzak akraba olanların %52,9'u, akraba olmayıp hemşeri olanların %27'si, hiç bir akrabalık bağı olmayanların ise %41'i aile içi çatışmalarda hiç bir yere başvurmadıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla kadın ve erkek katılımcılar arasında evliliklerdeki çatışmaların çözümlenmesi noktasında ilk olarak başvuru yeri konusunda önemli bir farklılık olduğu söylenebilir. Kadın katılımcılar arasında aileye başvurma ön plana çıkarken erkek katılımcılar arasında dağılımın en yüksek yüzdeliğinin hiç bir yere başvurmadıkları seçeneğinde olduğu görülmüştür. Tabloya göre, psikologa, avukata, iş arkadaşlarına aile ve evlilik danışmanına başvuranların oranlarının kadın ve erkek kategorisinin her ikisinde de düşük olduğu görülmektedir. Bu durum Türkiye'de profesyonel desteklerin kişilerce yaygın bir başvuru kaynağı olarak görülmesinin oldukça yavaş bir işleyiş biçimine sahip olmasıyla açıklanabilir. Zira hem bu kaynaklara ulaşılması yolunda karşılaşılan yolun zahmetli görülmesi hem bu kaynakların yeterince yaygınlaşmaması hem de bu kaynaklara başvurma konusunda toplumda daha bilinçli bir bakış açısının hakim olmaması önemli bir faktördür. Aile ve evlilik danışmanı ve psikolog gibi profesyonel destekler daha bilinçli bir kesim tarafından genel olarak tercih edilen bir çözüm yolu olarak görülmektedir. Bu tercih kişilerin eğitim düzeyleriyle, meslekleriyle, bakış açılarıyla açık bir şekilde ilişkilidir.

Tabloda kadın ve erkek katılımcılar arasında evlilikteki çatışmalarda ilk olarak yakın arkadaşlarına başvurduğunu belirtenlerin çoğunluğu oluşturan diğer bir dağılım olduğu söylenebilir. Boşandığı eşiyile akrabalık bağı olmayan kadınların %19,8'i ve sadece hemşeri olduğunu belirten kadınların %14'ü yakın arkadaşlarına başvurduklarını belirtirken, erkekler açısından değerlendirildiğinde yakın akraba olanların %18,2'si, hiç bir akrabalık bağı olmayanların %16, 1'i yakın arkadaşlarına başvurduklarını belirtmiştir. Görüldüğü üzere yakın akraba olanların evliliklerdeki çatışmaların çözümlenmesinde ilk olarak ailelerine başvurdukları söylenebilir. Hem kadın hem de erkek grubunda bu dağılımın diğer dağılımlarla karşılaştırıldığında en yüksek değere karşılık geldiğini gözlenmiştir.

Tablo 237. Cinsiyete ve Eski Eşle Yakınlık Durumuna Göre Evlilikteki Sorunların Çözümünde Başvurulan Kişiler İlişkisi

		Yakın Arkadaşlar	İş Arkadaşları	Kendi Ailesi	Eşin Ailesi	Avukat	Aile Büyükleri	Psikolog	Aile/ Evlilik danışmanı	Hiç Başvurmam
Kadın	Yakın Akraba	0	0	8	0	0	0	0	0	2
		,0%	,0%	80,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	20,0%
	Uzak Akraba	1	0	7	1	1	0	0	0	2
		8,3%	,0%	58,3%	8,3%	8,3%	,0%	,0%	,0%	16,7%
	Akr.Bağ. Yok	6	0	29	2	2	1	1	0	2
		14,0%	,0%	67,4%	4,7%	4,7%	2,3%	2,3%	,0%	4,7%
	Ancak Hemşehri	22	1	44	0	6	5	2	2	29
		19,8%	,9%	39,6%	,0%	5,4%	4,5%	1,8%	1,8%	26,1%
Toplam	29	1	88	3	9	6	3	2	35	
	16,5%	,6%	50,0%	1,7%	5,1%	3,4%	1,7%	1,1%	19,9%	
Erkek	Yakın Akraba	2		5		0	1	0	0	3
		18,2%		45,5%		,0%	9,1%	,0%	,0%	27,3%
	Uzak Akraba	1		6		0	1	0	0	9
		5,9%		35,3%		,0%	5,9%	,0%	,0%	52,9%
	Akr.Bağ. Yok	3		19		2	2	0	1	10
		8,1%		51,4%		5,4%	5,4%	,0%	2,7%	27,0%
	Ancak Hemşehri	18		34		4	4	4	2	46
		16,1%		30,4%		3,6%	3,6%	3,6%	1,8%	41,1%
Toplam	24		64		6	8	4	3	68	
	13,6%		36,2%		3,4%	4,5%	2,3%	1,7%	38,4%	

$X^2=28,932$, $sd=24$, $p=,223$

4.18. Cinsiyet ve Boşanma Sonrası Süreç Arasındaki İlişki

4.18.1. Cinsiyete Göre Boşanmadan Sonra Ailenin Yaklaşımı

Boşanma sürecinde ailenin yaklaşımı ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Araştırmaya katılanların ailelerinin büyük çoğunlukla anlayışlı ve onlara destek oldukları görülmüştür (%52,8). Bunu yanı sıra ailelerinin korumacı davrandığını belirtenlerin oranı %18,4, hoş karşılamadıklarını belirtenlerin oranı %14,4, ilgilenmediklerini belirtenlerin oranı %14,1'dir. Tabloya göre, kadın ve erkek katılımcıların çoğunluğu ailesinin anlayışlı ve destek olduğunu belirtmiş, kadınlarda %56,5 ile temsil edilen bu oran erkeklerde %49,2'dir. Ailesinin korumacı bir tavır sergilediğini belirtenlerin %20,3'ünün kadın %16,4'ünün erkek olduğu görülmüştür. Buna göre kadınların ailelerinin boşanma sonrası süreçte daha korumacı bir tavır sergiledikleri söylenebilir. Ailesinin boşanmayı hoş karşılamadığını ve ilgisiz bir tavır

sergileyerek kişisel bir sorun olarak değerlendirdiğini belirten kadın ve erkek katılımcıların oranlarının aynı olduğu görülmekle birlikte, bu oran kadınlarda %11,3 iken erkeklerde %16,9'a yükselmiştir. Buna göre erkeklerin aileleri tarafından daha ilgisiz bir şekilde karşılandıkları görülmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde boşanma, her ne kadar aile bağlarına zarar veren bir durum olarak değerlendirilse de son kertede sorunların taraflara daha çok zarar vermemesi bağlamında düşünüldüğünde önemli bir çözüm olarak görülebilir. Ailelerin ise bu konuda destek olup olmadıkları boşanma düşüncesine sahip olan tarafların bu süreci hızlandırması ve boşanma sonrasındaki sürecin atlatılabilmesi açısından önemli görülmektedir. Ailenin boşanan çocuğuna yönelik daha anlayışlı bir tutum içerisinde olması daha sağlıklı karar verilmesi ve yaşamın idamesi açısından ne kadar önemli ise, ailenin daha otoriter bir tutum sergileyerek ya da çocuğunu bu konuda yalnız bırakarak negatif bir tutuma sahip olması birey açısından daha önemli sorunları da ortaya çıkarabilmektedir. Günümüzde Türkiye'de ailelerin geçmişle karşılaştırıldığında çocuklarının evlilik ve boşanma ile ilgili serüvenlerine daha az müdahil oldukları görülmektedir. Bireyler evliliğe bireysel bir karar süreci içinde değerlendiriyorlarsa boşanma da benzer bir kararın sonucu olarak görülmektedir. Ailenin evliliğin devamı konusunda sahip olduğu tampon mekanizma işlevi zamanla geçerliliğini yitirmektedir.

Tablo 238. Cinsiyete Göre Boşanmadan Sonra Ailenin Yaklaşımı İlişkisi

		Hoş Karşılamadılar	İlgilenmiyorlar ve Benim Sorunum Olduğunu Düşünüyorlar
Cinsiyet	Kadın	21	20
		11,9%	11,3%
	Erkek	30	30
		16,9%	16,9%
Toplam		51	50
		14,4%	14,1%

		Korumacı Davranıyorlar	Anlayışlı Ve Destek Olmaya Çalışıyorlar
Cinsiyet	Kadın	36	100
		20,3%	56,5%
	Erkek	29	87
		16,4%	49,2%
Toplam		65	187
		18,4%	52,8%

		Diğer	Toplam
Cinsiyet	Kadın	0	177
		,0%	100,0%
	Erkek	1	177

			,6%	100,0%
Toplam		1		354
			,3%	100,0%

$$X^2 = 6,246, \text{ sd}=4, \text{ p}=,182$$

4.18.2. Cinsiyete Göre Boşanma Sonrası Sosyal İlişkilerdeki Değişim

Tabloda araştırmaya katılanların boşanma sonraki süreçte sosyal çevrelerinde yaşadıkları değişimi cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığı sorgulanmıştır. Buna göre katılımcıların boşanma sonrasında yaşadıkları değişimler ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu ilişkiselliğe göre araştırmaya katılanların %61,6'sı sosyal çevresinde herhangi bir değişikliğin olmadığını, %25,4'ü bozulan ilişkilerinin olduğunu fakat var olan ilişkilerinde önemli bir değişimin olmadığını, %7,3'ü çevresiyle ilişkilerinin bozulduğunu fakat yeni ilişkiler kurduğunu, %5,6'sı ise sosyal çevresini kaybettiğini ileri sürmüştür. Veriler kadın ve erkek katılımcıların çoğunluğunun boşandıktan sonra sosyal çevrelerinde önemli bir değişiklik olmadığını göstermektedir. Erkeklerin %67,2'si, kadınların %55,9'u bu düşüncüyü temsil etmektedir. Bunun yanı sıra kadınların %31,6'sı erkeklerin ise %19,2'si boşandıktan sonra bozulan ilişkilerinin olduğunu fakat hali hazırdaki ilişkilerinin kendisi için yeterli olduğunu belirtmiştir. Çevresiyle olan ilişkilerinin bozulduğunu belirten kadınların (%6,2) ve erkeklerin (%8,5) oranları ile boşanma sonrasında tüm sosyal çevresini kaybettiğini belirten kadınların (%6,2) ve erkeklerin (%5,1) oranlarının oldukça düşük olduğu gözlenmiştir.

Tablo 239. Cinsiyete Göre Boşanma Sonrası Sosyal İlişkilerdeki Değişim İlişkisi

		Sosyal Çevremde Herhangi Bir Değişiklik Olmadı	Bozulan İlişkilerim Oldu Ama Devam Eden İlişkilerim Benim İçin Önemli
Cinsiyet	Kadın	99	56
		55,9%	31,6%
Cinsiyet	Erkek	119	34
		67,2%	19,2%
Toplam		218	90
		61,6%	25,4%

		Çevremle Olan İlişkilerim Bozuldu, Şu Anda Yeni İlişkiler Kuruyorum	Boşanma İle Birlikte Sosyal Çevremi Kaybettim
Cinsiyet	Kadın	11	11
		6,2%	6,2%
Cinsiyet	Erkek	15	9
		8,5%	5,1%
Toplam		26	20

	7,3%	5,6%
--	------	------

$X^2 = 8,028$, $sd=3$, $p=.045$

4.18.3. Cinsiyete Göre Boşanma Sonrasında Sosyal Destek Sağlanan Kişiler

Boşanma sonrasında yaşanan sorunların çözümlenmesinde kimlerden destek alındığının, kimlerle dayanışma içinde olduğunun cinsiyet değişkeni ile ilişkisinin araştırıldığı tabloya göre her iki değişken arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu gözlenmiştir. Araştırmaya katılanların %50,6'sı ailesinin destek olduğunu; %36,7'si sorunlarını kendisi çözmek durumunda olduğunu, kimseden destek almadığını; %6,2'si yakın arkadaşlarından, %5,1'i çocuklarından destek aldığını ve onlarla dayanışma içinde olduğunu belirtmiştir. Tablodaki verilere göre, kadınların %60,5'i ailesinden destek aldıklarını belirtirken erkeklerin %45,8'i kendi sorunlarını tek başına çözmeye yolunu tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte sorunlarını destek almadan tek başına çözmeye çalışan kadınların oranı %27,7 iken erkeklerin %40,7'si aile desteği ile sorunların çözümünde yardım/dayanışma içinde olduğunu belirtmiştir. Çocuklarından, komşularından ve yakınlarından destek alarak sorunlarını çözmeye yoluna gidenlerin hem kadın hem erkek kategorisinde oldukça düşük oranlara sahip oldukları görülmektedir. Tablodan da anlaşılacağı gibi, kadınların büyük çoğunluğu boşanma sonrası süreçte yaşadıkları sorunların çözümü konusunda daha çok aileleri ile dayanışma içinde olmayı, onlardan destek almayı tercih ederken, erkeklerin çoğunluğunun sorunları kendi başlarına çözmeye yoluna gittikleri gözlenmiştir.

Kadınların bu tarz bir yol izlemeleri bir anlamda ekonomik bağımsızlığa sahip olmamakla ilişkili olarak açıklanabilir. Ekonomik özgürlük bireyin başkalarına bağımlı olmadan yaşamasına olanak sağladığı için bireyler kendi yaşamları içinde karşılaştıkları herhangi bir sorun karşısında ekonomik özgürlüklerinin belirlediği ölçülerde, alanlarda farklı stratejiler izleme yoluna gitmektedir. Ekonomik özgürlüğe sahip olmamak bireyleri başkalarına bağımlı kılmaktadır. Özellikle ülkemizde bu durum, ekonomik özgürlüğe sahip olan kadınların oranlarının düşük olması nedeniyle, kadınların birincil derecede yakın çevresini oluşturan ailelerine bağımlı kılmakta, onları destek ve dayanışma odağı olarak görmelerine yol açmaktadır. Dolayısıyla bu oranın kadınlarda fazla çıkması, ülkemiz gerçekliği açısından çok da şaşırtıcı olmamalıdır.

Tablo 240. Cinsiyete Göre Boşanma Sonrasında Sosyal Destek Sağlanan Kişiler İlişkisi

	Sorunlarımı Kendim Çözüyorum, Destek Almıyorum	Ailem Destek Oldu/Oluyor
Kadın	49	107

Cinsiyet	Erkek		27,7%	60,5%
			81	72
Toplam			45,8%	40,7%
			130	179
			36,7%	50,6%
			Çocuklarım	Yakın Arkadaşlarım
Cinsiyet	Kadın		12	6
			6,8%	3,4%
Erkek			6	16
			3,4%	9,0%
Toplam			18	22
			5,1%	6,2%

			Komşularım	Diğer	Toplam
Cinsiyet	Kadın		3	0	177
			1,7%	,0%	100,0%
Erkek			1	1	177
			,6%	,6%	100,0%
Toplam			4	1	354
			1,1%	,3%	100,0%

$X^2 = 23,266$, $sd=5$, $p=,000$

4.18.4. Cinsiyete Göre Boşandıktan Sonra Ekonomik Sorun Yaşama Durumu ve Süresi

Araştırmaya katılanların boşandıktan sonra maddi sıkıntı yaşadıkları süre ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır. Tablodaki verilerden yola çıkıldığında araştırmaya katılanların %302,'si orta derecede; %28,8'i oldukça az; %20,3'ü hiç bir zaman, %15,3'ü ise oldukça fazla maddi sıkıntı yaşadığını belirtmiştir. Katılımcıların yanıtları çok fazla maddi sıkıntı yaşamadıkları üzerinedir. Orta derecede ve oldukça az düzeyde maddi sıkıntı yaşadığını belirtenler ön plandadır. Evlilik sürecinde ortak kullanım alanına sahip olunan pek çok şey, boşandıktan sonra paylaşılmak durumunda kalması nedeniyle özellikle ekonomik açıdan daha bağımlı olan tarafı-ki bu kesim büyük çoğunlukla kadınlardan oluşmaktadır-daha kötü bir duruma adapte olmaya zorlamaktadır.

Araştırmada, boşandıktan sonraki süreçte yaşanan maddi sıkıntının derecesi araştırılmıştır. Verilen cevaplara bağlı olarak cinsiyete göre farklılığın olduğu görülmüştür. Buna göre, oldukça fazla maddi sıkıntı yaşadığını belirtenlerin %25,4'ü kadınlar iken bu oranın erkekler söz konusu olduğunda %5,1'e düştüğü görülmüştür. Çok fazla maddi sıkıntı yaşadığını belirten kadın ve erkek katılımcıların oranlarının oldukça düşük ve birbirine yakın olduğu dikkat çekicidir. Bu bağlamda kadınlar

%7,3'ü, erkekler ise %3,4'ü temsil etmektedir. Tabloda farklı cinsiyet kategorileri açısından bakıldığında genel dağılımın çoğunluğunu oluşturan grubun orta derecede ve oldukça az seçenekleri üzerinde olduğu görülmektedir. Orta derecede maddi sıkıntı yaşadığını belirten kadınların oranı %32,2, erkeklerin oranı %28,2'dir. Burada kadınların oranlarının erkeklerden fazla olduğu görülmektedir. Buna karşın oldukça az seçeneğini belirtenlerin %34,5'i erkek iken %23,2'si kadınlardan oluşmaktadır. Bu grup içinde yer alanlarda ise erkeklerin oranlarının kadınlardan fazla olduğu görülmektedir. Boşandıktan sonra hiçbir maddi sıkıntı yaşamadığını belirtenler arasında yer alan erkeklerin oranlarının kadınlardan fazla olduğu görülmektedir. Bu oran, erkeklerde %28,8, kadınlarda ise %11,9 olduğu görülmüştür. Genel olarak tabloda belirtilen derecelendirme açısından karşılaştırıldığında, kadınların erkeklere göre daha çok maddi sıkıntı yaşadığı görülmüştür. Dolayısıyla cinsiyete bağlı olarak gözlenen farkın anlamlı olduğu bulunmuştur.

Tablo 241. Cinsiyete Göre Boşandıktan Sonra Ekonomik Sorun Yaşama Durumu ve Süresi İlişkisi

		Çok Fazla	Oldukça Fazla
Cinsiyet	Kadın	13	45
		7,3%	25,4%
	Erkek	6	9
		3,4%	5,1%
Toplam		19	54
		5,4%	15,3%

		Orta Derecede	Oldukça Az
Cinsiyet	Kadın	57	41
		32,2%	23,2%
	Erkek	50	61
		28,2%	34,5%
Toplam		107	102
		30,2%	28,8%

		Hiç	Toplam
Cinsiyet	Kadın	21	177
		11,9%	100,0%
	Erkek	51	177
		28,8%	100,0%
Toplam		72	354
		20,3%	100,0%

$$X^2 = 43,458, \text{ sd}=4, \text{ p}=,000$$

4.18.5. Cinsiyete ve (şu andaki) Medeni Duruma Göre Boşandıktan Sonra Ekonomik Sorun Yaşama Durumu

Tabloya göre şu andaki medeni durumu ve boşandıktan sonraki süreçte ne kadar maddi sıkıntı yaşandığı ile cinsiyet arasında anlamlı ilişki yoktur. Bekar olan kadınların %29'u orta derecede, %25,5'i oldukça fazla, %24,1'i oldukça az, %14,5'i hiç yaşamadığını, %6,9'u çok fazla maddi sıkıntı yaşadığını belirtmiştir. Evli olan kadınların %51,7'si orta derecede, %20,7'si oldukça fazla, %17,2'si oldukça az, %10,3'ü oldukça fazla maddi sıkıntı yaşadığını belirtmiştir. Resmi nikahlı olmayan fakat ilişkisi olan kadınların %66,7'si oldukça fazla; %33,3'ü oldukça az maddi sıkıntı yaşadığını belirtmiştir. Bekar olan erkekler arasında ise %34,5'i oldukça az, %31'i hiç, %26,5'i orta derecede, %4,4'ü çok fazla, %3,3'ü oldukça fazla maddi sıkıntı yaşadığını belirtirken, evli olan erkeklerin %35,2'si oldukça az, %29,6'sı orta derecede, %25,9'u hiç yaşamadığını, %7,4'ü oldukça fazla maddi sıkıntı yaşadığını belirtmiştir. İlişkisi olan, resmi nikahlı olmayan erkeklerin %40'ı orta derecede, %30'u oldukça az, %20'si hiç yaşamadığını, %10'u oldukça fazla maddi sıkıntı yaşadığını öne sürmüştür.

Kadın katılımcılar arasında ilişkisi olan kadınların oldukça fazla maddi sıkıntı yaşadığı; evli ve bekar olanların orta derecede yoğunluk oluşturdukları görülmüştür. Farklı medeni durum kategorileri hesaba katıldığında ilişkisi olan kadınlarda çok fazla maddi sıkıntı yaşadığını ve hiç yaşamadığını söyleyen bulunmamaktadır.

Erkekler de ilişkisi olanların orta derecede, evli olanların ve bekar olanların oldukça az maddi sıkıntı yaşadıkları görülmüştür. Erkekler kategorisinde en düşük oransal dağılıma göre, ilişkisi olanlarda çok fazla maddi sıkıntı yaşayanlar bulunmamakla birlikte evli olanlarda çok fazla maddi sıkıntı çeken ile bekar olanlar arasında oldukça fazla maddi sıkıntı çektiğini belirtenlerin oranları oldukça düşüktür. Hem kadın hem de erkek katılımcılar arasında farklı medeni durum kategorilerinde orta derecede maddi sıkıntı yaşayanlar çoğunlukta; hiç maddi sıkıntı yaşamayanlar ise azınlıktadır.

Tablo 242. Cinsiyete ve (şu andaki) Medeni Duruma Göre Boşandıktan Sonra Ekonomik Sorun Yaşama Durumu İlişkisi

		Çok Fazla	Oldukça Fazla	Orta Derecede	Oldukça Az	Hiç	Toplam
	Bekâr	10	37	42	35	21	145
		6,9%	25,5%	29,0%	24,1%	14,5%	100,0%
	Evli	3	6	15	5	0	29

Kadın	Medeni Durum		10,3%	20,7%	51,7%	17,2%	,0%	100,0%
		İlişkim Var, Resmi Nikâhlı Değilim	0	2	0	1	0	3
	Toplam		13	45	57	41	21	177
			7,3%	25,4%	32,2%	23,2%	11,9%	100,0%
Erkek	Medeni Durum	Bekar	5	4	30	39	35	113
			4,4%	3,5%	26,5%	34,5%	31,0%	100,0%
	Evli	1	4	16	19	14	54	
		1,9%	7,4%	29,6%	35,2%	25,9%	100,0%	
	İlişkim Var, Resmi Nikâhlı Değilim	0	1	4	3	2	10	
	,0%	10,0%	40,0%	30,0%	20,0%	100,0%		
Toplam		6	9	50	61	51	177	
			3,4%	5,1%	28,2%	34,5%	28,8%	100,0%

$$X^2 = 13,015, \text{sd}=8, \text{p}=,111$$

4.18.6. Cinsiyete Göre Boşanma Sonrası Yaşamdan Memnuniyet

Boşandıktan sonra araştırmaya katılanların yaşamlarında memnun olma düzeyleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Tabloya göre ağırlıklı olarak verilen yanıtın boşandıktan sonra daha fazla memnun oldukları yönündedir (%64,2). Çok daha fazla memnun olduğunu belirtenler ikinci sırada yer almakta ve bu da %19,5 oranındadır. Çok daha az memnun olanların, hiç memnun olmayanların daha az memnun olanların oranlarının oldukça düşük olduğu görülmüştür. Tabloda hem kadınların hem de erkeklerin boşanma sonrası süreçte memnun olanların ağırlıkta olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre kadınların %62,6'sı erkeklerin %65,7'si daha fazla memnun olduklarını belirtmişlerdir. Erkekler, boşanma sonrasında kadınlara göre daha fazla memnun görünmektedirler. 18 nolu hipotez doğrulanmıştır. Daha az memnunun ve çok daha az memnunun diyenlerin oranların diğer seçeneklerle karşılaştırıldığında farklı cinsiyet kategorisinde düşüktür. Çok daha fazla memnun olduğunu belirtenler arasında %27 olan kadınların oranı, erkekler kategorisinde %12'ye düşmektedir. Daha fazla memnun olan ve çok daha fazla memnun olan kategorilerin birlikte değerlendirildiğinde kadınların oranlarının fazla olduğu söylenebilir. Hiç memnun olmadığını belirtenler arasında kadınların oranlarının erkeklere göre düşük olduğu görülmektedir. Fakat diğer kategorilerle karşılaştırıldığında memnun olmama durumunun hem kadın hem erkekler için oldukça düşük bir yüzdeliğe sahiptir. Dolayısıyla boşanma, araştırmaya katılanlar için büyük bir memnuniyetsizliğe neden olmamıştır. Bu da evli kalmanın itici faktörlerinin boşanmanın çekici faktörlerinin önüne geçtiğini göstermektedir. Boşanma sonrasında memnun olduğunu belirten kadın

ve erkek katılımcıların oranları birbirine yakın olmakla birlikte çok daha fazla memnun olduğunu belirtenler arasında kadınların oranı erkeklerin oranından yüksektir.

Tablo 243. Cinsiyete Göre Boşanma Sonrası Yaşamdan Memnun Olma İlişkisi

		Çok Daha Az Memnunum	Daha Fazla Memnunum
Cinsiyet	Kadın	3	109
		1,7%	62,6%
	Erkek	10	115
		5,7%	65,7%
Toplam		13	224
		3,7%	64,2%

		Daha Az Memnunum	Çok Daha Fazla Memnunum
Cinsiyet	Kadın	12	47
		6,9%	27,0%
	Erkek	19	21
		10,9%	12,0%
Toplam		31	68
		8,9%	19,5%

		Hiç Memnun Değilim	Toplam
Cinsiyet	Kadın	3	174
		1,7%	100,0%
	Erkek	10	175
		5,7%	100,0%
Toplam		13	349
		3,7%	100,0%

$X^2=19,218$, $sd=4$, $p=.001$

4.18.7. Cinsiyete ve Çocuk Sayısına Göre Yeniden Evlenme Durumu

Cinsiyet ve çocuk sahibi olma ile yeniden evlenme düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Tabloya göre, çocuğu olmayan erkeklerin %62,9'u ve kadınların %42,9'u yeniden evlenmeyi düşündüklerini belirtmişlerdir. Genel olarak bakıldığında çocuğu olan kadın ve erkeklerin yeniden evlenmeyi düşünmedikleri görülmektedir. Nitekim 3 çocuğa sahip olan kadınların %85,7'si, 1 çocuğa sahip olan erkeklerin %70,4'ü yeniden evlenmeyi düşünmediklerini belirtmektedirler. Bunun yanı sıra çocuğu olmayan kadınların %57,1'i, 1 çocuğa sahip olan kadınların %83,1'i ve 2 çocuğa sahip olan kadınların da %78,6'sı yeniden evlenmeyi düşünmediklerini söylemişlerdir. Erkeklerin dağılımına bakıldığında, sadece 1 çocuğa sahip olanlar çoğunluğu oluşturmakla birlikte 2 ve 3 çocuğa sahip olanların oranlarının da birbirine

yakın olduğu görülmektedir. Buna göre 2 çocuğa sahip olan erkeklerin %45,5'i 3 çocuğa sahip olan erkeklerin ise %40'ı yeniden evlenmeyi düşünmediklerini belirtmişlerdir.

Kadınların çocuk sayıları fazla olsa da yeniden evlenmeyi düşünmedikleri anlaşılmaktadır. Bu noktada kadınların oranlarının erkeklerin oranlarından daha fazla olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle kadınlar boşandıktan sonraki süreçte erkeklerle karşılaştırıldığında yeniden evlenme konusunda daha mesafeli durdukları görülmüştür. Çocuk sahibi olan erkeklerin kadınlara göre evlenmeye daha olumlu baktıkları söylenebilir. Zira yeniden evlenmeyi düşünen erkeklerin sahip oldukları çocuk sayılarına bakıldığında her çocuk sayısı kategorisi için erkeklerin oranlarının kadınların oranlarından daha fazla olduğu dikkati çekmektedir. Buna göre yeniden evlenmeyi düşünen erkeklerin %60'ı 3, %54,5'i 2 %29,6'sı 1 çocuğa sahiptir. Bu oranlar kadınların yer aldığı gruptan daha fazladır.

Görüldüğü üzere boşandıktan sonra erkekler çoğunlukla yeniden evlenmeyi düşünmektedirler. Çocuk sayısı erkeklerin yeniden evlenme düşüncesini etkilemesi açısından bir belirleyici etken olarak görülmemektedir. Çünkü hem çocuğu olmayan hem de 3 çocuğa sahip olan erkeklerin oranlarının birbirine oldukça yakın oldukları görülmektedir. Kadınlarda ise dikkat çeken nokta çocuğu olmayan kadınların diğer gruplara göre yeniden evlenmeyi daha çok düşündükleridir. Bunun yanı sıra kadınlarda çocuk sayısı arttıkça yeniden evlenme düşüncesinin de önemsizleştiği görülmektedir. Genel bir değerlendirmeye göre hem kadın hem erkek kategorisinde çocuk sahibi olmanın önemli bir farklılaştırıcı faktör olarak görülmediği ve boşanma deneyimi yaşamış olan katılımcıların yeniden evlenme konusuna çoğunlukla uzak oldukları söylenebilir.

Tablo 244. Cinsiyete ve Çocuk Sayısına Göre Yeniden Evlenme Durumu İlişkisi

			Evet
Kadın	Ayrıldığınız Eşinizden Çocuğunuz Var Mı	Çocuğumuz Yok	9
			42,9%
		1	13
			16,9%
		2	9
			21,4%
	3	1	
		14,3%	
	Toplam		32
			21,8%
Erkek	Ayrıldığınız Eşinizden Çocuğunuz	Çocuğumuz Yok	22
			62,9%
		1	16

	Var Mı		29,6%
		2	12
			54,5%
		3	6
		60,0%	
Toplam			56
			46,3%

				Hayır
Kadın	Ayrıldığınız Eşinizden Çocuğunuz Var Mı	Çocuğumuz Yok		12
				57,1%
		1		64
				83,1%
		2		33
				78,6%
	3		6	
		85,7%		
Toplam				115
				78,2%
Erkek	Ayrıldığınız Eşinizden Çocuğunuz Var Mı	Çocuğumuz Yok		13
				37,1%
		1		38
				70,4%
		2		10
				45,5%
	3		4	
		40,0%		
Toplam				65
				53,7%

$X^2 = 6,796$, $sd=3$, $p=,079$

4.19. Cinsiyet ile Evlenme ve Boşanma Algısı Arasındaki İlişki

4.19. 1. Cinsiyete Göre Evliliğin Tanımı

Araştırma kapsamında yer alan örneklem grubunun evlilik hakkındaki düşünceleri ile cinsiyet arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı bulunmuştur. Evliliğin anlamının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğinin sorgulandığı tabloya göre kadın ve erkek katılımcıların çoğunluğunun odaklandığı seçeneğin evliliğin aile birliğinin temeli olduğu seçeneğidir. Araştırmaya katılanların %57,3'ü evliliği aile birliğinin temeli olarak, %23,2'si eşler arası duygusal birlikteliği sağlayan bir kurum, %8,8'i çocuk yapmak ve yetiştirmek için yapılmış bir sözleşme, %7,9'u cinsel ilişkinin toplum tarafından meşru kılındığı bir düzen olarak tanımlamışlardır. Bu genel ifadeden yola çıkarak kadınların %54,8'i, erkeklerin ise %59,9'u bu görüşü savunmuştur.

İkinci olarak çoğunluğu oluşturan seçenek evliliğin eşler arasındaki duygusal birlikteliği sağlayan bir kurum olması ibaresidir. Erkeklerin %25,4'ü kadınların ise %20,9'u evliliği bu bağlamda değerlendirmişlerdir. Dağılımın en düşük oranlarına sahip olan seçeneklerin, evliliği cinsel ilişkinin meşru kılındığı bir kurum olarak tanımı ile ekonomik dayanışmayı sağlayan bir kurum olarak tanımı üzerine olduğu görülmüştür. Buna göre kadın ve erkek açısından değerlendirildiğinde aile toplum tarafından genel kabul gören bir tanım etrafında algılanmaktadır. Evliliğin cinsel ve ekonomik temelli yorumlamaları kişiler açısından kolay ifade edilemeyen ibareler olarak görülebilir. Bu da ailenin ve evlilik kurumunun toplumsal işlevi bağlamında değerlendirildiğini göstermektedir. Bu durum, Türk aile yapısı içinde bireylerin aileyi algılayış biçimlerine de uygundur. Aile kurumuna verilen önemin yüksek olduğu, eşler arasındaki ekonomik dayanışmayı sağlayan bir kurum olarak değerlendirenlerin düşük olması dikkate değerdir. Genel olarak değerlendirildiğinde evliliğin ifade ettiği anlam ile cinsiyet arasında gözlemlenen farklılığın anlamlı olmadığı görülmüştür.

Tablo 245. Cinsiyete Göre Evliliğin Tanımı İlişkisi

		Evlilik Aile Birliğinin Temelidir	Çocuk Yapmak Ve Yetiştirmek İçin Yapılmış Bir Sözleşmedir
Cinsiyet	Kadın	97 54,8%	20 11,3%
	Erkek	106 59,9%	11 6,2%
Toplam		203 57,3%	31 8,8%

		Cinsel İlişkinin Toplum Tarafından Meşru Kılındığı Bir Düzen	Eşler Arası Ekonomik Dayanışmayı Sağlayan Bir Kurumdur
Cinsiyet	Kadın	17 9,6%	6 3,4%
	Erkek	11 6,2%	4 2,3%
Toplam		28 7,9%	10 2,8%

		Eşler Arası Duygusal Birlikteliği Sağlayan Bir Kurumdur	Toplam
Cinsiyet	Kadın	37 20,9%	177 100,0%

	Erkek		45	177
			25,4%	100,0%
Toplam			82	354
			23,2%	100,0%

$$X^2 = 5,478, \text{ sd}=4, \text{ p}=,242$$

4.19.2. Cinsiyete ve Yaşa Göre Evliliğin Tanımı

Tabloda araştırmaya katılanların evlilik hakkındaki düşüncelerinin yaş ve cinsiyet ile bağlantısını göstermektedir. Farklı yaş ve cinsiyet kategorisinde katılımcıların çoğunluk oluşturdukları seçeneğin evliliğin aile birliğinin temeli olduğudur. Başka bir ifadeyle hem kadın hem de erkek katılımcılar için evlilik büyük ölçüde aile birliğinin temeli olarak görülmektedir. Bu bağlamda evliliğe daha toplumsal bir anlam yüklendiği görülmektedir. Toplumlar gelenekselden moderne doğru bir değişim yaşarken evliliğe ve aile kurumuna yönelik düşüncelerin değişen toplum ve yaşam tarzı bağlamında daha bireysel bir çizgide değerlendirilmeye başlandığı görülmektedir.

Çocuk yapmak ve yetiştirmek için yapılmış bir sözleşme, cinsel ilişkinin toplum tarafından meşru kılındığı bir düzen, eşler arasındaki ekonomik dayanışmayı sağlayan bir kurum ve eşler arasındaki duygusal birlikteliği sağlayan bir kurum olma gibi sunulan seçenekler evlilik kurumunu tanımlayan diğer belirleyici özelliklerdir. Fakat tabloya bakıldığında kadın ve erkek katılımcıların daha ziyade evliliğin aile birliğinin temeli olması, duygusal bağların paylaşıldığı bir kurum olma vasıflarını öne çıkardıkları görülmektedir. Buna karşın evliliğin cinsel ve ekonomik vasıflarını vurgulayan tanımların oldukça düşük oranda vurgulanması dikkat çekicidir. Bu durum, geleneksel ve modern topluma özgü dinamiklerle açıklanabilir. Tabloya bakıldığında evliliği aile birliğinin temeli olarak tanımlayan kadınların %90'ının 50 ve üzeri yaş arasında yer aldığı görülmektedir. 46-50 yaş arasında yer alan kadınların %62,5'i 31-40 yaş arasında yer alan kadınların %59,5'i, 26-30 yaş arasında yer alan kadınların ise %51,4'ü evliliği aile birliğinin temeli olarak tanımlamışlardır.

Erkek katılımcılar arasında da evliliği aile birliğinin temeli olarak tanımlayanların diğer kategoride yer alanlara göre çoğunlukta olduğu görülmektedir. Erkekler arasında evliliği aile birliğinin temeli olarak tanımlayanların %78,9'u 50 ve üzeri yaş aralığında, %65,5'i 36-40 yaş arasında, %63,6'sı 20-25 yaş aralığında yer almaktadır. Hem kadın hem de erkek katılımcılar arasında evliliği aile birliğinin temeli olarak tanımlayanların 50 ve üzeri yaş arasında yer alanların çoğunluğu oluşturan yaş

aralığı olduğu görülmektedir. Dağılımın çoğunluğunu oluşturan diğer kategori evliliğin duygusal birlikteliğin sağlandığı bir kurum olarak görülmesi seçeneğidir. Bu düşünceye sahip olan kadınların %33,3'ü 41-45 yaş arasında, %27,3'ü 20-25 yaş arasında yer aldığını, erkeklerin ise %40'ı 46-50 yaş arasında, %33,3'ü 26-30 yaş arasında, %28,6'sı ise 41-45 yaş arasında yer almaktadır. Bu düşünceyi paylaşan kadınların 41-45 yaş arasında erkeklerin ise çoğunlukla 46-50 yaş arasında yer aldığı görülmüştür.

Evliliği çocuk yapmak ve yetiştirmek için yapılmış bir sözleşme olarak değerlendiren kadınların %25'i, erkeklerin ise %20'si gibi çoğunluğu oluşturan grubun 46-50 yaş arasında olduğu görülmektedir. Cinsel ilişkinin toplum tarafından meşru kılındığı zemin olarak tanımlayanlar arasında kadınların yaşları arttıkça bu düşüncede olanların sayılarının azaldığı görülmektedir. Bununla birlikte kadınların %16,2'si erkeklerin ise 10,4'ü gibi çoğunluğu oluşturan grubun 26-30 yaş arasında yoğunlaştıkları görülmüştür. Evliliği ekonomik bir birliktelik olarak tanımlayanların oranlarının farklı cinsiyet ve yaş kategorisinde yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Genel olarak bakıldığında, evliliğe yüklenen anlamın yaş ve cinsiyet değişkenlerine göre farklılaştığı görülmektedir.

Tablo 246. Cinsiyete ve Yaşa Göre Evliliğin Tanımı İlişkisi

			Evlilik Aile Birliğinin Temelidir	Çocuk Yapmak Ve Yetiştirmek İçin Yapılmış Bir Sözleşmedir
Kadın	Yaş	20-25	8	3
			36,4%	13,6%
		26-30	19	5
			51,4%	13,5%
		31-35	22	3
			59,5%	8,1%
		36-40	22	2
			59,5%	5,4%
		41-45	7	3
			38,9%	16,7%
	46-50	10	4	
		62,5%	25,0%	
	50 Ve Üzeri	9	0	
		90,0%	,0%	
	Toplam	97	20	
		54,8%	11,3%	
		20-25	7	0
			63,6%	,0%
		26-30	26	1
			54,2%	2,1%
	31-35	28	4	

Erkek	Yaş		60,9%	8,7%
		36-40	19	2
			65,5%	6,9%
		41-45	8	1
			57,1%	7,1%
		46-50	3	2
			30,0%	20,0%
		50 Ve Üzeri	15	1
			78,9%	5,3%
	Toplam		106	11
		59,9%	6,2%	

				Cinsel İlişkinin Toplum Tarafından Meşru Kılındığı Bir Düzen	Eşler Arası Ekonomik Dayanışmayı Sağlayan Bir Kurumdur
Kadın	Yaş	20-25		3	2
				13,6%	9,1%
		26-30		6	0
				16,2%	,0%
		31-35		5	1
				13,5%	2,7%
		36-40		2	2
				5,4%	5,4%
		41-45		1	1
			5,6%	5,6%	
	46-50		0	0	
			,0%	,0%	
	50 Ve Üzeri		0	0	
			,0%	,0%	
	Toplam		17	6	
			9,6%	3,4%	
Erkek	Yaş	20-25		1	0
				9,1%	,0%
		26-30		5	0
				10,4%	,0%
		31-35		1	2
				2,2%	4,3%
		36-40		3	0
				10,3%	,0%
		41-45		0	1
			,0%	7,1%	
	46-50		1	0	
			10,0%	,0%	
	50 Ve Üzeri		0	1	
			,0%	5,3%	
	Toplam		11	4	
			6,2%	2,3%	

			Eşler Arası Duygusal Birlikteliği Sağlayan Bir Kurumdur	Toplam
Kadın	Yaş	20-25	6	22
			27,3%	100,0%
		26-30	7	37
			18,9%	100,0%
		31-35	6	37
			16,2%	100,0%
		36-40	9	37
			24,3%	100,0%
		41-45	6	18
			33,3%	100,0%
Erkek	Yaş	20-25	3	11
			27,3%	100,0%
		26-30	16	48
			33,3%	100,0%
		31-35	11	46
			23,9%	100,0%
		36-40	5	29
			17,2%	100,0%
		41-45	4	14
			28,6%	100,0%
	Yaş	46-50	4	10
			40,0%	100,0%
		50 Ve Üzeri	2	19
			10,5%	100,0%
		Toplam	45	177
			25,4%	100,0%

$X^2 = 25,638$, $sd = 24$, $p = ,372$

4.19. 3. Cinsiyete ve Mesleğe Göre Boşanma Deneyiminin Tanımlanması

Boşanma sürecinin nasıl tanımlandığını cinsiyet ve meslek ile ilişkisinin araştırıldığı tabloda değişkenler arasında yüksek oranda anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bu ilişkiselliğe göre gerilimli ve huzursuz bir boşanma süreci yaşadığını belirten kadınların %77,8'i ev hanımı, %70'i memur; %63'ü esnaf-zanaatkardır. Erkek katılımcıların yer aldığı grupta ise %85,7'si emekli, %75'i çiftçi; %61'i işçidir. Kendi ailesinin maddi ve manevi desteği ile boşanma sürecini sorunsuz geçirdiğini belirten kadınların %25'i emekli, %21,3'ü işçi; erkeklerin ise %40'ı çalışmıyor, %25'i çiftçi ve

%24'ü ise esnaf-zanaatkardır. Gelir getirici işte çalışıyor olmanın verdiği güvenceyle sorunsuz atlattığını belirtenler arasında yer alan kadınların %23,1'i serbest meslek, %20'si memur olduğunu; erkeklerin ise 39,1'i serbest meslek çalışanı, %17'si esnaf ve zanaatkar olduğunu belirtmiştir. Çocuklarının desteğiyle bu süreci sorunsuz geçirdiğini belirten kadınların %37,5'i emekli, %6,3'ü memurdur. Buna göre boşanma sürecini gerilimli ve huzursuz bir süreç olarak değerlendiren kadınların ve erkeklerin oranlarının meslek gruplarına göre farklılaştığı görülmektedir. Böylece Ev hanımı, işçi, çiftçi ve memur meslek gruplarının bu süreci daha sorunlu bir şekilde yaşadıklarını söylemek mümkündür.

Tablo 247. Cinsiyete ve Mesleğe Göre Boşanma Deneyiminin Tanımlanması ilişkisi

			Gerilimli Ve Huzursuz Bir Boşanma Süreci
Kadın	Meslek	İşçi	47
			62,7%
		Memur	7
			70,0%
		Emekli	2
			25,0%
		Esnaf-Zanaatkar	17
			63,0%
		Tüccar/İşadamı	0
			,0%
		Ev Hanımı	28
			77,8%
		Serbest Meslek (Doktor,Avukat, Mühendis)	8
	61,5%		
Akademisyen	0		
	,0%		
Çalışmıyor	4		
	66,7%		
Toplam			113
			63,8%
		İşçi	42
			60,9%
		Çiftçi	3
			75,0%

Erkek	Meslek	Memur		7
				43,8%
		Emekli		6
				85,7%
		Esnaf-Zanaatkar		25
				53,2%
		Tüccar/İşadamı		2
				50,0%
		Ev Hanımı		1
				100,0%
Toplam		Serbest Meslek (Doktor,Avukat,Mühendis)		7
				30,4%
Toplam		Çalışmıyor		3
				60,0%
				96
				54,5%

				Kendi Ailemin Maddi Ve Manevi Desteği İle Sorunsuz Bir Süreç
Kadın	Meslek	İşçi		16
				21,3%
		Memur		0
				,0%
		Emekli		2
				25,0%
		Esnaf-Zanaatkar		5
				18,5%
		Tüccar/İşadamı		1
				100,0%
Toplam		Ev Hanımı		3
				8,3%
Toplam		Serbest Meslek (Doktor,Avukat,Mühendis)		1
				7,7%
Toplam		Akademisyen		0
				,0%
Toplam		Çalışmıyor		2
				33,3%
				30
				16,9%
Erkek	Meslek	İşçi		14
				20,3%
		Çiftçi		1
				25,0%
		Memur		2
				12,5%
Toplam		Emekli		1
				14,3%
Toplam		Esnaf-Zanaatkar		11
				23,4%

		Tüccar/İşadamı		0
				,0%
		Ev Hanımı		0
				,0%
		Serbest Meslek (Doktor,Avukat,Mühendis)		4
				17,4%
		Çalışmıyor		2
				40,0%
	Toplam			35
				19,9%

			Yalnızlık Ve Kimsesizlik Duygusunun Yoğun Olduğu Bir Süreç	
Kadın	Meslek	İşçi		5
				6,7%
		Memur		1
				10,0%
		Emekli		0
				,0%
		Esnaf-Zanaatkar		3
				11,1%
		Tüccar/İşadamı		0
				,0%
		Ev Hanımı		4
		11,1%		
		Serbest Meslek (Doktor,Avukat,Mühendis)		1
				7,7%
		Akademisyen		0
				,0%
		Çalışmıyor		0
				,0%
	Toplam			14
				7,9%
Erkek	Meslek	İşçi		8
				11,6%
		Çiftçi		0
				,0%
		Memur		4
				25,0%
		Emekli		0
				,0%
		Esnaf-Zanaatkar		2
				4,3%
		Tüccar/İşadamı		2
		50,0%		
		Ev Hanımı		0
				,0%
		Serbest Meslek (Doktor,Avukat,Mühendis)		3
				13,0%

		Çalışmıyor		0
				,0%
	Toplam			19
				10,8%

				Gelir Getirici Bir İşte Çalışıyor Olmanın Güvencesi İle Sorunsuz Bir Süreç	
Kadın	Meslek	İşçi		5	
					6,7%
		Memur		2	
					20,0%
		Emekli		1	
					12,5%
		Esnaf-Zanaatkar		2	
					7,4%
		Tüccar/İşadamı		0	
					,0%
		Ev Hanımı		1	
					2,8%
Serbest Meslek (Doktor,Avukat,Mühendis)		3			
			23,1%		
Akademisyen		1			
			100,0%		
Çalışmıyor		0			
			,0%		
Toplam				15	
					8,5%
Erkek	Meslek	İşçi		4	
					5,8%
		Çiftçi		0	
					,0%
		Memur		2	
					12,5%
		Emekli		0	
					,0%
		Esnaf-Zanaatkar		8	
					17,0%
		Tüccar/İşadamı		0	
					,0%
Ev Hanımı		0			
			,0%		
Serbest Meslek (Doktor,Avukat,Mühendis)		9			
			39,1%		
Çalışmıyor		0			
			,0%		
Toplam				23	
					13,1%

			Çocuklarının/Çocuğumun Maddi Ve Manevi Desteği İle Sorunsuz Bir Süreç	
Kadın	Meslek	İşçi		2
				2,7%
		Memur		0
				,0%
		Emekli		3
				37,5%
		Esnaf-Zanaatkar		0
				,0%
		Tüccar/İşadamı		0
				,0%
		Ev Hanımı		0
	,0%			
Serbest Meslek (Doktor,Avukat,Mühendis)		0		
		,0%		
Akademisyen		0		
		,0%		
Çalışmıyor		0		
		,0%		
Toplam			5	
			2,8%	
Erkek	Meslek	İşçi		1
				1,4%
		Çiftçi		0
				,0%
		Memur		1
				6,3%
		Emekli		0
				,0%
		Esnaf-Zanaatkar		1
				2,1%
		Tüccar/İşadamı		0
	,0%			
Ev Hanımı		0		
		,0%		
Serbest Meslek (Doktor,Avukat,Mühendis)		0		
		,0%		
Çalışmıyor		0		
		,0%		
Toplam			3	
			1,7%	

$X^2 = 70,844$, $sd=32$, $p=,000$

4.19.4. Cinsiyete Göre Boşanmanın Toplumsal Tanımı

Tabloda katılımcıların boşanma konusundaki düşünceleri cinsiyet faktörüne bağlı olarak sorgulanmış, iki değişken arasında gözlemlenen fark anlamlı bulunmuştur.

Boşanmanın toplumsal anlamına yönelik katılımcıların kişisel düşüncelerinin sorgulandığı tabloya göre, boşanmayı aile birliğinin parçalanması olarak değerlendirenlerin %42,9'unun erkeklerden, %28,8'inin kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Buna göre, kadınların ve erkeklerin çoğunluğunun boşanmayı aile birliğinin bozulması şeklinde toplumsal bağlamda değerlendirdikleri görülmüştür. Boşanmayı mutsuz bir evliliğin sonlandırılması olarak görenlerin %27,1'i kadın, %15,8'i erkektir. Bununla birlikte erkeklerin %22,6'sının boşanmayı başarısız bir evliliğin sonlandırılması, kadınların %19,2'sinin ise boşanmayı sıkıntılı bir yaşamın sonlandırılması olarak gördükleri gözlenmiştir. Boşanmayı toplumun düzeni ve geleceği için tehlike görenler ile geleneklerimize aykırı bir durum olarak değerlendirenlerin oranlarının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Boşanma olgusunun bireylere ifade ettiği anlamın toplumsal değerlendirmelerden bireysel değerlendirmelere doğru evrildiği günümüz aile yapısında boşanma, bireyler açısından daha çok kişiye verdiği zarar açısından algılanmakta, toplumun aileye yüklediği anlam çerçevesinde boşanmanın geciktirilmesi, ertelenmesi gibi çabaların daha az önemsiz olduğu görülmektedir. Bu durum bireylerde değişen aile ve yaşam tarzının bir sonucu olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 248. Cinsiyete Göre Boşanmanın Toplumsal Tanımı

		Aile Birliğini Parçalar	Toplumun Düzeni Ve Geleceği İçin Bir Tehlikedir
Cinsiyet	Kadın	51	7
		28,8%	4,0%
Erkek		76	9
		42,9%	5,1%
Toplam		127	16
		35,9%	4,5%
		Geleneklerimiz e Törelereimize Aykırıdır	Gerilimli Ve Mutsuz Bir Evliliği Sonlandırmaktır
Cinsiyet	Kadın	8	48
		4,5%	27,1%
Erkek		4	28
		2,3%	15,8%
Toplam		12	76
		3,4%	21,5%
		Başarısız Bir Evliliğin İşaretidir	Sıkıntılı Bir Yaşamın Sonlandırılmasıdır
Cinsiyet	Kadın	29	34
		16,4%	19,2%
Erkek		40	20

		22,6%	11,3%
Toplam		69	54
		19,5%	15,3%

$X^2 = 17,151$, $sd=5$, $p=,004$

4.19. 5. Cinsiyete ve Yaşa Göre Boşanmanın Toplumsal Tanımı

Tabloda boşanmanın toplumsal açıdan yorumlanmasının yaş ve cinsiyet ile ilişkisi ortaya konulmuştur. Boşanma, bireylerin öznel dünyalarında nasıl algılandığı, boşanmaya karşı tutumları ve boşanmanın nasıl kabul görüldüğüne dair fikir vermektedir. Toplumsal bir olgu olan boşanma, bireyin yaşamına içkin diğer pek çok olgu ve olay gibi toplum tarafından genel kabul gören değerler ve düşünceler ile şekillendirilmiştir. Bireyler de boşanma olgusunu, öznel dünyalarını biçimlendiren bu toplumsal kalıplar üzerinden tanımlamaktadır. Boşanmaya yönelik olumlu ve olumsuz düşünceler ile boşanmanın kabul edilebilir bir olgu olması ya da olmaması da bireyin içsel dünyasını biçimlendiren bir dışsal dünyanın –toplumsal dünyanın-dışa vurumudur. Tabloda dikkat çeken ilk nokta, kadın ve erkek katılımcıların çoğunluk oluşturdukları seçeneğin boşanmanın aile birliğini parçalayan bir durum olarak değerlendirilmesi üzerinedir.

Boşanmayı aile birliğini parçalayan bir olgu olarak değerlendiren kadınların yaş dağılımlarına bakıldığında çoğunluğun 40 ve üzeri yaş aralığında olduğu görülmektedir. Buna göre, bu düşünceyi paylaşan kadınların %33,3'ü 41-50 yaş arasında, %31,3'ü 46-50 ve %30,'u da 50 ve üzeri yaş arasında yer aldığı görülmektedir. Erkek katılımcılar açısından bakıldığında dağılımın ağırlıklı dilimini %52,2'lik oranla 31-35 ve ikinci olarak %47,4'lük yüzdelerle 50 ve üzeri yaşın oluşturduğu görülmektedir. Tabloda ikinci olarak çoğunluğu oluşturan seçenek, boşanmanın gerilimli ve mutsuz bir evliliğin sonlandırılması olarak görülmesidir. Bu görüşü belirten kadınların %43,8'i 46-50 yaş arasında, erkeklerin ise %36,4'ü 20-25 yaş arasında yer aldığı dikkat çekicidir. Boşanmayı başarısız bir evliliğin işareti olarak gören kadınların 40 ve altı yaş grubunda yoğunlaştıkları, başka bir ifade ile bu görüşü savunan kadınların 40 ve altı yaş aralığında dağılım gösterdikleri söylenebilir. Benzer durum erkek katılımcılar için de söz konusudur. Boşanmayı sıkıntılı bir yaşamın sonlandırılması olarak değerlendiren kadınların %40'ı 50 ve üzeri yaş diliminde, erkeklerin ise 18,2'si 20-25 yaş aralığında yer aldıkları görülmektedir. Tabloda, boşanmanın toplumsal anlamının yaş ve cinsiyete göre farklılık gösterdiği gözlenmiş ve anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 249. Cinsiyete ve Yaşa Göre Boşanmanın Toplumsal Tanımı İlişkisi

			Aile Birliğini Parçalar	Toplumun Düzeni Ve Geleceği İçin Bir Tehlikedir
Kadın	Yaş	20-25	6	1
			27,3%	4,5%
		26-30	11	1
			29,7%	2,7%
		31-35	10	2
			27,0%	5,4%
		36-40	10	2
			27,0%	5,4%
		41-45	6	1
			33,3%	5,6%
	46-50	5	0	
		31,3%	,0%	
	50 Ve Üzeri	3	0	
		30,0%	,0%	
Toplam			51	7
			28,8%	4,0%
Erkek	Yaş	20-25	2	0
			18,2%	,0%
		26-30	20	1
			41,7%	2,1%
		31-35	24	2
			52,2%	4,3%
		36-40	12	1
			41,4%	3,4%
		41-45	5	2
			35,7%	14,3%
	46-50	4	1	
		40,0%	10,0%	
	50 Ve Üzeri	9	2	
		47,4%	10,5%	
Toplam			76	9
			42,9%	5,1%

			Geleneklerimize Törelere Aykırıdır	Gerilimli Ve Mutsuz Bir Evliliği Sonlandırmaktır
Kadın	Yaş	20-25	0	5
			,0%	22,7%
		26-30	1	11
			2,7%	29,7%
		31-35	1	12
			2,7%	32,4%
		36-40	3	8
			8,1%	21,6%
		41-45	0	4
			,0%	22,2%

		46-50		2	7
				12,5%	43,8%
		50 Ve Üzeri		1	1
				10,0%	10,0%
	Toplam			8	48
				4,5%	27,1%
Erkek	Yaş	20-25		0	4
				,0%	36,4%
		26-30		0	6
				,0%	12,5%
		31-35		1	9
				2,2%	19,6%
		36-40		1	3
				3,4%	10,3%
		41-45		1	1
				7,1%	7,1%
		46-50		1	2
				10,0%	20,0%
		50 Ve Üzeri		0	3
				,0%	15,8%
Toplam		4	28		
		2,3%	15,8%		
				Başarısız Bir Evliliğin İşaretidir	Sıkıntılı Bir Yaşamın Sonlandırılmasıdır
Kadın	Yaş	20-25		4	6
				18,2%	27,3%
		26-30		7	6
				18,9%	16,2%
		31-35		5	7
				13,5%	18,9%
		36-40		7	7
				18,9%	18,9%
		41-45		4	3
				22,2%	16,7%
		46-50		1	1
				6,3%	6,3%
		50 Ve Üzeri		1	4
				10,0%	40,0%
Toplam		29	34		
		16,4%	19,2%		
Erkek	Yaş	20-25		3	2
				27,3%	18,2%
		26-30		15	6
				31,3%	12,5%
		31-35		8	2
				17,4%	4,3%
		36-40		7	5
				24,1%	17,2%
41-45		3	2		

			21,4%	14,3%
	46-50		2	0
			20,0%	,0%
	50 Ve Üzeri		2	3
			10,5%	15,8%
	Toplam		40	20
			22,6%	11,3%

$X^2 = 18,997$, $sd=30$, $p=,940$

4.20. Cinsiyet ile Kadının Ekonomik Özgürlüğü Algısı Arasındaki İlişki

4.20.1. Cinsiyete Göre Çalışmanın Özgürlüğe Etkisi

Gelir getirici bir işte çalışıyor olmanın bağımsız olmaya etkisi ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Buna göre, araştırmaya katılanların çoğunluğu (%46,6) gelir getirici işte çalışıyor olmanın bağımsız olmaya biraz etkisi olduğunu belirtmiştir. Büyük ölçüde sağlıyor seçeneğini tercih edenler biraz sağlıyor seçeneğini tercih edenlerden oransal olarak çok büyük bir farklılık gözlenmemektedir (%43,1). Hiç sağlamıyor yanıtını verenler %10,3'lük oranla dağılımın en düşük dilimini oluşturmaktadır. Tabloya göre, araştırmaya katılanlar arasında kadınların %54,5'i çalışıyor olmanın bağımsız olmalarını biraz sağladığını; erkeklerin de %54'ü büyük ölçüde sağladığını belirttikleri görülmüştür. Tablodaki diğer oransal dağılım şu şekildedir: Kadınların %31,5'i çalışıyor olmanın bağımsızlıklarını büyük ölçüde sağladığını; erkeklerin %39,1'i biraz sağladığını öne sürmüştür. Hiç sağlamıyor yanıtını veren kadınların oranı %13,9, erkeklerin ise %6,9'dur. Tabloda kadın katılımcıların bir işte çalışıyor olmanın bağımsız olmaya büyük ölçüde etkisi olduğunu savunanların oranı erkeklerin oranından düşüktür. Bu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere gelir getirici bir işte çalışmak erkek katılımcılar için bağımsızlığın önemli bir değişkeni iken kadınlarda biraz daha farklı bir durum ortaya çıkmıştır. Bu farklılık, erkek katılımcıların tamamına yakınının çalışıyor olması ve kadın katılımcıların çoğunluğunun gelir getirici bir işte çalışmamasıyla ilişkili olarak değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra kadınlar için belli bir gelire sahip olmak bağımsız olmak için gerekli fakat yeterli bir koşul olarak algılanmamaktadır. Geleneksel cinsiyet kalıplarının hakim olduğu bir toplumda sosyalleşen kadın için sosyal kontrol mekanizmaları bağımsızlığı kısıtlayan önemli bir etken olarak düşünülebilir. Örneğin, ekonomik özgürlüğü olan bir anne, cinsiyete dayalı roller gereği ailenin devamlılığı ve mutluluğu için erkeğe göre daha fazla çaba sarf etmekte, pek çok sorumluluğu tek başına yerine getirebilmektedir. Anne çalışıyor olsa da ev içi görevleri bütünüyle sahiplenen ya da sahiplenmek zorunda bırakılan kişi

konumundadır. Bunun yanı sıra güçlü aile ve akrabalık bağları, toplumsal ön yargılar da kadının bağımsız olmayı gelir getirici bir işte çalışıyor olmakla eşdeğer görmemesi diğer bir neden olarak kabul edilebilir.

Kadınların ailevi konularda bağlı olduğu kurallar erkeklerle karşılaştırıldığında daha baskındır ve daha çok özgürlüğü kısıtlayıcı niteliktedir. Bununla birlikte vurgulanması gereken diğer bir nokta kadının çala da eğitilmiş olmasına bağlı olmadan farklı şiddet türlerine maruz kalmasıdır. Ve çoğunlukla aile içi mahremiyet konusu olarak gördükleri bu konuları açık bir şekilde başkasıyla paylaşmamaktadırlar. Dolayısıyla bağımsızlık algısının kadınlarda çok boyutlu düşünülmesi gereken bir konu olduğunu belirtmekte yarar vardır. Tabloda iç sağlamıyor seçeneğini tercih eden kadınların erkeklerin iki katı olması yönündeki sonuçlarda bir ölçüde kadınların gelir getirici işte çalışmak ile bağımsız olmak arasında kurdukları korelasyonun farklı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla kadınların bağımsızlık algılarının değerlendirilmesi sosyo-kültürel öğelerin hesaba katılmasını zorunlu kılmaktadır.

Tablo 250. Cinsiyete Göre Çalışmanın Özgürlüğe Etkisi İlişkisi

		Büyük Ölçüde Sağlıyor	Biraz Sağlıyor	Hiç Sağlamıyor	Toplam
Cinsiyet	Kadın	52	90	23	165
		31,5%	54,5%	13,9%	100,0%
	Erkek	94	68	12	174
		54,0%	39,1%	6,9%	100,0%
Toplam		146	158	35	339
		43,1%	46,6%	10,3%	100,0%

$X^2=18,377$, $sd=2$, $p=,000$

4.20.2. Cinsiyete Göre Kadının Çalışmasına Yönelik Kişisel Görüş

Kadının gelir getirici bir işte çalışması konusundaki görüşlerin cinsiyete göre farklılaştığı gözlenmiştir. Tablodaki verilere göre kadının çalışması konusundaki görüşler ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Araştırmaya katılanların çoğunluğu her durumda istiyorsa çalışmalıdır görüşündedir (%54). Katılımcıların yanıtlarına göre ikinci ağırlıklı dilimi ailenin ekonomik sıkıntısı varsa çalışmalıdır (%26,6) görüşü oluşturmaktadır. Kadının eğer istiyorsa her durumda çalışmalıdır görüşünü belirtenlerin %68,4'ü kadındır. Erkeklerin ise %39,5'i kadınların eğer istiyorsa her durumda çalışmalıdır görüşünü paylaştıkları görülmüştür. Buna göre kadın ve erkek katılımcıların çoğunluğunun kadının her durumda çalışması gerektiği görüşünde yoğunlaştığı dikkat çekicidir. Kadın ve erkek katılımcılar için çoğunluğu oluşturan

ikinci seçeneğin ailenin ekonomik sorunları varsa çalışmalıdır seçeneğidir. Bu görüşe sahip olan erkeklerin oranının kadınların oranından fazla olduğu görülmüştür. Buna göre erkekler %32,2, kadınlar ise %20,8 ile temsil edilmektedir. Hiç bir durumda çalışmamalıdır yanıtını veren kadınların oranlarının (%1,7)erkeklerin oranından (%11,9) düşük olduğu görülmektedir. Anne oluncaya kadar çalışmalıdır ya da evde yardımcı varsa çalışmalıdır seçeneklerini tercih edenlerin oranlarının oldukça düşük ve birbirlerine yakın oldukları görülmektedir.

Evlilik ilişkisinde Türkiye genelinde erkeklerin bakış açıları eşlerinin evlenmeden önceki süreçte çalışmalarına karşın evlendikten sonra çalışmalarına izin vermemeleri şeklinde genel bir eğilimleri olduğu bilinmektedir. Günümüzde yaşam standartlarının yükselmesi ve ailelerin yaşam standartlarını yükseltme amacıyla olmaları nedeniyle bu tarz bir geleneksel bakış açısının değiştiği gözlenmiştir. Buna karşın çocuk kadının çalışma yaşamını etkileyen önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir. Pek çok kadın iyi işe ve gelire sahip olsa bile çocuk bakımı nedeniyle işine ya ara vermekte ya da işini bırakmak zorunda kalmaktadır. Fakat günümüzde çocuk bakıcılarının yaygınlaşması kadına belli bir seçime zorlayan etkeni yavaş yavaş değiştirmektedir. Tabloda kadının evlenmeden önce çalışması görüşüne sahip olanların oldukça düşük olması bu noktada dikkat çekicidir.

Tablo 251. Cinsiyete Göre Kadının Çalışmasına Yönelik Kişisel Görüş İlişkisi

		Her Durumda İstiyorsa Çalışmalıdır	Evlenmeden Önce Çalışmalıdır
Cinsiyet	Kadın	121	2
		68,4%	1,1%
	Erkek	70	2
		39,5%	1,1%
Toplam		191	4
		54,0%	1,1%

		Anne Oluncaya Kadar Çalışmalıdır	Ev İşlerinde Yardımcısı Varsa Çalışmalıdır
Cinsiyet	Kadın	7	7
		4,0%	4,0%
	Erkek	11	16
		6,2%	9,0%
Toplam		18	23
		5,1%	6,5%

		Ailenin Ekonomik	Hiçbir Durumda Çalışmamalıdır

		Sıkıntısı Varsa Çalışmalıdır	
Cinsiyet	Kadın	37	3
		20,9%	1,7%
	Erkek	57	21
		32,2%	11,9%
Toplam		94	24
		26,6%	6,8%

$$X^2 = 35,784, \text{ sd}=5, \text{ p}=,000$$

4.20.3. Cinsiyete ve Çalışmaya Başlama Zamanına Göre Boşanma Deneyiminin Tanımlanması

Katılımcıların çalışma yaşamlarına ne zaman başladıkları ile cinsiyetlerine göre boşanma deneyimlerini nasıl tanımladıklarının sorgulandığı tabloya göre gözlenen fark anlamlı bulunmuştur. Boşanma süreçlerini oldukça gerilimli ve huzursuz olarak değerlendiren kadınların %70'i boşandıktan sonra, %66'sı evlenmeden önce çalışmaya başladığını, %43,5'i ise evlendikten sonra çalışmaya başladığını belirtmiştir.

Erkek katılımcılar arasında boşanma sürecini oldukça gerilimli ve huzursuz bir süreç olarak değerlendirenlerin %60'ı çalışmaya evlendikten sonra başladığını, %54'ü evlenmeden önce ve %50'si de boşandıktan sonra çalıştığını belirtmiştir. Kadınların ve erkeklerin çoğunluğu boşanma sonrası süreci gerilimli ve huzursuz bir süreç olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Kadınların çoğunluğu boşandıktan sonra erkeklerin de evlendikten sonra çalışmaya başladıkları görülmüştür. Tabloda çoğunluğu oluşturan diğer dağılımın boşanma deneyimini ailesinin maddi ve manevi desteğiyle sorunsuz atlatabildiğini belirtenler oluşturmaktadır.

Çalışma yaşamına boşandıktan sonra girdiğini belirten kadınların %26,7'si, evlendikten sonra çalışma yaşamına girdiği belirtenlerin %21,7'si ve evlenmeden önce çalışmaya başlayanların %12,3'ü bu düşüncüyü savunmuştur. Erkekler kategorisinde ise boşanma sürecini ailesinin maddi ve manevi desteğiyle sorunsuz olarak atlattığını söyleyenlerin %25'i boşandıktan sonra, %20,2'si evlenmeden önce ve %20'si evlendikten sonra çalışmaya başladıklarını belirtmişlerdir. Yalnızlık ve kimsesizlik duygusunun yoğun olduğu bir boşanma süreci yaşadığını belirten kadınların %13'ü, erkeklerin %20'si evlendikten sonra çalışmaya başladıklarını belirtmişlerdir.

Evlenmeden önce çalışmaya başlayan kadınların (%9,4) ve erkeklerin (%11) oranlarının birbirine yakın oldukları söylenebilir. Gelir getirici bir işte çalışıyor olmanın verdiği güvence ile sorunsuz atlattığını belirtenler arasında yer alan kadınların %21,7'si

evlendikten sonar, erkeklerin de %13,5'i evlenmeden önce çalıştıkları görülmüştür. Bu kategoride yer alanlar arasında boşandıktan sonra çalıştığını belirten kadının, evlilikten önce ve boşandıktan sonra çalıştığını belirten erkeklerin olmadığı görülmüştür. Çocuklarının desteği ile sorunsuz bir boşanma süreci yaşadığını belirtenler arasında yer alan erkeklerin oranının kadınların oranından fazla olduğu görülmekle birlikte %25'inin boşandıktan sonra çalışmaya başladıkları gözlenmiştir.

Tablo 252. Cinsiyete ve Çalışmaya Başlama Zamanına Göre Boşanma Deneyiminin Tanımlanması İlişkisi

			Gerilimli ve huzursuz bir süreç
Kadın	Çalışma Yaşamına Başlama Zamanı	Evlenmeden Önce	70
			66,0%
		Evlendikten Sonra	10
			43,5%
		Boşandıktan Sonra	21
		70,0%	
Toplam			101
			63,5%
Erkek	Çalışma Yaşamına Başlama Zamanı	Evlenmeden Önce	88
			54,0%
		Evlendikten Sonra	3
			60,0%
		Boşandıktan Sonra	2
		50,0%	
Toplam			93
			54,1%

			Kendi Ailemin Maddi Ve Manevi Desteği İle Sorunsuz Bir Süreç
Kadın	Çalışma Yaşamına Başlama Zamanı	Evlenmeden Önce	13
			12,3%
		Evlendikten Sonra	5
			21,7%
		Boşandıktan Sonra	8
		26,7%	
Toplam			26
			16,4%
		Evlenmeden Önce	33
			20,2%

Erkek	Çalışma Yaşamına Başlama Zamanı	Evlendikten Sonra	1
			20,0%
		Boşandıktan Sonra	1
			25,0%
	Toplam	35	
		20,3%	

			Yalnızlık Ve Kimsesizlik Duygusunun Yoğun Olduğu Bir Süreç
Kadın	Çalışma Yaşamına Başlama Zamanı	Evlendenmeden Önce	10
			9,4%
		Evlendikten Sonra	3
			13,0%
	Boşandıktan Sonra	0	
		,0%	
Toplam	13		
	8,2%		
Erkek	Çalışma Yaşamına Başlama Zamanı	Evlendenmeden Önce	18
			11,0%
		Evlendikten Sonra	1
			20,0%
	Boşandıktan Sonra	0	
		,0%	
Toplam	19		
	11,0%		

			Gelir Getirici Bir İşte Çalışıyor Olmanın Güvencesi İle Sorunsuz Bir Süreç
Kadın	Çalışma Yaşamına Başlama Zamanı	Evlendenmeden Önce	10
			9,4%
		Evlendikten Sonra	5
			21,7%
	Boşandıktan Sonra	0	
		,0%	
Toplam	15		
	9,4%		
		Evlendenmeden Önce	22

Erkek	Çalışma Yaşamına Başlama Zamanı		13,5%
		Evlendikten Sonra	0
			,0%
		Boşandıktan Sonra	0
		,0%	
Toplam			22
			12,8%
			Çocuklarının/Çocuğumun Maddi Ve Manevi Desteği İle Sorunsuz Bir Süreç
Kadın	Çalışma Yaşamına Başlama Zamanı	Evlenden Önce	3
			2,8%
		Evlendikten Sonra	0
			,0%
	Boşandıktan Sonra	1	
	3,3%		
Toplam			4
			2,5%
Erkek	Çalışma Yaşamına Başlama Zamanı	Evlenden Önce	2
			1,2%
		Evlendikten Sonra	0
			,0%
	Boşandıktan Sonra	1	
	25,0%		
Toplam			3
			1,7%

$X^2=15,748$, $sd=8$, $p=.046$

4.21. Cinsiyete Göre Evliliğin İstikrarı Arasındaki İlişki

4.21.1. Cinsiyete Göre Evliliğin İstikrarını Belirleyen Faktörler

Tabloda araştırmaya katılanların evliliklerin uzun sürmesinin hangi koşullara bağlı olduğuna dair görüşleri ele alınmıştır. Katılımcılar arasında yer alan kadınların %29'u eşler arasında uygun iletişime; %16,1'i duygusal uyuma; %13,2'si ilgi ve beğeni alanlarının uyumlu olmasına; %9,5'i maddi olanaklara; %7,7'si cinsel uyuma bağlı olduğunu öne sürmüştür. Erkek katılımcıların ise %29,8'i eşler arasındaki uygun iletişime; %12,8'i duygusal uyuma; %10,5'i ilgi ve beğeni alanlarının uyumuna; %10,1 maddi olanaklara bağlı olduğunu belirtmiştir.

Genel olarak bakıldığında hem kadın hem de erkek katılımcılar arasında araştırmada uzun bir evliliğin eşler arasındaki uygun iletişime, ilgi ve beğeni alanları

arasındaki uyuma bağlı olduğunu ileri sürenlerin çoğunlukta oldukları görülmüştür. Verilere bağlı olarak cinsiyet ile evliliğin uzun sürmesini sağlayan faktör arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Tablo 253. Cinsiyete Göre Evliliğin İstikrarını Belirleyen Faktörler İlişkisi

		Uygun İletişim	Cinsel Açıdan Uyum	Yaş Farkının Az Olması
Cinsiyet	Kadın	158	42	18
		29,0%	7,7%	3,3%
		15,0%	4,0%	1,7%
	Erkek	151	37	9
		29,8%	7,3%	1,8%
		14,4%	3,5%	,9%
Toplam		309	79	27
		29,4%	7,5%	2,6%
		Kültürel-Dini Değerlere Bağlı Bir Yaşam	Kadının Evine-Eşine Bağlı Olması	Kadının Dışarıda Çalışmaması
Cinsiyet	Kadın	2	12	6
		,4%	2,2%	1,1%
		,2%	1,1%	,6%
	Erkek	13	51	6
		2,6%	10,1%	1,2%
		1,2%	4,9%	,6%
Toplam		15	63	12
		1,4%	6,0%	1,1%
		İlgi Ve Beğeni Alanlarında Uyum	Çocuk Sahibi Olma	Duygusal Uyum
Cinsiyet	Kadın	72	6	88
		13,2%	1,1%	16,1%
		6,9%	,6%	8,4%
	Erkek	53	5	65
		10,5%	1,0%	12,8%
		5,0%	,5%	6,2%
Toplam		125	11	153
		11,9%	1,0%	14,6%
		Ailelerin Uyuşması	Maddi İmkanların Varlığı	Kadının ve Erkeğin Çalışmasına
Cinsiyet	Kadın	26	52	18
		4,8%	9,5%	3,3%
		2,5%	4,9%	1,7%
	Erkek	37	51	5
		7,3%	10,1%	1,0%
		3,5%	4,9%	,5%
Toplam		63	103	23
		6,0%	9,8%	2,2%

		Para Kazanmak	Toplam
Cinsiyet	Kadın	45	545
		8,3%	
		4,3%	51,9%
	Erkek	23	506
		4,5%	
		2,2%	48,1%
Toplam		68	1051
		6,5%	100,0%

$X^2 = 29,370$, $sd=1$, $p=,000$

4.21.2. Cinsiyete Göre Ailevi Sorumlulukların Eşit Paylaşımı

Uzun süreli bir evlilik için ailedeki rollerin eşit bir şekilde paylaşımı öngörülmektedir. Erkek egemen bir aile yapısında rollerin cinsiyetçi bir çerçevede yerine getirildiği bilinmektedir. Araştırma kapsamında, evliliğin uzun sürmesinin ailedeki rollerin ve sorumlulukların eşitlikçi bir şekilde paylaşılmasına bağlı olup olmaması ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmış ve katılımcıların çoğunluğu evliliğin uzun sürmesinin ailedeki rollerin ve sorumlulukların eşitlikçi bir şekilde paylaşılmasına bağlı olup olmadığını ileri sürmüştür. Katılımcılardan bu görüşte olanların oranı %80,8'dir ki bu da oldukça yüksek bir orandır. Eşitlikçi paylaşıma bağlı olduğunu öne sürenlerin oranı %19,2'dir. Bir evliliğin uzun sürmesinin ailede eşitlikçi bir düzenin oluşturulmasına bağlı olması durumunun cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini sorgulayan tabloda erkeklerin %87'si ve kadınların %74,6'sı hayır yanıtını vermişlerdir. Hayır diyen erkeklerin kadınların oranından fazla olduğu; evet diyenler arasında ise kadınların (%25,4) oranının erkeklerin (%13) oranından fazla olduğu görülmüştür. Tablodan da anlaşıldığı gibi katılımcıların çoğunluğu, evliliğin uzun sürmesini ailede ve evde sorumluluk ve rollerde eşitlikçi bir düzenin sağlanmasına (para kazanma vs.) bağlı olmadığını belirtmiştir.

Tablo 254. Cinsiyete Göre Ailevi Sorumlulukların Eşit Paylaşımı İlişkisi

		Evet	Hayır
Cinsiyet	Kadın	45	132
		25,4%	74,6%
	Erkek	23	154
		13,0%	87,0%
Toplam		68	286
		19,2%	80,8%

$X^2=8,810$, $sd=1$, $p=,003$

4.21.3. Cinsiyete Göre Kadının Çalışma Durumu (Kadının Çalışmaması)

Tabloda kadının ev dışında çalışmasının evliliğin uzun sürmesinin bir nedeni olarak görülmesi ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kadınların ve erkeklerin tamamına yakını evliliğin uzun sürmesini kadının dışarıda çalışmasına bağlı olmadığını belirtmişlerdir (%96,6). Bu görüşte olan kadın ve erkek katılımcıların oranları birbirine eşittir. Kadının dışarıda çalışmasının boşanma nedeni olarak görülmediği söylenebilir.

Tablo 255. Cinsiyete Göre Kadının Çalışma Durumu (Kadının Çalışmaması) İlişkisi

		Evete	Hayır
Cinsiyet	Kadın	6	171
		3,4%	96,6%
	Erkek	6	171
		3,4%	96,6%
Toplam		12	342
		3,4%	96,6%

$X^2=0,000$, $sd=1$, $p=1,000$

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN NİTEL BULGULARININ DEĞERLENDİRMESİ

5. 1. Mülakat Katılımcılarının Seçimi ve İşleyiş Süreci

Denizli’de boşanma ile sonuçlanan evliliklerin sosyolojik analizi çerçevesinde belirlenmiş olan toplam 354 örneklem grubundan seçilen 6 (3 kadın ve 3 erkek) kişi ile derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar, 2008-2011 yılları arasında Denizli Aile Mahkemesine intikal eden ve boşanma ile sonuçlanmış davalarla sınırlandırılmıştır. Katılımcıların seçilmesi konusunda Adliye’de Aile Mahkemesinde yapılan gözlemlerden ve orada görev yapan uzmanlardan yararlanılmıştır. Boşanma ile sonuçlanmış davalardaki tarafların telefon ve adres kayıtlarına ulaşılmış, projenin amaçlarının gerçekleştirilmesini sağlama noktasında iyi veriler sunacağı düşünülen önceden belirlenmiş sorulara yanıt verebilecek kişilerden seçilmiştir. Bu noktada amaçsal bir örnekleme tekniği kullanılmıştır. Mülakatlar, yarı yapılandırılmış sorularla, karşılıklı sohbet ortamında yaklaşık olarak 40-50 dakika arasında gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların kendilerini mülakat esnasında rahat hissetmelerine önem verilmiş, hepsine yaklaşık olarak aynı sorular yöneltilmiştir. Fakat, mülakat esnasında katılımcıların boşanma öncesi ve sonrası süreçte yaşadıkları kişisel deneyimlerinin

farklılığı nedeniyle ortaya çıkan yeni sorunlara ilişkin sorular da yöneltmiştir. Mülakat yapılan kişiler, eş ya da çift olmayan farklı kadın ve erkek katılımcılardan oluşmuştur.

Araştırmanın nitel kısmını oluşturan bu bölümde, katılımcılara yarı yapılandırılmış sorular yöneltmiştir. Katılımcıların verdikleri yanıtların orijinalliğine bağlı kalınarak boşanma öncesi ve sonrası süreçteki deneyimleri ve boşanma olgusuna yükledikleri öznel anlamlar ortaya konulmuştur. Mülakat yapılan katılımcılara dair bilgilerin gizli tutulmasına özellikle özen gösterilmiştir. Farklı zaman ve mekanda yalnız olarak yapılan görüşmelerde ses kayıt cihazı kullanılmış ve zaman zaman da notlar alınmıştır. Görüşmeler daha sonra yazılı metne dönüştürülmüştür.

5.2. Mülakat Sorularının Genel Çerçevesi ve Verilerin Analizi

Araştırmanın nitel kısmında, çiftlerin boşanma ile sonuçlanan evliliklerine, aileye ve boşanmaya yönelik düşünceleri, tutumları, boşanmanın hem bireysel hem de toplumsal alandaki yansımaları, boşanma sonrasında bireylerin yaşadıkları sorunların neler olduğu ve bunlarla mücadele biçimleri bunun toplumsal alandaki yansımaları ortaya konulması amaçlanmıştır.

Araştırmada evlilik kurumunun işleyiş sürecindeki ve boşanma eğilimlerindeki günümüze özgü değişimler dikkate alınarak, bu sürecin örneklem grubu tarafından nasıl deneyimlendiği ve algılandığı başka bir ifadeyle bu süreci bireysel ve kolektif alanlardaki yansımalarının neler olduğu sorunsalına bağlı kalınmıştır. Örneklem grubunun kişisel tarihi, bir anlamda günümüzde toplumda yaşanan değişimlerin bir izdüşümünü sunmaktadır. Bireysel bir sorun olarak görülen boşanma, aile ve evlilik kurumunun dinamizmindeki farklılığın bir ifadesi olduğu için, bireylerin boşanmaya yönelik öznel anlam dünyalarının ortaya konması özellikle önem taşımaktadır. Günümüz toplumunda öne çıkan sosyo-kültürel değerler boşanma deneyimini etkilemektedir. Bu ise hem yerel düzlemde hem de farklı ülkelerde boşanma olgusunun kendine özgü değer sistemi içinde anlamlandırılabilceğini göstermektedir. Araştırmamızda yapılan mülakatlarla, belli bireysel ve kolektif amaçları gerçekleştirmek için evlenen kişilerin yine belirli nedenlerle sonlandırdıkları evliliklerine yükledikleri anlamların ortaya konması amaçlanmış bu yolla da evliliklerin ve ailenin değişen anlamlarına, bu anlamlardaki ya da değerlerdeki değişimi hazırlayan sosyo-ekonomik, hukuksal etkenlere ve süreçlere dair verilerin elde edilmesi ve bunların karşılaştırılması sağlanmıştır.

Mülakat sorularıyla, boşanmış kişilerin evlilik öncesi ve evlilik sürecindeki pratiklerden yola çıkarak boşanmayı hazırlayan koşullar sorgulanmıştır. Kişilerin aile bağlarıyla ilişkileri, toplumsal kökenleri, yaşadıkları yerleri, sosyal sınıfları gibi sosyo-demografik özelliklerini ortaya çıkaran soruların yanı sıra evliliğin ve boşanmanın kendileri için ne ifade ettiğini gösteren bireysel anlam ve algı dünyasını ortaya koymayı kolaylaştıran sorular bulunmaktadır. Böylece hızlı bir değişim süreci yaşayan ülkemizde sosyal değişimle birlikte evlilik ve boşanma kurumlarında bireysel ve toplumsal düzlemde gözlemlenen farklılaşmalar ve değişimin yönüne dair verilerin elde edilmesi amaçlanmıştır. Evlilik öncesi yaşam biçimi, sosyo-ekonomik statüsü, aile ile olan ilişkiler, evlenme nedeni, yaşı, evlenme biçimi, eş seçme ölçütleri, evlilik aşamasında ve sürecinde ailenin ve sosyal çevrenin etkisi, ailede görevlerin paylaşımı, eşler arasındaki iletişim düzeyi, kişilik farklılıkları gibi konular boşanma nedenlerinin analizi noktasında hareket noktasını oluşturmuştur. Buna göre mülakat soruları, boşanma öncesi ve boşanma sonrası olmak üzere iki farklı aşamaya özgü özelliklerin sorgulanmasına yönelik belirlenmiş ve elde edilen veriler bu çerçevede sınıflandırılmıştır.

5.3. Verilerin Analizi

Araştırmanın nitel kısmına ilişkin bulgular temelde iki aşamaya ayrılmıştır. Her aşamada verilen yanıtlar çerçevesinde 4 farklı kategori oluşturulmuştur. İlk aşama evlenme sürecine, ikinci aşama ise boşanma sürecine ilişkin bilgileri içermektedir.

5.4. Katılımcıların Sosyo-Ekonomik Durumlarına İlişkin Bulgular

Bu başlık altında araştırmaya katılanların kendilerine ve boşandıkları eşlerine ilişkin cinsiyet, yaş, medeni durum, doğum yeri, yaşanılan yer, meslek ve gelir gibi sosyo-ekonomik bulgular sunulmaktadır. Bu bölümde elde edilen bulgular, ikinci kategoride yer alan evlilik ve boşanma süreçlerine ilişkin deneyimlerle ilişkilendirilerek değerlendirilmektedir.

5.5. Evlilik Süreci

5.5.1. Katılımcıların Kendileri Ve Eşlerine Ait Yaş, Cinsiyet, Doğum Yeri, Meslek Ve Gelir Bulguları

Tablo 256. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

	Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durumu	Doğum Yeri	Yaşanılan Yer	Eğitim	Meslek	Gelir
K1	Kendisi	Kadın	38	Evli	Denizli	Denizli	Lise Mezunu	Esnaf (Giyim mağazası var)	
	Eski Eşi	Erkek	45	-	Denizli	Denizli	Ortaokul	Eczacı Kalfası	

							Mezunu		
K2	Kendisi	Erkek	29	Bekar	Denizli-Köy	Denizli Merkez	İlkokul mezunu	Tekstil İşçisi	1000 TL
	Eski Eşi	Kadın		-	Denizli-Köy	Denizli Merkez	İlkokul Mezunu	Ev Kadını	-
K3	Kendisi	Erkek	42	Bekar	Denizli Merkez	Denizli Merkez	Ortaokul Mezunu	Esnaf (Kendi Büfesini İşletiyor)	
	Eski Eşi	Kadın		-		Denizli Merkez	Lise Mezunu	Tekstil İşçisi	
K4	Kendisi	Erkek	47	Bekar	Denizli-Köy (Aşağı Şamlı)	Denizli Merkez	İlkokul Mezunu	Tekstil işçisi	2000 TL
	Eski Eşi	Kadın	38	-	Denizli-Köy (Çardak-Dutluca	Denizli Merkez	İlkokul Mezunu	Ev Kadını	
K5	Kendisi	Kadın	34	Bekar	Denizli Merkez	Denizli Merkez	İlkokul Mezunu	Tekstil İşçisi	
	Eski Eşi	Erkek	40		Kırşehir	Denizli Merkez	İlkokul Mezunu	Aşçı	
K6	Kendisi	Erkek	35	Bekar	Afyon	Denizli Merkez	İlkokul Mezunu	Dokuma İşçisi	
	Eski Eşi	Kadın	35	-	Afyon-Dinar	Denizli Merkez	İlkokul Mezunu	Ev Kadını	

Mülakat yapılan katılımcıların 2'si kadın, 4'ü erkektir. Katılımcılar 29-47 yaş aralığında yer almaktadır (K1=38, K2=29, K3=42, K4=47, K5=34, K6=35). Medeni durum açısından bakıldığında K1'in dışında diğer bütün katılımcılar bekar. Katılımcıların eğitim düzeyleri düşüktür. Üniversite yada yüksek okul mezunu olan bulunmamaktadır. İlkokul mezunu olanlar çoğunluktadır. K1 lise, K3 ortaokul diğer 4 katılımcı ise ilkokul mezunudur. Eğitim düzeyi açısından katılımcıların eşleriyle aralarında önemli bir farklılık bulunmamaktadır. K1'in eşi ortaokul, K3'ün eşi lise mezunudur. Diğer katılımcıların eşleri ise ilkokul mezunudur. Buna göre katılımcılar eşleriyle aynı eğitim düzeyindedirler.

Görüşülen 6 kişi arasından iki kişi, iki boşanma deneyimi; dört kişi ise bir boşanma deneyimi yaşamıştır. Bir katılımcı evli, diğer beş katılımcı bekar. K1, ikinci evliliğini devam ettirmekte; K2, K3, K4 ilk evliliğinden boşanmış ve yeniden evlenmemişlerdir. K5 ve K6 iki evlilik yapmışlar ve her ikisinin de iki evliliği boşanma ile sonuçlanmıştır, daha sonra yeniden evlenmemişlerdir. Katılımcıların her birisinin en az bir çocuğu bulunmaktadır. K1, K2, K3 ve K5' bir erkek çocuğa, K4 beş erkek çocuğa; K6 ise iki erkek çocuğa sahiptir. Böylece erkek katılımcıların hepsi bekar, kadın katılımcıların ise bir tanesinin evli diğerinin bekar olduğu görülmüştür. Dolayısıyla erkek katılımcıların bekarlığı tercih etme konusundaki eğilimleri dikkat

çekicidir. Bu da evliliğini devam ettiremeyen ve belli bir nedenle boşanmış olan erkeklerin bekar kaldıklarını göstermektedir. Kadın katılımcılar için yeniden evlenmek, boşanma sonrasında karşılaştığı ya da karşılaşılabileceği sorunlara karşı çözüm yolu olarak değerlendirilmektedir. Türkiye’de bunun sıklıkla karşılaşılan bir durum olduğu söylenebilir. Duygusal bir nedene bağlı olmaksızın yapılan yeniden evlenmeyi tercih eden kadınlar, çoğunlukla evli kaldıkları süre içinde çalışmamış olan kadınlardır. Yeniden evlenmek bir nevi hayatta kalma stratejisi olarak görülmektedir.

K1, ilk boşanma deneyiminden sonra 1 yıl kadar annesinin yanında kalmış, maddi yeterliliğe ulaştıktan sonra annesinin yanından ayrılmış yalnız yaşamıştır. Daha sonra ise ikinci evliliğini yaptığı eşiyle ve bir çocuğuyla birlikte yaşamaya başlamıştır. K4, boşandıktan sonra bir çocuğu ile birlikte yalnız yaşamayı, K2, K3, K5 ve K6 ise anneleriyle ve çocuklarıyla birlikte yaşamayı tercih etmişlerdir. Anneleriyle birlikte yaşamayı tercih edenlerin hepsi, boşanma sonrasında çocuklarını kendi yanına alanlardır. Katılımcıların anneleri burada çocukların bakımını yerine getirmektedir.

Boşanan erkeklerin yalnız yaşama deneyimleri ile ilgili olarak Topçuoğlu evliliğin, soyu sürdürmek için bir araç olarak kabul edildiği kültürlerde boşanmanın önemli bir problem olarak görülmediğini ileri sürmüştür. Çünkü aile grupları tarafından düzenlenen bu tip evliliklerde boşanma gerçekleştiğinde, boşanan kadın genellikle kendi ailesinin yanına dönmekte, erkek ve çocukları ise, ait oldukları kalabalık aile içinde yaşalarına devam etmektedirler. Babanın gittiği, kadının ve çocukların ana klan içinde kaldığı durumlarda ise, dayılar ve ağabeyler, kadının ve çocukların bakımını üstlenmektedirler (akt. Kaya, 2009: 67).

Endüstrileşmenin getirdiği çekirden aile tipinde ise, boşandıktan sonra çocuklar genellikle anne yanında kalmaktadırlar. Bu nedenle, çekirdek ailenin boşanmayla parçalanması, kadına maddi yönden güçlü olma sorumluluğu yüklerken, erkeği tekrar evlenmek ya da yalnız yaşamak zorunda bırakacak gibi görünmektedir (Kaya, 2009: 67). Bu araştırmanın sonuçlarına bakıldığında, katılımcılar arasında birden fazla evlilik yapan kadınlar olmuştur ve erkekler de yalnız kalmayı tercih etmiştir.

Boşandıktan sonra kadın katılımcılardan bir tanesine oldukça düşük miktarda nakafa bağlanmıştır. Diğer kadın katılımcı ise yeniden evlendiği için nafaka almamaktadır. Katılımcılardan bir tanesi dışında diğerleri çocuklarını kendi yanına almıştır. K1 (kadın) ’in çocuğu kendi yanında, K2 (erkek) ’nin çocuğu kendi yanında, K3 (erkek) ’ün çocuğu kendi yanında, K4 (erkek) ’ün çocuğu kendi yanında, K5 (kadın) ’in çocuğu kendi yanında, K6 (erkek) ’nin ikiz çocukları var ikisi kendisinde ikisi

annesinde kalmaktadır. Çocuğunu kendi yanına alan erkek katılımcılar, çocukların annelerinin çocuklarına karşı ilgisiz olduklarını belirtmişlerdir.

Katılımcıların tamamı düşük gelir grubunda yer almakla birlikte düşük statülü işlerde çalışmaktadırlar. Katılımcılar arasında iki kişi esnaf; diğer dört kişi ise tekstil sektöründe işçi olarak çalışmaktadırlar. Esnaf olarak çalışanlar K1 ve K3'tür. K3 büfe sahibi olduğunu beyan etmiştir. Diğer katılımcılardan K2, K4, K5 tekstil işçisi olarak K6'da yine tekstil sektöründe dokuma işçisi olarak çalıştığını ifade etmiştir.

Doğum yeri açısından bakıldığında katılımcılardan K6 Afyon doğumlu diğerleri ise Denizli merkez ilçe/köy doğumludurlar. Katılımcıların eşleriyle doğum yerleri açısından benzerlikler bulunmaktadır. K6'nın hem kendisi hem de eşi Afyon doğumludur. K2, K3, K4, K5 ve K6 hem kendileri hem de eşleri Denizli merkez ilçe ve köy doğumlulardır. Bunun yanı sıra tamamı Denizli merkezde yaşamaktadırlar.

5.5.2. Katılımcıların Evlenme Yaşı ve Boşanma Süreleri

Araştırmaya katılanlardan beş kişinin ilk evlenme yaşı 17-26 arasında dağılım gösterirken bir kişi 33 olarak dağılımın en yüksek değerini oluşturmaktadır. İlk evlenme yaşının oldukça düşük olduğu dikkat çekmektedir. Kadın katılımcıların bir tanesi 17 diğeri ise 18 yaşında evlenmiştir. Erkek katılımcılardan iki kişi 22 yaşında, bir kişi 26 yaşında ve bir kişi de 33 yaşında evlenmiştir. Katılımcıların ilk evlenme yaşları hem erkek hem de kadın katılımcılarda –bir katılımcı hariç- düşüktür. Katılımcıların eşleriyle aralarındaki yaş farklarına bakıldığında, erkek katılımcılardan bir tanesinin eşi 17, ikisinin eşi 18 ve diğerinin eşi de 22 yaşında iken kadın katılımcılardan bir tanesinin eşi 23 diğerinin ise 24 olduğu görülmüştür. Kadın katılımcıların ilk evlenme yaşları erkek katılımcılarla karşılaştırıldığında düşüktür. Katılımcılardan bir çiftin aynı yaşta olduğu, diğerinin eşleriyle aralarında en az 5 yaş fark olduğu dikkat çekmektedir. Kadınların erken yaşta evlenmeleri Türkiye'de sık rastlanan bir durumdur. Katılımcıların hemen hemen tamamı ilk evlenme yaşının erken olduğunu düşünmektedir. Hatta bazı katılımcılar boşanmaların fazla olmasının nedenini küçük yaşta evlenmekle ilişkilendirmişlerdir. Erken yaşta evlenmek dezavantajlı bir durum olarak değerlendirilmiştir. Katılımcıların tamamının görücü usulü ile evlendiği dikkate alındığında kişisel gelişimin tamamlanmamış olması, tecrübesizlik gibi durumların evlilikte çatışmalara yol açtığını belirtmişlerdir.

Erken evlenmenin hata olduğunu belirten katılımcılardan bir tanesi düşüncelerini şöyle ifade etmiştir.

“İlk evlendiğimde ben 18 eşim 24 yaşındaydı. Görücü usulüyle evlendik. Evlendiğim zaman bilinçli değildim. Kim ne derse ona göre hareket ettim. Zorla bir şey değil elbet ama sevgi de yoktu. İstemem desem evlenmezdim elbette ama yönlendirildim” (K1-Kadın-38 yaşında, evli).

Araştırmaya katılanlardan bir tanesi evlenme yaşı ile boşanma arasında bir ilişki olmadığını belirtmiştir. Hatta evlenme sürecinde erkeğin yaşının kadının yaşından büyük olmasının evlilikteki uyum için daha iyi olabileceğini düşünmektedir. Toplumda erkeklerin kadınlara göre daha geç yaşta olgunlaştığı bu nedenle de erkeğin kadından yaşta büyük olmasının belli avantajlar sağlayacağı şeklindeki yargının altını çizilmektedir. İstisnai durumlar dışında erkekler, çalışma hayatına kadınlardan daha erken başlamaktadırlar. Askerlik ve bir aileyi geçindirebilmek için belli bir maddi güce ulaşma gerekliliklerinden dolayı erkeklerin evlilik deneyimleri, kadınlarla karşılaştırıldığında daha geç bir yaşta gerçekleşmektedir. Bir anlamda bu durum erkek için terci edilebilir bir durum olarak görülse bile kadınlar için olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir. Hayata dair görelili olarak sınırlı tecrübeye sahip olupta evlenmek durumunda kalan bir kadın, evlilik gibi zor bir sürece dahil olduğunda eşiyile, yaşın gerektirdiği ihtiyaçlardan dolayı çatışmalar yaşayabilmektedir.

Kadınların eğitimlerine ve iş hayatına katılmalarına gereken önemin verilmediği bizim gibi ataerkil ideolojinin baskın olduğu toplumlarda evlenen kadın, erkeğin himayesine girmekte ve ona bağımlı olmaktadır. Bu durum özellikle yine ataerkil ideolojiyle beslenen aile tarafından da bütünüyle olumlunan bir durum olmaktadır. Belli bir yaşa gelmiş olan kadının-ki ülkemizde bu 18 yaştan başlamaktadır-evlenmesi ve kısa sürede de çocuk yapması beklenmektedir. Daha ileri bir yaşta evlenmek ise toplumun farklı kalıp yargılarına maruz kalmayı ifade etmektedir. Geleneksel değerlerle yetiştirilen ve aileleri tarafında yönlendirilen kadınlar için de erken yaşta evlenmek çoğu zaman bir sorun olarak algılanmamakla birlikte ailenin ve sosyal çevrenin baskılarına karşı gelinemeyecek bir süreç olarak değerlendirilmektedir.

Kadının 18 gibi erken yaşta evlenmesi, evliliğin getirdiği sorumluluklarla kendisini kontrol altına alabilmesi ve olumsuz sosyal çevre koşullarından korunmasının bir yolu olarak görülmektedir. Belirleyici olan ise çoğu zaman aileler olmaktadır. Bu bağlamda evlilik yaşı daha ziyade kadınlar için bir sorun olarak algılanabileceğini düşünebiliriz. Evlenme yaşı ile boşanma arasında bir bağlantı olmadığını düşünenler, daha ziyade kendine yeterlilik, erken yaşta hayata atılma ve toplumun erkeklere yüklediği sorumluluklar ya da gereklilikler ve evlilik için başka ihtiyaçların ön plana

çıkması gibi ölçütleri dikkate aldıkları ileri sürülebilir. Bu düşüncüyü savunan erkek katılımcılardan bir tanesi düşüncesini şöyle ifade etmiştir:

“ilk evlendiğimde ben 26 eşim ise 17 yaşındaydı....yoo aramızdaki yaş farkı hiç de çok değil. Bu konuda biraz istismarcı olmak lazım. Bence burada evliliğin bir yaşı yok zaten. Gönüller uyuşmadıktan sonra aynı yaştasanız da olmuyor. Hatta şöyle diyeyim ben size kadının eee erkekyen on beş yaş daha küçük olması daha iyi yani. Çünkü kadının gelişme oranı erkeğinkine oranla yüzde yüzdelerle fazla yani. Farklılaşma zamanı, kişileşme zamanı. Olayları kadınlar çok daha çabuk algılayabiliyo” (K4, 47 yaşında, erkek, bekar).

Alıntıya göre, evlilikte yaştan daha önemli olan etkenler vurgulanmıştır. Bu da evlenilecek olan kişinin özellikleri, karşılıklı uyumun, anlaşmanın yaş faktörünün önüne geçen bir faktör olduğunu göstermektedir. Araştırmaya katılanların sosyo-ekonomik profilleri ve evlenme biçimleri dikkate alındığında, erkek katılımcıların evlenme yaşları kadın katılımcıların evlenme yaşlarından büyük olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra erkek katılımcıların evlendikleri eşlerinin yaşları da kendilerinden küçüktür ve yaş ortalaması 18 olarak belirlenmiştir. Görüşülen kişilerin tamamı gerek ilk evliliklerinde gerekse ikinci ya da üçüncü evliliklerinde görücü usulüyle evlenmişler, evlendikleri eşlerini çok fazla tanıma olanakları olmamıştır. Bu da katılımcıların evlenme yaşı konusunda geleneksel değerlerle hareket ettiklerini göstermektedir. Belirli bir zoruluğa bağlı olarak evliliklerini gerçekleştirdikleri söylenebilir.

İkinci evliliğinden de boşanmış olan ve bir çocuğu ile birlikte annesinin yanında yaşayan bir kadın katılımcı, erken yaşta evliliğin yanlış olduğunu ve bilinçsiz bir şekilde hamile kaldığını şöyle belirtmiştir:

“ilk evlendiğimde 17 yaşındaydım. Eşimde benden 6 yaş büyüktü. Görücü usulü ile ailenin baskısıyla evlendim. Çocukluk yani pek bilgi ve tecrübem yok, bilinçsiz bir şekilde oldu. Su an ki şeyimi sorarsan evlenmezdim....biz 3 kardeşiz, ikisi kız biri erkek. Ablam ve diğer kız kardeşim de genç yaşta evlendiler. O da ailevi yüzden. Burada genel olarak evlenmeler erken olduğu için boşanmalar da sık yaşanıyor. Yani şimdi aile baskısıyla görüp tanışıp bi insanın erkeğin hani huyunu suyunu bilmeden oldu” (K5, 34 yaşında, kadın, bekar).

“ben bilinçsiz bir şekilde hamile kaldım, on altıyla on yedi yaşında anne oldum yani. Dokuz ay şeysinde benim çocuk karnımda dört aylık olmuştu. Ondan sonra

farkettim. Yani çocuk hareketlenmiş ondan sonra ben adet görmeyi zaten o devirlerde yeni başladım” (K5, 34 yaşında, kadın, bekar).

Erken yaşta evliliği kişisel karardan ziyade belli zorunluluklardan dolayı gerçekleştiren ve ilk evliliğini 18 yaşında gerçekleştiren kadın katılımcı bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“Annem ve babamda ayrılık durumu yok ama babam erken öldü benim. Erken evlenmemde babamın olmamasının etkisi var tabi. Üç kardeşiz ve en büyük benim. Maddi sorun yaşamadık hani. Babamın maaşı ve bize kalan evleri vardı. Ama annem başımızda babam olmadığı için beni evlenmeye yönlendirdi. Laf söz olmadan bir an önce evlensin dedi. Akrabalar da öyle söylüyorlardı. Etraftaki dede olsun teyze olsun hani hepsi evlensin, yuvasını bilsin dediler. Annem de 15 yaşında evlenmiş. Annemle benim aram 16 yaş. Anneler babalar ilk çocukta tecrübesiz oluyo. Kardeşlerim erken evlenmediler mesela” (K1, 38 yaşında, kadın, evli).

Yukarıdaki alıntıdan anlaşıldığı gibi, geleneksel toplumlarda erken yaşlarda evlenen kişilerin ebeveynleri de erken yaşlarda evlenme deneyimi yaşamış olanlardır. Erken yaşta evlenmenin onaylanması ya da onaylanmaması ailenin sosyo-ekonomik profiline göre de farklılaşan bir durumdur. Erken yaşta evliliğin dezavantajlarını yaşamış olan bir ebeveyn kendi çocuklarına da bu tecrübeyi yaşatmaları onların eğitim durumlarına, hayata bakış açılarına, gelenekçi olup olmadıklarına bağlıdır. Günümüzde bu yaygın davranışın görece olarak değiştiği söylenebilir. Genel olarak bakıldığında, erken yaşta evlenme konusunda kadınlar daha büyük baskı altındadırlar, bunun da en büyük nedeni ataerkil düşüncenin kadına dayattığı kalıpyargılardır.

Görüşme yapılan kişilerin evlenme yaşına yönelik düşüncelerini genel olarak değerlendirdiğimizde kadınlar için erken evlilik ailevi bir zorunluk ve sosyal çevre baskısı akabinde gerçekleşen bir durum olmakla birlikte erkek katılımcılar için daha ziyade uyum, anlaşma, sadakat gibi değerlerle birlikte algılanmaktadır. İkinci evliliğini yapan katılımcılar için evliliğin yaşından ziyade kişisel özelliklerin sosyal çevre faktörünün etkisinin önüne geçtiği gözlenmiştir.

Araştırmaya katılanların evlenme yaşları ve boşanma süreleri, erken yaşta evlilik ve boşanma arasında bir ilişkinin varlığı açısından değerlendirilmiştir. K1 18 yaşında evlenmiş, 1 yıl eşiyile ayrı yaşamışlar ve 1 yıl da yeniden beraber yaşamışlardır.

Evlilikleri 12 yıl sürmüştür. K2 22 yaşında evlenmiş 6 yıl evli kalmıştır. K3, 33 yaşında evlenmiş evliliği 9 yıl sürmüştür. K4, 26 yaşında evlenmiş ve evliliği 13 yıl sürmüştür. K4 boşanma kararı sonrasında eşiyle iki yıl ayrı yaşamıştır. 2003 yılında boşanma davasının açıldığını ve 2005 yılında resmi olarak boşandığını belirtmiştir. K5, 17 yaşında evlenmiş ve evliliği 10 yıl sürmüştür. K6 22 yaşında evlenmiş ve ilk evliliği 12 yıl sürmüştür.

Katılımcılardan 3 kişi (K1, K5 ve K6) ikinci evliliklerini yapmışlardır. K1, evliliğini devam ettirmektedir. K6 ikinci evliliğini yapmıştır ve 1 yıl 2 ay sonra ikinci evliliğinden boşanmıştır. K5, ikinci evliliğini 1 yıl devam ettirmiş, daha sonra boşanma davası açılmıştır. Genel olarak, araştırmaya katılanların ilk evliliklerinin uzun olduğu gözlenmiştir. Uzun bir evlilik sürecinden sonra boşanma gerçekleşmiştir. İkinci evliliğini yapmış olanlarında ilk evliliklerinin uzun sürdüğü ikinci evliliklerinin ise ortalama 1 yıl sürdüğü dikati çekmektedir. Katılımcıların hepsinin ilk evliliklerinden çocukları olmuştur. Evli kalınan sürenin uzun olmasında çocukların varlığının önemli bir etken olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra sosyal çevre baskısı da boşanmayı engelleyen diğer bir faktör olarak görülmüştür.

5.5.3. Evlenme Biçimi ve Ailelerin Evlilik Kararına Etkisi

Araştırmaya katılanların evlenme biçimleri ve nedenleri yada evlilik kararlarını nasıl aldıkları konusunda benzer eğilimler söz konusudur.

Görüşülen kişilerin hepsi ailelerin yönlendirmeleri, baskıları ya da istekleri üzerine evliliklerini gerçekleştirmişler ve görücü usulü ile evlenmişlerdir. İkinci evliliklerini yapan katılımcılar da arkadaşlarının ya da yakınlarının tanıştırmaları ile evlenmişlerdir. Fakat her iki durumda da ortak olan temel nokta, kişilerin birbirini yeterince tanımamaları, kısa süre içerisinde evlenmeleri ve bilinçli bir kararın ötesinde hareket etmiş olmalarıdır. Katılımcılardan bir tanesi iş yerinde çalıştığı kişi ile ikinci evliliğini yapmıştır. Başka bir katılımcı ise kendisi ile aynı cemaatte bulunan bir kadınla, yine cemaatte öne çıkan hocanın yönlendirmesi sayesinde evlenmiştir. Diğer katılımcılarda da evlenme kararında ailenin dominant olduğu görülmektedir. Katılımcıların evlenme süreleri nişanda dahil olmak üzere 1-2 aylık süreyi kapsamaktadır. Flört ederek evlenen bulunmamaktadır. Bununla birlikte aşk evliliği yapan bulunmamaktadır. Hatta bir katılımcı, başka bir kişiye aşık olmasına karşın ailesinin baskısıyla onların istediği bir kişi ile evlendiğini belirtmiştir.

K1, evlenme kararını, bilinçli bir sürecin sonucu olarak vermemiştir. Evlilik kararında aile ve birinci dereceden akrabalarının etkisi söz konusudur. K 1'in babasının olmaması, bu kararın alınmasında yönlendirici bir etken olmuştur. Anne, dede ve teyze K1'i evlenmesi konusunda ikna etmişlerdir. Bu yönlendirmede toplumda bekar kızlara yönelik bakış açısı ve K1'in çalışmamasından kaynaklı olarak ekonomik özgürlüğünün olmaması belirleyici olmuş, katılımcının kendi yaşamını idame ettirmesi için evlilik bir çözüm reçetesi olarak kabul edilmiştir. K1 için babasını erken yaşta kaybetmek 18 yaş gibi erken bir yaşta evlilik kararını verme konusunda en önemli nedendir. Dolayısıyla bu evlilik kararında ailenin belirleyiciliği ve onayı söz konusudur. Evlenirken eşine karşı sevgi olmadığını belirtmiştir. Görücü usulüyle evlenmiş fakat büyük bir zorlama söz konusu olmamıştır. Evlenme kararında belli ölçüde kendi kararında özgür bırakılmıştır. Annesinin ise sosyal çevrenin dedikodularından çekindiğini belirtmiştir. Geleneksel bir sosyal çevrede yetişmiş ve ilk evliliğini görücü usulü ile yapmış K1'in şu görüşleri bu noktada dikkat çekmektedir:

“Görücü usulüyle evlendik. Evlendiğim zaman bilinçli değildim. Kim ne derse ona göre hareket ettim. Zorla bir şey değil elbet ama sevgi de yoktu. İstemem desem evlenmezdim elbette ama yönlendirildim. İkinci evliliğe karar vermem zor oldu tabi. Evlilik şans işi. Kaç yıllık tanıyor olursan ol değişmiyor. Bence hayatı ertelememek gerekiyo. Olacakları engelleyemiyosun. Ha çocuk varsa biraz daha düşündürücü bişey. Ben de bir şans verdim kendime. Olacağı varsa oluyor zaten. İkinci evliliğe karar vermem zor oldu ama zaten tanıyordum. Evleneyim diye yola çıkmamıştım. İyi bir insan. Huyu karakteri bana benziyor” (K1, 38, bayan, evli).

K2'de de evlenme kararında ailenin etkisi hissedilmiştir. Özellikle anne evlilik kararının verilmesinde baskın olmuştur. Evlilik, K2'nin askerden sonra Mısır'a gitme kararıyla birlikte ailenin bu karara karşı çıkmasının bir sonucu olarak gerçekleşmiştir. Evlenmek, K2'nin Mısır'a gitme kararından vazgeçirilmesi için düşünülmüş engelleyici bir olay olarak görülmüştür. Hatta bu konuya hiç karışmadığını belirtmiştir. Kadercı bir yaklaşıma sahiptir. Ailenin verdiği karara karşı çıkmamıştır. Katılımcı evlenme biçimini şöyle ifade etmiştir:

“görücü usulü ile evlendik. Nasıl desem. Askerden geldim, Mısır'a gitcek olduk. İş için. Anneme açtım konuyu. Annem istemedi. Annemgil babamgilde alalım

kızı dediler. Ben karışmadım hiç. Kader. Öyle derim ben. Karşı çıkmam. İnanan insanlarız” (K2, erkek, 29, bekar).

K4’ün evlenme kararında belirleyici olan cemaat bağları olmuştur. Evlenme kararı bilinçli ve istekli bir süreç içinde gerçekleşmemiştir. Evlenmeden önce flört süreci yaşanmamıştır. Dolayısıyla evlenilen kişiyle duygusal ya da romantik bağ olduğu söylenemez. Evlenme biçimini K4 şöyle anlatmıştır:

“eşimle görücü usulü evlendik. Bi cemaate mensuptum ben o cemaatin içinde tanıdık bir hoca geldi söylediler. Tavsiye üzerine gittik, yani zorlama değil. Hanımefendi, biz size onu önerelim. Kapalı kutu göremiyorsun. Burada nasibine boyun eğiyorsun” (K4, 47, erkek, bekar).

Başka bir katılımcı, evlenme sürecini şu şekilde ifade etmiştir:

“görücü usulüyle evlendim. Evlenmem aile baskısıyla oldu. Yani şimdi aile baskısıyla görüp tanışıp bi insanın erkeğin hani huyunu suyunu bilmeden oldu. Benim şöyle yani tanışma sürecini kısaca anlatayım. Ehliyet yani benim annem ehliyet almaya gitti. Orda ehliyet arkadaşı olarak tanışmışlar. Dayısıyla arabaya alıyo, dayısı arabayı alıp annem ehliyetini alıp arabaya alıp getirip gelip buraya koydukları zaman beni görüyorlar, beğeniyorlar ailecek. Bemin hiç bişeyden haberim yok. Annemin de haberi yokmuş. Ananem yani annem bu olunca ananemin de yalnız bi kadın olunca bizim kırsal mahalle olunca kızın gözenir ne zaman gada zapdetcek, hazır gelmiş nasibi ayağına ver gitsin diyince ananem yani onlar beni şeyapmışlar ama sağıda solda kız var mı, seyapalım filan diyerekten şeyalmışlar. Annem de tabi bu olayda biraz şaşırıldı şey yaptı ama sözü baskın olunca o zamanlar ananem diktatör biriydi benim. Ananemin sözü geçerdi bazı yerlerde. Öylelikle evlendim yani nişan oldu üç ayın içinde de nikahım oldu, evlendi yani, gelin gitmedim, eşim buraya geldi. Gelinlik desem gelinliğim yok, düğün desen doğru dürüst düğünüm yoktu. Nikahtan çıktım geldim. Evliliğim öyle bi evlilik, hiç sormayın yani.

K5, evliliğin bu şekilde gerçekleşmesinin nedeni ise şu şekilde açıklamıştır:

“Düğünün olmasında annemin bir şeyi yoktu ben istemedim. Çünkü istememin sebepleri vardı. Çünkü ben başkasını Çünkü ben başka birini seviyodum. Yani gitmesin, hani şey çıkmasın dercesine şeyaptılar. Yani biraz da öle gibi geldi bana bilmiyorum. Şimdi şöyle, nasıl anlatım, o insan burada kaldı ilk eşim. Annem hani yazık Kırşehir’li onun annesi babası orda, o da dayısının yanında kalıyo, yengesinin yanında kalıyo aynı sığıntı gibi bi merhamet acıma duygusu

ve odaya onu yatırırda kalırdı o, bi odada da biz kalırdık. Ama bizim eşimle hiç bi aramızda bi dialog bi yakınlık mesafe oluşmadı. Oluşmadı çünkü çekiniyodum, istemiyodum kaçıyodum devamlı odalarca. Çevremin mahallenin lafı sözü dedikodusu çok yaygın olduğu için bizim insanlarımız çok böyle ters baktığı için yani ben olmaz dedikçe onlar çok ısrarcı oldular. Öylelikle ailesi işte hasta masta demeye başladılar benden ötürü çünkü ben rahatsızdım” (K5, 34, kadın bekar).

İkinci evliliğini gerçekleştirmiş ve boşanmış olan K5, ikinci evliliğini gerçekleştirme biçimini anlatmıştır:

“İkinci evliliğimde görücü usulü oldu, aracılığıyla oldu. Pek araştırmadım ben eşimi çünkü sorduğum insanlar efendi, dürüst, oturaklı işte şöyle böyle kişi kaynınlan aldatmış eşini. Yani bende böyle olunca hani çok merhametliyimdir çok böyle şeyimdir. Ondan sonra ikinci evlilik yapmış. İkincisi de çocuklara hırpalamış şey yapmış. İki tane çocuğu var üç yaşında. Ben eşimin üçüncü eşiyim. Tamam dedim ya çocuklara baktım acıdım. Merhametten maraz doğar hesabı. Acıdım bi yüzüğüne gittim ikinci eşimin. Bi yüzükle gittim yani hiç bi şey istemedim. Altın bilezik hiç bişey istemedim. Nikahtan yani şey yaptım. Hani mutlu oliyim yuvam olsun hesabı. Tabi dul iyi hoş karşılanmıyo burda” (K5, 34, kadın, bekar).

Görücü usulüyle evlenen diğer katılımcılardan K6'nın evlenme biçimi ise şu şekilde gerçekleşmiştir:

“Eşimle görücü usulü evlendik. Ağbisi, yengesi aracılığıyla evlendik sonra evliliğimizi onlar bozdular. Nişanlılık 20 gün sürdü evlilik 12 yıl sürdü. Akrabalık yoktu. Ağbisi bizim akrabanın kiracısıydı o vasıtaıyla tanıştık.

K6 ikinci evliliğini yapmış ve boşanmıştır. İkinci evliliğini gerçekleştirme biçimi şu şekilde ifade edilmiştir:

“ Onunla da görücü usulü sayılır. Onunla bir buçuk ay nişanlıydık. Evlenene kadar annesiyle tartışıyordu. Nikahtan sonra değişti. Anneci oldu. Demek ki bi oyunmuş bu. Beraberliğimiz 10 ay sürdü resmi olarak 1 yıl 2 ay sonra boşandı ” (K6, erkek, 35, bekar).

Araştırmaya katılanların anlatılarına bakıldığında, sosyal çevre ve aile faktörünün evliliklerin gerçekleşmesindeki etkisi açık bir şekilde gözlenmiştir. İkinci

evliliğini gerçekleştirmiş olanlarda mantığın ve kişisel kararların ön plana çıkacağı düşünülse de görüşmelerden elde edilen veriler bu sayıltıyı geçersiz kılmaktadır.

İkinci evliliği yapan hem kadın hem erkek katılımcılar, ilk evliliklerinde olduğu gibi flört ile değil de görücü usulüyle evlenmişlerdir. Ekonomik özgürlüğü olmayan kadınlara göre evlilik, erkeğin maddi olanaklarıyla ilişkili olarak düşünülmektedir. Duygulardan ziyade sosyo-ekonomik koşullara bağlı bir mantık dizgesi ön plana çıkmaktadır. Başka bir ifade ile evliliğin mantık ya da duygulara bağlı olarak gerçekleşip gerçekleşmemesi durumu, kadınların sosyo-ekonomik statülerine göre farklılık gösterebilmektedir. Bunun yanı sıra kadın katılımcılar için sosyal çevrenin dul kadına yönelik tanımlamalarının büyük ölçüde etkisi olduğu gözlenmiştir.

İkinci evliliğini gerçekleştirmiş erkek katılımcı için evliliğin nedeni kadınların sosyal çevre baskısından dolayı evlenme gerekçelerinden daha farklı olduğu söylenebilir. Toplumda boşanmış kadına yönelik daha katı bir bakış açısı var iken erkeklerin bu tarz bir kalıp yargıya maruz kalmadıkları bilinmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde araştırmaya katılanlar arasında gerek ilk gerekse ikinci evliliğini yapmış katılımcılar olsun evliliğe bakış açılarının aşk, sevgi gibi romantik değerler üzerine inşa edilmemiştir. İkinci evliliği gerçekleştirmiş olanlar yine kendisiyle aynı sosyo-ekonomik statüde yer alan kişilerle evlenmişlerdir. İkinci evliliğini gerçekleştirmiş olan katılımcıların evlendikleri kişiler genellikle çocuk sahibi olan kişilerdir. Buna göre, görücü usulü ile yapılan evliliklerin daha uzun sürmesine karşılık boşanma ile sonuçlanma olasılığının daha yüksek olduğu şeklinde bir değerlendirme yapılabilir. Bu tür evliliklerin devamlılığında çevresel baskı belirleyicidir.

Görüşmelerden elde edilen bulgular, katılımcıların eş seçme kriterleri konusunda önemli bir farklılık olmadığını göstermiştir. Evlenme kararının bireysel kararlardan bağımsız olması, eş seçme kriterleri konusunda da ailenin belirleyiciliği söz konusudur. Hemen hemen bütün katılımcılarda ortak olan nokta, evlenecekleri eş konusunda yeterli bilgiye sahip olmamalarıdır. Ailenin onay vermesi yeterlidir. Gelenekçi ve kaderci bir bakış açısıyla hareket edilmiştir. Bilinçli ve özgür bir karar sürecinin sonucunda evlenilecek eş belirlenmemiştir. Bireysel kriterler dışında hareket edilmek zorunda kalmıştır. İyi, sadık, merhametli, iyi anne olabilecek, sabırlı eş ön görülmekte ve evlenilecek kişide sahip olması gereken özellikler olarak belirtilmektedir.

5.5.4. Katılımcıların Sosyal Yaşamları

Sosyal aktiviteler, bireylerin kendilerini geliştirmeleri, değişen koşullara daha kolay adapte olabilmeleri ve problemlerin üstesinden gelebilmeyi kolaylaştıran işlevlere sahiptir. Boşanma süreci, her iki taraf için de sorunlu bir deneyimdir. Tarafların, sosyal aktivitelere zaman ayırmaları, sosyo-ekonomik statülerine, bakış açılarına göre farklılık göstermektedir. Araştırmaya katılan boşanmış kadın ve erkek katılımcılar, aynı sosyo-ekonomik statüde yer almaktadırlar. Çalışmak, yaşamlarının önemli bir kısmını doldurmaktadır. Katılımcıların yaşamlarında sosyal aktivitelere zaman ayırmadıkları gözlenmiştir. Bir kısmı çalışmanın önemli ölçüde zaman almasından dolayı sosyal aktiviteye vakit bulamadıklarını belirtmişlerdir. Sinemaya, tiyatroya gitmek, kitap okumak, spor yapmak gibi kişisel gelişim için katkı sağlayacak aktiviteler gözlenmemiştir. Bunun yerine televizyon izlemek, arkadaşlarla dışarıda gezmek vs. gibi aktiviteler gerçekleştirmektedirler. Araştırmaya katılanlar arasında erkeklerin sosyal yaşamlarının kadınların sosyal yaşamlarından daha statik olduğu söylenebilir. Kadınlar, sosyal aktiviteye erkeklere göre biraz daha zaman ayırabilmektedirler.

“gazete, dergi okurum arada, Sinema, tiyatro ve konser gibi faaliyetlere zamanım kalmıyo açıkçası. Akrabalarım buradalar fakat çalıştığım için sık görüşemiyorum” (K1, kadın, 38, evli).

K2’de herhangi bir sosyal aktiviteye yer vermemektedir. Hem işten dolayı yeterli zamanın olmaması hem de bu tarz aktivitelere karşı ilgisiz olması, sosyal yaşamında farklı aktiviteler içinde olmamasının nedeni olarak gösterilmiştir. Ev ile iş arasında bir yaşam tarzını benimsemiştir.

K4, ortak bir şekilde gerçekleştirdikleri sosyal etkinliklerden bahsetmemiştir.

K5, iyi ve geniş bir arkadaş çevresine sahiptir. Sosyal aktivite arkadaşlarıyla zaman geçirmek olarak belirtilmiştir.

“Arkadaş ee evet arkadaş çevrem geniştir, çok sever sayarlar ben de çok sever sayarım arkadaşlarımı. Toplum bilip de hani oturup kalkmak iyi bişey benim için. Ben hoşlanıyorum yani (K5, kadın, 34, bekar).

K6, sosyal yaşamını şöyle ifade etmiştir:

“Arkadaş ziyareti, genelde ben sporla ilgileniyom, çok maç seyrediyom, halı sahaya gidiyom, ortam bulduğum zaman yapıyom yani” (K6, erkek, 35, bekar).

5.6. Boşanma Süreci

5.6.1. Boşanma Nedenleri ve Evlilikte Geçimsizliğin Kaynağı

Araştırmaya katılanların boşanmalarına zemin hazırlayan koşullar farklılık göstermektedir.

Araştırma bulgularında K1'in boşanma nedeninin eşin aldatması olduğu görülmüştür. Evlilik sürecinde aile içi çatışmalar sıradan olarak görülmüş ve evliliğe zarar verecek derecede önemli görülmemiştir. Büyük kavgalar, tartışmalar yaşanmamıştır. Eş, farklı zamanlarda aldatma eylemini devam ettirmiş, hayatında sürekli farklı kadınlar olmuştur. K1, aldatma olayını öğrenince hemen boşanmaya karar vermemiştir. 1 yıl kadar ayrı yaşama kararı almışlardır. Eşine zaman tanımıştır ve eşinin kendisine dönmesini beklemiştir. Sonraki süreçte yeniden bir araya gelmişlerdir. 1 yıl yeniden birlikte yaşamının ardından eşinin aldatma eğilimlerinin devam etmesi üzerine evliliğini sonlandırma kararı almıştır. K1 bu durum şöyle ifade etmiştir:

“Bizim sorunlu bir evliliğimiz olmadı. Son zamanda aldattığını öğrenene kadar öyle kavgamız falan olmazdı. Güzel bir evliliğimiz vardı bizim. 1 yıl kadar ayrı kaldık. Bekledim yani zaman verdim geri dönmesi için. Ama aynı sorunlar devam etti. Hep bir kadın vardı hayatında. Etrafımızdakiler de biliyordu. Önce boşanmak istemedi ama kabul etti sonra. Tekrar birleştiğimizde tam evli gibi değildik zaten. Olmuyo bir daha birleşmek. Evlilik bitiyö zaten. Çocuk boşanma kararını verdiğimizde 10 yaşındaydı. Çocukların anlaması daha zor tabii” (K1, kadın, 38, evli).

K1 aldatma mevzusundan sonraki süreci şöyle anlatmıştır:

“Aldattığını öğrenince inkar etme yoluna gitti önce. Sonradan ben kendimde görünce kabullendi. Bırakıcam, ben senden vazgeçemem dedi. Hep o şekilde kandırdı yani. Karşı taraf da evliydi zaten. Eczaneye gelip giderken tanışmışlar. O kişiyle evlenmedi ama. Başka biriyle evlendi. Ben annemin yanına gittim. O hiç istemedi boşamamı ama yapacak bişey yoktu. Çocuğum için çok endişelendim. Az bir süre sonra çocuğumla kendi evime geçtim. Ev alındı. Ailemin imkanlarıyla aldım evi. Psikoloğa gitmek isterdim aslında ama zamanım yoktu. Aslında gerekli yani. Çok etkilendim aldatma olayında. Zor bir durumdu. Hiç beklemiyordum çünkü. İlk duyduğumda ve gördüğümde çok üzüldüm yani. İnanılmaz üzüldüm. Çok düzgün giden bir evliliğim vardı. Öyle tartışmayan, bir sıkıntısı olmayan bir aileydik. Bir geçimsizliğimiz yoktu. Çok kötü hissettim. Hem duydum hem de gördüm aldatıldığımı. Boşanma evresinde

telefonda falan çok tartıştık ama öyle tehdit olmadı. Anladı bizim evliliğimizin bittiğini. Hem benimle evli kalmak hem de ilişkilerine devam etmek istiyodu. Oh rahat yani. Boşandıktan sonra hemen evlendi zaten sonra. Önce o gitti zaten evden. Sonra eşyalarımı alıp çıkmak zorunda kaldım zaten” (K1, kadın, 38, evli).

Yukarıdaki anlatıdan yola çıkarak, herhangi bir nedenle boşanmaya karar vermiş olan çiftler, ilk etapta resmi olarak boşanma sürecini başlatmama gibi eğilim sergileyebilmektedirler. Bu durum, çiftlerin bireysel kararlarıyla olabileceği gibi hukuksal süreçte de boşanmanın gerekçesine ve eşlerin kararlılığına bağlı olarak önerilen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukların varlığı bu tarz bir kararın verilmesinde belirleyici olabilmektedir. Nitekim K1’in evliliğinde boşanma süreci hemen başlamamış, 1 yıl ayrı yaşama kararı alınmıştır. 1 yıllık ayrı yaşama deneyiminden sonra yeniden bir arada yaşamaya başlanmıştır.

“Barıştıktan sonra kesinlikle evliliğe adapte olamadım. Olmuyor yani. 1 yıl ayrı kaldık. 1 yıla kadar da böyle sürdürdük ama olmadı. Çocuk için barıştık yani. İki yabancı gibiydik evde. Onun dışarı hayatı devam etti zaten. Çocuk tabii ikimizin aynı yerde olmasından mutluymuş ama olmadı. Kavgalı gürültülü ayrılmadık. Bir anlamı yoktu zaten. İkinci ayrılıkta mahkemeye gittim” (K1, kadın, 38, evli).

Katılımcılardan bir diğeri olan K2, boşanma nedenini eşinin evlenmeden önceki süreçte kendisiyle ilgili dürüst davranmaması, sağlığıyla ilgili konuda yalan söylemesi, evlendikten sonra bu durumun ifşa olması ve evlilikleri süresince de bu davranışının devam etmesi olarak belirtmiştir. Bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“Evliliğimizde öyle çok bi sorun yoktu. Karım sara hastası. En büyük sorun yalan. Bilmiyoduk biz. 6 yıl uğraştım. Zor hastalık. Ama çaresi yok. Kabullendim ben zaten. Hastalığını nasıl desem azıcık konuşması da zor ama. İlk geceden sonra söyledi. Olduktan sonra geldi ilaçlarıyla koydu masaya. Dedi bunlar benim ilaçlarım. Ömür boyu kullancam. Bırakabilirdim. Ama olmaz bizde öyle. İlk atağı ertesi gün gördük. Çok sık olmazdı aslında ama çocuğu düşürdü bi sefer mesela. Yanıklar oldu. Ben kader dedim ses etmedim. Sabırlı, sakinimdir yani. Ne dicem. Ben hep kabullendim ama nankörlüğü kabul etmem. Nankörlük sevmem. Yalan vardı zaten. Hep doktora gidip gelmişler. Yeni

öğrenilen bişey değil yani. Doktor evlenmesi yasak demiş. Raporları şeyleri var. Kimse demedi bize. Sakladılar durumu. Çocuğu emziremedi mesela. En kötüsü nankörlük. Annem hep çekti onu. Hasta diye sinirli oluyodu tabi. Hastalık sinir yapıyodu onda. En son annemle kavga etmişler. Dövüşmüşler. Olmaz bu. Koca kadına saygısızlıktır bu. Çok sabırlıydım ben de şiddet falan yoktu. Sonra dedim artık git. Ondan sonra affetmem. Biz her şeyi çektik” (K2, 29, erkek, bekar).

Diğer bir katılımcı olan K3’ün boşanma nedeni de aldatma olarak görülmüştür. Çocuğun negatif yönde etkilenmemesi için mahkeme kararında boşanma gerekçesi aldatma olarak belirtilmemiştir. K3, evlilikleri süresince, ciddi sorunlar yaşamadıklarını belirtmiştir. Hatta evliliğinin düzgün gittiğini düşünmüştür.

Evliliğinizdeki sorun ve boşanma gerekçesi nedir sorusunu katılımcı şu şekilde yanıtlamıştır:

“Şimdi şöyle söyleyim bana göre sorun yoktu. Çalışırdım ben evime gelince de karım gezmek istiyosa gezdirirdim. Şükür öyle büyük eksikliklerimiz yoktu. Elimizden geldiğince evimize bakmaya çalışıyoduk. Ben karımı falan dövmezdim. Akşamları gezmeye, dondurma falan yemeğe çıkarırdım. Çocukla en çok ben ilgilenirdim zaten. Ev işlerini de yapardım. Böyle koca duydunuz mu. Rahat battı. Nasıl desem karım beni aldattı. Söylerim de bunu size yani. Bu kadar rahata yine de dükkanda birlikte çalıştığı ustasıyla. Ama mahkeme de bunu kayda geçirmedik. Erkek çocuğum var. Yanlış olur bunu oraya dökmek diye. Eşimin aldatmasını telefonda yakaladım. Öyle ortaya çıktı. Sonra söyledi işte. Bişey yapmadım. Ayrıldık zaten. Sonra onunla evlendi ama mutsuzmuş. Beni arıyo şimdi. Oğlum söylüyo. Boşanma kötü bir durum tabi. Kimse istemez böyle olsun. Ama bu çok yaygın. Kadınlar yetinmeyi bilmiyo. Nankörlük yaptı. Ben kötü koca değildim. Seviyodum eşimi. Zor oldu benim için. Ama dedim ya kadın aldatması çok. Benim erkek kardeşim de boşanıyo şimdi. Hem onun iki çocuğu var. Küçük olan daha 1 yaşında. Evlilik yetinmeyi, sabretmeyi bilersen yürür”.

K3 çocuğunun bu vakadaki tepkisini şöyle anlatmıştır:

“Oğlum haliyle biliyo her şeyi. Geçenlerde sen iyi bir kadın değilsin ama benim annemsin demiş. Pek görüşmek istemiyo aslında ama ben hiç

engellemedim. Aksine ben ararım, çocuğu gör diye. Çok ilgili bir anne değildir yani ama annesi. Biz birlikte yaşıyoruz. Çocuk okul çıkışı gidiyo eve, kendi başının çaresine bakıyo. Arada anneme gider. İdare ediyoz işte... Psikoloğa da götürmedim hiç, öyle atlattık.

Bir katılımcı, evlilikleri süresince yaşanan çatışmaların ve boşanmaların gerekçesini kişisel uyumsuzluk ve fikir ayrılığı olarak belirtmiştir. Boşanma kararını kendisi vermiştir. Boşandığı eşinin kişiliğine yönelik olumsuz tanımlamalarda bulunmuştur. Çift arasındaki geçimsizlik evliliğin başlangıç aşamasından itibaren gözlenmiştir. Boşanma düşüncesinin sürekli var olduğu vurgulanmıştır. Boşanma kararını eşi onaylamamıştır. Eşinin boşanma konusundaki çekimser davranışının nedeni ise ekonomik özgürlüğünün olmaması ve kendini güvence altına alma kaygısı olarak değerlendirilmiştir. Eşinin ahlaki yönden zayıf olması, kibirli, özentili, aşırı davranışlara sahip olması geçimsizliğin nedeni ve boşanma gerekçesi olarak belirtilmiştir. K4, boşanma gerekçesini şu şekilde anlatmıştır:

“Onunla geçimsizlik nedenimiz, uyuşamıyoduk ya. Yani fikirlerimiz uyuşmuyodu. Yani misal benim senin bi görüşün var benim de ayrı bir görüşüm var biz bu görüşlerde orta yolu bulalım o yolda birleşemiyoz. E senin yoldan gidelim. Tamam senin yolunu kabul edelim ama sen de o yolunda sabit değilsin yani. Bi beklenti içindesin yani. Bugün ona bakıyosun onun gibi buna bakıyosun bunun gibi onun halinde durmuyosun. Yani kişiliğini oturtamamışsın yani. Evliliğimizin ilk sürelerinden beri problem yaşıyorduk. Boşanmaya karar verdik sonra. O akılda olmuyo zaten o sürekli gündemde boşanalım boşanalım boşanmak istemiyorum yani. O da kafasında fırsatları bekliyo. Her iki tarafta kendini garantiye almak istiyio ama kadın bulmadan ayrılmıyor. Benim gelirim 2-3 milyardı. Köyden gelirim vardı. Yani öyle bir sıkıntım yoktu. Onun için ayrılmak istemedi. Kadının ahlaki yönü sakat yani. Kadından hoşlanmadığımdan. Namus olayına dikkat etmek lazım. Çocuklarla ilgili bir anne de değildi yani. Beraberken çocuklar ufak olduğu için farkında değildi. Kadının kendini eğitmesi çok önemlidir. Erkeği dışarıda vezir yapan da kadındır. Erkeği dışarıda kötü yapan da gerçekten kadındır. Kadının çok sabırlı kültürlü yetişmesi lazım yoksa erkek hiçbir şey yapamaz. Benden boşanmak istemedi. İlle ki ben boşanmicam mı dedi, birisini buldu benden öyle boşandı. Ben namazımı kılarım, ben islamiyeti yaşamaya çalışırım, elimden geldiğince. Eşim

ise aşırıydı, yetinemiyordu hiç bir şeyle. Karşılaştırma yapıyordu, yani kibirli insanlarda olur başkasına özenme kibir karşılaştırma olur. ” (K4, 47, erkek, bekar) .

K4, boşanma düşüncesinin ne zamandan beri var olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Ben ilk çocuğumdan itibaren boşanmaya karar vermiştim. Ama toplumun “bir çocuk var, bir çocuk var” diye diye işte ayrılıklar felan oldu. İşte beş çocuğa kadar geldi. Artık umursamıyorsunuz yani. Bu çocuklara nasıl bakıcaz felan demiyosun mesela. Öbür taraftan birisi çok çocuk iyidir, berekettir diyor doğru haklısın diyosun. Kendi kendine yürümüyorsunuz yani. Artık o andaki yaşadıkların. Toplumun baskısı yani sen kendi kişiliğini kaybediyosun. Artık o anda sen o akıl veren kişilerin akıyla gitmiyorsunuz. Orda kaybetmişin kendini sağdan soldan bişeyler söyleniyor hiçbir yolu yok kendini arıyorsunuz zaten. Mesela şimdi kadın hakları üzerine aşırı bir hak var kadınların üzerinde. Boşanamıyorsunuz. İşte ben hakime gittim üçüncü boşanmamda boşandım ben. Hakim sen bulaşık yıkıyon mu, çamaşır yıkıyon mu, çocuklarına bakıyon mu dedi ya hep beraber yapıyoz zaten onları evde. Yani sadece o değil yani. O da başka bi yerde çalışmıyo evde zaten. Boş galmıyom ki bi de evde yardım edeyim. Daha ne istiyosun sen dedi, ne istiyosun sen bu kadından dedi. Yolunun açık olmasını dedim ” (K4, 47, erkek, bekar).

İki boşanma deneyimi yaşamış olan kadın katılımcı, boşanma gerekçesini her iki evlilik için de aldatılma olarak belirtmiştir.

“İlk eşim çok böyle laubali nası diyim yalaka acayip bi insandı. Annemin üstünden geçinen bi insandı. Annem çok böyle fedakarlık yaptı kızım geçinsin yuvası iyi olsun diye, dükkan açtı. Pamukkale üniversitesinin rektörlük bölümü var İncilpınar’ın olduğu yerde orda öle açıcılık orda. Memur gibi oraya kadrolu işçi gibi girdi orda olmuş olsaydı yani memur olurdu. Ordan çıktı, boş gezmesin diye ben hamileyim çocuğum şey. Dükkan açtı falan yere dükkan açcam diye gitti dükkan açiverdi. Evin yiyceni içceni mazemesini her şeyisini aldı geldi. Orda çalışırken geçimim iyiydi, hani şey değildi. Ev sahibimin kızınan beraberliği oldu. Aldatma yaşadım. İlkinde zaten dayısının kızına aşıkta benim eşim. Ben nişanlı ve sözlüken biraz da ondan da tepkiliydim yani. Ben onu

seviyorum o onu seviyo nası oluyo bu. Eşim beni bir kez değil defalarca aldattı baya piskolojim yıprandı. Aramızda kişisel münakaşa tartışma, kavga yaşandı. En sonunda benim oğlan kardeşim birini sevdiydi. Oğlan kardeşim benim ceza evine girdi o kadın da boşta kaldı. Biz sahiplendik o zamanın şeysinde şey oldu. Onlan beraberlik yaşadı. Bi onun başında şiddetli kavgamız oldu. Beni kapıdan dışarı attı. Yani sen git o kalcak misalinde. ...Yani öylelikle ev sahibinin kızı dükkan sahibinin kızı ordan geldik. Aşçı bulaşıkçılığı yardımcı da yanında götürdüğü yüksel vardı. Diyolardı bi tane çocuğu var ondan.Yani benim oğlumun bi tane daha kardeşi var, kız kardeşi” (K5, kadın, 34, bekar).

İkinci evliliğindeki boşanma gerekçesini şu şekilde anlatmıştır:

“ Ben ikinci eşimin üçüncü eşiyim. Tamam dedim ya çocuklara baktım acıdım. Merhametten maraz doğar hesabı. Acıdım bi yüzüğüne gittim ikinci eşimin. Bi yüzükle gittim yani hiç bişey istemedim. Altın bilezik hiç bişey istemedim. Nikahtan yani şey yaptım.Hani mutlu oliyim yuvam olsun hesabı.Tabi dul iyi hoş karşılanmıyo burda. Çok zor. Şey, o evlendiğimin haftası başka bir kadın oldu. Seviyolarmış ki birbirlerini demek ki hani bişey demek istemiyorum. Mesaj yollamaya başladı konuşmaya başladılar. İkinci eşiyile konuşmaya başladılar. Barıştılar nitekim, benim ailemin gelip gitmesini sorun etmeye başladı ikinci eşim. Annemle konuşmamı sorun etmeye başladı. Tabi bu bu olaylar oluyor ama ben aileme hiç bişey çitlatmamaya çalışıyorum, söylemiyorum yani. Bak diyorum sen bunu bunu yapıyosun ayıp ediyosun. Beni getirdin çocuklara bakıcı olarak mı hizmetçi olarak mı? Ne için burdayım? Ne ne ne sıfatla geldim? Bana bi onu açıkla diyorum ben ona. Yok diyo Öle bişey yok. Senin diyo hüsünü kuruntu ediyosun. Kendine de yediremiyo. Bana böyle böyle diyo hani bana çamur atmaya başlıyo. Mesela bu ortaya çıktı meydana çıktı. Şöle annemle konuştum en sonunda şey yaptık. Beni gece pazara anneme telefon ettim. Olayın büyüklüğü olduğu gün baya idare ettim yani üç ay. Geldim gittim annemin başında kalıyom diye bana olan şeyleri yaptı. Ayrılmak istedi. Al git eşyalarımı falan. Tekrar gittim barıştık şey yaptık gittim” (K5, kadın, 34, bekar).

Görüşmelerden elde edilen bulgulara göre, aldatma-aldatılma, araştırmaya katılanlar için yaygın bir boşanma gerekçesi olarak görülmüştür. Bunun yanı sıra ailelerin de eşlerin evliliklerine müdahaleleri çatışmaların bir nedeni olarak görülmüştür. Bu durum Türk aile yapısında yaygın bir şekilde karşılaşılan bir durumdur.

Bir erkek katılımcı boşanma gerekçesini şöyle anlatmıştır:

“Diyom ya ben bi ara işsiz kaldım 3 ay kadar işsizlik parası aldım gider köyümüzde yeriz bu parayı dedim işler düzeline de tekrar gelir işe girerim dedim ama onun ailesi karşı çıktı. Ailesi desteklemedi. Sen nereye gidersen git biz bunu göndermicez. İşte böyle olunca ben de boşanma davasını açtım. Anlaşmalı boşandık. Birlikte açtık davayı. Şimdi bunun iki ağbisi var. Bunlar bizi aldı götürdü anlaşmalı boşandık. O zaman zaten geçimimiz sallantıya girdi, annesi köyden ev aldı, bingöldeki ağbisi varya uzman çavuş o ayrıldı buraya geldi tayini çıktı. O da gelince karıştı bizim bu durum iyice. Annesi ablası küçük ağbisi onlar daha ağır bastı. Yapıcı olmayı beceremediler. Mesela benim içkim yok, ne bilim hovardalığım yok, gidip haram da getirmedi ben ona öyle olduğu halde diyebilirdiler ama demediler sen bu adamdan hiçbir şey görmedin. Hatta ben ağbisine dedim köye de giderim dağ başına da giderim anakaraya da giderim İstanbul a da giderim. Gittiğim yerde ben bunu aç bırakırsam, yedirirsem ondan sonra benim karşıma çıkın dedim, dinleyen yok ki. Bizim son 2-3 sene 3-4 sene evvel annesi gelmeden önce çok güzel geçimimiz vardı. Zaten öyle olmasa 11 yıl evliliğimiz sürmez. Ben ikinci evliliğimi yaşadım ondan sonra 1 yıl sürdü. Onun psikolojik sorunları vardı. Sürekli tartışma sürekli tartışma mesela ben 3-4 günde bi siniri geliyo bunun neyse ben sakinleşsin diye evden çıkıyom kaveye diye peşimden balkona çıkıp bağıryo. Şu sevindik mahallesinde herkes tanır beni 93’ten beri buradayım” (K6, erkek, 35,bekar).

K6, ilk evliliğini şöyle değerlendirmiştir:

“İyidi ama ailesinin buraya gelmesi... ben mesela işsiz kalınca köye gidecek oluyorum kira vermiyorum. Annesi ben size yakın olım diye buraya geldim siz nereye gidiyorsunuz dedi. Ya benim kiramı sen mi veriyon. İçgüveysi olarak onların ailesine girmeyi düşündüm ama katmadılar. Annesi var annesinin gelip gidene çok oluyomuş. 2yıl önce büyük kriz vardı ya o zaman ben 2-3 ay işsiz kaldım. Hemen köye gidelim de demedim. 1-2 ay ortama bi bakalım gideriz işsizlik parasını orda yeriz elbet bu işler açılacak o zaman da geriye döneriz dedim. Ağbisine de çok anlattım. Ama anlamadılar. Mahkemede boşanma gerekçesi fikir ayrılığı olarak belirtildi. Barışma girişimi oldu. Barışma girişimimiz, sevindik mahallesi herkes istiyo bunu barışmamızı ama ne o bi

adım attı ne ben bi adım attım. Bi defa ikinci evlilikten sonra bu pişmanlığı duyunca oğlana dedim ben ikinizi de alcam”.

K6 ikinci evliliğini şöyle değerlendirmiştir:

“Dayak konusunda pişmanlığım var. Boşanmadan bi kaç yıl önce annen ölse de kurtulsak dedi bu bana o zaman gözünün üstüne bi yumruk vurdum. Bi oldu ha bi de ayrılmadan önce bana bi yalan söyledi ondan ötürü oldu. Onun dışında öyle aşırı bi dayak olmadı. O da sürekli değildi. Ama ikinci evliliğimde tartışma çok olurdu. Doktora da götürdüm hapları kullanmadı ikinci evliliğimde. İkinci eşimde ben gece 12 de mesela işe gittikten sonra ikinci eşim annesi gile gidecek annesiyle yatmaya gidecekmiş benim haberim yok. Tabi anahtar tek. Benim anahtarım yok. Anahtarı ver dedim ona sabah geldiğimde seni rahatsız etmeden eve girim. Hiç uyandırmadan yatım. O da dedi bana sana kapı açmıyoz mu. İyi açıyon ama sabahın köründe niye rahatsız olasın dedim ona. E ben annelere gidecem. Benim neden haberim yok bundan, e sana mı sorucam. Gece 12 den sonra erkek işe gittikten sonra bayan çıkıp işten gelene kadar eve gelirse konu komşu ne düşünür. Elbet mutlaka dedikodu olur. Hata bayandaysa hiç acımam. Siz olsanız siz de acımazsınız. Hata hiçbi zaman tek taraflı değildir. Tabi ikinci evliliğimde hatalı olduğumu zannetmiyorum. Birincide olabilir. Sabretmem gerekiyordu. En azından çocuklarım için. İnsan ikinciye yaşadktan sonra akıllanıyo ya (K6, erkek, 35,bekar).

5.6.2. Aile İçi Şiddet

Araştırmaya katılan kadın ve erkeklerin boşanma deneyimlerinde farklı şiddet türleri bir arada gözlenmektedir. Kadın katılımcılar, eşleri tarafından fiziksel şiddete maruz kaldıklarını, erkek katılımcılar da boşandıkları eşlerine karşı farklı şekillerde şiddet uyguladıklarını belirtmişlerdir. Türkiye’de kadına yönelik şiddetin oldukça yaygın olduğu bilinmektedir. Son yıllarda bu konuya yönelik çeşitli çalışmalar yapılmakta, kamusal alanda şiddete yönelik farkındalık ve bilinç oluşturma çabası gözlenmektedir.

Görüşme yapılan kadın katılımcılar, evliliklerinin ilk yıllarından itibaren fiziksel şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Fakat kadın katılımcılardan her ikisi de şiddeti boşanma gerekçesi olarak belirtmemişlerdir. İkinci evliliğini yapmış olan kadın katılımcılar hem ilk evliliklerinde hem de ikinci evliliklerinde şiddete maruz

kaldıklarını söylemişlerdir. Eğitim düzeyi düşük ve ekonomik özgürlüğü olmayan kadın katılımcılar, şiddete uğradıklarında evliliklerini sonlandırmayı düşünmemişlerdir. Şiddeti her ne kadar önemli bir sorun olarak değerlendirmiş olsalar da sosyo-ekonomik statülerinden dolayı boşanmaya kalkışmamışlardır. Kadın katılımcılarda boşanma gerekçeleri daha ziyade aldatılma ve kişisel farklılıklardan kaynaklanan sorunlar olarak belirtilmiştir. Kadın katılımcılarda gözlenen bu durum, Türkiye’de bu sosyo-ekonomik profile sahip olan kadınların bir gerçekliğini yansıtmaktadır. Şiddet, katlanılabilir bir durum olarak algılanmakta, evliliğin devamlılığı için sorun haline getirilmemektedir. Eğitim seviyesi yüksek ve ekonomik özgürlüğe sahip olan kadınlar için şiddet, evliliği sonlandırma nedeni olarak görülebilmektedir. Erkek katılımcıların da boşandıkları eşlerine şiddet uyguladıkları gözlenmiştir. Benzer bir şekilde şiddet boşanma gerekçesi olarak birinci sırada kabul edilmemiştir.

Araştırma bulgularına göre, K1, evliliği süresince herhangi bir şiddete maruz kalmamıştır.

“bizim sorunlu bir evliliğimiz olmadı. Son zamanlarda aldattığını öğrenene kadar öyle kavgamız falan olmazdı. Güzel bir evliliğimiz vardı bizim...” (K1, kadın, 38, evli).

Erkek katılımcılardan olan K2 evli kaldığı süre içinde eşine karşı şiddet uygulamadığını, sabırlı ve toleranslı bir kişiliğe sahip olduğunu fakat boşandığı eşinin kronik bir hastalığa sahip olmasından kaynaklı agresif bir tutum sergileyerek sık sık K2’nin annesiyle sözel ve fiziksel şiddet uyguladığını belirtmiştir. Hatta boşanmayı hızlandıran neden boşandığı eşinin, kayınGeçerliesine yönelik uyguladığı fiziksel şiddet olarak gösterilmiştir.

“Eşim hasta diye sinirli oluyodu tabi. Hastalık sinir yapıyodu onda. En çok annemle kavga etmişler. Dövmüşler. Olmaz bu. Koca kadına saygısızlıktır bu. Çok sabırlıyım ben de şiddet falan yoktu. Sonra dedim artık git. Ondan sonra affetmedim” (K2,erkek, 29, bekar).

Erkek katılımcılardan bir diğeri de eşine karşı evlilikleri süresince şiddet uygulamadığını belirtmiştir. Dolayısıyla boşanma gerekçesi aile içi şiddet değildir.

“Şimdi şöyle söyleyim bana göre sorun yoktu. Çalışırdım ben evime gelince de karım gezmek istiyorsa gezdirirdim. Şükür öyle büyük eksikliklerimiz

yoktu. Elimizden geldiğince evimize bakmaya çalışıyoduk. Ben karımı falan dövmezdim...” (K3, erkek, 42, bekar).

Erkek katılımcılardan bir tanesi evliliklerinde şiddetin varlığına işaret etmiştir. K4 evlilikleri süresince şiddetin her zaman söz konusu olduğunu, karşılıklı olarak hem sözel hem fiziksel hem de psikolojik şiddet uyguladıklarını belirtmiştir. Dolayısıyla aile içi şiddetin de boşanma da etkisi olduğu söylenebilir. Fakat, bulgulara dayanarak şiddet boşanma gerekçesi olarak sunulmamıştır.

“onunla uyuşamıyorduk, yani fikirlerimiz uyuşmuyodu...yani böyle ortamlarda şiddet oluyo. Sözel, dayak gibi şiddetler oluyo. Bak ben şeyi sevmediğim halde sen beni neden böyle bir şeye zorluyosun. O da bana vururdu. O da beni haberim olmadan dayakla mesela yanıma gelir vururdu yani. Böyle yani bu ortamda benden ayrılmak istemiyodu. Kötü adam diyo onun maaşını yiycem diye boşanmak istemedi....” (K4, erkek, 47, bekar).

Araştırmada görüşülen kadınlardan bir diğeri, iki boşanma deneyimine sahiptir. Her iki evliliği süresince fiziksel şiddete maruz kalmıştır. İlk evliliğinde hem fiziksel hem de cinsel şiddet uygulanmıştır. Evden kovulmuştur. Tehdit edilmiştir. Şiddetin nedeni ise K5’in annesiyle olan iletişimidir. İkinci evliliğini gerçekleştirdiği eşi, K5’in çocuğuna da şiddet uygulamıştır. Fakat katılımcı şiddeti boşanma gerekçesi olarak belirtmemiştir.

“zaman zaman çocukların yanında tartışırdık. Ben uzaklaşmak istesemde çocukların yanında tartışmaya yani yanaşmak istemesem de o garşı taraf gelirdi yani. En sonunda dayağı yedim geldim buraya. İlk eşimden de ikinci eşimden de dayak yedim isteklerine karşı çıkınca. İlk eşim beni çok döverdi. Şey yapardı. Habire yani cinsel olayda şiddet görürdüm. Problem yaşadım kendisiyle. Çok şiddet gördüm dayak yedim. Tehdit de tabi ki oluyodu. Cinsel anlamda illa onun dediği olucaktı. O yüzden kapıyı kilitler oğlumlan yatarlık . Uzaklaştırdım” (K5, kadın, 34, bekar).

Fiziksel şiddet uygulayan erkek katılımcılardan biri, bu durumu şöyle ifade etmiştir

“dayak oldu. Bana yalan söylediği için dövdüm...o zaman geçimimiz sallantıya girdi, annesi köyden ev aldı, Bingöl’deki abisi varya uzman çavuş o ayrıldı buraya geldi tayini çıktı. O da gelince karıştı bizim bu durum iyice.

Annesi ablası küçük abisi onlar daha ağır bastı. Yapıcı olmayı beceremediler. Mesela benim içkim yok ne bileyim hovardalığım yo, gidip haram da getirmedi ben o da öyle olduğu halde diyebilirlerdi ama demediler sen bu adamdan hiçbirşey görmedin. Hatta ben abisine dedim köy de giderim dağ başına da giderim Ankara'ya da giderim İstanbul'a da giderim. Gittiğim yerde ben bunu aç bırakırsam, yedirirsem ondan sonra benim karşıma çıkın dedim, dinleyen yok ki”

K6, iki defa evlenmiş ve boşanmıştır. Her iki evliliğinde de şiddet uygulamıştır. İlk evliliğinde şiddetin nedeni boşandığı eşinin ailesinin evliliklerine olan müdahaleleri olarak görülürken ikinci evliliğinde eşinin psikolojik sorunlarının olması farklı türden şiddetin varlığına yol açmıştır.

“...onun psikolojik sorunları vardı. Sürekli tartışma sürekli tartışma. Mesela ben 3-4 günde bir siniri geliyo bunun. Neyse ben sakinleşsin diye evden çıkıyom kaveye diye. Peşimden balkona çıkıp bağıryo. Şu Sevindik mahallesinde herkes tanır beni 993'ten beri buradayım.

K6 uyguladığı şiddet konusunda pişman olduğunu dile getirmiştir:

“Dayak konusunda pişmanlığım var. Boşanmadan bi kaç yıl önce annen ölse de kurtulsak dedi bu bana. O zaman gözünün üstüne bi yumruk vurdum. Bi oldu ha bi de ayrılmadan önce bana bi yalan söyledi ondan ötürü oldu. Onun dışında öyle aşırı bi dayak olmadı. O da sürekli değildi. Ama ikinci evliliğimde tartışma çok olurdu. Doktora da götürdüm hapları kullanmadı ikinci evliliğimde” (K6, Erkek, 35, bekar).

Araştırmada elde edilen bulgulara göre, fiziksel şiddete maruz kalan kadın katılımcıların, belli nedenlerden kaynaklı olarak maruz kaldıkları şiddete karşı büyük bir tepki göstermemişler, sessiz kalmışlardır. Erkeklerin şiddet uygulamalarının nedenlerine bakıldığında, ciddi bir sorun dikkati çekmemiştir. Ailelerden kaynaklı sorunlar, kadının eşine karşı davranış ve tutumları, kadınlık rolleri dikkati çeken nedenlerdir.

Kayın ya da boşanılan eşin kardeşleriyle yaşanan çatışmalar, anlaşmazlıklar zemin hazırlamaktadır. Şiddetin ekonomik nedenlere bağlı olarak sergilenmesiyle karşılaşılmamıştır. Ekonomik konularda şükürcü ya da kadereci bir bakış açısı hakimdir. Dolayısıyla ekonomik sorunlara çok fazla vurgu yapılmaması dikkat çekmektedir. Bazı

katılımcılarda şiddet süreklilik arz ederken bazı katılımcılarda birkaç defaya mahsus olarak sergilenmiştir. Evliliği süresince çok ciddi boyutta şiddete maruz kalan kadın katılımcı bulunmaktadır. Fiziksel ve sözel şiddet katılımcılarda gözlenen şiddet türleri olurken cinsel şiddete maruz kalan bir kadın katılımcı da bulunmaktadır. Burada katılımcıların şiddeti nasıl algıladıkları da önemlidir.

Şiddet mahrem bir konu olarak algılandığı için katılımcıların şiddetle ilgili soruları yanıtlarken çekimser kaldıkları gözlenmiştir. Katılımcılar arasında sadece bir erkek katılımcı sergilediği şiddetten pişmanlık duyduğunu belirtmiştir. Bulgulara göre sosyo-ekonomik statüsü düşük ailelerde şiddet sıklıkla karşılaşılan bir durum olabilmektedir. Erkeğin kadına yönelik şiddetinin yanı sıra katılımcılar arasında kadınların da şiddet uyguladığı dikkat çekmektedir. Dolayısıyla eşler arasında şiddetin karşılıklı olarak sergilendiği de gözlenmiştir. Çocuğun da şiddete maruz kaldığı bir örnek mevcuttur.

Şiddet uygulayan erkeklerin profillerine bakıldığında, geleneksel, dindar oldukları, alkol ve kumar alışkanlıklarının olmadığı söylenebilir. Şiddet uygulama gerekçelerini meşrulaştırmaya, kendilerini haklı göstermeye çalışmaktadırlar. Bu tarz bir yaklaşım genel olarak erkeklerde yaygın bir davranıştır. Karşı tarafın hatalı bir davranışından dolayı şiddet sergilediğini, öyle davranmasaydı şiddet uygulamayacağını belirterek şiddeti haklılaştırma yönünde çaba söz konusudur. Sorun olan taraf, boşandığı eşi olarak yansıtılmaktadır. Bunun yanı sıra şiddet uygulamadan önce sorunları iletişimle çözme yoluna giden bir katılımcı söz konusu değildir. Başka bir deyişle şiddet ilk akla gelen ve tek çözüm olarak kabul edilmektedir. Şiddetin katılımcılar tarafından normalleştirildiği ve içselleştirildiği düşünülebilir.

Türkiye'deki antropolojik çalışmalara göre, erkekler tarafından nesne olarak görülen kadınlar, erkeklerin isteklerine itaat etmek zorundadırlar. Emek, itaat ve hizmet, Türk toplumunda kadın kimliğinin bir parçasıdır. Bir kadının kocasından dayak yemesi, toplum kurallarının ön gördüğü iyi ev kadını rolünü yerine getirmemesi yüzünden, kocası tarafından cezalandırılması olarak görülmektedir. Bir kadın için kocası tarafından şiddet görmek ve bunun çevre tarafından bilinmesi utanç vericidir. Bu tür olayların çevre tarafından kadının suçlu olduğu, eş ve anne olarak görevlerini yerine getirmediği şeklinde yorumlanacağı düşünülmektedir (Kaya, 2009: 147).

5.6.3. Kişisel Özellikler ve Eşler Arasındaki Farklılıklar

Araştırmaya katılanların yanıtlarına göre kişilik yapıları ve boşanma durumları arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Görüşme yapılan kadın ve erkek katılımcılarda öne çıkan boşanma gerekçesi aldatılma/aldatma ve kişilik farklılıklarından kaynaklanan sorunlar olduğu gözlenmiştir. Araştırmada aldatma/aldatılma mevzusunun öznesi hem kadın hem de erkek olabilmektedir. Yani hem kadının hem de erkeğin aldattığı görülmüştür.

Katılımcıların boşanmalarına neden belirgin kişilik özellikleri -onların yanıtlarına dayalı olarak -saldırganlık, tutarsızlık, vurdumduymazlık, sabırlı ve toleranslı olmaması vs. olarak belirtilmiştir. Kadın katılımcılar eşlerinin saldırgan, öfkeli, saygısız, baskıcı, ilgisiz, anlayışsız gibi durumlarından rahatsız olduklarını dile getirirken, erkek katılımcılar ise eşlerini, ailesine düşkünlük ve onların etkisinde kalma, var olan koşulları kabullenememe, ahlaksız davranışlar sergileme, özentî, kibir gibi negatif özelliklerle tanımlamışlardır.

Her iki cinsiyet kategorisi için de belirtilen kişilik özellikleri sonucunda evlilik sürecinde ciddi sorunlar yaşanmış ve evliliğin, ailenin temeli sarsılmıştır. Bu süreç katılımcıların evliliğe bakış açılarını olumsuz yönde etkilemiş, güvensizlik telkin etmiştir. Bunun yanı sıra sahip olunan bu kişilik farklılıklarından kaynaklanan çatışmalar ve sonrasında gerçekleşen boşanma, hayal kırıklıklarına neden olmuştur. Özellikle iki defa boşanma deneyimi geçirmiş olan katılımcıların evlilikleri süresince eşlerinin sadakatsizliğine, saldırgan ve şiddete dönük davranışlarına maruz kalma nedenlerinden dolayı evliliklerini sonlandırmış olmaları, hayatlarının sonraki dönemleri için büyük ölçüde sorun teşkil etmektedir. Zira görüşülen kişilerin ortak ifadeleri, karşısına çıkacak yeni kişilere karşı nasıl güvenebilecekleri üzerine temellendirilmiştir.

Araştırmadaki katılımcılarda ortak olan diğer bir özellik, ekonomik durumun ciddi bir sorun olarak görülmemesidir. Katılımcıların hepsi hemen hemen aynı gelir düzeyinde yer almalarına rağmen, geçinme durumu konusunda kadercî ve şükürcü bir bakış açısına sahip oldukları gözlenmiştir. Katılımcıların hepsinde evli kalman süre içerisinde maddî sorunlar yaşamadıklarını ya da yaşamış olsalar dahi bunun evliliğin devamlılığını zedeleyen bir unsur olarak görülmemesi gerektiği yönünde bir eğilim dikkati çekmektedir. Eşler arasındaki uyum, anlaşma ve sadakat gibi davranış ve tutumların evlilikte olması gereken temel unsurlar olarak görüldüğü noktası önemlidir.

“evlilik şans tamamen, bazısı görücü usulü evleniyo bazısı anlaşip evleniyo olmuyo. Yürüyen evliliklerde kadın daha sabırlı. Bazen de erkek sabırlı. Bi tarafın sabırlı olması gerek...” (K1, 38, kadın, evli).

Başka bir katılımcının düşünceleri şu şekildedir:

“aylık gelirim 1000 TL, yetiyor artıyor. Memnunum bir sorun yok. Evimiz var zaten. Evliliğimdeki en büyük sorun yalan....ben hep kabullendim ama nankörlüğü kabul etmem. Nankörlük sevmem. Yalan vardı hep zaten. Evliliklerin uzun sürmesi dürüstlükten geçer. Nankörlük olmayak, o şekilde sorun olmaz..” (K2, erkek, 29, bekar).

Boşanma gerekçesi aldatılma olan bir katılımcı düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

“ben esnafım, büfem var işte, orta karar idare ediyoruz. Valla işte zengin değiliz ama o zaman biraz daha iyiydik. Öyle bir muhtaçlığımız falan yoktu kimseye. Bence geçinip gidiyoduk...Bana göre sorun yoktu. Çalışırdım ben evime gelince de karım gezmek istiyosa gezdirirdim. Şükür öyle büyük eksikliklerimiz yoktu. Elimizden geldiğince evimize bakmaya çalışıyoduk. Ben karımı falan dövmezdim. Akşamları gezmeye, dondurma yemeğe çıkarırdım. Çocukla en çok ben ilgilenirdim zaten. Ev işlerini de yapardım. Böyle koca duyduunuz mu. Rahat battı. Nasıl desem karım beni aldattı. Bu kadar rahata yine de....kadınlar yetinmeyi bilmiyo. Nankörlük yaptı. Ben kötü bir koca değildim. Seviyordum eşimi...Evlilik yetinmeyi, sabretmeyi bilersen yürür...sadağat çok önemli, anlaşabilmek öyle. Kadınlar sabretmiyor artık, hele çalışınca iyice sorun...” (K3, 42, erkek, bekar).

K3, yeniden evlenmeyi düşünmediğini belirtmiştir:

“tekrar evlenmeyi düşünmüyorum..insan bundan sonra düşünür mü evliliği, iyiyiz biz böyle. Yetiyoruz birbirimize, herkes boşanıp duruyo zaten...” (K3, 42,erkek, bekar).

Bir erkek katılımcı eşiyile olan farklılığını şu şekilde dile getirmiştir.

“onunla uyuşamıyorduk. Yani fikirlerimiz uyuşmuyordu. Yani misal benim senin bi görüşün var benim de ayrı bir görüşüm var, biz bu görüşlerde orta yolu bulalım o yolda birleşemiyoruz. E senin yoldan gidelim. Tamam senin

yolunu kabul edelim ama sen de o yolda sabit değilsin yani. Bi beklenti içindesin yani, bugün ona bakıyosun onnu gibi buna bakıyosun bunun gibi, onun halinde durmuyosun. Yani kişiliğini oturtmamışsın yani” (K4, 47,erkek, bekar).

K4, boşandıktan sonra çocuklarını kendi yanına alması, eşine vermemesinin nedeni, eşine yüklediği olumsuz kişilik özellikleridir. Eşinin ahlaki yönden zayıf olduğunu belirtmiştir.

“...ben o hanımın seviyesi, ahlakıyla büyümelerini istemedim. İleride bu çocuklar senin çocukların mı bana derlerse ben çocukların ben de olmasını istedim” (K4, 47,erkek, bekar).

Bir kadın katılımcı ilk ve ikinci eşiyile olan boşanmasının nedeni aldatılma olarak belirtmiş ve ilk eşinin kişilik yapısını şöyle anlatmıştır:

“kişi çok böyle laubali nasıl diyim yalaka acayip bir insandı. Annemin üstünden geçinen bir insandı...” (K5, 34, kadın, bekar).

İki defa boşanma geçirmiş olan K6, boşandığı ilk eşinin ailesine bağımlı ve onların etkisinde kalan bir yapıya sahip olduğunu; ikinci eşinin de saldırgan, sinirli bir kişiğe sahip olduğunu belirtmiştir.

Yukarıdaki anlatılarda da görüldüğü gibi, araştırmaya katılanların boşanma gerekçelerinde kişilik farklılıkları ve duygusal birikimler önemli bir faktördür. Türkiye’de sosyo-ekonomik statüsü düşük olan kadınlarda eşinin düzeleceğine dair bir inanç da söz konusudur. Bu algılama biçimi, süreç içinde duygusal gerilimleri, öfkeleri, hayal kırıklıklarını daha da arttırmakta, boşanma sonrasında yeni bir yaşama geçiş sürecini daha da zorlaştırmaktadır.

Kadınlar, eşlerini sevmeseler dahi, birçok nedenle eşlerinin olumsuz kişilik özelliklerini çoğu zaman görmezden gelebilmektedirler. Bu da belli bir süre sonra evlilikte duyarsızlaşmaya neden olmaktadır. Erkeklerin ise duygusal gerginliklerin, çatışmaların ve sevginin olmadığı ortamda, kadınlarla karşılaştırıldığında, evini terk etme, başka kadınlarla beraber olma gibi tercihlerde bulunma olasılıkları yüksektir.

Kadınlar için bağlayıcı olan etken ekonomik özgürlüğün olmamasıdır. Araştırmaya katılan katılımcılarda da bu durumu gözlemlemek mümkündür. Yani, çalışan bir kadın eşinden boşanma kararını görel olarak daha rahat alabilirken, çalışmayan kadın da kendini garantiye almadan boşanmama anlayışının hakim olduğu

söylenbilir. Nitekim bir erkek katılımcının anlatısına göre, boşandığı eşi, evliliğindeki sorunlara karşın ekonomik özgürlüğünün olmaması nedeniyle boşanmaya karşı çekimser kalmış ve yeni bir eş bulmadan evliliğini sonlandırmamıştır.

Bulgular, kadınların ve erkeklerin evlenmek için mükemmel insanı arama eğiliminde olduklarını ve bu özellikte olduğuna inandıkları kişilerle evlendiklerini göstermektedir. Ancak, evlilik sürecinde, eşin kişilik ve duygu durumları nedeniyle ortaya çıkan olumsuzluklar, bireylerin hayal kırıklığı yaşamasına neden olmaktadır. Affedicilik ve karşısındakini olduğu gibi kabul edebilme, evlilikte yaşanan sorunları çözebilmenin en önemli adımlarından biridir. Affediciliğin yer almadığı bir beraberlikte, ilişki bir müddet sonra bozulmaya başlamaktadır (Kaya, 2009: 146-150).

Boşanma deneyimi yaşamış olan katılımcılarda dikkati çeken özelliklerden bir diğeri, eşlerin birbirilerini olduğu gibi kabul edememeleri, değiştirmeye çalışmaları ve bunun da toplumsal cinsiyete bakış üzerinden yapılmasıdır. Genel olarak bakıldığında kadınlar ve erkekler, kendilerine uygun ve ideal olduğunu düşündüğü kişileri buldukları anda evlenmeye karar vermektedirler. Fakat evliliğin başlangıç aşamasında evlenilen kişinin tahmin edildiği gibi biri olarak çıkmaması hayal kırıklığına, evliliğe dair beklentilerin azalmasına yol açmaktadır. Nitekim ikinci evliliğini yapmış olanlarda, belli bir zorunluluğa bağlı olarak evlenenlerin dışında, daha mantıklı hareket ettikleri ve kişisel özelliklerin uyumunun daha çok ön plana çıktığı söylenebilir. Karşısındakini olduğu gibi kabul etme, zamana bırakma, toleranslı olma, affedebilme gibi özellikler, evliliklerin devamlılığı için gereken özelliklerdir. Araştırmamızda ikinci evliliğini yapmış olanlarda affetme ve eşini olduğu gibi kabul etme davranışının belirgin bir şekilde gözlenmediği söylenebilir. Ki evliliklerin kısa sürede sonlanması bunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Erkek katılımcıların eşlerine yönelik olumsuz kişilik atıfları, toplumda hakim olan cinsiyetçi bakış açısını yansıtmaktadır. Erkeklerin bakış açısına göre, kadın, iyi anne, iyi eş, ev işlerini yerine getiren, ailesine (kayınGeçerlie ve kayınpeder ile varsa kardeşlere) iyi ve saygılı davranma gibi toplumsal cinsiyet kalıpları çerçevesinde tanımlanan kavramlarla değerlendirilmiştir. Ahlaklı olup olmamanın içi yine bu algılama biçimi ile doldurulmuştur. Hatta, erkek katılımcıların tamamı kadınının, kendisine atfedilen kadınlık ve annelik görevlerini aksattığı düşüncesiyle çalışmasına karşı olduklarını belirtmişlerdir. Kadın katılımcılar ise eşlerini aldatılma ve şiddete maruz kalma gibi spesifik ve nesnel bir davranış üzerinden değerlendirdikleri dikkat

çekmektedir. Anlatılarında iyi koca/eş olma ölçütlerini ortaya koyan bir ifadeye rastlanmamıştır. Aldatmamak ya da sadakat, eşin her türlü ihtiyacını karşılamak, çocuklarla ilgilenmek, ev işlerine yardımcı olmak gibi davranışlar, daha çağdaş ve eşitlikçi bir içerime sahip tanımlamalar üzerine inşa edilmekte ve cinsiyetçiliğe dayalı bir kültürel yapıda bu değerlerin toplumsal tabana yayılması zaman almaktadır. Sosyo-ekonomik profil olarak benzer özellikler gösteren katılımcılarda da daha geleneksel tanımlamaların baskın olduğu, eşitlikçi ve modern değerlerden bahsedilmediği dikkat çekmektedir. Bulgulara göre, erkeklerin anlatılarının toplumdaki genellemeler üzerinden yapıldığını ve toplumsal bakış açısını yansıttığını söyleyebiliriz. Bu durum, toplumda hakim olan erkek figürünü göstermektedir.

5.6.4. Ekonomik Sorunların Boşanmaya Etkisi

Araştırmaya katılanların ekonomik durumlarının birbirine yakın oldukları görülmektedir. Bu anlamda sosyo-ekonomik profil olarak da homojen bir grup olduğu söylenebilir. Katılımcıların verdikleri yanıtlara bakıldığında boşanma nedeni ile ekonomik durum arasında belirgin bir ilişkinin vurgulanmadığı dikkat çekmektedir. Boşanma gerekçeleri aldatılma ve kişisel uyumsuzluk gibi nedenlere dayandırılmıştır. Sözlü olarak ifade edilmemiş olsa da özellikle kadınlar açısından değerlendirildiğinde, boşanmayı düşünmelerine rağmen ekonomik özgürlükleri olmadığı için boşanma konusunda çekimser kalınmasına ya da boşanmanın ertelenmesine yol açabileceği düşünülmektedir.

Görüşülen kişiler, evlilikleri süresince maddi sıkıntı yaşamış olsalar dahi bunun boşanma için temel bir gerekçe olmadığını genel olarak vurgulamışlardır. Maddi sorun, zamanla üstesinden gelinebilecek bir sorun olarak algılandığı gibi, kadercı ve şükürcü bir bakış açısına sahip olmaktan dolayı üzerinde durulmayan bir konu olarak algılandığı söylenebilir.

Katılımcıların meslekleri, evliliklerinde yaşanan çatışmaların nedenleri ve evliliğin devamlılığını sağlayan faktörlere ilişkin düşünceleri değerlendirildiğinde ekonomik faktörün bir kadın katılımcı tarafından vurgulandığı görülmüştür. Ekonomik sorunları kadın ve erkek katılımcılar farklı algılamakta ve değerlendirmektedir. Erkek katılımcıların mevcut ekonomik koşullarını daha kabullenici bir şekilde algıladıkları görülmüştür. Kadın katılımcılar, eşleriyle ekonomik sorunlardan dolayı tartışma yaşadıklarını ortaya koyan ibareler kullanmamışlardır.

“ben esnafım bir giyim dükkanım var şimdi. Eski eşim eczacıydı. Maddi durumumuz normaldi...kadınlar ekonomik özgürlüğü olunca katlanamıyorlar. Geçim sıkıntısı da çok etkiliyor insanı. Maaşların düşük olması etkiliyor” (K1,kadın, 38, evli).

Yukarıdaki anlatıda katılımcı boşanma gerekçesinde ekonomik sorunlardan bahsetmemiştir. Maddi sıkıntı, genel bir çerçevede ve kendi evliliği dışındaki evlilikler üzerinden değerlendirilmiştir.

Diğer bir katılımcı aylık gelirin 1000 TL olduğunu ve bu gelirin yeterli olduğunu belirtmiştir. Evliliğindeki geçimsizliğin ve boşanmasının nedenini kişisel özelliklere bağlı olarak açıklamıştır.

“1000 lira alıyorum. Yetiyor artıyor. Memnunum bir sorun yok. Evimiz var zaten. Ben işçiyim eşimin işi yok, ev hanımı..” (K2,29,erkek, bekar).

Bir diğer erkek katılımcının ifadesi şöyledir:

Ben esnafım, büfem var işte, orta karar idare ediyoz. Eski eşim işçi. Zengin değildik ama o zaman biraz daha iyiydik öyle muhtaçlığımız falan yoktu, bence geçinip gidiyorduk..” (K3, 42, erkek, bekar).

Diğer bir katılımcı düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ekonomik nedenler kesinlikle yıkmaz bi yuvayı. Benim düşüncemle kesinlikle yıkmaz. Yuvayı yıkan eşlerin birbirine davranış şekli, yani işte deminde dediğim gibi ikisi de aynı olmalı. Kafa yapıları, beden yapıları, ruh yapıları ne bileyim, eğlenmeleri, gezmesi, tozması ikisinin bir olması lazım. Eşit olmalı yani” (K5, kadın, 34, bekar).

Benzer bir şekilde diğer katılımcılarda da geçimsizliğin ve boşanmanın gerekçesi ekonomik sorunlar üzerinden açıklanmamıştır. Görüşülen erkeklerin hepsi çalışmaktadır fakat kadın katılımcılardan bir tanesi boşanma sonrası süreçte çalışmaya başlamıştır. Bununla birlikte erkek katılımcıların boşandıkları eşlerinin de bir kısmının çalıştığı gözlenmiştir. Hatta erkek katılımcıların hemen hemen tamamı kadınların ekonomik özgürlüklerinin olmasını evliliklerin devamlılığı için dezavantajlı bir durum olarak değerlendirdikleri dikkat çekmektedir. Kadının çalışmasının kadınlık ve annelik görevlerini engellediğini, zaman içinde sorunlara yol açtığını ileri sürmüşlerdir.

Erkek katılımcılar boşandıkları eşlerden evin geçimine katkı yapmaları konusunda herhangi bir baskı uygulamamışlardır. Dolayısıyla erkek katılımcıların eşlerinden maddi beklentilerinin olmadığı gözlenmiştir. Türkiye’de düşük gelir düzeyinde yer alan ailelerde kadınların hem çalışması hem de çalışmaması ailenin geçimi için sorun teşkil edebilmektedir. Kadının çalışması, kocasına olan bağımlılığı azaltacağı için evliliğini sonlandırma tehlikesini ortaya çıkarabileceği gibi, eşin çalışması da aile geçimine katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla kadının çalışması konusunda tutarsız ve çelişkili bir algılama biçiminin olduğu söylenebilir.

Kandiyoti bu durumu ataerkil pazarlık kavramıyla açıklamıştır. Bu kavram ise kadınların ataerkil sistemde, kocalarına itaat ederek ve uyum göstererek karşılığında korunma ve güvence beklentilerini ifade etmektedir. Eğitim düzeyi yüksek ve çalışan kadınların bile sonradan kazandıkları bu niteliklerini kolay bir şekilde değiştiremedikleri gözlenmiştir. Bir yandan toplumsal cinsiyet rollerine karşı çıkarken diğer yandan eski değerlerden vazgeçememe çelişkili bir durum yaratmıştır. Ataerkil değerlerin yavaş yavaş çözülmesiyle birlikte sosyo-ekonomik statüsü farklılaşan kadınlar, yeni toplum dinamiklerine uyum sağlarken eskiden eşlerine yönelik sahip oldukları beklentilerden kaynaklı olarak pratik çıkarlarının da ortadan kalkabileceği endişesi taşımaya başlamışlardır. Bu durum kadınların bir yandan yeni koşullara uyum sağlarken aynı zamanda da eski değerlere sarıldıklarını ve evin geçimini erkekten beklemeye devam ettiklerini ortaya koymaktadır. Kandiyotiye göre, kadınların bu pasif direnişleri ataerkil pazarlığın temelini oluşturmuştur (1997: 125-130).

Bu açıklamadan yola çıkıldığında araştırmada da kadınların evlilikleri süresince çalışmamaları, boşandıktan sonra çalışmaya başlamaları, bu algılama biçiminin bir sonucu olarak görülebilir. Bunun yanı sıra erkeğin eşinin çalışmasına karşı çıkması ve kadının eğitim düzeyinin düşük olmasına bağlı olarak iş bulamaması, işsizlik gibi faktörler de kadınların çalışmasına engel teşkil etmektedir.

Boşanma gerekçesinin ekonomik koşullara bağlanmamasının nedeni mevcut ekonomik durumlarının kanıksanmış olmasıyla ilişkili olabilir. Maddi sorunlardan ziyade kişisel sorunlar ve duygusal gerilim yaratan olaylar temel boşanma gerekçeleri olarak belirtilmiştir. Kadınların boşandıktan sonra çalışmaya başlamaları, boşanma sonrasında kadının tek başına kalması, kendi yaşamını idame ettirme zorunluluğudur. Bununla birlikte Türkiye’de kadınların eşlerinden temel beklentileri evin geçimini sağlamalarıdır.

Evi geçindirme geleneksel bakış açısıyla erkeğe yüklendiği için kadınlar, eşlerinin kazançlarına da bağlı olarak, kendilerini çalışmak zorunda hissetmemektedirler. Ailenin büyük ekonomik sorunlar yaşadığı durumlarda bile kadınların çalışmaması ülkemizde sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Fakat kadınların eğitim düzeylerinin artması ve çalışma yaşamına katılımları ekonomik özgürlük sağladığı için, evliliklerinde yaşadıkları sorunlarda daha az çekimser kalmalarına neden olmaktadır.

5.6.5. Çocuğun Varlığının Boşanmaya Etkisi

Araştırmaya katılanların hemen hemen hepsinin çocukları bulunmaktadır. Katılımcıların en az bir ve en fazla beş çocukları bulunmaktadır. Çocuk sahibi olmak katılımcıların anlatılarından da anlaşıldığı gibi boşanma sürecini geçiktiren bir faktör olarak görülmüştür. Boşanmanın çocuklar üzerindeki etkileri ise kişisel gelişim, okul başarısı, psikolojik sorunlar bağlamında ifade edilmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgular, Türkiye’de genel geçer bir durumu yansıtmaktadır. Çocuk sahibi olmak evliliğin temellerinden bir tanesi olmakla birlikte, çocukların sağlıklı bir aile ortamında büyümesi ise gereklilik olarak düşünülmektedir. Hatta çocuğun varlığı, çoğu zaman dağılan aile birliğinin, düzeninin yeniden kazanılmasında işlevsel olduğu gözlenmektedir. Dolayısıyla çocuğun varlığı, ailenin devamlılığı için teminat olarak görülmektedir. Boşanmış anne babanın çocuğu olarak yaşamı idame ettirmek zor bir süreçtir. Boşanma sonrasında bu süreçten en çok etkilenen çocuklar olmaktadır. Çocuğun kiminle kalacağı, anne ya da babasının çocuğa yaklaşım, mekansal uzaklıktan kaynaklı olarak ilgi ve iletişim eksikliğinin olması, okul arkadaşlarının yaklaşımları çocuk için boşanma sonrası süreci daha problemliliktedir. Dolayısıyla aile, boşanma kararında çabuk hareket etmemektedir.

Türkiye’de boşanmış ailenin çocuğu olmak üzerinden geliştirilmiş bakış açısı, çocuğun sonraki yaşamına adapte olmasını zorlaştırmaktadır. Anne babanın boşanmış olması çocuğu daha çok kırılğanlaştırmakta, okul arkadaşlıklarını da etkilemektedir. Bu ve benzeri pek çok olumsuz durumla karşılaşmamak için boşanma konusunda anne-baba çekimser davranabilmekte, evlilikler sorunlu olsa bile devam edebilmektedir. Bir anlamda çocuğun varlığı evliliği kurtarıcı bir unsur olarak görülebilmektedir. Ailenin kutsal bir birlik olarak kabul edilmesi ve ailenin devamlılığının sağlanmasına yönelik toplumsal baskı, çocuğun varlığı ile birlikte boşanmayı engelleyen temel değerler olarak kabul edilmektedir.

Araştırmada görüşülen kişilerde de söz konusu toplumsal baskının izlerini görmek mümkündür. Erkek katılımcılardan bir tanesi, boşanma düşüncesinin evliliğin başlangıç aşamasından itibaren var olduğunu fakat birer yıl arayla beş çocuk yapmaları nedeniyle boşanmanın sürekli ertelendiğini ifade etmiştir. Katılımcıların eşiyle olan uyumsuzluklara karşı çocukların varlığı nedeniyle daha toleranslı, sabırlı davranıldığı gözlenmiştir.

Çocukların varlığı evliliği sürdürme zorunluluğu hissettirmektedir. Fakat, çocuğun varlığı, eşler arasındaki sorunları azaltmamıştır. Hatta daha da kritik bir noktaya taşımış ve boşanmaya kadar götürmüştür. Eşlerin anlaşamamasından kaynaklanan çatışmalar, problemler atmosferine yol açtığı için çocukların psikolojileri açısından daha derin sorunlara neden olabilmektedir. Okul başarısında düşüş, içe kapanma, ebeveynlere ve çevresine karşı saldırgan davranışlar sergileme gibi olumsuz örnekler, katılımcılar tarafından dile getirilen sorunlar olmaktadır.

Pek çok aile için de çocuğun varlığı eşler arasında sorunlara yol açabilmektedir. Anne ya da babanın çocuğa daha fazla zaman ayırma zorunluluğu, çocuk doğduktan sonra eşler arasındaki iletişimin sınırlanması, çocukların yetiştirilme biçimi konusunda eşler arasında yaşanan çatışmalar ve bir tarafın baskın olması gibi pek çok durum, zaman içerisinde duygusal gerilimleri daha da kritik bir noktaya taşımakta ve boşanmaya neden olabilmektedir. Eşlerin temel amacı çocuklarını iyi bir şekilde yetiştirmek olunca bireysel ihtiyaçlar ikinci plana atılmaktadır. Ertelenen ihtiyaçlar ya da cinsel ihtiyaçların karşılanmaması gerilimlere yol açmaktadır. Eşlerin, evlilikten sağladıkları tatmin azalmaktadır. Özel alan ya da paylaşımlar kısıtlanmaktadır. Zira çocuğun doğumuyla birlikte eşler için yeni bir dönem başlamış olmaktadır, bu süreç aynı zamanda eşlerin birbirlerindeki değişimleri farklı algılayabildikleri -ki çoğu zaman kadınların bakımsız bir görünüme kavuşması – yeni bir süreci ifade etmektedir. Dolayısıyla çocuğun varlığı ailenin devamlılığı için hem olumlu hem de olumsuz bir etken olarak görülebilir.

Bir katılımcı boşanma sonrası süreci şöyle ifade etmiştir:

“çocuk boşanma kararını verdiğimizde 10 yaşındaydı. Çocukların anlaması daha zor tabii...Çocuğum için çok endişelendim. Az bir süre sonra çocuğumla kendi evime geçtim. Boşanmadan herkes etkilendi ama genelde çocuk için sorun olur daha çok. Oğlumun babasıyla iletişimi yok. Üç sene falan

psikologa götürdük. O da gelişiminde bir gerilik olduğu içindi. Görüntüsü daha küçüktü yani. Geç ergenlik oldu. Ben çalıştığım için annem baktı, o daha çok ilgilendi. Çok sorunları olan bir çocuk değil aslında ama biraz içine kapanık. Doktordan sonra açıldı biraz sayılır gerçi. Ama okulunu etkiledi bence. Lise 2den sonra okula gitmek istemedi. Bıraktı. Şimdiki eşimle bir problem olmadı. Bir sene kadar onun kabullenmesini bekledik zaten. 14 yaşındaydı evlenmeye karar verdiğimde” (K1, 38, kadın, evli).

K1 bir çocuğa sahiptir. Çocuğun varlığı ve küçük yaşta olması boşanma kararının verilmesinde caydırıcı bir etken olmuştur. Çocuğu konusunda endişelenmiştir. K1 eşiyile yeniden bir araya gelme kararının nedeni büyük ölçüde çocuk olmuştur. Aynı ev içinde eşiyile yabancı gibi olmalarına rağmen çocuk için ilişkiyi devam ettirmiştir. Çocuğunun, anne-babasının bir arada olmasından dolayı mutlu olduğunu vurgulamıştır. K1 boşandıktan sonra çocuğunun babasıyla sorunlu bir ilişkisi olduğunu söylemiştir. Evli kaldıkları sürede de babanın çocuğuyla iletişimi güçlü olmamakla birlikte zaten ilgili bir baba değildir. Boşandıktan sonra çocuğuna karşı ilgisizliği daha da artmıştır. Boşandığı eşi çocuğuyla nadiren görüşmektedir.

K3, boşanma sürecinden oğullarının olumsuz yönde etkilendiğini belirtmiştir. Özellikle çocuk annesinin, babasını aldattığını öğrenince anneye karşı oldukça negatif davranışlar sergilemiştir. Boşanma gerekçesi mahkemede çocuğun büyük ölçüde etkilenmemesi için aldatma olarak geçirilmemiştir. Çocuğun, boşanma nedeninin farkında olduğunu belirtmiştir. Boşanma sonrasında annesine karşı, sen iyi bir kadın değilsin şeklinde yargılayıcı bir tavır sergilediği şeklinde bir örnek göstererek çocuğun annesiyle boşanma sonrasındaki ilişkilerinin kötü olduğunu vurgulamıştır. Çocuk, boşanmayı kabullenmemiştir. Çocuk babasıyla birlikte ve annesine karşı, suçlayıcı, yargılayıcı bir tutum içindedir.

Annesiyle birlikte kalmaya ve onunla zaman geçirmeye istekli değildir. K3, çocuğu ile boşandığı eşi arasındaki bu negatif yöndeki iletişimi değiştirmeye çaba sarf ettiğini, çocuğun annesini görmesi ve onunla kalması konusunda ikna çabaları olmuştur. Fakat çocuk buna pek yaklaşmamıştır. Çocuğun annesine karşı olan negatif davranışlarının, tutumlarının nedeni, boşanma gerekçesi olmasının yanı sıra, annesinin de çocuğa karşı ilgisiz bir tavır sergilemesi olarak belirtilmiştir. K3, boşandığı eşini arayıp çocuğunu görmesi ve onunla ilgilenmesi konusunda çoğunlukla yönlendirmelerde bulunduğunu vurgulamıştır. Çocuğuyla, K3'ün annesi

ilgilenmektedir. Boşanma sonrasında çocuğun yaşadığı bu gerilimli durumu aza indirmek için psikolojik bir desteğe başvurmadıklarını belirtmiştir. Sorunu, sürece bırakarak kişisel çabalarla çözüme yoluna gitmişlerdir. Fakat bu süreçten en çok etkilenen tarafın çocuk olduğunu da sıklıkla vurgulamıştır. Çünkü hem annesinin çocuğa karşı ilgisizliği hem de kendisinin çalışması nedeniyle vakit bulamaması, çocuğun sorunlarıyla ilgilenme konusunda oldukça yetersiz kaldığı görülmektedir. Çocuğun kişisel bakımıyla K3 annesinden yardım almıştır.

K4, boşanma kararı verdiklerinde 5 çocuğu olduğunu belirtmiştir. Boşanma kararı esasen ilk çocuğun varlığından itibaren söz konusu iken sürekli ertelenmiştir. Çocuğun varlığı, boşanma kararının sürekli ertelenmesine yol açmıştır. Bunun da nedeni ise toplumun baskısıdır. Önceden çocuğun varlığını sorun ederken sonraki süreçte daha umursamaz bir tavır takınmıştır. Yani çocuğun bakımının nasıl gerçekleştirileceği konusunda çok fazla düşünülmemektedir. Toplumda, çok çocuk bereketir şeklindeki yargının etkisi söz konusudur. Boşanma süreci gerçekleştiğinde çocuklardan en büyüğü 11 en küçüğü 3-4 yaşlarındadır. Çocukların arasında 11 ay yaş farkı bulunmaktadır. Çocuklarının hepsi erkektir. Çok çocuk yapmasını manevi değerlerle açıklamıştır. Bunun yanı sıra, ilk iki çocuktan sonra doğum kontrolü için belli tedbirler alınmış fakat başarılı olunmamıştır. Takdiri ilahi olarak değerlendirilmiştir. Boşandıktan sonra çocuklar K4 ile birlikte kalmıştır. Çocukların kendisinde kalmasının nedeni, çocukların annelerinin yanında ahlaki olarak negatif yönde gelişim gösterecekleri şeklindeki görüşüdür. Boşandığı eşini ahlaki olarak yetersiz bulmuştur. Çocuklarını kendi ahlaki kurallarına göre yetiştirmek istemiştir. Bunun da altında yatan etken, yine sosyal çevre baskısıdır. Çocukların, K4 ile birlikte kalmasının diğer bir nedeni de eşi, çocuklarının babalarıyla birlikte kalmasını istemesidir. Karşı taraf da çocukları alma konusunda isteksiz davranmıştır.

K4 boşanma sürecinden çocuklarının olumsuz yönde etkilendiğini söylemiştir. Çocukları ilkokulu bitirmiştir ve imam hatip lisesine göndermek istemektedir. Boşanma sürecinden sonra çocukların anneleriyle olan iletişimleri de zayıflamıştır. Bununla birlikte eşinin çocuklarına karşı yeterli düzeyde ilgi göstermediğini söylemiştir. Yaşadıkları sosyal çevrede akrabalarının olmaması nedeniyle özellikle bayram gibi kolektif birlikteliklerin yoğun olduğu zamanlarda bu duyguyu hissedecek bir ortamın olmamasından şikayet etmiştir. Bu durum, akrabalarının dedikodularından uzaklaşma isteğinin bir sonucudur. K4, çocukları anneleriyle görüşmediğini belirtmiştir. Bunun

nedeni ise boşandığı eşinin ahlaki yönlerinin zayıf olduğu yönündeki düşüncesidir. Ahlaki davranışlarının istendik düzeyde olmaması nedeniyle çocuklarının da annelerini bu şekilde model almasını istememektedir. Dolayısıyla anne ile olan iletişim sınırlandırılmıştır. Kadının namus kavramı üzerinden yargılanması söz konusudur.

K5 boşandığında 8 yaşında bir erkek çocuğu olduğunu belirtmiştir. 17 yaşında yani evlendikten hemen sonra çocuk sahibi olmuştur. K5 ikinci evliliğinden çocuğu bulunmamaktadır. Çocuğun varlığı boşanma kararında etkili olmamıştır.

K6, çocukların hem ilk boşanma vakasında hem de ikinci evlenme ve boşanma vakasında olumsuz yönde etkilendiğini belirtmiştir. Burada yaşlarının küçük olması da önemli bir faktördür. İlk evliliğin sonlandığı zamanda çocukları 11 yaşındaymış. Çocuklardan biri annesinde diğeri de kendisinde kalmıştır. Anlaşmalı boşanma söz konusudur. Ayrıca, çocuğuyla sürekli görüşmüştür. Çocukları aynı sınıfta ve sırada olduğu için her gün görmektedir. Annesi de çocuğunu sıklıkla görmektedir. Çocuklar, babalarının ikinci evliliğini yapmasına karşı çıkmışlardır. İkinci evlilik gerçekleştiğinde çocuk uzun bir süre dedesinin yanına köye gidip kalmıştır. Çocuklardan biri kendisinde diğeri eşinde kaldığı için nafaka bağlanmamıştır.

“ikinci evliliğimi çocuk istemedi. Babamla kaldı evliliğim süresince. Babam köye gitti. Oğlum bana ve karşı tarafa kızdı. Şu an iyiyiz. Aynı eve getirdim....tekrar evlenirsem ilk eşimi düşünüyorum. Çocuklarım için istiyorum. Yani ikinci evliliği yaşadığım zaman çocuğun o hallerini gördüğüm zaman üzüldüm” (K6, 35, erkek, bekar).

Yukarıdaki anlatıya göre, ikinci evlilik de çocuklar için sorun teşkil etmektedir. İkinci evliliğini yapmış olan katılımcıların çocukları, anne ve babalarıyla birlikte olmak istemekte, boşanma sürecine karşı farklı tepkiler göstermektedir. Anne ya da babasının yeniden evlenmesi durumunda, anlaşamama sorunları yaşanabilmektedir. Hatta, yeni eşin çocuğa karşı şiddet uyguladığı durumla da karşılaşmıştır.

“ayrıldıktan sonra çocukların yıprandı psikolojileri. Benim gidişim de onları yıprattı. Şimdi derlermiş bir daha evlenme, birleşme. Çocuğum iki evliliğimden de çok yıprandı. İkinci eşimden bi tokatı var oğlumun. O da bakkala gidip bi eldiven yazdırması. Niye sen bana sorup yazdırmadın diye. Halbuki sen benim çocuğum çalışıp eline parayı veriyordu. Demircilikte çalışıyordu çocuğum. Şu anda da çalışıyo. Şu anda çıraklık eğitimden meslek lisesine gidiyo hem. Hem

mesleğini eline alacak hem de okuyo. Çalışıyordu eline parasını veriyodu yani çocuğum ona....” (K5, 34, kadın, bekar).

5.6.6. Ailelerin (Ebeveynlerin) Boşanmayı Tetikleyen Davranışları

Türkiye’de anne babaların çocukları üzerinde etkileri evlendikten sonra da devam etmektedir. Eşlerin eğitim ve çalışma durumlarından bağımsız olarak gerçekleşen bu etkileme ve yönlendirme, eşlerin evliliklerinde büyük sorunlara hatta boşanmalara da yol açabilmektedir. Türkiye’de bu duruma çok sayıda örnek bulmak mümkündür. KayınGeçerlie-kayınpeder ilişkileri, kadının annesi, baba ya da kardeşlerinin müdahaleleri gibi pek çok olumsuz durum, evliliklerin sonlanmasına neden olabilmektedir.

Ailelerin, çocukların evliliklerine müdahaleleri ataerkil ideolojinin bir yansımasıdır. Kadın ve erkek arasındaki iktidar mücadelesi, eşlerin aileleri tarafından da devam ettirilmektedir. Erkeğin annesi, sahip olduğu statüsünü, çocuğunun eşi üzerinde baskı kurarak devam ettirmektedir. Çoğu zaman çocuğunun eşinin ilgisini bile kıskanabilmektedir. Dolayısıyla Türkiye’de gelin-kayınGeçerlie ilişkisi, genel olarak iktidar mücadelesine, gerilimli ilişkilere karşılık gelmektedir. Eşlerin ailesinin mekansal olarak farklı olması, zaman zaman çocukların evlerinde kalmaları ya da anne- babanın yalnız kalması nedeniyle çocuğunun evine yerleşmesi ve sonrasında yaşanan sorunlar çiftler arasında duygusal gerilimlere yol açabilmektedir. Özellikle erkeklerin evlenecekleri kadının seçimi konusunda aileler belirleyici olmaktadır. Ailenin onaylamadığı bir evliliğin gerçekleşmiş olması, çiftin evlilikleri süresince ailelerinin baskısına maruz kalmalarına neden olmaktadır. Aile, çocuğunu, boşanması yönünde sık sık yönlendirmekte, etkilemektedir. Aile boşanmaya yol açabileceği gibi boşanmayı engelleyebilmektedir de. Çoğu evlilikte yaşanan geçimsizliklerde aile, toplum baskısıyla, sosyal çevrenin dedikodusundan çekindikleri için boşanmayı engellemeye çalışmaktadır. Bazen engelleme nedeni daha pozitif bir amaçla gerçekleştirilmektedir. Örneğin, boşanma sonrası çiftlerin ve çocukların karşılaştıkları sorunların önüne geçmek gibi.

Araştırmaya katılanların tamamı aile baskısıyla ve yönlendirmesiyle evlenmişlerdir. Ve ailenin bu baskısı evlilik sürecinde de devam etmiştir. Ailenin bu etkisi, bazı katılımcılar için tek başına boşanma nedeni olarak görülmüştür.

“Şimdi şöyle: nasıl anlatım, o insan burada kaldı ilk eşim. Annem hani yazık Kırşehir’li onun annesi babası orda, o da dayısının yanında kalıyo, yengesinin yanında kalıyo aynı sığıntı gibi bi merhamet acıma duygusu ve odaya onu yatırırda kalırdı o, bi odada da biz kalırdık. Ama bizim eşimle hiç bi aramızda bi dialog bi yakınlık mesafe oluşmadı. Oluşmadı çünkü çekiniyodum, istemiyodum kaçıyodum devamlı odalarca. Çevremin mahallenin lafı sözü dedikodusu çok yaygın olduğu için bizim insanlarımız çok böyle ters baktığı için yani ben olmaz dedikçe onlar çok ısrarcı oldular. Öylelikle ailesi işte hasta masta demeye başladılar benden ötürü çünkü ben rahatsızdım” (K4, 34, kadın, bekar).

“İkinci eşiyile konuşmaya başladılar. Barıştılar nitekim, benim ailemin gelip gitmesini sorun etmeye başladı ikinci eşim. Annemle konuşmamı sorun etmeye başladı. Tabi bu bu olaylar oluyor ama ben aileme hiç bişey çitlatmamaya çalışıyorum, söylemiyorum yani. Bak diyorum sen bunu bunu yapıyorsun ayıp ediyosun. Beni getirdin çocuklara bakıcı olarak mı hizmetçi olarak mı? Ne için burdayım? Ne ne ne sıfatla geldim? Bana bi onu açıkla diyorum ben ona. Yok diyo Öle bişey yok. Senin diyo hüsnü kuruntu ediyosun. Kendine de yediremiyo. Bana böyle böyle diyo hani bana çamur atmaya başlıyo. Mesela bu ortaya çıktı meydana çıktı. Şöle annemle konuştum en sonunda şey yaptık. Beni gece pazara anneme telefon ettim. Olayın büyüklüğü olduğu gün baya idare ettim yani üç ay. Geldim gittim annemin başında kalıyom diye bana olan şeyleri yaptı. Ayrılmak istedi. Al git eşyalarını falan. Tekrar gittim barıştık şey yaptık gittim” (K4, 34, kadın, bekar).

Boşanmaya ailelerin etkisinin olup olmadığına yönelik görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir.

“Ailelerin oluyo. Erkek tarafının yani kayınvaldenin. Kayınpederin pek olmaz gibime geliyor ama kayınvaldenin karışmak gibi böyle emir şeyleri oluyo. Yani olur” (K4, 34, kadın, bekar).

“böyle şeyde kadınlar cinayet falan düşünüyö. Şimdi başına gelen biliyo bunu ben olur normaldir bu diyorum o hak etmiştir, ayrılın ağbi senin başına bela yani. Ve o erkekten o ayrılmıyo. Evde annesi babası diyo sen o erkekten bırak sen diyo o da nafaka davasına düşüyo mesela benim hanım bir başkasına gitmiş

hiç umrumda değil. Ama bi başkası öyle demiyo yani benim olan hiçbirşey yok her şey karşılıklı. Sevgi olmadı mı her şey bitiyö” (K4, 47, erkek, bekar).

“evliliğimize aracı olan ağbisi, yengesi, ağbisi. Sonra onlar bozdu...Diyom ya ben bi ara işsiz kaldım 3 ay kadar işsizlik parası aldım gider köyümüzde yeriz bu parayı dedim işler düzeline de tekrar gelir işe girerim dedim ama onun ailesi karşı çıktı. Ailesi desteklemedi. Sen nereye gidersen git biz bunu göndermicez. İşte böyle olunca ben de boşanma davasını açtım” (K4, 47, erkek, bekar).

Eski eşinin ailesinin evliliğe müdahalesi olup olmadığı sorgulandığında katılımcılardan bir tanesinin yanıtı şu şekilde olmuştur:

“Evet, karıştığı oluyodu tabi bu durumlarda, o da bana dikleniyodu, yürümedi... Benim ailem pek karışmaz, karışmaya çalışsa da karıştırmam. Ben onunla geçenlerde sırf geçinebilmek için babamın yüzüne kapı bile çarptım yani. Bunu herkes yapmaz... anlaşmalı boşandık. Birlikte açtık davayı. Şimdi bunun iki ağbisi var. Bunlar bizi aldı götürdü anlaşmalı boşandık” (K6, 35, erkek, bekar).

“...O zaman zaten geçimimiz sallantıya girdi, annesi köyden ev aldı, Bingöldeki ağbisi varya uzman çavuş o ayrıldı buraya geldi tayini çıktı. O da gelince karıştı bizim bu durum iyice. Annesi ablası küçük ağbisi onlar daha ağır bastı. Yapıcı olmayı beceremediler. Mesela benim içkim yok, ne bilim hovardalığım yok, gidip haram da getirmedi ben ona öyle olduğu halde diyebilirdiler ama demediler sen bu adamdan hiçbirşey görmedin. Hatta ben ağbisine dedim köye de giderim dağ başına da giderim Ankaraya da giderim İstanbul’a da giderim. Gittiğim yerde ben bunu aç bırakırsam, yedirirsem ondan sonra benim karşıma çıkın dedim, dinleyen yok ki” (K6, 35, erkek, bekar).

“...hasta diye sinirli oluyodu tabi. Hastalık sinir yapıyodu onda. En son annemle kavga etmişler. Dövüşmüşler. Olmaz bu. Koca kadına saygısızlıktır bu. Çok sabırlıydım ben de şiddet falan yoktu. Sonra dedim artık git. Ondan sonra affetmem. Biz her şeyi çektik” (K2, 29,erkek,bekar).

Görüşmelerde katılımcıların ailelerinin evliliklere hem olumlu hem de olumsuz yönden etkide buldukları gözlenmiştir. Ailenin davranışları bir yandan boşanma koşullarını hazırlarken diğer yandan boşanma sonrasında destek rolünü yerine

getirmiştir. Aileler çocuklarının yetişkin olduklarını kabullenmemektedirler. Maddi ve manevi destek veren aileler, bu desteklerini çocuklarının evliliklerine müdahale etmek için kullanmaktadırlar. Ailenin baskısıyla evlenmiş olan çiftlerin evlilikleri mutsuzluklarla yüklüdür. Nitekim araştırmaya katılanlarda da açık bir şekilde gözlenmektedir bu durum. Aile çiftlerin özel ve sosyal hareket alanlarını kısıtlamaktadır.

Erkekler, eşlerinin, kendi anne-babasına karşı sorumsuz ve saygısız davranışlarından rahatsız olmaktadır çoğunlukla. Ya da kadınlar, eşinin, ailesine daha farklı davrandığını iddia etmektedirler. Her iki durumda da eşler sürekli olarak kendi ailelerine karşı eşlerinin tavırlarından şikayetçi olmaktadır. Eşler birbirilerini, anne ya da babasının etkisinde kaldığını, kişiliğini geliştiremediği yönünde yargılayabilmektedirler. Evliliklerde kadınlar, erkeğin ailesine olan bağlılığından ve onların müdahalelerinden çekindikleri için çoğu zaman eşlerini yönlendirmektedirler. Erkeğin ailesiyle olan ilişkilerine sınırlamalar getirerek, ortaya çıkabilecek sorunları aza indirmeye çabasına girmektedirler. Fakat bu ve benzeri davranışlar eşler arasında daha çok gerilimlere neden olabilmektedir. Kadınlar için rahatsız olunan diğer bir konu, eşlerinin evlilikleriyle ilgili konuları, ailesiyle paylaşmasıdır. Kadınlar çoğunlukla, eşin ailesinin baskılarını engellemek için evlilikle ilgili konularında ailelere yansıtılmaması konusunda ısrarcı olmalarına karşın eşleri aynı hassasiyeti göstermemektedir. Bu da çatışmalara yol açmaktadır. Kadın ya da erkek, ailesi ile eşi arasında kalabilmekte, seçim yapmak zorunda bırakılmaktadır. Buna benzer nedenler boşanmalara zemin hazırlamaktadır.

5.6.7. Boşanma Kararlarında Aldatma ya da Aldatılmanın Etkisi

Araştırmaya katılanlar arasında 3 kişi aldatma ya da aldatılma nedeniyle boşanmışlardır. Katılımcılardan bir erkek ve diğer iki kadın eşleri tarafından aldatılmışlardır. Hatta bir kadın katılımcı yaşadığı iki evlilik deneyiminde de birkaç defa aldatılmış ve iki boşanma deneyiminde de gerekçe aldatılma olarak belirtilmiştir.

Türkiye’de gerek İslam hukukunda gerekse Medeni Kanunda aldatma zina kavramıyla ifade edilmiştir. Zina, Medeni Kanuna göre temel bir boşanma gerekçesi olarak kabul edilmiştir. İslam hukukunda yasaklanmış olan zina, günümüzde medeni kanunda yasak statüsünden çıkarılmış fakat ailenin idamesinde olumsuz bir faktör olarak önemini devam ettirmektedir.

Görüşme yapılan kişilerden aldatılma durumuyla karşılaşmış olanlar deneyimlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Boşanma nedenimiz aldatma idi. Bizim sorunlu bir evliliğimiz olmadı. Son zamanlarda aldattığını öğrenene kadar öyle kavgamız da olmazdı. Güzel bir evliliğimiz vardı. 1 yıla kadar ayrı kaldık. Bekledim yani zaman verdim geri dönmesi için ama aynı sorunlar devam etti. Hep bir kadın hayatında etrafımızdakiler de biliyordu bunu. Önce boşanmak istemedi ama kabul etti sonra...”(K1, 38, kadın, evli).

K1, eşinin aldatılma vakasının ifşa olması sonrasındaki tepkileri şöyle anlatmaktadır:

“inkar etme yoluna gitti önce. Sonradan ben kendimde görünce kabullendi. Bırakıcam ben senden vazgeçmem dedi. Hep o şekilde kandırdı yani. Karşı taraf da evliydi zaten. Eczaneye gidip gelirken tanışmışlar. O kişiyle evlenmedi ama başka biriyle evlendi...” (K1, 38, kadın, evli).

Yukarıdaki ifadeye bakıldığında, aldatılan bir kadın evliliğini sonlandırmak konusunda aceleci davranmamaktadır. Bu eğilim, kadının sosyo-ekonomik statüyle de büyük ölçüde ilişkilidir. Evliliğin bitmesi sonrasında hem kendisinin hem de varsa çocuğun yaşayacağı problemler hesaba katıldığında evli iken yaşadığı bu olumsuz durumu -en azından belli bir süre-katlanılabilir olarak değerlendirmektedir. Bu karar, kadının içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik koşulların zorunlu bir sonucu olarak verilmektedir. Boşandıktan sonraki dezavantajlı koşullar, evli iken maruz kalınan bu durumdan daha dezavantajlı olarak görülmektedir. Birçok durumda aldatılmaya karşı kadının gösterdiği tepki eğitim ve ekonomik durumundan bağımsız bir şekilde ya da onların zorunlu bir sonucu olarak ortaya çıkmayabilmektedir. Eğitim seviyesi yüksek ve çalışan bir kadının da belli nedenlerden dolayı aldatılsa bile boşanmaya hemen yaklaşmaya bilmektedir. Günümüzde, bu duruma, büyük oranda yaygın olmasa da rastlamak mümkündür.

Katılımcının yanıtından da anlaşıldığı gibi, aldatılma söz konusu olsa bile hemen boşanma süreci başlatılmamıştır. Çocuğunun olması ve sosyo-ekonomik koşullarının uygun olmaması nedenleriyle boşanmanın ertelendiği gözlenmiştir. Evliliğine ikinci bir şans verme yönünde eğilim dikkati çekmektedir. Katılımcılar, aldatılma deneyimlerini açık bir şekilde paylaşmışlardır. Fakat aldatma nedenleri üzerinde durulmamıştır. İki kadın katılımcı birden fazla aldatılma vakasıyla karşı karşıya kalmışlardır. Eşleri kısa ya da uzun süreli olarak aldatma eğilimi sergilemiştir.

Aldatılma vakasıyla karşılaşan erkek katılımcı deneyimini şöyle ifade etmiştir:

“rahat battı, nasıl desem karım beni aldattı. Söylerim de bunu size yani. Bu kadar rahata yine de dükkânda birlikte çalıştığı ustasıyla. Ama mahkemede bunu kayda geçirmedik. Erkek çocuğum var, yanlış olur bunu oraya dökmek diye...telefonda yakaladım, öyle ortaya çıktı. Sonra söyledi işte. Bir şey yapmadım. Ayrıldık zaten sonra onunla evlendi ama mutsuzmuş, beni arıyo şimdi oğlum söylüyo.” (K3, erkek, 42, bekar).

Kadın katılımcı aldatılma vakasını şu şekilde anlatmıştır:

“..ev sahibimin kızınan beraberliği oldu. Aldatma yaşadım. İlkinde zaten dayısının kızına aşıkta benim eşim. Ben nişanlı ve sözlüken biraz da ondan da tepkiliydim yani. Ben onu seviyorum o onu seviyo nası oluyo bu...bir kez değil defalarca aldattı baya psikolojim yıprandı...benim oğlan kardeşim birini sevdiydi. Oğlan kardeşim benim ceza evine girdi o kadın da boşta kaldı. Biz sahiplendik o zamanın şeysinde şey oldu. Onlan beraberlik yaşadı, bi onun başında şiddetli kavgamız oldu, beni kapıdan dışarı attı, yani sen git o kalacak misalinde...”

İkinci eşiyile de aldatılma vakası yaşamış olan katılımcı, bu deneyimini anlatmıştır:

“evlendiğim haftası kadın seviyorlarmış ki birbirlerini demek ki hani bişey demek istemiyorum. Mesaj yollamaya başladı konuşmaya başladılar. İkinci eşiyile yeniden konuşmaya başladılar. Barıştılar nitekim, benim ailemin gelip gitmesini sorun etmeye başladı ikinci eşim. Annemle konuşmamı sorun etmeye başladı... ayrılmak istedi, al git eşyalarını falan. Tekrar gittim..” (K5, kadın,34, bekar).

Boşanma gerekçesi aldatma ya da aldatılma olarak belirtilen katılımcılarda, erkek, eşi tarafından aldatıldığında boşanma kısa sürede gerçekleşirken kadının aldatıldığı durumlarda, kadın boşanmaya hemen karar vermemektedir. Eşine bir şans daha tanımaktadır. Hatta ona inanabilmektedir. Nitekim kadın katılımcılarda eşleri tarafından ikna edildikleri gözlenmiştir. Erkeğin hemen boşanma kararı vermesi, toplumsal baskıyla ilişkili olarak düşünülebilir. Aldatılma durumunu, sosyal çevresinden de bilinmesi, erkeğin, kendisini küçük düşürmesi, dedikodulara fırsat vermesine neden olacaktır. Toplumda erkeğe daha büyük oranda özgürlük atfedildiği için erkeğin aldatması kabul edilebilir bir durum olarak algılanırken kadının aldatması, kabul edilemez bir durum olarak algılanmaktadır. Bu da ataerkil ideolojinin bir

sonucudur. Bunun yanı sıra erkeğe toplumda cinsel özgürlük tanınmıştır. Erkeğin aldatması onun için erkekliğin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. “Erkek aldatır” şeklindeki kültürel yapıyla içselleştirilen cümlelerin sıklıkla sarf edildiği görülmektedir. Erkek için bu durum gücünün ya da iktidarının bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Kadın ise erkeğin bu durumunu kabullenmek zorunda kalan taraf olmaktadır. Hatta bu duruma yönelik kabullenici bir tavrın sergilenmesi konusunda kadının hem cinsleri tarafından ikna edilmesiyle de karşılaşma olasılığımız her zaman yüksek olmuştur. Dolayısıyla, cinsiyetçi davranış kalıplarının baskın olduğu toplumumuzda aldatma ya da zina kadınlar için yasaklanırken erkekler için daha toleranslı davranılması gereken bir olay olarak algılanmaktadır.

Toplumdaki cinsiyetçi değer yargıları, kadının aldatılma mevzusuna razı olması yönündeki telkinleri içerirken, erkek için aynı durum söz konusu olmamaktadır. Erkeğin hemen eşinden boşanması gerekmektedir. Bunun yanı sıra araştırmadaki kadın görüşmecilerin ifadelerinden de anlaşıldığı gibi, eşi tarafından aldatılan kadının, eşinin bu davranışını kabullenmesi ve onunla birlikte yaşamaya devam etmesi beklenmiştir. Başka bir ifade ile erkek, başka kadınlarla beraberliğine hem devam etmek istemekte hem de eşinden ayrılmak istememektedir. Karısının da bu durumu kabullenmesini beklemektedir. Bazen kadınlar, eşlerinin bu durumlarına karşı daha toleranslı olabilmektedir. Nitekim kadın katılımcının eşine iki şans vermesi, kadınların aldatılmaya yönelik bakış açısına dair veri sunmaktadır. Çoğu zaman kadının hemen boşanmaya yaklaşmamasında, evli iken sahip olduğu olanaklardan uzaklaşmama isteğinin ve eşinin başka kadınla evlenmesine razı olamama duygusunun da belirleyici olduğunu söylemek mümkündür.

Görüşülen kişilerin anlatılarından dikkat çeken diğer nokta, aldatılan kadın eşinden boşandıktan sonra, boşandığı eşinin, aldattığı kadınla evlenmemesi, başka bir kadınla evlenmesidir. Kadın ise, eşini aldattığı erkekle evlendiği gözlenmiştir. Toplumda erkeğe sağlanan cinsel özgürlüğün bir yansıması olarak değerlendirilebilen bu durumda erkekler, kendilerini, eşlerini aldattıkları kadınla evlenmek zorunda hissetmemektedirler, kadınlar için ise tam tersi bir durum söz konusudur ve kadın, aldattığı erkekle evlenmek zorunda bırakılmaktadır.

Aldatılmaya rağmen evliliğin devam ettirilmesi kararı alındıktan sonra kadınlar için sonraki sürecin daha gerilimli olduğu söylenebilir. Yeniden aldatılma korkusu, güvensizlik, sürekli takip ya da kontrol etme gibi duygu ve davranışlara yol açabilmektedir.

Araştırmadan elde edilen verilere göre, aldatma ya da aldatılmanın, boşanmanın temel bir nedeni mi yoksa evlilik süresince eşler arasında yaşanan büyük sorunların, zaten problemlili bir evliliğin varlığının bir sonucu olarak değerlendirilmesi önem kazanmaktadır. Nitekim araştırmada görüşülen kişilerden bir tanesi, boşanma düşüncesinin evlilikleri süresince hep var olduğunu fakat bir şekilde engellenmeye ya da ertelenmeye çalışıldığını ifade etmesi, bu konunun sorgulanması gerektiğini göstermektedir. Eşlerin neden aldatmaya yöneldikleri ön plana çıkmaktadır. Fakat şu da bir gerçektir ki, aldatmanın, içeriği doldurulabilecek ya da kolayca gerekçelendirilebilecek bir durum olduğu söylenebilir. Aldatma için her zaman bir neden bulunabilmektedir.

Özetlendiğinde, K1 için aldatma evliliğin sonlanmasında temel etkidir. Eşin, evlilik sürecinde birden fazla aldatma eyleminde olduğu görülmüştür. Eşinin aldatmasını hem başkalarından duyduğunu hem de kendisinin şahit olduğunu söylemiştir. Düzgün ve sıkıntısı olmayan bir evlilik yaşadığını belirtmiştir. Eşi ilk önce aldatma olayını inkar yoluna gitmiştir. Kendisinin de görmesi üzerine kabullenmiştir. Boşanmayacağını söylemiştir. Eşinin evli bir kadınla kendisini aldattığını söylemiştir. Eşinin hayatında birden çok kadının olduğuna şahit olmuştur. K1, eşinin hem evliliği hem de diğer kadınlarla olan ilişkilerini devam ettirme isteğinde olduğunu söylemiştir. Bu nedenle K1 eşinin boşanma kararına ilk etapta olumlu yaklaşmamıştır. Eşini sevdiğini söylemiştir. K1 boşanma kararı sonrasında eşi tarafından ikna edilmeye çalışılmıştır. K3'ün boşanma vakasında aldatma temel bir gerekçe olmuştur. Eşinin kendisini, çalıştığı yerdeki ustabaşıyla aldattığını öğrenmesi üzerine boşanma kararı alınmıştır. Boşandığı eşi, daha sonra kendisini aldattığı kişi ile evlenmiştir. K5, İlk ve ikinci evliliğinin de aldatılma vakası nedeniyle sonlandığını belirtmiştir. Her iki durum da evliliğe bakış açısını zedelemiştir.

5.6.8. Evliliğe Yüklenen Anlamın ve Değerin Azalması

Belirli ihtiyaçların karşılanması için ortak amaçlarla kurulan aile birliği, belirli nedenle sonlanmaktadır. Hiç kimsenin boşanma üzere evlilik kararı almadığı gerçeğinden yola çıkarak, evlilik evlenme kararı alan herkes için bireysel ve kolektif anlamlarla tanımlanmaktadır. Boşanma, çiftlerin evliliğe yükledikleri anlamların ve değerlerin azalması, alternatif değerlerin ön plana çıktığı bir süreci ifade etmektedir.

Buna göre, araştırmaya katılanlardan K1 için evliliğe yüklenen anlamı eşin aldatması ya da sadakatsizliği ile değiştirmiştir. Sadakati, evlilik için en önemli değer olarak görmektedir. K1 evliliği şans olarak değerlendirmiştir.

K2, kişisel olarak hayatından memnun olmadığını belirtmiştir. Hayattan çok fazla bir beklentisi olmadığını vurgulamıştır. Evlilik ona göre, eşlerin görevleri düzgün bir şekilde yerine getirdiği, yalan ve nankörlük gibi negatif durumların olmadığı, güven duygusunun esas olduğu bir süreci ifade etmektedir. Dürüst olmak evlilikte önemli bir etkidir. Boşandığı eşiyile olan evliliğinde bu temel değerlerin sarsıldığını, evliliğe yüklediği anlamların değersizleştiğini belirtmiştir.

K3'ün boşanma vakasında, aldatma, sadakatsizlik boşanmanın temel gerekçesi olduğu için evliliğe yüklenen anlamda bu duygular üzerinden değerlendirilmiştir. Aldatma deneyimi yaşamış olan bireylerin, her yeni ilişkilerinde karşı tarafa güvensiz bir yaklaşım içinde olması oldukça olağan bir durumdur. Bu durum, sonraki ilişkileri negatif yönde etkileyebilmektedir. K3, boşanmanın kötü bir durum olduğunu ve hiç kimse tarafından istenilen bir durum olmadığını belirtmiştir. Boşanmaların artık sıklıkla gerçekleştiğini ve bunun temel nedenlerinden bir tanesinin kadınların yetinmeyi bilmemeleri diğeri ise kadınların çalışma hayatına girmeleri olarak açıklamıştır. Boşandığı eşinin nankörlük yaptığını, kendisinin kötü bir koca olmadığını ve eşini sevdiğini fakat eşinin var olandan daha fazlasını istemesi, evliliğini sonlandıran neden olmuştur. Günümüzde artık kadınların daha çok aldattığını belirtmiştir. Erkek kardeşinin de boşandığını ve iki çocuğu olduğunu söyleyerek, boşanmanın artık yaygın bir durum olduğunu örneklendirmiştir. Evliliği, sabretmek ve yetinmeyi bilmek ile ilişkilendirerek, bu iki duygunun, evliliğin temelini oluşturduğunu, evliliklerin uzun sürmesinin bu duygulara ve tutumlara bağlı olduğunu söylemiştir. 9 senelik bir evlilik süreci yaşadıklarını ve aldatma mevzusundan sonra boşandıklarını belirtmiştir.

K4'e göre, evlilik karşılıklı, sevgi, saygı, anlayış üzerine kurulmalıdır. Kibirten uzak, aşırılıklardan uzak, özenti davranışlardan ve yapmacıklıklardan uzak olunması, evliliğin uzun süreli olmasının temellerini oluşturmaktadır. Her ortamda ve koşulda doğal olunması gerektiğini belirtmiştir. Var olan koşullarla yetinmenin gerekli olduğunu vurgulamıştır. Ailenin önemli bir kurum olduğunu hatta aile içinde yaşanan sorunların çözümü konusunda psikolojik desteğin alınması gerektiğini, seminerlere katılmanın gerekliliğini vurgulamıştır.

K5, evliliğin, karşı tarafla bedensel, ruhsal, cinsel yönlerden uyumu olarak tanımlamaktadır. Her iki evliliğinde de bu uyumu yakalayamamıştır. Yaşadığı sorunlar

evliliğe bakış açısını değiştirmiştir. Her iki eşiyile yaşadığı sorunlar nedeniyle kadın olmanın ne demek olduğunu unuttuğunu hissetmiştir. Kadın olmayı kötü bir düzlemde değerlendirmektedir.

5.6.9. Katılımcıların Boşanma Sonrasında Yaşadıkları Sorunlar

Boşanma çiftlere büyük ölçüde zarar veren bir süreçtir. Özellikle çocukların varlığı boşanma sürecini daha da sorunlu kılmaktadır.

K1 boşanma sürecinin kendisi için oldukça zor geçen bir süreç olduğunu belirtmiştir. Boşanma sonrası çalışma yaşamına katılmıştır. Bu durum, çocuk için büyük ölçüde sorun teşkil etmiştir. Çocuğun babasıyla zaten sorunlu olan iletişimi daha da kötü olmuştur. Çalışmaya başlamasıyla birlikte, iş saatlerinin yoğun olması nedeniyle çocuğuyla istediği kadar ilgilenmemesi, çocuk açısından bu süreci daha sorunlu kılmıştır. Çalışıyor olmak, K1 için önemli bir çıkış yolu olarak görülmüş, bu sürecin daha sorunsuz atlatılmasında temel etken olmuştur. Ailesinden maddi destek almış ve bu nedenle boşanma sonrası süreçte çok büyük ekonomik sorunlar yaşamamıştır. Bunun yanısıra, güven problemi ve hayal kırıklığı gibi psikolojik sorunlar yaşamıştır. Boşanma kararından sonra 1 yıl ayrı kalma süresi yaşandıktan sonra eşiyile yeniden bir araya gelmiş, fakat süreçte barışma sonrasında evliliğe adapte olamamıştır. Boşanma sonrasında çocuğun babasıyla iletişimi daha kötü olmuştur. Çocuğunu 3 yıl psikologa götürmüştür. Çocuğun gelişiminin geç olduğu ve içe dönük olduğu düşüncesiyle psikologdan yardım alınmıştır. Bu sürecin çocuğun okulunu etkilediğini söylemiştir. Yeniden evlenmeye karar verdiğinde çocuğunun 14 yaşında olduğunu belirtmiştir. Çocuğun, K1'in yeniden evlenmesini kolay bir şekilde kabullenmediğini, kabullenme sürecinin 1 yılı aldığını belirtmiştir. K1 boşanma sonrasında etrafındaki kişilerin çok fazla rahatsız edici tepkileriyle karşılaşmamıştır. Tekstil sektöründe çalışmaya başlamış, sosyal aktivitelere zaman ayırmamıştır. Annesinin desteği bu süreci atlatmasında büyük ölçüde etkili olmuş ve bir yıl annesiyle birlikte yaşamıştır. Maddi açıdan yeterli konuma gelince annesinin yanından ayrılıp çocuğuyla birlikte yaşamaya başlamıştır. Yalnız yaşamayı kendisi bilinçli olarak tercih etmiştir.

K2 boşanma sonrası süreçte çocuğu açısından kaygılarından bahsetmiştir. Çocuğunun bu süreci kolay bir şekilde kabullenemediğini, annesiyle olan ilişkisinde sorunlar yaşandığını, okuldaki başarısını olumsuz yönden etkilediğini ve içe kapanık bir davranış sergilediğini söylemiştir. Evlilikte boşanma konusunda aceleci davranılmaması gerektiğini ve sabırlı olunması gerektiğini ileri sürmüştür. Ona göre kadın çalışmamalı,

boşanmaların bu kadar çok artmasının nedenini kadınların çalışma yaşamında aktif olmasıyla ilişkilendirmiştir. Ekonomik özgürlüğü olan kadınların sabırlı olmadığını, eşine tahammül edemediğini ve ilk fırsatta da boşanmaya yöneldiğini vurgulamıştır.

K4 boşanma sonrasında boşandığı eşinden farklı bir yere taşınmayı tercih etmiştir. Eşinden uzak kalmak isteği baskın olmuştur. Çocukların anneleriyle olan iletişimi, boşanma sonrasında negatif yönde değişim göstermiştir. Hem anneleri çocuklarına karşı yeterli ilgi göstermemiş hem de K4 çocuklarının anneleriyle olan iletişimlerine engel olmuştur. Çünkü boşandığı eşinin ahlaki yönden zayıf olduğunu düşünmüş ve çocuklarının onu model almasına engel olmak istemiştir. Dolayısıyla K4 için boşanma sonrasında yaşanan en önemli sorun anne ve çocuklar arasındaki iletişimin olumsuz yönde değişimidir.

K5, boşanma sonrasında maddi olarak sorunlar yaşamıştır. Düzenli bir gelire sahip olmaması, sosyal güvencesinin olmaması, geçim sıkıntısı yaşamasına neden olmuştur. Annesi emekli hemşiredir. Annesinden özellikle destek almıştır. İkinci boşanma vakasında, eşi boşanmamakta direnmiştir. Bunun nedeni ise 10 milyarlık yıpranma tazminatı talebinde bulunmasıdır. Açılan davada hem tazminatı hem de nafakayı kazanmıştır. Fakat sonraki süreçte başvurup almadığını belirtmiştir. Her iki boşanma vakasında da psikolojik olarak hem kendisi hem de ilk evliliğinden olan çocuğu büyük oranda etkilenmişlerdir. Hem psikolojik hem de fiziksel şiddete maruz kalmıştır. Çocuğu da ikinci eşinden fiziksel şiddet görmüştür.

K6, boşanma sonrası süreçte en önemli sorunun çocuklarının bu yeni duruma adapte olmamaları olarak belirtmiştir. Hem çocuklar hem de kendisi psikolojik olarak büyük ölçüde etkilenmişlerdir. Bunun yanı sıra ikinci evliliğinden sonra K6, ilk eşini tekrar aramaya başlamıştır. Yeniden onunla evlenmek istemektedir. İlk evliliği daha uzun sürmüştür. Eşiyle barışmak için girişimlerde bulunmuştur fakat eşi olumlu bir tepki göstermemiştir.

5.6.10. Cinsel Sorunlar ve Patolojik Hastalık

Toplumda mahrem konulardan biri olan cinsellik, evliliğin devamlılığını konusunda önemli bir etken olarak değerlendirilmektedir. Pek çok evliliğin sonlanmasının nedeni eşler arasındaki cinsel sorunlar olabilmektedir. Araştırmamıza katılanların boşanma ve cinsel yaşamları arasındaki ilişki burada ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Türkiye’de kadınların ve erkeklerin cinsellikle ilgili deneyimlerinde eşitsiz bir durum söz konusudur. İlk cinsel deneyimin, erkeklerle karşılaştırıldığında görece olarak

daha geç bir süreçte yaşanması, evlendikten sonra eşler arasında cinsel uyum sorunlarının yaşanmasına neden olabilmektedir. Evlilikte yaşanan cinsel sorunlar, bireylerin sosyo-ekonomik profillerine göre bir durum olarak değerlendirilmemektedir. Fakat geleneksel bir ailede yetişmiş, eğitim düzeyi düşük olan birinin cinselliği algılayış biçimi farklı olabilmektedir. Cinsellikle ilgili konularda daha bilgisiz ve ilgisiz olabilmektedir. Bu da boşanmaya kadar götürülebilmektedir. Evlenmeden önce cinsellikle ilgili konularda bilgisiz olan kadınlar evlendikten sonra da aynı davranışını devam ettirebilmektedir. Türkiye’de kadınlar, cinsel isteklerinin yoğun bir şekilde baskı altına alındığı aile atmosferinde yetiştirilmektedir. Erkekler ise bu konuda serbestlik tanınmıştır. Kadınların cinsellikle ilgili deneyimleri, toplumdaki iki çelişkili noktaya işaret etmektedir. İlki, kadının ilk cinsel deneyimi yaşamış olması yada cinsel yaşamında rahat davranması, erkeklerin evlilik kriterlerinde negatif bir durum olarak değerlendirilmektedir. Toplumsal cinsiyet kalıplarıyla ve geleneksel önyargılarla yetiştirilmiş olan erkekler, evlenecekleri kadınlarda bekaret olgusuna önem vermekteler. Fakat diğer yandan da evlendikten sonra sağlıklı ve mutlu bir cinsel yaşamlarının olmasını istemektedir. Cinsel deneyimlerinde özgür olamayan kadın için ve bu yöndeki farkındalığı yeterince gelişmemiş olan kadın için evlendikten sonra eşiyile olan ilişkisinde sorunlarla karşılaşabilmektedir.

Cinsel yaşamın boşanma gerekçesi olarak görülmesinin temelini oluşturan diğer bir pratik, görücü usulü ile evlenmektir. Geleneksel ve ataerkil değerlerle inşa edilen toplumda, kadın ve erkeğin birbirini yeterince tanımadan ve aile baskısıyla evlenmeleri, cinsel yaşamlarını da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Çoğu zaman kadınlar için bir görev ya da zorunluluk olarak yaşanan cinsellik, belli bir süre sonra eşler arasında sorunların yaşanmasına yol açabilmektedir.

Araştırmaya katılan kadın katılımcılarda erkeklerle eşit koşullarda yaşanmayan bir cinsel yaşamın yansımalarını görmek mümkündür. Yoğun bir baskı ortamında ya da geleneksel bir aile atmosferinde yetişmiş olan kadın katılımcılar, cinselliği evlendikten sonra farketmişlerdir. Fakat evlilikle birlikte gelişen farkındalık, eşiyile olan yaşamında sorunlara zemin hazırlamıştır.

Görüşme yapılan kadınlara göre, cinsel yaşamdaki beklentiler ya da sorunlar çok fazla önemsenmemiş ya da üzerinde çok fazla durulmayan bir konu olarak görülmüştür. Örneğin eşin aldatması durumunun, cinsel yaşamlarında mutlu olamama gibi bir nedene dayandırmadıkları gözlenmiştir. Görüşmecilerden hiç birisi, boşanma nedenini cinsel

sorunlarla açıklamamıştır. Özellikle kadın katılımcılarda, geleneksel ve baskıcı bir aile ortamında yetişmiş olmanın neden olduğu algılama biçimi açık bir şekilde gözlenmiştir.

Görüşmeye katılan kadın katılımcıların cinsel yaşamlarını sorunlu bir şekilde yaşadıkları gözlenmiştir. Görücü usulüyle evlenmiş olan kadınlar, evlendikten sonra eşine karşı cinsel istek duymamakta, hatta ondan kaçmaktadır. Bir kadın katılımcı için de cinsel şiddetin uygulanması, cinselliği algılama biçiminde derin farklılıklar ortaya çıkarmıştır.

Evlilikte eşiyile yaşanan sorunların cinsel yaşamlarına yansıdığı açık bir şekilde görülmüştür. Katılımcıların aşağıdaki anlatımları, cinsel yaşama bakış açılarının ortaya konması açısından dikkat çekmektedir.

Bir erkek katılımcı, eşler arasındaki cinsel ilişki evliliği etkiler mi sorusuna şu şekilde yanıt vermiştir:

“tabi etkiler etkilemez mi. Zaten sevginin olmadığı yerde hiç bir şey olmaz. Cinsellik olmadığı zaman da her şey biter yani”(K4,erkek, 47, bekar).

Diğer erkek katılımcı, cinsel yaşamda sorun yaşadınız mı soruna şöyle yanıt vermiştir:

“cinsel açıdan bir sorun yoktu şükür. Hastalıkla öyle bişiy yoktu. Memnundum, 1 yıl sonra çocuk oldu ”(K2, erkek,29, bekar).

İki evliliğinde de aldatılma deneyimi yaşamış olan kadın katılımcıda, çok küçük yaşta ve görücü usulüyle ailesinin baskısıyla evlenmesinden kaynaklanan sorun açık bir şekilde gözlenmiştir. Cinsel yaşamlarında bir uyumun olmadığını şöyle izah etmiştir:

“ilk eşim beni döverdi. Şey yapardı. Habire yani cinsel olayda şiddet görürdüm. Problem yaşadım kendisiyle. Çok şiddet gördüm dayak yedim. Problem yaşadım kendisiyle. Çok şiddet gördüm. Dayak yedim. İlla onun dediği olucaktı. O yüzden kapıyı kilitler oğlumla yatardım, uzaklaşırdım. İkinci eşimde öyle bişey olmadı, cinsel hayat ya da birliktelik ben doğru dürüst yaşamadım. Yaşayamdım çünkü eşim dış taraftaydı, beni istemiyordu eski eşine gidiyordu. Dağı bayıra gezmeye gidiyordu, bu yaşıma kadar cinselliği tam anlamıyla yaşadık diyemem kendi kadınlığımı unutmuşum, şu anda gerçekten kadınlık çok berbat bişey, kendimi yani daha çok farklı hissediyorum şu anda...iki kişinin birbirinden elektrik alması gerekiyor. Birbirinden hoşlanması gerekiyor bence. Çünkü biri hoşlanıp biri soğuk davranırsa olmaz” (K5, 34, kadın, bekar).

Kadın katılımcılardan biri, 17 yaşında evlendiğini, cinsellekle ilgili herhangi bir bilgisi olmadığını belirtmiştir. Bu katılımcıda cinselliğe dair bir farkındalığın

gelişmemiş olduğu görülmüştür. Erkekler cinsel yaşamlarına dair konuşmaktan çekinmişlerdir. Kadınların ise cinsel yaşamları hakkında erkeklere göre biraz daha rahat konuşabildikleri gözlenmiştir. Erkekler, cinsel yaşamlarını, cinsel yaşamın evlilikte önemli olduğu ve evlilik süresince bu konuda sorun yaşamadıkları ifadeleri üzerinden anlatmışlardır. Kadın katılımcılarda, cinsel yaşamlarında mutlu olmadıkları, hatta kadınlık kimliğine dair sorunlu bir algılamaya yol açtığı gözlenmiştir. Hem kadın hem erkek katılımcılar için cinsellik evlilikte önemli bir faktör olarak belirtilmiştir fakat hiç birisi için boşanmanın temel gerekçesi olmamıştır. Cinsellik, eşler arasındaki diğer sorunlardan daha öncelikli bir konu olarak görülmemiştir. Başka bir ifadeyle eşler arasındaki diğer anlaşma konularını tamamlayıcı bir faktör olarak algıladıkları gözlenmiştir.

Eşleriyle yaşadıkları cinsel yaşamları nedeniyle, cinsellik kendisinin de zevk aldığı ve kişinin yaşamında gerekli bir alan olarak algılanmaktan ziyade bütün yaşamlarını etkileyen sorunlu bir alan olarak algılanmakta, korkulan ve çekinilen bir alan olarak görülmektedir. Bu bağlamda kadınlar, eşlerini yeterli görmemektedir. Eşlerinin kendilerinden uzaklaştığını, başka kadınlarla birlikte olduğunu vurgulamışlardır. Dolayısıyla kadınlar da cinsel yaşamla ilgili algı ve bu konudaki tutum ve davranışları hem yetiştikleri erkek egemen aile ortamı hem de eşleriyle yaşadıkları olumsuz cinsel deneyim ekseninde biçimlenmiştir. Katılımcıların bu ifadeleri, Türkiye’de cinselliğin algılanış ve yaşayış biçimine dair önemli bir sorunu da işaret etmektedir.

5.6.11. Boşanma Kararı Veren Tarafın Maddi ve Manevi Güvencesi (Sosyal ya da Ailevi Destek vs.)

Boşanma kararı veren bireyler açısından, boşanma sonrasında yaşamlarını belli bir standartta devam ettirebilmeleri için sahip oldukları maddi olanaklar büyük önem taşımaktadır. Pek çok kişi sorunlu bir evlilik yaşıyor olsa da boşanma sonrasındaki maddi sorunlarla mücadele edebilecek bir durumda hissetmediği için bu kararı erteyelebilmektedir. Özellikle çalışmayan ve eğitim düzeyi düşük kadınlar için maddi olanaklar büyük sorun teşkil etmektedir. Hukuksal olarak nafaka ya da tazminat verilmesine yönelik işlemlerde taraflara bağlı olarak zaman zaman problemler çıkması ve belirlenen nafaka ya da tazminat oranının oldukça düşük meblağlarda olması, kadının boşanma kararı konusunda çekimser davranmasına neden olabilmektedir. Bunun yanı sıra, her iki tarafın da çalıştığı durumlarda, evlilikleri süresince ortak birikimler ya da

yatırımlar yapmış olan çiftlerin de boşanma kararını alırken yine maddi koşullardan kaynaklı bir çekimserlik yaşadıkları da çoğunlukla görülmektedir. Boşandıktan sonra, gelirin düşmesi, malların paylaşımı gibi durumlar, tarafların yaşam standartlarını büyük ölçüde etkilemektedir.

Araştırmaya katılanların boşanma kararlarında maddi ve sosyal güvencelerin varlığını nasıl etkilediği değerlendirilmiştir.

Boşanma kararında K1, kendi ailesinin maddi durumunun iyi olması nedeniyle ailesini boşanma kararında ekonomik bir güvence olarak görmüştür. Boşanma kararından sonra ailesinin yanına taşınması, ailesinin yardımlarıyla ev alması bu süreçte önemli bir güvence olarak değerlendirilmiştir. Boşandıktan sonra çocuğu ile birlikte satın aldığı evde yaşamaya başlamıştır. Ailesinin maddi desteğinin dışında K1'in herhangi bir sosyal güvencesi bulunmamaktadır. Ailenin maddi ve manevi desteği önemli bir etkidir. Boşanma kararını annesi desteklememiştir. Boşandıktan sonra nafaka aldığını fakat yetersiz olduğunu, hiç bir ihtiyacını karşılamadığını belirtmiştir. Çocuğunun ihtiyaçlarını bile karşılamadığını belirtmiştir.

“annemin yanına gittim, o hiç istemedi boşanmamı ama yapacak bir şey yoktu. Çocuğum için çok endişelendim. Az bir süre sonra çocuğumla kendi evime geçtim, ev alındı. Ailemin imkanlarıyla aldım evi. Psikoloğa gitmek isterdim aslında ama zamanım yoktu. Aslında gerekli yani, çok etkilendim aldatma olayında. Zor bir durumdu. Hi bekleliyordum... annem otoriter ve sağlam duruşlu bir kadın. Annemin desteği benim ayakta durmam da tabi çok büyük etkidir. Belki de bu kadar kolay kaldıramayabilirdim, ne olursa olsun aynı evde yaşamak pek tercih edilmiyor. Yalnız yaşamak tercihimdir. Maddi olanağım, evim olmasaydı tabi birlikte yaşardık annemle, çocuğum yanımdaydı ama işteyken annem baktı” (K1, kadın, 38, evli).

Erkek katılımcılardan olan K2 çalışıyor olması nedeniyle ekonomik bir güvenceye sahiptir. Çocuğu ile birlikte yaşamaktadır ve çocuğuyla, çalışma zamanlarında annesi ilgilenmektedir.

K3'ün boşanma vakasında hem kendisi hem de eşi çalıştığından dolayı maddi bir sorun belirtilmemiştir. Bununla birlikte, boşandığı eşi, boşanmanın gerçekleşmesinden hemen sonra başka bir evlilik yapmıştır. K3, annesinden, çocuğun bakımı konusunda büyük destek aldığını vurgulamıştır.

K4 boşanma gerçekleştikten sonra boşandığı eşi hemen evlendiği için nafaka bağlanmamıştır. Boşandığı eşi, ev kadınıdır dolayısıyla sosyal güvenceye sahip değildir. Ekonomik özgürlüğe sahip olmaması kadının, boşanma düşüncesine sahip olmasına karşı bunu resmi olarak gerçekleştirme konusunda çekimser kalmasına zemin hazırlamıştır. Kadın için önemli bir güvence boşandıktan sonra yeniden evlilik şeklinde olmuştur. Eğitim düzeyi düşük ve herhangi bir işte çalışmayıp ekonomik özgürlüğe sahip olan kadınlar için evlilik önemli bir kurtuluş reçetesi olarak görülmektedir. K4’de eşinin bu tarz bir tutum içinde olduğunu belirtmiştir.

“benim gelirim 2-3 milyardı, köyden gelirim vardı, yani öyle bir sıkıntım yoktu. Onun için ayrılmak istemedi...birisini buldu benden öyle boşandı” (K4, erkek, 47, bekar).

K5, her iki boşanma davasının da kendisi tarafından açıldığını vurgulamıştır. Herhangi bir sosyal güvencesi bulunmamaktadır. Geçici işlerde çalışmaktadır. Boşandıktan belli bir süre sonra ikinci evliliğini yapmıştır. Tekstil sektöründe kalite kontrol biriminde işçi olarak çalışmaktadır. Bunun yanı sıra boşandıktan sonra, İş-Kur’un 5 aylık mesleki kursuna katılmış, kursu tamamladıktan sonra ise makineci olarak kabul edilirse sigortası olan sürekli bir işte çalışabileceğini belirtmiştir. Mevcut sigortası ikinci evliliğini yaptığı eşi üzerindedir. Boşandıktan sonra ara sıra ve ikinci evliliğini yaptıktan sonra ise sürekli olarak çalıştığını belirtmiştir.

“şu anda çalışıyorum iyiyim böyle. Boşandıktan sonra ara ara çalışıyordum. Kısmi çalıştım yani, temizliğe giderdiö çocuk baktım ne biliyim hasta bakıcılığı yaptım, yani cep harçlığımı çıkarttım, kimseye muhtaç olmadım...İlk eşim boşanmamakta direndi. Şöyle direndi ben on milyarlık yıpranma tazminatı istedim. Oğluma da 250 TL’lik nafaka bağlatmışım o zaman için. Bunlara çok karşı çıktı avukat tuttu hatta direndi istemem etmem. Tbi bende başımdan geçenleri anlatınca hakim bana hak verdi. Durumumu gördü. E durumumu görüncede yani direkman bağladı nafakayı tazminatı ama ben almadım. Başvurup almadım. Öyle çocuğun nafakası duruyo benim tazminat duruyo, almadım yani istemedim, başvursam alırım, avukata verdim mi alıcam yani, o benim hakkım almak zorundayım da ben istemiyom hani çocuk büyürse çocuğuna versin. Vermezse boşverdiyorum onun parasını da” (K5, kadın,34,bekar).

Erkek katılımcılardan olan K6, maddi bir sıkıntı yaşamadığını belirtmiştir. Evli kaldığı süre içinde belli bir süre işsiz kalmış daha sonra iş bulabilmiştir. Boşandıktan

sonra, eşine nafaka bağlanmadığını bunun nedeni olarak da iki çocuktan bir tanesi kendisinde diğerinin ise eski eşinde olmasını göstermiştir.

5.6.12. Boşanma Kararından Pişmanlık Duyma

Kadın veya erkek boşandıktan sonra bu karardan birçok nedenden dolayı pişman olabilmektedir. Evlilik sonrası değişen yaşam biçiminin, ilişkilerin, alışkanlıkların, kişiye evliyken sahip olduğu avantajları, tatmini sağlayamaması nedeniyle bu pişmanlık hissedilmektedir.

Araştırmaya katılan boşanmış kadın ve erkeklerin boşanma kararlarından bir erkek katılımcı dışında, pişman olmadıkları gözlenmiştir. Katılımcılardan bazıları boşanma düşüncesinin her zaman olduğunu fakat belli gerekliliklerden dolayı pratiğe geçirilemediğini vurgulamışlardır. Bununla birlikte resmi olarak boşanmadan önce 1 yıl ayrı yaşayanlar, kendilerine belli bir süre zaman verenler yeniden bir araya geldiklerinde evliliklerini yürütemediklerini kesin olarak kabullenmişler ve boşanma süreci başlatılmıştır. Dolayısıyla katılımcıların hemen boşanma kararını vermedikleri gözlenmiştir. Boşanma nedenleri açısından değerlendirildiğinde Medeni Kanunda yer alan aile birliğinin temelden sarsılması ibaresine örnek temsil edecek vakaların yaşanmış olması, çocukların varlığına rağmen evliliğin sonlanmasına neden olmuştur.

Katılımcılardan sadece bir tanesi boşandıktan sonra pişmanlık duymuştur. İkinci evliliğini yaptığı kişiyle yaşadıkları sorunlar, birinci evliliğini gerçekleştirdiği eşini aratmıştır. Eski eşiyile yeniden barışabilmek için girişimlerde bulunmuştur. Evli olduğu süre içinde çalışmayan kadın katılımcılar, boşandıktan sonra çalışmaya başlamışlardır. Boşanma sonrası yaşanacak sorunlara rağmen bu kararlarından pişman olmadıklarını belirtmişlerdir. Hatta evliliği süresince çalışan kadın katılımcı, çalışsam dahi yine de boşanırdım ibaresini kullanarak boşanma konusundaki kararlılığını sergilemiştir.

Erkek katılımcılardan biri, ikinci evliliğinden sonra ilk evliliğini gerçekleştirdiği eşini yeniden düşündüğünü belirtmiştir. İlk evliliğini sonlandırmaktan pişman olduğunu ifade etmiştir. Yeniden eski eşiyile –ilk eşi- evlenmek için belli yollara başvurmuştur. Evliliklerde sorunların iki taraftan da kaynaklandığını söylemiştir. İlk evliliğinde hatalı olduğunu kabul etse de ikinci evliliğinde hatalı olduğunu kabul etmemektedir. İlk evliliğine zamanla daha olumlu yaklaşması ve yeniden barışmayı düşünmesinin nedeni esasen ikinci evliliğinde yaşadıkları olmuştur. İlk evliliğinde yaşananlar konusunda kendisini eleştirmiştir. Çocukları için sabretmesi gerektiğini belirtmiştir. İkinci evliliğini yaşadıkdan sonra bunu farkettiğini vurgulamıştır.

“ilk eşim iyi bir anneydi de işte annesinin ağzına bakmasa yani ikinciyle evlendikten sonra birinciyi çok aradım yani. Başından geçenler bilir bunu yaşayan bilir... çocuklarım için istiyorum. Yani ikinci evliliği yaşadığım zaman çocuğun o hallerini gördüğüm zaman üzüldüm” (K6, 35, erkek, bekar).

5.6.13. Yeniden Evlenme Konusundaki Düşünceler

Araştırmaya katılanların anlatılarına dayanarak, ikinci evliliğini yapmış olan katılımcılar da dahil olmak üzere yeniden evlenme konusuna şüpheyle yaklaşmaktadırlar.

Bir katılımcı düşüncelerini şöyle ifade etmiştir.

“ikinci evlilik düşünmüyorum. İkinci de böyle olunca üçüncü de kimbilir ne çıkacak” (K5, kadın, 34, bekar).

“ikinci evliliğe karar vermem zor oldu tabi. Evlilik şans işi. Kaç yıllık tanıyor olursan ol değişmiyor bence hayatı ertelememek gerekiyor. Olacakları engelleyemiyorsun. Ha çocuk varsa biraz daha düşündürücü bi şey. Ben de bir şans verdim kendime, olacağı varsa oluyor zaten..” (K1, kadın, 38, evli).

“..insan bundan sonra düşünür mü ikinci evliliği, iyiyiz biz böyle, yetiyoruz birbirimize, herkes boşanıp duruyor zaten” (K3, erkek, 42, bekar).

Görüldüğü gibi, sorunlu bir evlilik süreci yaşamış olmak yeniden evlenme konusunda daha olumsuz düşünmeye neden olmaktadır. Görüşmecilerin anlatıları şöyle özetlenebilir.

K1’in, aldatılma gibi kötü bir deneyim yaşaması, güven duygusunun zedelenmesine neden olmuş ve yeniden evlenme kararında belirleyici olmuştur. K1 ikinci evliliğini yapmıştır. Fakat bu kararında zorlanmıştır. Boşandıktan sonra hayata karşı daha esnek bir bakış açısıyla yaklaşmış ve hayatını ertelememe kararı almıştır. İkinci evliliği yaptığı kişinin karakter özellikleri de, bu kararın verilmesinde önemli bir etken olmuştur. Bunun yanı sıra çocuğunun kararı da etkili olmuştur. Çocuğu ile evleneceği kişi 1 yıl içinde sürekli görüşüp birbirini tanımışlar sonraki süreçte evlenme kararını almıştır. Yeniden evlendiği eşinin de bir çocuğu bulunmaktadır. Fakat çocuğu annesinde kalmaktadır. Hafta sonları eşinin çocuğuyla birlikte olduğunu belirtmiştir. İkinci evliliğinde çocuklarının olmadığını belirtmiştir.

K2, yeniden evlenme konusunda kader-kismet dengesine dayalı bir yaklaşım içindedir. K3, yeniden evlenme konusunda oldukça şüpheli bir düşünceye sahiptir.

Aldatma vakasıyla karşılaşmış olması, evliliğe yönelik bakış açısını değiştirmiştir. Yeniden evlenmeyi düşünmediğini, halihazırda o şekilde idare edebildiğini, bu durumundan şikayetçi olmadığını belirtmiştir. Yeniden evlenme konusunda düşüncelerini olumsuz yönde etkileyen diğer bir olay da çevresinde de boşanmaların sıklıkla yaşanıyor olmasıdır. Boşanmaların yaygınlaşması, evliliğe olan güveni ve beklentileri zedelemiştir. Boşanma sürecinin özellikçe çocuk varsa daha zor ve sıkıntılı bir süreç olduğunu, bütün hayatı olumsuz yönde değiştiren bir olay olduğunu söylemiştir. Kişinin yalnız kaldığını, destek alamadığını bunun da yaşanan sorunları daha da arttırdığını belirtmiştir. Yeniden evlenmeye yaklaşmayan diğer bir katılımcı olan K5 iki evlilik ve boşanma deneyimi geçirmiştir. Üçüncü bir evliliği tekrar düşünmemektedir. Her iki evliliğinden aynı nedenlerden ve sorunlu bir şekilde sonlanması, yeniden evlilik konusunda kaygılandırmıştır.

K6 ilk eşiyile yeniden evlenmeyi düşünmektedir. Bunu da zamanın göstereceğini belirtmiştir. Eşiyile farklı şekillerde iletişim kurmaya çalışmıştır. Fakat eşinin bu duruma pek yaklaşmadığını belirtmiştir. Eşinin kendisine naz yaptığını söylemiştir. Çocuklarının yaşadığı sorunları gözlemledikten sonra ilk eşiyile evlenmenin daha doğru olacağını düşünmüştür. Eşi, bu barışma yollarına olumlu bir yanıt vermemiştir. Hatta karakola şikayette bulunmuştur. İlk eşiyile yeniden barışmasını ailesi ve yakın arkadaşları da desteklemiştir. İlk eşinin başka biriyle evlenmeyeceği düşünmektedir. Şu anda annesiyle birlikte yaşadığı için buna ihtiyaç hissetmemiş olabileceğini belirtmiştir.

5.6.14. Evliliklerin Devamlılığının Dayanakları

Araştırmaya katılanların evliliklerin devamını sağlayan etkenlerin neler olduğu konusundaki düşüncelerine bakıldığında;

K1 evliliklerin uzun ömürlü olmasını şans olarak değerlendirmiştir. Evlenme biçimi (görücü usulü ya da flört ederek) evliliğin devamlılığında belirleyici olarak kabul edilmemiştir. Evlilik sürecinde bir tarafın sabır ve hoşgörü sergilemesi, evliliğin devamlılığı için gereklidir. K1 için mutlu bir evlilik yoktur, sadece belirli amaçlar için evlilikler devam etmektedir. İkinci olarak maddi sorunlar gösterilmiştir. Alınan ücretlerin düşük olması, kadının çalışmaması maddi sorunlardan kaynaklı tartışmalara neden olmaktadır bu da ailenin varlığını etkilemektedir. Bununla birlikte çalışma saatleri de evlilikte eşler arasındaki iletişimi azalttığı için önemli bir sorun olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla eşler arasında iletişimin önemli olduğu belirtilmiştir.

“şans tamamen, bazısı görücü usulü evleniyo bazısı anlaşıp evleniyo olmuyo. Yürüyen evliliklerde kadın daha sabırlı. Bazen erkek sabırlı, bir tarafın

sabırlı olması gerek. Mutlu evlilik yok zaten hep bir şeyler için devam ediyö evlilik, mutlu, dört dörtlük evlilik yok. Ama illaki de evleniyor. Kadınlar ekonomik özgürlüğü olunca katlanmıyorlar. Geçim sıkıntısı da çok etkiliyor insanı. Maaşların çok düşük olması etkiliyor. İnternette birini bulan da çok. İnternet arkadaşlığı çok yoğun. Eşimin arkadaşları var mesela internetin başından kalkmıyorlar. Çalışıyo mesela karı koca, eve gelip bi diyalog yok yani. Bayanlar da erkekler de..eşler konuşmuyorlar bile. Özellikle benim çalıştığım tekstil sektöründe boşanma çok. Eşlerden çok iş arkadaşlarını görüyorlar” (K1, 38, kadın, evli).

K2’ye göre evliliklerin uzun ömürlü olması, dürüstlüğe bağlıdır. Nankörlük yapmak ve yalan söylemek evlilik için en temel değerler olarak görülmektedir. Tarafların birbirine güven duyması, evliliğin geleceğini etkilemektedir. Bunun yanı sıra kadının çalışmasının da evliliğin geleceğini olumsuz yönde etkileyeceğini savunarak, çalışan kadının daha az sabırlı olduğunu evliliğin devamlılığını sağlama konusunda isteksiz olduğunu ileri sürmüştür.

“dürüstlükten geçer, nankörlük olmayacak o şekilde sorun olmaz, ben nankörlük istemem” (K2, 29, erkek, bekar).

K3’e göre evliliklerin devamlılığı sadakat duygusuna bağlanmıştır. Eşler arasındaki uyumun ve iyi iletişimin gerekliliği vurgulanmıştır. Kadınların çalışmasının bu temel duyguları yerinden ettiğini savunmuştur. Kadının, geçmişle kıyaslandığında artık her şeye sabretmediğini, ve aile içi geçimsizlikte sabırsız ve anlayışsız davrandıklarını söylemiştir. Zira kadının çalışması ve ekonomik özgürlüğe sahip olması bu durumu kolaylaştırdığını öngörmüştür.

“sadakat çok önemli, anlaşabilmek öyle, kadınlar sabretmiyor artık. hele çalışınca iyice sorun. Para kazanıyo diye hemen boşanma. Kimse geçinmek için çaba göstermezse olmaz tabii” (K3, erkek, 42, bekar).

K4’de benzer bir şekilde evliliklerin devamlılığının sevgiye, saygıya bağlı olduğunu bunun yanı sıra tarafların doğal, yapmacıktan, kibirden ve aşırı davranışlardan uzak olması gerektiğini öne sürmüştür. Mevcut koşullarla yetinmenin gerekliliğini vurgulamıştır.

K5 evliliklerin devamlılığı konusunda eşlerin kişiliklerinin önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu faktörün ekonomik faktörlerden daha önemli olduğu belirtilmiştir. Eşler arasındaki uyum, dayanışma, ortak aktiviteler de bulunma, paylaşım gibi değerlerin daha önemli ve gerekli olduğunu vurgulamıştır. Her iki evliliğinde de bu

olumlu tutum ve davranışlarla karşılaşmadığını, her iki eşinin de bu yönden çok fazla eksikleri olduğunu ve yaşadıkları sorunların nedeni olarak göstermiştir. Cinsel, düşünsel ve zevk, beğeni uyumunun olması gerekmektedir.

K6, evliliklerin devamlılığı konusunda her iki tarafında uzlaşmacı, anlayışlı olması gerektiğini belirtmiştir. Ailelerin evliliklerin devamlılığı konusunda önemli bir faktör olduğunu, birçok evliliğin ailelerin etkisiyle bozulabildiğini vurgulamıştır. Tarafların evlenmeden önce birbirilerini çok iyi tanımalarının gerekliliğini söylemiştir. Görücü usulü ile evliliklerin gerçekleştirmiş biri olarak eşlerini yeterince tanıma olanağı olmamıştır. Taraflar evlenmeden önce birbirilerini tanımadıkları için evlendikten sonra yaşananlar sorun teşkil etmektedir. Karışındaki kişinin çok iyi tanınması ve anlaşılması gerekmektedir.

5.6.15. Katılımcıların Kadının Çalışması Konusundaki Düşünceleri

Araştırmaya katılanlar, kadınların çalışması konusundaki düşüncelerine bakıldığında;

K1, ailenin geçiminin sağlanmasında kadınların çalışması gerektiğini vurgulamıştır. Fakat kadınların çalışma koşullarının ağır olmaması gerektiğini söylemiştir. Çalışma şartlarının ağır olması, eşin ihmal edilmesine yol açmaktadır.

“bence kadın çalışmalı, nasıl erkek çalışmalıysa kadın da çalışmalı, günümüzde şart olan bişey. Erkeğin de kadına destek olması gerekli. Zorlandığında ona yardımcı olması gerekli. Çalışmak güzel ama tabi ağır çalışma şartlarıda olmamalı. Omzunda çok yük oluyor. Eşini ihmal ediyö bu sefer, eşi sapıtıyo” (K1, 38, kadın, evli).

K2'nin ise, kadın ve erkek rolleri konusunda cinsiyetçi bir yaklaşıma sahip olduğu görülmüştür. Kadının çalışmaması gerektiğini, sadece ev işleriyle ve çocuğun bakımıyla ilgilenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Kadının çalışması, ona ekonomik özgürlük sağladığı için evliliklerde yaşanan sorunlara karşı daha az toleranslı davrandığını, sabırlı ve hoşgörülü olmasına engel teşkil ettiğini belirtmiştir. Kadının görevlerinin ev ile sınırlandırılması gerektiğini savunmuştur. Kadının çalışınca boşanmaların gerçekleştiğini belirtmiştir.

“kadın evde durur bir kere erkek para getirir. Kadın ev işini yapacak çocuğuna bakacak, onun görevleri evde, kadın çalışınca boşanma artıyo zaten” (K2, 29, erkek, bekar).

K3, kadınların çalışmasının, boşanma vakalarının yaygınlaşmasında temel gerekçe olarak öne sürmüştür. Kadının ekonomik özgürlüğe sahip olması, evliliğindeki

sorunlara karşı daha az toleranslı olmasına zemin hazırladığını, eşinden ve evlilikten daha fazla beklentiler içine girdiğini öne sürmüştür. Dolayısıyla kadınların çalışmasına karşı keskin bir tutumun olduğu gözlenmiştir. Kadının birincil görevi, çocuğuyla ve evi ile ilgilenebilir. Kadının çalışması, aldatma eğilimlerini de arttırmaktadır. Para kazanmanın, kadına büyük bir özgüven kazandırdığını, bunun da kadına aile içi görev ve sorumluluklarını ihmal etmesine zemin hazırladığını öne sürmüştür. Eğer eşi çalışmasaydı boşanmanın gerçekleşmeyeceği düşüncesi baskındır. Dolayısıyla, K3 boşanma vakasında cinsiyetçi bir bakış açısının belirgin olduğu gözlenmiştir.

Bence kesinlikle çalışmamalı, bak bana, çalışınca başkasını buldu işte, kadını gönderince böyle olur, hem kadın çocuğuyla ilgilenecek önce” (K3, erkek, 42, bekar).

K5, kadınların çalışması gerektiğini savunmuştur. K5 farklı zamanlarda farklı işler yapmıştır. Temizlikçi, hasta bakıcılığı, tekstil işçisi olarak çalışmıştır. Çalışmak kadın için ekonomik özgürlüktür. Kadının kimseye bağımlı olmadan yaşayabilmesi için çalışmasının gerekli olduğunu söylemiştir. Fakat, boşanma davası açmasında çalışma durumunun bir etkisi olmadığını, çalışmıyor olsa dahi boşanma davası açabileceğini vurgulamıştır.

5.6.16. Katılımcıların Kadın-Erkek Rollerini Konusundaki Düşünceleri

Görüşülen erkek katılımcılarda, evlilikleri süresince evle ilgili sorumlulukların paylaşımı konusunda genel eğilim olarak cinsiyetçi bir bakış açısına sahip oldukları dikkat çekmektedir. Erkek katılımcılardan bir tanesinde, boşandığı eşine her konuda yardımcı olduğu, ortak bir paylaşımın olduğu gözlenmiştir. Diğer erkek katılımcılarda, kadın –erkek rolleri konusunda erkek egemen bir yaklaşımın benimsendiği gözlenmiştir. Kadın katılımcılar da görevlerin büyük bir kısmının kadın tarafından yerine getirildiğini belirtmişlerdir. Eşitlikçi olmayan bir atmosferin olduğu gözlenmiştir. Ailede kadına büyük sorumluluklar yüklenmiştir.

“büyük sorumluluk kadına düşüyo, evin bakımı, çocukların bakımı, erkek bir yere kadar, kadın çalışsa dahi iş onun üstünde” (K1, 38, kadın, evli).

K1’e göre kadın çalışıyor olsa dahi ev içi görevleri yerine getirmekle sorumludur. Erkeklerin bir yere kadar ev içi görevleri yerine getirdiğini belirtmiştir.

K2’de benzer bir şekilde kadın-erkek rolleri konusunda cinsiyetçi bir tutumun baskın olduğu dikkat çekmiştir. Kadının görevleri evdedir. Erkek ise para kazanan kişidir. Kadının çalışmasının boşanmayı kolaylaştırdığını savunmuştur.

“kadın evde durur bir kere. Erkek para getirir. Kadın ev işini yapacak çocuğa bakacaktır. Onun görevleri evde, kadın çalışınca boşanma artıyo zaten” (K2,erkek, 29,bekar).

K3, kadın-erkek rolleri konusunda cinsiyetçi bir tutuma sahip olduğu gözlenmiştir. Fakat bu durum, boşanma gerekçesi sonrasında belirginleşmiş bir tutum olarak da algılanabilir. K3, ev içindeki görev ve sorumluluklar konusunda, eşine yardımcı olduğunu, gerek ev işlerinde gerekse çocuk bakımında önemli ölçüde destek olduğunu belirtmiştir. Hatta eşinden çok kendisinin bu işlerle ilgilendiğini öne sürmüştür. Diğer eşlerle kendisini karşılaştırdığında, bunu örnek teşkil edebilecek bir davranış dizgesi içinde değerlendirmiştir. Düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

“bence kadın kesinlikle çalışmamalı. Bak bana, çalışınca başkasını buldu işte. Kadını gönderince böyle olur. Hem kadın çocuğuyla ilgilenecek önce” (K3,erkek,42, bekar).

K4 geleneksel ve dinsel değerlere dayalı bir bakış açısıyla kadın-erkek rollerine yaklaşmıştır. Fakat evlilik sürecinde belli görevlerin ortak bir şekilde yapılmasının da önemli olduğunu belirtmiştir.

K5, kadın erkek rolleri konusunda her şeyin ortak paylaşım üzerinden yürütülmesi yönünde eşitlikçi bir düşünceye sahip olsa da yaşadığı sorunlu evliliklerde bu yönde olumsuz deneyimlere sahip olmuştur.

“ilk eşim öle bişeyi yoktu. Gelirdi affedersin bacaklarını ayırır yatar televizyonun karşısında, sen bugün bunu yaptın da ne ettin de niyle uğraştın iyi misin hasta mısın sağ mısın diye hiç mezularımız hiç olmazdı. O televizyonun karşısında yatar çayını önüne getirttir. Ortak paylaşım alanımız yok yok yani hani ben bir şey konuşsam “amaan sıktın beni”derdi falan filan”

K5 kadının çalışması konusunda ise şu düşüncelere sahiptir:

“Kadın tabi çalışmalı kendini özgür hissediyor ve kimseye bağlı olmadığını hissediyö...yani erken açtım davayı, çalışsam dahi açardım, boşanırdım yani, çünkü ona bağlı kalmak bana ona hala onun esiri kölesiymiş gibi hissettiriyordu” (K5, kadın,34, bekar).

K6, kadın erkek rolleri konusunda eşitlikçi bir tutuma sahip olduğunu belirtmiştir. Evliliklerinde ev işleri, çocuk bakımı gibi birçok konuda eşine büyük ölçüde destek olduğunu belirtmiştir. Bunun yanı sıra toplumun boşanmış kadına yönelik bakış açısı konusunda daha geleneksel bir tutum sergilemektedir. Evliliği süresince ev işlerinin yerine getirilmesi konusundaki tutumuna dair şunları belirtmiştir:

“ev işlerinde yardım olurdu tabi, çünkü bu çalışıyordu mesela sabah 7 akşam 7 çalışıyordu, 6’da çocuklar geliyordu. Çocukları okuldan alıp geliyordum ben. Çocuklar ufaktı tabi, 3’e ve 4’e gittikleri dönem. Çocukları okuldan alıp geliyordum elimden geliyorsa pişiriyordum ediyordum. 7’de gelince hazır sofraya oturuyordu. O çalıştığı dönemlerinde ev işlerine katılıyordum. Onun her türlü sağlık sorunlarıyla ilgilendim. Sigortası olduğu halde 2 defa özel hastaneye ameliyat yaptırdım onu. 800 milyon para verdim diş taktırdım ağzına safra kesisini aldırıldı biz bunun bi de apandist çıktı onun için ameliyat yaptırdık biz bunu”

5.6.17. Boşanma Süreci Sorunları

Araştırmaya katılanların boşanma süreçlerinin her boşanma vakasında olduğu gibi sancılı ve sorunlu olduğu gözlenmiştir. Katılımcıların anlatılarından yola çıkarak boşanma süreçleri şu şekilde özetlenebilir.

K1, boşanma kararının eşi tarafından hemen kabul edilmediğini belirtmiştir. Boşanma sürecinde K1, ailesinin yanına taşınmıştır. Boşanma sürecinde eşiyle telefonda tartışmalar yaşamıştır. Fakat herhangi bir tehditle karşılaşmamıştır. Eski eşi boşandıktan sonra hemen evlenmiştir. Psikologa gitmeyi düşünmüş fakat zaman olmadığı için gidememiş, bu tarz yardımların gerekli olduğu belirtilmiştir. Boşanma süreci hem kendisi hem de çocuğu açısından sorunlu olmuştur. Boşandıktan sonra nafaka alamadığını belirtmiştir.

“boşandıktan sonra tekstilde çalışmaya başladım. Pazar bile çalıştığım oluyordu. İş yerinde sosyal bir hayatım yoktu. Evden işe işten eve yani. Kadınların olduğu bir yerde çalıştım. Hiç sorunum olmadı bu yüzden. Boşandığımda huzurluydum. Olması gereken olmuştu gibiydi yani. Annem otoriter ve çok sağlam duruşlu bir kadın. Annemin desteği benim ayakta durmam da tabi çok büyük etkidir. Belki bu kadar kolay kaldıramayabilirdim. Benim için çok önemli. 1 yıl kadar onunla yaşadım. Maddi yeterlilik olunca da ayrıldım. Ne olursa olsun aynı evde yaşamak pek tercih edilmiyor. Yalnız yaşamak tercihimdi. Maddi olanağım, evim olmasaydı tabi birlikte yaşardık annemle. Çocuğum yanımdaydı ama isteyken annem baktı.

K2 genel olarak boşanma sonrası durumunu şöyle anlatmıştır:

“Hiçbir sosyal faaliyetim yok. İşten zaman ayıramıyoz. Eve gider gelirim. İlgilenmem öyle. Hiç işim olmaz...Hiç memnun değilim. Ben hiçbir zaman memnun değilim hayatımdan. Öyle yani beklemem zaten. Kabul ederim. Öyle o olsun bu olsun demem. İsteklerim yok. Kader. Böyleyiz”.

K3, boşanma sürecinin aldatma nedeniyle gerçekleştiğini ve durumun ifşa olmasından hemen sonra boşanmanın gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Her iki tarafın da boşanma sürecinde dikkate değer bir sorun çıkarmadıkları görülmüştür. Boşanma sonrasında, eşi, başka biriyle evlendiği için eşine nafaka verilmemiştir.

K4 boşanma sonrasında hayatlarındaki temel değişimlerden bir tanesi olarak mekansal farklılık olduğunu söylemiştir. Ahlaksız bir kadınla aynı ortamda kalmak istemediği için başka bir yerde yaşamayı tercih ettiğini söylemiştir. Her boşanmada olduğu gibi K4 de boşanma sürecinin sıkıntılı bir süreç olduğunu vurgulamıştır. 5 çocuğa sahip olmanın getirdiği sorumluluğun ağır olması, boşanma sonrasında daha ziyade çocuklarla ilgili kaygıları gündeme getirmiştir. Boşandıktan sonra çocukları kendi yanında kalmıştır. Çocuklarını annesine vermemiştir. Annenin de böyle bir talebi de olmamıştır zaten. Çocuklarıyla birlikte farklı bir yerde yaşamaya başlamışlardır. Çocukların annesinden uzak bir yerde yetişmesi konusunda bir tavır dikkati çekmektedir. Eşinin, ahlaki yönden zayıf bulması, çocuklara kötü bir örnek teşkil edeceği kaygısıyla hareket etmiştir. Bu da anne ve çocuk arasındaki ilişkinin boyutunu değiştirmiştir. Mekansal olarak annelerinden uzakta kalan çocuklara karşı anneleri de yeterli ilgiyi göstermemiştir. Bunda kadının boşandıktan sonra hemen başka bir evlilik gerçekleştirmiş olması da etkili olmuştur. Boşandığı eşine nafaka bağlanmamıştır.

K5, iki evlilik yapmış ve ikisi de boşanma ile sonuçlanmıştır. İki evliliğinde de boşanma gerekçesi aldatma olmuştur. Her iki boşanma sürecinde de pek çok olumsuz durumla karşılaşmıştır. Boşandığı eşleri tarafından farklı şekillerde şiddete maruz kalmıştır. Boşandıktan sonra çocuğu ile birlikte annesinin evinde yaşamaya başlamıştır. Boşanma süreci oldukça sancılı geçmiştir. Her iki eşiyle büyük kavgalar ve tartışmalar yaşamıştır. Bu sorunların üstesinden gelebilmek için psikolojik bir destek almamıştır. Daha ziyade annesi ve yakın çevresindeki kişilerin desteğini almıştır. Farklı sosyal ve sportif aktivitelerle ilgilenmiştir. Boşanma sonrasında kendisini belli sosyal aktivitelerde bulunması, yakınlarının dedikodusuna neden olmuştur. Bu şekilde sürekli olarak sosyal çevrenin boşanmış bir kadına uyguladığı baskıya yoğun bir şekilde maruz kaldığını belirtmiştir.

“Baya bir dul gezdim. Dulluk bekarlık gelmiş diye kafamı dinledim. Değişiklik yaptım. Psikolojik yardım almadım kendi kendime atlatmaya çalıştım. Mesela dağa çıktım. Çamların altına gittik. Piknik yaptım eğlendim. Yüzmeye gittim. Alırdım oğlumu yanıma Pamukkale’ye havuzlara giderdim. İşte yani ben böyle gidipte gezmelerim tozmalarım millete dedikodu olmaya başlamıştı. İnsan ister istemez kapanıyo artık içeri... Yani tabi çocuklar çok yıprandı psikolojileri. Benimde gidişim onları yıprattı. Şimdi derlermiş bi daha evlenme. Yani birleşme.

K6, ilk eşiyle anlaşmalı boşanmıştır. Birlikte boşanma davası açmışlardır. İlk eşinin iki abisinin etkisiyle boşanma süreci ve şekli belirlenmiştir. Çocukları açısından sorun yaşadığını belirtmiştir. Çocuklarının boşanma olayını kabullenmesi zaman almıştır. Çocuklardan bir tanesi kendisinde bir tanesi kendisinde kalmıştır. Bu nedenle eski eşine nafaka bağlanmamıştır.

5.6.18. Katılımcıların Evlilik Sonrası Çalışma Durumları

Araştırmaya katılan boşanmış kadınlar evlilik süresince geçici işlerde çalışırken boşanma sonrasında maddi açıdan daha güçlü olabilecek işlerde çalışma yoluna gitmişlerdir. Evliliklerdeki ekonomik sorunlara ve eşlerin çalışma durumlarına bakıldığında 1 katılımcı dışındakilerin tekstil işçisi olmasına bağlı olarak düşük gelir grubunda yer almaktadırlar. Katılımcıların boşanma öncesi ve sonrası çalışma durumlarına bakıldığında;

K1 evlenmeden önce ve evlendikten sonra çalışmamıştır. Çalışmaya boşandıktan bir yıl sonra başlamıştır. Tekstil sektöründe bir süre çalıştıktan sonra kendine aile bir dükkân açmıştır. Çalışmak, K1 için ekonomik özgürlüğü ve sosyal güvenceyi ifade etmektedir. Bunun yanı sıra çalışmayı sevdiğini belirtmiştir. Buna göre evlilik sürecinde K1’in ev kadını statüsünde ve ekonomik olarak eşine bağımlı olduğu gözlenmiştir. Eşi eczanede çalışmış ve evlilik süresince önemli bir maddi sıkıntı yaşamamışlardır ve orta düzeyde bir yaşam standardına sahiplerdir. K1’in evliliğinde dikkate değer bir geçim sıkıntısı yaşanmamıştır.

K2 evlenmeden önce, evlilik sürecinde ve boşanma sonrasında işçi olarak çalışmıştır. K2 evlilik sürecinde aylık geliri 1000 TL’dir. Eşi ev hanımıdır. Dolayısıyla sadece kendisinin geliriyle ailenin ihtiyaçları giderilmiştir. Belirgin bir ekonomik sıkıntı belirtilmemiştir. Aldığı maaşın yeterli geldiğini vurgulamıştır. Kendilerine ait evlerinin olması, kira sorununu ortadan kaldırdığı için görece olarak ekonomik sıkıntı

yaşamadığını vurgulamıştır. Boşanma kararına ekonomik sorunlar birincil etken olarak değerlendirilmemiştir. K2 evliliği sürecinde kendisinin çalıştığını ve gelirin kullanımı konusunda kendisinin sorumlu olduğunu belirtmiştir. Kadının çalışması konusunda oldukça tutucu ya da cinsiyetçi bir tutum sergilemekte, kadının para kazanma ve kullanma konularından uzak tutulması gerektiğini savunmuştur.

K3, evlenmeden önce esnaf olarak çalışmıştır. Evlilik sürecinde ve boşandıktan sonra da aynı işini devam ettirmiştir. Kendine ait bir büfe işletmektedir. Boşandığı eşi de işçi olarak çalışmıştır. K3, evli kaldığı süre içinde ortalama bir gelir düzeyine sahip olduğunu belirtmiştir. Eski eşinin de çalışıyor olması, evlilikleri sürecinde dikkate değer bir maddi sorun yaşamamalarına neden olmuştur. Zengin olmadıklarını fakat orta düzeyde idare edebildiklerini, kimseye muhtaç olmadıklarını belirtmiştir.

K4, evlenmeden önce ve evlendikten sonraki süreçte işini devam ettirmiştir. Tekstil sektöründe çalışmaktadır ve bu sektörün dışında çalışmadığını belirtmiştir. Boşandığı eşi ise evlenmeden önce ve evlendikten sonraki süreçte çalışmamıştır. K4 evlilikleri sürecinde ekonomik sorun yaşamadıklarını belirtmiştir. Aylık 2000-3000 TL arası gelire sahip olduğunu, bunun yanı sıra köyden sağladığı ek gelirinin de olduğu belirtilmiştir. Bu durumda ekonomik sorun yaşanmadığı görülmüştür. Boşandığı eşi ise ev kadınıdır. Kadının bu maddi olanaklardan dolayı boşanma konusunda çekimser kalabildiğini vurgulamıştır. Kadın çalışmadığı için herhangi bir sosyal güvenceye sahip değildir, dolayısıyla kendisini garanti altına alabilecek bir yol bulmadan da boşanmaya yaklaşmadığını özellikle vurgulamıştır. Bu konuda eşine karşı katı bir tutum içindedir. K4 evlilikleri sürecinde dikkate değer bir maddi sorun yaşamadıklarını belirtmiştir. Bunun yanı sıra ek gelirleri de bulunmaktadır. Gelirin idaresi, kullanımı konusunda erkek belirleyicidir.

K5, evlenmeden önce sağlık problemlerinden dolayı çalışmamıştır. Sağlık problemi ise kalbinde delik vardır. Erken yaşlarda başlayan bir hastalıktır. Daha sonra operasyon geçirmiştir ve söz konusu hastalığı sona ermiştir. Boşandıktan sonra çalışmaya başlamıştır. Düzenli bir mesleğe ve dolayısıyla gelire sahip değildir. Geçici işçi olarak çalışmaktadır. Sonraki çalışma nedeni ise, çocuğunun olması ve tek başına ayakta kalabilmektedir. İlk boşanma deneyiminde aylık bir gelire sahip değildir. Boşandıktan sonra nafaka verilmiştir. Mahkemede tazminat kazanmış ve fakat verilmemiştir. Geçici bir işte çalışıyor olmanın verdiği bir kaygı söz konusudur. Boşanma sürecinden sonra kendi başına yaşayabilmek için İş-Kur'un 5 aylık mesleki

kurslarına katılmıştır. Makinecilik üzerine bir kurs olmakla birlikte kurs sonunda alacağı sertifika ile sigortalı bir işte çalışabileceği planını yapmaktadır.

K6, 11 yaşından itibaren düzenli olarak çalışmıştır. Bu nedenle ekonomik bir sorun yaşamadıklarını belirtmiştir.

5.6.19. Katılımcıların Aile, Evlilik ve Boşanma Olgularına Yönelik Fikirleri

Araştırmaya katılan kadın ve erkek katılımcıların genel olarak aile, boşanma ve evlilik gibi kavramlara yönelik düşünceleri değerlendirilmiştir. Katılımcıların tamamı, sorunlu bir evlilik süreci yaşadıkları için evliliğe ve aileye yönelik bakış açılarında önemli bir farklılık olduğunu belirtmişlerdir. Güvensizlik, hayal kırıklığı ve hayattan beklentilerin azalması gibi negatif duygular gözlenmiştir.

Bir bütün olarak aileye nasıl bir değer atfedildiği, toplumsal açıdan ailenin önemi üzerine eğilen sorgulamada katılımcıların genel olarak aileye nasıl yaklaştıkları araştırılmıştır. Geçmişten günümüze ailede meydana gelen değişimler, ailede ne gibi değerlerin yaşatıldığı, büyükler ve çocuklarla bu değerlerin yaşatılması konusunda nasıl bir diyalog geliştirildiği gibi pek çok konu katılımcılarla konuşulmuştur.

Aileye özgü değerlerin çocukları vasıtasıyla devam ettirilmesi konusunda ailelerin (eşlerin) olumlu bir tutum sergilemedikleri söylenebilir. Bunun için annenin ve babanın değerleri yansıtabilme durumu, bu konuda başarılı olup olmadığı, anne-babanın ortak bir tutum sergileyeyip sergilemedikleri, ailenin bu geleneksel misyonun devam ettirilmesine önem verilip verilmediği ve yönündeki davranışlar incelenmiştir.

“Hiç kimse ayrılmak için evlenmiyor sonuçta. Çocuk oluyor. Çocuk olunca tabi daha çok üzülüyorsun. Evlendiğin kişiye inanıp güveniyorsun. Ailenden daha yakın oluyor sana. Üzülüyorsun boşandığında. Hayal kırıklığı. Güvendiğin kişinin gerçek yüzünü görmüş oluyorsun. Herkese karşı güvensizlik hissediyorsun ondan sonra” (K1,kadın,38, evli).

Diğer bir katılımcı düşüncelerini şu şekilde belirtmiştir:

“Boşanma iyi bir şey değil. Öyle hemen boşanma olmaz. Sabır lazım. Kadın çalışmamalı. Evde huzur olmalı. Etrafta bakınca kadın çalışınca boşanıyo zaten. Hiç dert çekmek istemiyo” (K2, erkek, 29, bekar).

“Boşanma çok kötü tabi. Düzen bozuluyo. Hele çocuk varsa çok sıkıntı. Çocuk en fazla etkilenen. Neye uğradığını şaşırıyo insan. Çocukla kalıveriyosun öyle. Bütün hayatını etkileyen bir şey. Çocuk varsa boşanma çok daha zor. Oğlum

güçlü bir çocuk allahıtan. Bizim aramız çok iyi. Bana destek hep. Ben de ona çok düşkünüm” (K3, erkek, 42, bekar).

Diğer bir katılımcı, hem Denizli’deki boşanma ile ilgili düşüncelerini hem de aile ile ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Şu andaki ortam bizim yaşantı itibariyle Avrupalı bir yaşantı. Bizim kültürümüze zıt bir yaşantı. Her ne kadar bizim gençlerimiz üniversitede bu kültürle yetiştirilse bile içindeki iman ile bu iman onu düşündürüyor. Namusunu düşündürüyor, ekmeğini düşündürüyor. Her ne kadar da olsa kendileriyle yüzleşiyor. Bu insanlar daha kendisiyle yüz yüze gelmeden evlendiriliyor. Dışarıdan gösteriliyor. Özendiriliyor felan. Okullarda arkadaşlık olayları evlilikte şüphe oluşturuyor. İnsanın içine kurt düşüyor. İyi düşünmek lazım ben idare edebilir miyim demek lazım. İdare edemiceksen topluma da kötü örnek olma. İnsanın hata yapması mümkün yani. İster bilerek yapar ister unutarak yapar önemli olan bu hatalardan tövbe edebilir miyiz kendilerini açık bir şekilde yargılamaları gerekir. Bunlar çok önemli bir etken. Namus en önemli konu. Okuyan kesimde de diğer kesimde de var. Tatminsizlik var benim gözüm dışarıdaysa tatminsizlik var yani. En azında bu kadar çoluk çocuk olmadan karar verilir? (K4, erkek, 47, bekar).

“Aile ne, toplumun en küçük nasıl diyim sana en küçük topluluklarından birisi ama temeli oluşturuyor. Bir evimize özen gösterdiğimiz bir arabamıza özen gösterdiğimiz kadar aileye de özen göstermek lazım. Aslında bu seminerlere katılmak lazım. Bu aile seminerlerine. Katılmadım da katılanlardan tavsiye edenler var. Ama mutlaka bi faydası vardır yani” (K4, erkek, 47, bekar).

K6, evliliğe yönelik düşüncesini, evlenmeyi düşünenlere yönelik bir tavsiye ile ifade etmiştir:

“Attığı adımı bilsin. İçine girmeyince tam bilinmiyo. Şimdi ne sen benim içimi bilirsin ne ben senin içini bilirim” (K6,erkek, 35, bekar).

Araştırmacıların anlatılarına bakıldığında, evlilik, aile ve boşanma ile ilgili düşüncelerinin, yaşadıkları evlilikler sonunda hissettikleri hayal kırıklıklarının bir yansıması olarak görülebilir. Katılımcılarda aşık olarak evlenen görülmemekle birlikte, görücü usulü ve ailelerinin baskısıyla evlenmelerinden dolayı ciddi sorunlar yaşamışlardır. İkinci evliliğini yapmış olanların da benzer sorunlar yaşamış olmaları, genç yaşta ve belirli kaygılarla evlenmelerinden kaynaklanan sorunlara işaret etmektedir. Katılımcıların yaşadıkları bu süreç, Türkiye’de sosyo-ekonomik düzeyi

düşük olan kişilerin yaşadıkları sorunları bir ölçüde doğrulamaktadır. Kadın ve erkek katılımcıların evlilik kurumuna yönelik inançları ve beklentileri yitirilmiştir. Evlilikler, aile ve toplumsal baskılar nedeniyle zorunlu olarak devam ettirilmiştir. Bundan dolayı, katılımcılar için evlilik, zorunlu görevlerin yerine getirilmesi çerçevesinde algılanmıştır. Evlilikteki esas faktörler, kişisel özellikler, ortak paylaşımlar, sadakat olarak belirtilmiştir. Bu da geleneksel ve ataerkil bir toplumda evlilik ilişkisinin nasıl toplumun beklentilerine göre şekillendiğini göstermektedir. Katılımcıların ifadelerinden de anlaşıldığı gibi, heyecansız, mutsuz ve hemen hemen çoğu beklentilerinin karşılanmadığı evlilikleri yaşadıkları gözlenmiştir. Hatta katılımcılarda –özellikle kadın katılımcılarda-kimliğine yönelik yanlış algılamalara yol açtığı, özgüvenini fazlasıyla zedelediği dikkat çekmektedir.

Bu verilere bakarak, ailede ve evlilik kurumunda yeni bir durumun ortaya çıktığı ve bu durumda Türkiye genelinde günümüzde gözlenen eğilimlerle paralel olduğu söylenebilir. Buna göre, bireylerin evlilikten beklentileri geçmişle kıyaslandığında düşmektedir. Bu da aile kurumunun parçalandığını ve topluma karşı görevlerini yerine getirmede söylenebilir. Görüşülen kişiler, Türkiye’de düşük sosyo-ekonomik düzeyde bulunan kişilerin evliliklerinde yaşadıkları sorunlarla, beklentileriyle, sorunları çözüm yöntemleriyle paralellik göstermektedir. Dolayısıyla, günümüzde Türkiye’de aile değerlerine yönelik önemli bir deformasyonun olduğuna işaret etmektedir. Katılımcıların boşanma gerekçelerinde aldatma/aldatılma eğiliminin çoğunlukta olduğu dikkat çekmektedir. Bu durumun nedeni katılımcılardan bir kaç, vardiyalı çalışma sistemiyle ilişkili olduğunu söylemiş olsalar da yaşadıkları sosyal çevrenin kültürel dinamiklerin de bu eğilimi meşrulaştırdığı söylenebilir.

Toplumda kadınların çalışmasına ilişkin yaklaşımlar son yıllarda olumlu yönden değişim göstermiştir. Katılımcılar da Türkiye’de ekonomik koşulların değişmesiyle birlikte tek gelir ile aileyi geçindirmenin güçleştiğini, baba dışında diğer aile fertlerinin de ailenin geçinmesine destek olmak için işgücü piyasasına girmek zorunda kaldıkları söylenebilir. Fakat değişen ekonomik koşullar bir yandan ailenin geçimine olumlu yönden katkı sağlarken diğer yandan da boşanmayı kolaylaştıran bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Türkiye’de cinsiyet rolleri ve ilişkileri ilgili geleneksel görüşlerden dolayı kadınların ve erkeklerin işgücü piyasasına katılım düzeylerinin farklılık sergilemektedir. Kadınların çoğu, aile üyelerinden birisi evin dışında çalışmalarını onaylamadığından dolayı çalışmamaktadır. Çocuk bakımı onların çalışmasının önünde bir engel gibi durmaktadır. Çalışma koşullarının yetersizliği, düşük

ücret, yorucu uzun çalışma saatleri, sosyal güvencenin olmaması, işyerinde rahatsız hissetme ve uygulanan psikolojik taciz ve şiddet kadınlar için ağır koşulları teşkil ediyor. Sosyal güvencenin olmaması, düşük ücret, sosyalleşme olanağının olmaması engel olarak görülmektedir. Kadınların çoğu para kazanmak için dışarıda çalışmaya isteklidir. Bunu çocukların eğitimleri ve gelecekleri için istemektedirler. Bunun yanı sıra ekonomik bağımsızlık ve özgüven ikincil sebepler olarak görünmektedir. Bunun yanı sıra kadınlar aile uyumunun korunması ve kararların birlikte alınması gerektiğine inanmaktadırlar. Dolayısıyla pek çok kadın, kocalarının rızasını almak zorunda kalmaktadır. Aksi takdirde aile uyumunun bozulacağı düşünülmektedir.

Katılımcılarda çalışma kararı, karı-koca birlikte alınmalıdır düşüncesi hakimdir. Bu da kadınların tek başına karar alamadıklarına işaret etmektedir. Türkiye’de gözlenen bu özellikler, araştırmaya katılan boşanmış kadın ve erkek katılımcılarda da gözlenmiştir. Kadınların iş gücü piyasasına katılımları genel anlamda kadınların koşullarının iyileşmesi noktasında önemli bir atılım olarak görünmektedir. Ekonomik olarak özgür olan kadının hem ailede hem de toplumdaki konumları farklılaşmakta, iyileşmektedir. Fakat özellikle erkek katılımcıların, kadınların çalışması ve ekonomik özgürlüğe sahip olmaları, ailenin devamlılığı için gerekli temel değerlerin zedelenmesine yol açtığı şeklinde bir ön yargıya sahip oldukları dikkat çekmektedir.

Aile içindeki sorunların, kadınlar üzerinden değerlendirilmesi ya da kadınlara atfedilmesi, sorunu tek boyutlu olarak algıladıklarını göstermektedir. Kadının, ekonomik olarak özgür olması, eşine ve ailesine olan bağlılığını aza indirmekte ve fırsat bulduğu bir zamanda sorunlardan kurtulmak için kolay bir şekilde evliliğini sonlandırabilmesine zemin hazırlamaktadır. Erkek katılımcılarda yaygın olan bu görüşün, tek yönlü bir bakış açısını yansıttığı söylenebilir. Bu durum, ekonomik koşullardaki değişim ile kültürel alandaki değişimin paralel seyretmediğini göstermektedir.

Kadınların iş hayatına katılmaları, sadece kadınlara ekonomik bir özgürlük sağlamamakta aynı zamanda kadınların erkeklerle eşit bir konumda yer almalarına da yol açmaktadır. Artık kadınlar, erkeklerle aynı koşullarda çalışabilmektedir. Kadının ekonomik konumundaki bu değişimi, sosyal yaşamında daha aktif olmasına, kendisini daha güçlü hissetmesine, erkekle eşit koşullarda bulunmasına karşılık gelmektedir. Ailede gücü elinde bulunduran erkek, değişen bu durumu, kadına yönelik negatif atıflarla değerlendirme yoluna gitmektedir. Gerek kadınların gerekse erkeklerin değişen bu sosyo-ekonomik koşulları algılama biçimleri yine sosyo-ekonomik statülerine, yaşadıkları ya da yetiştikleri sosyal çevrenin kültürel özelliklerine göre farklılık

göstermektedir. Zira aynı sosyo-ekonomik statüde yer alan kişilerin kadının değişen konumuna, aile içindeki rollerine yönelik farklı görüşlere sahip oldukları da dikkate alınmalıdır. Kimi katılımcılar, değerlerin aktarımı konusunda kendi hatalı tutumlarından bahsetmişler ve bunu eleştirmişlerdir. Günümüzde değer aktarmada yeni ve eleştirel bakışlar, yeni yöntemler denenmektedir. Eski tarzlar eleştirilmekte, iletişim toplumunun temel araçları kullanılarak yeni bir iletişim dilinin oluşturulması gerektiği vurgulanmaktadır. Çünkü günümüz toplumsal yaşam dinamikleri geçmişten oldukça farklılaşmış olup, bu yeni sosyal yaşam alanında yeni iletişim kanallarına, yöntemlerine ihtiyaç olduğunu belirtmek gerekmektedir. Katılımcıların, bu konuda hassas davranmadıkları, bu konuda eksik oldukları dikkat çeken bir özelliktir.

Diğer bir nokta, çocuktur. Türk aile yapısında çocuk önemli bir yere sahiptir. Bunun yanı sıra çocuk, farklı duygu ve değerlere konu olan sembolik bir dünyadır. Evlilik çocuk merkezli bir düzen olarak değerlendirilmektedir. Özellikle günümüzde ailede gözlemlenen temel değişimlerden bir tanesi ailenin daha çok çocuk merkezli bir görümüne kavuşmuş olmasıdır. Çocuk hem doğruların hem yanlışların çatıştığı, bir arada olduğu bir alanda var olmaktadır. Bunun yanı sıra ebeveynlerin duygu, düşünce, tutum ve davranışların merkezinde yer almaktadır. Onların rol olarak görüldüğü dikkate alındığında çocukların benlik, kişilik gelişimlerin sağlanması açısından ebeveynlerin önemi büyüktür. Elbette ki bu durum ailenin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısına bağlı olarak farklılık göstermektedir. Eğitim, gelir ve meslek gibi değişkenlerin çocuğun nasıl bir çizgide gelişim göstereceğini belirleyen etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk, kendisi üzerinden bir hayat tarzının oluştuğu, söylem düzeninin, dünya görüşünün, algıların oluştuğu bir unsurdur. Dolayısıyla çocuk aile değerleri açısından merkezi bir öneme sahiptir. Bu açıdan bakıldığında araştırmaya katılanların çocuklarının gelecekte faydalı birer bireyler olarak yetişmesi konusunda çok fazla çaba sarfetmedikleri gözlenmiştir. Çocukların ilgisiz bir ebeveyn tarafından yetiştirildiği, mutsuz, huzursuz bir atmosferde yaşadıkları söylenebilir. Katılımcıların çoğunluğu, bu durumu açıkça ifade edebilmişlerdir.

Araştırmada dikkat çeken diğer bir nokta, geleneklerin sürdürülmesi konusudur. Geleneklerin sürdürülmesi, ailenin sosyo-kültürel ve ekonomik yapısına göre değişmektedir. Kentsel yaşam bireylerin yaşamlarını, dolayısıyla aile yaşamlarını yönlendiren dinamiklere sahiptir. Bu da yeni değerlere işaret etmektedir. Kentsel alanda geleneksel değerlerin daha az geçerli olduğu bilinmektedir. Katılımcılar, Denizli’de yaşıyor olsalar da Denizli’nin ilçesinden göç edenlerden oluştuğu söylenebilir.

Dolayısıyla geleneksel bir aile ortamında yetişmişlerdir. Bir yandan ailelerinden aktarılan geleneksel kalıplaşmış düşünceleri benimsemekte diğer yandan da kentsel yaşamın değişen koşullarına uyum sağlamaya çalışmaktadırlar. Türk aile yapısında kadının rolü, yeri daha önemlidir. Fakat feodal yapının da bütünüyle değiştiğini söylemek zordur. Erkeğin söz hakkına sahip olduğu aile yapısında kadınlar ikinci planda kalmaktadır. Ev, kadının alanı olarak görülmüştür. Kadının çalışma hayatına dahil olmasıyla birlikte bu durum değişmeye başlamıştır. Fakat özellikle çalışan annelerde kadının sorumlulukları daha da artmıştır. Bazı yeni kurumlar çalışan kadının üzerindeki sorumlulukları azaltma konusunda işlev göstermektedir. Kreşler vs gibi. Fakat bu hizmetlerden yararlanma konusu da gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir. Araştırmaya katılanların gelir durumları dikkate alındığında, maddi olanaklarının yetersiz olmasından dolayı, babaanne ya da anneanne bu işlevi yerine getirmektedir. Boşandıktan sonra da bu durumun devam ettiği gözlenmiştir.

SONUÇ

Denizli’de yaşayan boşanmış kadınlar ve erkekler üzerine yapılmış olan bu tez çalışmasında nicel ve nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın nicel bölümünde katılımcılara yarı-yapılandırılmış sorulardan oluşan anketler uygulanmış ve verilerin analizinde ki-kare testi kullanılmıştır. Araştırmanın nitel bölümünde ise örneklem grubu içinden seçilmiş 6 denek ile derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiş ve katılımcıların boşanma deneyimlerini içeren anlatılarına dayalı olarak değerlendirmeler yapılmıştır.

Katılımcıların cinsiyet, yaş, gelir, meslek, doğum yeri, yaşanılan yer, toplumsal köken gibi değişkenlerle, sosyo-ekonomik koşullar açısından benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konulmuştur. Söz konusu sınıflandırmanın, boşanma nedenlerinin sosyo-ekonomik yapı ile ilişkisinin belirlenmesi açısından önemli olduğu düşüncesinden hareketle benzer sosyo-ekonomik koşullarda yer alan kadınların ve erkeklerin benzer boşanma deneyimi yaşayıp yaşamadıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın bulguları, toplumsal cinsiyet rolleri ekseninde

değerlendirilmiştir. “Sosyal Alış-Veriş Teorisi”, “Yaşam Seyri Teorisi”, “Kriz ve Yas Teorisi” gibi teorilerin yanı sıra “Ekonomik Özgürlük”, “Eşit Bağımlılık”, “Rol Uyumu”, “Ekonomik Ortaklık” gibi farklı perspektiflerle kadın istihdamının ve kadının ekonomik özgürlüğünün boşanma ile ilişkisi ortaya konmaya çalışılmıştır.

Araştırmadaki katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin veriler şu şekildedir: Toplam 354 kişiden oluşan örneklem grubumuzun 177’si kadınlardan 177’si erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların ortalama yaş aralığı 26-35’dir. Dağılımın en düşük yaş aralıkları ise 46 ve üzeri ile 20-25 yaş arasında yer alanlardır. Buna göre, katılımcıların büyük çoğunluğunu 26-35 yaş aralığında olanlar oluşturmaktadır. Boşandıktan sonra yeniden evlenmeyi tercih etmeyenler çoğunluktadır. Toplumsal köken olarak kent doğumlu olanların oranı diğer yerleşim biriminde doğmuş olanların oranına göre fazladır. Katılımcıların doğum yerleri ve yaşamlarını en uzun süre geçirdikleri yer kişilik gelişimleri açısından önemli bir değişken olarak değerlendirilebilir. Yaşamın önemli bir kısmını kentte geçiren birey, kentsel yaşamın olanaklarından yararlanabilecek ve kişisel gelişimi açısından daha büyük bir yerleşim biriminde yaşamının getirmiş olduğu aidiyet duygusuyla daha farklı bir değişim sürecine sahip olabilmektedir. İkincil ilişkilerin hakim olduğu kentte, farklı yaşamsal dinamiklerden dolayı, bireylerin farklı konuları ya da sorunları algılama ve çözme biçimleri de farklı olabilmektedir. Birincil ilişkilerin baskın olduğu geleneksel değerlerin belirleyici olduğu küçük yerleşim yerlerinde boşanma sorunu sosyal çevrenin baskısıyla algılanmaktadır. Dolayısıyla yaşanılan yerin sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri de bireylerin boşanma konusuna yönelik algılama biçimlerinde büyük ölçüde belirleyici olmaktadır. Örneklem grubumuzda kentte yaşayanların çoğunlukta olması boşanma konusundaki yaklaşımlarda kentleşme ile birlikte değişen sosyo-kültürel yapının belirleyiciliğini gözler önüne sermektedir. Araştırmamızda örneklem grubunun boşanma konusundaki düşüncelerinin keskin olmadığı, geleneksel değerlerin görece olarak çözülmeye başladığı dikkat çekmektedir.

Eğitim durumu açısından değerlendirildiğinde katılımcıların çoğunlukla lise ve ilköğretim düzeyinde oldukları gözlenmiştir. Eşler arasında eğitim düzeyi açısından farklılık söz konusudur. Eski eşin eğitim durumuna ilişkin elde edilen verilerde ilköğretim mezunu olanların çoğunlukta olduğu dikkat çekmektedir. Eşler arasındaki eğitimsel farklılık, evlilik sürecindeki anlaşmazlıkların nedeni olarak değerlendirilebilir. Katılımcılar arasında üniversite ya da yüksek okul mezunu olanların oranı oldukça düşüktür. Mesleki statü açısından katılımcılar benzerlik göstermektedir. İşçi olanlar

çoğunluktadır. Ev hanımı ve esnaf olanlar ise ikinci sırada gelmektedirler. Çalışmadığını belirtenlerin oranı hem katılımcının kendisi hem de boşandığı eşi açısından değerlendirildiğinde düşüktür. Buna göre araştırmaya katılan kadın ve erkek katılımcıların çoğunlukla çalıştığı, belli bir gelire sahip olduğu gözlenmiştir. İşçi olarak çalışanların büyük çoğunluğu tekstil sektöründe çalışmaktadırlar. Katılımcıların büyük çoğunluğu gelirlerinin kendilerine yeterli olduğu düşüncesine sahiptirler. Hem anketlerde hem de mülakatlarda katılımcıların önemli bir çoğunluğu ekonomik olarak önemli bir sıkıntılarının olmadığını belirtmişlerdir.

Boşanmış kadın ve erkek katılımcıların çalışmaya başlama tarihleri sorgulanmıştır. Bu soruya ilişkin bulgunun, boşanma kararı ile çalışma durumu arasındaki ilişkinin varlığını göstermesi açısından önemli olduğu varsayılmıştır. Türkiye’de genel olarak kadınların evlendikten sonra çalışma yaşamına ara verdikleri ya da tamamen sonlandırdıkları sıklıkla gözlenmektedir. Kadınının ekonomik özgürlüğe sahip olmasının boşanma kararı üzerinde etkisi olduğu gerçeğinin yanı sıra, araştırmaya katılanlar arasında herhangi bir mesleği olmayan ya da düşük ücret olan kadınların da boşanma kararı aldıkları dikkat çekmektedir. Buna göre kadınlar için ekonomik bağımlılığın boşanma kararının verilmesinde tek bir koşul olarak değerlendirilmediği gözlenmiştir.

Ekonomik özgürlüğü olmayan kadın katılımcıların da boşanma fikrini ortaya atan ve boşanma kararını veren taraf oldukları gözlenmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu evlenmeden önce çalışmaya başlayanlardan oluşmaktadır. Evlenmeden önce çalışmaya başlayanların büyük çoğunluğu erkektir. Çalışma yaşamına boşandıktan sonra başlayanlar arasında kadın katılımcıların oranı yüksektir. Bu verilere göre, boşanma fikrini ilk ortaya atan taraf erkeklerdir şeklindeki 11 numaralı hipotezimiz yanlışlaşırken boşanma kararını veren kadınlardır şeklindeki 12 numaralı hipotezimiz doğrulanmıştır. Bunun yanı sıra evlilikte boşanma fikrini ilk ortaya atan gelir düzeyi yüksek boşanmış kadınlardır şeklindeki 8 numaralı hipotezimiz yanlışlaşmıştır. Boşanma fikrini ilk ortaya atan iş yaşamına önem veren kadınlardır şeklindeki 13 numaralı hipotezimiz ise ekonomik özgürlüğe sahip olan kadınların boşanma kararını verirken daha rahat edebildikleri ve kendilerini maddi olarak ciddi bir baskı altında hissetmedikleri yönündeki yanıtlarıyla ilişkilendirildiğinde araştırmanın nicel ve nitel kısmında bu hipoteze dair yeterli veriye ulaşılmıştır.

Çoğunluğunu ücretli-çalışan kesimin oluşturduğu örneklem grubunun gelir düzeylerine göre değerlendirildiğinde aylık geliri 500-999 TL arasında olanlar

çoğunluğu oluşturmaktadır. Buna göre katılımcılar düşük gelir grubunda yer almaktadırlar. Geliri 500 TL'den az olanlar ile 2500 TL ve üzeri olanların oranı oldukça düşüktür. İkinci yüksek gelir düzeyini 1000-1499 TL arasındakiler, üçüncü yüksek gelir düzeyini ise 1500-1999 TL arasındakiler takip etmektedir. Katılımcıların kendi gelirleri dışında ek bir gelire sahip olmadıkları ve herhangi bir yerden yardım almadıkları tespit edilmiştir. Kendi geliri dışında başka bir gelire sahip olmadığını belirtenlerin oranı oldukça fazladır. Türkiye'de ebeveynler, çocukları evlendikten sonra bile maddi ve manevi desteğe devam edebilmektedirler. Bu durum bir anlamda çocuklarının evliliklerine müdahalelerini de getirebilmektedir. Türkiye'de yaygın olan bu eğilimi araştırmamız bağlamında değerlendirdiğimizde, aile desteğini alanların oldukça düşük oranda olması bu geleneksel davranış kalıbında bir ölçüde farklılaşma olduğuna işaret etmektedir. 21 numaralı hipotezimiz doğrulanmamıştır. Günümüzde değişen yaşam tarzları, bireylerin bu değişen yaşam tarzlarına uyum sağlaması ve geleneksel ailevi değerlerin çözülmesi değişimin önemli bir nedeni olarak gösterilebilir. Araştırma sonuçlarında kendi geliri dışında başka geliri olmayanları, nafaka alanlar ve aile desteğini alanlar takip etmiştir. Hiç geliri olmayanların ve kira geliri olanların oranlarının ise oldukça düşük olduğu gözlenmiştir. Dolayısıyla katılımcıların büyük çoğunluğunun sadece kendi geliri ile yaşamlarını idame ettirdikleri tespit edilmiştir.

Bu sonuçlarda dikkat çeken diğer bir nokta, nafaka aldığını belirtenlerin düşük orana sahip olmasıdır. Düşük bir oranla temsil edilen bu grup, boşanma sürecinde yasal hakların kazanımı sorununu akla getirmektedir. Nitekim yapılan mülakatlarda bu konu kadın katılımcıların çoğunlukla vurguladıkları bir nokta olmuştur. Kadın katılımcılar araştırmanın nitel kısmında da görülebileceği üzere, boşanma sürecinde talep ettikleri tazminatı alamadıklarını ve nafaka bedellerinin düşük olduğunu vurgulamışlardır. Gelir getirici bir işte çalışmanın temel nedeni ekonomik özgürlüğe sahip olmaktır. Kariyer ya da kendini mesleki alanda geliştirmek gibi kaygılarla gelir getirici bir işte çalışmayı tercih edenlerin oranı dağılımın en düşük grubunu temsil etmektedir. Bu veriler, örneklem grubunun sosyo-ekonomik düzeyi ile birlikte değerlendirildiğinde anlamlı görünmektedir. Katılımcılar için temel amaç, yaşamlarını idame ettirecek bir işte çalışmaktır. Özellikle aileden ya da başka bir yerden gelire sahip olmadıkları dikkate alındığında, orta ve alt gelir grubunda yer alanların çoğunlukta olduğu örneklem grubunda mesleki doyum sağlamak gibi nedenler arka planda kalmaktadır.

Araştırmaya katılanların, kendilerini evli kaldıkları süre içerisinde hangi gelir grubunda gördüklerine ilişkin verilere bakıldığında, orta gelir grubunda yer aldığını

belirtenlerin birinci sırada oldukları görülmektedir. Araştırmaya katılanların çalıştıkları işleri ile sosyal güvenlik durumları arasındaki ilişkiye bakıldığında, katılımcılar arasında sosyal güvenliğe sahip olanlar çoğunluktadır. Sosyal güvencesi SSK olanlar birinci, Bağ-Kur olanlar ikinci sırada gelmektedir. Emekli Sandığı'na bağlı olanların oldukça düşük oranda olduğu görülmüştür. Özel sigortası olanlar ise yok denecek kadar azdır. Buna göre araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun kamu sektöründe çalışmamlarından kaynaklı olarak SSK ve Bağ-Kur gibi sosyal güvenlik sistemi çatısı altında yer aldıkları tespit edilmiştir. Araştırmada, sosyal güvencesi olmayanların düşük bir orana sahip olması, bireylerin sosyal güvenlik sisteminden yararlanma olanakları bağlamında değerlendirildiğinde önemli bir gelişme olarak görülebilir.

Araştırmaya katılanların evli kaldıkları süre içerisinde birbirleriyle olan iletişimleri ve ortak paylaşımları konusunda farklılıklar dikkat çekmektedir. Katılımcılar arasında sosyal aktivitelere katılım oranı oldukça düşüktür. Bunun yanı sıra eşler arasındaki paylaşımların da oldukça düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Hem kadın hem de erkek katılımcıların sıklıkla gerçekleştirdikleri sosyal aktiviteler akraba ziyaretleri, arkadaşlarla zaman geçirme, televizyon izleme ve dinlenme şeklindedir. Dolayısıyla katılımcıların boş zamanlarını çoğunlukla evde geçirdikleri gözlenmiştir. Katılımcıların eğitim ve gelir düzeyleri dikkate alındığında söz konusu sonuç anlamlı görünmektedir. Buna göre araştırmamızın 10 numaralı hipotez doğrulanmıştır.

Kitap okumak, sinemaya, tiyatroya ve konsere gitmek, dernek, kulüp gibi sosyal yardım işleriyle ilgilenmek gibi entelektüel sosyal etkinlikler, eğitim ve gelir düzeyiyle büyük oranda ilişkilidir. Katılımcıların eğitim ve gelir düzeyleri ile çalışma koşulları birlikte düşünüldüğünde entelektüel niteliği ağır basan sosyal aktivitelere yer vermemeleri anlamlı görünmektedir. Eğitim düzeyi düşük ve ekonomik olanakları sınırlı olan bireylerin en önemli etkinliği akraba ve arkadaşlarla zaman geçirmektir. Özellikle Türkiye'de aile ve akrabalarla olan ilişkilerin ve dayanışmanın devam ettirilmesi önemli bir kültürel alışkanlıktır. Batı kültüründe, bireyler evlenmeden önce aileden bağımsız bir yaşam alanı oluşturmakta ve evlilik sürecinde ailenin ve akrabaların rolleri farklı olmaktadır. Türkiye'de ise hem evlenmeden önce hem de evlendikten sonraki süreçte aile ve akraba ilişkileri oldukça büyük önem taşımaktadır. Eşlerin aileleriyle kurdukları ilişkiler (görel olarak) evliliklerinin gidişatını da belirleyebilmektedir. Eşler birbirleriyle kişisel olarak bir sorun yaşamaları dahi ailelerle olan ilişkinin niteliği ve boyutu eşler arasında anlaşmazlıklara yol açabilmektedir. Günümüzde bu tarz geleneksel davranış biçimleri (görel olarak)

değişiklik göstermektedir. Bireylerin sosyo-ekonomik konumları, evliliğe bakış açısı, evlilik rolleri gibi faktörler bu tarz ilişkilerin yoğunluğunu ve biçimini belirlemektedir. Araştırmaya katılanlarda akraba ziyaretlerinin önem arz etmesi, geleneksel bir yapıya dayalı birincil ilişkilerin belli ölçüde devam ettiğini göstermektedir. Araştırma bulgularında okuma alışkanlığı olmayanların oranları da dikkate değer olduğu söylenebilir.

Örnekleme grubunda ilkökul ve lise mezunlarının oransal çokluğu, üniversite ve yüksek lisans eğitimi alanların ise oldukça düşük oranlarda olması dikkate alındığında, eğitim durumlarıyla paralel olarak sürekli okuduğunu belirtenlerin oranlarının düşük olması beklenen bir sonuçtur. Katılımcıların çoğunluğunun sosyal aktivitelere zaman ayıramamasının diğer bir nedeni de çalışma biçimleri olarak varsayılmaktadır. Vardiya usulüne dayalı bir şekilde çalıştıkları için çalışma saatleri periyodik olarak değişmekte ve uzun saatler çalışabilmektedirler. Dolayısıyla, çalışma saatleri dışında kalan sınırlı zamanlarında da dinlenmeyi ve yakınlarıyla birlikte zaman geçirmeyi tercih ettikleri tespit edilmiştir.

Boşanma nedenlerinin araştırıldığı bu çalışmada, evlenme yaşı önemli bir değişken olarak değerlendirilmektedir. Örnekleme grubunun kendilerinin ve boşandıkları eşlerinin ilk evlenme yaşları arasında paralellik olduğu tespit edilmiştir. İlk evlilik yaşı 21-25 aralığında yer alanlar birinci sırada, 20 yaş ve altında olanlar ise ikinci sırada gelmektedir. İlk evliliğini 26 ve üzeri yaşında yaptığını belirtenlerin oranı ise oldukça düşüktür. Buna göre, araştırmaya katılanların evlenme yaşlarının küçük olduğu gözlenmiştir. Araştırmanın nitel kısmında katılımcıların tamamının evlenme yaşlarının küçük olduğu görülmüştür. Katılımcılar erken yaşta evlenmeyi boşanma nedeni olarak göstermişlerdir. Eşlerin birbirini yeteri kadar tanımadan ailelerin baskısıyla ya da yönlendirmesiyle erken yaşta evlenme, boşanma olasılığını arttıran bir neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre araştırmamızda erken yaşta evlenenlerin çoğunluğu oluşturması, boşanma olasılığını arttıran önemli bir değişken olarak bulgulanmıştır. Evlenme yaşının küçük olması önemli bir boşanma gerekçesi olarak gösterilebilir. Yaşam Seyri Teorisinde de belirtildiği gibi boşanma, zaman süresi ve olaylarla büyük ölçüde ilişkilidir. Evlilik yaşı, süresi, çocukların varlığı gibi zamanlama ve olaylar arasındaki ilişkinin vurgulandığı bu teorinin araştırmamızın sonuçlarıyla da büyük ölçüde örtüştüğü söylenebilir. Evlilik yaşına bağlı olarak genç yaşta evlenenlerin daha geç bir yaşta evlenenlere göre evlilikleriyle ilgili olarak ciddi sorunlar yaşadıkları ve boşanma olasılığıyla daha çok karşılaştıkları gözlenmiştir. Mülakat yapılan denekler bu

durumu sıklıkla vurgulamışlardır. Erken yaşta evlenenler, psikolojik olarak olgunlaşmamış, mesleki açıdan ve gelir açısından kendilerini ispatlayamamış olduklarından ve söz konusu süreçler de evliliğin ilk yıllarında gerçekleştirilmeye çalışıldığından eşler arasında çatışmalar, uyumsuzluklar yoğun bir şekilde yaşanabilmektedir. Evlilik süresine bağlı olarak boşanmaların sıklıkla evliliğin ilk yıllarında gerçekleşmesinin nedeni bu şekilde açıklanabilir. Bu teoride de vurgulandığı gibi, uzun süreli evliliklerde kısa süreli evliliklere oranla çocuk yetiştirme, ortak ilişkiler ve paylaşımları arttırma, kişisel farklılıkların, beklentilerin derece derece uyumlulaştırılması gibi konularda karşılaşılabilecek herhangi bir sorunla mücadele etmişlerdir. Erken yaşta evlenenlerin, evlilikleri süresince pek çok konuda şikayet etme olasılıkları yüksektir. Alkol, evle ilgili şikayetler, sadakatsizlik, cinsel sorunlar, ev yaşamının niteliği ya da kalitesi, yaşam standardı gibi kişisel farklılıklar ve değerlerle ilgili tartışmalar daha çok yaşanabilmektedir. Araştırmamızda evliliklerin çoğunlukla 21-25 yaş aralığında gerçekleştirilmiş olması ve boşanmaların çoğunlukla evliliklerin ilk beş yılı içerisinde gerçekleşmiş olması bu teorinin varsayımlarıyla uyum arz etmektedir. Buna göre evlilik süresi ile evlenme yaşı, evlilik süresi ile mutlu evlilik arasındaki ilişkinin de bu şekilde doğrulandığı söylenebilir.

Boşanma nedenleri konusunda evlilik yaşının yanı sıra eşler arasındaki yaş farkının önemli bir değişken olduğu söylenebilir. Örneklem grubunda, eski eşle yaş farkının çok fazla olmadığı gözlenmiştir. Katılımcıların çoğunluğunun boşandığı eşiyile yaş farkının 1 ile 3 arasında yaş arasında olduğu tespit edilmiştir. İkinci sırada ise eski eşiyile arasında 4 ile 6 arasında yaş farkı olduğunu belirtenler gelmektedir. 7 ve daha fazla yaş farkı olanların oranı ise bulgulardaki en düşük oransal dağılıma karşılık gelmektedir. Buna göre, katılımcıların boşandıkları eşleriyle yaş farkının en fazla 3 olduğu dolayısıyla çok büyük bir yaş farkının olmadığı görülmüştür. Türkiye’de genel olarak erkeğin kadından biraz daha büyük olması gerektiği şeklinde bir düşünce hakimdir. Fakat bu algının son yıllarda değiştiğini araştırmamızdan elde edilen sonuçlarda da görmekteyiz.

Araştırmada dikkat çeken diğer bir nokta, katılımcıların boşandıkları eşleriyle akrabalık bağının düşük olmasıdır. Geleneksel toplumlarda evliliklerde akrabalık bağlarının önemli bir faktör olduğu dikkate alındığında, günümüzde bu yöndeki bakış açısının değiştiği söylenebilir. Araştırmadan elde edilen bulgularda söz konusu değişimi destekler niteliktedir. Artık günümüzde evliliklerin arkadaşlık ve flört şeklinde gerçekleştiği gözlenmektedir. Boşanma konusunda, bu değişkenin önemi eşler

arasındaki yakınlık derecesinin boşanmaya etkisi olup olmadığı noktasındadır. Akrabalık ilişkileri aracılığıyla gerçekleşen evliliklerde boşanmalar, söz konusu bağı zedeleyeceği, evliliğin ve aile birliğinin kutsallığına zarar vereceği düşüncesiyle engelleyici bir faktör olarak görülebilirken günümüzde bu tarz bağların çok fazla etkili olmadığı görülmektedir. Nitekim örneklem grubunun evlenme biçiminden de görüldüğü gibi birilerinin aracılığıyla tanışıp flört ederek evlenenler çoğunluğu oluşturmaktadır. Görücü usulü ile evlenenler ise ikinci sırada gelmektedir. Bu bağlamda 15 numaralı hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Tarafların evlenme nedenlerine göre bakıldığında birbirlerini sevdikleri için evlenenler çoğunluğu oluşturmaktadır. İkinci sırada aile baskısıyla evlenenler yer almaktadır. Araştırmaya katılanlar arasında çocuk yapmak için evlenenler ile ekonomik nedenlerle evlenenlerin düşük oranda olduğu gözlenmiştir. Dolayısıyla, katılımcıları evliliğe yönlendiren temel faktör karşı tarafa duydukları sevgi, ilgi gibi duygusal bir bağlardır.

Flört ederek evlenenlerin en fazla 1-6 ay arasında flört ettikleri gözlenmiştir. 7-11 ay arasında flört ettiğini belirtenler ikinci çoğunluklu dilimi oluşturmaktadırlar. Dolayısıyla, kadın ve erkek katılımcılarda flört sürecinin kısa olduğu ve 1 ile 11 ay arasında değişen süre içinde evlendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Evlenme öncesi süreç dikkate alındığında, flört sürecinin kısa olması, tarafların birbirini tanımaları için yeterli bir süre olarak görülmeyebilir. Nitekim bu durum, boşanma konusunda eşlerin birbirlerini yeteri kadar tanımadıkları noktasına dikkati çekmektedir. Evlilik öncesi tarafların birbirini tanımaları gerekli fakat yeterli bir koşul değildir. Uzun bir flört süreci yaşamış olup da evlendikten kısa bir süre sonra boşanmaların olduğu da dikkate alındığında, kilit nokta, tarafların birbirilerine bakış açıları, birbirilerinden beklentileri, duygusal yoğunluk vb. olmaktadır. Psiko-sosyal gelişim teorisine göre, boşanma düşüncesi evliliğin ilk yıllarında oluşmaya başlamaktadır. Bu teori, çiftlerin birbirlerini tanıma süreçleri, zayıf ve güçlü taraflarını görmeye başlamalarıyla birlikte sağlıklı bir iletişim ve problem çözme becerisi sergileyemeyenlerin evliliklerinin boşanma ile sonuçlandığını ortaya koymuştur. Benzer bir şekilde Boşanmanın ve Yeniden Evlenmenin Altı İstasyonu teorilerinde de ileri sürüldüğü gibi boşanmanın seyrini, eşlerin evlilikleri süresince birbirleriyle olan duygusal paylaşımları, sorunları çözme becerileri, birlikte etkinlikler gerçekleştirmeleri gibi faktörler belirlemektedir. Bunun yanı sıra Sosyal Alış-Veriş teorisi, bireylerin boşanma kararı alırken evliliğin ve boşanmanın itici ve çekici faktörlere bağlı olarak hareket ettiğini ve boşanma

düşüncesinin eşlerin zihinlerinde evliliğin ilk yıllarından itibaren var olabileceğini ileri sürmüştür. Çünkü bireyler her zaman evliliklerinde karlarını arttırmak ve zararlarını azaltmak güdüsüyle hareket etmektedirler. Bu teorik zemine dayanarak örneklem grubunun, araştırmanın nitel kısmındaki cevaplarından da görülebileceği gibi evliliklerinden istedikleri psikolojik tatmini yaşamadıkları ve eşleriyle olan sorunlarının evliliklerinin ilk yıllarında başladığı tespit edilmiştir. Elde edilen bu bulgu, son beş yıl içerisinde Türkiye’de boşanma üzerine yapılan araştırmalardan elde edilen verilerle ve TÜİK’in belirtilen yıllara ilişkin istatistiki sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Nitekim TÜİK verilerine göre boşanmalar büyük oranda evliliğin ilk yıllarında gerçekleşmektedir.

Ailenin ya da yakın akrabaların baskı ve zorlamaya varacak derecede evliliğe müdahaleleri Türkiye’de sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Araştırmaya katılanların çoğunluğu, aile büyüklerinden herhangi bir tepki almadan evliliklerini gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir. Ebeveynlerin ya da aile büyüklerinin evliliğe müdahaleleri olduğu belirtenlerin çoğunluğunu ise erkek katılımcılar oluşturmaktadır. Yani daha çok erkek katılımcıların aileleri evliliğe müdahale eden taraf konumunda görünmektedir. Türkiye’de söz konusu durumun geçmişe oranla azaldığı gözlenirse de ailenin kutsallığı ve işlevleri konusundaki değerlerin önemini koruması bu tarz faktörlerin etkisini de devam ettirmektedir. Evlenme kararında ailesinin tepkisiyle karşılaştığını belirten katılımcıların çoğunluğunun, farklı kültürel çevreye mensup olmak ve fikir çatışması gibi seçenekleri ilk iki sırada vurguladıkları tespit edilmiştir. Örneklem grubunda farklı etnik ve dinsel kökene sahip olmak gibi bireyler arasındaki farklı birlik ve dayanışma bağlarına işaret eden değerlere dayalı çatışmaların söz konusu olmadığı gözlenmiştir. Geleneksel toplumda bireylerin evlilik kararlarını, din, etnik köken, inanç vs gibi bireyleri birbirine bağlayan keskin bağlar büyük ölçüde etkilerken günümüz modern toplum yapısında daha bireysel nitelikleri ön plana çıkaran psikolojik, ekonomik, düşünsel nedenler etkili olabilmektedir. Araştırma kapsamımızda yer alan örneklem grubunda bu tarz geleneksel ve keskin bağların nispeten baskın olmadığı söylenebilir.

Çocuğun varlığı boşanma kararında önemli bir faktör olarak görülmektedir. Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun en az bir çocuğu bulunmaktadır. Buna göre çok sayıda çocuğa sahip olmadıkları dikkat çekmektedir. Bir çocuğa sahip olanlar birinci sırada iki çocuğa sahip olanlar ikinci sırada gelmektedir. Üç çocuğa sahip olanlar ile hiç çocuğu olmayanların oranları birbirine yakındır. Buna göre, katılımcıların

boşandıkları eşlerinden en az bir en fazla üç çocuğu bulunmaktadır. Sahip olunan çocuk sayısının az olması dikkat Türkiye ortalamasıyla benzerlik göstermektedir. Çocukların yaş aralıklarını 1-3 yaş olarak belirtenler çoğunluğu oluşturmaktadır. Çocuklarının yaşları 4-6 arasında olanlar ikinci ağırlıklı dilimi oluşturmaktadır. Çocuğun varlığı, çocuk sayısı ve özellikle de çocuğun yaşı gibi faktörler eşlerin boşanma kararı vermelerinde daha ziyade engelleyici bir faktör olarak görülmektedir. Küçük yaşta çocuğa sahip olan eşler boşanma kararını, çocuğun belli bir gelişimsel sürecini tamamlamasını göz önünde bulundurarak erteleyebilmektedirler. Çocuğun anne ve baba sevgisinden mahrum olmaması düşüncesi ön plana çıkmaktadır. Araştırmanın nitel kısmında görüldüğü üzere örneklem grubunda da anlaşmazlıklar ve boşanma düşüncesi evliliğin ilk yıllarında belirlemeye başlamış olsa da çocukları olan eşler bu kararların çocuklarının lehine ertelemeyi tercih ettiklerini vurgulamışlardır. Çocukların boşanma sonrasında yaşanabilecek olumsuzluklardan etkilenmemesi için evliliklerine bir şans daha verdiklerini belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılanlar arasında ikinci ya da üçüncü evliliğini gerçekleştirenler bulunmakla birlikte birinci evliliğinden boşananlar büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. İkinci evliliğini gerçekleştirenleri cinsiyete ve çocuk sayısına göre değerlendirdiğimizde, anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Çocuğu olmayan erkek ve kadın katılımcıların çoğunluğu yeniden evlenmeyi düşündükleri gözlenmiştir. Çocuğu olan kadınların ve erkeklerin yeniden evlenme konusunda daha çekimser kaldıkları ve çoğunlukla yeniden evlenmeyi düşünmedikleri dikkat çekmektedir. Çocuk sayısı arttıkça yeniden evlenme olasılığı da düşmektedir. Kadın katılımcıların erkeklere göre yeniden evlenme konusunda daha çekimser kaldıkları gözlenmiştir. Çocuk sahibi olan kadınlarla erkekleri karşılaştırdığımızda çocuk sahibi olan erkeklerin kadınlara göre evliliğe biraz daha yakın durdukları söylenebilir. Bu bağlamda, kadınlar için çocuk sayısı, yeniden evlenmeyi düşünmeme noktasında belirleyicidir fakat tek koşul değildir. Çocuk sahibi olmak ve çocuk sayısı kadınlar için caydırıcı bir faktördür. Fakat yeniden evlenme konusunda belirleyici olan faktörün cinsiyet olduğu düşünülmektedir. Bu da boşanmış kadına ilişkin toplumsal önyargılarla büyük ölçüde ilişkilidir. Buna göre 16 numaralı hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Ailede boşanma deneyiminin yaşanmış olması, eşlerin boşanmaya karar vermeleri konusunda belirleyici bir faktör olabilmektedir. Fakat ailesinde boşanma deneyimini yaşamış olanların kendi evliliklerinde de boşanma deneyimi yaşama olasılıklarının yüksek olduğu 20. numaralı hipotezimizin araştırma sonuçlarında

doğrulanmadığı gözlenmiştir. Örneklem grubumuzun çoğunluğunu kendi ailesinde boşanma vakasıyla karşılaşmadığını belirtenler oluşturmaktadır. Dolayısıyla, katılımcıların çoğunluğunun boşanmış ebeveynlerin çocukları olmadıkları tespit edilmiştir. Bununla birlikte katılımcılar arasında ya annesini ya da babasını kaybetmiş olanlar da yer almaktadır. Son yıllarda yapılan pek çok araştırma, anne-babası boşanmış olan bireylerin, kendi evliliklerinin de boşanma ile sonuçlanma olasılığının yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Fakat bu araştırmadan elde edilen bulgular, söz konusu araştırmaların bulgularıyla paralellik göstermemektedir. Boşanmış kadın ve erkeklerin ailelerindeki boşanma deneyimlerinde benzerlikler gözlenmiştir. Bu benzerliklerin ilki hem kadın hem de erkek katılımcılar arasında ebeveyni boşanma deneyimi yaşamamış olanların çoğunlukta olması; ikincisi ise boşandığı eşinin anne-babasının boşanmadan önceki süreçte belli bir süre birlikte yaşamış olmalarıdır. Boşanma deneyiminin, yakın akraba çevresinde nadiren görüldüğünü belirtenlerin oranı da örneklem grubunda çoğunluktadır. Ebeveyni boşanmış olan çiftlerde ailelerine ait bu özelliğin, çiftlerin evlilik ilişkilerindeki yaklaşımlarında belirleyici olduğu söylenebilir. Ebeveynin pek çok soruna rağmen boşanmamış olması, çocuğunun evlilikte eşine karşı tutumlarında ve davranışlarında negatif şekilde belirleyici olabilmektedir. Sürekli huzursuz ve mutsuz bir aile ortamında büyümüş olmak kişiliğin gelişiminde negatif etki göstereceği için boşanmanın gerçekleşmemiş olmamasının, boşanma olasılığının sürekliliği açısından her zaman olumlu bir şekilde değerlendirilemeyeceğini söylemek mümkündür.

Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun evli kaldıkları sürenin 1-5 yıl aralığında değiştiği gözlenmiştir. 6-10 yıl arasında evli kaldığını belirtenler ikinci sırada, 16 yıl ve üzeri evli kaldığını belirtenler ise üçüncü sırada yer almaktadır. En düşük orana sahip olan ise evli kaldıkları süreyi 1 yıldan daha az olarak belirtenler oluşturmaktadır. Dolayısıyla kadın ve erkek katılımcıların evlilik sürelerinin büyük çoğunlukla 1 ile 5 yıl arasında değiştiği söylenebilir. Yapılan araştırmalar, bireylerin evliliklerinde geçimsizliklerin çoğunlukla ilk yılda ortaya çıktığı görülmektedir. Örneklem grubumuza bakıldığında, boşanma ile sonuçlanan evliliklerinde geçimsizliklerini ilk olarak evliliklerinin 1-3 yılı arasında yaşadıkları tespit edilmiştir. İkinci sırada geçimsizliğin ilk altı ay içerisinde başladığını belirtenler; üçüncü sırada ise ilk ay içinde geçimsizliğin başladığını belirtenler gelmektedir. İlk üç sırada yer alan sonuçların 1 yılı kapsayan kısa bir zaman dilimine işaret etmesi, boşanma deneyimi yaşayan kadın ve erkek katılımcıların, evliliklerinin üzerinden çok fazla bir süre geçmeden sorunlar yaşamaya başladıklarını göstermektedir. Bulgular son zamanlarda

yapılan araştırmaların bulgularıyla da benzerlik göstermektedir. Sosyal Alış-Veriş teorisinde boşanmaların büyük oranda evliliğin ilk yıllarında gerçekteştiği ileri sürülmüştür. Eşler birbirlerini yeterince tanımadan evlilik kararı vermektedirler. Eşler birbirlerini sadece gördükleri özellikleri çerçevesinde algılamaktadırlar. Fakat süreç içinde eşlerin birbirlerini tanımaya başlamaları ile birlikte eşlerin özellikleri evliliğin dinamiğini bozmayacak nitelikte ise evlilik devam etmekte aksi yönde ise boşanma gerçekteşmektedir. Araştırmamızdan elde edilen sonuçlar bu argümanla örtüşmektedir. Araştırmaya katılan kadın ve erkek katılımcılar evliliğe yükledikleri anlamın zamanla azaldığını belirtmişlerdir. Eşlerin birbirlerini tanımak ve evlilik ilişkisini anlamlı kılmak için çok fazla ortak etkinlikte bulunmadıkları gözlenmiştir. Fakat çocukların varlığı, geleceğe dair planlar, sosyo-ekonomik koşullar nedeniyle çoğu eş boşanma sürecini geciktirebilmektedir. Araştırmamızdan elde edilen bu bulgular, son yıllarda Türkiye geneline ilişkin elde edilen verilerle paralellik göstermektedir. Evliliklerde ilk 5 yıl kritik bir süre olarak görülmektedir. Evliliğin ilk yıllarında eşler arasındaki anlaşmazlık konuları ve anlaşmazlıkların çözümlüne yönelik eşlerin izledikleri yaklaşımlar evliliğin süresini belirlemektedir. Sosyal Alış-Veriş Teorisinde evliliğin devamlılığı, bir grubun devamlılığına benzetilerek açıklanmıştır. Belli bir amaç için bir araya gelmiş olan bireyler için grubun devamlılığı, grubun üyelere sağladığı faydaya bağlı olmaktadır. Bireyin grupta kalma nedeni grubun çekiciliği ile ilişkilidir. Grup bireye çekici gelmediğinde birey gruptan ayrılmaktadır. Boşanma süreci de evliliği çekici kılan faktörlerin ya da ilişkiye yüklenen anlamın değerin azalmasıdır. Araştırmaya katılan boşanmış kadın ve erkek katılımcılarda da gözlendiği gibi, eşler arasındaki ilişkilerin derecesi derece derece değişmektedir. Evliliğin ilk yıllarında yüzeysel bir ilişkiden duygusal ve davranışsal bağlılığa ve daha sonra da uzaklaşmaya doğru bir geçiş söz konusudur. Eşlerin paylaşımları, görüşleri, davranışları, beklentileri, ortak anlardan elde edilen mutluluklar yine eşlerin evlilik ilişkisinde sergiledikleri yaklaşımlara ve sorunlara yönelik geliştirdikleri stratejilere bağlı olarak zamanla azalmıştır. Dolayısıyla, eşlerin kişisel özelliklerinin, yaklaşımlarının önemli olduğuna dikkat çekilmelidir. Eşler, evlilikleri süresince pek çok farklı konuda ortak kararlar almakta ve anlaşmazlıklar yaşamaktadırlar. Bu kararların tek taraflı alındığı ilişkilerde demokratik olmayan bir yaklaşım sergilendiği için çoğunlukla anlaşmazlıklar artmaktadır. Örnekleme grubunda söz konusu durum açık bir şekilde gözlenmektedir.

Bu bağlamda örnekleme grubunun evli kaldıkları süre içerisinde eşleriyle hangi konularda anlaşmazlıklar yaşadıklarına bakılacak olursa, “gayrimenkul alımı”, “araba

alımı-satımı”, “tasarruf yapma”, “tatil-eğlence”, “ev eşyası tercihi”, “giyim”, “gündelik alışverişler” gibi pek çok konuda anlaşmazlıklar yaşadıkları ve söz konusu konularda kararların çoğunlukla koca tarafından alındığı tespit edilmiştir. Çocuklarla ilgili kararların ortak bir şekilde verildiği, ev temizliği, ütü yapma, çamaşır yıkama, çocukların bakımı, alışveriş gibi evle ilgili pek çok işin yerine getirilmesinde kadının ön plana çıktığı gözlenmiştir. Mülakatlardan elde edilen bulgularda kadın katılımcılar ev işlerinde eşlerinin kendilerine yardımcı olmadıklarını vurgulamışlardır. Buna göre, 3 numaralı hipotezimiz doğrulanmamıştır. Fakat burada dikkat çeken nokta kadınların ev işlerinin yerine getirilmesindeki bu eşitsiz durumdan çok fazla şikayetçi olmamalarıdır. Bu durum hem çalışan hem de çalışmayan kadınlar için geçerlidir. Çalışan boşanmış kadınlar eşleriyle en çok ev işlerine katılma konusunda tartışmalar şeklindeki 6 numaralı hipotezimiz doğrulanmamıştır. Ev ile ilgili işlerin yerine getirilmesinde, görev ve sorumluluk paylaşımında demokratik bir tutumun olmaması, söz konusu görevlerin geleneksel kadın-erkek rollerinin uzantısı olarak değerlendirilebilir. Bu verilere dayalı olarak evliliklerinde farklı nedenlerle anlaşmazlıklar yaşayan kadın ve erkek katılımcılar, boşandıkları eşleriyle yaşadıkları evlilik sürecini büyük ölçüde kötü olarak değerlendirmektedirler.

Araştırmaya katılanlar, evliliklerinin ilk zamanlarında eşlerine karşı daha farklı ve yoğun duygular hissettiklerini fakat zamanla bu duygunun azaldığını belirtmişlerdir. Evlilikte sorunlar genel olarak bakıldığında evliliğin ilerleyen aşamalarında belirginleşmektedir. Kadın ve erkek katılımcıların büyük çoğunluğu eşleriyle farklı nedenlerle “her zaman” ve “çoğu zaman” tartışma yaşadıklarını belirtmişlerdir. Örneklem grubunun eğitim ve çalışma durumları dikkate alınarak yapılan değerlendirmede 4 numaralı hipotezimiz doğrulanmıştır.

Evli kalınan süre içerisinde yaşanan tartışmaların çoğunlukla ve sırasıyla “maddi-parasal konular”, “ailede alınan kararlara katılmama” ve “söz hakkına sahip olmama”, “sigara ve alkol gibi maddelerin kullanımı” gibi nedenlerle gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu bulgulara dayalı olarak 14 numaralı hipotezimiz doğrulanmamıştır. Buna karşın kadın ve erkek katılımcılar arasında “giyim tarzı”, “geleneklere uygun davranmama”, “kişisel bakım”, “siyasi konular”, “büyüklerle olan ilişkiler”, “akrabalarla olan ilişkiler”, “komşularla olan ilişkiler”, “çocukların arkadaş seçimi”, “ev işlerinin paylaşımı”, “çocukların eğitimi” gibi nedenlerin hemen hemen hiç belirtilmediği gözlenmiştir. Katılımcıların gelir durumlarıyla birlikte değerlendirildiğinde elde edilen bulgu bize gelir düzeyi düşük boşanmış erkekler

eşleriyle en çok maddi konularda tartışmalar şeklindeki 7 numaralı hipotezimizin ve eşleri çalışan boşanmış erkekler, eşleriyle en çok maddi konularda tartışmalar şeklindeki 5 numaralı hipotezimizin doğrulandığını göstermektedir.

Eşlerin tartışma esnasında oldukça büyük tepkiler gösterdiği hatta zaman zaman da şiddete dayalı davranışlar sergiledikleri gözlenmiştir. Örneklem grubu arasında tartışma sürecinde “sabırlı ve hoşgörülü olmaya gayret ettiğini” belirtenlerin oranı düşüktür. Bu da belli ölçüde ortaya çıkan tartışmalarda nasıl bir yol izlendiğini, sorunlarla baş etme stratejisini, sorunu çözme yönündeki hakim tavrın ne olduğunu göstermesi yönünde belirleyici olmaktadır. Örneklem grubunda sorunu çözmekten ziyade daha negatif bir yöne evrilmesine yönelik davranışların yaygın olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın gerek nicel gerekse nitel verilerinde eşleriyle yaşadığı tartışmalarda şiddete maruz kaldığını belirten kadınlar çoğunluktadır. Kadın katılımcılar eşleri tarafından fiziksel şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Hatta kadın katılımcıların bir kısmı ikinci ya da üçüncü evliliklerin de şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla, eşler yaşadıkları tartışmalarda yapıcı, sabırlı ve toleranslı bir tutum sergilemekten ziyade saldırganlık ve şiddet içeren negatif davranışlar içerisinde oldukları gözlenmiştir. Örneklem grubunun eğitim düzeyi ile birlikte değerlendirildiğinde eğitim düzeyi düşük olanların çoğunlukta olduğu araştırmamızda 19 numaralı hipotezimizin doğrulandığı görülmüştür. Nitekim boşanmanın en önemli nedenlerinden biri olan aile içi şiddet, araştırma grubumuzda sıklıkla gözlemlenmiştir. Nitel bulgularda da görülebileceği gibi özellikle kadınlar boşandıkları eşleri tarafında farklı şiddet biçimlerine maruz kaldıkları görülmüştür. Cinsiyete göre bakıldığında araştırmaya katılanlar arasında farklı şiddet türlerine maruz kalanların tamamına yakını kadınlardır. Gelir düzeyi açısından bakıldığında da şiddete maruz kalan kadınlar arasında belli bir gelire sahip olanlar da bulunmakla birlikte çoğunluğunu çalışmayan kadınlar oluşturmaktadır. Eşinden şiddet gören kadınların çoğunlukla düşük eğitim düzeyinde olduğu ve eşleriyle benzer eğitim düzeyinde oldukları gözlenmiştir. Şiddete maruz kalanların fiziksel, cinsel, sözel, duygusal, ekonomik ve psikolojik şiddet kategorilerinden farklı derecelerde maruz kalmalarıyla birlikte fiziksel şiddete uğrayanların oranları diğer şiddet türleriyle karşılaştırıldığında daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Cinsel şiddet ikinci sırada, duygusal şiddet üçüncü sıradadır. Bunun yanı sıra katılımcıların çoğunluğu tehdit ya da gözdağı gibi negatif durumlarla karşı karşıya kaldıklarını belirtmişlerdir.

Kriz Teorisine göre her evlilikte mevcut düzeni ya da dengeyi bozan, sorunların çözümünde o zamana kadar kullanılmış olan yöntemleri etkisiz kılan her türlü olay negatif olarak değerlendirilen bir durumdur ve farklı türden tepkilere yol açmaktadır. Kriz olarak tanımlanan bu negatif durum, aile üyelerinin temel gereksinimlerine ve ailenin sürekliliğine yönelik güçlü bir tehdit olabilmektedir. Aile üyeleri, mevcut sorunu çözme konusunda yanlış yöntemler tercih ederse ya da yeni yollar geliştirmezse boşanma gerçekleşebilmektedir. Söz konusu krizler, ekonomik sorunlar, tarafların duygu durumlarındaki değişimler vb gibi içsel ve dışsal pek çok faktörden kaynaklanabilmektedir. Bu durum ise evliliğe yönelik bakış açısını olumsuz yönde etkilemektedir. Her ailede bu süreç farklı şekillerde atlatılabilmektedir. Sorunların yadsınması, bastırılması, suçlama, öfke, depresyon, saldırganlık, pişmanlık gibi farklı duygu durumları boşanmayı hazırlamaktadır. Örneklem grubunda yaşanan bu ve benzeri kriz durumları boşanmayı hazırlayan temel koşullar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadın ve erkek katılımcılarda boşanma krizi, Kriz ve Yas teorisinde ileri sürüldüğü gibi belli aşamalarda kendisini göstermiştir: İnkâr, kayıp, depresyon, öfke, yeni bir yaşam tarzının ve kimliğin oluşturulması, kabul ve uyum süreci gibi. Gerek anketlerden gerekse yüz yüze yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular, araştırmaya katılanların boşanma krizini, söz konusu teoride ileri sürüldüğü şekliyle yaşadıkları görülmüştür. Kayıp, depresyon, inkar, kabul ve uyum aşamalarının nasıl yaşandığı yüz yüze görüşmelerde daha açık bir şekilde ifade edilmiştir.

Katılımcılar için, boşanma krizi, paylaşılan ortak bir yaşamdan tek başına kalınan bir yaşama doğru geçiş ve köklü bir değişim sürecini ifade etmektedir. Bu da yeni sorunları gündeme getirmektedir. En önde gelen sorun ise yalnızlaşmadır. Sorunların çözümünde çoğu zaman yetersizlik duygusu ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla, kadın ve erkek katılımcılar için boşanma krizi, olumlu ve olumsuz sonuçların bir arada yaşandığı farklı bir sürece işaret etmektedir. Bu bağlamda katılımcılar ailede eşitlikçi ve demokratik bir atmosferin, karşılıklı anlayış ve ilginin hakim olmasını evliliğin uzun süreli olmasında önemli faktörler olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Fakat evli kaldıkları süre içerisinde ailedeki önemli kararların erkek tarafından alındığını belirtenlerin çoğunlukta olduğu tespit edilmiştir. Kadınların aileyi ilgilendiren kararlardaki söz hakkının oldukça düşük düzeyde olduğu belirtenlerin oranı çoğunluktadır. Kadınların büyük çoğunluğu, aile ile ilgili kararlarda söz hakkına sahip olmadıklarını belirtmişlerdir. Kadın ve erkek katılımcılar kendi ebeveynlerinde de aile ile ilgili önemli kararların alınmasında her zaman erkeğin/babanın ön planda olduğunu

belirtmişlerdir. Çalışan kadın katılımcıların çoğunluğu evlilik süresince ailedeki kararların alınmasında eşlerinin belirleyici ve etkin konumda olduğunu belirtmişlerdir. Buna göre 2 numaralı hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Araştırmaya katılanların boşanma öncesi süreçte evliliklerinde yaşadıkları sorunların çözümünde çoğunluğunun ailesine başvurduğu gözlenmiştir. Özellikle boşandığı eşi ile akrabalık bağı olan kadınların ailelerinden büyük ölçüde destek aldıkları tespit edilmiştir. Ailesine başvuranların çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Bu bağlamda eşler arası akrabalık durumu olan kadınlar aile içi geçimsizliklerde çözüm için daha çok ailelerine başvururlar şeklindeki 9 numaralı hipotezimiz doğrulanmıştır. Aile, belli konularda kararların alınmasında önemli bir mekanizma olarak görülmektedir. Özellikle aileye dair geleneksel değerlerin baskın olduğu, çocuklar evlendiğinde dahi anne-babanın, evlendiği çocuğunun evliliğine müdahalesinin devam ettiği bir ülkede bu sonuç şaşırtıcı görülmemektedir. İkinci sırada sorunları kendi başına çözmeye çalıştığını belirtenler gelmektedir. Psikolog, evlilik/aile danışmanları gibi profesyonel desteklerden ziyade geleneksel ve yaygın bir eğilim olarak anneye-babaya başvuranlar çoğunluktadır. Evlilikle ilgili sorunların mahrem olarak algılanması bu tarz bir yaklaşımın nedenlerinden biri olarak görülebilir. Cinsiyete göre yapılan ilişkilendirmede önemli bir farklılık gözlenmiştir. Katılımcıların cinsiyetleri ile boşanma ile sonuçlanan evliliklerinde aile içi sorunların çözümünde başvurdukları kişi ya da yer arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Kadınların çoğunluğu ailesine başvurmakta, erkeklerin çoğunluğu hiçbir yere başvurmadan sorunu kendi başına çözmeye yolunu tercih etmektedirler. Psikolog, evlilik danışmanı, iş arkadaşları gibi kişilerden destek almayı tercih edenlerin hem kadın hem de erkek katılımcılar arasında oldukça düşük oranda olduğu gözlenmiştir. Araştırmaya katılanların sadece evlilik sürecinde değil aynı zamanda boşanma ve sonrası süreçte de uzman kişilerden destek almayı çok fazla tercih etmedikleri, büyük oranda ailelerinden yardım almayı tercih ettikleri gözlenmiştir. Araştırmaya katılanların eğitim düzeyleri düşük olduğu da dikkate alındığında sonuçların anlamlı olduğu söylenebilir. Uzman kişilerden destek aldığını belirtenlerin cinsiyete ve eğitim durumuyla olan ilişkisine bakıldığında kadın katılımcıların çoğunlukla profesyonel desteğe başvurdukları, erkek katılımcıların ise bu oranın oldukça düşük olduğu gözlenmiştir. Kadın katılımcılar arasında boşanma sonrası süreçte çocuklarının boşanma ile birlikte yaşanan sorunlardan olumsuz yönde etkilenmesine engel olmak için bir kaç defa psikologdan yardım aldığını belirtenler olmuştur. Fakat bu da oldukça düşük düzeydir.

Profesyonel destek olarak çoğunlukla kastedilen avukatlardır. Katılımcıların profesyonel destek aldıkları sürenin 1 yıldan daha az olduğu ve bunun da boşanma sürecine karşılık geldiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla boşanma resmi olarak gerçekleştikten sonra profesyonel destek sürecide son ermektedir. Günümüzde özellikle yüksek eğitim düzeyindeki pek çok kişinin profesyonel desteklere başvurabildikleri gözlenmektedir. Fakat toplumdaki her kesiminde maddi nedenlerden dolayı bu olanaklara istedikleri zamanda ulaşamadıkları bilinmektedir. Bunun yanı sıra toplumda boşanma davası süresinde yaşanan sorunların atlatılabilmesi ve boşanma sonrası süreçteki adaptasyonun sağlanabilmesi noktasında kadınların daha çok desteğe ve yardıma ihtiyaç duydukları söylenebilir. Profesyonel destek boşanma kararının verilmesinde yönlendirici hatta çoğu zaman da evliliğin yeniden değerlendirilmesi konusunda çiftleri bilgilendirdiği için boşanmayı engelleyen bir yol olarak da görülebilir. Araştırmaya katılanların cinsiyeti ile boşanma sürecinde profesyonel destek aldıkları kişiler arasında kurulan ilişkide anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Erkekler boşanma kararını verdikten sonra boşanma sürecinin hemen başlaması için girişimde bulunurken kadınların daha çok sorunların çözümlenmesine yönelik eğilim sergiledikleri söylenebilir.

Günümüzde bu tarz hizmetlerin yaygınlaşmaya başladığı görülse de herkesin kolayca yararlanabileceği bir düzeyde gelişme kaydedilmediğini söylemek gerekmektedir. Zira bu tarz profesyonel desteklerden yararlanabilme olanağının artırılması, kamu hizmeti olarak yaygınlaşmasına yönelik sosyal politikaları gerektirdiği gibi bireylerin gelir düzeyleri ve bu yöndeki danışmanlıklara yönelik hakim bakış açılarıyla ya da tutumlarıyla da ilişkilidir. Pek çok kişi danışmanlık ücretlerini çok pahalı bulduğu için uzman birisine başvuramamaktadır.

Araştırmaya katılan boşanmış kadın ve erkek katılımcıların, boşanmadan önceki süreçte eşleriyle evlilikleri süresince duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde paylaşmadıkları tespit edilmiştir. Dolayısıyla, eşler arasındaki iletişimin oldukça düşük düzeyde olduğu söylenebilir. Duygular rahat bir şekilde paylaşılmamaktadır. Özellikle kadın katılımcıların eşlerinin negatif yöndeki tepkisinden çekindikleri için herhangi bir konuda bu tarz bir paylaşım giremedikleri gözlenmiştir. Eşlerin birbirlerine yaklaşımları, evliliğin sürecini ve niteliğini belirlemektedir. Örneklem grubunda paylaşım ve iletişim kurma konularında büyük ölçüde sorun yaşandığı tespit edilmiştir. Bu da evlilikteki çatışmaların çözülememesinin nedeni olarak görülmektedir.

Eve ya da işe bağlılık durumu evliliklerde eşler arasında çatışma yaratan bir faktör olabilmektedir. Örneklem grubunun, bu noktada, ev ve çocuklarla ilgili konuların öncelikli olduğu yönündeki yanıtları ağırlık kazandığı gözlenmiştir. Cinsiyet açısından bakıldığında, kadın katılımcılar için ev ve çocuklarla ilgili konular öncelik arz etmektedir. Araştırmaya katılanların kariyer temelli bir mesleği icra etmedikleri ve eğitim düzeylerinin düşük olduğu göz önüne alındığında sonucun anlamlı olduğu söylenebilir. Zira işe bağlılığın evliliklerde sorun teşkil etmesi durumunun daha ziyade kariyer odaklı mesleği icra eden çiftler arasında yaygın olduğu söylenebilir. Çiftlerden birinin ya da her ikisinin iyi bir kariyer edinmek için uzun bir eğitim sürecine tabi olmaları mesleki gelişimlerini sağlamak ve statülerini yükseltmek için yeni olan şeylere odaklanıp kendisini geliştirme kaygıları çoğu zaman eşler arasında evle ilgili sorumlulukların yerine getirilmesi konusunda sorun yaratabilmektedir. Eşlerden birinin fedakarlık yapması beklenmektedir. Fedakarlık yapması beklenen kişi de çoğunlukla kadın olmaktadır. Söz konusu durum çatışmalara neden olabilmektedir. Fakat örneklem grubumuzda yer alan boşanmış kadınlar ve erkekler için meslek daha ziyade ekonomik kaygıların belirleyiciliğinde icra edildiği için kariyer kaygılarının ev ve çocuklarla ilgili tartışmalarda sorun teşkil etmediği söylenebilir. Katılımcılar için geçim kaygısı ön plandadır. Örneklem grubu için mesleki bağlamda sorun teşkil edebilecek nokta, katılımcıların büyük çoğunluğunun işçi olarak çalışması ve uzun ya da vardiya sistemine dayalı çalışma biçimine tabi olmalarıdır. Bu da eşlerin paylaşımları, birlikte geçirdikleri zamanın az olması konusunda soru yaratabilmektedir. Eşler arasında ilgisizlik ortaya çıkabilmektedir.

Araştırmaya katılan kadın ve erkek katılımcıların boşanma gerekçeleri, Türkiye geneliyle karşılaştırıldığında alt ve orta gelir grubunda yer alan boşanmış kadın ve erkek katılımcılara göre ekonomik nedenlerin boşanma kararlarındaki etkisinin bütünüyle belirleyici olmadığı gözlenmiştir. Benzer şekilde cinsel nedenler de katılımcılar için temel bir boşanma nedeni olarak algılanmamaktadır. Buna karşın sırasıyla eşlerin birbirlerine olan ilgisizlikleri ve beklentilerinin karşılanmaması, kişilik özelliklerden kaynaklanan çatışmalar, sadakatsizlik, ebeveynlerin evliliğe müdahaleleri katılımcıların temel boşanma nedenleri arasında yer almaktadır. Boşanma gerekçesi gelir düzeyine göre önemli bir farklılık göstermemektedir. Bu durumda araştırmamızda boşanma gerekçesi ile gelir durumu ve cinsiyet ilişkisine bağlı olarak ileri sürülen 22 numaralı hipotezin doğrulanmadığı görülmüştür.

Çocuğun varlığı, kadın ve erkek katılımcılar için boşanmanın ertelenmesinin temel bir gerekçesi olarak gösterilmiştir. Dolayısıyla çocuğun varlığı, evliliği olumsuz yönde etkileyen ve sorunlara yol açan bir faktör olarak değil de sorunlu bir evliliğin devamlılığını sağlayan bir faktör olarak algılandığı söylenebilir. Söz konusu veriler, araştırmaya katılanların boşanma gerekçelerinin maddi konulardan ziyade daha bireysel konular üzerine yoğunlaştığını göstermektedir. Araştırmada, dikkat çeken temel nokta, katılımcıların boşanma nedenlerinin algılanmasının, değerlendirilmesinin ve aktarılmasının cinsiyete göre farklılık göstermesidir. Özellikle araştırmanın nitel bölümünde katılımcıların anlatıları bu farklılığı daha net bir şekilde ortaya koymaktadır. Katılımcıların belirttikleri diğer nedenler, alkol ve kumar gibi kötü alışkanlıklar, evi geçindirememe ve işsizlik, cinsel uyumsuzluk ve çocuk yapma isteğidir.

Bireylerin evliliklerinin devamlılığı noktasında ekonomik özgürlük önemli bir faktör olarak görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun boşanmadan önceki süreçte çalıştığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla, katılımcıların ekonomik özgürlüklerinin olduğu söylenebilir. Çalışanların oranlarının yüksek olması, boşanma kararının alınmasında ekonomik faktörün belirleyici olup olmadığı noktasında önem taşımaktadır. Zira özellikle kadınlar için boşanma kararının alınmasında maddi olanaklara sahip olmak önemli ve gerekli bir koşul olarak değerlendirilmektedir. Ekonomik özgürlüğe sahip olan kadının boşanma kararı almasında kendisini bağlayıcı kılan faktörlerden bir tanesini aşmış olabileceğini gösterdiği için, bu kararın alınması kolaylaşabilmektedir.

Araştırmaya katılanların çalışma durumlarının boşanma üzerindeki etkileri bağlamında değerlendirildiğinde çalışıyor olmanın boşanma üzerinde etkisi olmadığını belirtenler çoğunluğu oluşturmaktadırlar. Ekonomik nedenlerin boşanma kararında bütünüyle yönlendirici bir faktör olmadığı düşüncesinin hakim olduğu görülmüştür. Ekonomik özgürlük her ne kadar önemli bir faktör olarak görülse de, bu bulgular, katılımcı çalışmıyor olsa dahi boşanma kararını alınabileceğini göstermektedir. Çalışıyor olmanın boşanma kararı üzerinde özgür bir şekilde karar vermeyi kolaylaştırması yönünde olumlu katkısının olduğu yönünde bir düşüncenin hakim olduğu gözlenmiştir. Ekonomik özgürlük özellikle çalışmayan kadın katılımcılar için gerekli bir koşuldur. Fakat çalışmayan kadın katılımcıların da boşandığı eşiyile yaşadığı sorunların boyutlarına ve derecesine bağlı olarak boşanma kararı alabildikleri gözlenmiştir. Bu noktada çalışan boşanmış kadınların evliliği, çalışmayanlara göre daha kısa sürmektedir şeklindeki 1 numaralı hipotezimizin doğrulanmadığı gözlenmiştir.

Boşandıktan sonra kadın ya bir işte çalışmaya başlamakta ya da ailesinin yanına yerleşmektedir. Bu durum ise evliliğin akraba evliliği olup olmamasından bağımsız olarak gelişmektedir. Buna göre 17 numaralı hipotezimiz doğrulanmamıştır. Aile boşanmış kadın için önemli bir sosyal destek kaynağı olarak görülmektedir. Mülakatlarda görülebileceği üzere, kadın katılımcılar sıklıkla boşandıktan sonra ailelerinden destek aldıklarını hatta sürecin olumsuzluklarını onların desteğiyle daha iyi şekilde atlatabildiklerini vurgulamışlardır. Çalışan kadınlarda aile desteği, çocuğun velayetinin anneye verildiği durumlarda işlevsel görülmüştür. Sadece kadın katılımcılarda değil erkek katılımcılarda da çocukların bakımı konusunda –eğer velayet babaya verilmişse-ailesinin yardımcı olduğu belirtilmiştir. Boşanma sonrası süreçte hem kadın hem erkek katılımcılarda çocukların velayetini alan taraf kim olursa olsun çocukların kreş, gündüz bakım evi gibi kuruluşlara vermedikleri gözlenmiştir. Kadının ya da erkeğin ailesinin -çalışma saatleri içerisinde- çocukların bakımını üstlendiği tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan erkeklerin tamamına yakını evlenmeden önce çalıştıkları için çalışıyor olma durumu erkekler için bütünüyle yönlendirici bir koşul olmaktan ziyade kolaylaştırıcı olarak görülmektedir. Araştırmaya katılanlar, çalışmıyor olsalar bile boşanacaklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla boşanma konusunda kararlı oldukları ve ekonomik durumun buna engel teşkil etmeyeceği ortaya konmuştur. Fakat çoğu zaman taraflar boşanma fikrinin ortaya çıkmasının hemen sonrasında resmi işlemleri başlatmayabilmektedir. Araştırmaya katılanların yarısından fazlasının boşanmadan önce ayrı yaşamadıkları tespit edilmiştir. Ayrı yaşamayı tercih edenlerin çoğunluğu bir yıldan daha az bir süre ayrı yaşamışlardır. Boşandığı eşiyle belli bir süre ayrı yaşayanların çoğunlukla ailesinin yanında yaşadığı görülmektedir. Ayrı bir evde yalnız ya da çocuklarıyla birlikte yaşayanların oranı düşüktür. Boşanma hem çiftler için hem de varsa çocuklar için olumsuz sonuçlara neden olan bir süreçtir. Yapılan araştırmalar, özellikle çocukların bu süreçten olumsuz yönden etkilendiklerini göstermiştir. Araştırmaya katılanlar arasında boşanma sürecinden en çok olumsuz yönde etkilenen tarafın çocukları olduğunu belirtenlerin çoğunlukta olduğu gözlenmiştir. İkinci sırada ise boşanma sürecinden en fazla kendisinin etkilendiğini belirtenler gelmektedir.

Boşanma sürecinden sonra bireylerin kimlerle ve nasıl yaşamaya başladıkları önemli bir konudur. Özellikle bu durum kadınlar ve çocuklar için büyük ölçüde sorun oluşturmaktadır. Araştırmaya katılanların çoğunluğu boşanma sürecinden sonra ailesinin kendisine sahip çıktığını ve onlarla birlikte yaşamaya başladığını; bir kısmı ise

tek başına yaşadığını belirtmiştir. Katılımcılar arasında ailesinin yanında kalanlar ile tek başına yaşamaya başlayanların oranlarının birbirine yakın olduğu gözlenmiştir. Ailesiyle birlikte yaşamayı tercih edenler ise ekonomik nedenler ve çocuğun bakımı gerekçeleriyle bu yolu zorunlu olarak tercih etmişlerdir. Katılımcıların yarısı, boşanmadan sonraki süreçte ailesiyle dayanışma içerisinde olduğu görülmüştür. Ailesi ile birlikte yaşamaya başlayan boşanmış kadın ve erkek katılımcılar arasında belli bir konuda karar alırken ailesinin etkisi olmadan kendi kararlarını verebildiğini söyleyenlerin büyük çoğunluğu oluşturduğu tespit edilmiştir.

Boşanma sonrası süreç taraflar için belli sorunları gündeme getirmektedir. Boşanma sonrasında yaşanan sorunların derecesi, boşanmadan pişmanlık duyma durumunu etkileyebilmektedir. Boşanmadan sonra maddi ve manevi olarak daha ciddi sorunların yaşanması durumunda taraflar pişman olabilmektedirler. Buna karşın, boşanma sonrasında elde edilen avantajlar daha fazla olduğunda boşanma kararından pişmanlık duyulmamaktadır. Katılımcıların yarısından fazlası boşanma sonrası süreçte mutluluk ve huzur bulduğunu ve boşanma kararından pişman olmadıklarını belirtmişlerdir. Özellikle çalışmayan kadın katılımcılar aynı koşullar altında olsalar dahi yine de boşanmayı tercih edebileceklerini vurgulamışlardır. Bu bağlamda boşanma sonrası yaşam memnuniyeti yüksek olan daha çok erkeklerdir şeklindeki 18 numaralı hipotezimiz doğrulanmamıştır. Bulgulara göre her halükarda boşanmanın gerçekleştirileceği vurgusunun ön planda olduğu gözlenmiştir. Boşandıktan sonra yaşamından memnuniyet, boşanma sonrası yaşamın tatmin seviyesiyle ilişkilidir. Araştırmaya katılanlar arasında boşandıktan sonra kendisini daha mutlu hissedendenlerin ağırlıkta olduğu tespit edilmiştir. Sorunlu bir evlilik sürecinin sona erdirilmesi olarak algılandığı için boşanma sonrası genel olarak bireyler için evlilik süreciyle kıyaslandığında daha memnun edici bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Katılımcılar, geçmişe kıyasla daha mutlu olduklarını, evli kaldıkları süre içinde yaşamadıkları şeyleri yaşayabildiklerini belirtmişlerdir.

Tarafların birbirlerine karşı duygu durumları ise çoğunlukla duygusal bir yakınlığın ve bağlılığın hissedilmemesi olarak belirtilmiştir. Duygusal bağlılığının devam ettiğini belirtenlerin oranı düşüktür. Katılımcıların çoğunluğu boşandıkları eşleriyle hemen hemen hiç görüşmediğini belirtmiştir. Boşandığı eşiyile görüştüğünü belirtenlerin ise daha ziyade çocuklarla ilgili konularda zorunlu olarak görüştüğü sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda boşanma, sorunlu olan bir sürecin bitmesine karşılık geldiği için taraflar üzerinde olumlu yönde katkısı olduğu görülmüştür. Acı ve

hüzün ile öfke ve nefret gibi negatif duygular yaşadığını belirtenlerin oranı daha düşüktür. Araştırmadan elde edilen bu bulgu, araştırmamızın dayandığı teorilerden biri olan Sosyal Alış-Veriş teorisinin argümanlarına örnek teşkil ettiği söylenebilir. Bireyler yaşamlarından daha fazla zevk almak için evlenmektedirler. Evlilik süresince daha fazla fayda ya da kazanç elde etme amacı güden birey, hazzını ve mutluluğunu arttırma, olumlu koşulların sürekliliğini sağlama yolunda bireysel sınırlarına zarar veren durumlarla karşılaştığında bu hoşnut olmadığı durumlardan uzaklaşmak istemektedir. Bu da sonraki süreçte bireyi boşanma düşüncesine yönlendirmektedir. Sosyal Alış-Veriş teorisinde de belirtildiği gibi boşanma kararı evlenme kararı eşlere yönelik zararları, engelleri, dışsal baskılar ve evlilik dışında farklı kişilerle tanışma gereksinimlerinin karşılanması için çekici alternatiflerin uygunluğu gibi faktörler dikkate alınmaktadır. Örneklem grubundan da görüldüğü gibi, belli amaçlarla daha fazla fayda ya da kazanç elde etme düşüncesiyle evlenen taraflar, zamanla evliliğin kendilerine sağladıkları avantajları kaybetmektedirler. Evlilikten daha az haz, mutluluk, fayda elde eder bir duruma gelmektedir. Evliliğin iticiliklerinin hakim olduğu bu süreçte boşanma sonrasında yaşanan sorunlara rağmen boşanma gerçekleştirilmektedir.

Araştırmaya katılan kadın ve erkek katılımcıların çoğunluğu boşanma sonrası süreçte “orta düzeyde” maddi sıkıntı yaşadığını belirtmiştir. “Çok fazla” maddi sıkıntı yaşayanların oranı düşüktür. Bunun nedeni çalışıyor olmalarının yanı sıra ailenin desteği olarak da görülebilir. Boşanma sonrasında özellikle çalışmayan kadınlar maddi sorunlar yaşayabilmektedir. Kendilerine verilen nafakanın yetersiz olması da bunun da bir nedeni olarak gösterilebilir. Birçoğu boşandıktan sonra farklı işlerde çalışmaya başlamaktadır. Boşanma sonrasında en fazla maddi sorun yaşayanların kadınlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılanlarda gözlenen diğer bir sorun yaşam alanının değiştirilmesidir. Boşandıktan sonra taraflar sosyo-ekonomik ve psikolojik nedenlerden dolayı yaşadıkları yerleri değiştirmeyi tercih etmektedirler. Araştırmaya katılanların yarısından fazlası ikamet ettiği yeri değiştirmiştir. İkamet yerlerin değiştirenlerin çoğunluğu ailesinin yanına yerleşmiştir. Aynı bir evde tek başına yaşamaya başlayanlar ile eşinin evden ayrılarak kendisinin aynı eve yaşamaya devam ettiğini belirtenlerin oranları ise düşüktür. Buna göre katılımcıların çoğunluğu boşandıktan sonra aile desteği almışlardır.

Boşanma sonrasında ailesinin anlayışlı olduğunu ve kendisine destek olmaya çalıştığını belirten katılımcıların oranı yüksektir. Ailesi tarafından destek görmeyenlerin

ve boşanmayı olumsuz yönde karşılayanların oranlarının düşük olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların boşanma sürecinde ve sonrasında en büyük desteği yine ailelerinden sağladıkları görülmüştür. Bu bağlamda ailenin birincil derecede ön plana çıktığı sonucuna ulaşılabilir. Boşandıktan sonraki süreçte sırasıyla “her konuda rahat davranmaya çalıştığını”, “çevrenin dedikodusuyla karşılaşmamak için yakın çevresiyle belli bir süre görüşmediğini”, “davranışlarında ölçülü davranmak zorunda hissettiğini” belirtenler ağırlıktadır. Araştırmaya katılanların çoğunluğu boşandıktan sonra sosyal çevresinde herhangi bir değişimin olmadığını belirtmiştir. Boşanma sonrasında çevresiyle ilişkilerinin bozulduğunu ve yeni ilişkiler geliştirme yoluna gittiğini belirtenlerin oranının oldukça düşük olduğu gözlenmiştir. Bunun yanı sıra boşanma sonrasında çevrenin baskısı ve kontrolü ile karşılaşanların çoğunluğunu kadınların oluşturduğu gözlenmiştir.

Boşanmış olan kadın ve erkek katılımcılar, belli bir süre sonra başka bir evlilik yapmışlardır. Yeniden evlenen kişiler arasında mevcut evliliklerinde mutlu olduğunu belirtenlerin çoğunlukta olduğu tespit edilmiştir. Çok mutlu olanlar ile çok mutsuz olanlar gibi iki farklı uçta yer alan kişilerin oranlarının aynı olduğu gözlenmiştir. Genel olarak yeniden evlenenlerin kendilerini mutlu hissettikleri söylenebilir. Yeniden evlenmeyi düşünenlerin çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Özellikle çalışmayan ve belli bir gelire sahip olmayan kadınların, yeniden evlenme yoluna gittikleri gözlenmiştir. Buna göre 16 numaralı hipotezimiz doğrulanmamıştır. Kadınlar için yeniden evlenme maddi sorunlardan dolayı zorlaşan yaşamın idamesinde destek arama ihtiyacı ile bütünleşirken erkeklerde özellikle çocukların bakımının, kendi kişisel bakımının ve cinsel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla gerçekleştirilmektedir.

Boşandıktan sonra kendisine nafaka bağlanan kadın katılımcılarda nafakanın miktarı ve düzenliliği konusunda memnun olmayanların ağırlıklı olduğu gözlenmiştir. Velayeti alan tarafın kadın olması durumunda çocuğun/çocukların bakım hizmetlerinin karşılanması noktasında kadınlar sıkıntılar yaşadıklarını vurgulamışlardır.

Araştırmaya katılanlar ilk olarak evliliği “aile birliğinin temeli” olarak tanımlamışlardır. Bununla birlikte evliliği sırasıyla “eşler arasında duygusal birliği sağlayan bir kurum”,(2), “çocuk yapmak ve büyütmek için yapılmış bir sözleşme”(3), “cinsel ilişkinin toplumda meşru kılınması”(4) ve “eşler arasındaki ekonomik dayanışmayı sağlayan bir kurum”(5) olarak tanımlayanlar yer almaktadır. Fakat evlilik kurumunun aile birliğinin temeli olması yönündeki görüşlerin ağırlıkta olduğu gözlenmiştir. Aile, toplumun temel kurumlarından biri olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmaya katılanların çoğunluğu boşanmanın “aile birliğini parçalayan bir olay” olduğunu ileri sürmüşlerdir. İkinci olarak, “gerilimli ve mutsuz bir evliliğin sonlandırılması”, üçüncü olarak, “başarısız bir evliliğin işareti”, dördüncü olarak, “sıkıntı bir yaşamın sonlandırılması” olarak tanımlamışlardır. Tanımlardan da görüldüğü gibi, araştırmaya katılan boşanmış kadın ve erkek katılımcıların çoğunluğu için boşanma “eşler açısından sorunlu ya da sıkıntılı olan bir evlilik sürecinin sonlandırılması” gibi bir anlam taşımaktadır. Dolayısıyla olumsuz bir durumdan daha olumlu sayılabilecek bir duruma geçiş olarak değerlendirilmektedir. Bu görüşe sahip olanlar da katılımcıların yarısını oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra katılımcıların boşanma konusundaki kişisel görüşlerine bakıldığında sırasıyla “boşanma çocukları olumsuz yönde etkileyen bir süreçtir”(1), “eşlerin boşanmak yerine sorunları çözmek için çaba göstermeleri gerekmektedir” (2), “boşanma kadınlara nazaran erkekleri olumsuz yönde etkilemektedir” (3), “boşanma erkek ve kadın için yeniden özgürleşme sürecini ifade etmektedir” (4) görüşleri ön plana çıkmıştır.

Katılımcıların boşanma sürecini nasıl geçirdiklerine yönelik bulgulara bakıldığında katılanların yarısından fazlasının gerilimli ve huzursuz bir boşanma süreci yaşadığı tespit edilmiştir. Buradaki amaç boşanma sürecinin olumsuzluklarının ötelenmesinde hangi faktörlerin daha çok belirleyici olduğunu ve sosyal desteğin varlığı ve etkisini ortaya koymaktır. Sorunsuz bir boşanma süreci yaşayanların bir kısmı, büyük ölçüde ailelerinden destek aldıkları için bir kısmı belli bir gelire sahip olup da ekonomik özgürlüğe sahip oldukları için boşanma sürecini sorunsuz atlatabildiklerini belirtmişlerdir. Bunu boşanma sürecinde yoğun bir şekilde yalnızlık ve kimsesizlik duyguları yaşadığını belirtenler izlemektedir. Katılımcılar, boşanma sürecinin gerilimli ve huzursuz bir süreç olarak yaşandığı konusunda ortak bir paydaya sahiplerdir. Bununla birlikte bu sürecin kişinin yalnız kaldığı ve sosyal çevresinden yeterli desteği göremediği takdirde daha da sorunlu geçirilebilen bir süreç olarak görenlerle birlikte değerlendirildiğinde, katılımcıların yarısından fazlasının boşanma sürecini sorunlu bir şekilde yaşadıkları sonucuna ulaşılabilir. Dolayısıyla, aile ve sosyal çevrenin desteği ile ekonomik özgürlüğe sahip olmak boşanma ile başlayan yeni yaşam sürecinde önemli iki dinamik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu iki dinamik, boşanmış kişilerin yaşamlarının ne şekil alacağını belirlemektedir.

Boşanma, birçok yönden kadınlar açısından sorun oluşturan bir süreçtir. Boşanmış bir kadın boşanma ile yeni bir hayata başlamanın getirdiği kaygılarla mücadele etmeye çalışırken diğer yandan da toplumun kendisine bakış açısıyla da

mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Sosyal yaşamında yaşadığı pek çok sorunun kaynağı sosyal çevrenin boşanmış kadına attığı önyargılı tanımlamalar olmaktadır. Boşanmış kadına yönelik toplumun bakış açısının nasıl olduğuna dair örneklem grubunun kişisel görüşleri sorgulanmıştır. Buna göre boşanmış kadına iyi gözle bakılmadığını, ön yargılı yaklaşıldığını, hor görüldüğünü ve aşağılandığını belirtenler birinci sırada yer almıştır. İkinci sırada boşanmış kadının evli ya da bekar kadından daha farklı algılandığı belirtenler ve üçüncü sırada ise boşanmış bir kadının evli bir kadından farklı görülmediğini belirtenler yer almıştır. Katılımcıların verdikleri yanıtlardan yola çıkarak boşanmış bir kadına yönelik bakış açısını iki şekilde değerlendirmek mümkündür. İlk grup, boşanmış kadını toplumda olumlu şekilde değerlendirmeyenlerden oluşmaktadır. Bu gruptakiler, toplumun boşanmış bir kadına, ön yargılı yaklaştığını, küçük görüldüğünü, aşağılandığını söyleyerek evli bir kadından daha farklı bir anlam atfedildiği gözlenmiştir. İkinci grupta yer alan katılımcılar ise, evli bir kadından farklı bir şekilde algılanmadığını vurgulamışlardır fakat bu görüşü paylaşanların oranlarının oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir.

Günümüzde boşanmış kadına yönelik bakış açısı, her ne kadar sosyo-ekonomik ve kültürel dinamiklere bağlı olarak farklılaşsa da bütünüyle değiştiğini söylemek mümkün değildir. Ekonomik yapıdaki değişim ile kültürel yapıdaki değişimin paralel bir şekilde gerçekleşmemesi, toplumda hakim olan kültürel değerlerin, ön yargıların, inançların, geleneklerin daha yavaş bir şekilde farklılaşması bunun temel nedeni olarak görülebilir. Kadınlar, geçmişle kıyaslandığında, günümüzde daha çok gelir getirici bir işle uğraşmakta, ailenin geçimine katkı sağlayan bir role kavuşmasına, kararlarında görel olarak özgür davranabilmesine ve ailevi sorumlulukların yerine getirilmesinde görel olarak eşitlikçi bir anlayış yaygınlaşmış olsa da boşanmış bir kadına ilişkin sosyal yaptırımın gücünün bütünüyle azaldığını söylemek doğru olmaz. Boşanma deneyimi yaşamış olan bir kadın, yeni yaşamında geliştireceği sosyal ilişkilerinde kendisini sürekli kontrol altında hissetmektedir. Arkadaşlarının ve akrabalarının dedikodularından çekindiği için sosyal ilişkilerinde daha dikkatli davranmak zorunda hissedebilmektedir. Boşanmış bir erkeğin ise bu tarz sosyal yaptırımlarla karşılaşmaması nedeniyle kadınlardan daha özgür bir şekilde hareket edebilmektedir. Araştırmaya katılanların boşandıktan sonra sosyal ilişkilerinde kontrol altında oldukları hissine kapılıp kapılmadıklarına yönelik yapılan sorgulamada, yarısından fazlasının bu tarz bir hisse kapılmadığı gözlenmiştir. Bu durum, sosyal baskının güçlü olmadığı ya da kişinin bu baskıya karşı kişisel tavrının esnek olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

Boşanma sonrasında katılımcıların ilk olarak genel hal ve hareketlerinde, ikinci olarak karşı cinsle olan ilişkilerinde, üçüncü olarak ise eve giriş ve çıkış saatlerinde sosyal baskı ya da kontrol hissettikleri tespit edilmiştir. Söz konusu durumun cinsiyet ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kadınlar, gerek ailelerinden gerekse yakın arkadaş ve iş arkadaşlarından boşanmış bir kadın olmakla ilgili yaptırımlara maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Sosyal ilişkilerde kontrol sağlayan kişilerin başında ise aileler gelmektedir. İkinci sırada komşular, üçüncü sırada akrabalar, dördüncü sırada çocuklar ve iş arkadaşları gelmektedir. Görüldüğü gibi aile, birincil bir yaptırım mekanizması olarak öneminin korumaktadır. Birincil ilişkilerin yaşandığı kişilerin, müdahaleleri daha baskın olabilirken, iş arkadaşları gibi biçimsel ilişkilerin yönlendirdiği ilişkilerde kişilerin baskısı, kontrolü ya da etkileri çok daha düşük olabilmektedir.

Örnekleme grubu boşandıktan sonra ilk olarak kişisel alanda, ikinci olarak toplumsal alanda, üçüncü olarak da mesleki alanda kendilerini yeniden tanımlama ve ifade etme ihtiyacı hissettiklerini belirtmişlerdir. Boşanma sonrasında katılımcıların en çok yaşadıkları problemler, psikolojik ya da ruhsal problemler olmuştur. İkinci sırada ekonomik problemler, üçüncü sırada toplumda yeni bir kimlik arayışı olarak belirtilmiştir. Mesleki kariyerde düşüş ve karşı cinsle ilişkilerde sorunlar katılımcıların en az yoğunluğu oluşturdukları problemler olarak tespit edilmiştir.

Katılımcıların çoğunluğu boşandıktan sonra evliliğe yönelik bakış açılarının değiştiğini ileri sürmüşlerdir. Geçmişte evliliklerinde yaşadıkları sorunların belirleyici olduğunu ve yeni ilişkilerini daha farklı şekilde değerlendirdiklerini belirtmişlerdir. Araştırmaya katılanlara göre evliliğin uzun sürmesi ilk olarak “eşler arasındaki uygun iletişime bağlıdır”. Katılımcıların belirttikleri bu koşul, aynı zamanda örnekleme grubunun çoğunluğu için başta gelen boşanma gerekçesi olduğu dikkat çekmektedir. Diğer görüşler ise sırasıyla “cinsel uyum”, “yaş farkının fazla olmaması”, “kültürel ve dinsel değerlere bağlı olmak” şeklinde belirtilmiştir.

Bunun yanı sıra katılımcıların verdikleri yanıtlara göre vurgulanan diğer koşullar şu şekildedir: “eşler arasındaki duygusal uyum”, “ilgi ve beğeni alanlarının uyumu”, “maddi olanaklar”, “ailede eşitlikçi bir düzenin sağlanması”, “kadının evine ve işine bağlılığı”, ile “aileler arasındaki uyum”, “kadın ve erkeğin ailenin geçimini sağlaması”, “kadının dışarıda çalışması”, “çocuk sahibi olmak şeklinde belirtilmiştir. Görüldüğü üzere katılımcıların en çok üzerinde durdukları konular kişisel uyum, iletişim ve anlaşma gibi kendileriyle ilgili özelliklerdir. Kültürel ve dinsel uyum, ekonomik koşullar, kadının dışarıda çalışması ve çocuk sahibi olmak gibi faktörlerin daha düşük

yoğunlukta olduğu gözlenmiştir. Dolayısıyla evliliğin sürekliliğinde bireysel nedenler ön plana çıkmaktadır. Eşler arasındaki uygun iletişim, duygusal uyum ve ilgi ve beğeni alanlarının uyumu bu bireysel nedenlere gönderme yapmaktadır. Kadını çalışmasının evliliğin uzun sürmesiyle düşük oranda ilişkilendirildiği söylenebilir.

Araştırmaya katılanların çoğunluğuna göre, kadın ve erkeğin rolleri farklı olmalıdır. Bu bulgu Türkiye'ye özgü bir durumu yansıtmaktadır. Ataerkil bir toplum yapısına sahip olan ülkemizde evliliğin devamlılığı ve ailenin huzuru, mutluluğu kadının, kendisine atfedilen rollerini yerine getirmesiyle ilişkilendirilmektedir. Erkek evin geçimini sağlayan bir rol üstlenirken kadın, genel olarak evin düzenini, çocukların bakımını ve yetiştirilmesini sağlama gibi ailedeki birçok farklı sorumluluğu yerine getirmekle yükümlüdür. Bunun yanı sıra ailede erkeğin kadından üstün olması ön görülmektedir. Söz konusu görüşü savunanların çoğunluğunu erkekler oluşturmaktadır. Günümüzde kadın ve erkeğin ev içi görevlerine ilişkin kalıpların görece olarak değiştiği söylenebilir. Pek çok görev kadın ve erkek tarafından paylaşılarak yerine getirilmektedir. Kadının çalışma yaşamında aktif bir rol üstlenmesiyle birlikte geleneksel roller de farklılaşmıştır. Fakat yine de kadının ev içi rollerini yerine getirmesi büyük ölçüde geleneksel algılamaya biçiminden kurtulamamıştır. Kadınlar çalışıyor olsalar bile aileye yönelik sorumlulukları büyük ölçüde üstlenen kişi konumunda yer almaya devam etmektedirler.

Kadının rollerine ilişkin katılımcıların verdikleri yanıtları genel olarak değerlendirdiğimizde araştırmaya katılanların çoğunluğunun kadının birinci görevi ev işlerini yerine getirmek (evin temizliği, yemek yapmak, çamaşır, bulaşık yıkamak vs. gibi); ikinci sırada gelen görevi ise çocuğu/çocukların bakımını yerine getirmek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre katılımcıların kadının geleneksel rollerini devam ettirmesi gerektiği yönünde bir bakış açısına sahip oldukları söylenebilir. Kadının gelir getirici bir işte çalışmasının temel görevleri olarak görmeyenlerin oranlarının da yüksek çıkması bu görüşü desteklediği söylenebilir. Buna göre kadının mesleki rolünün ön plana çıkması gerektiğini savunanların oranı oldukça düşüktür.

Araştırmaya katılanlara göre kadınların, akrabaların doğum, evlenme, cenaze gibi yardım ve dayanışma gerektiren görevleri yerine getirmesi gerektiğini savunanların oranının oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. Sosyo-ekonomik değişim sürecinde ailenin, akrabalarıyla kurduğu bu tarz ilişkilerinin de değiştiği gözlenmektedir. Ailenin artık, toplumsal değişim sürecinde farklı ilişki biçimlerine uyum sağlaması bunun temel nedenidir. Fakat bu tarz geleneksel ilişkilerin bütünüyle ortadan kalktığını da söylemek

mümkün değildir. Kentsel alanlarda akrabalık ilişkilerinin farklı şekillerde devam etmektedir. Akrabalık ilişkilerinin sürdürülmesinde ülkemizde kadın ön plana çıkmaktadır. Hastalık, ölüm, düğün vb gibi pek çok durumda erkekten çok kadının fedakârlık yaptığını söyleyebiliriz. Araştırmaya katılanların verdikleri yanıtlar, bu tarz ilişkilerin bir ölçüde değiştiğini göstermektedir.

Erkeğin temel görevlerinin/rollerinin neler olduğuna yönelik katılımcıların kişisel görüşlere bakıldığında, “evin geçimini sağlamak için gelir getirici bir işte çalışmak, para kazanmak” gibi görevlerin birincil öneme sahip olduğunu belirtenlerin çoğunluğu oluşturduğu tespit edilmiştir. İkinci sırada “çocukların bakımı sağlamak” olduğunu belirtenler gelmektedir. “Eşin bakımını üstlenmek” ise üçüncü sırada yer almaktadır.

Kadının çalışması geçmişte olduğundan farklı biçimde algılanmaktadır. Değişen yaşam koşulları ailede kadının farklı geçinme stratejileri uygulamasına neden olmaktadır. Kadın kendini geliştirmek, ekonomik güç elde etmek, kariyer ve mesleki başarı elde etmek gibi içsel bir amaçla çalışabileceği gibi, ekonomik zorunluluklar gibi dışsal nedenlerle de çalışabilmektedir. Birinci durumda mesleki gelişim, kariyer edinme gibi faktörler yönlendirici olurken ikincisinde ekonomik faktörler ön plandadır. İkinci durumda ekonomik sorunların üstesinden gelindiğinde kadın işine son verebilmektedir.

Eğitim düzeyinin yükselmesiyle birlikte kadınların çoğunluğu artık kişisel gelişim ve kariyer odaklı meslekleri icra etme eğilimi sergilemektedirler. Eğitim düzeyi düşük olan kadınların ise daha düşük ücretli ve statülü işleri icra ettikleri bir gerçektir. Eğitim düzeyi ile birlikte kadınların kendilerine yönelik farkındalıkları ve bilinç düzeyleri arttığı için daha çok kendi gelişimlerine yönelebilmektedirler. Araştırmaya katılanların çoğunluğu, “kadının, istiyorsa her durumda çalışması gerektiğini” savunmaktadır. “Ailenin ekonomik sıkıntısı varsa kadının çalışması gerektiğini” savunanlar ikinci sırada; “kadının hiçbir durumda çalışmaması gerektiğini” savunanlar üçüncü sırada, “anne oluncaya kadar kadının çalışması gerektiği” savunanlar ise dördüncü sırada yer almaktadırlar. Buna göre kadının çalışmaması gerektiği yönünde düşünceye sahip olanların oranı oldukça düşüktür. Örneklem grubunun büyük çoğunluğu belli bir duruma bağlı olsa da yine de kadının çalışması gerektiği düşüncesine sahip olduğu söylenebilir.

Kadının çalışması, çoğu zaman ev içindeki görevlerini aksatmasına neden olduğu gerekçesiyle istenilen bir durum olmamaktadır. Bireyin sosyo-ekonomik profili bu tarz bir bakış açısına sahip olmakta belirleyici bir değişkendir. Kadının çalışmasının,

ev içi rollerini yerine getirmesini olumlu yönde etkileyeceğini belirtenler ile olumsuz yönde etkilediğini belirtenlerin oranları birbirine yakın görünmekle birlikte birinci sırada kadının çalışmasının ev içi rollerine olumlu yönde katkı sağlayacağını düşünenler; ikinci sırada olumsuz yönde etkileyeceğini düşünenler gelmektedir. En düşük orana sahip olanlar ise hiç etkilemeyeceğini söyleyenlerdir.

Kadının çalışmasını olumlu yönde değerlendirenlerin ailenin ekonomik geçimine katkı sağlaması nedeniyle bunu savundukları; kadının çalışmasına olumsuz yönde yaklaşanların ise ev içi görevlerini aksattıkları gerekçesiyle iş-ev içi rollerinin çatışması bağlamında değerlendirdikleri gözlenmiştir. Bir evliliğin devam etmesi için gerekli şart ya da özelliklerin yokluğu deneklerin dünyasında aynı zamanda geçimsizliğin varlığı demektir. Kadın ve erkek rollerinin farklılığını belirten boşanmış erkek katılımcılar arasında evliliğin uzun sürmesinde en önemli faktörün kadının dışarıda çalışmaması olarak belirtenlerin oranının düşük olduğu gözlenmiştir. Kadın ve erkek rollerinin farklı olmadığını belirten boşanmış kadınlara göre evliliğin uzun sürmesi ev içi rollerin eşitlikçi paylaşımına bağlıdır.

Katılımcılar arasında kadının çalışma durumunun kadına özgürce karar vermesini sağlayan en önemli faktör olduğunu belirtenlerin çoğunlukta olduğu gözlenmiştir. Bununla birlikte kadının çalışma durumunun özgüvenini arttırdığını belirtenler ikinci sırada; sosyal ortamlara daha fazla girmesine olanak sağladığını belirtenler üçüncü sırada; kendisini daha mutlu hissettiğini belirtenler dördüncü sırada, kararlarında daha seçici davranmasına olanak sağladığını belirtenler beşinci sırada, toplumda saygınlığı sağladığını belirtenler altıncı sırada yaşam kalitesini arttırmaya olanak sağladığını belirtenler yedinci sırada yer almaktadır.

Katılımcıların verdikleri yanıtlara göre, kadının çalışması konusunda sofistike olarak değerlendirilebilecek yanıtların daha düşük oranlara sahip oldukları görülmektedir. Meslek sahibi olmak ile kişisel gelişim arasındaki paralellikte belirleyici olan eğitim düzeyi olduğunu düşünülmektedir. Ekonomik sorunların üstesinden gelebilmek ve bu şekilde görece özgür davranabilmek için temel ihtiyaçların karşılanmış olması gerekmektedir. Bu noktada gelir getirici işte çalışmak dışsal bir zorunluluk olarak görülmektedir.

Kişinin mesleki olarak ilerlemesi, başarılar elde etmesi, iyi bir kariyer çizgisine sahip olması, ekonomik zorunluluklar dışında kişisel tatmin gibi psikolojik faktörlerin yönlendiriciliğinde ortaya çıkmaktadır. Yaşam kalitesini arttırmak önemli olmakla birlikte temel ekonomik ihtiyaçların giderilmiş olmasından sonraki bir düzey olarak

değerlendirilmektedir bu durum. Dolayısıyla araştırmaya katılanların daha çok belli bir yaşam standardını oluşturmak amacıyla, ekonomik ihtiyaçların karşılanması amacına yönelik hareket ettikleri söylenebilir. Mesleki başarı, kariyer merkezli bir iş yaşamı katılımcılar için çok fazla önemsenen bir durum olmadığı söylenebilir. Kadın belli bir işte çalışma konusunda eşinden bağımsız olarak hareket edememektedir çoğu zaman.

Katılımcıların çoğunluğu kadının çalışması konusunda eşleriyle birlikte ortak karar verdiklerini belirtmişlerdir. Kadının kendisinin karar verdiğini belirtenlerin oranı ikinci sırada yer almaktadır. Eşinin karar verdiğini belirtenlerin oranı ise düşüktür. Buna göre, kadının çalışması konusunda olumlu ve demokratik bir tavrın söz konusu olduğu söylenebilir. Kentsel yaşamın aile üzerinde oluşturduğu ekonomik baskılar nedeniyle eşlerin çalışma konusundaki tutumlarının daha eşitlikçi bir hal almaktadır. Kadının çalışması da bu çerçevede değerlendirilmektedir. Hayatın ortaklığı anlayışı çerçevesinde eşler ortak sorunlara ortak çözüm yolları üretmekte ve çalışmanın gerekliliği savunulmaktadır. Dolayısıyla kadının çalışması konusunda karar veren ya kendisi ya da eşlerin her ikisi olmaktadır. Sadece eşi karar verir yanıtını verenlerin oranının düşük olması da bu anlayışı desteklediği söylenebilir.

Kadının çalışmasını, evlenme ve çocuk sahibi olmak gibi süreçlerin bir ölçüde etkilediğini belirtenlerin çoğunlukta olduğu gözlenmiştir. Etkilemediğini belirtenler ise ikinci sırada yer almaktadır. Ülkemizde kadının çalışması onaylanmaktaysa da, geleneksel rollerin aksatılması durumunda eşler arasında sorunlar yaşanabilmektedir. Erkekler, kadının çalışma yaşamında rollerinin artmasını göz ardı ederek ev içindeki işlerini, çocukların bakımını onlarla paylaşmak yerine eşitlikçi olmayan bir anlayışta ısrar etmektedirler. Bu durum özellikle çocuk sahibi olan çiftlerde önemli sorunlar yaratabilmektedir. Çocukların bakımı ve yetiştirilmesi konusunda kadının daha aktif olduğu görülmektedir. Paylaşımaya direnç gösteren bu benzeri tutum ve davranışlar kadının kendisini iş alanında geliştirmesine engel olmaktadır. Hatta pek çok kadın, iki farklı alana ilişkin roller nedeniyle yaşadığı çatışmalardan uzaklaşmak için seçim yapmak zorunda kalmakta ve iş yaşamı yerine aile yaşamını tercih etmektedir.

Kadın katılımcılar arasında evli kaldıkları süre içinde çocuklarının yanında bazen tartışma yaptıklarını belirtenler çoğunluğu oluşturmaktadır. İkinci sırada asla tartışmazdık diyenler gelmektedir. Çocukların yanında tartıştırdık diyenler ise üçüncü sırada yer almaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde katılımcıların çocukları yanında tartıştıkları tespit edilmiştir. Anne-baba arasındaki gerilimin çocuklar

üzerindeki etkisinin çok fazla dikkate alınmadığını, bu konudaki farkındalığın gelişmediğini, bilinç düzeyinin düşük olduğu söylenebilir.

Çocuğun sonraki yaşamında ve kişilik gelişiminde anne-baba arasındaki iletişim ve davranış şeklinin büyük ölçüde belirleyici olduğu dikkate alındığında katılımcıların bu tarz olumsuz örnek teşkil edecek davranışları çocuklarının yanında sergilemeleri, bu konudaki hassasiyetlerinin olmadığını ya da düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. Kavga, şiddet gibi davranışlara maruz kalan çocukların ileriki yaşlarında ya daha saldırgan ya da içine kapanık bir davranış sergilemesi muhtemeldir. Çocuklar anne-babalarını model almaktadırlar. Bazı durumlarda çocuklar, anne ya da babanın tarafını tutmak zorunda bırakılmaktadırlar. Sürekli gerginlik ve huzursuzluğun olduğu ailede yetişen çocukların sonraki süreçte yaşamlarında da bu modellemenin yansımalarını görmek yüksek olasılıktır.

Denizli'nin sanayileşme ve kentleşme dinamiğinin boşanmış bireylerin deneyimlerinde farklılık yaratan bir değişken olduğuna dair bulgulara rastlanmaktadır. Bu farklılaşma hem boşanmış kadın ve erkek katılımcıların hem de sosyal çevrenin boşanma konusundaki düşünce ve davranış kalıplarında belirleyici olmaktadır. Sanayileşme ve kentleşme sürecinde boşanma nedenlerinin ekonomik olacağı yönündeki varsayımından hareket ederek örneklem grubunda da boşanmaların büyük çoğunluğunun ekonomik olacağına dair hipotezimizin doğrulanmadığı gözlenmektedir. Araştırmamızın farklılık oluşturan bir yönü olduğunu düşündüğümüz bu bulgu ise kadın ve erkek katılımcıların büyük çoğunluğunun boşanma nedenlerinin ekonomik değil iletişim ve ilgisizlik gibi duygusal nedenlere dayalı olarak belirtilmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Denizli'de yaşanan ekonomik ve demografik değişimlerin aile ve evlilik ilişkilerinde değişime neden olduğu, katılımcıların boşanma deneyimlerinde farklılık yarattığı görülmüştür. Kadının çalışma durumu, işbölümü, annelik-babalık rollerinin yerine getirilmesi, ailede karar alma mekanizmasının işleyişi gibi aile ve evlilik ilişkisine dair pek çok durumda değişimler gözlenmiştir.

KAYNAKÇA

- Adak, N. (2005). “Toplumun Temel Yapı Taşı: Aile”, *Kurumlara Sosyolojik Bir Bakış*, (edt: Sevinç Güçlü), Birey Yayınevi, İstanbul.
- Akıntürk, T.(1988). Türk Medeni Hukuku, Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku, Beta Yayınevi, Cilt: 2, İstanbul.
- Akıntürk, T.(2002). *Türk Medeni Hukuku Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Aktaş, A. M. (1997). *Aile İçi Şiddet ve Önleme Yolları*, Somgür Yayınevi, Ankara.
- Allen, D. W. (1998). “No-Fault Divorce in Canada: Its Causes And Effect,” *Journal of Economic Behavior and Organization*, 27, 89-129.
- Allen, DW. (1992). “Marriage and Divorce: Comment” , *Economy Review*, 82 (3), 679–685.
- Amato, P. ; Rogers, S. (1997). “Is Marital Quality Declining: The Evidence from Two Generations”, *Social Forces*, Vol 75 (3), 1089-1100.
- Amato, P. R. (1994). “The Impact of Divorce on Men and Women in India and United States, *Journal of Comparative Family Studies*, 25 (Summer), 207-221.
- Amato, P. R. (2000). The Consequences of Divorce for Adults and Children, *Journal of Marriage and The Family*, 62 (4), 1269-1287.
- Amato, P. R.; Previti, D. (2003). “People’s Reasons for Divorcing: Gender, Social Class, The Life Course and Adjustment”, *Journal of Family Issues*, 24 (4), July, 602-626.
- Amato, P. R.;Hohmanarriot, B. (2007). “A Comparison of Highand Low-Distress Marriages That End in Divorce”, *Journal of Marriage and Family*, 69, 621 – 638.
- Amato, P.; Booth, A. (1996). “Divorce And Psychological Stress”, *Journal of Health and Social Behavior*, 32(4), 396–407.
- Amato, P.R. (1996 August). “Explaining the Intergenerational Transmission of Divorce”, *Journal of Marriage and Family*, 58 (3), 628-640.
- Amato, P.R. (2000 November). “The Consequences of Divorce for Adults and Children”, *Journal of Marriage and Family*, 62 (4), 1269-1287.
- Amato, P.R.; Rogers, S.J. (1997 August). “A Longitudinal Study of Marital Problems and Subsequent Divorce”, *Journal of Marriage and Family*, 59 (3), 612-624.

- Andersen, T. (1987). "The Reflecting Team", *Family Process*, 26, 415-428.
- Ansay, T. (1991). "Boşanmanın Sonuçları Olarak Maddi Tazminat ve Yoksulluk", *Jale Akipek'e Armagan*, Konya, 263-270.
- Arcus, M. E. (1992) Family Life Education: Toward the 21st Century, *Family Relations*, 41, (4), 390-393.
- Arditti, J. A. (1999). "Rethinking Relationships Between Divorced Mothers and Their Children: Capitalizing on Family Strengths, *Family Relations*, 48, 109-119.
- Arıkan, Ç. (1992). *Yoksulluk, Evlilikte Geçimsizlik ve Boşanma*, Şafak Matbaacılık, Ankara.
- Arıkan, Ç. (1996). *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Bilim Serisi, 96, Ankara.
- Arlı, A. (2009). *Sosyal Mekanda Farklılaşma: Denizli'de Kırsal/Kentsel Dönüşüm (1990-2000)*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aseltine, R.H.; Kessler, R.C. (1993). "Marital Disruption and Depression in a Community Sample", *Journal of Health and Social Behaviour*. 34, 237-251.
- Ay, S. (2000). *Birliktelikleri Devam Eden Ailelerin Yapı ve İşlevleri ile Boşanmış Ailelerin Yapı ve İşlevlerinin Karşılaştırılması*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Aydın, O.; Baran, G. (2010 Ekim). Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme ve Boşanma, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, Cilt 21 (2), 117-126.
- Aytaç, M. (2002 Nisan). "Çocuğun Yargısal Süreçte Görüşlerini İfade Etme ve Katılım Hakkı Yönünden Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi", *Adalet Dergisi*, 93 (11), 15-25.
- Badinter, E. (1992). *Biri Ötekidir, Kadınla Erkek Arasındaki Yeni İlişki ya da Androjin Devrim*, (çev. Şirin Tekeli), Afa Yayınları, İstanbul.
- Ban, V. D. (1967). "Family Structure and Modernisation", vol:2, 771-773.
- Barber, B. L.; Eccles, J. S. (1992). "Long-Term Influence of Divorce and Singleparenting on Adolescent Family and Work-Related Values, Behaviors and Aspirations", *Psychological Bulletin*, 111, 108-126.
- Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2009). *Boşanma Nedenleri Araştırması Raporu*, (araş. ekb. S.Y.Demirkan, A.G. Ersöz, R.B.Şen, E. Ertekin, Ö. Sezgin, A. M. Turgut, N. Şehitoğlu), Ankara.
- Becker G.S; Landes E.M; Michael R.T. (1977). An Economic Analysis of Marital

- Instability, *Journal of Political Economy*, 85(6), 1141–1187.
- Becker, G. (1973). “A Theory of Marriage”, Part I, *Journal of Political Economy*, 81-83.
- Becker, G. (1974) “A Theory of Marriage”, Part II, *Journal of Political Economy*, 511.
- Becker, G.S. (1981) *A Treatise on The Family*, Cambridge, Harvard University Press, 15-64.
- Benedek, E.; Brown, C. F. (1997). *Boşanma ve Çocuğunuz: Çocuğunuzun Boşanmanızla Baş Etmesine Nasıl Yardımcı Olursunuz?*, (çev. S. Katlan), Hib Yayıncılık, Ankara.
- Bernard, J. (1956). *Remarriage: A Study of Marriage*, Dryden Press, New York.
- Biegel, H. (1951). “Romantic Love”, *American Sociological Review*, 16, 326-334.
- Binner, J. M.; Dnes, A. W. (2001). “Marriage, Divorce and Legal Change: New Evidence From England and Wales ”, *Economic Inquiry*, 39, 298-396.
- Bittman, M.; Wajcman, J. (2000). “The Rush Hour: The Quality of Leisure Time and Gender Equity, *Social Forces*, 79, 165-189.
- Black, A. E.; Pedro-Carroll, J. (1993). “Role of Parent-Child Relationships in Mediating The Effects of Marital Disruption”, *The American Journal of Child and Adolescent Psychiatry*, 32, 1019-1027.
- Black, L. E.; Eastwood, M. M.; Sprenkle, D.H. (1991). “An Exploratory Analysis of The Construct of Leavers Versus Left As It Relates to Levinger’s Social Exchange Theory of Attractions, Borriesan Alternative Attractions”, *Journal of Divorce and Remarriage*, 15, /1-2, 27-40.
- Blackburn, M. L. (2003). “The Effects of The Welfare System on Marital Dissolution, *Journal of Population Economics*, 16 (3), 477-500.
- Blair, S.L.; Lichter, D.T. (1991). “Measuring The Division of Household Labor: Gender Segregation of Housework Among American Couples”, *Journal of Family Issues*, 12, 91-113.
- Block, J. H., Block, J.; Gjerde, P. F. (1986). “The Influence of Parenting Style on Adolescent Competence and Substance Abuse, *Journal of Early Adolescence*, 11, 56-94.
- Bloom, B. L.; Niles, R. L.; Tatcher, A. M. (1985). “Sources of Marital Dissatisfaction Among Newly Separated Persons”, *Journal of Family Issues*, 6, 359-373.
- Bogensneider, K.(2000 November). “Has Family Policy Come of Age? A Decade Review of the State of U.S. Family Policy in the1990s, *Journal of Marriage and*

- Family*, 62 (4), 1136-1159.
- Bohannon, P. (1970) "The Six Stations of Divorce, *Divorce And After*, Doubleday and Company Press, New York, 33-62.
- Booth, A.; Johnson, D. R.; White, L. K.; Edwards, J. N. (1984). "Women, Outside Employment And Marital Instability", *American Journal of Sociology*, 90, 567-583.
- Bouteillec, N. L; Bersbo, Z.; Festy, P. (2011). "Freedom To Divorce or Protection of Marriage? The Divorce Laws In Denmark, Norway, and Sweden in The Early Twentieth Century, *Journal of Family History*, 36(2), 191-209.
- Bratt, D. (1977). "Paternal Custody of The Young Child Under The Kentucky No-Fault Divorce", *Actual Kentucky Law Journal*, 66, 165-183.
- Breen, R.; Cook, L.P. (2005). "The Persistence of The Gendered Division of Domestic Labour", *European Sociological Review* 21, 43-57.
- Brines, J.; Joyner, K. (1999). "The Ties That Bind: Principles of Cohesion in Cohabitation And Marriage", *American Sociological Review*, 64, 333-355.
- Brines, J.; Joyner, K. (1999). "The Ties That Bind: Principles of Cohesion in Cohabitation And Marriage", *American Sociological Review*, 64, 333-355.
- Brinig, M.; Buckley, F. H. (1998). "No-Fault Laws And At-Fault People," *International Review of Law and Economics*, 18, 325-340.
- Buehler, C. (1989 January). "Influential Factors on Equity Issues in Divorce Settlements", *Family Relations*, 38 (1), 76-82.
- Bumpass, L.; Sweet, J. And Castro, M. T. (1991). "Changing Patterns of Remarriage *Journal of Marriage And Family*", 52, 747-756.
- Canatan, K. ; Yıldırım, E. (2009). *Aile Sosyolojisi*, Açılım Kitapevi, İstanbul.
- Cılga, İ. (2002). "Aile Mahkemeleri Tasarısı Üzerine Bir Değerlendirme", *Aile ve Toplum Dergisi*. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları. 2(5), Ankara.
- Clark, E. M.; Morrow, D.; Brock, K. F.; Mcgaha, A. C.; Fraenhoffer, S. M. (1998 February). "Perceptual Accuracy In The Balance: The Weight of The Evidence and The Evidence of Weight", *Journal Of Social And Personal Relationships*, 15, 127-136.
- Coelho, C.; Garoupa, N. (2006 November). "Do Divorce Law Reforms Matter For Divorce Rates? Evidence From Portugal", *Journal of Empirical Legal Studies*, 3 (3) 525-542.

- Conger, R. D.; Elder, G.; Lorenz, E O.; Conger, K. J.; Simons, R. L.; Whitbeck, L. B.; Huck, S. S.; Melby, J. N. (1990). "Linking Economic Hardship To Marital Quality And Stability, *Journal of Marriage and The Family*, 52, 643-656.
- Contracting," , *American Economic Review*, 76, 437-454.
- Cooke, L. P. (2006 September). "Doing Gender in Context: Household Bargaining And Risk Of Divorce in Germany And The USA", *Journal of Sociology*, 112 (2), 442-472.
- Cooke, L. P. (2006 September). "Doing" Gender In Context: Household Bargaining And Risk of Divorce In Germany And The United States, *American Journal of Sociology*, 112 (2), 442-472.
- Cooney T.M.; Kurz J. (1994). "Mental Health Outcomes Following Recent Parental Divorce", *Journal Of Family Issues*, 17, 495-513.
- Cropanzano, R.; Mitchell, M. S. (2005). "Social Exchange Theory: An Interdisciplinary Review", *Journal of Management*, 31, 874-895.
- Crowell, J. A; Treboux, D.; Brockmeyer, S. (2009 January). "Parental Divorce And Adult Children's Attachment Representations And Marital Status", *Attachment and Human Development*, 11 (1), 87-101.
- Cüceloğlu, D. (1998). *İnsan ve Davranışı*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Çelik, C. (2006). "Velayetin Kaldırılması", *AÜHFD*, 54 (1), 25-30.
- Çelikel, A. (1990). "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesinin Ana İlkeleri, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 12 (10), 59-65.
- Dallos, R. (1990). "Moral Development and the Family, The Generisis of Crime", *Journal of Crime and Society*, 2 (4), 371-402.
- Dedeoğlu, S. (2000 Güz). "Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye'de Aile Ve Kadın Emeği", *Toplum Ve Bilim*, 86, 139-166.
- Delphy, C.(1999). *Baş Düşman, Patriyarkanın Ekonomi Politikası*, Saf Yayınları, İstanbul.
- Demircioğlu, N. S. (2000). *Boşanmanın, Çalışan Kadının Statüsü Ve Cinsiyet Rolü Üzerine Etkisi*, (Basılmamış Doktora Tezi) , Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Demirkan, S.Y;Ersöz, G.; Şen,R.B; Ertekin, E.; Sezgin, Ö; Turgut, A. M.; Şehitoğlu, N.

(2009). *Boşanma Nedenlerinin Araştırılması*, Başbakanlık Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 6-137, Ankara.

Denizli Belediyesi (2012). *Stratejik Plan- 2012-2016*, Denizli.

Denizli Valiliği İl Özel İdaresi (1997). Seçilmiş Göstergelerler Denizli, Denizli Valiliği İl Özel İdaresi Yayınları, Denizli.

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) (1992), *2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal Ve Ekonomik Nitelikleri (Boşanma İstatistikleri)*, Yayın No:2759. Ankara.

Devlet İstatistik Kurumu, (1998), *Boşanma İstatistikleri*, T.C. Başbakanlık, Ankara.

Devlet İstatistik Kurumu, (2000), *Boşanma İstatistikleri*, T.C. Başbakanlık, Ankara.

Devlet İstatistik Kurumu, (2005), *Boşanma İstatistikleri*, T.C. Başbakanlık, Ankara.

Devlet İstatistik Kurumu, (2008), *Boşanma İstatistikleri*, T.C. Başbakanlık, Ankara.

Devlet İstatistik Kurumu, (2009), *Boşanma İstatistikleri*, T.C. Başbakanlık, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı (2002 Ocak). İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması: İller Ve Bölgeler İtibariyle Çeşitli Göstergeler, 2650, Ankara.

Dişsiz M.; Şahin, N. H. (2008). “Evrensel Bir Kadın Sağlığı Sorunu: Kadına Yönelik

Doğan, E. (1998). *Evli Boşanmışlarda Yalnızlık, Depresyon, Benlik Saygısı Ve Denetim Odağı İnancı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Drewianka, J. P.E. (2008). “Divorce Law And Family Formation”, *Journal of Popular Economy*, 21, 485-503.

Duberman, L. (1974). *Remarriage and Its Alternatives*, New York.

Dural, M.; Ögüz, T. Gümüş. M. A. (2005). *Türk Özel Hukuku, Aile Hukuku*, Filiz Kitabevi Yayınları, 3, İstanbul.

Elder, G .H. (1994). “Time Ageing And Social Change: Perspectives on The Life-Course”, *Social Bychology Quartely*, 57, 5-15.

Ellman, I. M.; Lohr, S. L. (1998). “Dissolving The Relationship Between Divorce Laws And Divorce Rates,” *International Review of Law and Economics*, 18, 341-378.

Emerson, E.; Graham, H.; Blacher, J.; Llewellyn, G. (2010). “Changes in Family Composition And Marital Status in Families With A Young Child With Cognitive Delay Chris Hatton, *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 23, 14–26.

Emerson, R.M. (1962). “Power-Dependence Relations.” *American Sociological Review* 27 (1), 31–41.

- English, S. M. (1997). *A Social Exchange Analysis of Early and Late Divorce*, (Unpublished Mater Thesis), Minnesota University, USA.
- Erbek, E.; Eradamlar, N.; Beştepe, E.; Akara, H.; Alpkan, L. (2004). “Kadına Yönelik Fiziksel Ve Cinsel Şiddet: Üç Grup Evli Çiftte Karşılaştırmalı Bir Çalışma”, *Düşünen Adam*, 17(4),196-204.
- Erkan, H.(1997). *Bilgi Toplumu Ve Ekonomik Gelişme*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Ersoy, M.;Şengül, T. (2000). *Kentsel Yoksulluk Ve Geçinme Stratejileri: Ankara Örneği*, ODTÜ Kentsel Politika Planlaması Ve Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı Yayın No. 4, Ankara.
- Ersöz, G. A. (1999). *Cinsiyet Rollerine İlişkin Beklenti Tutum ve Davranışlar Ve Eşler Arası Sorumluluk Paylaşımı (Kamuda Çalışan Yönetici Kadınlar Örneği)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Ersöz, G. (2011). Türkiye'de Boşanma Olgusu Ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme, 249-264 (07.12.2011).
- Eshleman, J. R. (1985). “The Family: An Introduction”, *Journal Of Divorce*, 3(2), 93-106.
- Esterberg, K.G.; Moen, P.; McCain D. D. (1986). “Transition To Divorce: A Life Course Approach To Women’s Marital Duration and Dissolution”, *The Sociological Quarterly*, 35 (2), 289-307.
- Eten, G. (2004). *21.Y.Y.Da Aile Kavramı Ve TMK Çerçevesinde Değerlendirme*. Eurojuris Yayınları, İstanbul.
- Farley, F. (1990). Type “T” Behavior And Families: Introduction And Background To A New Theory, *Family Psychologist*. 6, 24-25.
- Fast, I.; Cain, A. C. (1966). “The Stepparent Role: Potential For Disturbances in Family Functioning”, *American Journal of Orthopsychiatry*, 36, 485-491.
- Felner, R. D.; Farber, S. S.; Ginter, M. A.; Boike, M. A.;Cowan, E. L. (1980). “Family Stress And Organization Following Parental Divorce or Death”, *Journal of Divorce*, 4, 67-76.
- Ferree, M. M. (1990). “Beyond Separate Spheres: Feminism And Family Research ”, *Journal of Marriage And The Family* 52 (4): 866–84.
- Feyzioğlu, F. N. (1986). *Aile Hukuku*, 3.Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Franklin, K.M.; Janoff-Bulman, R.; Roberts, J.E. (1990). “Long-Term Impact of

- Parental Divorce On Optimism And Trust: Changes in General Assumptions or Narrow Beliefs? *Journal of Personality And Social Psychology*, 59, 743–755.
- Freedman, W. H. (1978). *Close Relationships*, Sage Publication, New York.
- Friedberg, L. (1998). “Did Unilateral Divorce Raise Divorce Rates?”, *American Economic Review*, 88, 608-625.
- Friedberg, L. (1998). “Did Unilateral Divorce Raise Divorce Rates?”, *American Economic Review*, 88, 608.
- Furstenberg, F. F. (1976). “Premartial Preganancy And Matiral Instabilirty”, *The Journal of Social Issues*, 32 (1): 67-86.
- Furstenberg, F. F. (1976). “Premartial Preganancy And Matiral Instabilirty”, *The Journal of Social Issues*, 32 (1), 67-86.
- Furstenberg, F. F.; Nancy T. K. (1990 June). “The Future of Marringe”, *American Demographic* .18 (6), 379-403.
- Furstenberg, F.; Nord, C. (1985). “Parenting Apart: Pat-Terns of Childrearing After Marital Disruption”, *Journal of Marriage And The Family*, 47, 893-904.
- Gately, D. ; Schwebel, A. I. (1992). “Favorable Outcomes in Children After Parental Divorce, *Journal of Divorce and Remarriage*, 18, 57-78.
- Giddens, A. (1992). *Sosyoloji Eleştirel Bir Yaklaşım*, (çev. R. Esengün İ. Öğretir, İhtar Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. (1993). *Sosyoloji Eleştirel Bir Yaklaşım*, (çev. R. Esengün ve İ. Öğretir, İhtar Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*, Ayraç Yayınevi, Ankara.
- Gilbert, D.; Guerrier, Y. G. J (1998). “Sexual Harrassment Issues In The Hospitality Industry”, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 10 (2), 48-53.
- Glenn, N.D.; Kramer, K.D. (1987). “The Marriage And Divorces of The Children of Divorce”, *Journal of Marriage And The Family*, 49, 811–825.
- Glick, P. C. (1975) “A Demographer Looks At American Families”, *Journal of Marriage And The Family*, 31, 15-26.
- Glick, P. C. (1979). “Children of Divorced Parents in Demographic Perspective”, *Journal Of Social Issues*, 35, 112-125.
- Goetting, A. (1979). “Some Societal-Level Explanations For The Rising Divorce Rate”, *Family Therapy*, 6 (2), 71-87.
- Goetting, A. (1982 April). “The Six Stations of Remarriage: Deveelopmental Tasks of

- Remarriage After Divorce”, *Family Relations*, 31 (2), 212-222.
- Goode, W. J. (1956). *Women In Divorce*, Free Press, New York, USA.
- Goode, W.J. (1962). "Marital Satisfaction And Instability: A Cross-Cultural Class Analysis of Divorce Rates." *International Social Science Journal*, 14(3), 544- 67.
- Gottman, J. M.; Levenson, R. W. (2000 August). “The Timing of Divorce: Predicting When A Couple Will Divorce Over A 14-Year Period”, *Journal of Marriage And The Family*, 62, 737-745.
- Gökçe, B. ;Durakbasa, T. Özcan, Y. Z.; Akan, V.;Bostancı, N.; Çelebi, A.; Bozkurt, V., Kalaycıoğlu, S.; Konuk, O.; Cirhinlioğlu, Z.;Tatlıdil, Ercan; Tuna, E.; Kurt, M.;Işıқтаç,Y,Günsen, T., Özer, İ; Durugönül, E. (2003). *Sosyolojiye Giriş*, (Edt.Hasan Sezal), Martı Yayıncılık, Ankara.
- Greenberg, E.F.; Nay, W.R. (1982). “The Intergenerational Transmission of Marital Instability Reconsidered”, *Journal of Marriage And The Family*, 44, 335–347.
- Greenstein, T. N. (1990). “Marital Disruption And The Employment of Married Women”, *Journal of Marriage And The Family*, 52, 657-676.
- Guldner, G. T.; Swensen, C. H. (1995 May). “Time Spent Together And Relationship Quality: Long-Distance Relationships As A Test Case”, *Journal of Social And Personal Relationships*, 1(12), 313-320.
- Günay, G.; Bener, Ö. (2011 Aralık). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri, *TSA*, 15, 3, 159-171.
- Günay, S. (2007). *Evlilik Çatışması, Nedensellik- Sorumluluk Yüklemeleri, Eşlerin Evlilik İlişkisinden Sağladıkları Genel Doyuma İlişkin Görüşleri Ve Evliliğe İlişkin Değerlendirmeler Arasındaki İlişkiler*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Günindi-Ersöz, A., (1999). Cinsiyet Rollerine İlişkin Beklenti, Tutum, Davranışlar Ve Eşler Arası Sorumluluk Paylaşımı (Kamuda Çalışan Yönetici Kadınlar Örneği), T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları 2303/64, Gümüşhan Matbaası, Ankara.
- Gürkan, Ü. (1973). “Aile Hukukundaki Gelişmeler”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C.XXX, 1-4, Ankara.
- Hall, S.; Scraton, P. (1990). “Low Class and Control”, *Crime and Society*, 5(3), 460-498.
- Haraven, T. (1986). “Historical Changes In The Family And The Life Course: Implications For Child Development”, *Monographs of The Society For Research In Child Development*, 50, 8-23.

- Härkönen, J. ; Dronkers, J. (2006). "Stability And Change in The Educational Gradient of Divorce. A Comparison of Seventeen Countries." *European Sociological Review* 22(5):501-17.
- Härkönen, J.; Dronkers,J. (2008). The Divorce Cycle in Cross-National Perspective: Results From The Fertility And The Family Surveys, The Centre For Research on Inequalities And The Life-Course, (Presented At The Fourth Conference of European Network For The Sociological And Demographic Study of Divorce 'Family Dynamics And Family Structures in A Comparative Perspective, June 22-24) Florence, Italy. 2-24.
- Hartmann, H. (2006 February). "Women, Work And Poverty, Women Centred Research For Policy Change, *Journal of Women And Social Work*, 23 (1), 95-101.
- Heaton, T.B. (1984). "Religious Homogamy And Marital Satisfaction Reconsidered", *Journal of Marriage and The Family*, 46, 729-733.
- Heckert, D. A.; Nowak, T. C.; Snyder, K. A. (1998). "The Impact Of Husbands' And Wives' Relative Earnings On Marital Disruption", *Journal Of Marriage And The Family*, 60, 690-703.
- Heise, L. (1993). "Violence Against Women; The Hidden Burden", *World Health Statistics Quarterly*, 46(1),14–22.
- Hess, R. D.; Camara, K. A. (1979). "Post-Divorce Family Relationships as Mediating Factors in The Consequences of Divorce For Children, *Journal of Social Issues*, 35, 79-96.
- Hetherington, E. M. (1979). "Divorce: A Child's Perspective". *American Psychologist*, 34, 851-858.
- Hetherington, E. M.; Cox, M.;Cox, R. (1979). "Play And Social Interaction in Children Following Divorce", *Journal of Social Issues*, 35, 26-49.
- Hiedemann, B., Suhomlinova, O.; O'Rand, A. M. (1998). "Economic Independence, Economic Status, And Empty Nest in Midlife Marital Disruption", *Journal of Marriage And The Family*, 60, 219-231.
- Hobson, B. (1990). "No Exit, No Voice: Women's Economic Dependence And The Welfare State", *Acta Sociologica*, 33 (3), 235–50.
- Hobson, B. (1990). "No Exit, No Voice: Women's Economic Dependency and the Welfare", *Acta Sociologica*, 33 (3), 235-250.
- Hodges, W. F.; Wechsler, R. C.;Ballentine, C. (1979). "Divorce And The Pre-School

- Child: Cumulative Stress”, *Journal of Divorce*, 3, 55-69.
- Hoffman, S.D.; Duncan, G.J. (1995). “The Effect Of Incomes, Wages, And Benefits on Marital Disruptions”, *Journal Of Human Resources*, 30,19–41.
- Huber, J.; Spitze, G. (1980 July). “Considering Divorce: An Expansion Of Becker’s Theory Of Marital Instability”, *American Journal of Sociology*, 86, (1), 75-89.
- Huston, T. L; Levinger, G. (1978). “Interpersonal Attraction And Relationships”, *Annual Review of Psychology*, 29, 115-156.
- Hutchison, E. D. (2007). “Adaptation To Divorce: An Attachment-Based Intervention With Long-Term Divorced Parents”, *Journal of Divorce Remarriage*, 49 (3), 291-307.
- ICPD (International Conference On Population And Development) (Uluslararası Nüfus Ve Kalkınma Konferansı). Programme of Action of The International Conference On Population And Development, Cairo, 5-13 September 1994.
- İnal, N. (2004). *Örnek Dilekçe Ve Kararlarla Açıklamalı Aile Mahkemeleri Davaları*, Adalet Yayınevi, Ankara.
- Jenkins, M. P; Repetti, R. L.; Crouter, A.C. (2002). Work And Family in The 1990, *Journal of Marriage And Family*, 62 (4), 981-998.
- Jeremiah, B.W.; Risman, B. J. (2006 August). The Visibility of Feminist Thought in Family Studies North Carolina State University, *Journal of Marriage And Family*, 68, 690–700.
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2008). *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadelede Ulusal Eylem Planı*, Başbakanlık Yayınları, Ankara.
- Kalmijn, M.; Monden, C. (2006). “Are The Negative Effects Of Divorce On Well-Being Dependent On Marital Quality”, *Journal of Marriage And Family*, 68 (1) 1197-1213.
- Kalmijn, M.;Monden, C. (2006). “Are The Negative Effects Of Divorce On Well-Being Dependent on Marital Quality” *Journal of Marriage and Family*, 68 (1), 1197-1231
- Kandiyoti, D. (1984). *Aile Yapısında Değişme Ve Süreklilik: Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım*, Türkiye’de Ailenin Değişimi TSBD Yayınları, Ankara.
- Karaalp, A.; Batmaz, N. (1998). *Denizli Ekonomisinin Sanayileşme Süreci Ve Dış Ticaretteki Payı, Anadolu’da Hızla Sanayileşen Kentler: Denizli Örneği*, İmaj Yayınevi, Ankara.
- Katz, N. S. (1995). “Historical Perspective And Current Trends in The Legal Process of

- Parental Divorce, *Family Relations*, 43, 387-393.
- Kazdağlı, H. (1998). “Yeni Bölgesel Gelişme Yaklaşımları Doğrultusunda Denizli Ekonomisi”, *Anadolu’da Hızla Sanayileşen Kentler: Denizli Örneği*, Celal Küçüker, İmaj Yayınevi, Ankara.
- Kelley, R. F.; Fox, G. L. (1976) “Determinants of Child Custody Arrangements at Divorce”, *Journal of Marriage And Family*, 57 (3), 693-708.
- Kelly, J.B. (2000). “Children’s Adjustment in Conflicted Marriage And Divorce: A Decade Review of Research, *Journal of The American Academy of Child Psychiatry*, 39, 963–973.
- Kessler, S. (1975). *The American Way of Divorce, Prescription of Change*, Nelson Hall, Chicahö.
- Kitson, G.C.; Babri, K. B.; Roach, M J; Placidi, K. P. (1992). “Adjustment To Widowhood And Divorce”, *Journal of Family Issues*, 10(1), 5-32.
- Kivijarvi, M., Raiha, H., Virtanen, S., Lertola, K., Piha, J. (2004). “Maternal Sensitivity Behavior And Infant Crying, Fussing, And Contented Behavior: The Effects of Mother’s Experienced Social Support”, *Scandinavian Journal of Psychology*, 45, 239-246.
- Kohli, M. (2007) “The Institutionalization of The Life Course: Looking Back To Look Ahead, *Research In Human Development*, 4, (3-4), 253-271.
- Kongar, E. (1991). “Türkiye’de Aile Yapısı, Evrimi Ve Bürokratik Örgütlerle İlişkileri, *Aile Yazıları: Kültürel Değerler Ve Sosyal Değişme*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara.
- Koşar, N. G. (1992). *Sosyal Hizmetlerde Aile Ve Çocuk Refahı Alanı*, Ofset Matbaacılık, Ankara.
- KSGM (2009). *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması Raporu*, Ankara.
- KSGM Tarafından ICON-Institut Public Sector, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Ve BNB Danışmalıktan Oluşan Üç Ortaklı Konsorsuyum Tarafından “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması” Yapılmıştır. *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması Raporu*, 2009: 20).
- Köseoğlu, B. (2006 Eylül). “Boşanma Hukukunda Kusur İlkesinin Önemi”, *Terazi*, Sayı 1, 7-15.
- Kunz, J. (2001). “Parental Divorce And Children’s Interpersonal Relationships: A Metaanalysis”, *Journal of Divorce and Remarriage*, 34, 19-47.
- Kutlar, A.; Erdem, E.; Aydın, F.F. (2012) Kadınların İşgücüne Katılması İle

- Doğurganlık, Boşanma Ve Ücret Haddi Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Bir Araştırma, *Bilgi Ekonomisi Ve Yönetimi Dergisi*, Cilt: VII (I), 152.
- Landes, E.; Becker, G.; Michael, R. (1977). "An Economic Analysis Of Marital Instability", *Journal of Political Economy*, 85, 1141-1187.
- Levinger, G. (1966). "Sources of Marital Dissatisfaction Among Applicants For Divorce", *American Journal of Orthopsychiatry*, 36, 803-807.
- Levinger, G. (1976). "A Social Psychological Perspective on Marital Dissolution", *Journal of Social Issues*, 32 (1), 21-47.
- Lewis, M.; Feiring, C.; Rosenthal, S. (2000). "Attachment Over Time", *Child Development*, 71, 707-720.
- Lloyd, S.; Zick, C. D. (1986 Spring). "Divorce At Mid And Later Life: Does The Empirical Evidence Support The Theory?", *Journal of Divorce*, 9 (3), 89-102.
- Lowery, C.R. ;Shirley A. (1985 October). "Effects Of Divorce On Children: Differential Impact of Custody And Visitation Patterns", *Family Relations*, 34 (4), 455-463.
- Luecken, L.J.; Appelhans, B. (2005). "Information-Processing Biases in Young Adults From Bereaved And Divorced Families", *Journal of Abnormal Psychology*, 114, 309-313.
- Main, M.; Kaplan, N.; Cassidy, J. (1985). "Security of Infancy, Childhood, And Adulthood: A Move To The Level Of Representation", (eds. I. Bretherton and E. Waters), *Growing Points of Attachment Theory And Research Monographs For The Society For Research in Child Development*, 50 (1-2), 209, 66-106.
- Margolis, H.; Hines, A. (2010 December). "Divorce In Special Needs Planning: I. Protecting Children With Special Needs In The Context of Divorce", *The Elder Law Report*, 12 (5), 2-5.
- Mayer, K. U.; Hannah B. (2002). "De-Standardization Of The Life Course: What It Might Mean? And If It Means Anything, Whether It Actually Took Place? The Structure of The Life Course: Standardized? Individualized? Differentiated?", *Advances In Life Course Research*, 9, 27-53.
- Mccarthy, J. (1978). "A Comparison of The Probability of The Dissolution of First And Second Marriages", *Demography*, 15 (3), 345-359.
- McCrae, R. R. (1984). Situational Determinants Of Coping Responses, *Journal Of Personality And Social Psychology*, 46, 919-928.
- Mccubbin, H. I.;Patterson, J. M. (1982) "Family Adaptation to Crisis", *Family Stress*

- Coping and Social Work*, 28 (5), 385-390.
- Meit S.S; Fitzpatrick. K.M; Selby, J. B. (2007). "Domestic Violence: Intimate Partner Contracting" , *American Economic Review*, 76, 437-454.
- Meriç. Ü. (1990). "İleri Endüstri Toplumlarında Aile Kurumu Üzerine Bir Araştırma", *Aile Yazıları* (Ed. B. Dikeçligil, A. Cığdem), Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, 455-474.
- Messinger, L. (1976). Remarriage Between Divorced People With Children From Previous Marriages: A Proposal For Pre- Paration For Remarriage", *Journal of Marriage And Family Counseling*, 38, 193-200.
- Molm, L. D. (1994). "Dependence And Risk: Transforming The Structure of Social Exchange", *Social Psychology Quarterly*, 57 (3), 163-176.
- Nock, S. L. (1995). "Commitment And Dependency in Marriage", *Journal of Marriage And The Family*, 57, 503-514.
- Nock, S. L. (2001). "When Married Spouses Are Equal", *Social Policy And The Law*, 9, 48-70.
- Nuta, V. (1986). "Emotional Aspects of Child Support Enforcement", *Family Relations*, 35, 177-181.
- Ono, H. (1998), "Husbands' And Wives' Resources And Marital Dissolution", *Journal Of Marriage And The Family*, 60, 674-689.
- Oppenheimer, V. K. (1997), "Women's Employment And The Gain To Marriage", *Annual Review Of Sociology*, 23, 431-453.
- Özen, D. Ş. (1998) *Eşler Arası Çatışma ve Boşanmanın Farklı Yaş Ve Cinsiyetteki Çocukların Davranış ve Uyum Problemleri İle Algıladıkları Sosyal Destek Üzerindeki Rolü*, (Basılmamış Doktora Tezi) , Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özen, S. (1987). " Aile Kurumunda Bazı Sosyolojik Yaklaşımlar", Seminer, E.Ü. Yayınları, 5, 267-281.
- Özgür, H. (2006). "Bir Yerel Gelişme Öyküsünün Farklı Yorumları: Denizli Ekonomisi Araştırmaları" (der. Ayda Eraydın), *Değişen Mekan: Mekansal Süreçlere İlişkin Tartışma Ve Araştırmalara Toplu Bakış:1923-2003*, Dost Yayınları, Ankara.
- Özgüven, İ. E. (2001). *Ailede Yaşam ve İletişim*, Pedrem Yayınları, Ankara.
- Öztan, B. (1981). "Medeni Kanununun Mal Rejimleri Prensiplerine İlişkin Bir Çalışma Ve Bir Değişiklik Önerisi, Akif Erginay'a 65. Yaş Armağanı.
- Öztan, B. (2004). *Aile Hukuku*, Turhan Kitapevi, Ankara.

- Parlak, Z. (2004). "Sanayi Ötesi Toplum Teorilerinin Eleştirel Bir Değerlendirmesi", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 95-125.
- Parrillo, V. N. (2002). *Contemporary Social Problems*, Fifth Edition, Boston, USA.
- Parsons T. (1953). "A Revised Analytical Approach To The Theory Of Social Stratification ", *Class, Status And Power*, (ed. R. Bendix and S. M. Lipset), 92-125.
- Parsons, T. (1956). "Family Structure and the Socialization of the Child" (Chapter II), *Family, Socialization And Interaction Process*, 35-133.
- Parsons, T. ; Bales, R. (1956). " The American Family: Its Relations to Personality and to the Social Structure" (Chapter I), *Family, Socialization and Interaction Process*, 3-35.
- Peters, H. E. (1986) "Marriage and Divorce: Informational Constraints and Private Contraction." *American Economic Review*, 76(3):437-454.
- Pett, M., Wampold, B., Turner, C., Vaughn-Cole, B. (1999). "Paths of Influence of Divorce on Preschool Children's Psychosocial Adjustment", *Journal of Family Psychology*, 13, 145-164.
- Pope, H.; Mueller, C. (1976). "The Intergenerational Transmission of Marital Instability: Comparisons By Race And Sex", *Journal of Social Issues*, 32, 49-66.
- Powers, D. (2005). "Effects of Family Structure on The Risk of First Premarital Birth In The Presence of Correlated Unmeasured Family Effects", *Social Science Research*, 34, 511-537.
- Price-Bonham, S.; Balswick, J. O. (1980). "The Noninstitutions: Divorce, Desertion And Remarriage", *Journal of Marriage And The Family*, 42, 959-972.
- Rasul, I. (2006) "Marriage Markets And Divorce Laws," *Journal of Law, Economics and Organization*, 22, 30.
- Reifman, A.; Villa, L. C.; Amans, J. A.; Rethinam, V.; Telesca, T. Y. (2001). "Children of Divorce in The 1990's: A Meta-Analysis", *Journal of Divorce and Remarriage*, 36, 27-36.
- Reiss, I. L.; Lee, G.R. (1988). *Family System in America*, New York.
- Rice, J.K; Rice, D. G. (1986). *Living Through Divorce: A Developmental Approach To Divorce Therapy*, Guilford, New York.
- Risman, B. J.; Johnson-Sumerford, D. (1998). "Doing It Fairly: A Study of Postgender Marriages", *Journal of Marriage and The Family*, 60, 23-40.

- Rogers, S. J. (2004 February). "Dollars, Dependency And Divorce: 4 Perspectives on The Role of Wives' Income", *Journal of Marriage and Family*, 66 (1), 59-74.
- Rogers, S.J.; DeBoer, D.D. (2001 May). "Changes in Wives' Income: Effects on Marital Happiness, Psychological Well-Being, and the Risk of Divorce", *Journal of Marriage and Family*, 63 (2), 458-472.
- Rogoff, B. (1990). *Apprenticeship in Thinking: Cognitive Development in Social Context*, Oxford University Press, New York.
- Roisman, G.I. (2007). "The Psychophysiology of Adult Attachment Relationships: Autonomic Reactivity in Marital And Premarital Interactions", *Developmental Psychology*, 43, 39-53.
- Ruggles, S. (1997). "The Rise of Divorce And Separation in The United States, 1880-1990." *Demography* 34 (4), 455-66.
- Rusbult, C. E; Buunk, B.P. (1993). "Commitment Processes in Close Relationship, An Interdependence Analysis", *Journal of Social and Personal Relationships*, 10, 175-204.
- Rusbult, C.E. (1983). "A Longitudinal Test of The Investment Model: The Development and Deterioration of Satisfaction And Commitment In Heterosexual Involvements", *Journal of Personality And Social Psychology*, 45, 101-111
- Sabatelli, R.M.; Bartle, S.E. (1995 November). "Survey Approaches to the Assessment of Family Functioning: Conceptual, Operational, and Analytical Issues, *Journal of Marriage and Family*, 57 (4), 1025-1039
- Salk, L. (1977 Summer). "On The Custody Rights Of Fathers in Divorce", *Journal Of Clinical Child Psychology*, 49-50.
- Savran, G. A. (1992). "Kadınların Emegini Görünür Kılmak: Marx'dan Delphy'ye Bir Ufuk Taraması", *Praksis* 10,159-210.
- Sayın, Ö. (1990). *Aile Sosyolojisi Ailenin Toplumdaki Yeri*, EÜ Yayınları, İzmir.
- Schoen, R.; Astone, N.M.; Rothert, K.; Standish, N.J; Kim, Y.J. (2002). "Women's Employment, Marital Happiness, And Divorce." *Social Forces*, 81 (2), 643-62.
- Seltzer, J.A.; Bachrach, C.A.; Bianchi,S.M.; Bledsoe, C.H.; Casper, L.M; Chase-Lansdale, P.L.; DiPrete, T.A.; Hotz, V.J; Morgan, S.P.; Sanders,S.G.; Thomas, D. (2005 November). "Explaining Family Change and Variation: Challenges for Family Demographers", *Journal of Marriage and Family*, 67 (4), 908-925.
- Sencer, Y. (1979). *Türkiye'de Kentleşme Bir Toplumsal Ve Kültürel Değişme Süreci*,

Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

- Simon, R. W.; Marcussen, K. (1999). "Marital Transitions, Marital Beliefs, And Mental Health", *Journal Of Health And Social Behavior*, 40, 111-125.
- Simons, R. L.; Leslie, K. Gordon, C. ; Rand, D.; Conger, F. L. (1999) "Explaining The Higher Incidence of Adjustment Problems Among Children of Divorce compared With Those In Two Parent Families", *Journal of Marriage And Family*, 61 (4), 1020-1033.
- Simons, R. L.; Lin, K. H.; Gordon, L.; Conger, R.D; Lorenz, F.O. (1999). "Explaining The Higher Incidence of Adjustment Problems Among Children of Divorce compared With Those In Two-Parent Families", *Journal of Marriage And Family*, 61 (4) 1020-1033.
- Simonsson, S.; Sandström, G. (2011). "Ready, Willing, And Able To Divorce: An Economic And Cultural History Of Divorce In Twentieth-Century", *Journal of Family History*, 36(2). 210-229.
- Smith, I. (2002). "European Divorce Laws, Divorce Rates, And Their Consequences," (eds. A. W. Dnes, R. Rowthorn), *The Law And Economics of Marriage And Divorce*, Cambridge University Press, Cambridge, 212–229.
- Smith, M.D. (2010). "Patriarchal Ideology And Wife Beating: A Test of A Feminist Hypothesis", *Violence And Victims*, 5(4), 257-273.
- South, S. J.; Lloyd, K.M. (1995). "Spousal Alternatives And Marital Dissolution." *American Sociological Review*, 60, 21–35.
- South, S.J. (2001). "Time Dependent Effects of Wives' Employment on Marital Dissolution " *American Sociological Review*, 66, 226–45.
- Spelke, E.; Zelazo, P.; Kagan, J.; Kotelchuck, M. (1973). "Father Interaction And Separation Protest", *Developmental Psychology*, 9, 83-90.
- Sporakowski, M. J. (2011). Enhancing Family Life In The Future: A Potential For Family Therapist, *Family Relations*, 41 (4), 394-397
- Sprecher, S.; Cate, R.; Levin, L. (1998). "Parental Divorce And Young Adults Beliefs About Love", *Journal of Divorce And Marriage*, 28 (4), 107-120.
- Stack, S.; Eshleman J., R. (1998). "Marital Status And Happiness: A 17-Nation Study", *Journal Of Marriage And Family*. 60(2), 527-536.
- Steinman, S. (1981). "The Experience of Children in A Joint Custody Arrangement: A Report of A Study", *American Journal of Orthopsychiatry*, 51, 403-414.
- Stephen, T. D. (1984 May). "A Symbolic Exchange Framework Fort The Development

- of Intimate Relationships”, *Human Relations*, 37, 393-408.
- Stockard, J. And Johnson, M. (1980). *Sex Roles Sex Inequality And Sex Role Development*, Printice-Hall Englewood Cliffs, New Jersey.
- Sucu, İ. (2007). *Boşanmış Kadınların Boşanma Nedenleri Ve Boşanma Sonrası Toplumsal Kabulleri (Sakarya İli Örneği)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Şengün, İ. (1998). “Denizli Ekonomisine Tarihsel Bakış”, *Anadolu’da Hızla Sanayileşen Kentler: Denizli Örneği*, İmaj Yayınevi, Ankara.
- T.C. Başbakanlık Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2010) *Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması Raporu*, (ed. Mustafa Turgut, Abdullah Topçuoğlu (Proje Yürütücüsü), Yay. No. 145, Ankara.
- T.C. Başbakanlık DPT Sosyal Planlama Müdürlüğü Araştırma Dairesi (1992). *Türk Aile Yapısı Araştırması*, DPT Yayını, Ankara.
- TC Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu (2000). *Türkiye İstatistiği Yıllığı*, Ankara.
- TC Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu (2008). *Türkiye İstatistiği Yıllığı*, Ankara.
- TC Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu (2009). *Türkiye İstatistiği Yıllığı*, Ankara.
- Tekinay, S. S. (1978). *Türk Aile Hukuku*, İstanbul.
- The US Department Of Health And Human Service (2011 March). Advance Report Of Final Divorce Statistics, 43 (9).
- The US Department Of Health And Human Service (2012). Advance Report Of Final Divorce Statistics, 49.
- Thornton, A.; Fricke, T. (1987). “Social Change And The Family: Comparative Perspectives From The West, China And South Asia”, *Sociological Forum*, 2, 746-766.
- Thorsten, K.; Gerrit. B. (2007). “ Effects of Different Divorce Probabilities On Female Labor Force Participation And Fertility”, *Arbeitspapiere Working Papers*, 102, 1-24.
- Tolan, B.(1990). "Geleneksel Aileden Çağdaş Aile Yapısına Doğru", *Aile Yazıları 2*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 493-505.
- Topses, M. D. (2008) Modern Aile Yapısı Ve Fonksiyonlarının, Bireyin Elcil Davranış Düzeyi ile İlişkisi, (Basılmamış Doktora Tezi) , Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tor, H. (1993). Boşanma Ve Boşanmış Kadınların Psiko-Sosyal, Ekonomik Durumları Üzerine Bir Araştırma, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal

- Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2007). *Evlenme Ve Boşanma İstatistikleri*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2008). *Evlenme Ve Boşanma İstatistikleri*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2010). *Evlenme Ve Boşanma İstatistikleri*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2011). *Evlenme Ve Boşanma İstatistikleri*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2012). *Evlenme Ve Boşanma İstatistikleri*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2013). *Evlenme Ve Boşanma İstatistikleri*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.
- Uçan, Ö. ;Yazar, H.; Sayıl, I. (2005). “Bir Boşanma Olgusunun Boşanma Kuramlarına Göre Değerlendirilmesi”, *Kriz Dergisi* 14 (2), 23-29.
- Uyar, S. (1999). *Boşanmış Bireylerin Evlilik Sürecine Ve Bugüne İlişkin Psikolojik Sorunları Üzerine Bir Araştırma*, (Basılmamış Uzmanlık Tezi), Genelkurmay Başkanlığı Gülhane Askeri Tıp Akademisi Askeri Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ünal, G. (2005). “Aile İçi Şiddet, Aile ve Toplum, T.C. Başbakanlık Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergis , 8, 85-92.
- Vannoy, D. ; William W.P. (1992 May). "Wife's Employment And Quality Of Marriage", *Journal Of Marriage And The Family*, 54, 387-398.
- Velidedeoğlu, V. (1965). *Ailenin Çilesi Boşanma*, Çağdaş Yayınları, İstanbul.
- Voydanoff, P. (1990). “Economic Distress And Family Relations: A Review of The 1980s”. *Journal of Marriage And The Family*, 52, 1099-1115.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society*, Harvard University Press, Cambridge.
- Wallace, R. A.; Wolf, A. (2012) *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, (çev. Leyla Elburuz / M. Rami Ayas), Doğubatu Yayınları, Ankara.
- Wallace, R. A.; Wolf, A. (2012). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, (Çev.Leyla Elburuz, M.R. Ayas), Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Wallerstein, J. S.;Kelly, J. B. (1975). “The Effects of Parental Divorce: Experiences of The Pre-School Child”, *Journal of The American Academy of Child Psychiatry*, 14, 600-616.

- Watson J. T. ; Olsonsorce, D. H. (1992). Preventing Family Problems: Troubling Trends And Promising Opportunities, *Family Relations*, 41 (4), 398-403.
- Weiss, Y.; Willis, R. (1985). "Children As Collective Goods And Divorce Settlements,"
- West, C. ; Zimmerman, D. H. (1987). "Doing Gender" *Gender And Society*, 1,125–51.
- Whitchurch, G. G.; Constantine, L. L. (1993). "Systems Theory" (eds. P. G. Boss, W. J. Doherty, R. Larossa, W. R. Schumm, and S. K. Steinmetz), *Sourcebook Of Family Theories And Methods: A Contextual Approach*, New York: Plenum Press. 325-352.
- Whitchurch, G. G.; Constantine, L. L. (1993). "Systems Theory", (in Sourcebook of Family Theories And Methods: A Contextual Approach, eds. P. G. Boss, W. J. Doherty, R. LaRossa, W. R. Schumm, S. K. Steinmetz), New York, 325-349.
- White, L. K.; Rogers, S. J. (2000). "Economic Circumstances And Family Outcomes: A Review Of The 1990s", *Journal of Marriage And The Family*, 62, 1035-1051.
- White, L.K.; Edwards, J.N. (1991) "Emptying The Nest And Parental Well-Being: An Analysis Of National Panel Data", *American Sociological Review*, 55, 235–342.
- Whiteside, M. F. (1998). "The Parental Alliance Following Divorce: An Overview", *Journal of Marital and Family Therapy*, 24, 3–24.
- WHO Consultation (2011 February). Report For Congress International Violence Against Women, 5 (7), 8-97.
- Williams, K.; Dunne-Bryant, A. (2006). "Divorce And Adult Psychological Well-Being: Clarifying The Role Of Gender And Child Age", *Journal Of Marriage And Family*. 68, 1178-1196.
- Wiseman, R. .S (1975). "Crisis Theory And The Process Of Divorce", *Social Casework*, 56(4), 205-212.
- Wolfers, J. (2006). "Did Unilateral Divorce Rates Raise Divorce Rates? A Reconciliation and New Results," *Forthcoming American Economic Review*, 1-30.
- Wright, D. (1989). "Revitalizing Exchange Models of Divorce", *Journal of Divorce and Remarriage*, 12 (1), 1-9.
- Yavuzer, H. (1997) "Yaygın Anne- Baba Tutumları", *Ana- Baba Okulu*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yıldırım, A. (2004). *Sıradan Şiddet Türkiye 'ye Özgü Olmayan Bir Sorun: Kadına Ve Çocuğa Yönelik Şiddetin Toplumsal Kaynakları*, Boyut Kitapları, İstanbul.
- Yıldırım, E. (2005 Ocak-Mart). "Bir Modernite Rüyası: Ailenin Sonu Mu? -Kütahya

Yetiştirme Yurdu Örneği”, *Aile ve Toplum*, 2 (8), 85-93.

Yodanis, C. (2005). “Divorce Culture and Marital Gender Equality, A Cross National, *Study and Society*, 19,644-659.

Yörükoğlu, A. (1997), *Gençlik Çağı*, Özgür Yayıncılık, İstanbul.

Zheng, W. (1994 July) “Remarriage in Canada: A Social Exchange Perspective”, *Journal of Divorce and Remarriage*, 21 (3-4), 191-224.

İnternet Bağlantıları

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdüleri Enstitüsü (2009), Türkiye’nin Demografik Dönüşümü, Doğurganlık, Aile Planlaması, Anne-Çocuk Sağlığı ve Beş Altı Yaş Ölümlerindeki Değişimler: 1968- 2008, http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TurkiyeninDemografikDonusumu_220410.pdf,(07.07.2012).

T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Boşanma İstatistikleri. <http://www.aile.gov.tr/aile.ist.htm>. 06 Mart 2012.

UN Human Settlements Program, (2012).

http://www.un.org/womenwatch/directory/pdf/Source_BK_9-May.pdf

UN Marriage and Divorce Statistics (2012)

<http://unstats.un.org/unsd/demographic/sconcerns/mar/mar2.htm>

OECD Marriage and Divorce, Families Statistics,

<http://www.oecd.org/els/familiesandchildren/oecdfamilydatabase.htm> (2011)

UNICEF. Domestic Violence Against Women and Girls, Innocenti Digest no.6, Florence: UNICEF Innocenti Research Center.

<http://www.unicef.org/gender/files/oPT-Gender-Eqaulity-Profile-2011.pdf>

Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Raporları (2011-2012) Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet, no. 12-01

<http://www.usak.org.tr/rapor.asp?id=143>

<http://www.turkishweekly.net/articles.asp>

T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdüleri Enstitüsü, ICON-Institut Public Sector GmbH and BNB Danışmanlık (2009), Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2011

<http://www.ksgm.gov.tr/>

Dünya Kalkınma Raporu (2011-2012), Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kalkınma

<http://www.worldbank.org/>

World Health Organisation Report (2002) “Highlights Violence Against Women As A ‘Global Health Problem Of Epidemic Proportions”

TÜİK, Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2005-2012(TurkStat, Marriage and Divorce Statistics, 2011)
file:///C:/Users/CASPER/Downloads/5722162914788534205..pdf
EUROSTAT (2001-2005)
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Marriage_and_divorce_statistics
(http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/) - 10/08/2013
The Worldwide Statistics (2005-2012)
<http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/dyb/dyb2008/Table25.pdf> 1-12
http://www.cdc.gov/nchs/nvss/marriage_divorce_tables.htm
http://www.un.org/esa/population/publications/WMD2008/WP_WMD_2008/Documentation.html
<http://divorcescience.org/for-students/world-divorce-statistics-comparisons-among-countries/>
KSGM, 2008;
http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2012/raporlar/29_05_2012.pdf
ICPD, 1994
http://icpdbeyond1994.org/uploads/browser/files/icpd_global_review_report.pdf
OECD Marriage And Divorce, Families Statistics (2002-2004)
<http://www.oecd.org/els/familiesandchildren/oecdfamilydatabase.htm> (2011)
OECD Marriage And Divorce, Families Statistics,
<http://www.oecd.org/els/familiesandchildren/oecdfamilydatabase.htm> (2011)
OECD Family Database: Social Policy Division - Directorate Of Employment, Labour And Social Affairs, Marriage And Divorce Rates
[Www.Oecd.Org/Social/Family/Database](http://www.oecd.org/Social/Family/Database) (24.01.2014)
WHO (2002). World Report On Violence And Health, Geneva,
Erişim: 28 Aralık 2007 [Http://Www.Who.Int/Violence_Injury_Prevention/Violence/World_Report/Wrvh1/En/](http://Www.Who.Int/Violence_Injury_Prevention/Violence/World_Report/Wrvh1/En/).
WHO (2005). Multi-Country Study On Women's Health And Domestic Violence Against Women Initial Reports On Prevalence, Health Outcomes And Women's Responses, Geneva.
(28 Aralık 2007).

EK 1**MAHALLE GRUPLAMALARI**

- GRUP : KAYIHAN (3) MERKEZ (3) GÖKPINAR (2) ZÜMRÜT (7) = 15 KİŞİ
- GRUP : KERVANSARAY(3) ZEYTİNKÖY (5) YUNUS EMRE (1) BAĞBAŞI (4)= 13 KİŞİ
- GRUP: MEHMETÇİK (12) SİTELER (3) =15 KİŞİ
- GRUP: ATALAR (8) KUŞPINAR (6) =14 KİŞİ
- GRUP: CUMHURİYET (3) FATİH (8) =11 KİŞİ
- GRUP: MURATDEDE (11) MERKEZEFENDİ (4) =15 KİŞİ
- GRUP: DEĞİRMENÖNÜ (15) =15 KİŞİ
- GRUP: FESLEĞEN (5) DELİKTAŞ (4) ALTINTOP (2) = 11 KİŞİ
- GRUP: ÇAMLARALTI (7) İSTİKLAL (7) = 14 KİŞİ
- GRUP: AKKONAK (15) =15 KİŞİ
- GRUP: TOPRAKLIK (10) 15 MAYIS (5) =15 KİŞİ
- GRUP: KARAMAN (22) =22 KİŞİ
- GRUP: İNCİLİPİNAR (15) ASMALIEVLER (1) =16 KİŞİ
- GRUP: YENİŞEHİR (12) HALLAÇLAR (1) BARBAROS (1) =14 KİŞİ
- BEREKETLER (1) =15 KİŞİ
- GRUP: HACIKAPLANLAR (6) PELİTLİBAĞ (8) =14 KİŞİ
- GRUP: SARAYLAR (2) SIRAKAPILAR (11) = 13 KİŞİ
- GRUP: ANAFARTALAR (7) AKTEPE (3) DOKUZKAVAKLAR (7) =17 KİŞİ
- GRUP: KARŞIYAKA (10) SEVİNDİK(5) =15 KİŞİ
- GRUP: SÜMER (7) YENİ MAHALLE (1) İLBADE(3) =11 KİŞİ
- GRUP: BÖCELİ (3) KOYUNALİLER(1) KALE (3) AKHAN (2) =9 KİŞİ
- GRUP: M. AKİF ERSOY (10) GÜMÜŞÇAY (3) ALPARSLAN (1) GÜLTEPE (1) YENİKÖY (2) =17 KİŞİ
- GRUP: BAHÇELİEVLER (2) SERVERGAZİ (8) ADALET (5) 1200 EVLER (3) = 18 KİŞİ
- GRUP: ESKİHİSAR (2) KAYALAR (2) ŞEMİKLER (8) =12 KİŞİ
- GRUP: KOCADERE (1) SARIYER MEVKİ/ ELDENİZ KÖYÜ(1) DEVELİ (3) =5 KİŞİ
- GRUP: KARAHASANLI (7) KURTLUCA(1) TEKKE (1) = 9 KİŞİ
- GRUP: AŞAĞI MAH. (1) BEYAZIT (1) PAMUK (1) SELÇUKBEY (4) YUKARI MAH. (1) = 8 KİŞİ

EK 2**BOŞANMA OLGUSUNUN SOSYOLOJİK ANALİZİ: DENİZLİ'DE UYGULAMALI BİR
ARAŞTIRMA ANKET FORMU**

Bu araştırma, boşanmış bireylerin, genel olarak boşanma nedenlerini tespit etmek ve boşanma sonrası bireylerin, sosyal rol ve statülerindeki değişimlerin boyutlarını incelemek amacıyla yapılmaktadır. Bu amaç doğrultusunda ortaya çıkacak olan veriler Türk toplumunun en fazla değer verdiği aile kurumunun ayakta kalması için karar vericilere bir ışık tutacaktır.

Araştırmamız kapsamında yapılacak olan bu anket çalışmasından bilimsel nitelikli verilere elde edebilmek ve verilerin toplumsal fayda düzleminde değerlendirilebilmesi için soruların dikkatli bir şekilde okunması ve cevaplandırılması gerekmektedir. Anket formunda size ait her türlü bilgi sadece bu araştırmada kullanılacak ve gizli kalacaktır. Araştırmaya göstermiş olduğunuz ilgi ve yardımlarınız için teşekkür ederiz.

1. Cinsiyetinizi belirtiniz.

1 () Kadın 2 () Erkek

2. Yaşınızı belirtiniz.

1 () 20-25 2 () 26-30 3 () 31-35 4 () 36-40 5 () 41-45 6 () 46-50 7 () 50 ve üzeri

3. Boşandıktan sonraki/şimdiki medeni durumunuzu belirtiniz.

1 () Bekar 2 () Evli 3 () İlişkim var, resmi nikahlı değilim

3 () İlişkim var, dini nikahlıyım

4. Doğum yeriniz aşağıdakilerden hangisine uymaktadır?

1 () Kent 2 () İlçe 3 () Köy 4 () Yurt dışı 5 () Diğer belirtiniz.....

5. Ayrıldığınız eşinizin doğum yerini belirtiniz.

1 () Kent 2 () İlçe 3 () Köy 4 () Yurt dışı 5 () Diğer belirtiniz.....

6. Eğitim durumunuzu belirtiniz.

1 () Okur-yazar değil 2 () Okur-yazar 3 () İlkokul Mezunu 4 () Ortaokul Mezunu
5 () Lise Mezunu 6 () Üniversite/yüksekokul Mezunu 7 () Lisansüstü Eğitim

7. Ayrıldığınız eşinizin eğitim durumu nedir?

1 () Okur-yazar değil 2 () Okur-yazar 3 () İlkokul Mezunu 4 () Ortaokul Mezunu
5 () Lise Mezunu 6 () Üniversite/yüksekokul Mezunu 7 () Lisansüstü Eğitim

8. Mesleğiniz nedir?

1 () İşçi 2 () Çiftçi 3 () Memur 4 () Emekli 5 () Esnaf-zanaatkar
6 () Tüccar/İş adamı 7 () Üst düzey bürokrat 8 () Ev hanımı
9 () Serbest meslek (Doktor, avukat, mühendis) 10 () Çalışmıyor

9. Ayrıldığınız eşinizin mesleği nedir?

1 () İşçi 2 () Çiftçi 3 () Memur 4 () Emekli 5 () Esnaf-zanaatkar
6 () Tüccar/İş adamı 7 () Üst düzey bürokrat 8 () Ev hanımı
9 () Serbest meslek (Doktor, avukat, mühendis) 10 () Çalışmıyor

10. Eğer çalışıyorsanız çalışma yaşamınıza ilk olarak ne zaman başladığınızı belirtiniz.

1 () Evlenmeden önce 2 () Evlendikten sonra 3 () Boşandıktan sonra 4 () Diğer.....

11. Şimdiki aylık gelir durumunuzu belirtiniz.

1 () 500 YTL'den az 2 () 500- 999 TL 3 () 1000-1499 TL
4 () 1500- 1999TL 5 () 2000-2499 TL 6 () 2500 TL ve üzeri

12. Gelir kaynağınızı belirtir misiniz?

1 () Hiç gelirim yok 2 () Kendi kazancım dışında başka bir gelirim yok

- 3 () Nafaka alıyorum
6 () ailem destek oluyor
- 4 () Kira geliri
7 () Diğer (belirtiniz)
- 5 () Çocuklarımdan destek alıyorum

13. Eğer gelir getirici bir işte çalışıyorsanız bu durum bağımsız olmanızı sağlıyor mu?
1 () Büyük ölçüde sağlıyor 2 () Biraz sağlıyor 3 () Hiç sağlamıyor 4 () Diğer.....

14. Gelir getirici bir işte çalışıyorsanız çalışmanızın öncelikli nedeni aşağıdakilerden hangisidir?
1 () Ekonomik nedenler 2 () Mesleki doyumu sağlamak
3 () Her ikisi de 4 () Diğer

15. Herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı mısınız?
1 () Evet 2 () Hayır

16. Cevabınız evetse, hangi sosyal güvenlik kurumuna üyesiniz?
1 () Emekli Sandığı 2 () SSK 3 () Bağ-Kur 4 () Özel Sigorta

17. Aşağıdaki faaliyetleri hangi sıklıkla gerçekleştirdiğinizi lütfen belirtiniz.

a. Akraba ziyaretleri

1 () Sürekli 2 () Ara sıra 3 () Hiçbir zaman

b. Gazete, dergi kitap okuma

1 () Sürekli 2 () Ara sıra 3 () Hiçbir zaman

c. Sinema, tiyatro, konsere gitme

1 () Sürekli 2 () Ara sıra 3 () Hiçbir zaman

d. Arkadaşlarınızla zaman geçirme

1 () Sürekli 2 () Ara sıra 3 () Hiçbir zaman

e. Dernek, kurs gibi faaliyetlere katılma

1 () Sürekli 2 () Ara sıra 3 () Hiçbir zaman

18. Yaşamınızı en uzun nerede geçirdiğinizi belirtiniz.

1 () Kent 2 () İlçe 3 () Köy 4 () Yurt dışı 5 () Diğer.....

19. Ayrıldığınız eşinizin yaşamını en uzun nerede geçirdiğini belirtiniz.

1 () Kent 2 () İlçe 3 () Köy 4 () Yurt dışı 5 () Diğer.....

20. Evlenmeden önce nerede yaşıyordunuz?

1 () Kent 2 () İlçe 3 () Köy 4 () Yurt dışı 5 () Diğer

21. Ayrıldığınız eşiniz evlenmeden önce nerede yaşıyordu?

1 () Kent 2 () İlçe 3 () Köy 4 () Yurt dışı 5 () Diğer

22. İlk evlendiğinizde siz kaç yaşındaydınız?

1 () 20'nin altında 2 () 21-25 3 () 26-30 4 () 31-35 5 () 36-40 6 () 41-45

23. İlk evlendiğinizde ayrıldığınız eşiniz kaç yaşındaydı?

1 () 20'nin altında 2 () 21-25 3 () 26-30 4 () 31-35 5 () 36-40 6 () 41-45

24. Boşandığınız eşinizle aranızda kaç yaş farkı vardı?

1 () Aynı yaştayız 2 () 1-3 3 () 4-6 4 () 7-9 5 () 10+

25. Boşandığınız eşinizle aranızdaki akraba ve yakınlık durumunu belirtiniz.

1 () Yakın akraba 3 () Akralalık bağımız yok ancak hemşehri
2 () Akraba ama uzak akraba 4 () Akralalık bağımız yok, ayrı ayrı bölgelerden

26. Ayrıldığınız eşinizle evliyken aileniz hangi gelir düzeyindeydi?

1 () Yüksek 2 () Ortanın üstü 3 () Orta 4 () Ortanın altı 5 () Çok düşük

27. İlk evliliğinizden mi boşandınız?

1 () Evet 2 () Hayır

28. Cevabınız hayırsa kaç kez boşandınız?

1 () 1 2 () 2 3 () 3 4 () 4 +

29. Sizin anne-babanız:

1 () Birlikte yaşıyor 2 () Boşanmış 3 () Anne hayatta değil 4 () Baba hayatta değil

30. Ayrıldığınız eşinizin anne-babası:

1 () Birlikte yaşıyor 2 () Boşanmış 3 () Anne hayatta değil 4 () Baba hayatta değil

31. Yakın akraba çevrenizde boşanma olayının sıklığı aşağıdakilerden hangisine uymaktadır?

1 () Sık görülen bir olaydır 2 () Nadiren görülen bir olaydır 3 () Hiç görülmez

32. Ayrıldığınız eşinizden çocuğunuz var mı?

1 () Çocuğumuz yok 2 () 1 3 () 2 4 () 3 5 () 4 ve üzeri

33. Ayrıldığınız eşinizden olan çocuklarınızın yaşları sırasıyla:

1 () 2 () 3 () 4 ()

34. Ayrıldığınız eşinizden çocuğunuz varsa, çocuk/çocuklar kimin yanında kalıyor?

1 () Eski eşimin 2 () Benim 3 () Eski eşimin ailesinde 5 () Diğer

35. Boşanma ile sonuçlanan evliliğinizden eğer çocuğunuz varsa, eşinizin evliliğiniz süresince çocuklarınızla iletişimi nasıldı?

1 () Çok iyi bir babaydı/anneydi 2 () Zorunlu durumlarda çocuklarla ilgilenirdi
3 () Çocuklarla ilgilenmezdi, bana bırakırdı 4 () Diğer

36. Ayrıldığınız eşinizle nasıl evlendiniz?

1 () Görücü usulü 2 () Arkadaşlık (flört) ederek 3 () Ailelerin baskısıyla
4 () Anlaşarak evlendik 5 () Diğer (belirtiniz).....

37. Boşanma ile sonuçlanan evliliğinizin başlangıcında evlilik kararını vermenizde aşağıdakilerden hangisi sizi en çok etkiledi?

1 () Ailemin baskısı 2 () Toplumsal bir zorunluluk olarak gördüğüm için
3 () Birbirimizi seviyor olmamız 4 () Çocuk yapmak için 5 () Ekonomik nedenlerden dolayı
6 () Diğer

38. Boşanma ile sonuçlanan evliliğinizde, evliliğinize karşı çıkan oldu mu?

1 () Evet 2 () Hayır

39. (38. soruya evet cevabını verenlere sorulacak) Boşanma ile sonuçlanan evliliğinize kim karşı çıktı?

1 () Kendi ailem 2 () Eşimin ailesi 3 () Yakın akrabalarım
4 () Eşimin yakın akrabaları 5 () Sosyal çevremiz 5 () Diğer

40. (38. ve 39. soruya cevap verenler bu soruyu da cevaplayacak) Boşanma ile sonuçlanan evliliğinize niçin karşı çıktı?

1 () Farklı etnik kökenlere sahip olmamız 2 () Farklı kültürel çevrelere ait olmamız
3 () Farklı inançlara sahip olmamız 4 () Ailede fikir çatışmalarının olması
5 () Sosyo-ekonomik seviyelerimizin uygun olmayışı 6 () Diğer.....

41. Ayrıldığınız eşinizle ne kadar süre arkadaşlık/tanışma/nişanlılık yaşadınız?

- 1 () 1 ay -6 ay 2 () 7 ay-1 yıl 3 () 1 yıl-2 yıl 4 () 3 yıl-4 yıl 5 () 5 yıl + 6 () Hiç yaşamadım

42. Evliliğiniz ile ilgili ilk zamanlardaki duygunuz ne idi?

- 1 () Çok mutsuz 2 () Mutsuz 3 () Mutlu 4 () Çok mutlu

43. Boşandığınız eşinizle tartışır mıydınız?

- 1 () Evet 2 () Hayır

44. Evet ise ne kadar sıklıkta tartışma olurdu?

- 1 () Her zaman 2 () Çoğu zaman 3 () Ara sıra 4 () Nadiren 5 () Hiçbir zaman

45. Cevabınız evet ise hangi konularda tartışırdınız? **(En çok üç sıklıkla işaretleyiniz)**

- 1 () Maddi-parasal konular 2 () Giyim tarzı
3 () Geleneklere uygun davranma 4 () Kişisel bakım (makyaj vb.)
5 () Siyasi konular 6 () Büyüklerle olan ilişkiler
7 () Akrabalar ile olan ilişkiler 8 () Komşular ile olan ilişkiler
9 () Sigara, alkol vs. kullanma 10 () Çocukların arkadaş seçimi
11 () Ev işlerine katılma (Alış-veriş, çöp dökme) 12 () Duygu ve düşüncelerin paylaşılması
13 () Aile kararlarına katılma (söz hakkının tanınması) 14 () Çocukların eğitimi

46. Boşandığınız eşinizle yaşadığınız çatışmalarda tepkiniz ne olurdu?

- 1 () Kendimi kontrol edemez, döverdim 2 () Kızgınlığımı belli eder, sinirlenirdim
3 () Onu kendi fikrime ikna etmeye çalışırdım 4 () Sabırlı ve hoşgörülü olmaya gayret ederdim
5 () Onun benden farklı davranmasına saygı gösterir, onaylardım 6 () Diğer.....

47. Boşanmadan önce ailenizde önemli konularla ilgili kararlar genellikle kim tarafından alınmaktaydı?

- 1 () Erkek 2 () Kadın 3 () Eşit

48. Ayrıldığınız eşinizle kaç yıl evli kaldınız?

- 1 () İlk bir yıl içinde ayrıldık 2 () 1-5 3 () 6-10 4 () 11-15 5 () 16 ve üzeri

49. Ayrıldığınız eşinizle evlendiğinizde ikamet ettiğiniz yerleşim birimini (kent, ilçe, köy) değiştirdiniz mi?

- 1 () Evet 2 () Hayır

50. (49. soruya evet cevabını verenler cevaplayacak) Ayrıldığınız eşinizle evlendiğinizde ikamet ettiğiniz yerleşim birimini (kent, ilçe, köy) değiştirdiyseniz nereden nereye taşındınız?

- 1 () Kentten ilçeye 2 () Kentten köye 3 () İlçeden kente 4 () İlçeden köye
5 () Köyden kente 6 () Köyden ilçeye 7 () Diğer.....

51. Boşanma ile sonuçlanan evliliğinizde, evlendiğiniz zaman ilk kimlerle birlikte oturdunuz?

- 1 () Sadece eşim ve ben 2 () Erkeğin kardeşleri, anne babası veya ikisinden biri ile birlikte
3 () Kadının kardeşleri, anne babası veya ikisinden biri ile birlikte 4 () Diğer.....

52. Evliliğiniz süresince kimlerle birlikte oturuyordunuz?

- 1 () Eşim ve çocuklarımla birlikte 2 () Erkeğin kardeşleri, anne babası veya ikisinden biri ile birlikte
3 () Kadının kardeşleri, anne babası veya ikisinden biri ile birlikte 4 () Diğer.....

53. Ayrıldığınız eşinizin ve sizin etnik ve kültürel olarak yetiştiğiniz çevreyi belirtiniz

- 1 () Aynı etnik ve kültürel çevreden geliyoruz
2 () Etnik kökenlerimiz aynı fakat farklı kültürel çevreden geliyoruz
3 () Etnik kökenlerimiz farklı fakat aynı kültürel çevreden geliyoruz
4 () Etnik kökenlerimiz de yetiştiğimiz kültürel çevre de farklı

54. Yetiştirdiğiniz ailede önemli konularla ilgili kararlar genellikle kim tarafından alınmaktaydı?

- 1 () Her zaman kadın 2 () Her zaman erkek

3 () Her zaman, kadın ve erkek birlikte 4 () Bazen kadın, bazen erkek

55. Boşandığınız eşinizin yetiştiği ailede önemli konularla ilgili kararlar genellikle kim tarafından alınır?

1 () Her zaman kadın 2 () Her zaman erkek
3 () Her zaman, kadın ve erkek birlikte 4 () Bazen kadın, bazen erkek

56. Boşanma ile sonuçlanan evliliğiniz süresince ev ile ilgili hangi kararlara nasıl katılıyordunuz?

	Eşim	Ben	Birlikte
1. Gayrimenkul alıp satma	()	()	()
2. Araba alıp satma	()	()	()
3. Tasarruflar	()	()	()
4. Tatil-eğlence	()	()	()
5. Ev eşyası tercihi	()	()	()
6. Giyim-kuşam	()	()	()
7. Günlük alış-veriş	()	()	()
8. Çocuklarla ilgili kararlar	()	()	()

57. Boşanma ile sonuçlanan evliliğiniz süresince aşağıda belirtilen eve ait işlerden hangilerini genellikle kim nasıl yerine getirmektedir?

	Kadın	Erkek	Birlikte
1. Ev temizliği	()	()	()
2. Ütü yapma	()	()	()
3. Çamaşır yıkama	()	()	()
4. Yemek pişirme	()	()	()
5. Bulaşık yıkama	()	()	()
6. Çocuk bakma	()	()	()
7. Alış-veriş yapma	()	()	()
8. Fatura ödeme	()	()	()

58. Ayrıldığınız eşiniz evde gergin bir ortam yaratır mıydı?

1 () Sık sık 2 () Bazen 3 () Nadiren 4 () Hiç yaratmaz

59. Boşanmaya karar vermeden önce evlilik ilişkinizi nasıl değerlendiriyordunuz?

1 () Çok iyi 2 () İyi 3 () Orta 4 () Kötü 5 () Çok kötü

60. Boşanma ile sonuçlanan evliliğiniz süresince eşinizden herhangi bir şiddet gördünüz mü?

1 () Evet 2 () Hayır

61. Cevabınız evet ise ne tür şiddete maruz kaldınız? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.)

1 () Fiziksel şiddet 2 () Psikolojik şiddet 3 () Sözel şiddet 4 () Cinsel şiddet 5 () Duygusal şiddet
6 () Ekonomik şiddet 7 () Tehdit/Gözdağı 8 () Ruhsal sıkıntı 9 () Diğer (belirtiniz).....

62. Boşanma ile sonuçlanan evliliğinizde, evli kaldığınız süre içinde evlilik içindeki sorunlara karşı **sizin tutumunuz** nasıldı?

1 () Konuşarak sorunu çözmeye çalışma 2 () Ayrılmaya ikna etme
3 () Anne-babaların araya girmesi(sorunları anne-babaya yansıtma)
4 () Konuşmayıp sessiz kalmayı tercih etme 5 () Münakaşa, Kavga, Şiddet gösterme
6 () Evi terk etme 7 () Diğer

63. Boşanma ile sonuçlanan evliliğinizde, evli kaldığınız süre içinde evlilik içindeki sorunlara karşı **eşinizin tutumu** nasıldı?

1 () Konuşarak sorunu çözmeye çalışma 2 () Ayrılmaya ikna etme
3 () Anne-babaların araya girmesi(sorunları anne-babaya yansıtma)
4 () Konuşmayıp sessiz kalmayı tercih etme 5 () Münakaşa, Kavga, Şiddet gösterme
6 () Evi terk etme 7 () Diğer

64.Boşanmanızın üzerinden ne kadar süre geçti? (2007, 2008 ve 2009 yılında boşanmış olmak üzerinden hesaplanacak)

1 () 2 yıl

2 () 3 yıl

3 () 4 yıl

65. Boşanma fikrini ilk kim ortaya attı?

1 () Ben 2 () Eşim 3 () Ortak kararımız 4 () Diğer

66. Boşanma kararını kim verdi?

1 () Eşim verdi 2 () Birlikte karar verdik 3 () Ben verdim 4 () Diğer.....

67. Boşanma kararını siz verdiyseniz, eşiniz bu kararı nasıl karşıladı?

1 () Beni tehdit etti 2 () Ayrılmamakta direndi
3 () Tepki göstermedi, hemen kabul etti 4 () Diğer.....

68. Boşanma kararını eşiniz verdiyse, siz boşanma kararını nasıl karşıladınız?

1 () Tehdit ettim 2 () Ayrılmamakta direndim
3 () Tepki göstermedim, kabul ettim 4 () Diğer.....

69. Boşanma kararı öncesinde eşinize karşı daha çok hangi duygular içinde idiniz?

1 () Sevgi 2 () Çekingenlik 3 () Nefret
4 () Korku 5 () Huzursuzluk 6 () Diğer.....

70. Boşanmayla sonuçlanan evliliğinizde aile içi geçimsizliklerde çözüm için nereye/kime başvururdunuz?

1 () Yakın arkadaşlarınıza 2 () İş arkadaşlarınıza 3 () Ailenize 4 () Eşinizin ailesine 5 ()
Avukatlara
6 () Yaşlı aile büyüklerine 7 () Psikoloğa 8 () Aile/Evlilik danışmanlarına
9 () Hiç başvurmam 10 () Diğer

71. Duygu ve düşüncelerinizi boşandığınız eşinizle karşılıklı olarak rahatlıkla paylaşabiliyor muydunuz?

1 () Evet 2 () Hayır 3 () Bazen

72. Boşanmadan önce eve/işe bağlılığınız aşağıdakilerden hangisine uygundur?

1 () Çocuğum/çocuklarım ve evim, işimden önce gelirdi 2 () İşim her şeyden önce gelirdi
3 () Benim için her ikisi de aynı derecede önemliydi

73. Boşanmadan önce ayrıldığınız eşinizle bir müddet ayrı yaşadınız mı?

1 () Evet 2 () Hayır

74. Cevabınız evet ise ne kadar süre ayrı yaşadınız?

1 () 1 yıldan az 2 () 1 yıl- 3 yıl 3 () 4 yıl- 6 yıl 4 () 7 yıl +

75. Cevabınız evet ise kimlerle birlikte yaşadınız?

1 () Yalnız ben aynı evde yaşadım 2 () Çocuklarla ben aynı evde
yaşadım
3 () Ailemin yanına yerleştim (Tek başına ya da çocuklarla)
4 () Ayrı bir eve taşındım (tek başına ya da çocuklarla) 6 () Akrabalarımın yanına
yerleştim
7 () Diğer

76. Ayrıldığınız eşinizle geçimsizliğinizin ilk ne zaman başladı?

1 () İlk ay içinde 2 () İlk 6 ay içinde 3 () İlk 1 yıl içinde
4 () 1-3 yıl
5 () 4-6 yıl 6 () 7-9 yıl 7 () 10 yıl+

77. Size göre evliliğinizin bitmesine neden olan faktörler nelerdir? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.)

1 () Eşimin baskıları ve kıskançlıkları 2 () Anne-babaların müdahaleleri
3 () İlgisizlik ve sürekli beni ihmal etmesi
4 () Kişisel uyumsuzluk ve karşılıklı olarak beklentilerin gerçekleşmemesi
5 () Başka birinin varlığı 6 () Evi geçindirmeme, işsizlik ve maddi sorunlar
7 () Alkol, kumar, dayak gibi kötü alışkanlıklar 8 () Cinsel uyumsuzluk
9 () Çocuk isteği 10 () Diğer (belirtiniz).....

78. Boşanmadan önce çalışıyor muydunuz? (Evet cevabını verenler 79., 80. ve 81. soruları cevaplayacak)
1 () Evet 2 () Hayır
79. Evliliğiniz süresince çalışıyor idiyeniz bunun boşanma kararını vermede bir etkisi oldu mu?
1 () Evet, büyük ölçüde etkisi oldu 2 () Biraz 3 () Hiç etkisi olmadı
80. Çalışıyor olmanız boşanma kararını vermenizde etkili olduysa (Bir önceki soruya “evet” veya “biraz” cevabını verenler), neden etkiledi?
1 () Daha özgürce kararlar vermeye başladığım için 2 () Toplumda saygınlığım arttığı için
3 () Öz güvenim arttığı için 4 () Yaşam kalitem arttığı için
5 () Sosyal ortamlara daha fazla girmeye başladığım için
6 () Kararlarım daha seçici davranmaya başladığım için 7 () Diğer.....
81. (Boşanma öncesi bir işte çalışıyor olanlar cevaplayacak) Evliliğiniz süresince çalışmıyor olsaydınız yine de ayrılmayı tercih eder miydiniz?
1 () Bilmiyorum 2 () Evet 3 () Hayır
82. Boşanma davası sürecinde, herhangi profesyonel bir yardım aldınız mı?
1 () Evet 2 () Hayır
83. Cevabınız evet ise kim/kimlerden profesyonel yardım aldınız?
1 () Psikolog 2 () Evlilik danışmanı 3 () Avukat 4 () Diğer
84. Boşanma davası sürecinde ne kadar süre profesyonel yardım aldınız.
1 () 1 yıldan az 2 () 1-2 yıl 3 () 3-4 yıl 5 () 4 yıl+
85. Eşinizle yaşadığınız çatışmaların temel nedeni nedir? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)
1 () İletişim eksikliği 2 () Beklentilerin farklılığı 3 () Sosyo-kültürel farklılıklar
4 () Ailelerin etkisi 5 () Farklı kişilik yapıları
6 () Fikir çatışması 7 () Diğerleri (Belirtiniz).....
86. Ayrıldığınız eşinizle çatışma yaşamaya başlamanız ile mahkemeye başvurmanız arasında geçen süre ne kadardır?
1 () 1 yıldan az 2 () 1 yıl-2 yıl 3 () 3 yıl-4 yıl 4 () 5 yıl-6 yıl 5 () 7 yıl +
87. Boşanma davası açıldığında kaç yıllık evliydimiz?
1 () 1-5 yıl 2 () 6-10 yıl 3 () 11-15 yıl 4 () 16-20 yıl 5 () 21 yıl ve üzeri
88. Boşanma sürecinden en fazla kimin olumsuz etkilendiğini düşünüyorsunuz?
1 () Kendim 2 () Eşim 3 () Çocuk/çocuklar 4 () Diğer
89. Bir önceki soruda cevabınız “Çocuk/çocuklar” ise onlar için profesyonel yardım aldınız mı?
1 () Evet 2 () Hayır
90. Boşandıktan sonra ne kadar süre yalnız/bekar yaşadınız?
1 () 1 yıldan az 2 () 1 yıl 3 () 2 yıl 4 () 3 yıl+
91. Şu anda evli değilseniz yeniden evlenmeyi düşünür müstünüz?
1 () Evet 2 () Hayır
92. Şu anda evli değilseniz evlenmeyi neden düşünmüyorsunuz?
1 () Çocuklarım için düşünmüyorum 2 () Benzer olumsuzlukları yaşamak istemiyorum
3 () Evliliğin bana göre olmadığını düşünüyorum 4 () Sosyal çevrem uygun görmediği için
5 () Koşullarıma uygun biri olmadığı için 6 () Ailem uygun görmediği için
7 () İş hayatım öncelikli olduğu için 8 () Boşandığının eşimin baskısı yüzünden
9 () Diğer.....

93. Şimdi evliyseniz bu evliliğinizde evlilik kararını vermenizde aşağıdakilerden hangisi sizi en çok etkiledi?

- 1 () Ailemin baskısı
 2 () Toplumsal bir zorunluluk olarak gördüğüm için
 3 () Birbirimizi seviyor olmamız
 4 () Çocuk yapmak için
 5 () Ekonomik nedenlerden dolayı
 6 () Diğer

94. Şimdi evliyseniz bu evliliğinize karşı çıkan oldu mu?

- 1 () Karşı çıkan olmadı
 2 () Kendi ailem
 3 () Eski eşimin ailesi
 4 () Sosyal çevremiz
 5 () Eski eşim
 6 () Eski eşimden olan çocuklarım
 7 () Diğer

95. Boşandıktan sonraki süreçte (ikametgah) durumunuz için aşağıdakilerden hangisi en uygundur?

- 1 () Ailem bana sahip çıktı onlarla birlikte oturdum
 2 () Ekonomik nedenlerle ailemle birlikte oturdum
 3 () Çocuğumun bakımı için anne-babamla birlikte oturdum
 4 () Kimse destek olmadığı için tek başına yaşamak zorundaydım
 5 () Tek başına yaşamak kendi tercihimdi
 6 () Diğer (belirtiniz).....

96. Boşanma sonrasında daha çok kimlerle dayanışma içerisinde oldunuz?

- 1 () Sorunlarımı kendim çözüyorum, destek almıyorum
 2 () Ailem destek oldu/oluyor
 3 () Çocuklarım ile
 4 () Yakın arkadaşlarım ile
 5 () Komşularım ile
 6 () Diğer.....

97. Boşandıktan sonra aile ortamınız içinde kararları genellikle kim almaktadır?

- 1 () Aile büyükleri
 2 () Evli çocuklarım
 3 () Evli olmayan çocuklar
 5 () Ben
 6 () Diğer

98. Boşandıktan sonra neler hissettiğinizi lütfen yazınız?

- 1 () Acı ve hüznün
 2 () Pişmanlık duygusu
 3 () Mutluluk ve huzur
 4 () Öfke ve nefret

99. Boşanma sonrasında ikamet ettiğiniz yerleşim birimini değiştirdiniz mi?

- 1 () Evet
 2 () Hayır

100. Cevabınız evet ise nereye yerleştiniz?

- 1 () Ailemin yanına yerleştim (Tek başına ya da çocuklarla)
 2 () Ayrı bir eve taşındım (tek başına ya da çocuklarla)
 3 () Eşim evden ayrıldı ben evimde kaldım
 4 () Kardeşlerimden birinin evine yerleştim
 5 () Akralarımın yanına yerleştim
 6 () Şimdiki eşimle kendi evimize yerleştim
 7 () Diğer.....

101. Mahkeme kararında boşanma gerekçeniz ne olarak gösterildi?

- 1 () Eşimin baskısı-kıskançlık
 2 () Anne-babaların müdahalesi
 3 () İlgisizlik ve ihmal
 4 () Cinsel problemler
 5 () Kişisel ilgisizlik ve beklentilerin gerçekleşmemesi
 6 () Başka birinin varlığı
 7 () Evi geçindirememe, işsizlik, maddi sorunlar
 8 () Alkol, kumar, şiddet gibi kötü alışkanlıklar
 9 () Diğer.....

102. Boşanma davası sonrasında, herhangi bir profesyonel yardım aldınız mı?

- 1 () Evet
 2 () Hayır

103. Cevabınız evet ise kim/kimlerden profesyonel yardım aldınız?

- 1 () Psikolog
 2 () Evlilik danışmanı
 3 () Avukat
 5 () Diğer

104. Boşandıktan sonra ailenizin size karşı yaklaşımı aşağıdakilerden en çok hangisine uyuyor?

- 1 () Hoş karşılamadılar

- 2 () İlgilenmiyorlar ve benim sorunum olduğunu düşünüyorlar
 3 () Korumacı davranıyorlar
 4 () Anlayışlı ve destek olmaya çalışıyorlar
 5 () Diğer (belirtiniz).....

105. Boşandıktan sonra size en çok sıkıntı veren konu ne oldu?

- 1 () İstediğim zaman dışarıya çıkıp dolaşamıyorum
 2 () Çevremde dedikodusuyla karşılaşmamak için arkadaş ve akraba ziyaretlerine sık sık gidemiyorum
 3 () Giyim kuşam ve hareketlerime dikkat ediyorum
 4 () Evli çiftlerle rahat görüşemiyorum
 5 () Erkeklerle/Kadınlarla konuşmaya çekiniyorum
 6 () Davranışlarımda son derece ölçülü olmaya çalışıyorum
 7 () Her konuda rahat davranıyorum
 8 () Diğer (belirtiniz).....

106. Boşandıktan sonra ne kadar maddi sıkıntı çekiyorsunuz?

- 1 () Çok fazla 2 () Oldukça fazla 3 () Orta derecede 4 () Oldukça az 5 () Hiç

107. Boşandıktan sonra çevre ile ilişkilerinizde nasıl bir değişiklik oldu?

- 1 () Sosyal çevremde herhangi bir değişiklik olmadı
 2 () Bozulan ilişkilerim oldu ama devam eden ilişkilerim benim için yeterli
 3 () Çevremle olan ilişkilerim bozuldu, şu anda yeni ilişkiler kuruyorum
 4 () Boşanma ile birlikte sosyal çevremi kaybettim, yeni ilişkiler kurmakta zorlanıyorum
 5 () Diğer (belirtiniz).....

108. Şu anda aynı koşullar altında olsaydınız boşanır mıydınız?

- 1 () Evet 2 () Hayır 3 () Bilmiyorum

109. Ayrıldığımız eşinize karşı duygusal bağlılığımız ve hisleriniz devam ediyor mu?

- 1 () Evet 2 () Hayır 3 () Kısmen

110. Ayrıldığımız eşinizle şimdiki ilişkiniz nasıldır?

- 1 () Sık sık görüşüyoruz 2 () Ara sıra görüşüyoruz 3 () Hiç görüşmüyoruz

111. (Evli olanlar cevaplayacak) Şimdiki evliliğiniz ile ilgili şu anki duygunuz nedir?

- 1 () Çok mutsuz 2 () Mutsuz 3 () Mutlu 4 () Çok mutlu

112. Genel olarak değerlendirdiğinizde, nafaka konusundan (miktar, düzenlilik, bağlanıp bağlanmaması vb) ne derece memnunsunuz?

- 1 () Hiç memnun değilim 2 () Memnun değilim 3 () Kararsızım
 4 () Memnunum 5 () Çok memnunum

113. Boşandıktan sonra genel olarak yaşamınızdan ne derece memnunsunuz?

- 1 () Çok daha az memnunum 2 () Daha fazla memnunum 3 () Daha az memnunum
 4 () Çok daha fazla memnunum 5 () Hiç memnun değilim

114. Evliliği nasıl tanımlarsınız?(Size göre evlilik nedir?)

- 1 () Evlilik aile birliğinin temelidir
 2 () Çocuk yapmak ve yetiştirmek için yapılmış bir sözleşmedir
 3 () Cinsel ilişkinin toplum tarafından meşru kılındığı bir düzendir.
 4 () Eşler arası ekonomik dayanışmayı sağlayan bir kurumdur
 5 () Eşler arası duygusal birlikteliği sağlayan bir kurumdur

115. Toplumsal açıdan boşanma ile ilgili olarak aşağıda sıraladıklarımın hangisi sizin düşüncenize en uygun düşmektedir?

- 1 () Boşanma aile birliğini parçalar
 2 () Boşanma toplumun düzeni ve geleceği için bir tehlikedir
 3 () Boşanma geleneklerimize/törelere aykırıdır
 4 () Boşanma, gerilimli ve mutsuz bir evliliğin sonlandırmanın tek yoludur

- 5 () Boşanma, başarısız bir evliliğin işaretidir.
6 () Boşanma, sıkıntılı bir yaşamın sonlandırılmasıdır

116. Bireysel açıdan boşanma ile ilgili olarak aşağıda sıraladıklarımızdan hangisi sizin düşüncenize en uygun düşmektedir?

- 1 () Eşler boşanmak yerine sorunlarını çözmek için çaba göstermelidir
2 () Boşanma, boşanmış erkek için yeniden özgürleşme sürecine işaret eder
3 () Boşanma, boşanmış kadın için yeniden özgürleşme sürecine işaret eder
4 () Boşanma çocukları olumsuz etkiler
5 () Boşanma, erkeklere nazaran daha çok kadınları olumsuz etkiler

117. Kendi boşanma deneyiminizi nasıl tanımlarsınız?

- 1 () Gerilimli ve huzursuz bir boşanma süreci yaşadım
2 () Kendi ailemin maddi ve manevi desteği ile sorunsuz bir boşanma süreci yaşadım
3 () Yalnızlık ve kimsesizlik duygusunun yoğun olduğu bir boşanma süreci yaşadım
4 () Gelir getirici bir işte çalışıyor olmanın güvencesi ile sorunsuz bir boşanma süreci yaşadım
5 () Çocuklarımın/çocuğumun maddi ve manevi desteği ile sorunsuz bir boşanma süreci yaşadım

118. Boşandığınız eşinizle geçimsizliğinizin kaynağını belirtiniz?

- 1 () İlgisizlik ve ihmalkarlık
2 () Kişisel uyumsuzluklar
3 () Cinsel uyumsuzluk
4 () İlgü ve beğeni alanlarında uyumsuzluklar
5 () Maddi beklentilerin uyumsuzluğu
6 () Evi geçindirememe ve maddi sorunlar
7 () Anne-babaların müdahaleleri
8 () Çocuk sahibi olamama durumu
9 () Alkol, kumar gibi kötü alışkanlıklar
10 () Aile içi şiddet
11 () Diğer.....

119. Sizce toplumumuzda boşanmış bir kadın nasıl görülmektedir?

- 1 () Toplumumuz kadına acımaktadır
2 () Kadına iyi gözle bakılmamaktadır
3 () Evli bir kadından farklı görülmemektedir
4 () Kadın hor görülmekte ve aşağılanmaktadır
5 () Toplumumuzda evli ya da bekar kadına nazaran boşanmış kadın, davranışları bakımından daha çok kontrol altında tutulmaktadır
6 () Boşanmış kadına daha önyargılı yaklaşılmaktadır
7 () Diğer.....

120. Boşandıktan sonra insanlarla olan ilişkilerinizde başkaları tarafından kontrol edildiğiniz hissine kapıldınız mı?

- 1 () Evet
2 () Hayır

121. (120. soruya evet cevabını verenler bu soruyu cevaplayacak) Evet ise boşandıktan sonra hangi konularda başkaları tarafından kontrol edildiğiniz hissine kapıldınız?

- 1 () Eve giriş-çıkış saatlerimde
2 () Giyim tarzımda
3 () Karşı cinsle ilişkilerimde
4 () İş arkadaşlarımla olan ilişkilerimde
5 () Genel hal ve hareketlerimde
6 () (Parayı gerektiren) Alış-verişlerimde
7 () Komşularla ilişkilerimde
8 () Akrabalarımıla ilişkilerimde
9 () Diğer.....

122. (120. soruya evet cevabını verenler bu soruyu da cevaplayacak) Evet ise boşandıktan sonra insanlarla olan ilişkilerinizde kimin/kimler tarafından kontrol edildiğiniz hissine kapıldınız?

- 1 () Kendi ailem
2 () Çocuklarım
3 () Eski eşim
4 () Komşularım
5 () Akrabalarım
6 () İş arkadaşlarım
7 () Şimdiki eşim
8 () Diğer.....

123. Boşanma sonrasında toplumda bir birey olarak, aşağıda sıraladığım alanların hangisinde kendinizi yeniden tanımlama ve (başkasına ya da başkalarına) ifade etme ihtiyacını duydunuz?

- 1 () Kişisel alanda
2 () Mesleki alanda
3 () Cinsel alanda
4 () Toplumsal alanda

124. Boşanma sonrasında yaşadığınız en önemli iki gelişme/problem aşağıdakilerden hangisidir?

- 1 () Ekonomik açıdan maddi sıkıntı yaşadım.
2 () Toplumda yeni bir kimlik arayışına girdim
3 () Mesleki kariyerimde dönüş yaşadım

- 4 () Psikolojik-ruhsal problemler yaşadım
 5 () Karşıt cinsle ilişkilerimde çevrem tarafından yoğun bir baskı ya da kontrol altına girdim
 6 () Çocuklarımla ilişkilerimde uyumsuzluklar yaşadım

125. Size göre bir evliliğin uzun sürmesi neye bağlıdır? (Üç tanesini işaretleyiniz)

- 1 () Eşler arası uygun iletişim
 2 () Cinsel açıdan uyum
 3 () Eşler arasında yaş farkının az olması
 4 () Kültürel-dini değerlere bağlı bir yaşam
 5 () Kadının evine-eşine bağlı olması
 6 () Kadının dışarıda çalışmaması
 7 () İlgı ve beğeni alanlarında uyumun olması
 8 () Çocuk sahibi olma durumu
 9 () Duygusal uyum
 10 () Ailelerin uyuşması
 11 () Maddi imkanların varlığı
 12 () Hem kadının hem de erkeğin ailenin geçimini sağlaması
 10 () Ailede ve evde sorumluluk ve rollerde eşitlikçi bir düzenin sağlanması (para kazanma, çocuk bakımı, ev işleri vs. her konuda)

126. Sizce kadın ve erkeğin rolleri farklı mıdır?

- 1 () Evet
 2 () Hayır

127. (126. soruya evet diyenler bu soruyu cevaplayacak) Evet ise, kadının rolleri nelerdir? (En önemli üç rolü sırasıyla 1, 2, 3 şeklinde belirtiniz)

- 1 () Evin bakımını üstlenmek (temizlik, yemek, dikiş, ütü)-ev işi rolü
 2 () Çocukların bakımı yetiştirilmesini üstlenmek-annelik rolü
 3 () Eşin bakımını üstlenmek-Eş rolü
 4 () Gelir getirici bir işte çalışmak-para kazanmak-mesleki rol
 5 () Akrabaların doğum, evlenme, cenaze gibi törenlerine katılma, ziyaret etme-akrabalık rolü

128. (126. soruya evet diyenler bu soruyu da cevaplayacak) Evet ise, erkeğin rolleri nelerdir? (En önemli üç rolü sırasıyla 1, 2, 3 şeklinde belirtiniz)

- 1 () Evin bakımını üstlenmek (temizlik, yemek, dikiş, ütü)-ev işi rolü
 2 () Çocukların bakımı yetiştirilmesini üstlenmek-babalık rolü
 3 () Eşin bakımını üstlenmek-Eş rolü
 4 () Gelir getirici bir işte çalışmak-para kazanmak-mesleki rol
 5 () Akrabaların doğum, evlenme, cenaze gibi törenlerine katılma, ziyaret etme-akrabalık rolü

129. Kadının gelir getirici bir işte çalışması konusunda ne düşünüyorsunuz?

- 1 () Her durumda istiyorsa çalışmalıdır
 2 () Evlenmeden önce çalışmalıdır
 3 () Anne oluncaya kadar çalışmalıdır
 4 () Ev işlerinde yardımcı varsa çalışmalıdır
 5 () Evde aile büyükleri varsa çalışmalıdır
 6 () Ailenin ekonomik sıkıntısı varsa çalışmalıdır
 7 () Hiçbir durumda çalışmamalıdır

130. Sizce bir kadının gelir getiren bir işte çalışması ev içi rollerini ne yönde etkiler?

- 1 () Olumlu yönde etkiler
 2 () Olumsuz yönde etkiler
 3 () Hiç etkilemez

131. Kadının gelir getirici bir işte çalışması ile ilgili olarak aşağıda sıraladığım konular hakkındaki düşüncelerinizi belirtiniz.

- 1 () Çalışan kadın daha özgürce kararlar verir
 2 () Toplumda saygınlığı artar
 3 () Kendini daha mutlu hisseder
 4 () Özgüveni artar
 5 () Sosyal ortamlara daha fazla girer
 6 () Yaşam kalitesi artar
 7 () Kararlarında seçici davranır

132. Sizce kadının çalışmasına kim karar vermelidir?

- 1 () Kendisi
 2 () Eşi
 3 () Eşler birlikte
 4 () Babası

133. Evlenmenin ve çocuk sahibi olmanın bir kadının çalışma yaşamında başarıya ulaşmasını engellediğini düşünüyor musunuz?

- 1 () Evet
 2 () Hayır
 3 () Bir ölçüde

145. Velayet sizde değilse ödediğiniz nafaka dışında ayrıca çocuğa/çocuklara maddi destekte bulunuyor musunuz?

1 () Evet

2 () Hayır

146. (145. soruya hayır cevabını verenler bu soruyu cevaplayacak) Bir önceki soruda cevabınız “Hayır” ise bunun nedeni nedir?

1 () Ödediğim nafaka çocuğumun/çocuklarımın giderleri için yeterli olur

2 () Çocuğum/çocuklarım için verdiğim maddi desteği eşim kendisi için kullanıyor

147. Velayet sizde değilse eski eşinizin şu ana kadar çocuğunuz/çocuklarınız ile görüşmenizi engellediğini düşünüyor musunuz?

1 () Evet

2 () Hayır

3 () Bazen

ÖZGEÇMİŞ

Sivas’da doğdu. Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümünde lisans eğitimini tamamladıktan sonra aynı üniversitenin Sosyoloji Bölümü’nde yüksek lisansa başladı. “Postmodern Dönemde Sanat” başlıklı yüksek lisans tezini 2004 yılında tamamladı. 2004 yılında Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü’ne araştırma görevlisi olarak girdi. Aynı üniversitenin aynı bölümünde 2008 yılında başladığı yüksek lisansını “Kentsel Dönüşüm ve Kentsel Yoksulluk: Denizli Kenti Örneği” başlıklı tezi ile 2010 yılında tamamladı. Çalışma konuları kent sosyolojisi, sanat sosyoloji ve aile sosyolojisidir. Halen Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü’nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.